

L. ANNAEI SENECAE

PHILOSOPHI

OPERA OMNIA

QVAE SVPERSVNT

RECOGNOVIT ET ILLVSTRAVIT

FRIDERICVS ERNESTVS RVHKOPF.

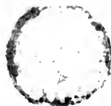
VOLVMEN QVARTVM.

LIPSIAE

IN LIBRARIA WEIDMANNIA

MDCCCVIII.

D. FRIDERICO CHRISTIANO
MATTHIAE

PROFESSORI ET RECTORI

GYMNASII QVOD FRANCOFVRTI

AD MOENVM FLORET

AMICO INTEGERRIMO

HOC VOLVMEN

SACRVM ESSE VOLVIT

EDITOR.

PRAEFATIO.

Quum huic volumini praefationem non praemittere conſtituiſſem, nulla quippe ſatis gravi cauſſa impellente, ut lectorem benevolum rurſus compellarem, cui de tota huius editionis ratione et ſubſidiorum, quibus uti licuiſſet, copia iam in praefationibus priori et inſequuto volumini praemiſſis retuleram; tamen inciderunt nonnulla tam pergrata et iucunda ad ſtudium quo in Senecam feror ſummum, ut ab illo conſilio deſiſtere non dubitem. Quid enim cum utilius ad illud ſtudium, tum iucundius cuique Senecae amanti obtingere potuit, quam nuncius ſpem egregiam nobis faciens fore, ut novis nec a quoquam editore criticove in uſum adhibitis ſubſidiis manuſcriptis, ex bibliothecis, ubi hactenus delituiſſent, in gratiam bonarum literarum nunc demum protractis, multum lucis affundatur Senecae noſtri operibus, quum cuique, non dicam harum rerum perito, ſed qui primoribus modo labris eas guſtarit, in promtu ſit videre, quot quantaque adhuc deſint

 his

his pretiosis antiquitatis romanae reliquiis, donec ad illum emendationis statum pervenirent, quo v. g. Sallustii opera gaudent? Qua quidem spe suavissima potitus libentissime consilium illud abiectum huic volumini praefandi resumendum censui, ne amici cum Senecae tum bonarum literarum nescii essent, quanta sint adiumenta, quae Senecae operibus emendatius reddendis nunc accesserint, et cui haec tam bona commoda debeamus. Qua in re cum Ignat. Aur. Fessleri Doct. Theol. S. V. doctrinam egregiam et studium in Senecam insigne, tum Librariae Weidmannianae praefectorum honestatis laude, si qui alii, florentissimorum operam praestantissimam non satis laudibus pro eo ac merentur extollere valeo. Quum enim Fesslervs Vir S. V., de patriis literis expoliendis ornandisque et de philosophia excolenda meritissimus, decennio ultimo saeculi praeterlapsi consilium Senecae philosophi operum, quae restant, omnium critice edendorum et observationibus cum aliorum tum suis illustrandorum prudenter iniisset, et vero probe intellexisset, multos adhuc codices manuscriptos in bibliothecis latere nondum collatos; nihil antiquius potiusque habuit, quam ut subsidia sibi illa conciliaret, nullis parcens impensis laboribusque, nomen suum et auxilium libenter cum eo communicante Kornio, librario Wratislav. honestissimo. Nec bonus eventus votis defuit. Nam praeclaram Lectionum variantium

tium sibi comparavit copiam e codicibus manuscriptis nondum a criticis ad Senecae opera pleraque emendatius praestanda admotis, qui in Ambrosiana bibliotheca quae Mediolani est, Vindobonae, Argentorati, Bernae, Altdorfii, Erfordiae, Helmstadii, Erlangae et Guelferbyti asservantur. Moliebatur autem haec Vir egregius eo ipso fere tempore, quo nostra editio parari et in lucem prodire coepit.

Nemo non facile intelliget, vel me non profitente, quam saepe his proximis quatuor voluminibus profligandis occupatus et interdum haud parum vexatus optaverim, ut, quamvis Recognitionem non Recensionem textus quem vocant paranti, mihi tamen tam felici esse liceret, ut subsidia isthaec Viri S. V. egregia vel leviter inspicere, ubi copiae meae tacerent, identidem possem. Sed quandoquidem hac fortuna uti non licuit, strenue telam quo consilio exorsus eram detexere perrexi, quum, hoc volumine tantum non toto confecto, ecce, nec opinato literae a Librariae, quam modo cum laude meritissima nominavi, praefectis honestissimis mitterentur, sibi adeoque mihi, nunciantes, concessum iri, nisi aliud suaderem, libertatem plenissimam ista subsidia a Viro praestantissimo summo labore et egregia cura collecta ita in usum nostrum convertendi, ut omnium quae hactenus saepe nuncupavissem votorum compos fierem. Quo quantoque gaudio tum perfusus

ſim, quot quantasque gratias tum his praefectis honeſtiſſimis egerim, dicere nihil attinet. Quid multa? Praefecti Librariae Weidmannianae emerunt illa ſubſidia mihique ſubmiſerunt, quorum uberiorem deſcriptionem Volumini ſexto et ei ultimo Operum Senecae Philoſophi deſtinavi, adiunctis tum corrigendis et emendandis, tum indicibus.

Sed ne in illo quidem theſauro ſumtibus ſuis acquirendo operae et ſtudio ſuo in Senecae quae reſtant opera philoſophica modum fieri voluit Librariae praefectura. Etenim quum e literis Feſsleri S. V. reſciviſſet, eius amicos Romanos et Florentinos id operis imponi ſibi paſſos eſſe, honorarii, quod vocant, parte haud ſpernenda iam accepta, ut codd. mſſ. Opp. Senecae, qui Romae et Florentiae aſſerventur, accurate contendendis in meritorum de Senecae Opp. emendatius edendis ſocietatem venirent, quorum alter, Abbas *Santolonius*, collatis nonnullis codd. mſſ. epiſtolas Senecae complectentibus et cuſtodia Bibliothecae vaticanae depoſita Romaque relicta, faſciculum Lectionum iſtarum variantium amico cuidam Romano commiſerit, alter, *Bandinius*, Bibliothecae Florentinae cuſtos meritiſſimus, relicto haud dubie etiam faſciculo Lectionum variantium e codd. mſſ. Opp. Senecae excerptarum, in vivis eſſe deſierit; tantopere amore Senecae emendatius promendi ideoque cum horum ſubſidiorum, tum ſi quae alibi deliteſcant, recuperandorum flagrat, ut omni in id opera inſum-

insumta cummaxime id agat, ut votorum nostrorum damnemur. Accedit, quod etiam *Heynius* V. Ill., quem praeceptorem olim meum dilectissimum parentis loco carissimi veneror, literis a me compellatus, studium et operam inceptis hisce nostris promovendis promittere dignatus sit.

Ita rebus prospere et ad voluntatem nostram fluentibus inopinato in spem pergratam adductus sum fore, ut hanc Senecae Opp. editionem hisce decoribus ornatam et squalore qui a librariis antiquis additus est, liberatam opera mea qualicunque, isti emendationis statui reddere coner, qualis et egregio horum Operum auctore, et luce temporum qua gaudemus, dignus sit. Praestitisset forsan, ab initio operae meae his subsidiis instructum esse, sed quum ea fieri non potuerint, hoc Catone contentum esse oportet. Satius proinde esse duxerim, ut omnem hanc collectionem, cuius augendae spem foveo, in sextum volumen coniiciam, ita tamen, ut interdum in Naturalibus Senecae Quaestionibus recognoscendis ea uti liceat: qua libertate etiam usus fuissem in Epigrammatibus Senecae tribui solitis et in Ludo de morte Claudii, nisi fasciculis Fesleri Lectiones variantes ad hos libellos spectantes deessent. Quatuor autem aut quinque Senecae libri adhuc restant, quorum tres huic volumini, quartum, i. e. Naturales Quaestiones, et quintum, i. e. commercium literarum Senecae et Divi Apostoli Pau-

li, etiamsi supposititium, volumini quinto destinavimus.

Sic oratio nostra ad hos libros delapsa est, qui hoc volumine continentur. Ac primum DE BENEFICIIS libri VII ad Aebutium Liberalem voluminis huius et priorem et maximam partem implent. Egregium esse librum quivis intelliget qui perlegerit, magis propter materiam et res quas tractat, quam propter formam. Nam quin cum pulvisculo quasi omnia, paucis forsan exceptis, converrerit Seneca, quae ad hunc locum de beneficiis spectant aut spectare videntur, nemo accurate legendo exsequens in dubium vocaverit. Recte observat Dionys. *Diderotus* *), hunc librum egregium neque in Neronis neque in Aebutii Liberalis, sed in omnium hominum gratiam usúmque esse compositum. Nec dubito, quin hunc librum respexerit Quintilianus in iudicio de Seneca celeberrimo (Institut. Orat. X, 1, 130 ed. Gesn.) quum diceret, multa probanda in eo, multa etiam admiranda inesse. Etsi ordinem et tractatum non omnino probaveris, tamen virtutes libri tantae sunt, ut

*) Essai sur les Regnes de Claude et de Néron, et sur les moeurs et les écrits de Séneque. To. II. p. 123. edit. à Londres 1787. On en citerait, inquit, difficilement un autre, soit ancien, soit moderne, qui contînt un aussi grand nombre de pensées fines et délicates, de préceptes divins, de sentimens, que je dirais presque célestes.

ut ideo cum auctore litigare ſuperſedeas, et Quintiliani iudicii altera parte: velles eum ſuo ingenio dixiſſe, alieno iudicio, abuti nolis. Accedit, quod tum ſenex, tum primus omnium, quantum ſcimus, ſingulari libro de hac re expoſuit. Factum autem hoc eſſe putem biennio vitae poſtremo, inde ab a. u. 816, quo gratia Neronis excidiſſet. (Tacit. Annal. XIV, 56.) Namque nusquam Neronis non ſolum tamquam de hominibus bene meriti mentionem fecit, ubi tamen occaſio ſuadere poterat, ſed occulte adeo eum ut ingratum tangere videtur (III, 3, 3. not.), quod haud dubie non poſt illos octo annos, quibus gratia et potentia floruiſſe conſtat, fieri nequibat. Illo tamen biennio vitae ultimo inſtituta prioris potentiae commutaſſe Senecam tradit Tacitus l. l., prohibuiſſe coetus ſalutantium, vitaſſe comitantes, rarum per urbem, quaſi valetudine infenſa aut ſapientiae ſtudiis adtineretur. Quo quidem otio uſum putaverim ad modum Ciceronis et virorum noſtrae memoriae praeſtantium, e. c. Neckeri, ad libros utiliſſimos componendos. Nec cuiquam alii rei hoc otium inſumſiſſe eum videmus, quam toti philoſophiae pertractandae et expoliendae in uſum et ſui et futuri aevi. Inprimis autem ipſe memorat Epiſt. VIII, 2. ſe non tantum ab hominibus, ſed etiam a rebus, et primum a ſuis ſeceſſiſſe, ut poſterorum negotium ageret, illisque aliqua quae poſſint prodeſſe, conſcriberet: quae verba haud dubie, ut

ibi

ſibi monuimus, ad Moralium libros nunc deperditos reſpexerunt. Iam vero quum in iis componendis occuparetur, locum de Beneficiis, quem uberius, quam in illo opere forſan facere placuiſſet, ſingulari volumine pertractaret, antequam Epiſtolas compoſuiſſet, ſelegiſſe videri debet.

Primum quoque noſtrum fuiſſe, qui huic loco de Beneficiis ſingulare volumen deſtinaret, cum e libri totius tenore, tum et inde apparet, quod neminem ſcimus ex ulla philoſophorum domo ſibi ſingulari hanc materiam opere exſequendam ſumſiſſe. Nam quae Chryſippi et Hecatonis volumina ipſe laudat, ea vero quominus ita interpreteris, ut et ipſi de beneficiis ſcripſerint, impediunt cum veterum ſilentium, tum obſervatio ſatis manifeſta, haec omnia quae noſter laudat, e Chryſippi et Hecatonis de Officiis voluminibus, ubi huius loci propria ſedes eſt, aliisque eorum operibus notis petita eſſe. Nec Romanorum quisquam memoratur, qui hac de re poſt Ciceronem, quem huius loci in Officiis mentionem feciſſe notum eſt, expoſuiſſet: quamquam transitus ad hanc materiam ſingulari libro explicandam eo facilior videri debuit, quum non defuiſſent, qui ſingulos ad philoſophiam ſpectantes locos, a characteribus incipiendo, et ſic progrediendo, Ariſtotelem, Theophraſtum, Comicos recentioris Comoediae, Menandrum, Philemonem, Diphilum aliosque imitando, exponendos ſumſerint. Iccirco multi ſubinde

inde libri compositi sunt a philosophis quibusvis, qui de virtutibus, de nobilitate, de fama, de bona indole etc. agerent: quos tamen omnes in deperditis esse, nec quidquam nisi titulos nobis innotuisse constat. Cf. Fabricii Biblioth. Graec. Vol. III. ed. Harlesii. In his quoque numerantur Theophrasti et Cleanthis libri de gratia (περὶ χάριτος) apud Diog. Laert. V, 48. VII, 175. qui tamen quid continuerint, ne fragmento quidem unico ex iis, quod sciam, nobis servato, iuxta cum ignorantissimis ignoramus.

Quo certior itaque et manifestior sententia haec est, Senecam cum senem tum primum de beneficiis singulari libro exponendis auctorem in Antiquitate fuisse, hoc obscurior est quaestio de *Aebutio Liberali*, cui hos septem de beneficiis libros inscripserit: nam *Eburtium* aut *Eusebium* librariorum indoctorum aberrationes esse cuiquam patet. Prima eius mentio occurrit in Epist. XCI, 1. occasione narrationis de Lugduni interitu: ex quo loco fuisse Lugdunensem recte colligimus. Locus est hicce: Liberalis noster nunc tristis est, nuntiato incendio, quo Lugdunensis colonia exusta est. Movere hic casus quemlibet posset, nedum hominem patriae suae amantissimum. Cf. Epist. laud. §. 3. 13. Amicus itaque hic homo praestantissimus fuit et Senecae amantissimus, idemque ditissimus. Hoc non solum ipsa illa libri inscriptio nos docet, quis enim librum talis argu-

menti

menti viro ignobili aut improbo inſcribat? ſed ipſa *Liberalis* mentio honorificentiſſima, quae inprimis Lib. V, 1, 2 ſqq. exſtat, clarum manifeſtumque reddit. Iam vero etſi haec nobis ſcire ſufficere videantur, tamen plura de viro tam egregio comperta habere avemus. Sed vel accuratiſſime quaerentem Antiquitatis monumenta nobis conſervata prorſus deſtituunt. Plerisque autem Senecae amicis, praeſertim iis, quibus libros ſuos inſcripſit, hoc accidit fatum triſte, ſed in tyrannide non mirum, ut et ipſi quaſi in illam triſtiſſimam ruinam, quo innocentiſſimus Philoſophus a Nerone protrudebatur, velut ſine nomine corpora, devoluti, ideoque omnia eorum veſtigia ex hiſtoria iſtorum temporum penitus ſublata ſint. Ceterum gentem Aebutiorum non ignobilem fuiſſe iam e Cicerone compertum habemus, et Liberalis cognomen adeo Flaviorum et Salviorum fuiſſe, e Suetonii Veſpaſ. c. 3. et 13. videre licet.

Sequuntur in hoc volumine *Epigrammata novem*, quae quum Senecae tribuantur, apponere non dubitavi: quamquam Dionyſ. Diderotí iudicio ſubſcribendum cenſeo: neque poetam praeſtant qui delectet, neque infelicem qui moveat, neque philoſophum qui inſtruat*). Nec aliunde niſi a librariis ſcimus ea Senecae foetum eſſe, quorum tamen

*) Cf. Eſſai ſur les Regnes de Claude etc. To. II. p. 187.

tamen fidem in tali re haud certi momenti ad veritatem evincendam esse constat. Initio quidem sub finem voluminis ultimi promere ea constitueram, sed ne volumini aequalitas quaedam cum ceteris deesset, hunc locum ea occupare iussi. Nam nec nostra nec Senecae interesse videtur, quem locum teneant, quum neque de tempore cui ortum suum debeant, neque de auctore quaestio ad liquidum perduci possit. Ceterum contuli *Burmanni* Anthologiam Vet. Lat., qui codice Vossii et schedis manuscriptis Scaligeri, una cum editionibus Pithoei, Scaligeri etc. in usum suum conversis haec epigrammata amplo et eo docto commentario ornavit, quo et *Wernsdorfius* beat. mem. in Poett. Lat. Min. Vol. V, 3, ubi nr. I. II. IX edidit, usus est.

Maioris pretii est *Ludus de morte Claudii Caesaris*, quem L. A. Senecae et codd. mss. et omnes editores atque reliqui viri docti, qui huius opusculi mentionem fecerunt, tribuere. Iam si forte Erasmo (Adag. 1301.) et Fabricio (Biblioth. Lat. lib. II. c. XI. p. 109. To. II. edit. Ernest.) fidem habeamus, hic ludus primum a Beato Rhenano in Germania repertus in lucem emersit. Sed non usquequaque verum hoc esse facile est ad docendum. In Germania a Beato Rhenano primo hunc ludum editum scholiisque illustratum inter Senecae Opera ab Erasmo recensita Basileae a. 1515. fol., et deinde a. 1529. quum editio Erasmica secunda

cunda iam non procul a fine abesset, notis criticis adiutum, posteaquam Beatus codicem Weissenburgensem non magis lacerum quam ceteri sunt, nactus esset, in dubium vocari nequit. Ipse Beatus Rhenanus hoc nobis ibi tradit. Codex ille ubi nunc delitescat, dicere non possum: parvi tamen fuisse pretii Beatus ipse innuit. Fuit enim, ut eius verbis utar, scripturae plane miserabilis, vestigiis tamen aliquibus verborum Graecorum exstantibus. Enimvero et Erasmum et Fabricium, quem nec Ernesti in rectum tramitem deduxit, falsos esse, ex Beati Rh. narratione clarum est. Ad initium enim cap. VI. p. 670. ed. Erasm. II: Et imposuerat Herculi minimo discrimine fabulam etc. addit ille haec verba: *Manuscriptus codex non fabulam habet, sed fabros. Eam dictionem doctus aliquis mutarat in: fabulam in editione Romana, quam nos primum secuti sumus.* Ex quo loco utrumque lucramur, cum veritatem, in Germania hunc ludum non repertum primum in lucem emersisse, tum notitiam prorsus incognitam, Romae iam ante annum Chr. 1515 prodiisse vel omnium Senecae operum vel huius, quod tractamus, opusculi editionem, cuius neque Fabricius, ab Ernestio non correctus, neque quisquam editorum sequentium mentionem iniecit. Quum remotior sim a lautioribus bibliothecis, quam ut ob hanc editionem romanam Audiffredii Panzerique libros consulere et inquirere possim,

pollim, hanc operam aliis literatoribus relinquam, contentus docuiffe, eam exftare, et ex ea noftri ludi primam in Germania editionem emanaffe. Ex hac editione deinceps in fequutas edd. transiit ludus de morte Claudii Caefaris fine ulla fere mutatione propter inopiam et mancam codd. mff. conditionem. Omnes enim codd. mff. quos ab editoribus aliisque collatos comperi, in iisdem lacunis confentiunt: praefertim miferrime habiti funt in omnibus loci, ubi graeca occurrunt.

Quae obfervatio in libro Literaturae romanae unico, quippe quae libellis orationis folutae fatyricis praeter hunc fere caret, quum me diu male haberet, nec unde opem laboranti opufculo haud fpernendo quaererem indagare poffem, necopinato fe obtulit mihi occafio optima, qua illius voti compotem me fieri poffe fperabam. Menfe enim Februario anni praeterlapfi ineunte *Bredow* Vir clariff., Profeffor Hiftor. in Academia Helmftadienfi, urbem noftram in itinere Parifios, ubi Geographis Graecis, Latinis et Arabicis edendis fubfidia petiturus erat, inftituto attigit meque convenit. Cui quum mox, ut fit, curam meam aperuiffem, tam amice in focietatem eius rei devenit, tantamque mihi comitatem ostendit, ut adeo quae poffet libenter fe effecturum promitteret, ne libellus hicce, fi per fe ftaret, amplius tot lacunis fcateret. Quid multa? promiffi mihi facti fidem praeftitit, et undecim Codicum mff. Parifinorum

a se maximam partem collatorum Lectionem variantem perhumane mihi misit: quid, quod, quum animadvertisset, doctissimum olim praesulem Petr. Dan. *Huetum*, cuius bibliothecam Iesuitis donatam deinde in bibliothecam tunc temporis regiam migrasse constat, editionis parisiensis anni 1619. fol. margini observationes inter legendum exortas suas cum exegeticas tum criticas adscripsisse, non cunctatus Vir amicissimus et harum partem eximiam descriptam in meam gratiam adiungendam statuit. Qua benignitate nihil mihi gratius ac iucundius accidere potuit, nec possum quin publice maximas quas possim gratias Viro de me ac Seneca promerito agam habeamque, cuius beneficium eo maioris mihi aestimandum fuit, quo brevius temporis spatium Parisiis ei commorari liceret tot tantisque thesauris ut omnium literarum undique convectis, ita praesertim Geographiae cuiuscunque ibi coacervatis in usum suum convertendis occupatissimo.

Contulit autem Vir amiciss. codices mss. hosce:

α. Codd. mss. Lat. Paris. Biblioth. imperat. no. 6630: membranac. saec. XIII. scriptus.

β. . . . . 8717. membranaceus, saec. XIV. scriptus. Fuit Iac. Aug. Thuani, postea Colberti, cum epigraphe: Annei Lucii Senece de morte Claudii, qui dicitur ludus Senecae, liber incipit. Sequitur

tur Epigramma Martialis V, 42. neſcio quare adſcriptum. Bredow amic. monuit: „Omnem varietatem huius auro et coloribus ornatiſſimi codicis excerpere gravior eſſet labor, quam Augiae ſtabulum purgare. Nonnulla tantum, quae memoratu digna eſſe videntur, adſcribam. Verſus illi, ni fallor, Martialis ſunt: non video, quid hoc loco ſibi velint."

c. no. 1936. membranaceus, olim Ducis de Bethune, ſaec. XIV. ſcriptus.

d. no. 6389. membranaceus, ſaec. XIV. ſcriptus.

e. no. 5055. chartaceus, olim Colberti, ſaec. XIV. aut XV. ineunte ſcriptus.

f. no. 6395. membranaceus, eodem tempore ſcriptus.

g. no. 8544. membranaceus, anno Chr. 1389. ſcriptus.

h. no. 8542. membranaceus, primum Thuani, poſtea Colberti, ſaec. XIV. aut XV. in. ſcriptus.

Reliquos codd. mſſ. ab amic. Viro non uberius deſcriptos, ſi forte eorum mentio facta eſt, literis ſignavi. Sunt Codd. 8501. 8544. et 8624. qui tamen nil niſi opuſculi initium continent. Accuratiſſime ſcriptus eſt Codex mſſ. α, ſive n. 6630. qui totus collatus eſt, reliqui maximam partem: ſed ad unam familiam omnes undecim pertinere clarum eſt. Omnes habent easdem lacunas, et easdem fere corruptelas, quippe e codice quam

 maxi-

maxime lacero descripti: proinde, quum codd. non numerandi sed ponderandi sint, pro uno eodemque habendi sunt.

Lucrum, quod ex hac undecim codd. mss. collatione capere licet, exigui est momenti ad hoc opusculum emendatius, quam fieri ad hunc diem potuit, exhibendum, et observationem Viri amicissimi eandem mecum communicatam vidi confirmatam. Quidquid tamen praestiterint, adnotare non neglexi, ut quivis oculis suis videre et iudicium ferre valeret. Hoc certe ad liquidum deductum esse nunc apparet, Parisiis nullam huic opusculo lacero salutem petendam esse.

Qua quidem spe quum ita excidissem, lentior factus sum ad aliam concipiendam et alendam, quae ex epistolis humanissimis Viri doctrina et meritis de literis venerabilis *Iac. Morellii*, praefecti Bibliothecae Marcianae, quae Venetiis tanto decori est, meritissimi, ad Fesslerum S. V. datis enasci alioqui potuisset: quamquam ille codex mss., Morellio monente, no. 267. in 4. saeculo XIV. scriptus sit ab indocto librario et totus mendis scateat. Ne tamen quidquid officiorum in editorem impigrum cadentium praetermisisse incuser, precibus adii *Heynium* V. Ill. inde a triginta fere annis de me multis nominibus meritissimum, ut Morellium, quocum et literarum commercio et amicitiae vinculo esse iunctum compereram, opusculo huic cum illo codice conferendo conciliaret, atque adeo

ean-

eandem Senecae operam praestaret, quam Morellio adiuvante ibi Blessingium Appiano praestitisse laudat Schweighaeuser in praefat. ad Appianum, praesertim quum paucis tantum foliis constare possit ille codex Venetus. Summopere gaudeo, quod Heynius meus precibus hisce motus omnem suam operam impensurum benigne mihi pollicitus sit, ut voto meo potirer.

Alia spes eodem fere tempore mihi affulsit e literis Abb. *Santolonii* ad Fesslerum S. V. datis, exstare, nuntiantibus, in Biblioth. vatic. Romae quatuor codd. mss. nondum, ut ille asseverabat, a quoquam collatos, cuius tamen asserti fidem equidem praestare non ausim. Nulli labori me parsurum esse, ut in usum nostrum Lectionem variantem ex istis codd. mss. excerptam convertam, iam supra indicavi. Sunt autem hice:

nr. 2201. constans pagg. 111, membranaceus in folio, eleganter et emendate exaratus saec. XIII. adiectis e regione Lectionibus variis.

nr. 2212. constans pagg. 284, membran. in fol. magno, apicibus ad gothicum stilum vergentibus, in Germania, ut videtur, exaratus initio saeculi XV. initialibus literis auro minioque affabre depictis a summo ad calcem exornatus.

nr. 2216. constans pagg. 118, membranaceus in folio, nitide et eleganter exaratus saec. XIV.

 nr. 4498.

nr. 4498. constans pagg. 114, membranaceus in 4. exaratus saec. XV.

Omnes autem hi codices tum collati tum nondum collati, quantum comperi, titulum opusculi gerunt: *Ludus de Morte Claudii Caesaris*, nullus, quod sciam, Ἀποκολοκυντώσεως inscriptionem exhibet: quare nec mihi committendum ratus, ut hoc titulo opusculum insignirem, eam, in omnibus edd. recentioribus obviam, delendam iussi; codicibus quippe magis quam coniecturae vel haud improbabili obtemperaturus: quippe quae ab *Adr. Iunio* *) profecta est. Qui quum apud Dionem Cass. LX, 35 extr. **) legisset, Senecam nostrum in Claudii mortem libellum edidisse sub titulo Ἀποκολοκυντώσεως i. e. mutationis in cucurbitam, quo verbo ab eo ad analogiam verbi pervulgati ἀπαθανατίσεως i. e. mutationis in deum invento efficaciter stupiditatem Claudii insignem designare voluerit, nec dubitasset, hunc libellum esse eundem ipsum, quem etiamnunc tractamus; titulum eius hunc in posterum quasi iure postliminii revocandum et ex exilio, quo tamdiu delituisset, in iura male perdita restituendum esse pronuntiavit. Sed non

*) Cf. Ej. Animadv. 1, 17. in Gruteri Lampade crit. Vol. IV. p. 342 sq.

**) Verba Dionis sunt haecce: Συνέθηκε μὲν γὰρ καὶ ὁ Σενέκας σύγγραμμα, Ἀποκολοκύντωσιν αὐτὸ, ὥςπερ τινὰ ἀπαθανάτισιν, ὀνομάσας.

non satis erat, innuisse, a Seneca ideo Ἀποκολοκύντωσιν Ludum esse appellatum, quod Claudius medicato boleto, quasi pharmaco purgatorio (cuius tamen in Ludo nulla sit mentio, nec prudenter fieri poterat) quod olim frequens e colocynthide concinnaretur (quam agrestem cucurbitam vocare licet) perierit; sed ex ipso hoc libello docendum erat, inscriptionem ei convenire. Quod factum non est, neque a Iunio, neque a Dan. Heinsio in Diss. de hoc Senecae libello *). Defendi forsan potest eo, ut dicatur, mutationem stupidi innui.

Neminem tamen adhuc vidi, qui Iunii sententiam reiecisset. Omnes eum insequuti viri docti et editores titulum hunc ab eo exhibitum pro vero et a Seneca profecto habere non dubitaverunt. Vnus Xylander alicubi opinionem quidem promsit, non esse Senecae foetum, sed inscriptionem in dubitationem vocare non conatus est. Neque *Cortius* prof. olim lips. qui in libro sub titulo:

*) Adiecta haec est Ej. Orationibus, Lugd. Bat. 1642. 12. p. 683—708. quod me humanissime monuit *Biesterus,* praefectus Bibliothecae reg. Berolini, Vir doctrina eleganti et meritis de bonis literis sinceraque philosophia clarissimus. Eidem viro amicissi. debeo etiam epitomen *Io. Schefferi* Lection. academ. (Hamb. et Amstelod. 1675. 8.) ubi p. 279—336. notae in Ludum hunc leguntur, exigui momenti. Criticis, quae paucae sunt, notis usus sum.

tulo: Satyrae Menippeae tres, Senecae Apocolocyntosis, Lipsii somnium et Cunaei Sardes Venales, Lipsiae 1720. 8. edidit notisque illustravit perpetuis et iis viro doctiss. parum dignis, neque Frid. Christph. *Neubur*, qui germanice vertit et illustravit, Lips. 1729. 8. ap. Bernh. Christph. Breitkopf, hanc inscriptionem repudiaverunt. Eandem opinionem et Viris doctis Gallis, Anglis et Germanis, qui ludum converterint in patrium quisque sermonem, se probasse intellexi *).

Haec tituli Ἀποκολοκυντώσεως omissio, quam codd. mss. testantur, Xylandro haud dubie dubitationem, quam modo memoravi, movisse videtur. Sed enim quum librarii graeca non callentes in contextu ipso graece scripta praetermiserint, quidni et inscriptionem graece scriptam quasi obelo praenotatam praeterierint? Nec silentium veterum sive neglectus ludi memorandi argumento sit, a Seneca non esse profectum, siquidem alioquin numerus librorum tanta veneratione dignorum mirum quantum diminutus foret. Fortasse tamen sermo latinus, quo hic ludus compositus est, abhorret a Senecae usu et consuetudine? At primum in libello tam lacero versamur, ut ea ipsa loca,

*) Praeter alias notas interpretationes memoro *Russavii* (Oeuvres To. XIV. p. 200. ed. de Genève) et *Sonntagii* S. V. (Zur Unterhaltung für Freunde der alten Literatur. II. Rigae. 1790. 8.) Vtraque elegantissima est.

loca, quae dubium movent, suspicione corruptelae non careant: deinde saepius ad sensum quendam nec prorsus certum nec demonstrandum tota dubitatio redit. Iam vero quum colorem vere romanum et oratione et argumento prodi quivis confirmaverit, nec statim naevi sint, qui tibi dubitanti esse videantur, difficile inde fuerit demonstrare, a Seneca librum non esse profectum. Parum tamen aberat *G. D. Koelerus* D. Phil. qui cummaxime Gymnasium quod Detmoldi in vicinia mea floret, cum laude moderatur, Vir doctrina et ingenio clarus atque intima mecum amicitia coniunctus, quin de Seneca huius ludi auctore subdubitans et in orationem auctoris inquirens Seneca eam non satis dignam opinaretur, loquendi quippe maxime motus formulis hisce: c. 1. *volo memoriae tradere;* c. 3. *peregrinos in semen relinqui;* c. 4. *vae me;* c. 6. *collum praecidi,* et *quod tibi narro,* quod gallicum quid referre videbatur, ce que je Vous dis, en vérité; *virum valentem,* l'homme vaillant, et similibus: quae ipsi suspicionem movebant, recentioris cuiusdam auctoris foetum esse, qui Petroniastrorum (venia sit verbo!) recentiorum instar personam Senecae ad maiorem sibi suaeque satyrae in coronatum quendam stupidum securitatem parandam sibi accommodavisset. Quae etsi docte observata sunt, tamen id mihi non persuadent quod vir amiciss. voluit: partim enim ab usu Senecae non ab-

 hor-

horrent, partim in notis nisi usum, tamen analogiam harum phrasium monstrare conatus sum. Sic, ut hoc obiter moneam, Seneca de Benef. VII, 4, 1. habet: volo videre: VII, 8, 1. volo sub conspectu meo ponere: c. 10, 1. Nunc volo tuas opes recognoscere etc. Non magis mihi Viri amicissimi, quod eius pace dictum sit, argumenta alia persuadent, cum propter iuris peritiam non vulgarem, quae in libello eluceat, et dictionis similitudinem Senecam patrem Ludi auctorem esse, non filium, nostrum Lucium Annaeum, tum severitate atque gravitate L. Annaei satyricam hanc et frivolam et sordidam scribendi rationem non dignam esse. Senecam tamen patrem tunc temporis non amplius in vivis fuisse, demonstrare fortasse valerem, si forte opus esset: sed non video, cur iurisperitiae laus non in nostrum quoque Senecam, quem saepe caussas orasse constat, (cf. e. c. Dio Cass. LIX, 19.) casura sit. Nec satyrica nostrum vena caruisse, e scriptis his, quae nobis terere contigit, satis clare apparet: confirmant quoque iudicia a Tacito et Quintiliano satis nota de eo lata, virum amoenissimi ingenii, qui omnem fere studiorum materiam tractaverit, talem ludum scribere potuisse: nedum Dionis Cassii testimonium amplius urgeam, qui aperte eum ait satyram in Claudium composuisse. Denique de obscoenis non idem ac nos sensisse veteres, docet locus Quintiliani VI, 3, 29. Sed non tacendum est, virum amiciss. haec per literas mecum communi-

municantem egregie ſimul monuiſſe, ſe probe intelligere, ingenium L. Annaei Senecae tam copioſum et varium tum varia prodere tum variam ſuis ſcriptis formam induere potuiſſe, nec nos ſatis caute a ſcriptis eius, quae terimus, colligere, ludicrum et facetum ſcribendi genus ei non ſucceſſiſſe, praeſertim quum et diverſi aetatis anni et vivendi agendique rationes ad alia omnia talem virum discedere a ſe cogere poſſint, et inconſtantiam quandam creare valeant.

Multus fuit *Dionyſius Diderotus* *), quum magis optandum quam docendum pronuntiaſſet, Ludum hunc a Seneca non eſſe compoſitum, in cauſſa Senecae oranda, atque in crimine adulationis et ingrati animi diluendo. Qua re non ſolum hunc Ludum et conſolationem ad Polybium ſatyras eſſe poſuit, ſed conſilium etiam Senecae in Ludo componendo fuiſſe ſtatuit, ut Claudium riſui publico exponens, Neronem alumnum ſuum ad officia Imperatoris ſapientius et humanius quam Claudius feciſſet, exſequenda optime adhortaretur. Sed quod primo loco poſitum eſt, egregie redarguit *Spaldingius* Vir Cl. **): alterum refutatur totâ ſatyrae quamvis lacerae indole.

Cete-

*) Cf. eius Eſſai ſur les Regnes de Claude et de Néron etc. To. I. p. 52 ſq. To. II. p. 188. §. 94.

**) In Abhandlungen der königl. Akademie der Wiſſenſchaften und ſchönen Künſte aufs Iahr 1803. p. 226 ſq. (Berolini 1806. 4.)

Ceterum de crimine illo, in quod Philoſophus incurriſſe dicitur, diſpiciendum eſt, quo equidem, ſi quis alius, eum libentiſſime liberatum cupiam, quoad eius quidem fieri poſſit. Ac primum, ut illud diluamus ludum ei abiudicando, dubitationem movere hoc poteſt, quod Senecam, oratione, quam Nero die funeris Claudii Caeſaris haberet, in eius laudem modo elaborata, continuo peſſimis eundem Claudium conviciis credunt hoc ludo conſectatum eſſe. Quod noſtro certe ſenſui ab aulis remotorum vel maxime repugnat: ſiquidem ingratum in Claudium, qui exſulem revocaſſet et multis magnisque beneficiis et honoribus exornaſſet, animum philoſophoque ſtoico indigniſſimum non poſſumus quin reprehendamus. Quamvis haec negari non poſſunt, tamen non impediunt, quominus cum locus, quem apud Neronem Seneca tenebat, ſummus, eiusque ſtudium inſigne, Claudii ſtultitia augenda atque riſui publico exponenda, alumni ſui extollendi, et vi oppoſiti populo commendandi, tum laxior philoſophia ſtoica, recentiorem eam merito vocaveris, (concedamus enim, iam tum huic philoſophiae unice fuiſſe deditum) qua inde a Panaetio Stoae auctorum aſperitas temperata fuit, Senecae huius ludi ſcriptionem permiſerint. At ſic duplici perſona eum induimus! Nec hoc negandum eſt. At etiamſi nemini alii facile hoc concedamus, tamen homini in aula et in graviſſimis honoribus, quos aula dat, cummaxime verſanti haec venia et peten-

petenda et danda interdum esse videtur, ut duplicem capiat personam. Quod si ponamus, haud difficilis est Senecae excusatio, quem partes Neronis ita defendere decebat, ut, quum de homine publice idque merito damnato atque adeo arbitrio cuiusvis libere condonato ageretur, eo utcunque describendo ac tractando, tamquam materia locoque communi uti non dubitandum esset. Minuitur etiam culpa, si statum Senecae reputemus. Quid enim homini aulico amoenissimi ingenii et comitatis magnae (Tacit. Ann. XIII, 2.) facere licuit rogato forsan ab Agrippina Neronis matre, ut contemtui publico, cui Claudius iamdiu traditus erat, augendo atque comprobando et ipse suo ingenio deesse nollet? Num refragandi copia fuerit? Minime gentium. Talia autem pro certis ponere et historiae male tacenti extorquere licet historico homines reputanti ubique in rebus similibus similes sibi esse, rerumque usum consulenti. Et quaenam gratia homini persolvi debebat, qui temere in exilium mittere, et inde itidem revocare solebat! Parum autem in Senecam cadere illam delicatiorem iusto sentiendi rationem, (*sentimentalitatem* barbare novitii vocant) quam Diderotus in eo positam voluit, ex aliis locis colligimus, ubi Claudii mentionem fecit haud honorificam, e. c. de benef. 1, 15, 3.

Nec opponi potest irrisio Stoae, qua quidem auctor ludi non abstinuit. Num verisimile est, dici

dici poteſt, Senecam ſtoicae philoſophiae tunc temporis iam deditum tam abiecte loquutum eſſe de quibusdam huic philoſophorum ſectae tam caris rebus? Nonne deus ſtoicus, nonne Hercules, quem tanti aeſtimaſſe conſtat Stoicos, ridiculo eſt? Audio. At quid impedit, quominus noſtrum vel maxime ſtoicum ſtatuamus haec immiſcuiſſe, ut ridiculum, quod quaerebat, augeret, in memoriam revocans locum Varronis facetiſſimum, cuius tamen acumen nobis periit? Oblitine ſumus Ciceronis, qui ut Catonem ridiculo exponeret, philoſophiam quam valde eum amaſſe conſtat, etiam ſtoicam riſui expoſuit? Quidni ſtatuere licet, ludum hunc in publicum prodiiſſe primo anonymum, quamquam Senecae eſſe opuſculum mox neminem fugerit? Nam qui aulam eiusque artes populo verba dandi atque os oblinendi vulgatas noverit, ei facile hanc opinionem ſe probaturam confido.

Ceterum cuncta quae ad mortis Claudii genus ſpectant, mox adeo pernotuere, ut Tacitus, Suetonius aliique non opus haberent e ſatyra haurire ſua (cf. Tacit. Ann. XII, 67). Quo factum eſt, ut hiſtoria nihil novi ex ea capiat.

Si forte quis haec omnia quae pro Seneca Ludi auctore pugnant, probe perpenderit, non dubito, quin ſententiae vetuſtae a Dione Caſſio et Codd. mſſ. nobis traditae mecum accedat et

eam

eam probet, etiamſi nemo huius ludi meminerit praeter Dionem, quod facile in tanta auctorum, praeſertim iſtius aevi, iactura fieri potuit. Titulum autem a Dione laudatum noſtris codd. mſſ. deeſſe, nemini mirum videbitur, qui reputaverit, librum ex uno et eo lacero codice manuſcripto ad nos veniſſe. Nec tamen inde, quod Dio Caſſius librum non cum laude meminit, cogi recte poſſe videtur, non magni eſſe aeſtimatum: nam utrum Dio librum ipſe legerit, an aliunde ſua hauſerit, nemo dixerit. Accedit, quod Senecae non faviſſe conſtat.

In hoc Satyrae genere Seneca non primus fuit, quum *Lucilius, M. Ter. Varro* apud Romanos, et Menippus Gadarenus, Meleagri, primi Anthologiae graecae conditoris, amicus, ὁ σπουδογέλοιος Straboni XVI. p. 1101. vocatus (cf. Fabricii Biblioth. graec. Vol. III. p. 521 ſq.) aliique apud Graecos ſatis celebres fuerint ſatyrici, qui ſolutam orationem verſibus diſtinguendo nomen huic ſcribendi generi adſciverunt. Sed nil niſi fragmenta horum ſcriptorum exſtant. Nec raras huiusmodi ſcriptiones fuiſſe apud Romanos non unum exemplum docet. Clariſſimum eſt M. Ter. Varronis, qui in triumviratum Cn. Pompeii, Iulii Caeſaris et M. Craſſi ſatyram Τρικάρανον, ad Cerberum reſpiciens, compoſuit, memoratam Appiano B. C. II, 9. (Vol. II. Opp. p. 186.

186. ed. Schweighäuseri). Aelii Saturnini satyrae in Tiberium meminit Dio Cass. LVII, 22. Sed qui hac de re scripsere, nobis otium fecerunt *). De argumento Ludi nihil addam, quum e Tacito, Suetonio et Dione Cassio omnia nota sint.

*) Cf. *Ruperti* V. Cl. de Satyra Romanorum diss. primo Vol. ed. Iuvenalis ab eo curatae praemissam p. LXXVII sq.

L. AN-

L. ANNAEI SENECAE

AD AEBUTIUM

LIBERALEM

DE BENEFICIIS

LIBER PRIMUS.

Argumentum et Ordo.

Hos libros inter Philosophiae ultimos pono, etsi frontem antea tenuerunt. Sed res ita est, si tempus spectes: et scripti omnino sunt sub Nerone, post Claudii mortem. Argumentum certum, quod sine libri primi contemtim admodum de Claudio, et futile eius iudicium traducit: non facturus unquam illo vivo. Libri boni sunt, sed mehercule in ordine et tractatu confusi: quem vix est vel annitentem expedire. Tamen, ut possumus. Primus liber exordium habet et querelam de Ingratitudine, quae crebra est, et inter vitia tamen magna. Ideo de Beneficiis se scripturum, Quae vis eorum, et proprietas sit? Haec usque ad Cap. V. Tum definit, Beneficium non in materie, sed animo tribuentis esse: et ab eo pendendum. Diducit per exempla, et argumenta, usque ad Cap. XI. Ibi duo membra dicendorum proponit, Quae beneficia danda, et Quemadmodum? Prius exsequitur ad finem libri; alterum differt in sequentem. L.

I. Inter multos ac varios errores temere viventium
inconſulteque, nihil propemodum [a] indignius, opti-
me Liberalis, dixerim, quam quod beneficia nec
dare ſcimus, nec accipere. Sequitur enim, ut male
collata, male debeantur. de quibus non redditis,
ſero querimur: iſta enim perierant, quum darentur.
Nec mirum eſt, inter plurima maximaque vitia nul-
2 lum eſſe frequentius, quam ingrati animi. Id eveni-
re ex pluribus cauſis video. prima, quod non eligi-
mus

a. *Indignius* ex uno palat. cod. apud Gruterum cum Gronovio retinui: aliis, Grutero notante, vel omnino omittentibus, vel alio *peius*, at alterius manu adpictum orae, exhibente. Eraſmus *nocentius*, Rudolph. Agricola *turpius*, invexerunt, e coniectura. Quae quidem vacillatio indicare videtur, viris doctis hanc comparationem deberi, ut qui putarent, voculas: *nihil propemodum* carere non poſſe tali adiecto, et proinde vel *indignius*, vel *turpius*, vel *nocentius*, vel *foedius* infulcirent, parum ſcilicet ſolliciti auctorem an librarium in ordinem cogerent, ideoque legum criticarum haud memores.

Introitus pertinet ad cap. V: ubi quum expoſuiſſet de mala beneficiorum collocatione uſuque pravo, ad tractationem de beneficiis transit.

1. *Temere — inconſulteque*, qui a proficientibus, quid, quod a ſapientibus, ſecundum dogma Stoicum, multum abſunt, iisque opponuntur imperiti, ſtulti. De *Liberali* cf. praefationem huic volumini praemiſſam.

2. *prima* i. e. praecipua. Sic III, 3, 1. plenius: Prima omnium ac potiſſima. *Vtilitatis* aut fructus percipiendi cauſſa dari beneficia quammaxime reprehendit: quo ſpectat etiam illud: *nomina facturi*, debitores comparaturi, a quibus beneficium tamquam creditum repetatur. Creditorem autem *nomina facere* i. e. debitoris nomen et quod ei creditum eſt, in tabellas ſ. kalendarium referri ſolitum fuiſſe, ideoque pro debitore nomen ſimpliciter uſurpari conſtat. Fuiſſe tamen quoque in uſu de debitore, docet locus Ciceronis de Offic. III, 14, 7. ubi cf. Heuſinger et Erneſti Clav. Cic. ſ. v. *nomen*. *Vaſa* quae nos mobilia, les meubles, τὰ σκεύη vocemus. Lipſius com-

mus dignos, quibus tribuamus: sed nomina facturi,
diligenter in patrimonium et vasa debitoris inquirimus:
semina in solum effoetum et sterile non spargimus:
beneficia sine ullo delectu magis proiicimus,
quam damus. Nec facile dixerim, utrum turpius sit 3
infitiari, an repetere beneficium; id enim genus
huius crediti est, ex quo tantum recipiendum sit,
quantum ultro refertur: [b] de quo queri vere foedissimum
ob hoc ipsum, quia non opus est ad liberandum
fidem facultatibus, sed animo. reddit enim beneficium,
qui libenter debet. Sed quum sit in ipsis 4
crimen, qui ne confessione quidem grati sunt, in

b. *de quo queri vere.* Ita exhibent codd. mss. Grut., et nexus sententiarum postulat. R. Agricola vero ex ingenio dedit, *decoquere revera,* sequacibus Erasmo vetustioris Ms. fide adiuto, qui tamen in tertia editione *de quo queri revera* restituit, et Mureto, qui Stephano adstipulante *decoquere vero* praetulit. Interdum criticos istius aetatis vocabula rarioris significationis sectari videmus, vel sensu loci abnuente. Non enim h. l. de ingrato sermo est, qui fidem aut nolit, aut non possit liberare, sed de eo, qui beneficium repetat, nec animo debentis grato acquiescat. Mox §. 5. *artibus petentes elusit* praestat Vincentius Bellovacensis in Speculo Historiali IX, 106: sed vulgata, *properantes necessitates elusit* bene habet.

comparat locutiones publicas, *vasa conclamare*, *colligere* de militibus castra relinquentibus, et *vasarium* pecuniam ex aerario magistratibus in provinciam euntibus dari solitam, qua ornentur, ad comparanda vasa. Cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. delectu dignorum iis hominum.

3. *reddit — debet.* i. ille pro grato habendus est atque beneficium reddente, qui beneficium se accepisse libenter profitetur, adeoque animo grato est: de quo tamquam beneficia *facultatibus* s. opibus qualibuscunque non reddente queri, reprehensione dignissimum est. Lipsius laudat Ciceronis illa: Gratiam et qui refert habet, et qui habet in eo ipso quod habet, refert. Verba haec auctoris anonymi occurrunt in Cicer. Orat. pro Cn. Plancio c. 28. cf. Ej. de Offic. II, 20 ubi vid. Heusinger.

nobis quoque est. Multos experimur ingratos, plures facimus: quia alias graves exprobratores exactoresque sumus; alias leves, et quos paulo post muneris sui poeniteat; alias queruli, et minima momenta calumniantes. Ita gratiam omnem corrumpimus: non tantum postquam dedimus beneficia, sed dum
5 damus. Quis enim nostrûm contentus fuit, aut leviter rogari, aut semel? quis non, quum aliquid a se peti suspicatus est, frontem adduxit, vultum avertit, occupationes simulavit, longis sermonibus, et de industria non invenientibus exitum, occasionem petendi abstulit, et variis artibus properantes necessitates elusit?
6 In angusto vero comprehensus, aut distulit, id est, timide negavit, aut promisit; sed difficulter, sed subductis superciliis, sed malignis et vix exeuntibus verbis? Nemo autem libenter debet, quod non accepit, sed expressit. Gratus esse adversus eum quisquam potest, qui

4. *leves* qui iniuriis suis beneficia ante collata destruunt. *Momenta* occasionum aut temporum, quibus videantur potuisse reddere. L.

5. *frontem adduxit*, rugosam, s. morosus tristisve fuit. Frontem autem esse tristitiae hilaritatisque sedem pleraeque linguae indicant: ut supercilium, ὀφρύς, superbiae, e. c. mox §. 6. *subductis superciliis* etc.: quae verbo tantum moneam, quum vel Lexica satis doceant. *elusit*, fefellit auxilium in malis urgentibus sperantes, subduxit sese iis.

6. Laudat Lipsius Epigrammata Martialis duo, quae exstant II, 44: Durum est, Sexte, negare, quum rogaris: Quanto durius, antequam rogeris. et VI, 20 In Phoebum: Inquiris, dubitas, cunctaris, meque diebus Teque decem crucias: jam rogo, Phoebe, nega. Similium Martialis aliorumque praeberi posset haud parva seges, quibus tamen brevitas notarum non patet. *malignis — verbis* i. parcis et tarde provenientibus v., e more superborum. Moneo, ne putes, esse verba addicentia et recusantia. *responsurum*, gratias acturum.

qui beneficium aut superbe [c] abiecit, aut iratus impegit, aut fatigatus, ut molestia careret, dedit? Errat, si quis sperat responsurum sibi, quem dilatione lassavit, exspectatione torsit. Eodem animo be- 7
neficium debetur, quo datur: et ideo non est negligenter dandum. Sibi enim quisque debet, quod [d] a nesciente accepit. Nec tarde quidem: quia, quum in omni officio magni aestimetur dantis voluntas, qui tarde fecit, diu noluit. Utique non contumeliose. 8
nam quum ita natura comparatum sit, ut altius iniuriae quam merita descendant, et illa cito defluant, has tenax memoria custodiat: quid exspectat qui offendit, dum obligat? Satis adversus illum gratus est, qui beneficio eius ignoscit. Non est autem quod 9
tardiores faciat ad bene merendum turba ingratorum. Nam primum, ut dixi, nos illam augemus: deinde ne, deos quidem immortales ab hac tam effusa [e] ne-

c. *abiecit.* Sic script. omnes. Mallet Lipsius *obiecit.* Quid vero opus, quum optima sit vetus lectio et merito probata Grutero? Gronovius usum hunc verbi exemplis nunc satis notis adstruit. Erasmus aliique *iniecit.* Cf. c. II, 1 etc. d. *a nesciente.* Et hoc ferri potest et illud: *a negligente:* utrumque, quod fere idem valet, occupant codd. mss. Erasmus invenerat quoque *a nolente.* e. *necessitate.* Omnium

8. *Utique,* praesertim. *nam quum — custodiat.* Antiqua et ea vera est observatio haec, quam exemplis adstruere putidum sit. Tacitus Hist. IV, 3 explicat: quia gratia oneri, ultio in quaestu habetur: similiter fere exponit Dio Cass. 44, 34. Iniuriae autem acriter pungunt animum, quia virtutis s. bonorum, quibus iactat, partem saltem adimunt, ideoque altius descendunt plerumque, quam *merita,* quibus se indignum haud facile quisquam iudicat. Diverso proinde modo amor sui se iudicat. *Satis — ignoscit* nempe contumelioso illi, et quod odium magis quam gratiam merentur. L.

9. Egregiam hanc sententiam, quam Christo acceptam referimus ap. Matth. V, 45 et

cellitate ſacrilegi, negligentesque eorum, deterrent. Utuntur natura ſua, et cuncta, interque illa ipſos munerum ſuorum malos interpretes, iuvant. Hos ſequamur duces, quantum humana imbecillitas pati-
10 tur: demus beneficia, non foeneremus. Dignus eſt decipi, qui de recipiendo cogitavit, quum daret. [f] At ſi male ceſſit, et liberi, et coniuges ſpem feſellerunt: tamen et educamus, et ducimus, adeoque adverſus experimenta pertinaces ſumus, ut bella victi,
11 et naufragi maria repetamus. Quanto magis permanere in dandis beneficiis decet? quae ſi quis non dat quia non recipit, dedit ut reciperet, bonamque ingratorum facit cauſam, [g] quibus turpe eſt non reddere,

Omnium codd. mſſ. lectio eſt, quam non intellectam R. Agricola mutavit *liberalitate*, Muretus *benignitate*. Defendit vulgatam et expoſuit Gronov. Obſſ. II, . p. 174. ed. lipſ.: cf. not. f. *At ſi male ceſſit, et liberi* etc. Sequior mſſ. Eraſmus tamen et reliquae edd. *At male ceſſit. Et liberi et coniuges* etc. Tò *Ac* mſſ. ſenſui non aptum in *At* mutandum cenſui, mſſ. aliquot ap. Grut. addicentibus. g. *quibus turpe eſt non reddere, ſi licet.* Optimorum codd. ap. Pincian. et Grut. haec eſt lectio. Nec recedit Eraſmus. Muretus tamen e vetere, ut ait, codice invexit: *quibus ita demum t. e. n. r. ſi et licet* Facile autem apparet, voculas: *ita demum eſt* eſſe emblema inſititium.

et Luc. VI, 35 et Paulo Act. Apoſt. 14, 15. 16, nec Stoicis aliisque philoſophis antiquis ignoratam aliquoties repetit noſter, III, 25. VII, 31. Haec cum aliis non minus praeclaris ſententiis in cauſſa fuit, quod Seneca pro Chriſtiano haberetur. *Effuſa* autem Deorum *neceſſitas* eſt prolixa illa et neceſſaria atque inſita ipſis mens, univerſae mortalitati providendi. Sic noſter VII, 31 deos vocat unam potentiam ſortitos, prodeſſe. V, 9 beneficium res voluntaria eſt: ut prodeſſe ſibi neceſſarium eſt. Conſol. ad Helv. 6 lex et naturae neceſſitas. *Interpretes* i. ſacrilegos, impios.

10. Etſi mala interdum experientia utamur, ea tamen deterreri nos non patimur ab officiis noſtris exſequendis naturam ſequentes, et illud: nec ſi male nunc, ſemper ſic erit, reputantes.

dere, ſi licet. Quam multi indigni luce ſunt? et
tamen dies oritur. Quam multi, quod nati ſunt,
queruntur? tamen natura ſobolem novam gignit, ip-
ſosque qui non fuiſſe mallent, eſſe patitur. Hoc et
magni animi et boni proprium eſt, non fructum be-
neficiorum ſequi, ſed ipſa; et poſt malos quoque bo-
num quaerere. Quid magnifici erat multis prodeſſe, 12
ſi nemo deciperet? nunc eſt virtus, dare beneficia,
non utique reditura, quorum a viro egregio ſtatim
fructus perceptus eſt. Adeo quidem iſta res fugare
nos, et pigriores ad rem pulcherrimam facere non
debet, ut ſi ſpes mihi praecidatur gratum hominem
reperiendi, malim non recipere beneficia, quam
non dare, quia qui non dat, vitium ingrati antece-
dit. Dicam quod ſentio: [h] qui beneficium non red-
dit, magis peccat; qui non dat, citius.

h. ***qui beneficium non reddit, magis peccat; qui non dat, citius.*** Egregius codex Naz. ſic exhibet, quae cum Lipſio et Gronovio tuear, ut ſententiae maxime quoque apta. Pinc. in ſuis codd. et Grut. in tribus Palat. invenerunt: ***qui beneficium non reddit magis peccat, quam qui non dat:*** in quibus Senecam non agnoſcam acumen libenter ſectantem. Multae ſane librariorum variationes mutationesve acuminis huius inſcitia exortae ſunt. Muretus praetulit, quod mireris, et in vocula *Citius* latere putavit auctorem ſenariorum ſequentium, legendumque, non improbante Grutero, *Attius:* contra Senecae morem, nomina auctorum verſuum quos apponit, addere non nimis diligentis.

12. *quorum a viro egregio* qui beneficia dedit *ſtatim* in dando. *quam non dare.* Animoſe. Sed et Epicuri illius, etſi omnia utilitate metientis, hoc ſcitum eſt: *non ſolum honeſtius, ſed iucundius eſſe, beneficia dare, quam recipere.*. Plutarch. in libello, cum Principe eſſe philoſophandum. L. Exſtat hic locus in Plut. Opp. Vol. XII p. 86 ed. Hutten. et Epicuri fuiſſe hanc ſententiam docuit Brucker Hiſt. crit. Phil. To. I. p. 1314 e Gaſſendio. Verba graeca apponam: *τοῦ εὖ πάσχειν τὸ εὖ ποιεῖν οὐ μόνον κάλλιον, ἀλλὰ καὶ ἥδιον εἶναί φησι* (Ἐπίκουρος).

II. *Beneficia in vulgus quum largiri institueris,*
Perdenda sunt multa, ut semel ponas bene.

In priore versu utrumque [a] reprehendas. nam nec in
vulgus effundenda sunt; et nullius rei, minime bene-
ficiorum, honesta largitio est. quibus si detraxeris
iudicium, desinunt esse beneficia: in aliud quodlibet
incidunt nomen. Sequens sensus mirificus est, qui
uno bene posito beneficio multorum amissorum
2 damna solatur. Vide, oro te, ne hoc et verius sit,
et magnitudini bene facientis aptius, ut illum horte-
mur ad danda, etiamsi nullum bene positurus est.
Illud enim falsum est, Perdenda sunt multa. [b] Nul-
lum perit: quia qui perdit, computaverat. Benefi-
ciorum simplex ratio est: tantum erogatur. [c] si redit
aliquid,

a. *reprehendas.* Omnium codd. et edd. est lectio praeter bip. quae vitiose *deprehendas.* b. *Nullum perit: quia qui perdit, computaverat.* Omnium fere codd. et eorum optimorum est, inprimis Naz., cui cum Gron. plurimum tribuo. Pro aberrationibus librariorum habeam: *Nullum perdit, qui perdi non computaverat:* ut adeo emendationibus supersedere facilo possimus. c. *si redit — si non redit.*

1. Muretus hos versus *Attio* s. *Accio* celeberrimo Tragico Romano († 615. a. u.) nescio qua re motus attribuit. Maiore forte iure e mimis P. Syri, quibus Seneca identidem utitur, eos desumtos esse statueris: saltem occurrunt in iis quaedam huc spectantia. *largitio* de frumenti, olei etc. distributionibus, populo romano nullo discrimine factis, ideoque de prodigalitate in usu vox fuit. Hoc quidem sensu capias: quae nullo iudicio vero adhibito fit, atque ideo non honesta est.

2. *tantum erogatur,* nempe in illis, in beneficiis dispensandis. Aliae rationes duplices sunt, accepti nempe et expensi: at dantis beneficium ratio simplex est, non comparat, non subducit, non computat: tantum erogat. Denique ratio beneficiorum constat, si bene erogatur. Gron. *Kalendarium* fuisse librum foenebrem, in quo usurae per calendas perscriberentur, notum est. *nec* ut *avarus* e.

aliquid, lucrum eſt: ſi non redit, damnum non eſt. Ego illud dedi, ut darem. nemo beneficia in kalendario ſcribit, nec, avarus exactor, ad horam et diem appellat. Nunquam illa vir bonus cogitat, niſi ad- 3
monitus a reddente: alioquin in formam crediti transeunt. Turpis foeneratio eſt, beneficium expenſum ferre. Qualiscunque priorum eventus eſt, perſevera in alios conferre. melius apud ingratos iacebunt, quos aut pudor, aut occaſio, aut imitatio aliquando gratos poterit efficere. Ne ceſſaveris: opus tuum perage, et partes boni viri exſequere. Alium re, alium fide, alium gratia, alium conſilio, alium praeceptis ſalubribus adiuva.

III. Officia etiam ferae ſentiunt: nec ullum tam immanſuetum animal eſt, quod non cura mitiget, et in amorem ſui vertat. Leonum ora a magiſtris impune tractantur: elephantorum feritatem usque in ſervile obſequium demeretur cibus. Adeo etiam quae

redit. Hanc Eraſmi emendationem in textum recipere debui, probante Grutero, quamquam codd. mſſ. omnes *ſi reddet — ſi non reddet* praeſtant. Hoc enim durius iuſto et contra Senecae conſuetudinem eſt. Sic II, 31, 3 eſt: nihil de *reditu* cogitare. Mox poſt *nec* infulcit unus cod. mſ. Colon. *ut* avarus exactor etc. male: eſt enim appoſitio. Monuit Muretus Var. Lect. XII, 1: qui ibidem, quum edd. antiquiores Eraſmi al. legant, nec avarus exactor ad horam et diem *creditorem* appellat, *debitorem* legendum eſſe cenſuit. Sed quum omnes codd. mſſ. omittant hanc vocem, expungendam iuſſi, Grut. Lipſio et Gronovio praeeuntibus. *Imitatio* bona eſt lectio: aberrationes *invitatio* etc.

3. *Alium re — adiuva.* Appoſite laudat Lipſius Platonis beneficii partiendi modum e Diogene Laert. III, 95. Beneficentia quadrifariam dividitur: aut enim pecuniis, aut corporibus, aut diſciplinis, aut verbis beneficium praeſtari etc.

1. *demeretur cibus.* Nam capti fame domantur et offerentem deinde cibum amant, audiuntque. Plinium, Aelianum vide. L. Addas nunc Buffonum aliosque rerum naturalium deſcriptores, ſi tanti eſſe videatur.

extra intellectum atque aeſtimationem beneficii ſunt
poſita, aſſiduitas tamen meriti pertinacis evincit. In-
gratus eſt adverſus unum beneficium? adverſus alte-
rum non erit. duorum oblitus eſt? tertium etiam eo-
2 rum quae exciderunt, memoriam reducet. Is perdit
[a] beneficia, qui cito ſe perdidiſſe credit. At qui
inſtat, et onerat priora ſequentibus, etiam ex duro
et immemori pectore gratiam extundit. Non audebit
adverſus multa oculos attollere. quocunque ſe con-
vertit, memoriam ſuam fugiens, ibi te videat: bene-
ficiis tuis illum cinge. Quorum quae vis, quaeve
proprietas ſit, dicam, ſi prius illa, quae ad rem non
3 pertinent, tranſilire mihi [b] permiſeris, quare tres
Gratiae, et quare ſorores ſint, et quare manibus im-
plexis,

a. *beneficia* omnes codd. mſſ. praeſtant, nec omitti poteſt. Gruterus quoque probavit. Eraſmus aliique omiſerant. Vincentius l. l. habet *Disperdidit beneficia.* b. *permiſeris, quare.* Sic Gronov. in Rottendorfii codice invenit, nullo vulgatae lectionis: *permiſeris.* *Num vel nunc dicam* ibi veſtigio exſtante. Optime. Sunt enim, quod egregie monuit Gronovius, quae mox tranſilit et transcurrit, ex iis, quae ad rem non pertinent etc. Monuit haec Gronov. ad VII, 30.

2. *Is perdit.* In hanc et vicinas ſententias Plin. Epp. III, 4: Eſt ita natura comparatum, ut antiquiora beneficia ſubvertas, niſi illa poſterioribus cumules. Nam quamlibet ſaepe obligati, ſi quid unum neges, hoc ſolum meminerunt, quod negatum eſt. Publius mimographus callide: Beneficium ſaepe dare, docere eſt reddere. L.

3. Quae hic de *Gratiis* exponuntur, e ſchola *Zenonis* profecta eſſe, et mentio *Hecatonis Chryſippi*que abunde docet, et ſtudio allegoriae in mythis explicandis Stoae proprio probatur, Heſiodum Theogon. 907 ſq. in nominibus Charitum edendis ſequutae. Nam Homerus ab eo diverſa tradiderat. Proprie Olympo decorando et ornando deſtinatae a poetis ibique munere eodem, quo Nymphae in Oceano, functae, ad ea omnia ſenſim traductae ſunt, quae pulcritudinem gratiamque creant, ideo-

plexis, quare ridentes, iuvenes, et virgines, solutaque ac pellucida veste. Alii quidem videri volunt unam esse, quae det beneficium: alteram, quae accipiat: tertiam, quae reddat. Alii tria beneficiorum genera, promerentium, reddentium, simul et accipientium reddentiumque. Sed utrumlibet ex istis 4 iudicaverim: quid ista nos iuvat scientia? Quid ille consertis manibus in se redeuntium chorus? Ob hoc, quia ordo beneficii per manus transeuntis nihilominus ad dantem revertitur, et totius speciem perdit, si usquam interruptus est: pulcherrimus, si cohaesit, et vices [c] servat. Ideo ridentes: est aliqua tamen 5 maio-

c. *Ideo ridentes: est aliqua tamen maioris dignatio, sicut promerentium* etc. Ex codd. mss. optimis ap. Grut. et Gron.

ideoque ad beneficiorum praesidium. Cf. doctam de *Gratiis* commentationem I. C. F. *Mansonis*, repetitam in libro bonae frugis pleno: Versuch über einige Gegenstände aus der Mythologie der Griechen und Römer, Lipsiae, ap. Dyck. 1794. 8. Nr. IV. Annaeum autem Cornutum, quem olim Phurnutum Viri docti appellavere, c. XV περὶ τῶν Χαρίτων comparanti manifestum erit, ex eodem eum fonte hausisse, ut Stoicum, unde Seneca sua depromsit. Vide Cornutum in Thom. Galei Opusc. mythol. p. 161 sq. Amstelod. 1688. 8.

5. *Ideo ridentes: est aliqua tamen maioris dignatio, sicut promerentium.* Cum Rubenio ap. Gronov. ad h. l. de Aglaja natu maxima expono, quae promerentes refert, et maior dignationem aliquam prae sororibus obtinet. *quia incorrupta — sancta, in quibus — adscripti* i. e. quia omnes a quacunque corporis animique labe atque macula liberae nihil habent in se vinculi cuiuslibet. Voces: *in quibus* non separandae sunt, sed iungendae cum voce *omnibus* sc. virginibus his. Lipsius ad *vestes* referre maluit, quia *beneficia conspici volunt.* Huetus margini editionis qua utebatur, adscripserat: nempe qui accipiunt, non qui dant. At spectant haec utique ad virgines, quae volunt, ut beneficia magni aestimentur.

maioris dignatio, ficut promerentium. Vultus hilares funt, quales folent effe qui dant, vel accipiunt beneficia. Iuvenes: quia non debet beneficiorum memoria fenefcere. Virgines: quia incorrupta funt, et fincera, et omnibus fancta, in quibus nihil effe alligati decet, nec [d] adfcripti: folutis itaque tunicis utuntur: pellucidis autem, quia beneficia confpici
6 volunt. Sit aliquis usque eo Graecis emancipatus, ut haec dicat neceffaria: nemo tamen erit, qui etiam illud

Gron. reftitui. Plurimi enim habent: *fervat. Ideoque eft aliqua tamen maioris dignatio, ficut promerentium vultus.* In primo palat. *Ideo ridentes quia promerentium vultus hil. funt, et qui dant et qui accipiunt beneficia.* Τὸ *ridentes* haud abeffe poteft: quare *ridentes* fint, dicturus erat, quod participium non poterat non repetere, ficut et mox τὸ *iuvenes* et *virgines* repofuit. Poft *promerentium* punctum maximum pofui, fuadente Rubenio apud Gron. Ita non neceffe eft, ut verba: *quales folent effe, qui — beneficia*, auctore Gronovio expungantur. Gronovius diverfa et ea haud fpernenda, ut erat vir elegantiffimi iudicii, crifi ufus eft, cui tamen adftipulari non poffum. Nam verba: *ideo ridentes* pro interpretatione manifefta habens fcribendum putat: *pulcherrimus fi cohaefit et vices fervat. Ideo eft aliqua amoenioris dignatio, ficut promerentium vultus hilari funt. Iuvenes* etc. Vulgata lectio erat: *fervavit. Ideo ridentes: quia promerentium vultus hilari funt, quales folent* etc. d. *adfcripti*. Sic omnes fere codd. mff. et edd. i. e. obligati, adeoque formulis concepti, coacti. Erafmi editio tertia habet: *aftricti*, quod etiam praetulit Mitfcherlich ad Horat. Carm. I, 30, 6. Doctius tamen eft illud, quod cum Gron. tuemur. *Adfcriptus* eft obligatus, mancipatus: de Ira III, 20. de Benef. VII, 7.

6. *ut haec dicat neceffaria* i. e. has explicationes allegoricas. *Hefiodus*, quem Graecorum poetarum poft Homerum celeberrimum circa Olymp. XX floruiffe nuper Vir praeftantiff. I. H. Vofs in libello doctiffimo: Alte Weltkunde p. XVI fqq. docuit, in Theogon. 907 fq. *interpretationem* fc. allegoricam. *deflectit* quisque. *quam — quod voluit* etc. Sequitur in his Seneca opinionem iam Herodoto II, 53 ut verifimile fit, probatam, Homerum et Hefiodum ποιῆσαι θεογονίην Ἕλλησι καὶ τοῖσι θεοῖσι τὰς ἐπωνυμίας δόντας etc. Sed locus ifte Herodoti Criticis recentioribus diffentiendi de fenfu verborum

illud ad rem iudicet pertinere, quae nomina illis Hesiodus imposuerit. Aglaian maximam natu appellavit, mediam Euphrosynen, tertiam Thalian. Horum nominum interpretationem, et prout cuique visum est, deflectit, et ad rationem aliquam conatur perducere: quum Hesiodus puellis suis, quod voluit, nomen imposuerit. Itaque Homerus uni mutavit, 7 Pasi-

rum istorum ansam praebuit, aliis quippe Hesiodum versibus tantum theogoniam, quam conditam invenisset, expressisse, aliis condidisse contendentibus. Cf. Wolfii Prolegom. ad Homer. p. LIV.

7. *Itaque Homerus* Il. XIV, 267 *uni* Gratiae *mutavit* nomen. Somno uxorem dedit eam Iuno. Eustath. ad Hom. l. l. de gratia, qua somnus apud omnes homines floret, cogitat. Seneca putasse videtur, mythologiae unum systema inter Graecos semper obtinuisse, quum tamen veri simillimum sit, vel ex hac Gratiarum historia fabulari, et systemata haec non eadem ubique nec semper fuisse, et pluribus locis diversisque nominibus parentibusque floruisse cultasque esse Gratias. Ceterum poetis libertatem in iis diis, qui sollemni religione non essent sacrati, varie tractandis, esse concessam, nemo infitias iverit. Quis *alius* ille *poeta* sit, ignoramus. *Spissis auro phrygianis* sc. vestibus, quas Virgil. Aen. III, 483 *picturatas auri subtemine*, XI, 775 ubi cf. Heyne V. S. *sinus crispantes*, et Horat. IV Carm. 9, 14 *aurum vestibus illitum* appellat. Haec stamini subtemen aureum, fila aurea intexendi, bracteas aureas ac lamellas inserendi staminibus cum subtemine, ratio in Phrygia inventa est: unde opus phrygionium et textores phrygiones. Cf. Io. Beckmanni Beyträge zur Geschichte der Erfindungen To. III. p. 64 sq. et 228. Simplicitatem itaque poeta ille reliquerat onerans Gratiam vestibus tam pretiosis barbarisque. Turnebus tamen, Lipsio aliisque assentientibus, quum diversam lectionem *phryxianis* (et apud Plin. N. H. VIII, 48 obviam) praetulisset, de villosa veste, la frise, ideoque de crassa interpretari maluit: praeiverat iam Erasmus ex parte. *Sed quia pictori — est:* at is non e praeceptis Stoae Gratias ut beneficiorum deas allegori-

Pasithean appellavit, et in matrimonium produxit, ut scias illas Vestales non esse. Inveniam alium poëtam, apud quem praecingantur, et spissis auro Phrygianis prodeant. Ergo et Mercurius una stat: non quia beneficia [e] ratio commendat vel oratio, sed quia
8 pictori ita visum est. Chrysippus quoque, penes quem subtile illud acumen est, et in imam penetrans veritatem, qui rei agendae causa loquitur, et verbis non ultra, quam ad intellectum satis est, utitur, totum librum suum his ineptiis replet: ita ut de ratione dandi, accipiendi, reddendique beneficii pauca admodum dicat: nec his fabulas, sed haec fabulis in-
9 serit. Nam praeter ista quae Hecaton transscribit, tres Chrysippus Gratias ait Iovis et Eurynomes filias esse: aetate autem minores quam Horas, sed meliuscula facie, et ideo Veneri datas comites. Matris quo-

e. *ratio commendat vel oratio.* Sic praestant omnes codd. mss. et edd. ante Muretum, qui διττογραφίαν hic suspicans, pro lubitu suo scilicet, scribi iussit: *commendat oratio*, voculis *vel ratio* expunctis. Pincianus emendaverat: *ratio commendat*, reiectis voculis, *vel oratio.* v. Mureti Var. Lectt. XV, 16 (in Iani Gruteri Lampade crit. Vol. II. p. 1149). Gruterus cum Lipsio et Gron. Muretum sequuti sunt. Equidem nullam caussam reperi, cur codd. relinquerem, quum et ratio et oratio Mercurio propriae sint. cf. Horat. Carm. I, 10.

gorizantis, sed artis suae, quae iussit, ut deo deam iungeret eum commendantem, pinxisse videri debet. Spectant autem haec ad morem artificum antiquorum, conde as allegoricas diis heroibusque significanter addendi, e. c. victoriosas, genios, gratias, nunc in vulgus notum. Gratias cum Mercurio consociasse veteres, ut eius orationi blandimenta pararent, monuit quoque Plutarch. de Auditione p. 146. c. 8. To. VII Opp. ed. Hutten. Ceterum quae noster hic ait de *Chrysippo* († circa 200 ante Christ.) confirmata reperies a scriptoribus, quos Fabric. Bibl. graec. Vol. III. p. 546 Harles. ed. laudavit. Cf. eundem ibique p. 563 de *Hecatone* Rhodio, Panaetii discipulo.

quoque nomen ad rem iudicat pertinere. Eurynomen enim dictam, quia late patentis [f] matrimonii ſit, beneficia dividere: tanquam matri poſt filias ſoleat nomen imponi, aut poëtae vera nomina reddant. Quemadmodum nomenclatori memoriae loco audacia eſt: et cuicunque nomen non poteſt reddere, imponit: ita poëtae non putant ad rem pertinere, verum dicere, ſed aut neceſſitate coacti, aut decore corrupti, id quaeque vocari iubent, quod belle facit ad verſum. Nec illis fraudi eſt, ſi [g] aliud quid in cenſum detulerunt: proximus enim poëta ſuum illa ferre nomen iubet. Hoc ut ſcias ita eſſe, ecce Thalia, de qua quum maxime agitur, apud Heſiodum Charis eſt, apud Homerum Muſa.

IV. Sed

f. *matrimonii* omnium codd. lectio. Muretus ex Eraſmi coniectura dedit: *patrimonii*. Ignoraſſe autem videntur, et de matre uxoreve hoc nomen in uſu fuiſſe. Nemo de patrimonio uſurpavit. Si quid vitii ineſt, latet in *patentis* fort. *partientis*: cf. not. g. *aliud quid* Muretus emendavit a Gronovio de pecunia veteri IV, 1. p. 260 probatus. Antea apud Eraſmum erat: *aliquid*. Recte habent ſequentia: *In cenſum det* i. e. ut verum in medium attulerunt, ſervos *nomenclatores* dominis ſuis nomina civium ſuggerentes imitati.

9. *Eurynomen — matrimonii ſit.* Conieci *partientis* ab εὐρὺς et νέμεσθαι partiri: ſenſu tunc melius procedente: nam ſi *late patens* verſio ſit vocis Εὐρυνόμης, compoſiti priorem partem modo vertit, non poſteriorem. Quoniam vero filiae beneficia dividunt; mater, ſecundum philoſophum etymologum, nomen ſuum nacta eſt *late partiens* ſc. mater. Saltem Chryſippus ad Eurynome nomen ſubſtantivum μήτηρ aſſumſiſſe videtur, quae late partitur. Annaeus autem Cornutus p. 162 de natura deorum deduxit ab εὐρὺς et νόμος poſſeſſio, κλῆρος.

10. *Hoc ut — Heſiodum* Theogon. 907. — *Homerum Muſa.* Apud Homerum non occurrit, ſed ap. Heſiod. Theog. 77, ſi modo Heſiodi ſunt verſus, Muſa huius nominis: ſed Il. σ, 39 Nereïs: nec noviſſe poterat Thaliam Muſam, quippe quae Comoediae praeceſſe dicebatur, quod tamen egregio

IV. Sed ne faciam, quod reprehendo, omnia ista, quae ita extra rem sunt, ut nec circa rem quidem sint, relinquam. Tu modo nos tuere, si quis mihi obiiciet, quod Chrysippum in ordinem coëgerim, magnum mehercule virum, sed tamen Graecum, cuius acumen nimis tenue retunditur, et in se saepe replicatur: etiam quum agere aliquid videtur, pungit,

gie observante Heynio (Opusc. acad. To. II. p. 310) ante Olymp. LIV et LXI factum non est. Vno tantum loco ap. Homer. Odyss. ω, 60 novenarius Musarum numerus occurrit, qui Heynii memoriam Obss. ad Il. α princip. fugit, etsi laudaverat eum Opusc. acad. l. l.

1. *quod Chrysippum in ordinem coëgerim* i. castigaverim. Apud Livium, Senecam et Plin. juniorem al. obvia haec loquendi formula est, a militia haud dubie ducta. *Sed tamen Graecum.* Ciceronis iam tempore macula levitatis Graecis adhaesit et ineptiarum: cf. Cic. de Orat. II, 4. Nec Iuvenalis meliorem de iis sententiam aevi sui expressisse putandus est, quum Graeciam mendacem Sat. X, 174 appellat, ut cetera satis nota omittam. Ipse adeo Polybius VI, 56, 13 sq. levitatem Graecorum damnat cum Romanis comparatorum. *Chrysippum* autem interdum caruisse gravitate philosopho utique dignissima, et nimiam habuisse argutandi cupiditatem hinc patet. Abreptus eo fuisse videtur polygraphia Diogeni Laert. VII, 182 memorata, et studio poetarum, quorum sententiis verbisque opera sua opplevisse insimulabatur ab adversariis: cf. Valcken. Diatribe p. 28. 29. Nec illam facetiam, a nostro, §. 4, allatam aliunde quam a poeta quodam in librum suum transtulisse videtur, quem scimus ab eius adversario Apollodoro incusatum tantopere compilasse aliorum scrinia, ut, si tollantur aliena, vacua illi charta relinquatur. Cf. Diog. Laert. l. l. Sed ne simus iniquiores iusto in hunc heroem Stoae, impediunt laudes testium locupletium, Ciceronis aliorumque, qui prudentibus eum scriptis suis porticum fulsisse memorant. Vide Diog. Laert. VII, 183 ibiq. Menag. *etiam quum agere* etc. Huetus margini adscripserat: attente, studiose, data opera tractare.

git, non perforat. Hoc vero quod acumen eſt? De 2
beneficiis dicendum eſt, et ordinanda res, quae maxi-
me ſocietatem humanam alligat: danda lex vitae, ne
ſub ſpecie benignitatis inconſulta facilitas placeat;
ne liberalitatem, quam nec deeſſe oportet, nec ſu-
perfluere, haec ipſa obſervatio reſtringat, dum tem-
perat: docendi ſunt libenter accipere, libenter red- 3
dere, et magnum ipſis certamen proponere, eos
quibus obligati ſunt, re animoque non tantum ae-
quare, ſed vincere: quia, qui referre gratiam debet,
nunquam conſequitur, niſi praeceſſit. hi docendi ſunt
nihil imputare: illi plus debere. Ad hanc honeſtiſſi- 4
mam contentionem, beneficiis beneficia vincendi,
ſic nos adhortatur Chryſippus, ut dicat, verendum
eſſe, ne, quia Charites Iovis filiae ſunt, [a] parum ſe
grate gerere, ſacrilegium ſit, et tam bellis puellis fiat
iniuria. Tu me aliquid eorum doce, per quae be- 5
nefi-

a. *parum ſe grate gerere, ſacrilegium ſit.* Ita codex Naz.: ſicque Muretus Var. Lect. XII, 1 quum in vett. libris inveniſſet, *parum ſacrate*, emendavit: *p. ſe grate g.* Erasmus in priore editione dederat: *putemus certe parvum in genere ſacrilegium:* ſed poſtea inveniens in codice mſſ. *Putemus parum ſacrate gerere ſacrilegium et tam* etc., placuit ſibi in hac divinatione: *ut putemus contra patrem gerere ſacril., ſi —.* Itaque a docta marginali nota nos liberat cod. Naz.

5. *Tu — doce.* Huetus adſcripſerat: Chryſippum alloquitur. *obliviſcantur.* Vetus monitum, et quod Chiloni (uni e ſeptem ſapientibus) tribuitur: eius nomine Auſonius (p. 149 bip.) ita verſibus comprehendit: Tu bene ſi quid facias, non meminiſſe fas eſt: Quae benefacta accipias, perpetuo memento. L. *beneficiorum novas tabulas.* Iam inde a Solone notae ſunt hae novae tabulae, quae veteribus debitis vel prorſus vel ex parte expunctis, in Antiquitatis Rebuspubl. in novum ordinem redigendis fieri interdum ſolebant. Hinc pro oblivione h. l. uſurpatur. Cf. Erneſti Clav. Cic. ſ. v. Tabula.

neficentior, gratiorque adverſus bene merentes fiam, per quae obligantium, obligatorumque animi certent, ut qui praeſtiterint, obliviſcantur, pertinax ſit memoria debentium. Iſtae vero ineptiae poëtis relinquantur: quibus aures oblectare propoſitum eſt,
6 et dulcem fabulam nectere. At qui ingenia ſanare, et fidem in rebus humanis retinere, memoriam officiorum ingerere animis volunt, ſerio loquantur, et magnis viribus agant: niſi forte exiſtimas, levi ac fabuloſo ſermone, et anilibus argumentis, prohiberi poſſe rem pernicioſiſſimam, beneficiorum novas tabulas.

V. Sed quemadmodum ſupervacua transcurram, ita exponam neceſſe eſt, hoc primum nobis eſſe diſcendum, quid accepto beneficio debeamus. Debere enim dicit ſe alius pecuniam quam accepit, alius conſulatum, alius ſacerdotium, alius provinciam. Iſta autem ſunt meritorum ſigna, non merita. Non poteſt beneficium manu tangi: [a] res animo geritur.
2 Multum intereſt inter materiam beneficii, et beneficium. itaque nec aurum, nec argentum, nec quidquam eorum quae [b] a proximis accipiuntur, beneficium

a. *res animo geritur.* Egregie Gronov. ſic legendum ſuaſit, codice Naz. dante, *manu tangiles animo g.* Ex illo corrupto *les*, ait G., vulgatae edd. et alii libri *ſed* fecerunt, quum debuiſſent *res*. Vlcus addit ulceri qui *ſolo animo cernitur* habet. b. *a proximis.* Ita pal. tres. Codex autem Naz. *quae proximis.* In *proximis* omnes codd. Grut. conſpirant. Modius Ep. 29 Novantiquarum lectt. (in Gruteri Lampad. crit. Vol. V. p. 79) in membranis invenerat:

V. Vsque ad caput XI diſſerit de eo, quod debeamus, et quid beneficium ſit.

1. *res animo geritur* i. e. Gronovii verbis ut utar, in benefaciendo: vel tota res beneficii geritur animo. De mente voluntateque, qua beneficium datur, ſermo eſt, non de materia, ſigno beneficii.

cium eſt, ſed ipſa tribuentis voluntas. imperiti autem
id, quod oculis incurrit, et quod traditur poſſide-
turque, ſolum notant: contra, illud quod in re ca-
rum atque pretioſum eſt, parvi pendunt. Haec quae 3
tenemus, quae adſpicimus, in quibus cupiditas noſtra
haeret, caduca ſunt; auferre ea nobis et fortuna, et
iniuria poteſt: beneficium vero, etiam amiſſo eo
quod datum eſt, durat. Eſt enim recte factum,
quod irritum nulla vis efficit. Amicum a piratis red- 4
emi: hunc alius hoſtis excepit, et in carcerem con-
didit. non beneficium, ſed uſum beneficii mei ſuſtu-
lit. Ex naufragio alicui raptos, vel ex incendio li-
beros reddidi: hos vel morbus, vel aliqua fortuita
iniuria eripuit: manet etiam ſine illis, quod in illis
datum eſt. Omnia itaque, quae falſum beneficii no- 5

rat: *quae proxemis* i. e. ab amicis cognatisve, hi enim talia beneficia dare ſolent. Iam quum vocula *a* multis codd. deſit, et *a proximis* ſ. *proximis* otioſum, quin ſenſu caſſum videretur; Lipſius, Modius et Gruterus, adeoque ipſe Gron. locum pro corrupto habuere. Modius *quae pro Xeniis*, Lipſius Gronoviusque *pro ſummis* praetulerunt divinando. Vtrumque, et vulgata et Lipſiana lectio, bene ſtare poteſt: ut ſit ſenſus vulgatae: non id quod ab amicis cognatisve datur, beneficium eſt: huius vero, munera vel ſumma. Cauſſa autem vulgatam deſerendi nulla ſubeſt.

3. *Eſt enim recte factum.* Cicero de Offic. I, 3, 4 ed. Heuſing. Perſectum, ait, officium rectum opinor, vocemus, quod Graeci *κατόρθωμα* vocant. Opponitur commune officium, *τὸ καθῆκον μέσον*, officium medium. Recte facta ſ. *κατορθώματα* a virtutibus ipſis proficiſcuntur, ab iisque praeſcribuntur; quod aliter fieri putabant Stoici in officio medio. Recte facta ſunt itaque virtutum functiones, ut ſapere, iuſta agere. (*Κατορθώματα δ' εἶναι τὰ κατ' ἀρετὴν ἐνεργήματα, οἷον τὸ Φρονεῖν, τὸ δικαιοπραγεῖν.*) Haec et ſimilia ſunt ſola in poteſtate noſtra ſita; *τὰ ἐφ' ἡμῖν*, quae nulla vis efficit irrita: de quibus egit Stobae. Ecl. Eth. lib. II, c. 8: coll. II, 7 p. 159 ed. Heeren.

5. *Omnia itaque — explicat*, quae tamen, etſi pro bene-

men uſurpant, miniſteria ſunt, per quae ſe voluntas amica explicat. Hoc quoque in aliis rebus evenit, ut
6 aliubi ſit ſpecies rei, aliubi ipſa res. Imperator aliquem torquibus, murali, et civica donat. quid habet per ſe corona pretioſum? quid praetexta? quid faſces? quid tribunal, et currus? nihil horum honor eſt, ſed honoris inſigne. Sic non eſt beneficium id, quod ſub oculos venit, ſed beneficii veſtigium et nota.

VI. Quid eſt ergo beneficium? Benevola actio tribuens gaudium, capiensque tribuendo, in id quod facit prona, et ſponte ſua parata. Itaque non quid fiat, aut quid detur, refert, ſed qua mente: quia beneficium non in eo quod ſit aut datur, conſiſtit,
2 ſed in ipſo dantis aut facientis animo. Magnum autem eſſe inter iſta discrimen, vel ex hoc intelligas licet, quod beneficium utique bonum eſt: id autem quod

beneficiis ipſis habentur, materia eorum ſunt, ideoque nomen beneficiorum mentiuntur. Sic ſaepe nubem pro Iunone amplectuntur imperiti, ceremonias, ritus cultumque pro ipſa colunt religione, et quod nos dicimus, formam pro re ipſa ſuſpiciunt.

6. *corona murali* qui primi in urbe expugnanda murum adſcendiſſent. Liv. 26, 48. *et civica* e fronde querna, unde quercus civilis ap. Virg. Aen. VI, 772, cum inſcriptione, ob civem ſervatum: ſpectacula ineunti etiam ab Senatu aſſurgebatur. Plin. N. H. 21, 4. Vid. not. ad I, 26, 5 de Clementia. *praetexta* i. limbo purpureo circumdata toga alba, magiſtratuum ſuperiorum inſigne. Cf. Erneſti Clav. Cic. h. v. *curſus* triumphantium.

2. *quod beneficium utique bonum eſt.* Stoice hoc capias. Bona autem ſunt ea, quae in poteſtate noſtra ſunt, quae virtutes complectuntur, ideoque honeſta, proba, decora ſunt. Iam quum beneficium et accipienti et danti gaudium efficiat, ad finem pertinet, eſt enim actio, ideoque ἀγαθὸν τελικόν. Cf. Stobaei Ecl. ethic. II, 7 p. 90 ſq. 100. 136 ubi tamen legendum

quod ſit aut datur, nec bonum nec malum eſt. Animus eſt, qui parva extollit, ſordida illuſtrat, magna et in pretio habita dehoneſtat: ipſa, quae appetuntur, neutram naturam habent, nec boni, nec mali. refert, [a] quo ille rector impellat, a quo forma datur rebus. Non eſt ergo beneficium ipſum, quod nume- 3
ratur, aut traditur. ſicut nec in victimis quidem, licet opimae ſint, auroque praefulgeant, deorum eſt honos; ſed pia ac recta voluntate venerantium. Itaque boni etiam farre ac [b] fitilla religioſi ſunt; mali rurſus non effugiunt impietatem, quamvis aras ſanguine multo cruentaverint.

a. *quo ille rector impellat.* Cum Grutero et Gronovio ex optimis codd. repoſui. Antea: *quo illa rector animus* impellat. b. *fitilla* libri plerique praeſtant: praeferunt Muretus Var. Lectt. XII, 1 Gruterus, Lipſius et Gronov. Eſt pultis genus. Erasmus habet: *farre ac fictili:* quod equidem praeferrem, niſi ſcirem, difficilia in lectionis diiudicatione eſſe plerumque praeferenda, etſi Senecam obſoletas voces non frequentaſſe conſtat. Ceterum *Dei fictiles* occurrunt ap. Propert. IV, 1, 5 Fictilibus crevere Deis haec aurea templa; et fictilis Iupiter et Hercules a Tarquinio Priſco facti memorantur Plinio 14, 13. 35, 12 etc.

dum eſt Schneidero monente, e Luciani Schol. VII. p. 79 bip. *τό, τε γὰρ τελικὸν ἀγαθὸν λέγεσθαι τέλος ἐν τῇ φιλοσυνθεσίᾳ. id autem — malum eſt.* Haec ſunt τὰ ἀδιάφορα, indifferentia, ſ. neutra, de quibus diſſerit Stob. II, 7 p. 142 ſq. *quo ille rector* τὸ ἡγεμονικὸν, animus κατ᾽ ἐξοχὴν, quod ait Porphyrius Io. Stob. Ecl. lib. I. c. LII. p. 836, ὡς ἂν ἄρχοντος χώραν ἔχειν ὑπετίθεντο, τὰ δὲ ἄλλα μέρη ἐν ὑπηρέτου τάξει ἀπεδίδοσαν ſc. Stoici οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς.

3. *auroque praefulgeant.* Nempe in cornibus et fronte: quod vel ex Homero Virgilioque notum eſt, e. c. Odyſſ. γ, 382. Aen. IX, 626. Addas Plin. N. H. 33, 3: Deorum honori in ſacris nihil aliud excogitatum, quam ut auratis cornibus hoſtiae, maiores duntaxat, immolarentur. *ſed pia — venerantium.* Hinc Publ. Syrus verſ. 701: purus deus non planas adſpicit manus. Similia multa colligere, ut nota, nihil attinet.

VII. Si beneficia in rebus, non in ipsa benefaciendi voluntate consisterent; eo maiora essent, quo maiora sunt, quae accipimus. Id autem falsum est. nonnumquam magis nos obligat, qui dedit parva magnifice: qui regum aequavit opes animo: qui exiguum tribuit, sed libenter: qui paupertatis suae oblitus est, dum meam respicit: qui non voluntatem
2 tantum iuvandi habuit, sed cupiditatem: qui accipere se putavit beneficium, quum daret: qui dedit [a] tamquam recepturus, recepit tamquam non dedisset: qui occasionem, qua prodesset, et occupavit et quaesivit. Contra ingrata sunt, ut dixi, licet re ac specie magna videantur, quae danti aut extorquentur, aut excidunt, multoque gravius venit, quod facili,
3 quam quod plena manu datur: exiguum est quod in me contulit, sed amplius non potuit. At hic quod dedit, magnum est: sed dubitavit, sed distulit, sed quum daret, gemuit, sed superbe dedit, sed circumtulit, et placere ei, cui praestabat, noluit. ambitioni dedit, non mihi.

VIII.

a. *tamquam recepturus.* Omnium codd. lectio est. Negativam tamen praestat Vincentius Bellovac. l. l. Erasmus quoque tenuit, et elegans est lectio. Sed qui dedit beneficia tamquam recepturus, libenti animo id facere solet: negativa itaque abesse recte potest. Egregie observat Gron., accipienda haec verba esse non ex more sapientis, sed ex more vulgi.

1. *nonnumquam magis* etc. Eandem sententiam promsit Aristot. de Moribus IV, 2 med., et quis philosophus non? Exempla habes apud Aelian. V. H. I, 31 et alia apud Plutarch. in Artaxerxe. Egregium exemplum est apud Evangel. Marcum XII, 41—44 et Lucam XXI, 1—4 de vidua, quae omnia sua pauperibus dederat etc.

2. *occupavit* praevenit aut praevertit. L. *excidunt*, est quod c. 1, 7 dixit, ut a nesciente accepit. L. Similia habet Plutarch. de vitioso pudore c. 7. Vol. X. p. 171 Opp. Hutten.

3. *circumtulit*, ostentavit, ut in pompa. L.

VIII. [a] Socrati quum multa multi pro ſuis quisque
facultatibus offerrent: Aeſchines pauper auditor,
Nihil, inquit, dignum te, quod dare tibi poſſim, in-
venio, et hoc uno modo pauperem me eſſe ſentio.
Itaque dono tibi quod unum habeo, Me ipſum.
Hoc munus rogo qualecunque eſt, boni conſulas,
cogitesque alios, quum multum tibi darent, plus ſibi
reliquiſſe. Cui Socrates, Quid ni tu, inquit, mihi 2
magnum munus dederis, niſi forte parvo te aeſti-
mas? Habebo itaque curae, ut te meliorem tibi red-
dam quam accepi. Vicit Aeſchines hoc munere Al-
cibiadis parem divitiis animum, et omnem iuvenum
opulentorum munificentiam.

IX. Vides quomodo animus inveniat liberalitatis materiam, etiam inter anguſtias? Videtur mihi dixiſſe: Nihil egiſti fortuna, quod me pauperem eſſe voluiſti: expediam nihilominus dignum huic viro munus: et quia de tuo non poſſum, de meo dabo. Neque eſt quod exiſtimes, illum vilem ſibi fuiſſe, qui

a. *Socrati* etc. Vincentius Bellovac. in Speculo hiſt. IV, 92 memoriter e noſtro haec ſic attulit: Socrati quum caeteri diſcipuli plura offerrent, Aeſchines pauper ſe ſolum obtulit, dicens etc.

1. *Socrati* etc. Idem narrat Diog. Laert. II, 34: *Αἰσχίνου δὲ εἰπόντος, Πένης εἰμὶ καὶ ἄλλο μὲν οὐδὲν ἔχω, δίδωμι δέ σοι ἐμαυτόν· Ἆρ' οὖν, εἶπεν, οὐκ αἰσθάνῃ τὰ μέγιστά μοι διδούς;* De hoc *Aeſchine* ſocratico cf. Bruckeri Hiſt. crit. Philoſ. Vol. I. p. 574, qui recte monet, Senecam haec ornaſſe, quandoquidem conſtet, ne ab *Alcibiade* quidem munera accepiſſe Socratem. Sed ſaepius iam vidimus, Senecam in iis quae ad hiſtoriam ſpectant, non ſatis cautum egiſſe criticum. Vide Meiners Geſchichte der Wiſſenſchaften Vol. I. p. 359. *et hoc uno modo:* paupertatem ſuam aequo animo tulerat: nunc quum Socratis diſciplina uti ſe non poſſe putaret, niſi munus afferret, egeſtatem ſenſit. De eius paupertate multi ſunt veteres, e. c. Diog. Laert. l. l.

pretium ſe ſui fecit: ingenioſus adoleſcens invenit, quemadmodum Socratem ſibi daret. — [a] Non quanti quaeque ſint, ſed a quali dentur, perſpiciendum. —
2 Callidus non difficilem aditum praebet immodica cupientibus: ſpesque improbas, nihil re adiuturus, verbis fovet. At peior, opinor, qui lingua aſper, vultu gravis, cum invidia fortunam ſuam explicavit. — Colunt enim, deteſtanturque felicem, et, ſi potuerint, eadem facturi odere facientem. —
3 Coniugibus alienis [b] nec clam quidem, ſed aperte ludibrio habitis,

a. *Non quanti quaeque ſint* etc. Rud. Agricola, notante Grutero, ſuſpicabatur, multa hic in omnibus exemplaribus deſiderari. Quae nimirum deinceps ſequuntur ad finem usque capitis, nihil ſunt praeterquam egregiae ſtatuae lacera membra, aut verius fruſta: quod et animadvertit Muretus. Quae autem mali huius origo fuerit, facile eſt intelligere. Quum enim Senecae opera iam vivo auctore multorum lectione et admiratione celebrata (cf. Quintil. Inſt. Orat. X, 1, 125 ſq. ed. Geſn.) poſt mortem, inprimis medio aevo, in ſcholis praelegi ſolerent (quod Io. Sariſberienſis, Vincentius Bellovacenſis, Roger Baco aliique teſtantur); non mirandum eſt, quod eius operibus multa ſimilia, diſſimilia etc. adderentur a lectoribus, magiſtris, diſcipulis, in textum haud ita multo poſt, ut fit, a librariis recepta. b. *nec clam quidem* et mox *mali moris* omnes codd. mſſ. praebent, pro uſitatiore *malorum m.:* bene defendit Gron. contra eos, qui *ruſt. inhumanus ac malevolus*, aut *male morus* habent. Mox *annua* codd. optimi dant: alii *aemulum.*

2. *Callidus:* Defectum odoror, et fuit de iis, qui donatori, fallunt. Alter, inquit, benigne reſpondet, et dicit, non donat: alter oſtendit opes, non communicat. L. Transiiſſe autem Seneca videtur ad abundantiam ſ. copiam ingratorum, et ideo ad vitia, quibus aevum ſuum ſcateret, comprimenda, quorum tamen maximum ſit ingratus animus.

3. *Coniugibus* etc. De his laciniis, quae quomodo huc pertineant, dicere difficile eſt, cf. Var. Lect. Deſunt certe nonnulla, addita ſunt alia, Senecae aliena. Sequitur autem excurſio, ſive παρέκβασις in aevi ſui mores corruptos, ſed cui, recte obſervante Lipſio, alia

habitis, suas aliis permisere. Rusticus, inurbanus, ac mali moris, et inter matronas abominanda conditio est, si quis coniugem in sella prostare vetuit, et vulgo admissis inspectoribus vehi undique perspicuam. Si quis nulla se amica fecit insignem, nec alienae uxori 4
annua praestat, hunc matronae humilem, et sordidae libidinis, et ancillariolum vocant. c Inde decentissimum sponsaliorum genus, adulterium: et in consensu vidui coelibatus, nemo uxorem duxit, nisi qui abdu-

c. *Inde decentissimum.* Probo cum Pinc. et Grutero: codd. mss. vel *Indecentissimum* vel *inde certissimum*, vel *inde centesimum* exhibent.

alia occasio et caput fuit. *et inter — conditio est* i. e. quem matronae abominari debent, solent. *conditio* est nostrum Parthie. Exempla quaedam huius vocis attulit Gronov. Obss. I, 6 p. 48 ed. lips. et Drakenborch. ad Liv. III, 45. *si quis — in sella* gestatoria s. cathedra, qua matronae portabantur, succollabantur. Sella a duobus baiulis portata quum saepe sine velamentis esset, ab omni parte patebat. Cf. post Lipsium in Elector. I. c. 19 Böttigeri Sabina p. 427 sq.

4. *amica* ἑταίρῃ meretrice. Ab antiqua igitur simplicitate morum tantopere defecerunt Romani, ut quod Horatii aetate probri loco esset, nunc honori duceretur: cf. Horat. Serm. 2. *nec alienae — praestat* h. e. nisi annuo sumtu superbiam eius instruit et usum redimit. cf. de Clementia I, 15, 1. *Ancillariolum* ancillarum amoribus deditum. Martialis XII, 58: Ancillariolum tua te vocat uxor, et ipsa Lecticariola est: estis, Alauda, pares. L. Horatii (cf. Carm. II, 4) et Ovidii (Amor. II, 8, 9 sq.) exempla docent, turpitudinem ancillarum amore contrahi publicam fuisse opinionem. Sed tempora mutantur! *sponsaliorum*, initium et gradus ad matrimonium et quasi *sponsalia* (contractus matrimonii) adulterium. L. *vidui coelibatus* mutuo utrimque consensu et foedere solvunt coniugium divertendo: tum liberi scilicet iunguntur. *qui abduxit*, palam ducit, quam a marito per adulterium clam abduxerat. L.

xit. [d] Iam rapta ſpargere, ſparſa rapaci avaritia recolligere certant: nihil penſi habere, paupertatem alienam contemnere, ſuam [e] quam ullum aliud vereri malum: pacem iniuriis perturbare, imbecilliores vi ac metu premere. Nam provincias ſpoliari, et nummarium tribunal, audita utrimque licitatione, alteri addici, non mirum: quando quae emeris, vendere gentium ius eſt.

X. Sed longius nos impetus evehit, provocante materia. Itaque ſic finiamus, ne in noſtro ſeculo culpa ſubſidat. Hoc maiores noſtri queſti ſunt, hoc nos

d. *Iam rapta ſpargere, ſparſa rapaci avaritia recolligere certant.* Sic reſinxit Lipſius ope cod. Naz. qui habet ſuperpictum voci *agri*, alias legi *rapaci* vel *acri*, in ceteris cum Pinc. conſpirat, qui habet: *ſparſa erant agri av.* Plenior codex fortaſſe exſpectari debet. e. *quam ullum aliud vereri, malum* ſc. magis. Sic cum Grutero auxilio membranarum, inprimis codicis Naz. repoſui. Eraſmus: *ſuam timere. Nullum aliud vereri malum, non parcere iniuriis* etc.

5. Avaritiam cum profuſione et luxu iunctam Salluſtius iam locis notiſſimis deſcripſerat, quem alii aevi ſui turpitudinem explicantes ſequuti ſunt. Cf. Meiners Geſchichte des Verfalls der Sitten und der Staatsverfaſſung der Römer, Lipſiae, 1782. *nihil penſi habere* i. e. divina humanaque contemnere. Locus Salluſtii a Lipſio citatus e Catilin. c. 12 contendi meretur. *pacem iniuriis* aut rapinis praeſidum *perturbare* et populos per ſe quietos in arma agere. *nummarium tribunal* intelligas cum Grutero de iudicibus, ideoque de iudiciis pecunia corruptis.

1. *Hoc maiores — ſunt.* Loca claſſica harum querelarum invenies a Meiners libr. laud. diligenter collecta. *nequitia* propr. de libidine venerea et luxuria dicebatur Ciceronis aetate, ſed poſtea omni morum innocentiae opponi ſolebat, atque doli, fraudis et malitiae nomen erat. Bene hoc obſervavit I. M. Heuſinger in Obſſ. antibarbar. eiusdem Emendatt. adiectis (Gothae 1751. 8.) p. 418 ſq. *At iſta* ſc. vitia, nequitiam etc. complectentia. Vitioſitas,

nos querimur; hoc posteri nostri querentur, eversos esse mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas [a] et omne fas labi. At ista stant loco eodem, stabuntque, paululum dumtaxat ultro aut citro mota, ut fluctus: quos aestus accedens longius extulit, recedens interiore litorum vestigio tenuit. Nunc in adul- 2
teria magis, quam in alia peccabitur, abrumpetque fraenos pudicitia: nunc conviviorum vigebit furor, et foedissimum patrimoniorum exitium, culina: nunc cultus corporum nimius et formae cura, prae se ferens animi deformitatem: nunc in petulantiam et audaciam erumpet male dispensata libertas: nunc in crudelitatem privatam ac publicam ibitur, bellorumque civilium insaniam, qua omne sanctum ac sacrum profanetur. Habebitur aliquando ebrietati honor, 3
et plurimum meri cepisse virtus erit. Non exspectant uno loco vitia: sed mobilia et inter se dissentientia tumultuantur, pellunt invicem, fuganturque. Ceterum idem semper de nobis pronuntiare debebimus, malos

a. *et omne fas labi.* E cod. Naz., cui et alii codd. ap. Grut. respondent, cum Gron. recepi. Antea Erasmus et alii: *et in omne fas labi.* Cogitat autem res divinas humanasque s. divina et humana iura, omne sanctum ac sacrum, quod mox sitas, ait, numquam deerit, sed diversas formas induet: quem v. c. vitium adulterii, viribus deficientibus, reliquerit, is edo bibaxque fiet etc. Iam Aristoteles haec observaverat Ethic. IX, 4 med. Senec. Epist. 47 fin. ait: Levis est malitia, saepe mutatur, non in melius, sed in aliud.

2. Si quis Catilinae, Sullae, Iulii Caesaris, Luculli, Hortensii al. vitae rationem saltem e Meinersii. libro laud. cognitam habuerit, is facillime veritatem eorum, quae Seneca hic et multis aliis locis attulit, perspiciet.

3. *Ceterum — futuros esse.* Ea est Horatii Carm. III, 6, 46 querimonia: Aetas parentum, peior avis, tulit Nos nequiores, mox daturos Progeniem vitiosiorem. Antiquissima autem haec opinio

malos esse nos, malos fuisse, invitus adiiciam, et fu-
4 turos esse. Erunt homicidae, tyranni, fures, adulteri, raptores, sacrilegi, proditores: infra ista omnia ingratus est, nisi quod omnia ista ab ingrato animo sunt, sine quo vix ullum magnum facinus accrevit. Hoc tu cave, tanquam maximum crimen, ne admittas: ignosce tanquam levissimo, si admissum est. Haec est enim iniuriae summa: Beneficium perdidisti. Salvum est tibi ex illo, quod est optimum: dedisti.
5 Quemadmodum autem curandum, ut in eos potissimum beneficia conferamus, qui grate responsuri erunt: ita quaedam, etiamsi de illis male sperabitur, faciemus, tribuemusque, non solum si iudicabimus ingratos fore, sed si sciemus fuisse. Tanquam si filios alicui restituere potero, [b] magno periculo liberatos, sine

mox ait profanari. Mox *at ista stant* recte habet: *aut*, quod Codd. afferunt, est sollennis aberratio. Nec verba statim sequentia §. 3 adversantur: *non exspectant uno loco vitia: sed mobilia et inter se dissidentia tumultuantur.* Gruterus tamen propter haec verba censebat, illud *aut* pro *haud* esse accipiendum, addens: verum nec ego hic ullam vocem. Vos Scaligeri, vos Fabri, vos Dousae, vos Lipsii praeite quod censeam. Erasmus vulgatam tenuit. b. *magno periculo liberatos* sc. per me, *sine ullo meo* pro sana lectione optimor. codd. cum Gron. habeo. Erasmus et alii: *sine ullo meo incommodo*. Enimvero e margine esse in textum invecta *Tanquam — non dubitabo*, putaverim: nam exemplum hoc non satis congruit orationis praecedentis nexui.

opinio est, iam apud Homer. Odyss. 2, 276 sq. obvia: luxu quippe aliisque vitiis, quae eum comitari solent, irruentibus. Cf. Ep. Senecae 97, 1 sq. Omne tempus, ibi ait, Clodios, non omne Catones fert. Menandri Comici verba eiusmodi habebis ap. Senec. Nat. Quaest. IV. praef. a Clerico in collectione fragm. Menandri omissa.

4. *infra ista omnia ingratus est*. Lipsius inter alia laudat Publii Syri versum huncce, 786: Dixeris maledicta cuncta, quum hominem ingratum dixeris.

5. *ita quaedam*. Lipsius de Ciceronis 1 de Off. 16, 7 et 8 praecepto pari cogitat:

ſine ullo meo, non dubitabo. Dignum, etiam impendio ſanguinis mei tuebor, et in partem discriminis veniam: indignum, ſi eripere latronibus potero clamore ſublato, ſalutarem vocem homini non pigebit emittere.

XI. Sequitur ut dicamus, quae beneficia danda ſint, et quemadmodum. Primo demus neceſſaria, deinde utilia, deinde iucunda, utique manſura. Incipiendum eſt autem a neceſſariis. aliter enim ad animum pervenit, quod vitam continet: aliter, quod exornat, aut inſtruit. Poteſt in eo aliquis faſtidioſus eſſe aeſtimator, quo facile cariturus eſt, de quo dicere licet: Recipe, non deſidero: meo contentus ſum. Interim non reddere tantum libet quod acceperis, ſed abiicere. Ex his quae neceſſaria ſunt, 2
quaedam primum obtinent locum, ſine quibus non poſſumus vivere, quaedam ſecundum, ſine quibus non debemus, quaedam tertium, ſine quibus nolumus. Prima huius notae ſunt, hoſtium manibus eripi, et tyrannicae irae, et proſcriptioni, et aliis periculis, quae varia et incerta humanam vitam obſident. Quidquid horum diſcuſſerimus, quo maius 3
ac

tat: quidquid ſine detrimento poſſit commodari, id tribuatur vel ignoto. Ex quo ſunt illa communia, non prohibere aqua profluente; pati ab igne ignem capere, ſi qui velit; conſilium fidele deliberanti dare: quae ſunt iis utilia qui accipiunt, danti non moleſta.

XI. Vsque ad finem libri quae beneficia danda ſint, et quemadmodum, docet. Beneficia quae danda ſunt, quadrifariam dispertit. 1. *neceſſaria* c. XI, 4. 2. *utilia.* 3. *iucunda.* 4. *inprimis manſura*, ad cap. XII, 3. Similiter fere dividit Ariſtoteles Rhetoric. I. c. 5, 9 p. 68 Vol. IV bip.

1. *Interim* valet interdum. L.

3. *Quidquid — discuſſerimus*, repulerimus beneficiis noſtris. *ſubit enim* eos qui beneficia acceperint *cog.*, et quo maior ſuerit metus iſto-

ac terribilius erit, hoc maiorem inibimus gratiam. Subit enim cogitatio, quantis fint liberati malis: et lenocinium eft muneris, antecedens metus. Nec tamen ideo debemus tardius quemquam fervare, quam poffumus, ut muneri noftro timor imponat pondus.
4 Proxima ab his funt, fine quibus poffumus quidem vivere, fed ut mors potior fit: tanquam libertas, et pudicitia, et mens bona. Poft haec habebimus coniunctione, ac fanguine, ufuque, et confuetudine longa, cara: ut liberos, coniuges, penates, ceteraque, quae usque eo animus fibi applicuit, ut ab illis,
5 quam a vita divelli gravius exiftimet. Subfequuntur utilia, quorum varia et lata materia eft. Hic erit pecunia non fuperfluens, fed ad fanum modum habendi parata: hic erit honor, et proceffus ad altiora tendentium. nec enim utilius quidquam eft, quam fibi utilem fieri. Iam cetera ex abundanti veniunt, delicatos factura. In his [a] fequemur, ut opportunitate

a. *fequemur.* Sic Erasmus, antiquior quaeque editio et optimi codd. mff. Alii, *videamus.* Mox *aut pauci intra* optimi codd. ap. Grut. et Gron. Alii addunt: *pauci habent.*

iftorum malorum, eo gratius eft beneficium acceptum. *imponet pondus* i. gravius auctiusque faciet. L.

4. *mens bona:* fpectat huc et illuftrat Horatii verfus Epift. I, 1, 59 fq.: Rex eris, aiunt (Stoici), Si recte facies. Hic murus aëneus eft, Nil confcire fibi, nulla pallefcere culpa. *penates* domus paterna.

5. *Hic erit* i. ad haec beneficia pertinet. *nec enim — fieri* i. nullum beneficium utilius eft, quam illud, quo nobismetipfis beneficia accipientibus commoda comparare poffumus, quae tamen, quum fint utilia, utique bona et honefta effe oportet, fecundum dogma ftoicum perquam notum e Cic. de Off. libris. *Iam cetera* beneficia, quae *iucunda* vocaverat. *ex abundanti*, abundanter, abundantia, quibus carere poffumus. Sic Seneca eiusque coaevi loqui folent: ex facili, ex toto, ex commodo loco adverbiorum. *opportunitate*, *καιρῷ*, tempore commodo, circumftantia.

tate grata ſint, ut non vulgaria, quaeque aut pauci habuerint, aut pauci intra hanc aetatem, aut hoc modo; quae etiamſi naturâ pretioſa non ſunt, tempore aut loco fiant. Videamus quid oblatum maxime voluptati futurum ſit, quid frequenter occurſurum habenti; ut toties nobiscum, quoties cum illo ſit. Utique cavebimus, ne munera ſupervacua mittamus: ut feminae aut ſeni arma venatoria, aut ruſtico libros, aut ſtudiis ac literis dedito retia. Aeque ex contrario circumſpiciemus, ne, dum grata mittere volumus, ſuum cuique morbum exprobratura mittamus: ſicut ebrioſo vina, et valetudinario medicamenta. Maledictum enim incipit eſſe, non munus, in quo vitium accipientis agnoſcitur. 6

XII. Si arbitrium dandi penes nos eſt, praecipue manſura quaeremus, ut quam minime mortale munus ſit. Pauci enim ſunt tam grati, ut quod acceperint, etiamſi non vident, cogitent. Ingratis quoque memoria cum ipſo munere incurrit, ubi ante oculos eſt, et oblivisci ſui non ſinit, ſed auctorem ſuum ingerit et inculcat. Eo quidem magis duratura quaeramus, quia nunquam admonere debemus: ipſae res evaneſcentem memoriam excitent. Libentius donabo argentum factum, quam ſignatum: libentius ſtatuas, quam veſtem, et quod uſus brevis deterat. Apud paucos [a] poſt rem manet gratia: plures ſunt, apud quos 2

a. *poſt rem manet gratia.* Sic emendavit Pincianus e coniectura. Gruterus invenit quoque in cod. Naz., ſed emendatum alterius manu. Et ſine ullo dubio recipi debebat. Erasmus et omnes codd. praeter iſtum habent: *poſt remanet gratia.*

6. *ut toties nobiscum* — *ſit.* Acumen horum verborum facile eſt intelligere. Quoties ille noſtro beneficio utatur, toties beneficium ad nos quaſi revertitur, ideoque ille noſtri memor erit.

2. *argentum factum* in vaſis

quos non diutius in animo sunt donata, quam in
usu. Ergo si fieri potest, consumi munus meum no-
3 lo: exstet, haereat amico meo, convivat. Nemo tam
stultus est, ut monendus sit, ne cui gladiatores aut
venationem iam munere edito mittat, et vestimenta
aestiva brumâ, hiberna solstitio. Sit in beneficio sen-
sus communis, tempus, locum, personas observet:
quia momentis quaedam grata et ingrata sunt. Quan-
to acceptius est, si id damus, quod quis non habet,
4 quam cuius copiâ abundat? quod diu quaerit, nec
invenit, quam quod ubique visurus est? Munera
non tam pretiosa, quam rara et exquisita sint, quae
etiam apud divitem sui locum faciant: sicut gregalia
quoque poma, etiam post paucos dies itura in fasti-
dium, delectant, si provenere maturius. Illa quo-
que non erunt sine honore, quae aut nemo illis alius
dedit, aut nos nulli alii.

XIII. Alexandro Macedoni, quum victor Orientis, animos supra humana tolleret, Corinthii per legatos

vasis et ornamentis: quod manet. At *signatum*, in pecunia, dissipatur et abit. Opponitur infectum: purum et caelatum sunt species argenti facti.

3. Quemadmodum beneficia danda sint, docet usque ad finem libri. — *venationem* ipsas feras venatu captas et venatui item (romanum illum dico) aptas etc. L. Leones, elephantos et similes feras intelligit, qui secum invicem aut cum bestiariis pugnare debebant, nutriti in vivariis usque ad illum diem, quo spectaculum sive *munus* illud, cui venationis nomen erat, ad populum delectandum, edebatur. Cf. Plin. H. N. VIII, 7. *sensus communis* opponitur inepto animo (Cic. Orat. II, 4): qui sensu bono quidem praeditus est, sed eo nec iusto tempore locoque, nec hominum rationem habens, utitur, is *sensu communi* carere dicitur. Cf. Bentlei. ad Horat. Serm. I, 3, 66, qui et nostri loci memor fuit. *momentis* temporum rerumque.

1. Narrat haec quoque Plutarch. in libro de Monar-

gatos gratulati ſunt, et civitate illum ſua donaverunt. Quum riſiſſet Alexander hoc officii genus, unus ex legatis, Nulli, inquit, civitatem unquam dedimus aliis, quam tibi et Herculi. Libens accepit [a] delatum honorem, et legatos invitatione aliaque humanitate proſecutus, cogitavit, non qui ſibi civitatem darent, ſed cui dediſſent. Et homo gloriae deditus, cuius 2 nec naturam nec modum noverat, Herculis Liberique

a. *delatum h.* „Sic omnis vetus lectio, excepta Naz., quae ad hanc tamen etiam faciem interpolata: prius vero habuiſſe videtur *accepit non dilutum honorem*, quod guſtui meo merum mel, imo nectar. Gruterus." Iure, addit Gron., intelligit non obſolefactum vulgando. Hinc Gron. in textum recepit, cui tamen adſtipulari non poſſum. Ac primum quidem nemo dixerit, cur vulgata reiici debeat, et ipſa bonum ſenſum fundens et omnium codd. mſſ. antiquarumque edd. et Vincentii bellovac. Spec. hiſt. V, 6 teſtimonio firmata; codex enim Nazarii non habuit, ſed tantummodo habuiſſe *non dilutum honorem* videbatur Grutero: deinde ſignificatio participii *dilutus*, ut ſit *obſolefactus vulgando*, nondum confirmata eſt. Sanae itaque critices leges tuentur vulgatam, reſpuunt editam a Gron. lectionem. Proinde reduxi veterem lectionem. Mox §. 2 *illa defecerant* cuncti agnoſcunt codd. mſſ.

narchia, Democratia et Oligarchia c. 2. To. XII. p. 204. ed. Hutt., ſed Megarenſibus, ſc. atticis, tribuit, quod Seneca de Corinthiis narrat. Illi tamen maior fides habenda eſſe videtur: Corinthi enim aut potius Ephyrae nulla ſit mentio in Herculis rebus geſtis, cuius, ut Alcmenae et Heraclidarum, monumenta Megarae, Pauſania I. c. 40 ſq. memorante, exſtabant. Ceterum Freinshem. in Supplem. Curtii I, 14 fin. hoc factum eſſe fingit Thebis ab Alexandro M. everſis: gratulatum enim veniſſe, quod Graecorum quorundam temeritatem et inſolentiam caſtigaſſet, et iram eius mitigatum, quippe qui cum Athenienſibus ſenſiſſent. Senecam autem iuſto iniquiorem fuiſſe in Alexandrum M. notum eſt, et obſervavimus ad Epiſt. 91, 17.

2. *Herculis* laus, quae hic habetur, Stoae propria eſſe videtur, cuius lineas primas ductas ſcimus iam a Prodico ap. Xenophont. Memor. Socr. II, 1, 21 ſqq. Deinde et philoſophi et rhetores Hercule tanquam exemplo

que veſtigia ſequens, ac ne ibi quidem reſiſtens, ubi illa defecerant, ad ſocium honoris ſui reſpexit a dantibus: tanquam coelum, quod mente vaniſſima complectebatur, teneret, quia Herculi aequabatur. Quid enim illi ſimile habebat vaeſanus adoleſcens,
3 cui pro virtute erat felix temeritas? Hercules nihil ſibi vicit: orbem terrarum transivit, non concupiſcendo, ſed vindicando. Quid vinceret malorum hoſtis, bonorum vindex, terrarum marisque pacator? At hic a pueritia latro, gentiumque vaſtator, [b] tam hoſtium pernicies, quam amicorum, qui ſummum bonum duceret, terrori eſſe cunctis mortalibus, oblitus, non ferociſſima tantum, ſed ignaviſſima quoque animalia timeri, ob virus malum.

XIV. Ad propoſitum nunc revertamur. Beneficium quod quibuslibet datur, nulli gratum eſt. Nemo ſe ſtabularii aut cauponis hoſpitem iudicat, nec con-

b. *tam hoſtium pernicies, quam amicorum.* Grut. animadvertit, rectum quidem verborum ordinem eſſe: *tam amicorum p. q. hoſtium.* At Senecae hunc ponendi morem familiarem eſſe docuit P. Faber lib. I. c. 23 Semeſtrium.

emplo praeſtantiſſimo uſi ſunt ad fortitudinem, iuſtitiam, moderationem et prudentiam praedicandam et commendandam. cf. ad Senecae libr. de Conſtant. ſap. 2, 1 Vol. I. p. 382. Si tamen, ut hiſtoricum decet, in rem inquiras, nihil niſi fictiones et pergulas pictorum eſſe, facile eſt reperire; quum Herculis vitam (circa 1380 ante Chr. Larchero ad Herodotum iudice) in tempora nullo fere cultu expolita, nullisque fere artibus bonis literisque florentia incidiſſe conſtet: ideoque nec Fontenu (Memoir. de l'Acad. des Inſcript. To. VII. p. 51 ſq. nec alii cum Seneca ſentientes audiendi ſunt. Ceterum Alexandrum ſibi propoſuiſſe Herculem, Bacchum, quem Deum ſui generis auctorem adgnovit, et Perſea ad imitandum, et Plutarch. To. II p. 332 ed. francf. de Alexandri fortuna Orat. I. extr. cum aliis retulit.

1. *ſtabularii*, qui viantes ipſos atque animalia eorum excipit: ipſe locus ſtabulum.

convivam dantis epulum, ubi dici poteſt: Quid enim in me contulit? Nempe hoc quod in illum, et vix bene notum ſibi, et in illum etiam [a] mimicum ac turpiſſimum hominem. Numquid enim me dignum iudicavit? minime: [b] morbo ſuo morem geſſit. Quod 2

C 2 voles

a. ***mimicum.*** Ita mutavit Muretus, quum antea legeretur, *inimicum*, atque eam coniecturam probat Stephanus Prood. lib. 2, c. 10, eodemque modo legi malle ſcripſit Lipſius Elector. 1, 10. Iam vero voculas haſce *inimicus* et *mimicus* a librariis confuſas eſſe conſtat: nec hoc loco res dubia eſt, quin rectum ſit iudicium, *mimicum* genuinam eſſe lectionem. Cui enim ignoratur mimica vilitas? Ipſum adeo adiectum, quocum iungitur, turpiſſimus homo, docet non de *inimico*, ſed de *mimico* ſermonem eſſe. Cf. not. — b. *morbo ſuo morem geſſit.* Lipſius immemor uſus τοῦ *morbus*, alias ei notiſſimi, emendavit lectionem omnium codd. et edd. *moribus morem geſſit*, ut alliterationem ſcilicet cuderet: perperam. Cf. not.

lum. Appuleji tempore parvi aeſtimati. cf. Ej. Metam. I. p. 56 ſq. Oudendorp. *caupo*, *κάπηλος*, vinum et eſculenta venui habens. Carmen Virgilio adſcribi ſolitum, Copa, anſam dedit viris doctis de cauponibus et tabernis cauponariis ambitioſe exponendi, quos laudavit Wernsdorf. in Poet. Lat. min. Vol. II. p. 258. Contemtos autem eſſe caupones, et Horat. Serm. I, 1, 31 et Athen. XIII p. 566. ſ. docent. *mimicum.* Mimos Romanorum fuiſſe dramata inque ſcenam productos, ut veriſimile ſit, ad exemplum Graecorum, inprimis Dorienſium, conſtat. Mores autem ridicule agebant actores, qui et *mimi* audiebant, non res geſtas fabulis ferendo, e vita hominum communi petitos, quos geſticulatione manuum motuque corporis exprimebant, ita tamen ut dicta et ſententiae interponerentur. Argumenta itaque harum fabularum quum ridicula et obſcoena eſſent, atque ſcurrilitate oblectarent, factum eſt, ut mimicum quodque ridiculum denotaret, et ut mimi homines nequam et voluptuoſi haberentur. Bene itaque Seneca *cum turpiſſimo homine* coniunxit *mimicum.* Cf. Aſt de Plat. Phaedro p. 15 ſq. et Eichſtadii Epiſtol. ad Aſtium p. 160 ſq. *morbo* i. vitio et inveterato affectui, ideoque et profuſioni in *epulo* dando in Capitolio, vel in publico: vocem eſſe ſtoicam iam vidimus ad Epiſt. 75, 9. 79, 4, et locus Cic. Tuſc. III, 4 notus eſt.

voles gratum esse, rarum effice. [c] quis patitur sibi imputari? Nemo haec ita interpretetur, tanquam reducam liberalitatem, et fraenis arctioribus reprimam. Illa vero, in quantum libet, exeat: sed eat, non erret. Licet ita largiri, ut unusquisque, etiam si cum multis accepit, in populo se esse non putet. nemo non habeat aliquam familiarem notam, per
3 quam speret se propius admissum. Dicat, Accepi idem quod ille, sed ultro. Accepi quod ille: sed ego intra breve tempus, quum ille diu meruisset. Sunt, qui idem habeant: sed non eisdem verbis datum, non eadem comitate tribuentis. Ille accepit, quum rogasset: ego, [d] quum rogarem. Ille accepit: sed facile redditurus, sed cuius senectus et [e] libera orbitas

c. *quis patitur sibi imputari?* Sic omnes codd. et antiquae edd. Quum tamen sensus aliquod requirere videretur verbum, addidit de suo Rud. Agricola *communia*, alius quis *vulgaria*. Gruterus putat multa praecessisse has voces, omissa ab iis, quibus flores eligere curae fuisset. Lipsius non desiderare se tale quid professus est. Mihi quidem videntur illa: *quod voles gratum esse, rarum effice*, flosculi speciem ferre hic tamen locum non habentis, et e margine in textum illata esse. Quibus eliminatis sensus probus est, nec quidquam desiderari puto. d. *quum rogarem* Recepi auctore Grutero e codice Naz. cum duobus aliis quidem: *ego non rogarem* habente, sed cui haec verba superpicta erant· ut velit impetrasse ante totas preces: nam ultro datum quominus admittamus, recte iudicat Gruterus, faciunt praecedentia: *Accepi idem quod ille, sed ultro* Antea: *quum rogarer*, quae quidem lectio nullis codd. mss. defenditur, etsi acute dictum contineat. e. *libera orbitas.* Sic optimi libri et scripti et editi apud Grut. et Gronov., qui cum Erasmo sentit, et lectioni: *liberorum orbitas* praefert, quippe ab iis profectae, qui vocem *libera* non intelligerent h. l., Gruterus autem utramque vocem tam *libera* quam *liberorum* tamquam superfluam in rem malam abegerit. Cf. not.

3. *libera orbitas.* Liber est dissolutus, perditus, quam significationem bene probavit post alios Ruhnkenius in praef. ad Schelleri Lexicon latino-batavum. Cicer. de Orat. II, 62 convivio liberorum, ubi liberorum, tamquam alienum, Ernestius delet, Schellerus mutat

tas magna promittebat: mihi plus dedit, quamvis idem
dederit, quia fine fpe recipiendi dedit. Quemadmodum 4
meretrix ita inter multos fe dividit, ut nemo non ali-
quod fignum familiaris animi ferat: ita qui beneficia fua
amabilia vult effe, excogitet, quomodo et multi obli-
gentur, et tamen finguli habeant aliquid, quo fe ceteris
praeferant. Ego vero beneficiis non obiiciam moras:
quae quo plura maioraque fuerint, plus afferent lau-
dis. Adfit tamen iudicium. neque enim cordi effe 5
cuiquam poffunt forte ac temere data. Quare fi quis
exiftimat nos, quum ifta praecipimus, benignitatis
fines introrfus referre, et illi minus laxum limitem
aperire; ne perperam monitiones noftras exaudiat.
Quam enim virtutem magis veneramur? cui magis
ftimulos addimus? quibusve tam convenit haec ad-
hortatio, quam nobis, focietatem humani generis
fancientibus?

mutat in Lupercorum. Ipfe Cicero fragm. p. 1103 convocata de hortulis in auxilium, quafi *libera turba temulentorum.* Pro Coel. c. 18 libertas in adolefcentia. Corn. Nepos in Themift. 3 etc. vide Gronov. Obff. III, 4 p. 352 lipf. De heredipetis autem hic agi apparet: de quibus iam Plaut. in Milite III, 1 queritur: cf. Horat. Serm. II, 5. Epictet. Diff. IV, 1, 145 et Gatacker ad Marc. Anton. VI, 59. Iam quo diffolutior orborum vita effet, eo maior fuit heredipetarum fpes, fore ut illi mox moriantur. Gronovius tamen cum Erafmo cepit locum de condendi teftamenti libertate, quae parenti tam laxa non fit.

4. *Quemadmodum meretrix* etc. Laudat hic appofite Lipfius verfus, quos Ennii effe putat, Feftus vero v. *adnictat* Naevio in Tarentilla adfcribit (cf. Thefaur. L. R. Stephano - Gefner. v. *Datatim*): Quafi in choro pila Ludens datatim dat fe et communem facit. Alium tenet, alii adnictat, alibi manus Eft occupata, aft alii pervellit pedem. Alii dat annulum fpectandum; labris Alium invocat; cum alio cantat; attamen Alii dat digito literas.

5. *quam nobis* Stoicis: nam Epicurei divellebant, ad fua privatim commoda quidque referentes. L.

XV. Quid ergo est? Quum sit nulla honesta vis
animi, etiamsi a recta voluntate incepit, nisi quam
virtutem modus fecit, veto liberalitatem [a] nepotari.
Tunc iuvat accepisse beneficium, et supinis quidem
manibus, ubi illud ratio ad dignos perducit: [b] non
quo libet casus et consilii indigens impetus differt:
quod ostentare libet, et inscribere sibi. Beneficia tu
2 vocas, quorum auctorem fateri pudet? At illa quan-
to gratiora sunt, quantoque in partem interiorem
animi nunquam exitura descendunt, quum delectant
cogitantem magis, a quo, quam quid acceperis?
Crispus Passienus solebat dicere, quorundam se iudi-
cium malle, quam beneficium: quorundam benefi-
cium

a. *nepotari.* Sic Erasmus in posteriore editione cudi iussit e vestigiis vetusti codicis, quum in priore esset: *veto liberalitatem tecum potiri.* Iuvenit postea Gruterus in codd. Nax. et Colon., et iure probavit. b. *non quo libet casus et consilii indigens impetus differt.* Sic codd. optimi. Erasmus et al. *non quod quilibet c.*

1. *Quum sit nulla — fecit.* Quum virtus, secundum Stoicos, animi sit habitus naturae modo atque rationi consentaneus (Cic. de Invent. II, 53); sequitur, nullam honestam animi vim s. honestum studium animi esse posse, nisi quae rationi conveniat, atque ita virtus fiat. *nepotari* i. beneficium ei non dandum, qui illud nequiter profusurus sit. Huetus hic adscripserat margini: „auctore beneficii gloriari. Sequentia indicant. Perperum exponit Lipsius.“ Sed festinanti haec excidisse videntur doctissimo praesuli. Temeritatem enim beneficii vetat Seneca. *quod ostentare — sibi:* quo beneficio accepto iactare possis et te dignum ferre. Lipsius cepit, alio sensu, de dante beneficia; explicat enim illa, *inscribere sibi,* se auctorem profiteri: nexu tamen hanc expositionem repudiante.

2. *Crispus Passienus,* qui Neroni vitricus, Agrippinae alter maritus: amoeni ingenii orisque diserti. Vide Lips. ad Taciti Annal. XII, c. et cf. Senecae Nat. Quaest. IV. praef. Plin. H. N. XVI, 44, post med. Sueton. Ner. 6.

cium malle, quam iudicium. et ſubiiciebat exempla: Malo, aiebat, divi Auguſti iudicium: malo Claudii beneficium. Ego vero nullius puto expetendum eſſe 3
beneficium, cuius vile iudicium eſt. Quid ergo? Non erat accipiendum a Claudio quod dabatur? Erat: ſed ſicut a Fortuna, quam ſcires ſtatim poſſe malam fieri. Quid ergo iſta inter ſe mixta dividimus? Non eſt beneficium, cui deeſt pars optima, datum eſſe iudicio. Alioquin pecunia ingens ſi non ratione, nec recta voluntate donata eſt, non magis beneficium eſt, quam theſaurus. Multa ſunt autem, quae oportet accipere, nec debere.

3. *Claudii* fatui et mori, qui multa donare ſolebat: parcior fuit *Auguſtus*, ſed dedit prudenter. *quam theſaurus* occultus aut conditus, quem inveneris, et nemini niſi fortunae caecae illi deae debueris. *nec debere*, nec pro iis obligari. L.

L. ANNAEI SENECAE
AD AEBUTIUM
LIBERALEM
DE BENEFICIIS
LIBER II.

Argumentum et Ordo.

Assumit et repetit alterum membrum, Quemadmodum beneficia danda? Varia dat praecepta: ut Libenter, Cito, Sine dubitatione. Quaedam Palam, quaedam in Secreto. Sed omnia tamen sine superbia, aut iactatione. Deinde, Quae nocitura, non dare, nec si petant: non item Turpia, et infamiae futura. Denique Personae aestimandae, et qui dat, et qui accipit: ut decora sint utrique. Pars altera libri, Ipse accipiens quomodo se gerat? A quibus capiat, et Quomodo? Inprimis Grate. Ex occasione, quid faciat ingratos, Superbia, Avaritia, Invidia. Pluribus deinde de Gratitudine, eamque constare voluntate, ubi res deficit. L.

I. Inspiciamus, Liberalis, virorum optime, id quod ex priore parte adhuc superest, Quemadmodum dandum

Pergit docere, quemadmodum beneficia danda sint, 1—18.

1. *ex priore*, antecedente *parte*, quae a cap. 12, 3 usque ad finem libri 1 pertinuit.

dum ſit beneficium: cuius rei expeditiſſimam videor monſtraturus viam. Sic demus, quomodo vellemus accipere: ante omnia libenter, cito, ſine ulla dubitatione. Ingratum eſt beneficium, quod diu inter manus dantis haeſit, quod quis aegre dimittere viſus eſt, et ſic, tanquam ſibi eriperet. Etiamſi quid morae intervenit, evitemus omni modo, ne deliberaſſe videamur. [a] Proximus eſt a negante, qui dubitavit, 2
nullamque iniit gratiam. Nam quum in beneficio iucundiſſima ſit tribuentis voluntas; qui nolentem ſe tribuiſſe ipſa cunctatione teſtatus eſt, non dedit, ſed adverſus ducentem male retinuit. Multi autem ſunt, quos liberales facit frontis infirmitas. Gratiſſima 3
ſunt beneficia [b] parata, facilia et occurrentia, ubi

a. *Proximus eſt a negante.* Exquiſitior haec lectio apparet in bonis codd. mſſ. Erasmus aliique *Proximus eſt autem negante.* Mox *iniit gratiam* Cod. Naz. aliique boni codd. ſuadent, non quod Erasmus habuit, *meretur g.* b. *parata, facilia et occurrentia.* Sic cod. Naz. aliique optimi codd. et edd. ap. Grut. et Gron. At Erasmus aliique *facile occur-*

tinuit. *Expeditiſſimum*, facillimam, quam nec noſtri Ethices doctores, inprimis Kantius eiusque affeclae repudiant, ut neceſſarie conſentaneam principio morum.

2. *adverſus ducentem*, moventem ad beneficia voluntatem, *male* i. nimis diu *ret.* ea. Gruterus tamen cum Lipſio Nannium Miſcellan. IV, 22 (in Gruteri Lampad. crit. Vol. I. p. 1286 ſq.) Horat. Ep. I, 10, 48 explicantem ſequuntur, deſumtam putantes hanc locutionem a comica Graecorum ſaltatione, quam *κόρδακα* appellabant, ex Ariſtoph. Nub. 540. 555. ed. Brunck. ſatis nota: in qua praeſultor funem ducit, quem alii eodem fune apprehenſo praeeuntem ſequuntur. *frontis infirmitas*, pudor negandi. Nam quum frons (Plin. H. N. II, 37) triſtitiae, hilaritatis, clementiae ideoque pudoris ſit index, *firma* frons ap. Senecam de Tranq. An. c. 4, 2 occurrat; recte Quintil. 12, 5, 4 *imbecilla* frons et noſter *infirmitas fr.* dicere potuit. Laudat hunc locum Iſ. Caſaubon. ad Theophr. Charact. p. 152. ed. Fiſcher.

nulla mora fuit, nisi in accipientis verecundia. Optimum est, antecedere desiderium cuiusque: proximum, sequi. Illud melius, occupare antequam rogemur: quia quum homini probo ad rogandum os concurrat, et suffundatur rubor: qui hoc tormen-
4 tum remittit, multiplicat munus suum. Non tulit gratis, qui quum rogasset, accepit. Quoniam quidem, ut maioribus nostris, gravissimis viris, visum est, nulla res carius constat, quam quae precibus emta est. Vota homines parcius facerent, si palam facienda essent. adeo etiam deos, quibus honestissime suppli-

occurrentia. Facile est interdum promtum, nulla difficultate paratum. Haec respondent superioribus illis: *libenter, cito, sine ulla dubitatione.* Mox *ubi nulla mora fuit, nisi* Sic cod Naz. cum aliis bonis codd. At Erasmus, Pincianus et Vincentius bellov. IX, 107. Spec. hist. *nulla intervenit mora.*

3. *os concurrat.* Concurrit os, quum turbato per pudorem et quemcunque aestum animi sanguine, oris musculi invitis etiam trahuntur et quasi convelluntur, ut fluctuum concurrentium aut corruscantium subito nubium species quaedam circa labia, quibusdam etiam circa frontem exoriatur. Cives mei per Franconiam aiunt: Es blitzt ihm im Gesichte. Haec Gesner. ad Quintil. X, 7, 8 p. 528, qui nostri loci una cum Senec. de Ira III, 15 pr. Epist. XI, 2 et Quintil. XI, 3, 56. 121 memor fuit. Eodem modo hanc exquisitiorem loquendi formam, in qua Burmann. ad Quintil. XI, 3 p. 1025 haerebat, Schellerus minus recte iratis tribuebat, exposuit *Ruhnkenius* in praefat. ad Schelleri Lexic. latino-batav., laudans Facciolati Animadv. cit. in Lexica p. 134.

4. *Quoniam — est.* Docet hoc tota Populi Rom. historia: hinc illa pervicacia, quam in rebus adversis monstrare solebant, laudata merito a Polyb. III, 75, 8. XXVII, 8, 8. *Vota — essent.* Eadem iam Ep. X. attulit. Spectat Persianum illud: *aperto vivere voto,* Sat. II, 6. *adeo precari:* est observatio philosophi: vulgus tamen arceri iussit profanos, taciteque precatus est, ne invidiosi contrarium deos precarentur. Cf. Heynium ad Tibull. II, 1, 84.

supplicamus, tacite malumus et intra nosmetipsos precari.

II. Molestum verbum est, onerosum, et demisso vultu dicendum, Rogo. Huius [a] facienda est gratia amico, et cuicunque, quem amicum sis promerendo facturus. Properet licet, sero beneficium dedit, qui roganti dedit. Ideo divinanda cuiusque voluntas, et quum intellecta est, necessitate gravissima rogandi liberanda est. Illud beneficium iucundum, victurumque in animo scias, quod obviam venit. Si non 2
contingit praevenire, plura rogantis verba intercidamus, ne rogati videamur: sed certiores facti, statim promittamus, facturosque nos etiam antequam interpellaremur, ipsa festinatione approbemus. Quemadmodum in aegris opportunitas cibi salutaris est, et aqua tempestive data remedii locum obtinuit: ita quamvis leve et vulgare beneficium sit, si praesto fuit, si proximam quamque horam non perdidit, multum sibi adiicit, gratiamque pretiosi, sed lenti et diu cogitati muneris vincit. Qui tam parate fecit, non est dubium, quin libenter faciat. Itaque laetus facit, et induit sibi animi sui vultum.

III. Ingentia quorundam beneficia, silentium aut loquendi tarditas, imitata gravitatem et tristitiam, corrupit, quum promitterent vultu negantium. Quanto melius adiicere bona verba rebus bonis, et praedicatione humana benignaque commendare quae prae-

a. *facienda est gratia.* Verbo moneo, Iuretum *faciendum est gratiam* e veteri cod. legere maluisse, contra usum Senecae.

1. *Huius — amico.* Hoc verbum *rogo* amico remittatur. In philosophis veteribus erat Arcesilaus, quem hanc legem egregie exercuisse tradit noster infra c. X, et Archelaus, Macedonum rex, qui Euripidi tragico impertiret dona non petenti.

praestes?[a] Ut ille se castiget, quod tardior in rogando fuit, adiicias licet familiarem querelam; „Irascor tibi, quod quum aliquid desiderasses, non olim scire me voluisti, quod tam diligenter 2 rogasti, quod quemquam adhibuisti. Ego vero gratulor, mihi, quod experiri animum meum libuit: postea quidquid desiderabis, tuo iure exiges. Semel rusticitati tuae ignoscitur.“ Sic efficies, ut animum tuum pluris aestimet, quam illud quidquid est, ad quod petendum venerat. Tunc est summa virtus tribuentis, tunc benignitas, ubi ille qui discessit, dicet sibi: „Magnum hodie lucrum feci. malo quod illum talem inveni, quam si[b] multiplicatum hoc ad me alia via pervenisset. Huic eius animo nunquam parem referam gratiam.“

IV. At plerique sunt, qui beneficia asperitate verborum et supercilio in odium adducunt, eo sermone usi, ea superbia, ut impetrasse poeniteat. Alia deinde

a. *Ut ille se castiget, quod tardior in rogando fuit.* Egregie hoc restituit Grut. e codd. mss. Pinc. Naz. aliisque, Erasmus cum aliis habet: *ut illum castiges, quod* etc. Infra c. 14. 3: *Viderit; de se, non de me queretur.* Interpunxi sensu poscente, quum antea esset: *ut — fuit. Adiiciat* etc. b. *multiplicatum hoc ad me alia via p.* Sic Erasmus et haud pauci codd. mss. sensu probo. Sed cod. Naz. aliique praestant: *m. h. a. m. de quo loquebar* etc., unde pal. tert. fecit: *multipliciter — de quo loquar.* Cui corruptelae Grut. remedium quaerens emendat: *hoc ad me decuplo alia* etc. Et fatendum, hoc aut simile quid hic fuisse. Nam inconstantia codd. non glossema solum, sed etiam corruptelam indicat, nec, quod Gruterus praetulit, haec verba eiicienda, sed emendanda esse censuerim.

1. *adhibuisti* i. advocasti, assumsisti, ut rei solent amicum auxilii ferendi caussa advocare: non est, usus est, egregie annotante Ruhnkenio in docta praef. supra laudata s. v. adhibeo.

2. *rusticitati.* Opponitur urbanitas Quint. VI, 3, 18. pudor ineptus, *ἀμουσία.*

1. *supercilio*, fastu nimio. Ardua subrigens supercilia habet Ammian. Marcellin. XVI, 12: *τὰς ὀφρῦς ἀνατείνας.*

inde poſt rem promiſſam ſequuntur morae. nihil autem eſt acerbius, quam ubi quoque, quod impetraſti, rogandum eſt. Repraeſentanda ſunt beneficia: quae a quibusdam accipere difficilius eſt, quam impetrare. Hic rogandus eſt, ut admoneat; ille, ut [a] conſummet. Sic unum munus per multorum teritur manus: ex quo gratiae minimum apud promittentem remanet: quia auctori detrahit, quisquis poſt illum rogandus eſt. Haec itaque curae habebis, ſi grate aeſtimari quae praeſtabis voles, ut beneficia tua illibata, [b] ut integra ad eos, quibus promiſſa ſunt, perveniant, ſine ulla, quod aiunt, deductione. Nemo illa intercipiat, nemo detineat: nemo in eo quod daturus es, gratiam ſuam facere poteſt, ut non tuam minuat.

V. Nihil aeque amarum, quam diu pendere. Aequiore quidam animo ferunt praecidi ſpem ſuam, quam trahi. Pleriſque autem hoc vitium eſt, ambitione prava differendi promiſſa, ne minor ſit rogantium turba.

a. *conſummet.* Sic omnes fere codd., inprimis Naz., quod alteri lectioni, *ut ſumat*, quam Erasmus aliique praeſtant, praeferam, etſi Lipſius illam tuetur. In eadem fere re utitur Seneca hoc verbo infra c. 31, 1. De accipiendo e manu dantis ſ. auctoris munere ſermo eſt, qui haud ſemel admonendus eſt per unum alterumve, ut beneficii dandi memor ſit et tandem tradat, ultima quaſi impoſita manu. b. *ut* reduxi, Pinc. et Grut. codd. monentibus. Antea, *et*.

τελυας. Loquendi hanc formam iam ſupra aliquoties attigi, explicatam a Deſid. Heraldo ad Martial. I. Epigr. 25. Berglero ad Alciphron. I, 34 p. 195. 149 ed. Wagneri. *Repraeſentanda*, ſtatim danda. Cf. Erneſti Clav. Cic. h. v.

2. *ſine — deductione.* Lipſius firmat e marmore hiſpanienſi, inter formulas fuiſſe. Erneſti quoque in Clav. Cic. h. v. exempla quaedam e Cicerone adduxit.

1. *praecidi ſpem ſ.* In hoc genus Martialis VII Epigr. 43: Primum eſt ut praeſtes, ſi quid te, Cinna, rogabo: Illud deinde ſequens, et cito, Cinna neges. Diligo praeſtantem, non odi, Cinna, negantem. At tu nec praeſtas, nec cito, Cinna, negas. L. *ne minor ſit.* Eſt

et

turba. Quales regiae potentiae ministri sunt, quos
delectat superbiae suae longum spectaculum: minus-
que se iudicant posse, nisi diu multumque singulis,
2 quid possint, ostenderint. Nihil confestim, nihil
semel faciunt. iniuriae illorum praecipites, lenta be-
neficia sunt. Quare verissimum existima, quod ille
Comicus dixit:

—— Quid? tu non intelligis,
Tantum te gratiae demere, quantum morae
adiicis?

Inde illae voces, quas ingenuus dolor exprimit: Fac,
si quid facis, et, Nihil est tanti: Malo mihi iam ne-
3 ges. Ubi in taedium adductus animus incipit benefi-
cium odisse, dum exspectat: [a] potest ob id gratus
esse? Quemadmodum acerbissima crudelitas est, quae
trahit poenam: et misericordiae genus est, cito occi-
dere:

a. *potest ob id gratus esse?* Pinc. sic e codd. mss. legit, cui nonnulli ap. Grut. fere respondent. Muretus cum Lipsio accepit. Erasmus autem: *potest ob id ingratus esse?* Fatetur tamen in ms. suo fuisse: *potest et ob id tam gratus esse?* Quod posui nexui sententiarum magis convenit. Lipsius exponit: An, inquit, gratus animus ob id beneficium esse potest, quod mora in odium traxit? Mox *ita maior est muneris gratia* omnium codd. lectio est. At Vincentius bellov. IX, 107 Spec. historial. habet: *ita maioris gratiae munus est.*

et caussa alia, quam Plinius Panegyrico tangit, quod beneficiis suis commendationem ex difficultate captant.

1. *regiae potentiae ministri*, purpurati, ut Seianus. *longum sp.* i. magna series, copia supplicum: sive, diu duraturum spectaculum: sic II, 11, 5 longa pietas est.

3. *Quemadmodum — cito occidere.* Tyranni sciebant: ut Tiberius cuidam precanti poenae maturitatem, Nondum, inquit, tecum in gratiam redii. Et Caius Caligula, non temere in quemquam, nisi crebris et minutis ictibus animadverti passus est, perpetuo notoque iam praecepto: ita feri, ut sentiat se mori. Utrumque in Suetonio (Tib. c. 61, Calig. 30). Adde Lucani:

dere: quia tormentum ultimum finem sui secum affert; quod antecedit tempus, maxima venturi supplicii pars est: ita maior est muneris gratia, quo minus diu pependit. Est enim bonarum etiam rerum 4
[b] sollicitis exspectatio gravis. et quum plurima beneficia remedium alicuius rei afferant. qui aut diutius torqueri patitur, quem protinus potest liberare, aut gaudere tardius, beneficio suo manus affert. Omnis benignitas properat: et proprium est libenter facientis, cito facere. Qui tarde, et diem de die extrahens profuit, non ex animo fecit. Ita duas res maximas perdidit, et tempus, et argumentum amicae voluntatis. tarde velle, nolentis est.

VI. In omni negotio, Liberalis, non minima portio est, quomodo quidque aut dicatur, aut fiat. multum celeritas fecit, multum abstulit mora.[1] Sicut in telis eadem ferri vis est: sed infinitum interest, utrum excusso lacerto torqueantur, an remissa manu effluant. gladius idem et stringit, et transforat: quam presso articulo venerit, refert. idem est quod datur; sed interest, quomodo detur. Quam dulce, quam [2] pretio-

b. *sollicitis exspectatio gravis.* Sic Pinc. e codd. legendum monet nec differunt codd. Naz. et Col., praeterquam quod *gravis* non habent. Antea: *sollicita exspectatio.* Ceterum omnia integra esse puto, etsi in sequentibus gnomae repetitae suspicionem movere possint, ex marginali nota in textum irrepsisse.

cani: moremque nefandae Dirum saevitiae pereuntis parcere morti. L. *tarde velle nolentis est.* Similiter Publius Syrus 359: Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter. Martial. Epigr. VI, 30 In Paetum.

1. *excusso lacerto.* Virgilio est adducto lac., adductis lacertis. Ovidio Heroid. IV, 43 placuit: Aut tremulum excusso iaculum vibrare lacerto. *presso articulo* manu forti et adacta etc. L.

2. *Quam dulce* etc. Multa egregie facta afferri possent, nisi omnia nota, et quotidie occurrerent, praesertim

pretiosum est, si gratias sibi agi non est passus, qui dedit: si dedisse, dum dat, oblitus est! nam corripere eum, cui quummaxime aliquod praestes, dementia est, et inserere contumeliam meritis. Itaque non sunt exasperanda beneficia, nec quidquam illis triste miscendum. Etiam si quid erit, de quo velis admonere, aliud tempus eligito.

VII. Fabius Verrucosus beneficium ab homine duro aspere datum, Panem lapidosum vocabat; quem esurienti accipere necessarium sit; esse, acerbum. Tiberius Caesar rogatus a Nepote M. [a] Aelio praetorio, ut aeri alieno eius succurreret: edere illum sibi nomina creditorum iussit. Hoc non est donare, sed
2 creditores convocare. Quum edita essent, scripsit, Nepoti iussisse se pecuniam solvi. adiecta contumeliosa admonitione, effecit, ut nec aes alienum haberet, nec beneficium. Liberavit illum a creditoribus,

a. *Aelio.* Sic cod. Naz. aliique ap. Grut. Antea: *Allio.* Senecae autem tempore familiam hanc *Aeliorum* nomine appellatam esse, quae primum *Allii* vocarentur, docuerunt viri docti ab Ernestio Ind. hist. ad Cic. s. v. Aelii, laudati. *Nepos* deinde est cognomen viri: quare initiali litera maiore excudi iussi, sequens Lipsii et Huetii iudicium.

sertim his temporibus, ubi tot tantaque humanitati inflicta belli furore vulnera sananda sunt. Unicum tamen ex multis in memoriam revocare iuvat exemplum recentioris aevi, Montesquievii illam actionem egregiam Massiliae circa a. 1750 erga Robertum quendam factam, quam cuique innotuisse spero.

1. *Fabius Verrucosus.* Ignoramus, utrum amicus Senecae Fabius Rusticus, celeber historicus, an alius fuerit. Illius quidem mentionem interdum iniici reperimus Tacito Annal. XIII, 20. XIV, 2. Agripp. 10. De *Nepote* nihil habemus compertum. Ceterum notum est, his temporibus cognomina saepe praeponi; qua de re exstat doctus Herm. Cannegieteri libellus, de mutata Roman. nominum sub principibus ratione, Traiecti ad Rhen. 1758. 4. Rem narrant Tacit. Annal. I, 75. Sueton. Tib. 47, non tamen nominant Nepotem.

bus, ſibi non obligavit. [b] Aliquid Tiberius ſecutus eſt. puto noluit plures eſſe, qui idem rogaturi concurrerent. Iſta fortaſſe efficax ratio fuerit, ad hominum improbas cupiditates pudore reprimendas: beneficium vero danti tota alia ſequenda eſt via.

VIII. Omni genere quod des, quo ſit acceptius, adornandum eſt. Hoc vero non eſt beneficium dare, [a] deprehendere eſt. Et ut in tranſitu de hac quoque parte dicam quid ſentiam, ne Principi quidem ſatis decorum eſt, donare ignominiae cauſa. [b] Tametſi inquietudinem effugere Tiberius ne hoc quidem modo,

b. *Aliud quid* adſcripſerat Huet. margini. a. *deprehendere eſt.* Reſtituit Pinc. e codd., quod Grut. etiam in omnibus ſuis inveniebat. Receperunt Lipſius et Gron. Detegere vitia latentia et efferre, Lipſius explicat. Olim: *Reprehendere.* Convenire tamen magis putabat Grut.: *dependere* i. ſolvere. At Seneca ignominiam ſignare voluit. b. *Tametſi inquietudinem effugere Tiberius ne hoc quidem modo, quo vitabat, potuit.* Variant libri mſſ., unde Grut. ſuſpicabatur, locum hunc traiectione verborum et defectu inſigni laborare. Sed non opus eſt hac ſuſpicione. Corruptela enim locus laborat. Cod. Naz., Col., et Palat. tert. habent: *Tamen inquit effugere — quod vitabat: potuit.* Ex illo *inquit* alii fecerunt *inquies*, notante Eraſmo in ora, alii *inquietudinem*, et e *vitabat* deinde *putabat.* Gronovius pro vero habet: *Tametſi id effugere* etc. Equidem locum ſanum et integrum habeam, ultimo tantum verbo, *potuit*, expuncto, legens, *nequiit — quod vitabat.* Illud enim *nequiit* turbas has feciſſe videtur, quod quum raro occurrat, in *inquit* mutatum iſtud *potuit* creavit, et ſic deinceps *inquietudinem*, cuius tamen nominis uſus Senecae aetate nondum viguiſſe videtur. Huetus margini adſcripſerat: *Tametſi id effugere Tiberius, ne hoc quidem modo, quo vitabat, potuit.* Mox *cenſura eſt: auxilium eſt;* *princ.* e codd. reſtitui, expuncto *non* ante *auxilium*, quod Gruterus immiſit, ut antitheta iſta haud indecore concurrerent: et ideo Lipſius quoque excepit humaniter: ſed codicibus magis obtemperandum erat.

1. *Omni genere* i. omni modo et ratione. Iureconſulti crebriuſcule et noſter mox c. X, 2. L. *Hoc vero* quod Tiberius fecit. *Deprehendere*, convincere aliquem criminis, ideoque detegere vitia latentia et efferre. Cicero ſic aliquoties utitur. cf. Erneſti Clav. Cic. h. v.

2 modo, quo vitabat, potuit. Nam aliquot poſtea, qui idem rogarent, inventi ſunt. quos omnes iuſſit reddere in ſenatu aeris alieni cauſas, et ita illis certas ſummas dedit. Non eſt illud liberalitas; cenſura eſt: auxilium eſt; principale tributum eſt. Beneficium non eſt, cuius ſine rubore meminiſſe non poſſum. Ad iudicem miſſus ſum: ut impetrarem, cauſam dixi!

IX. Praecipiunt itaque omnes auctores ſapientiae, quaedam beneficia palam danda, quaedam ſecreto. Palam, quae conſequi glorioſum eſt: ut militaria dona, et honores, et quidquid aliud notitia pulchrius
1 ſit. Rurſus quae non producunt, nec honeſtiorem faciunt, ſed ſuccurrunt infirmitati, egeſtati, ignominiae, tacite danda ſunt: ut nota ſint ſolis, quibus proſunt. Interdum et ipſe qui iuvatur, fallendus eſt: ut habeat, nec a quo acceperit, ſciat.

X. Arceſilaus, ut aiunt, amico pauperi, et paupertatem ſuam diſſimulanti, aegro autem, et ne hoc qui-

2. *Nam aliquot — dedit.* Non repugnant Tacitus et Suetonius l. l. Ille unum tantum hac acerbitate uſum fuiſſe Propertium Celerem narrat, hic ait: pleroſque modeſtia et pudore deterritos eſſe. *tributum eſt* quia velut ab invito tribuitur in aliorum neceſſitates. L.

1. *ſapientiae* non ſolum Stoicae, ſed cuiuscunque. *honores* ſunt magiſtratus. *producunt* ornant honoribusque donisque militaribus. Cf. Graevius ad Cic. pro Domo c. 9.

1. *Arceſilaus.* Condiſcipulus Crantoris, magiſtro Polemone uſus, poſtea mediae Academiae auctor fuit, coaevus Theophraſti, Zenonis Stoae conditoris, Epicuri etc., mortuus eſt Ol. 134, 4. Cf. Brucker. Hiſt. crit. Phil. Vol. I. p. 746 ſqq. qui et noſtri loci p. 748. not. r) non immemor fuit, et Fabricii Bibl. gr. Vol. III. p. 162 Harl. Rem narrant Plutarch. De adul. et amici discrim. c. 32. To. VII Opp. p. 204 Hutt. qui amicum eius appellat Apellem, et Diog. Laert. IV, 37 qui Cteſibium nominat. Egregia Pet. Baylii Commentatio de Arceſilao in Diction. hiſt. et

quidem confitenti, [a] deesse sibi in sumtum ad neces-
sarios usus, quum clam succurrendum iudicasset,
pulvino eius ignorantis sacculum subiecit, ut homo
inutiliter verecundus, quod desiderabat, inveniret
potius quam acciperet. Quid ergo? ille nesciet a 2
quo acceperit? Primum nesciat, si hoc ipsum bene-
ficii pars est, deinde multa alia faciam, multa tribuam,
per quae intelligat et illius auctorem. Denique ille
nesciat accepisse se: ego sciam me dedisse. Parum
est, inquis. Parum, si foenerare cogitas: sed si dare
quo genere accipienti maxime profuturum erit, [b] da-
bis, contentus eris te teste. Alioquin non benefa- 3
cere delectat, sed videri benefecisse. Volo, inquis,
sciat! debitorem quaeris. Volo utique sciat! quid,
si illi utilius est nescire? si honestius, si gratius? non
in aliam partem abibis? Volo sciat! ita tu hominem
non servabis in tenebris? Non nego, quoties patitur 4
res, percipiendum gaudium ex accipientis voluntate:
sin adiuvari illum et oportet, et pudet; si quod prae-
stamus, offendit, nisi absconditur: beneficium in

 acta

a. *deesse sibi in sumtum ad n.* Egregie docet Gronov. contra Gruter. et Salmasium ad Scriptt. H. A. T. I. p. 69 sq., non iunctim *insumtum* i. e. pecuniam, esse scribendum, sed esse duas voces et *deesse sibi in sumtum* valere, se rem non habere, aeris egere. Vide Lexica latina. b. *dabis* omnium codd. et edd. lectio, quam Muretus omiserat. Quum bene intelligi possit, non video, cur non abesse liceat, si per codd. liceret.

et crit. legi meretur. *deesse sibi in sumtum ad.* i. e. quod attinet *ad. nec. u.* se aeris egere, *ἀπορίᾳ θλιβόμενον* habet Diog. Laert. l. l. Ctesibius aut Apelles, sacculo invento ab anu ei serviente, dixit: hic Arcesilai ludus (*παίγνιον, κλέμμα*) est.

3. *sed videri* conspici *benef.* Mox *beneficium in acta non mitto* i. e. non publico, non posteritati trado: *in acta mittere* proverbii speciem habet. Quid acta sint, cuique notum est: si quis tamen doceri amplius velit, is adeat Lipsium ad Taciti Annal. IV, 42.

acta non mitto? [c] Quidni? ego illi non ſum indicaturus me dediſſe, quum inter prima praecepta ac maxime neceſſaria ſit, ne unquam exprobrem, immo ne admoneam quidem? Haec enim beneficii inter duos lex eſt. alter ſtatim oblivisci debet dati, alter accepti nunquam. Lacerat animum et premit frequens meritorum commemoratio.

XI. Libet exclamare, quod ille triumvirali proſcriptione ſervatus a quodam Caeſaris amico exclamavit, quum ſuperbiam eius ferre non poſſet: „Redde me Caeſari. Quousque dices: Ego te ſervavi, ego

c. *Quidni? ego illi non ſum.* Sic Gruter. in Cod. Naz. invenit. Erasmus: *Quidni ego illi ſum ind.*, omiſſo τῷ *non*, et ſigno interrog. poſt *Quidni*. At Muretus ex ingenio dedit *Quid? ego illi ſum ind.* Mox *alter accepti numquam* omnium codd. et edd. lectio. At Vincentius bellov. Spec. hiſt. IX, 107 habet: *alter memor eſſe accepti*, memoriter forſan loco hoc laudato.

4. *Quidni? — commemoratio.* Haud ſcio an expreſſa haec ſint e Demoſthenis Oratione de Corona p. 316, 6 ſqq. Reisk. Ἐγὼ νομίζω τὸν μὲν εὖ παθόντα δεῖν μεμνῆσθαι τὸν πάντα χρόνον· τὸν δ᾽ αὖ ποιήσαντα εὐθὺς ἐπιλελῆσθαι αὐτῶν. — τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ὑπομιμνήσκειν καὶ λέγειν, μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τῷ ὀνειδίζειν. Nec dubito, quin ſimilia Terentii Andr. I, 1, 17 Ciceronis Lael. c. 20 etc. cuique in mentem veniant.

1. *quod ille — poſſet.* Quis, ignoro: ſed plures ſic ſervati. L. Spectant haec ad triumviratum Antonii, Lepidi et Octavii, qui *Caeſar* hic et ſaepius vocatur. Cf. Sueton. Oct. 7. 27. Ceterum in legibus Corneliis a Dictatore L. Corn. Sulla a. u. c. 672 perlatis unam de proſcriptione et proſcriptis fuiſſe, quam poſtea Octavius aliique imitati ſunt, contra inimicos et in gratiam amicorum, verbo tantum monemus. Nomina capitis damnatorum in tabulis proſcriptionis publice affixis proſcripta erant eorumque bona venierunt. Sed haec nota ſunt vel e Cic. Orat. p. Roſcio Amerin. c. 43 ſq. De hac *triumvirali proſcript.*, quae a. u. 711 fiebat, cf. Plutarch. vit. Anton. c. 19 ſq. et Dio Caſſ. 47, 3 ſq.

ego te eripui morti? iſtud, ſi meo arbitrio memini,
vita eſt; ſi tuo, mors eſt. Nihil tibi debeo, ſi me
ſervaſti, ut haberes, quem ostenderes. Quousque
me circumducis? quousque oblivisci fortunae meae
non ſinis? ſemel in triumpho ductus eſſem." Non 2
eſt dicendum, quid tribuerimus. qui admonet, repetit.
Non eſt inſtandum, [a] non eſt memoria revocanda:
niſi ut aliud dando, prioris admoneas. Ne
aliis quidem narrare debemus. qui dedit beneficium,
taceat: narret, qui accepit. Dicetur enim, quod illi
ubique iactanti beneficium ſuum: Num negabis, inquit,
te recepiſſe? et quum reſpondiſſet, Quando? 3
Saepe quidem, inquit, et multis locis: id eſt, quoties
et ubicunque narraſti. Quid opus eſt te loqui? quid
alienum occupare officium? Eſt qui iſtud facere honeſtius
poſſit: quo narrante et hoc laudabitur, quod
ipſe non narras. Ingratum me iudicas, ſi iſtud te
tacente, nemo ſciturus eſt? Quod adeo non eſt committendum,
ut etiamſi quis coram nobis narrabit, ei
reſpondendum ſit: Digniſſimus quidem ille eſt maio- 4
ribus beneficiis, ſed ego magis velle me ſcio omnia
illi praeſtare, quam adhuc praeſtitiſſe. Et haec ipſa
[b] non venaliter, nec ea figura, qua quidam reiiciunt,

a. *non eſt memoria revocanda.* Sic omnes codd. Pinc. et Grut., quos tutius ſequi, ait Gron., quam Lipſianum, *memoria renovanda* praebentem. Utrumque probum eſt, nec quidquam tali caſu mutandum eſt, niſi optimi et plurimi codd. concinant: recte itaque Gron. Lipſio non adſtipulatus eſt, et Huetius in notis mſſ. b. *non venaliter.* Sic codd. Erasmus

3. *inquit*, obiicitur. Saepe de hoc idiotiſmo monuere viri docti, e. c. Bentleius ad Horat. Serm. 1, 4, 78. Daviſ. ad Cic. Tuſc. 1, 39. Φησὶ eodem modo uſurpant Graeci. cf. Upton ad Epictet. Diſſ. 1, 4, 9 ed. Schwgh. Laudavi ad I de Ira 3, 1 Heuſingerum.

4. *venaliter* i. e. non ita, ut tuo ipſius commodo inſervias, atque ideo his beneficiis tibi aliquid compares.

quae magis ad se volunt attrahere. Deinde adiicienda omnis humanitas. Perdet agricola quod sparsit, si labores suos destituet in semine. Multâ curâ sata perducuntur ad segetem: nihil in fructum pervenit, quod non a primo usque ad extremum aequalis cultura prosequitur: eadem beneficiorum est conditio.
5 Numquid ulla maiora possunt esse, quam quae in liberos patres conferunt? [c] Haec tamen irrita sunt, si in infantia deserantur, nisi longa pietas munus suum nutriat. Eadem ceterorum beneficiorum conditio est: nisi illa adiuveris, perdes. parum est dedisse, fovenda sunt. Si gratos vis habere quos obligas, non
6 tantum des oportet beneficia, sed et ames. Praecipue, ut dixi, parcamus auribus. admonitio taedium facit, exprobratio odium. Nihil aeque in beneficio dando vitandum est, quam superbia. Quid opus arrogantiâ vultus? quid tumore verborum? ipsa res te extollit. Detrahenda est inanis iactatio: [d] res loquentur, nobis tacentibus. Non tantum ingratum, sed invisum est beneficium superbe datum.

XII. C. Caesar dedit vitam Pompeio Penno, si dat, qui non aufert: deinde absoluto, et agenti gratias, porrexit osculandum sinistrum pedem. Qui ex-

mus aliique. Sed Muretus ex margine edd. Erasmi al. primus in textum recepit, *verniliter:* at hoc sequentia exprimunt, nec de facetiis quae vernis adscribi solent, hic sermo est. Bentl. tamen ad Horat. Serm. I, 6, 108 *vernaliter* praetulit; Is. Casaubon. ad Theophrasti Charact. p. 19 ed. Fisch. *verniliter.* c. *Haec tamen irrita sunt.* Sic optimi codd. Pinc. et Grut. Antea: *Nec tamen tuta sunt.* d. *res loquentur* omnium codd. et edd. lectio, quae non commutanda erat cum ea, quae margini cod. Naz. adpicta erat, *loquantur.*

res. *figura* i. dicendi modus, quem dissimulationem, s. potius accismum vocaveris. cf. Ruhnken. ad Lexicon Timae. p. 18 sq. ed. II.

1. Quae hic de *Caio* Caligula narrantur, ea nemini alii

cuſant, [a] et negant id inſolentiae cauſa factum: aiunt ſocculum auratum, immo aureum margaritis diſtinctum, ostendere eum voluiſſe. Ita prorſus: quid hic contumelioſum eſt, ſi vir conſularis aurum et margaritas oſculatus eſt; et alioquin nullam partem in corpore eius electurus, quam purius oſcularetur? Homo natus in hoc, ut mores liberae civitatis Perſica a 2
ſervitute mutaret, parum iudicavit, ſi ſenator ſenex, [b] ſummiſſis honoribus, in conſpectu principum ſupplex ſibi, eo more iacuiſſet, quo victi hoſtes hoſtibus iacuere. invenit aliquid infra genua, quo libertatem detruderet. Non hoc eſt rempublicam calcare? [c] et 3
quidem, (dicet aliquis, nam poteſt ad rem pertinere) ſiniſtro pede? Parum enim foede furioſeque

a. *et negant.* Sic optimi codd. Pinc. et Grut. Antea: *eum, negant.* b. *ſummiſſis honoribus* omnium codd. lectio: at Pinc. et Muretus ex coni. *ſummis uſus honoribus*, Lipſius *ſummis hon.*, qui, quod mireris, adeo *ſummiſſimis*, quod monſtrum in duobus codd. depravatis invenerat, praetulerit. Sed *honores ſummittere* de ſupplice honoribus functo ſummis et ignominioſe habito bene dici, nemo facile nunc dubitet: nexus ſententiae adeo poſtulat. c. *et quidem, (dicet — pertinere)* Erasmus aliique *equidem*, unde Muretus *et quidem* fecit, παρένθεσιν adiecit Gron.: quo acquieſcamus, non curantes Lipſium, qui ex var. lect. *tetigit, licitet fecit: licet aliquis non putet ad rem p.* Nihil inde lucramur.

alii commemorari memini: nec Lipſio quidquam hac de re innotuit. Putat tamen, eſſe eundem Pompeium, quem poſtea fame mori coegerit illud monſtrum, quippe hominem opulentum et locupletem ſupra pleroſque ſui aevi, de quo idem Seneca de Tranq. Animi c. XI expoſuit. Alius tamen fuerit neceſſe eſt, quum ad gentem Pennorum hic Pompeius pertinuerit.

2. *Perſica ſervitute*, inſani per adorationem etc. *in conſpectu principum* i. procerum et populi primorum, ſenatorum explicare maluit Lipſius, quam Gruteri emendationem admittere: *in conſpectu P. R.* i. Populi Romani. At neſcimus, ubi, in Senatu an coram populo, de capite conſularis huius viri audiverit, iudex ſederit Caligula.

infolens fuerat, qui de capite confularis viri foccatus audiebat, nifi in os fenatoris ingeffiffet imperator [d] epigros fuos.

XIII. O fuperbia magnae fortunae! O ftultiffimum malum! ut a te nihil accipere iuvat! ut omne beneficium in iniuriam convertis! ut te omnia nimia delectant! ut te omnia dedecent! quoque altius te fublevafti, hoc depreffior es, [a] ostendisque te non agnofcere ista bona, quibus tantum inflaris. Quidquid das, corrumpis. Libet itaque interrogare, quid tanto-

d. *epigros fuos.* Sic emendat lectionem veterem: *pigros fuos*, fenfu caffam, Scaliger, cui adftipulati funt Io. Meurfius, Mauffacus et Gronovius. Eft graeca vox ἐπίουρος, clavus ligneus. Cf. Niclas ad Geoponic. X p. 688. Quum vero de foccis fermo fit, quos ut humiles tenuesque e lana, lino pilisve hircinis caprinisve confectos effe conftat (cf. B. Balduini calceus antiquus c. XIV ed. Lugd. Bat. 1711. 8. cura Io. Frid. Melanii); difficile eft demonftratu, qualis clavorum qualiumcunque, nedum ligneorum ufus in iis effe potuerit, quem nemo adhuc expofuit. Nam non fatis eft, dixiffe, foccis effe fuffixos, aut de quocunque fuffixo focci Caligulae intelligendos effe epigros iftos. Nonne ridiculus foret, qui talibus focculis, quorum ufus, ut calceorum muliebrium, inprimis domi effet, fimilium fere noftris pantoufles, epigros fuffixos dixerit? Meliores igitur codd. funt exfpectandi. a. *ostendisque te non agnofcere.* Eft vulgata lectio. Sod omnes codd. Grut. habent: *tibi non*, et codex Naz. *tibi non adgnofcere*, quae quid fibi velint, non exfculpo. Mox *certe leni,* quum antea effet *levi,* e fuis codd. reftituit Grut.

3. *foccatus.* Infolens hoc Romanis. Et Cicero Verri graviter obiecit, quod *foleatus in publico ftetiffet.* Nam domi duntaxat foleae in ufu fuere, in publico et certe quum iudicia obibant, calceati, togatique erant. Foedius autem Caius, qui in muliebri etiam focco haec patrabat. L. Cf. Sueton. Calig. 52. Plin. H. N. 37, 2. Cf. de *epigris* Var. Lect. Hos Gronovius non pro foccis dictos effe vult, fed pro eo, quod foccis fuppactum fuerit. Ergo formam potius, quam materiam in quocunque Caii fuffixo confideraverit Seneca. Confert Gronov. de Benef. V, 13, 3 fq. Denique loquitur Seneca de Caligula, quafi adhuc calcearetur, ut folebat, quum id cognomentum acceperit.

tantopere te resupinet, quid vultum habitumque oris
pervertat, ut malis habere personam, quam faciem?
Iucunda sunt, quae humana fronte, certe leni, pla- 2
cidaque tribuuntur, quae quum daret mihi superior,
non exsultavit supra me, sed quam potuit, benignis-
simus fuit, descenditque in aequum, et detraxit mu-
neri suo pompam: [b] sic observavit idoneum tempus,
ut in occasione potius, quam in necessitate succurre-
ret. Uno modo istis persuadebimus, ne beneficia sua
insolentia perdant, si ostenderimus non ideo videri
maiora, quo tumultuosius data sunt: ne ipsos qui-
dem ob id cuiquam posse maiores videri. vanam esse
superbiae magnitudinem, et quae in odium etiam
amanda perducat.

XIV. Sunt quaedam nocitura impetrantibus: quae non dare, sed negare, beneficium est. Aestimabimus itaque utilitatem potius, quam voluntatem petentium. Saepe enim noxia concupiscimus, nec dispicere quam perniciosa sint licet: quia iudicium [a] interpellat affectus. sed quum subsedit cupiditas, quum impetus ille flagrantis animi, qui consilium fugat, cecidit; dete-

b. *sic observavit.* Tò *sic* e cod. Naz. al. ap. Grut. adieci, immutans *si,* quod dant, in *sic. sed* maluit Grut. e pal. tert. Mox *istis persuadebimus,* et *quo tumultuosius* e codd. Pinc. et Grut. dedi, quum *istis* ap. Erasmum deesset, et *quia tum.* ubique in edd. haberetur. — a. *interpellat.* Sic plerique codd. mss. praeter cod. Naz., qui habet *interpolat*, quod Grutero valde placuit. Perperam. Cf. ad Epist. 47, 2. Facile haec confusio fieri poterat, quum non geminatae scribi solerent consonantes.

1. *resupinet.* Habitus superborum designatur, caput attollendi, pectusque proiiciendi, quod est, sese supinandi καὶ ὑπτιάζειν. L. *personam* histrioniam et alienam. L.

2. *in aequum,* parem se mihi gessit et fastum, *pompam*, ostentationem, apparatum, quo beneficia superborum iactantur, *detraxit.*

1. Iam Socrates Platonis in Alcibiade posteriore egregie exposuit, homines plerosque, quid malum noxium-

deteſtamur pernicioſos malorum munerum auctores.
2 Ut frigidam aegris negamus, ut lugentibus ac ſibi iratis ferrum, aut amantibus quidquid contra ſe uſurus ardor petit: ſic ea, quae nocitura ſunt, impenſe ac ſubmiſſe, nonnunquam etiam miſerabiliter rogantibus, perſeverabimus non dare. Tum initia beneficiorum ſuorum ſpectare, tum etiam exitus decet: et ea dare quae non tantum accipere, ſed etiam acce-
3 piſſe delectet. Multi ſunt qui dicant: Scio hoc illi non profuturum. ſed quid faciam? rogat, reſiſtere precibus eius non poſſum. Viderit; de ſe, non de me, queretur. Falſum eſt: immo de te, et merito quidem, quum ad mentem bonam redierit, quum [b] acceſſio illa, quae animum inflammabat, remiſerit. Quidni eum oderit, a quo in damnum ac periculum ſuum adiutus eſt? Exorari in perniciem rogantium,
4 ſaeva bonitas eſt. Quemadmodum pulcherrimum opus eſt, etiam invitos nolenteſque ſervare: ita rogantibus peſtifera largiri, blandum et affabile odium eſt. Beneficium demus, quod uſu magis ac magis placeat, quod nunquam [c] in malum vertat. Pecuniam

b. *acceſſio* — bene iſtam vulgatam *accenſio* removit in omnibus fere, ſaltem optimis codd. obvia haec lectio. Eſt invaſio morbi et *παροξυσμός*, inprimis de initio febris. — c. *in malum*

noxiumve ſit, ignorare, attamen a diis precari. Quare deos id modo precandos eſſe monet, quod bonum ſit. Magnaque, ait Iuvenalis X, 111, numinibus vota exaudita malignis. Itaque et Iuvenalis Sat. laud. monet: Permittes ipſis expendere numinibus, quid Conveniat nobis — Carior eſt illis homo quam ſibi. Bene laudat hic Lipſius Taciti illa ex Annal. XV, 21: Plura ſaepe precantur, dum demeremur, quam dum offendimus.

4. *Quemadmodum — nolenteſque ſervare* i. e. morbis acutis, inſania etc. laborantibus ſibique mala inferre conantibus: qui ad mentem bonam reducti gratias agunt. Recte obſervat Lipſius, Horat. de A. P. 467 huc non ſpectare.

niam non dabo, quam numeraturum adulterae ſciam: ne in ſocietate turpis facti ac conſilii inveniar. Si potero, revocabo: ſin minus, non adiuvabo ſcelus. Sive illum ira, quo non debebat, impellit, ſive ambitionis calor abducit [d] a tutis: non a ſemet ipſo vim ſibi inferri patiar; non committam, ut poſſit quandoque dicere, Ille amando me occidit. Saepe nihil intereſt inter amicorum munera, et hoſtium vota. Quidquid illi accidere optant; in id horum intempeſtiva indulgentia impellit, atque inſtruit. Quid autem turpius, quam, quod evenit frequentiſſime, ut nihil interſit inter odium, et beneficium?

XV. Nunquam in turpitudinem noſtram reditura tribuamus. Quum [a] ſumma amicitiae ſit, amicum ſibi aequare; utrique ſimul conſulendum eſt. Dabo egenti: ſed ut ipſe non egeam. ſuccurram perituro: ſed ut ipſe non peream. niſi ſi futurus ero magni hominis, aut magnae rei merces. Nullum beneficium a dabo,

malum vertat codd. Pinc. et Grut. dant. Antea ap. Eraſm. *in malum vertatur*. Mox *ac conſilii* eſt vulgata ab omnibus codd. Grut. confirmata. Eraſmus et Muretus: *aut conſ.* — d. *a tutis: non a ſemet ipſo vim ſibi inferri patiar; non committam.* Sic Pinc. Variant libri. Eraſmus: *a tuis*, alii *acutis*, *acutius*. Media illa: *non a ſemet — patiar* abſunt ap. Eraſm. Sed noli ulcus aut ulcera cum Lipſio ſuſpicari, aut divinum illum Apollinem in ſomnis cum Grutero praeſtolari: nihil enim deeſt. — a. *ſumma amicitiae* e quatuor codd. iisque optimis ſuaſit Grut. Lipſ. Gron. quum Eraſmus habeat: *ſumma amicitia*, quod itidem probum eſt.

5. *Saepe — vota.* Ἄκαιρος εὔνοι' οὐδὲν ἔχθρας διαφέρει, Amicitia intempeſtiva nihil ab inimicitia differt, Euripides Hippolyt. καλυπτόμενος fragm. XVII. To. II Opp. p. 448 ed. Beck.

1. *niſi ſi — merces.* Vel perire paratus ſum, ſi impendo me in rem hominemque magnum, unius exitio redimendum. L. Inde Paulus ille animae magnae prodigus, Regulus al. ab Horat. Carm. I, 12, 37 ſq., Scipio pro patre mori paratus, Codrus pro patria non timidus mori (Vellei. Pat. I, 2) tantopere et optimo iure laudantur.

dabo, quod turpiter peterem. nec exiguum dilatabo, nec magna pro parvis accipi patiar. Nam ut qui quod dedit, imputat, gratiam destruit: ita qui quantum det, ostendit, [b] munus suum commendat, non exprobrat. Respiciendae sunt cuique facultates suae, viresque: ne aut plus praestemus, quam possumus,
3 aut minus. Aestimanda est eius persona, cui damus. quaedam enim minora sunt, quam ut exire a magnis viris debeant: quaedam accipiente maiora sunt. Utriusque itaque personam confer: [c] et ipsum, inter illas, quod donabis, examina, numquid aut danti grave sit, aut paucum: numquid rursus qui accepturus est, aut fastidiat, aut non capiat.

XVI. Urbem cuidam Alexander donabat vaesanus, et qui nihil animo non grande conciperet. Quum ille

b. *munus suum commendat, non exprobrat.* Sic Pinc. et Grut. e codd. optimis accessit Lipsius. Antea: *non comm. sed expr.* Referas ad praecedentia. nec magna pro parvis accipi patiar. — c. *et ipsum, inter illas, quod donabis, e.* Pinc. et Gruterum e suis optimis mss. emendantes vulgatam: *Confer tecum. Inter illa quae donabis e.* sequuti sumus cum Lipsio.

2, *Respiciendae — minus.* Occupavit haec iam Cicero de off. I, 14 init.

3. *Aestimanda* etc. Nec Cicero praetermisit de off. II, 18. Publius Syrus 731 beneficiis dignis ubi des, omnes obliges. *inter illas* personas.

1. *Alexander — vaesanus.* Iniquum in Alexandrum M. fuisse supra aliquoties docuimus. cf. I, 13, 1. Epitheton autem *vaesanus* haud scio an hoc loco recte adhibitum sit a Seneca, qui statim laudem Alexandri adiungit. Magnum animum certe ea, quae sequuntur, decent. Lipsius h. l. annotavit: Nusquam noster pronus in hunc regem: quem revera vulgus et fortuna magis, quam prudentes et ratio attollunt. Enimvero etsi vitia Alexandri non infitias iverim, tamen concedendum est, regem, qui talia animo conceperit et perfecerit, dignum laudatione, quin admiratione, qua extollebatur, summa sui aevi fuisse. Nec vitio ei vertas, quod fortuna ei faverit, quum prudentissime ea uti sciverit,

ille cui donabatur, se ipse mensus, tanti muneris in-
vidiam refugisset, dicens non convenire fortunae
suae: Non quaero, inquit, quid te accipere deceat,
sed quid me dare. [a] Animosa vox videtur et regia,
quum sit stultissima. Nihil enim per se quemquam
decet: refert quid, cui, quando, quare, ubi, et
cetera, sine quibus facti ratio non constabit. Tumi- 2
dissimum animal! si illum accipere hoc non decet,
nec te dare. Habeatur personarum ac dignitatum
[b] proportio: et quum sit ubique virtutis modus,
aeque peccat quod excedit, quam quod deficit. Li-
ceat istud sane tibi, et te in tantum fortuna sustulerit,
ut congiaria tua urbes sint: quas quanto maioris ani-
mi fuit non capere, quam spargere? [c] est tamen ali-
quis minor, quam ut in sinu eius condenda sit civitas.

XVII. Ab Antigono Cynicus petiit talentum. Re-
spondit, plus esse, quam quod Cynicus petere debe-
ret.

a. *Animosa vox videtur et regia, quum sit st.* Pincian. e codd. eruit. Erasmus: *et quum regia sit, est stultissima.* — b. *proportio* bonum est. Alii codd. ap. Pinc. praestant *ratio*, quam vocem pro glossa τοῦ *proportio* habeo, quippe cuius in tali re rarior usus fuit. Mox praestat *ubique virtutis* quam *utrique v.*, et deinceps *congiaria* quam *coniugia.* — c. *est tamen aliquis — civitas.* Observatiuncula subfrigida e margine videtur in textum immissa esse.

verit, nec postules, ut homo humanitatis imbecillitatem exuerit: quis enim regum ducumve magnorum umquam exstitit, quem fortuna propitia tanta assiduitate et fide integra semper comitata sit, ut nulli vitio deditum se praestiterit, et ab illa incorruptum! *Nihil — decet.* Stoice hoc dictum est.

2. *Congiaria* propr. principum dona publice plebi data. Cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. *est tamen — civitas.* Quamquam tu satis magnus sis, ut urbes in plebem spargere possis, sunt tamen quos non deceat, civitates accipere. Cogitasse videtur de Demetrio infra VII, 41. Hoc ironiae colore adumbravit.

1. *Antigonus* primus, Alexandri Magni amicus et lega-

ret. Repulſus petit denarium. Reſpondit, minus
eſſe, quam quod regem deceret dare. Turpiſſima eſt
eiusmodi cavillatio. Invenit quomodo neutrum daret.
in denario regem, in talento Cynicum reſpexit:
quum poſſet et denarium tanquam Cynico dare, et
2 talentum tanquam rex. Ut ſit aliquid maius, quam
quod Cynicus accipiat; nihil tam exiguum eſt, quod
non honeſte regis humanitas tribuat. [a] Si me interrogas, probo: eſt enim intolerabilis res, poſcere
nummos, et contemnere. Indixiſti pecuniae odium:
hoc

a. *Si me interrogas, probo* etc. Grut. et Lipſius mendoſum eſſe hunc locum putarunt, quaſi quaedam exciderint reprehenſionem Cynici complexa. Codd. mſſ. tamen ſilent. Nec Vincentius bellovac. Spec. hiſt. VI, 39 haec aliter legiſſe videtur ac nos: nam totam ῥῆσιν ab *Antigono* usque ad *tribunal* attulit, nulla diſſertatiunculae omiſſae veſtigii mentione iniecta. Unde colligere licet, omnia ſana eſſe, modo recte intelligamus illa: *Si me interrogas, probo* h. e. ſi meam ſententiam petere inſtitueris, accedo illi.

legatus, qui poſt eius mortem rex Syriae factus et octogenarius in proelio ad Ipſum (ante Chr. 301) fuſus caeſusque eſt: cf. Plutarch. vita Demetr. Poliorcet. c. 29. To. V. Reisk. *Cynicus* Thraſyllus. Rem narrat quoque Plutarch. To. VII. p. 107. Hutten. *Θρασύλλου δὲ τοῦ Κυνικοῦ δραχμὴν αἰτήσαντος αὐτόν* (Antigonum)· *Ἀλλ' οὐ βασιλικὸν, εἶπε, τὸ δόμα· τοῦ δ' εἰπόντος· Οὐκοῦν τάλαντον δός μοι· Ἀλλ' οὐ Κυνικὸν, ἔφη, τὸ λῆμμα.* Repetit hanc hiſtoriolam Plut. Vol. X p. 171.

2. *Si me interrogas.* Cf. Var. Lect. Huetus margini adſcripſerat: Supple ante haec verba: *Nec ego Cynici petitionem*, aut aliquid ſimile. Lipſius: Videtur aliqua diſſertatiuncula fuiſſe, (quae periit) ſuper hoc facto. Subiicit nunc, ſi me quoque interrogas, ſum inter probantes. At hac opinione non opus eſt. *Si*, tu Cynice, *me interrogas* etc. Converſiones tales abruptae ſunt Senecae familiares, e. c. de Benef. I, 4, 5 ubi *tu*, i. e. Chryſippe, aeque abruptum ſonat. *Probo* i. accedo regi Antigono, modo non cavillatus eſſet. Cynicorum autem erat, divitias contemnere, et minimis egere. Diogen. Laert. VI, 105. Demetrius quoque VII de Benef. init. exemplo ſit.

hoc profeſſus es. hanc perſonam induiſti: agenda eſt.
Iniquiſſimum eſt, te pecuniam ſub gloria egeſtatis
acquirere. Adſpicienda ergo non minus ſua cuique
perſona eſt, quam eius, de quo iuvando quis cogitat.
Volo Chryſippi noſtri uti ſimilitudine de pilae luſu: 3
quam cadere non eſt dubium, aut mittentis [b] vitio,
aut accipientis. Tunc curſum ſuum ſervat, ubi inter
manus utriusque, apte ab utroque et iactata et excepta
verſatur. neceſſe eſt autem luſor bonus, aliter
illam colluſori longo, aliter brevi mittat. Eadem beneficii
ratio eſt. niſi utrique perſonae, dantis et accipientis,
aptatur: nec ab hoc exibit, nec ad illum
perveniet, ut debet. Si cum exercitato et docto 4
negotium eſt, audacius pilam mittemus. utcunque
enim venerit, manus illam expedita et agilis repercutiet.
Si cum tirone et indocto: non tam rigide,
nec tam excuſſe, ſed languidius, et in ipſam eius dirigentes
manum, remiſſe occurremus. Idem faciendum

b. *vitio.* Probum eſt, libri tamen mſſ. *ſtudio* aut *dubio*. L.

3. *Volo Chryſippi* etc. Eadem ſimilitudine uti facit Plutarchus Theanorem pythagoreum, de Genio Socratis c. 13. p. 321 Opp. Vol. X. *longo* i. e. remoto. *brevi* vicino. Intelligere tamen utrumque etiam poſſis de tempore, ut *longo* ſit diu exercitato, *brevi* indocto, non diu exercitato, propter ſequentia. Doctior autem luſor in ludo pilae trigonalis, qui remotior, indoctior, qui vicinus ſtabat. Si vero de hoc ludo ſermo ſit, plerumque intelligitur pila trigonalis, quae a tribus tantum luſoribus in trigono ſ. triangulo conſiſtentibus invicem pulſari, captari, excipi et reddi ſolebat. Cf. Wernsdorf. Excurſ. X. To. IV Poet. min. lat. p. 398 ſq. Male de harpaſto intellexit Upton ad Epicteti Diſſ. II, 5, 15 Schwgh. Ludum pilae trigonalis intelligas quoque in Epigram. 97 Meleagri (Analect. Brunck. Vol. I. p. 28), ubi cf. elegantem mihique amiciſſ. interpretem Iacobs in Animadv. ad Anal. Vol. I. Part. I. p. 110, ſq. ubi noſtri loci memor fuit.

5 dum eſt in beneficiis. Quosdam doceamus, et ſatis indicemus, ſi conantur, ſi audent, ſi volunt. Facimus autem plerumque ingratos, et ut ſint, favemus: tanquam ita demum magna ſint beneficia noſtra, ſi gratia illis referri non potuit: ut malignis luſoribus propoſitum eſt, colluſorem traducere, cum damno ſcilicet ipſius luſus, qui non poteſt, niſi conſentitur, extendi. Multi ſunt tam pravae naturae, ut malint perdere quae praeſtiterunt, quam videri recepiſſe,
6 ſuperbi et imputatores. Quanto melius, quantoque humanius id agere, ut illi quoque partes ſuae conſtent; et favere, ut gratia ſibi referri poſſit; benigne omnia interpretari, gratias agentem, non aliter quam ſi referat, audire, praebere ſe facilem, ad hoc, ut quem obligavit, etiam exſolvi velit? Male audire ſolet foenerator, ſi acerbe exigit: aeque ſi in recipiendo tardus ac difficilis moras quaerit. beneficium tam re-
7 cipiendum eſt, quam non exigendum. Optimus ille, qui dedit facile, nunquam exegit: reddi gaviſus eſt, bona fide quid praeſtitiſſet, oblitus, qui accipientis animo recepit.

XVIII. Quidam non tantum dant beneficium ſuperbe,

5. *Quosdam — volunt* beneficia accipere. Qui pilam mittit, ait S., accommodabit pilam colluſori ſuo: eadem ratione et beneficia ſunt adhibenda. Niſi hoc facimus, in cauſſa erimus, cur ingratis beneficia demus. Itaque docendi ſunt, ut grati eſſe *conentur* i, poſſint, aggrediantur. *traducere*, ludibrio exponere, *παραδειγματίζειν*. *imputatores* debitores ſibi eſſe cupientes.

6. *ut illi* qui beneficia dederit. Bene talis homo cum *foeneratore* comparatur, qui triſtibus Calendis ſ. Idibus, quocunque igitur menſe, more romano, uſuras *exigit*, redigit, poſcit, ſive *moras quaerit*, lucri faciendi cauſſa, ut uſuras uſurarum, anatociſmum acquirere poſſit, ſive ut illo debitore, qui ſortem exſolvere vellet, in ſuo calendario utatur et iactet.

XVIII. Usque ad finem libri quaeſtioni reſpondet: quomodo

perbe, sed etiam accipiunt: quod non est committendum. Iam enim transeamus ad [a] alteram partem, tractaturi quomodo se gerere homines in accipiendis beneficiis debeant. Quodcunque ex duobus constat officium, tantundem ab utroque exigit. Qualis pater esse debeat, quum inspexeris; scies non minus operis illic superesse, ut dispicias, qualem esse oporteat filium. Sunt aliquae partes mariti, sed non minores uxoris. Invicem ista quantum exigunt, praestant, et 2 parem desiderant regulam: quae, ut ait Hecaton, difficilis est. Omne enim honestum in arduo est, etiam quod vicinum honesto est. non enim tantum fieri debet, sed ratione fieri. Hac duce per totam [b] vitam

a. *alteram* recepit Lipsius e suis libris. Antea *aliam*. — b. *vitam* recte Grut. et Lips. e mss. recepere. Olim: *viam*.

modo se gerere homines in accipiendis beneficiis debeant.

1. Munit sibi viam ad doctrinam, quam tractaturus est, eo quod principium actionum humanarum e Stoae praeceptis praemittit. Iam quum Stoici via physiologico-historica docuissent, amorem sui, socialitatem etc., ideoque primorum naturae inde orientium studium homini innasci; ordo et decor in his rebus, quae *prima naturae* vocantur, acquirendis, disponendis ac fruendis sequantur necesse est: quem quidem impetum nomine *officiorum* s. decentium actionum comprehendunt: quae neque bonae neque malae sunt, nec ad beatitudinem quicquam conferunt, nisi demum *ratio* accesserit, quae his primis naturae pretium suum statuit et normam, s. *regulam honesti* constituendo ordinem firmat studiorum et actionum, quae a ratione in media, aestimabilia etc. distinguuntur, quatenus naturae congruant. Hinc sequitur, quod honestum sit, id solum bonum esse iudicandum. *Difficilis est regula*, quia nonnisi ratione exculta perspici atque adhiberi potest. *Hecaton* Rhodius, Panaetii discipulus, fortasse in libris de officiis haec dixerat. Cf. Fabricii Bibl. gr. Vol. III. p. 563 Harl.

tam eundum est. minima maximaque ex huius consilio gerenda sunt: quomodo haec suaserit, dandum. Haec autem hoc primum censebit, non ab omnibus
3 accipiendum. A quibus ergo accipiemus? Ut breviter tibi respondeam: ab his, quibus dedisse vellemus. c Nam etiam maiore dilectu quaerendus est, cui debeamus, quam cui praestemus; nam, ut non sequantur ulla incommoda, sequuntur autem plurima, grave tamen tormentum est debere, cui nolis. Contra, iucundissimum est ab eo accepisse beneficium, quem amare etiam post iniuriam possis, ubi amicitiam, alio-
4 qui iucundam, causa fecit et iustam. Illud vero homini verecundo et probo miserrimum est, si eum amare oportet, quem non iuvat. Toties admoneam necesse

c. *Nam etiam* dant codd. plerique et Erasm. Alii autem: *Num etiam, nunc etiam:* merae aberrationes calami. *grave tamen tormentum* optimi codd. praestant. Mox *ubi amicitiam, alioqui iucundam, causa fecit et iustam* Pinc. et Grut. codicibus debetur, qui *alicui* habebant, unde Lips. *alioqui fecit.* *Causa* est beneficium.

2. *Haec autem — accipiendum.* Eandem sententiam protulit quoque Aristoteles Cyrenensis, Theophrasti coaevus, ap. Aelian. V. H. X, 8.

3. *Ut breviter — vellemus.* Haud multum abludit a principio ethices Kantiano. Cf. ad II, 1, 1. *nam ut, fac, ut — Contra — iustam.* Si egregium virum, cui beneficia debeas, elegeris, etiam iniuriam ei hoc facilius condonare poteris, quo praestantior est: ita eius praestantia atque pretium beneficiorum eius in caussa erunt, cur amicitia in eum iusta sit. Similia habet Marc. Anton. VII, 22 de amore in hostes.

4. *Toties admoneam* etc. Nondum in his libris admonuit de hoc discrimine, sed fecit alibi, c. c. de vita beata c. 17 sq. Ep. 56 fin. 59 fin. cf. Ep. 104, 3 not. *et iuvat* libenter facere. *qui animum — servant,* qui multis affectibus turbantur, qui legem vitae et actionum *quam volunt* ratione duce etc.: qui decreta sua firma et immota habent servantque. De *sapiente* Stoico et de iis qui opponuntur, de *imperfectis* insipientibus, profi-

neceſſe eſt, non loqui me de ſapientibus, quos quidquid oportet, et iuvat; qui animum in poteſtate habent, et legem ſibi, quam volunt, dicunt, et quam dixerunt, ſervant: ſed de imperfectis hominibus, honeſta ſequi volentibus, quorum affectus ſaepe contumaciter parent. Itaque eligendus eſt, a quo beneficium accipiam. Et quidem diligentius quaerendus 5
beneficii quam pecuniae creditor. Huic enim reddendum eſt, quantum accepi: et ſi reddidi, ſolutus ſum ac liber. At illi plus ſolvendum eſt: et nihilominus etiam, relata gratia, cohaeremus, debeo enim, quum reddidi, rurſus incipere. [d] Monetque amicitia non recipere indignum. ſic eſt beneficiorum quidem ſacratiſſimum ius, ex quo amicitia oritur. Non ſemper, inquit, mihi licet dicere, Nolo: aliquando beneficium accipiendum eſt et invito. Dat tyrannus 6
crudelis et iracundus, qui munus ſuum faſtidire te iniuriam iudicaturus eſt. Non accipiam? Eodem loco pono latronem et piratam, quo regem, animum latronis ac piratae habentem. Quid faciam? parum dignus eſt, cui debeam. Quum eligendum dico cui debeas, vim maiorem et metum excipio: quibus adhibitis, electio perit. Si liberum eſt tibi, ſi arbitrii 7
tui

d. *Monetque amicitia — oritur.* Locus hic Grutero et Lipſio vitiatus eſſe videbatur. Libri mſſ. nihil opis praeſtant, niſi quod cod. Naz. aliusque habent: *monetque a. non reciperem indignum. ſic ne in beneficiorum quidem* etc. Forſan ſana tamen ſunt omnia, ſi cohaereat cum *incipere τὸ monetque* etc explicesque: amicitia monet, ut te ille non recipiat ſe indignum. Coacti tamen aliquid et ipſe ſentio.

proficientibus ſaepe monui. Cf. Tiedemann Syſtem der Stoiſchen Philoſ. III. p. 156 ſqq.

5. *et invito.* Contra vulgatum, imo et iuris regulam, invito beneficia nec dantur nec obtruduntur. Lactantius: non eſt beneficium, quod ingeritur reluctanti etc. Atqui hic exceptio eſt, ſed ita, ut beneficia eſſe non dicas, ſed imperia. L.

tui eſt, utrum velis, an non; id apud te ipſe perpendes. ſi neceſſitas tollit arbitrium; ſcies te non accipere, ſed parere. [e] Nemo in id accipiendo obligatur, quod illi repudiare non licuit. Si vis ſcire, an velim; effice, ut poſſim nolle. Vitam tamen tibi dedit. non refert quid ſit, quod datur, niſi a volente volenti detur. Si ſervaſti me, non ideo ſervator es. Venenum aliquando pro remedio fuit. non ideo numeratur inter ſalubria. Quaedam proſunt, nec obligant.

XIX. Tuber quidam tyranni gladio diviſit, qui ad eum occidendum venerat. non ideo illi tyrannus gratias egit, quod rem quam medicorum manus reformidaverant, nocendo ſanavit. Vides non eſſe magnum in ipſa re momentum, quoniam non videtur dediſſe beneficium, qui malo animo profuit. Caſus enim beneficium eſt, hominis iniuria. Leonem in amphi-

e. *Nemo in id* praeſtant omnes praeter Mureti ed. et codd. Illa dat: *nemo id.* Obligari in rem eſt nota loquendi ratio.

7. *Vitam tamen — detur.* Exemplo ſit Iaſon, Pherarum in Theſſalia dominus, cui, ut Ciceronis de nat. Deor. III, 28 verbis utar, non voluit prodeſſe is, qui gladio vomicam eius aperuit, quam ſanare medici non poterant. *Venenum — fuit.* Fortaſſe de Claudio cogitavit S.; nam Tacit. Ann. XII, 66 narrat, veneno a Locuſta praeparato aut mixto alvum Claudii ſolutam eſſe.

1 *Tuber* vomicam *quidam* miles *tyranni* Iaſonis Pherarum Theſſaliae domini. Rem narrant Valer. Maxim. I, 8 extr. 7. Plutarch. de util. ex inimicis capienda Vol. VII Opp. p. 277 Hutt., ubi Prometheum vocat Iaſonem propter ſummam eius aſtutiam et prudentiam a Cic. de Off. I, 30 laudatam. *Caſus — hominis iniuria.* Caſui debetur beneficium, homini iniuria eſt adſcribenda. *Leonem — beſtiarum.* Hiſtoriam hanc eandem narrat Aul. Gell. Noct. att. V, 13 et Aelian. VII, 48 N. Anim., ille ex Apionis Pliſtonicae libro V Aegyptiorum, quem Tiberii aetate vixiſſe conſtat. *Magiſter* eſt dominus, qui nunc ad pugnam beſtiarum in theatro adſtabat.

amphitheatro ſpectavimus, qui unum e beſtiariis agnitum, quum quondam eius fuiſſet magiſter, protexit ab impetu beſtiarum. Num ergo eſt beneficium, fe- 2
rae auxilium? Minime: quia nec voluit facere, nec benefaciendi animo fecit. Quo loco feram poſui, tyrannum pone. Et hic vitam dedit, et illa: nec hic, nec illa beneficium. quia non eſt beneficium, accipere cogi. non eſt beneficium, debere, cui nolis. Ante des oportet mihi arbitrium mei; deinde beneficium.

XX. Disputari de M. Bruto ſolet, an debuerit accipere a D. Iulio vitam, quum occidendum eum iudicaret. Quam rationem in occidendo ſecutus ſit, alias tractabimus. Mihi enim, quum vir magnus fuerit in aliis, in hac re videtur vehementer erraſſe, nec ex inſtitutione Stoica [a] ſe egiſſe, qui aut regis nomen

a. *ſe egiſſe.* Recte hoc Lipſ. et Gron. ex omnibus codd. et edd. reſtituerunt quum Muretus et Grut., hac lectione, ut inepta, reiecta, invexiſſent: *ſe geſſiſſe.* Cf. Gronovii Obſſ. IV, 14 p. 688. ed. lipſ.

1. *M. Brutus* ſe in bello civili ad Pompeium magnum aggregavit, ſed acie pharſalica male geſta ſe recepit ad *Divum Iulium* Caeſarem, ei non ſolum ignoſcentem, ſed magni quoque facientem. Plutarch. Brut. c. 4. To. V. Reisk. p. 354 ſq. Caeterum unus Seneca tradidit, niſi fallor, Brutum iam eo conſilio ad Caeſarem rediiſſe, ut eum occideret. *alias tr.* in librorum Senecae deperditorum quodam, forſan, Moralium. *inſtitutio ſtoica* docet, eſſe viri boni, legibus parere, et civilis officii non ignarum utilitati omnium conſulere. Cic. de fin. III, 19. Sed docuit quoque, eiusdem eſſe, mortem adeo oppetere pro Republica, et cariorem eſſe patriam nobis quam nosmetipſos. Egregia ſunt quae Seneca h. l. de hac re attulit, optimis etiam recentioris aevi ſcriptoribus hiſtoriae rom. probata: ideoque dolendum eſt, periiſſe librum, in quo fuſius rem pertractaſſet. Ceterum Reip. liberae amicos contrariam ſententiam tuliſſe videre licet ap. Plut. V, 367 ſq. et Cic. Epiſt. VI, 15. XII, 1 etc.

nomen extimuit, quum optimus civitatis status sub
rege iusto sit; aut ibi speravit libertatem futuram, ubi
tam magnum praemium erat et imperandi, et ser-
2 viendi; aut existimavit civitatem in priorem formam
posse revocari, amissis pristinis moribus; futuramque
ibi aequalitatem civilis iuris, et staturas suo loco
leges, ubi viderat tot millia hominum pugnantia,
non an servirent, sed [b] utri. Quanta vero illum aut
rerum naturae, aut urbis suae tenuit oblivio, qui,
uno interemto, defuturum credidit alium, qui idem
3 vellet: quum Tarquinius esset inventus, post tot re-
ges ferro ac fulminibus occisos? Sed vitam accipere
debuit: ob hoc tamen non habere illum parentis lo-
co, qui in ius dandi beneficii iniuriâ venerat. Non
enim servavit is, qui non interfecit; nec beneficium
dedit, sed missionem.

XXI. Illud magis venire in disputationem potest aliquam, quid faciendum sit captivo, cui redemtionis pretium homo prostituti corporis et infamis ore promittit. Patiar me ab impuro servari? servatus [a] deinde, quam illi gratiam referam? Vivam cum obscoe-

b. *utri.* Coniecerat Rud. Agricola postea detectum a Grut. in cod. Naz., cui haec nota addita erat: *Pompeio an Iulio.* Muretus invenerat in vetere libro: *serui*, unde fecit *cui.* Erasmus: *servirent servitutem:* qui tamen et *utri* praetulit. Mox idem Erasmus dedit ex coni. *in ius dandi beneficii*, quod Grut. superscriptum Cod. Naz. invenit. Antea legebatur: *qui unius d.* aut *intus d.* — a. *deinde* dant omnes codd. mss. ap. Grut. Antea: *denique.*

3. *post tot reges — occisos.* Tres ferro, unus fulmine perierunt. L. *debuit* Brutus. *missionem.* A re gladiatoria. Mittitur qui liberatur. Pugna *sine missione:* quum necessum est caedere aut caedi. Ego II Saturn. L. Cf. de Ira I, 16, 29. Epist. 37, 2 not.

1. *infamis ore* propter impudentiam, qua de rebus obscoenis loqueretur, et ob usum oris in re venerea. Senecae tempore, orbe terrarum pacato, nonnisi piratarum in manus civis rom. cadere poterat, atque ex iis redimi. A barbaris populis, si quis forte in eorum

obſcoeno? non vivam cum redemtore? Quid ergo placeat, dicam. Etiam ab aliquo tali accipiam pecuniam, quam pro capite dependam: accipiam autem tanquam creditum, non tanquam beneficium. Sol- 2
vam illi pecuniam, et ſi occaſio fuerit ſervandi periclitantem ſervabo: in amicitiam, quae ſimiles iungit, non deſcendam, nec ſervatoris illum loco numerabo, ſed foeneratoris, cui ſciam reddendum quod accepi. Eſt aliquis dignus, a quo beneficium accipiam: ſed danti nociturum eſt. ideo non accipiam, quia ille paratus eſt mihi cum incommodo, aut etiam periculo ſuo prodeſſe. Defenſurus eſt me reum: ſed illo pa- 3
trocinio regem ſibi eſt facturus inimicum. Inimicus ſim, ſi, quum ille pro me periclitari velit, ego, quod facilius eſt, non facio, ut ſine illo pericliter. Ineptum et frivolum hoc Hecaton ponit exemplum Arceſilai, quem ait a filio familias oblatam pecuniam non accepiſſe, ne ille patrem ſordidum offenderet. Quid fecit laude dignum? quod furtum non recepit? quod maluit non accipere, quam reddere? quae eſt enim alienam rem non accipere moderatio? Si exem- 4
plo magni animi opus eſt, utamur Graecini Iulii viri egregii,

poteſtatem cecidiſſet, nulla redemtio fuiſſe videtur.

3. *Defenſurus — inimicum.* Exemplo eſt M. Tullius Cicero, qui Roſcium Amerinum feliciter defendendo in Chryſogoni inimicitiam incurrit, ideoque Sullam, cuius ille fuit libertus, ſibi fecit inimicum: qua re motus Roma relicta in Aſiam ſeceſſit. Ipſe Seneca tali modo offendiſſe videtur Cai. Caligulam, qui, Dione Caſſio referente 59, 19, parum abfuit quin necari eum iuberet. De *Hecatone* cf. ad 1 de Benef. 3, 9: de Arceſilao ad II, 10, 1.

4. *Graecini Iulii,* de quo cf. ad Epiſt. 29, 5. Erat ſenatorii ordinis et pater Iulii Agricolae, cuius vitam Tacitus deſcripſit. Eſt etiam in ſcriptt. Rei ruſticae ſaepe citatus a Columella. Geſnerus in indice Auctt. R. R. laudat Hiſtoire lite-

egregii, quem C. Caesar occidit ob hoc unum, quod melior vir erat, quam esse quemquam tyranno expediret. Is quum ab amicis conferentibus ad impensam ludorum pecunias acciperet, magnam pecuniam a Fabio Persico missam non accepit. Et obiurgantibus his, qui non aestimabant mittentes, sed missa, quod repudiasset: Ego, inquit, ab eo beneficium accipiam, a quo propinationem accepturus non sim? Quumque illi Rebilus consularis, homo eiusdem infamiae, maiorem summam misisset instaretque, ut accipi iuberet: Rogo, inquit, ignoscas, nam et a Persico non accepi. Utrum hoc munera accipere est? an senatum legere?

XXII. Quum accipiendum iudicaverimus; hilares accipiamus, profitentes gaudium: et id danti manifestum sit, ut fructum praesentem capiat. Iusta enim causa laetitiae est, laetum amicum videre: iustior, fecisse. Grate ad nos pervenisse indicemus effusis affectibus: quod non ipso tantum audiente, sed ubique testemur. Qui grate beneficium accepit, primam eius pensionem solvit.

XXIII. Sunt quidam, qui nolunt nisi secreto accipere: testem beneficii et conscium vitant: quos scias

literaire de la France To. I. p. 163 sq. *ludorum.* Vetus ita mos, quia largiter effundendum in voluptates illas populi, passim amici, imo et provinciae, conferebant. L. *Fabio Persico.* Paullus Fabius Persicus consul fuit sub Tiberio Anno 786. unde cognomen *persicus* ei haeserit, ignoratur. Cf. infra IV, 30.

5. *propinationem.* Apposite laudat Lipsius Martialis (Epigr. II, 15) iocum: Quod nulli calicem tuum propinas, Humane facis, Herme, non superbe. *Rebilus* quis fuerit ignoramus. *Utrum — legere* i. e. Graecinus tam caute egit in beneficiis accipiendis, quasi si senatum legeret, in quem nonnisi probos purosque admittas. L.

1. *pensionem* solutionem certis temporibus divisam et dispensatam. L.

ſcias licet male cogitare. Quomodo danti in tantum
producenda notitia eſt muneris ſui, in quantum de-
lectatura eſt eum, cui datur: ita accipienti adhi-
benda [a] concio eſt. Quod pudet debere, ne accepe-
ris. Quidam furtive agunt gratias, et in angulo, et 2
ad aurem. Non eſt iſta verecundia, ſed infitiandi
genus. Ingratus eſt, qui, remotis arbitris, agit gra-
tias. Quidam nolunt nomina ſecum fieri, nec inter-
poni pararios, nec ſignatores advocari, nec chiro-
graphum dare: idem faciunt, qui dant operam, ut
beneficium in ipſos collatum, quam ignotiſſimum ſit.
Verentur palam ferre, ut ſua potius virtute, quam 3
alieno adiutorio conſecuti dicantur. Rariores in
eorum officiis ſunt, quibus aut vitam aut dignitatem
debent: et dum opinionem clientium timent, gra-
viorem ſubeunt ingratorum.

XXIV. Alii peſſime loquuntur de optime meritis. Tutius eſt quosdam offendere, quam demeruiſſe: ar-

a. *concio* omnes fere codd. alii *conſcio*, *conſcientia:* quae magno Pinciano tamen in cauſa fuere, ut *adhibendus conſcius* emendaret. At nil opus eſſe ea medela, docet locus Senecae de Clem. I, 1: O vocem in concionem omnium mortalium mittendam! Idem mox maluit: *volunt nomina ſecum fieri* contra omnes codd., ſenſuque non poſtulante. Nec Huet ab antiqua lectione receſſit: adſcripſit enim margini: quidam nolunt nomina ſua referri in ſyllabum debitorum, expenſum ſibi ferri. Itaque nihil mutandum.

1. *concio* populus et turba, ut omnes ſciant. L.

2. *Quidam — nomina ſecum fieri* i. contractus de debito fieri. *Nomina* enim *facere* de creditore plerumque dicitur, qui ſummam pecuniae, nomine debitoris adiuncto, in tabulis ſuis ſcribit. Cf. Erneſti Clav. Cic. h. v. *pararios* qui efficiunt, ut pecunia credatur debitori, proxenetas, conciliarios. cf. III, 15, 2. *officiis,* ſalutatione, deductione etc. quae praeſtabant obnoxii aut clientes: verentur, ne pro clientibus habeantur.

1. *Tutius eſt — quaerunt:* ſenſum, ſe depreſſos eſſe, ſuperbia in odium mutat. Nolunt cuiquam eſſe inferiores, et ne quisquam de beneficiis opinionem habeat,

gumentum nihil debentium odio quaerunt. Atqui nihil magis praeſtandum eſt, quam ut memoria nobis meritorum haereat, quae ſubinde reficienda eſt: quia nec referre poteſt gratiam, [a] niſi qui meminit; et qui meminit, iam refert. Nec delicate accipiendum eſt, nec ſubmiſſe et humiliter. Nam qui negligens eſt in accipiendo, quum omne beneficium recens placeat; quid faciet, quum prima eius voluptas refrixerit?
2 Alius accepit faſtidioſe, [b] tamquam qui dicat: „Non quidem mihi opus eſt; ſed quia tam valde vis, faciam tibi mei poteſtatem.“ Alius ſupine, ut dubium praeſtanti relinquat, an ſenſerit: alius vix labra diduxit, et ingratior, quam ſi tacuiſſet, fuit. Loquendum pro magnitudine rei impenſius, et illa adiicienda: „Plures quam putas, obligaſti.“ Nemo enim non gaudet beneficium ſuum latius patere. „Neſcis quid mihi praeſtiteris: ſed ſcire te oportet, quanto plus ſit

a. *niſi qui meminit; et qui meminit, iam refert.* Pinciano haec lectio debetur. Eraſmus ultima: *et qui — refert* non habet. Alii omittunt media *et qui meminit*, praeſtantque *eam refert.* b. *tamquam qui dicat.* Dubitabat Pinc. de integritate horum verborum: ſed omnes mſſ. praebent, et bonam eſſe dictionem latinam notum nunc eſt: pro *tamquam ſi dicat:* exemplum quidem dedit Gronov. e Cic. de Off. I, 15, 6 ubi tamen Heuſing. habet: *Etenim ſi,* non *qui,* quod Gronov. ſuaſerat.

beat, oderunt, inprimis ſi paullo maiora ſint. Epiſt. 19 extr. Lipſius laudat Tacit. Annal. IV, 18: Nam beneficia eo usque laeta ſunt, dum videntur exſolvi poſſe; ubi multum antevenere, pro gratia odium redditur. *delicata* cum faſtu.

2. *faſtidioſe*, non libenter, parvi faciens, quaſi non mereantur accipi. Sic noſter Epiſt. 44, 2: Caſtra quoque quos ad laborem et periculum recipiunt, faſtidioſe legunt. Phaedrus fab. III prolog. verſ. 23. faſtidioſe tamen in coetum recipior i. e. quaſi immerito. *qui ſe onerat*, elegans et rarior huius verbi ſignificatio haec eſt, qua quis ſibi decori vel honeſti obſervandi neceſſitatem impoſitam innuit. cf. ad Senec. de Clem. I, 1, 6. ad Conſolat. Polyb. 22, 3.

sit quam aestimas." Statim gratus est, qui se onerat: „Nunquam tibi gratiam referre potero; illud certe non desinam ubique confiteri, me referre non posse."

XXV. Nullo magis Caesarem Augustum demeruit, et ad alia impetranda facilem sibi reddidit Furnius, quam quod, quum patri Antonianas partes secuto veniam impetrasset, dixit: Hanc unam, Caesar, habeo iniuriam tuam; effecisti ut viverem et morerer ingratus. Quid est tam grati animi, quam nullo modo sibi satisfacere? quam nec ad spem quidem exaequandi unquam beneficii accedere? His atque eiusmodi vocibus id agamus, ut voluntas non lateat, sed aperiatur, et luceat. Verba cessent licet, si quemadmodum debemus affecti sumus, conscientia eminebit in vultu. Qui gratus futurus est, statim dum accepit, de reddendo cogitat. Chrysippus quidem dicit, illum velut in certamen cursus compositum, et carceribus inclusum, opperiri debere suum tempus, ad quod velut dato signo prosiliat. Et quidem magna illi celeritate opus est, magna contentione, ut consequatur antecedentem.

XXVI.

1. Caius *Furnius*, qui Consul fuit anno urb. 736. At pater eius, item Caius, inter Consulares relatus ab Augusto, quia designatus non inierat a. u. 723. L. Occurrit quoque Furnius quidam ap. Tacit. Ann. IV, 52.

2. *Chrysippus — prosiliat.* Imago haec satis obvia est notaque vel e Nov. Test. *compositus*, commissus, qui cum altero s. pare certat: locus in Circo, stadio, unde cursores σταδιοδρόμοι currere incipiebant, vocatus *carceres*, e quibus *signo dato* a magistratu ludos edente, et ligno ferrove transverso, quod cursores coercebat, in terram demisso, in stadium prosiliebant, ut priorem posterior *consequeretur* et superaret. *antecedentem*, benefactorem, qui tempore praeivit. Cf. de his omnibus Faber et Salmas. ad Solin. p. 642. sq.

XXVI. Videndum est nunc, quid maxime faciat ingratos. [a] Aut nimius sui suspectus, et insitum mortalitati vitium, se suaque mirandi: aut aviditas, aut invidia. Incipiamus a primo. Nemo non benignus est sui iudex. inde est, ut omnia meruisse se existimet, et in solutum accipiat: nec satis suo pretio se aestimatum putet. Hoc mihi dedit: sed quam sero, sed post quot labores? quando consequi plura potuissem, si illum, aut illum, aut me colere maluissem? Non hoc speraveram. In turbam coniectus sum, tam exiguo dignum me iudicavit. honestius praeteriri fuit.

XXVII. Cn. Lentulus augur, divitiarum maximum exemplum, antequam illum libertini pauperem facerent, [a] (hic qui quater millies sestertium suum vidit.

a. *Aut nimius sui suspectus.* Erasmus vestigiis ms. in quo *suspecios*, ductus mutavit sic veterem lectionem *aut nimium sui suspectum*. In fine capitis *praeteriri* optimi codd., alii *praeterire*. — a. *hic qui* cod. Naz. Antea *hic*, omisso *qui*. Seneca sic loqui amat. *Ingenii fuit tam sterilis quam pusilli animi* optime correxit l'inc.; et Erasmus: *fuit tam — quam animi*, omisso *pusilli*. Mox *sub onere nobilitatis* cum Grut. et Gron. ex optimis codd. et antiq. edd. praetuli alteri lectioni *sub honore n.* cf. Cic. de Off. III, 2, 5 Heusing. not. Consol. ad Polyb. 22, 3. de Clem. I, 1, 6 not.

1. *in solutum* i. e. quasi non datum, sed debitum: non fiat cum eo nomen, sed expungatur. *Praeteriri* in numero sapientium non fuisse. Adspectum ad Senatores qui praeteriri dicuntur quum non lecti. Sed in repulsa ab honoribus hoc verbum. L.

1. *Cn. Lentulus augur*. De eo Sueton. Tib. 49: Sat constat Cn. Lentulum augurem, cui census maximus fuerit, metu et angore ad fastidium vitae ab eo (Tiberio) actum, et, ut ne quo, nisi ipso herede moreretur —. cf. de eo Lipsius ad Tacitum Annal. IV, 44. *quater millies.* Sunt ipsa centies centena millia, sive decem milliones Philippicorum, nostra aestimatione. L. Consentit cum hac supputatione I. F. Gronov. ad Liv. 45, 40. Si tamen recentiores, inprimis Romé de l'Isle, audias, maior summa efficitur. Secundum eos 1000 sestertii s. unum sestertium aequant plus quam decem friderici-

dit. proprie dixi: nihil enim amplius quam vidit) in-
genii fuit tam ſterilis, quam puſilli animi. Quum eſ-
ſet avariſſimus, nummos citius emittebat, quam ver-
ba: tanta illi inopia erat ſermonis. Hic quum omnia
incrementa ſua D. Auguſto deberet, ad quem attule-
rat paupertatem, ſub onere nobilitatis laborantem;
princeps iam civitatis, et pecunia, et gratia, ſubin-
de de Auguſto ſolebat queri, dicens, a ſtudiis ſe ab-
ductum: nihil tantum in ſe congeſtum eſſe, quantum 2
perdidiſſet, relictâ eloquentiâ. At illi inter alia hoc
quoque divus Auguſtus praeſtiterat, quod illum de-
riſu ac labore irrito liberaverat. Non patitur avidi-
tas quemquam eſſe gratum; nunquam enim impro-
bae ſpei, quod datur, ſatis eſt. Eo maiora cupimus,
quo maiora venerunt: multoque concitatior eſt ava-
ritia, in magnarum opum congeſtu collocata. ut
flammae infinito acrior vis eſt, quo ex maiore incen-
dio emicuit. Aeque ambitio non patitur quemquam 3
in ea menſura honorum conquieſcere, quae quon-
dam eius fuit impudens votum. Nemo agit de tribu-
natu gratias, ſed queritur, quod non eſt ad praetu-
ram usque perductus. nec haec grata eſt, ſi deeſt
conſu-

dericianos aureos, itaque 400000 ſeſtertia eſſent plus quam quatuor milliones friderič. aureorum. Adams (Handbuch der röm. Alterthümer To. II. p. 923.) Arbuthnotum haud dubie ſequutus, aeſtimat: 3,229,116 lb. Sterl. 13 Shill. 4 Penc. *Antequam illum libertini eius pauperem facerent.* Moneo, ne putes, pauperem eum fuiſſe comparatum cum libertinis Claudii, Pallante et Narciſſo. Pallas enim Claudii libertus poſſidebat ter millies HS. cf. Tacit. Annal. XII, 53 fin. Ditior proinde his libertinis fuit Lentulus, qui tamen a libertis ſuis ſenſim pecunia ſua privabatur.

2. *venerunt* i. e. evenerunt. cf. Nic. Heinſius ad Ovid. Epiſt. IV, 113.

3. *Aeque impudens votum.* Simillimus locus eſt de Ira III. 31. *Si unus eſt,* ſi ſemel tantum hoc labore functus eſt. Multa ſimilia hic congeri poſſunt, ſed brevitatis ſtudio omitto.

consulatus, ne hic quidem [b] satiat, si unus est. Ultra se cupiditas porrigit, et felicitatem suam non intelligit: quia non unde venerit, respicit, sed quo tendat. Omnibus his vehementius et importunius malum est invidia, quae nos inquietat, dum comparat.

XXVIII. Hoc mihi praestitit: sed illi plus, sed illi maturius: et deinde nullius caussam agit, contra omnes sibi favet. Quanto est simplicius, quanto [a] prudentius, beneficium acceptum augere: scire neminem tanti ab alio, quanti a se ipso aestimari? Plus accipere debui, sed illi facile non fuit plus dare. in multos dividenda liberalitas erat. Hoc initium est: boni consulamus, et animum eius, grate excipiendo, evocemus. Parum fecit; sed saepius faciet. Illum mihi praetulit; et me multis. Ille non est mihi par virtutibus, nec officiis: sed habuit suam venerem.
2 Querendo non efficiam, ut maioribus dignus sim, sed ut datis indignus. Plura illis hominibus turpissimis data sunt. quid ad rem? quam raro Fortuna iudicat? Quotidie querimur, malos esse felices. saepe quae agellos

b. *satiat* sc. eum. Sic scribendum e mss. suadet Pinc., concinunt optimi codd. Grut. et ipse Erasmus, qui habet *satiet*. Alii aliter. — a. *prudentius*. Sic codex Pinc. et optimi ap. Grut. Alii *purius* s. *pudentius*. Simplicitas autem comprehendit pudorem candidumque animum, non item prudentiam. cf. Heusinger. ad Cic. de Off. I, 26, 11.

1. *sibi favet* invidus: non diiudicat merita, sed se praeferendum censet. *Sed habuit suam venerem.* Nexus postulare videtur, ut oratio sic procedat: Etsi non omnibus virtutibus et officiis excellat, quibus ego emineo, tamen iis non omnino destitutus est: et suas ipsa proprias virtutes habet, quibus placet. Simili fere modo quoque Lipsius cepisse videtur, interpretatus: suam gratiam, suum illicium, laudato Plin. H. N. 35, 10. Gronovius tamen potius fortunam quam gratiam interpretatur, ab eo, quod in talorum lusu felicissimus iactus, Venus.

agellos pessimi cuiusque transierat, optimorum virorum segetem grando percussit. Fert sortem suam quisque, ut in ceteris rebus, ita in amicitiis. Nullum est tam plenum beneficium, quod non vellicare malignitas possit: nullum tam angustum, quod non bonus interpres extendat. Nunquam deerunt caussae querendi, si beneficia a deteriore parte spectaveris.

XXIX. Vide quam iniqui sint divinorum munerum aestimatores, etiam quidam professi sapientiam. Queruntur, quod non magnitudine corporis aequemus elephantes, velocitate cervos, levitate aves, impetu tauros: quod solidior sit cutis beluis, decentior damis, densior ursis, mollior fibris: quod sagacitate nos narium canes vincant, quod acie luminum aquilae, spatio aetatis corvi, multa animalia nandi [a] felicitate.

a. *felicitate.* Quidni admittamus hanc omnium codd. et edd. ante Pinc. et Muretum *facilitate* emendantium, veterem lectionem? Hac enim virtute nos multa animalia vincunt, quippe iis insita, atque fortunam iis faciente. Mox addunt pauci et ii non bonae notae codd. post *et vires* haec verba: *pares animalibus habeamus*, quibus optimi ap. Pinc. Modium in Novantiq. Lectt. Epist. 29 et Grut. carent.

2. *a deteriore parte*, qua deficiunt, aut vincuntur, non ea, qua vincunt. L. Cf. Füllebornii Beyträge zur Geschichte der Philosophie St. VII.

XXIX. Teleologia Senecam quoque usum esse ad deorum beneficentiam demonstrandam libenter videmus; quam quidem Stoae esse probatam constat, quippe quae omnia deorum et hominum caussa producta esse docuit: Epicureis casu omnia regi existimantibus: Platone, homines totius caussa adesse, non vice versa, docente, cui quidem discipulus Aristoteles assentiri non dubitavit.

1. *etiam quidam professi sapientiam.* In his philosophis primum obtinet locum Theophrastus, Aristotelis discipulus, qui moriens accusasse naturam dicitur, quod corvis et cornicibus vitam diuturnam — hominibus — tam exiguam vitam dedisset. Cic. Tusc. III, 28. Epicureos idem sensisse constat e Lucretii loco noto de rer. nat. V, 201 sq. Conferri meretur Plin. H. N. VII. prooem.

2 citate. Et quum quaedam ne coire quidem in idem natura patiatur, ut velocitatem corporum et vires: ex diverſis ac diſſidentibus bonis hominem non eſſe compoſitum, iniuriam vocant: et in negligentes noſtri deos querimoniam iaciunt, quod non bona valetudo et [b] virtus inexpugnabilis data ſit, quod non futuri ſcientia. Vix ſibi temperant, quin eousque impudentiae provehantur, ut naturam oderint, quod infra deos ſumus, quod non in aequo illis ſtetimus.
3 Quanto ſatius eſt ad contemplationem tot tantorumque beneficiorum reverti, et agere gratias, quod nos in hoc pulcherrimo domicilio voluerunt ſecundas ſortiri, quod terrenis praefecerunt? Aliquis ea animalia comparat nobis, quorum poteſtas penes nos eſt?
4 Quidquid nobis negatum eſt, dari non potuit. Proinde quisquis es iniquus aeſtimator ſortis humanae, cogita quanta nobis tribuerit parens noſter, quanto valentiora animalia ſub iugum miſerimus, quanto velociora conſequamur: quam nihil ſit mortale, non ſub ictu

b. *virtus:* bene defenditur a Lipſio, qui ad corporis virtutem ſive robur transfert: exſtat in omnibus codd. et edd., correcta a Pinc. et Mureto in *vitiis.* Quidni de virtute ipſa animi intelligatur? Mox *ſecundas ſortiri* ab egregio Pinciano eſt, qui repererat *ſecunda* in ſuis mſſ., deinde a Grut. in optimis ſuis codd. inventum: antea legebatur: *ſaecula ſortiri.*

oem. Sed iam Ariſtoteles de Part. Anim. IV, 10. Xenoph. Memor. Socr. IV, 3. et Cic. de N. D. II, 60, ſq. hanc opinionem et querelam temerariam refutarunt. Egregie de hac re egit praeſertim H. S. Reimarus in libro praeſtantiſſimo: Die vornehmſten Wahrheiten der natürl. Religion, VII et IX. (ed. IV. Hamburg. 1772).

4. *non ſub ictu noſtro poſitum.* Valet, ſubiectum nobis et obnoxium: quod tangere, quod ferire poſſumus. Contra eſt, quod VII, 7, 3 de Beneſ. Deum extra ictum ſua divinitas poſuit. L. *Tot virtutes accepimus*, non quaſi ſint innatae: Stoae hoc repugnaret: ſed Stoa docuit, animo natura ſic comparato, ut bonum

ictu nostro positum. Tot virtutes accepimus, tot artes, animum denique, cui nihil non eodem quo intendit momento pervium est, sideribus velociorem, quorum post multa secula futuros cursus antecedit. tantum [c] deinde frugum, tantum opum, tantum rerum aliarum super alias acervatarum. Circumeas licet cuncta: et quia nihil totum invenies, quod esse te malles, ex omnibus singula excerpas, quae tibi dari velles. Bene aestimata naturae indulgentia, confitearis necesse est, in deliciis te illi fuisse. Ita est: carissimos nos habuerunt dii immortales, habentque. Et qui maximus tribui honos potuit, ab ipsis proximos collocaverunt. Magna accepimus, maiora non cepimus.

XXX.

c. *deinde.* Consentiunt mss. scribuntque: *tantum deinde:* quod cur non feramus? Antea: *denique.*

bonum desideret ametque, mala aversetur, vero assentiatur, falsum repudiet; eum prima visa haec propius inspicere, liberrime agere, atque ideo virtutes et artes sibi conciliare posse, sapientiamque doceri et disci. Cf. Tiedemanni System der stoischen Philos. III. p. 12. sq. *Sideribus velociorem.* Apposite laudat Lipsius versum Homeri notissimum Odyss. η, 36 τῶν νέες ὠκεῖαι, ὡςεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα, quorum naves celeres sunt sicut ala avium vel cogitatio. anteccdit cogitatione phantasia atque supputatione. cf. Lipsii Physiol. Stoic. III, 19.

5. *Bene aestimata* etc. Supple: si haec accurate exploraveris, quatenus coeant, tunc bene aestima naturae indulgentiam. Cariorem Diis hominem quam sibi esse (Iuvenal. Sat. X, 350) et naturam nos cogitasse, antequam fecerit, nec tam leve nos opus esse, ut illi potuerimus excidere, egregie antiquior philosophia docuit, nec Stoa humanitati defuit. Multa vett. hac de re loca collegit Gatacker ad Marc. Antonin. II, 11. p. 62. sq. *Et qui maximus* - *collocaverunt:* animus humanus enim est pars ipsa deorum. Loca Senecae et Stoicorum reliq. e. c. Consol. ad Helv. c. 6. de vita beat. c. 32. Epi-

XXX. Haec, mi Liberalis, necessaria credidi, ut dicerem, et quia loquendum aliquid de magnis beneficiis erat, quum de minutis loqueremur: et quia inde [a] manat etiam in cetera huius detestabilis vitii audacia. Cui enim respondebit grate, quod munus existimabit aut magnum, aut reddendum, qui summa beneficia spernit? Cui salutem, cui spiritum debebit, qui vitam accepisse se a diis negat, quam quotidie ab
2 illis petit? Quicunque ergo gratos esse docet, et hominum causam agit, et deorum: quibus nullius rei indigentibus, positis extra desiderium, referre nihilominus gratiam possumus. Non est, quod quisquam excusationem mentis ingratae ab infirmitate atque inopia petat, et dicat: Quid enim faciam, et quomodo? quando superioribus, dominisque rerum omnium gratiam referam? Referre facile est, si avarus es, sine impendio: [b] si iners, sine opera. Eodem quidem momento, quo obligatus es, si vis, cum quolibet paria fecisti: quoniam qui libenter beneficium accepit, reddidit.

XXXI. Hoc ex paradoxis Stoicae sectae minime mirabile, ut mea fert opinio, aut incredibile est, eum

a. *manat etiam in cetera.* Sic optimi codd. Pinc. et Grut. Antea: *inter cet.* Mox est e cod. Naz. *aut magnum,* quum alibi *aut* deesset. — b. *si iners, sine opera.* Muretus restituit. Antea: *si iners opera.* Codd. ap. Grut. *si inseas operam.*

Epictet. Diss. I, 14 collegit Lipsius in Physiol. Stoic. III, 8. *non cepimus* non capaces fuimus maiorum.

1. *huius detestabilis vitii,* ingrati animi. *negat* Epicurei assecla, qui Deos a cura nostri removet, casui et atomis omnia permittit. L.

2. *paria fecisti* i. e. rationibus redditis, reliqua nulla est.

1. *Paradoxa,* quae sunt contra opinionem omnium, inprimis spectabant ad sapientem. Ipsa Ciceronis Paradoxa docent. *Nam quum — referamus.* Hinc ap. Cic. Acad. II, 45: Zeno, quasi

eum qui libenter accipit beneficium, reddidiſſe. Nam
quum omnia ad animum referamus, fecit quisque,
quantum voluit. et quum pietas, fides, iuſtitia, omnis
denique virtus intra ſe perfecta ſit; etiamſi illi ma-
num exſerere non licuit, gratus quoque poteſt eſſe
homo voluntate. Quotiens quod propoſuit quis con-
ſequitur, capit operis ſui fructum. Qui beneficium 2
dat, quid proponit? prodeſſe ei cui dat, ª et volu-
ptati ſibi eſſe. Si quod voluit, effecit, pervenitque
ad me munus eius, ac mutuo gaudio affecit, tulit
quod petiit. Non enim ſibi invicem aliquid reddi vo-
luit: aut non fuit beneficium, ſed negotiatio. Bene 3
navigavit, qui quem deſtinavit portum, tenuit. teli
iactus certae manus peregit officium, ſi petita percuſ-
ſit beneficium qui dat, vult excipi grate. habet quod
voluit, ſi bene acceptum eſt. Sed ſperavit emolumen-
tum aliquod: non fuit hoc beneficium, cuius pro-
prium eſt, nihil de reditu cogitare. Quod accipie-
bam, ſi eo animo accepi quo dabatur, reddidi. Alio- 4
quin peſſima optimae rei conditio eſt: ut gratus ſim,
ad Fortunam mittor. Si illâ invitâ reſpondere non

F 2 poſſum,

a. *et voluptati ſibi eſſe.* Pinciani debemus mſſ., cui adſtipulantur Grut., inprimis cod. Naz. Antea nullo ſenſu: *det ex voluntate, ſupra eſt.* Mox *munus eius* eſt Pinciani coniectura, digna quam in textum reciperem. cf. c. 33, 3: Hunc percepit, qui quo voluit munus ſuum pertulit. Male hic confert Gruter. III, 17, 3.

quaſi corporis ſimus expertes, animum ſolum complectitur. *quantum voluit* i. quantum ratio poſtulavit id agere, tantum *fecit*, effecit.

2. *negotiatio*, foeneratio et mercatura. Cf. Erneſti clav. Cic. ſub vocc. negotiator et negotiatio, ubi commentatio de negotiatoribus rom. quae exſtat in I. A. Erneſti Opuſcul. phil. crit. nr. 1. in epitomen redacta eſt. Expreſſit noſter Cleanthem. cf. infra VI, 12 extr.

4. *ad Fortunam mittor:* quia ab ea opes et externa petenda, quae refundat.

Atqui

poſſum, ſufficit animus animo. Quid ergo? non quidquid potero, et faciam, [b] ut reddam? temporum rerumque occaſionem ſequar, et eius implere ſinum cupiam, a quo aliquid accepi? ſed malo loco beneficium eſt, niſi et excuſſis manibus eſſe grato licet.

XXXII. Qui accepit, inquit, beneficium, licet animo benigniſſimo acceperit, non conſummavit officium ſuum. reſtat enim pars reddendi. Sicut in luſu eſt aliquid, pilam ſcite ac diligenter excipere; ſed non dicitur bonus luſor, niſi qui apte et expedite remiſit, quam exceperat. Exemplum hoc diſſimile eſt. quare? quia huius rei laus in corporis motu eſt, et in agilitate, non in animo. explicari itaque totum
2 debet, de quo oculis iudicatur. Nec tamen ideo non bonum luſorem dicam, qui pilam, ut oportebat, excepit, ſi per ipſum mora, quo minus remitteret, non fuit. Sed quamvis, inquit, arti ludentis nihil deſit, quia partem quidem fecit, ſed et partem quam non fecit, potuit facere: ludus tamen ipſe imperfectus eſt. qui conſummatur vicibus mittendi ac remit-
3 tendi. Nolo diutius hoc refellere. exiſtimemus ita eſſe: deſit aliquid luſui, non luſori. ſic et in hoc de quo

b. *ut* excepi e Pinc. emendante loco *et*. Ceterum noli cum Grutero ſuſpicari hic quaedam deeſſe. Error eius eſt, ſemper aliquid deeſſe, plenius Senecam haec pertractaſſe, ſiquando acciderit, ut varient codd. mſſ. Quaſi mirum eſſet, quod varient in auctore tam frequenter lectitato ab omni genere hominum, atque deſcripto!

Atqui ea non in noſtra poteſtate (non ſunt *τὰ ἐφ' ἡμῖν*): ab illa pendent: nulla autem virtus ab illa venit, ergo nec gratitudo. L. *temporum rerumque occaſionem*, *εὐκαιρίαν*. *excuſſis* vacuis: ducta haec loquendi ratio ab illa, qua quis quid ſcrutatur excutiendà e. c. togà, quae dum convertitur et demittit quae continet, vacua ſit.

1. *Sicut in luſu — pilam*, trigonalem. cf. ad II, 17, 3. Manu *excipitur* miſſa pila et remittitur ad tertium, qui ad primum luſorem

quo disputamus, deeſt aliquid rei datae, [a] cui pars altera debetur, non animo, qui animum parem ſibi nactus eſt; quantum in illo eſt, quod voluit, effecit.

XXXIII. Beneficium mihi dedit: accepi non aliter, quam ipſe accipi voluit. Iam habet, quod petit, et quod unum petit: [a] ergo gratus ſum. Poſt haec uſus mei reſtat, et aliquod ex homine grato commodum. haec non imperfecti officii reliqua pars eſt; ſed perfecti acceſſio. Facit Phidias ſtatuam: alius eſt fructus artis, alius artificii. artis eſt, feciſſe quod voluit: artificii, feciſſe cum fructu. Perfecit opus ſuum Phidias, etiamſi non vendidit. Triplex 2
eſt illi fructus operis ſui. unus conſcientiae: hunc abſoluto opere percepit. alter famae, tertius utilitatis: quem allatura eſt, aut gratia, aut venditio, aut aliqua commoditas. Sic beneficii fructus primus ille eſt, conſcientiae. Hunc percepit, qui quo voluit, munus ſuum pertulit. Secundus eſt famae: [b] tertius eorum, quae praeſtari invicem poſſunt. Itaque quum benigne acceptum eſt beneficium, is qui dedit, gratiam quidem jam recepit, mercedem nondum. Debeo itaque quod extra beneficium eſt, ipſum quidem bene accipiendo perſolvi.

F 3 XXXIV.

a. *cui pars altera debetur.* Omnium ſcriptt. et edd. lectio. Muretus ex ingenio dedit: *cui par alt.* Sed perperam. cf. not. — a. *ergo gratus ſum.* Cod. Naz. al.; plurimi tamen: *ego gratus ſum.* Male. — b. *tertius.* Emendavit Pincianus. Impreſſi autem et codd. *et eorum.* Mea ſententia, ait Grut.; valde male.

rem remittere debebat. Hinc explices *vices* §. 2 reiterationes miſſae pilae.

3. *pars altera* ſunt vices. Vtitur vocabulo, quo uſus fuerat adverſarius et ſubtiliter diſtinguit inter beneficium et opus beneficii ſ. rem datam: illud animo utrimque reſpondente, hanc mancam, niſi quid reddatur. Res data, quae manca eſt, comparatur cum luſo, animus cum luſore.

1. *acceſſio.* Haec non ad officium neceſſario pertinet,

XXXIV. Quid ergo? inquit. Retulit gratiam, qui
nihil fecit? Primum fecit. bono animo [a] bonum obtu-
lit: et, quod est amicitiae, ex aequo. Post divide:
aliter beneficium, aliter creditum solvitur. Non est
quod exspectes, ut solutionem tibi ostendam: res in-
ter animos geritur. Quod dico, non videbitur du-
rum, quamvis primo contra opinionem pugnet tuam,
si te commodaveris mihi, et cogitaveris [b] res esse plu-
2 res, quam verba. Ingens copia est rerum sine nomi-
ne, quas non propriis appellationibus notamus, sed
alienis commodatisque. Pedem et nostrum dicimus,
et lecti, et veli, et carminis: canem, et venaticum,
et

a. *bonum obtulit* mss. ad unum omnes et Erasmus. *retulit* coni. Pincian. et Muretus in textum recepit. Sed Lipsius *obtulit* iure praetulit. Mox *Post divide* cum Pinciano legam, i. e. distingue. Vetus lectio: *Post deinde*, quae sine sensu est: quare Gruter. ait: ego circa hunc locum videor magnum odorari ulcus sed invisum. Lipsius ait: mihi haec sana et comicum est: *Postinde*, *Postdeinde*: eadem cum simplicibus. Apposui haec, ut lectori iudicandi copia sit.

b. *res esse plures, quam verba*. Pinc. unus et omnes Grut. codd. Antea: *res esse magis quam*. Mox *alienis commodatisque* iidem, quum antea esset: *sed aliunde commodatis*.

tinet, si quis viribus destituitur: pertinet, si vires adsint. *Phidias*. cf. de hoc Socratis coaevo ad Epist. IX, 4.

1. *et, quod est amicitiae, ex aequo*. Amicitia non facile sine aequalitate quadam constare potest: est ea quasi amicitiae conditio. cf. Cic. de amic. 5 etc. *Non est — ostendam*. Non opus est, ostendere, quomodo haec solutio fiat. *Si te commodaveris* i. accommodaveris: eodem modo Cic. Ep. ad Divers. XIII, 53 ubi Schellerus τὸ *te* in Lexico delere voluit, sed perperam. Bene autem Ruhnken. in praef. ad Schelleri Lexicon latino-batavum h. v., Facciolato (Anim. cr. in Lexica p. 127) et Dukero (ad Liv. XXIII, 48) praeeuntibus, monuit, de iis quae non eadem redduntur, hoc verbum usurpatum esse.

2. Observatio haec de translatione vocabulorum multiplici nunc tritissima est, nec defuit iis viris doctis, qui et de origine et de natura rationeque universali linguarum philosophati sunt, e. c. Sulzero, Herdero,

et marinum, et sidus. Quia non sufficimus, ut singulis singula assignemus: quotiens opus est, mutuamur. Fortitudo est virtus, pericula iusta contemnens: aut scientia periculorum repellendorum, excipiendorum, provocandorum. Dicimus tamen et 3
gladiatorem fortem virum, et servum nequam, quem in contemtum mortis temeritas impulit. Parsimonia est scientia vitandi sumtus supervacuos: aut ars re familiari moderate utendi: parcissimum tamen hominem vocamus pusilli animi et contracti: quum infinitum interfit inter modum et angustias. Haec alia sunt 4
natura: sed effecit inopia sermonis, ut et hunc et illum parcum vocemus; ut et ille fortis dicatur cum ratione fortuita despiciens, et hic sine ratione in pericula excurrens. [c] Sic beneficium est et actio, ut diximus, benefica, et ipsum quod datur per illam actionem: ut pecunia, ut domus, ut praetexta. Unum utrique nomen est: vis quidem ac potestas longe alia.

c. *Sic beneficium est et actio, ut diximus, benefica.* Sic optime Pinc. et Grut. codd., quum antea esset: *Sic beneficium et actio dicitur beneficii et ipsum.* Quum alii codd. habeant: *diximus bona,* alii: *est actio,* Gruterus hic odoratur vulnera, ut medici dicunt, *κρυπτὰ καὶ ὑπόνομα.*

ro, Monboddo, Harris etc. Cf. tamen, si tanti est, Ernesti jun. Lexic. technol. lat. rhet. h. voce. *Pes veli* ποῦς, gallice le poge, italice la poggia, sunt funes, quibus vela, vento poscente, vel intenduntur vel remittuntur, ita ut navis cursus iis tanquam pede suo nitatur. cf. Virgil. Aen. V, 830 ibique Heyne, et Schneideri Lexicon crit. graeco-germ. sub ποῦς ed. II.

3. *Parsimonia.* Plin. H. N. XXII, 24: homines animi humilis et praeparci, quos illi (Graeci) dixere micropsychos. cf. Is. Casaub. ad Theophr. Char. p. 124 ed. Fisch. qui graecam vocem *μικρολόγος* a Seneca expressam vult, et alia hominum parcorum nomina apud Comicos praesertim obvia comparat. *detractae sordes,* reatus remotus. Reos enim Romae vestibus sordidis luctus

XXXV. Itaque attende. iam intelliges, nihil me, quod opinio tua refugiat, dicere. Illi beneficio quod actio perficit, relata gratia eſt, ſi illud benevole excipimus: illud alterum quod re continetur, nondum reddidimus, ſed volumus reddere. Voluntati voluntate ſatisfecimus, rei rem debemus. Itaque quamvis retuliſſe illum gratiam dicamus, qui beneficium libenter accepit; iubemus tamen aliquid ſimile ei quod
2 accepit, reddere. A conſuetudine quaedam quae dicimus, abhorrent: deinde de alia via ad conſuetudinem redeunt. Negamus iniuriam accipere ſapientem, et tamen qui illum pugno percuſſerit, iniuriarum damnabitur [a] Negamus rem ſtulti eſſe: et tamen eum qui rem aliquam ſtulto ſurripuerit, furti condemnabimus. Inſanire omnes dicimus: nec tamen omnes curamus elleboro. his ipſis quos vocamus inſanos,

a. *Negamus rem ſtulti eſſe.* Sic Eraſmus et unus pal.: at *rem* non comparet in Naz. cod., nec apud Vincent. bellovac. ſpec. hiſtorial. VI, 28, qui habet: *Negamus ſtulti quicquam eſſe:* alii dant: *Negamus ſtulti aliquid eſſe.* Sed vulgata praeferenda eſt. Mox *inſanire omnes dicimus* eſt optimorum Pinc. et Grut. codd. lectio, quum alii *ſcilicet ſtultos dicimus* habeant, Lipſius et Gron. τῷ *ſcilicet* eliminato *ſtultos* retineant. Grutero adſentior, utramque vocem expungenti auctoribus codd. mſſ. Stoice enim loquitur Seneca. At illa: *ſcilicet ſtultos eſſe*, eſſe gloſſema, facile eſt videre. Mox *etiam quum retulit* omnium codd. eſt. Antea: *reddiderit*.

etus cauſſa fuiſſe indutos conſtat. Sic IV, 12, 3.

1. *Illi beneficio*, rei ipſi quae datur, operi beneficii: *illud alterum*, de quo dixerat, rem inter animos geri, quae mentem ſpectat, quod ſpiritualc barbare vocares.

2. *A conſuetudine.* Apposite laudat Lipſius Senecae de Conſt. ſap. 3, 2 not. de iisdem Stoicis: Ita ſublato alte ſupercilio in eadem ceteri deſcenditis, mutatis rerum nominibus. Quae ſequuntur ſunt Paradoxa Stoae. cf. Lipſii Manuduct. III, 11. Scilicet non ut ſapiens pugnos accepit, nec *ſtulti* i. qui neque proficientes neque ſapientes ſunt, οἱ φαῦλοι, ut tales privantur re, remque publicam capeſſunt. cf. Lipſii Manud. III, 20.

insanos, et suffragium et iurisdictionem committi-
mus. Sic dicimus eum, qui beneficium bono animo 3
accepit, gratiam retulisse: nihilominus illum in aere
alieno relinquimus, gratiam relatûrum, etiam quum
retulerit. Exhortatio est illa, non infitiatio beneficii.
Ne timeamus, neve intolerabili sarcina depressi defi-
ciamus animo: Bona mihi donata sunt, et fama de-
fensa, detractae sordes, spiritus, et libertas potior
spiritu; et quomodo referre gratiam potero? quan-
do ille veniet dies, quo illi animum meum ostendam?
hic ipse est, quo ille suum ostendit. Excipe benefi-
cium, amplexare: gaude: non quod accipias, sed
quod reddas, debiturusque sis. Non adibis tam ma- 4
gnae rei periculum, ut casus ingratum facere te pos-
sit. Nullas tibi proponam difficultates, ne despon-
deas animo, ne laborum ac longae servitutis exspe-
ctatione deficias. non differo te: de praesentibus
fiat. Nunquam eris gratus, nisi statim sis. Quid er-
go facies? non arma sumenda sunt: et fortasse erunt.
Non maria emetienda: fortasse etiam ventis minanti-
bus solves. Vis reddere beneficium? benigne accipe,
retulisti gratiam: non ut solvisse te putes, sed ut se-
curior debeas.

3. *Exhortatio — beneficii.* Non hoc eo consilio dicimus, ut honor suus beneficiis detrahatur atque gratiarum actio diminuatur, sed ut ad danda accipiendave beneficia adhortemur. *Infitiari* est creditum fraudare, ideoque beneficiorum acceptionem negare. cf. Festus p. 300, 30. Godofr. Itaque non opus est, ut beneficiis acceptis timeamus etc. *spiritus* i. e. vita, sc. defensus aut donatus.

L. ANNAEI SENECAE

AD AEBUTIUM

LIBERALEM

DE BENEFICIIS

LIBER III.

Argumentum et Ordo.

Agit de Ingratis. Qui illi sint? et an puniendi, aut ad iudicem vocandi? Accurata disputatione negat: et addit, poenam iis in Odio et Infamia esse, atque Animo ipso. Deinde ex occasione, an Dominus in servum gratus esse debeat? an ab illo Beneficium accipiat? Affirmat, et hoc uberius, quia creber tunc servorum usus. Annectit, An filius patri det Beneficium? Disputat in utramque, sed affirmantem affirmat. L.

I. Non referre beneficiis gratiam, et est turpe, et apud omnes habetur, Aebuti Liberalis. Ideo de ingratis etiam ingrati queruntur, quum interim hoc omnibus haereat, quod omnibus displicet: adeoque in

Quis sit ingratus, inquiritur a cap. I usque ad cap. VI.

1. *quum — haereat* quum tamen remaneat firmum *omnibus* his ingratis: *habeamus* si simus ingrati: *infestissimos* pro inimicis. Apud Ciceron. est, habere infestum, id quod vexare, e. c. ad Att. IX, 16. cf. Festus h. v.

in contrarium itur, ut quosdam habeamus infeſtiſſi-
mos non poſt beneficia tantum, ſed propter benefi-
cia. Hoc pravitate naturae accidere quibusdam non
negaverim: pluribus, quia memoriam tempus inter-
poſitum ſubduxit. Nam quae recentia apud illos vi-
guerunt, ea interiecto ſpatio obſoleſcunt. De qui- 2
bus fuiſſe mihi tecum disputationem ſcio, quum tu il-
los non ingratos vocares, ſed oblitos. Tanquam ea
res ingratum excuſet, quae facit, [a] aut, quia hoc
accidit alicui, non ſit ingratus, quum hoc non acci-
dat, niſi ingrato. Multa ſunt genera ingratorum, ut
furum, ut homicidarum: quorum una culpa eſt, ce-
terum in partibus varietas magna. Ingratus eſt, qui
beneficium accepiſſe ſe negat, quod accepit: ingratus
eſt, qui diſſimulat: ingratus, qui non reddit: ingra-
tiſſimus omnium, qui oblitus eſt. Illi enim ſi non 3
ſolvunt, tamen debent: et exſtat apud illos veſtigium
certe

a. *aut, quia hoc.* Sic omnes codd. et vetuſtiſſimae edd. Eraſmus tamen *an.* Gruterus ſe hinc expedire non potuit. Lipſio vulgata placuit. Gron. hinc fecit: *ut, quia haec a.* Sententia, ait, eadem: ſed haec vis eſt particulae *ut* interdum, ut praeponatur interrogationi. Sic ap. Plaut. Trinum. II, 2 Ego indotatam te uxorem ut patiar! Trucul. IV, 2 Ego ut haec mihi patiar fieri! Enimvero illud *ut* hic nullum locum habet, quum nulla indignatio, nullusve affectus exprimatur. Emendatione non opus eſt, ſed interpretatione: oblivio, ait, ingratum non excuſat, potius crimini eſt, quum nonniſi ingrato obrepat. Hic ſenſus exit, interpunctione mutata. Antea erat: *oblitos: tamquam — facit. An — ingrato?*

2. *Tanquam ea res — niſi ingrato.* Cf. Var. Lect. *ut* multa ſunt genera *furum* etc. *in partibus* i. e. gradu modoque. Spectant autem haec ad dogma Stoae, peccata omnia eſſe paria: quatenus a lege diſcedunt peccantes. cf. Tiedemann Syſtem III p. 153. *qui diſſimulat*, qui libens occulit, non prae ſe fert. Sic diſſimulata actio ap. Quintil. IV, 1, 60 dicitur eſſe oratoris, qui nec verbis nec vultu nec geſtu nimium promittit, ſed artem ſuam quaſi occulit, celat: eodem modo Quint. IV, 2, 117 compoſitionem diſſimulatam uſurpat, in qua ars non apparet.

certe meritorum, intra malam conſcientiam concluſorum; et aliquando ad referendam gratiam converti ex aliqua cauſa poſſunt, ſi illos pudor admonuerit, ſi ſubita honeſtae rei cupiditas; qualis ſolet ad tempus etiam in malis pectoribus exſurgere, ſi invitaverit facilis occaſio: hic nunquam fieri gratus poteſt, cui
4 totum beneficium elapſum eſt. Et utrum tu peiorem vocas, apud quem gratia beneficii intercidit, an apud quem etiam memoria? [b] Vitioſi oculi ſunt qui lucem reformidant: caeci, qui non vident. Et parentes ſuos non amare, impietas eſt: non agnoſcere, inſania. Quis tam ingratus eſt, quam qui quod in prima parte animi poſitum eſſe debuit, et ſemper occurrere, ita ſepoſuit et abiecit, ut in ignorantiam verteret? apparet illum non ſaepe de reddendo cogitaſſe, cui obrepſit oblivio.

II. Denique ad reddendam gratiam, et virtute opus eſt, et tempore, et facultate, et adſpirante fortuna. Qui meminit, ſine impendio gratus eſt. Hoc, quod non operam exigit, non opes, non felicitatem, qui non praeſtat, nullum habet, quo lateat, patrocinium. Nunquam enim voluit gratus eſſe, qui beneficium tam longe proiecit, ut extra conſpectum
2 ſuum poneret. Quemadmodum quae in uſu ſunt, et

b. *Vitioſi oculi.* Muretus emend. *luſcitioſi o.*, eumque ſequutus eſt Gruterus. At recepta bona lectio eſt.

4. *Vitioſi — vident.* Comparatio ſimilis eſt Plutarchi de Atheis et Superſtitioſis, quum illos nihil, iſtos prave videntibus aſſimilet et ideo illos palam deteriores putet eſſe. Lipſius ad Plutarch. de Superſtit. c. 6. p. 66. To. VIII. Opp. Hutt. reſpexiſſe videtur.

1. *virtute* non ſenſu ſtoico eminentiore, quo eſt virtus ratio perfecta, Cic. Acad. Qu. I, 10: ſed voluntate bona et illa perſuaſione, eſſe beneficium accipientis meminiſſe acceptorum, et gratiam referre, ſi occaſio opes viresque etc. adſint adſpirentque.

et manum quotidie tactumque patiuntur, nunquam periculum situs adeunt: illa quae ad oculos non revocantur, sed extra conversationem, ut supervacua iacuerunt, sordes ipsa colligunt vetustate: ita quidquid frequens cogitatio exercet ac renovat, memoriae nunquam subducitur, quae nihil perdit, nisi ad quod non saepe respexit.

III. Praeter hanc caussam, aliae quoque sunt, quae nobis merita nonnunquam maxima velant. ¹ Prima omnium ac potissima, quod novis semper cupiditatibus occupati, non quid habeamus, sed quid petamus, inspicimus: non in id quod est, sed quod appetitur, intenti. Quidquid domi est, vile est. Sequitur autem, ut ubi quod acceperis, leve novorum cupi-

a. *Prima omnium ac potissima.* Sic Erasmus, al. Omnes tamen Pinc. et Grut. codd. *potentissimo.* Parum refert. Utrumque occurrit. Sed vulgata nostro familiarior. Mox *inspicimus* cod. Naz. et Col. omittunt. Omnes codd. *Quidquid domi est* — omisso *enim*, quod vulgata habet.

2. *situs* sordium et corruptionis. Est graecum εὐρώς, sive interdum πῖνος. Cf. Senec. Ep. 58, 3. Appulej. Florid. T. II. ed. bip. p. 139: Profecto, ut gladius usu splendescit, situ rubiginat, ita vox in vagina silentii condita, diutino torpore hebetatur.

1. *Prima omnium* etc. Antiqua est haec observatio, iam ap. Homer. Odyss. α, 351 sq. obvia, homines veteribus recentia praeferre ideoque rerum novarum studio teneri. Hinc Horat. Carm. III, 29, 33 monet: Quod adest, memento Componere aequus etc. Pittacus iam unus e septem sic dictis sapientibus dixisse fertur, τὸ παρὸν εὖ ποιεῖν esse optimum, h. e. egregie exponente T. Hemsterhusio ad Lucian. III. p. 365 sq. bip., res praesentes et quod fuerit oblatum, lucro apponere (Horat. Carm. I, 9, 14) inque rem suam convertere. Inconstantiam illam hominum saepe antiqui reprehenderunt, utpote expressam in Demo s. populi liberi imagine. cf. Herodot. III, 81 ibiq. p. 239, 62 Valck. qui multa Ciceronis eo spectantia loca collegit nec Demosthenis locum egregium p. 383, 5 ed. Reisk. neglexit. Conferri meretur Epictet. Diss. I, 24.

cupiditas fecit, auctor quoque eorum non ſit in pre-
2 tio. Amavimus aliquem et ſuſpeximus, et fundatum ab illo ſtatum noſtrum profeſſi ſumus, quamdiu nobis placebant ea quae conſecuti ſumus: deinde irrumpit animum aliorum admiratio, et ad ea impetus factus eſt, uti mortalibus mos eſt, ex magnis maiora cupiendi: prbtinus excidit, quidquid ante apud nos beneficium vocabatur. Nec ea intuemur, quae nos aliis praepoſuêre, ſed ea ſola quae fortuna praece-
3 dentium oſtentat. Non poteſt autem quisquam et invidere, et gratias agere: quia invidere, querentis et moeſti eſt; gratias agere, gaudentis. Deinde, quia nemo noſtrum novit, niſi id tempus, quod quummaxime tranſit. ad praeterita rari animum retorquent. Sic ſit, ut praeceptores eorumque beneficia intercidant: quia totam pueritiam relinquimus. ſic ſit, ut in adoleſcentiam noſtram collata pereant: quia ipſa nunquam retractatur. Nemo quod fuit, tanquam in praeterito, ſed tanquam in perdito ponit:

3. *niſi id tempus — tranſit.* Huetus margini adſcripſerat bene: inſtans et futurum. *Sic ſit, ut praeceptores* etc. Repetit haec Seneca de Benef. VII, 28, 2. Si experientiam conſulueris, multa haud dubie exempla occurrunt parum iucunda, quae veritatem huius obſervationis docere videntur: ſunt tamen altera ex parte haud exigua, quae gratum animum in praeceptores bonos, nec mali eum merentur, teſtata ſunt. Illa itaque levitati, haec bonitati naturae adſcribam: neque tamen generalis inde regula deducatur, nec argumenti loco haberi poſſunt. Socrates enim, Plato, Zeno, Epicurus etc. quanti aeſtimati ſint a diſcipulis ſuis, conſtat. Nec noſtris temporibus defuere nec deſunt, qui grati in praeceptores animi documenta ediderint edantve. Nonne huc pertinent quoque donationes quamplurimae, quibus inſtituta paedagogica inprimis a maioribus ſunt ornata et condita? Seneca tamen ad corruptos ſui aevi mores, et ad alumnum ſuum Neronem reſpexiſſe videtur. cf. infra c. XVII, 3. VI, 15, 1.

ponit: ideoque caduca memoria eſt futuro imminentium.

IV. Hoc loco reddendum eſt Epicuro teſtimonium, qui aſſidue queritur, quod adverſus praeterita ſimus ingrati, quod quaecunque percepimus bona, [a] non reducamus, nec inter voluptates numeremus: quum certior nulla ſit voluptas, quam quae iam eripi
non poteſt. Praeſentia bona nondum tota in ſolido 2
ſunt, poteſt illa caſus aliquis incidere: futura pendent, et incerta ſunt: quod praeteriit, inter tuta ſepoſitum eſt. Quomodo ergo gratus quisquam eſſe adver-

a. *non reducamus.* Optimi ſic codd. Alii *in memoriam red.* Sed iam Erasm. notavit, videri illa: *in memoriam* adiecta eſſe ab enarratore, deinde Senecam et alios hoc verbo ſine ulla adiectione gaudere uti pro, renovare, repetere. Gronovius ſic iam edidit laudavitque Conſol. ad Helv. II, 2, ubi revocare eſt repetere. Mox *quomodo ergo gratus* Pinc. in ſuis codd. invenit. Alii omittunt *τὸ ergo*.

1. 2. Laudandus eſt *Epicurus* ob iudicium et ſententiam bonam. Caeterum et haec Epicurum nonniſi de ſtultis, non de ſapientibus pronuntiaſſe, patet e Cicer. de fin. I, 17, ſq., ubi eſt: Stulti autem malorum memoria torquentur —: praeterea bona praeterita non meminerunt etc. Contra, ſapientes bona praeterita grata recordatione renovata delectant. *quum certior nulla — voluptas.* cf. Senec. de vit. beat. c. 6. *eripi non poteſt — ſepoſitum eſt.* cf. de brevit. vit. c. 10, 2 not. Sic Anthol. lat. III, 62, 7 Burm. eſt: Pervixi: neque enim Fortuna malignior umquam eripiet nobis quod prior hora dedit. Similia e Pindaro Ol. 2, 29 aliaque collegit Mitſcherlich ad egregium locum Horatii Carm. III, 29, 41—48. Ariſtippi fere eandem ſententiam ſervavit Athenaeus XI. c. 11. p. 544 a. b., quatenus vitam beatam unius eſſe temporis iudicabat: diverſa tamen ſenſit Ariſtippus, ſi Athenaeo fides habeatur, quod neque praeteritum neque futurum tempus ad ſe pertinere putavit, uno praeſenti tempore bonum hominis metiens. Sed haec iam attigiſſe breviter video Schweigh. ad Athen. l. l.

adversus beneficia potest, [b] qui omnem vitam suam transilit praesentium intuitu ac futurorum? Memoria gratum facit: memoriae minimum tribuit, quisquis spei plurimum.

V. Quemadmodum, mi Liberalis, quaedam res semel perceptae haerent; quaedam, ut scias, non est satis didicisse: intercidit enim eorum scientia, nisi continuetur: Geometriam dico, et sublimium cursum, et si qua alia propter subtilitatem lubrica sunt: ita beneficia quaedam magnitudo non patitur excidere, quaedam minora, sed numero plurima, et temporibus diversa, effluunt. Quia, ut dixi, non subinde illa tractamus: nec libenter, quid cuique
2 debeamus, recognoscimus. Audi voces petentium! Nemo non victuram semper in animo suo memoriam dixit: nemo [a] non deditum se et devotum professus est, et si quod aliud humilius verbum, quo se oppigneraret, invenit. Post exiguum tempus, iidem illi verba priora, quasi sordida et parum libera, evitant: perveniunt deinde eo, quo, ut ego existimo, pessi-

b. *qui omnem vitam suam transilit praesentium intuitu ac futurorum? Memoria gr. f. memoriae* etc. Vulgata habebat: *transiulit? Praesentium intuitus ac praeteritorum memoria g. f.* Codd. tamen variant. *Transilit* dat cod. Naz., omnes *intuitus — futurorum*, non *praeteritorum* exhibent. Hinc distinctione mutata et unica litera (*intuitu* ex *intuitus*) detracta fecit Gronov. lectionem, quam recepi in textum, ut nexui sententiae quam maxime consentaneam. Omitto Pinciani Gruterique emendationes magis auctorem quam librarios castigantes. Verbo memorabo Salmasii ad Epictet. et Simplic. p. 17. emendationem valde ingeniosam: *transilit praesentium totus ac f.*, quia in cod. Naz. erat: *tutos.* Comparat graec. *ὅλος τῆς μουσικῆς* etc. Sic *totus Dei* est ap. Valer. Flacc. Argonaut. I, 207. Senec. de benef. VII, 26, 3 *lucri totus.* Sententia manet eadem. a. *nemo non deditum se et devotum p.* Omnium codd. et edd. lectio est, quam cum Gron. teneam. Lipsii codex: *sed devotum.*

1. *sublimium* astrorum Huetus annotaverat, *cursum.* Astronomiam designare Senecam patet. τοὺς μετεώρων δρόμους. cf. Senec. Nat. Quaest. VII, i.

pessimus quisque atque ingratissimus pervenit, ut oblivifcantur. Adeo enim ingratus est qui oblitus est, ut gratus sit cui beneficium in mentem venit.

VI. Hoc tam invisum vitium, an impunitum esse debeat, quaeritur: et an haec lex, quae in fcholis exercetur, etiam in civitate ponenda sit, qua ingrati datur actio, quae videtur aequa omnibus. Quidni? quum urbes quoque urbibus, quae praestitere, exprobrent, et in maiores collata a posteris exigant. Nostri maiores, [a] maximi scilicet viri, ab hostibus tantum res repetierunt: beneficia magno animo dabant, magno perdebant. Excepta [b] Medorum gente, non 2
est

a. *maximi scilicet viri.* Grut. suspicatur, has voces ab amanuensi esse profectas. Mox *res repetierunt* emend. Muretus. Antea: *aes rep.* Erasmus omisit: *aes.* — b. *Medorum.* Muretus Var. Lectt. XII, 3 in veteri codice invenisse se ait: *Maedonum*, unde non dubium habet, quin legendum sit: *Medorum.* Etsi omnes libri nobis cogniti obstinatissime *Macedonum* tenent, tamen hanc Mureti emendationem in textum recipere debui. Seneca, qui tenacissimae memoriae fuit, unam tantum gentem laudat, nec quisquam praeter *Medos* i. e. Persas, alium populum, qui talem actionem tuitus esset, laudavit. cf. not. Mox *iudices* e mss. Grut. praestat quam vulg. *vindices d.*

VI. Usque ad cap. XVIII tractatur quaestio, utrum ingratus accusari et puniri an impunitus esse debeat.

1. *In scholis* rhetorum. Seneca pater exemplum actionis ingrati servavit in Controvers. lib. IV (IX) 1. *aequa omnibus*, quae ad omnes ingratos similiter pertinet. *quum urbes - exigant.* Exemplo sint Athenienses, qui res bello medico a se gestas commemorant, quibus se res Graecorum et Lacedaemoniorum servavisse monstrant: quamobrem auxilium eorum se petitum venisse Lacedaemonem. cf. Thuc. 1, 73 sq.

2. *Excepta Medorum gente* etc. Morem hunc *Medorum* i. e. Persarum laudat Xenophon in Cyropaedia 1, 2, 7 quem locum alioqui satis notum suppeditat Muretus Var. lect. XII, 3 p. 338 ed. Wolf. Halis Saxon. 1791. Ammian. Marcellin. XXIII fin. aliique. Nulla autem alia gens totius Antiquitatis hac adversus ingratum actione

est in ulla data adversus ingratum actio. Magnumque hoc argumentum, dandam non fuisse: quia adversus maleficium omne consensimus. et homicidii, veneficii, parricidii, violatarum religionum, alibi atque alibi diversa poena est: sed ubique aliqua. Hoc frequentissimum crimen nusquam punitur, ubique improbatur. Neque absolvimus illud: sed quum difficilis esset incertae rei aestimatio, tantum odio damnavimus, et inter ea reliquimus, quae ad iudices deos mittimus.

VII. Rationes autem multae mihi occurrunt, propter quas crimen hoc in legem cadere non debeat. Primum omnium, pars optima beneficii periit, si actio, sicut certae pecuniae, aut ex conducto et locato, datur. Hoc enim in illo speciosissimum est, quod dedimus vel perdituri: quod totum permisimus accipientium arbitrio. Si appello, si ad iudicem voco, incipit non beneficium esse, sed creditum.
2 Deinde quum res honestissima sit, referre gratiam, desinit esse honesta, si necessaria est. non enim magis laudabit quisquam gratum hominem, quam eum qui depositum reddidit, aut, quod debebat, citra iudicem solvit. Ita duas res, quibus in vita humana nihil pulchrius est, corrumpimus, [a] gratum hominem
3 et beneficum. Quid enim aut in hoc magnificum est, si

a. *gratum hominem et beneficum.* Vulgata erat: *gr. h. et beneficium* ante Pinc., qui recte fecit *beneficum*, probante Lipsio: etiam propter sequentia, quae omnia ad hominem ipsum talem referenda. Muretus refinxerat: *gratum animum et beneficium.*

ne insignis est. Nec exemplum poenae, qua Philippus Macedoniae rex (infra IV, 37) militem ingratum affecit, probare potest, talem actionem apud Macedones in usu fuisse.

1. *sicut certae pecuniae* in stipulatione aut syngrapha expressae. L. *Si appello* flagito et posco privatim, deinde ad iudicem quod sequitur. L.

ſi beneficium non dat, ſed commodat? aut in illo
qui reddit, non quia vult, ſed quia neceſſe eſt? Non
eſt glorioſa res, gratum eſſe: niſi tutum eſt, ingra-
tum fuiſſe. Adiice nunc, quod huic uni legi omnia
fora vix ſufficient. Quis erit, qui non agat? quis,
cum quo non agatur? omnes ſua extollunt, omnes
etiam minima, quae in alios contulere, dilatant.
Praeterea quaecunque in cognitionem cadunt, com- 4
prehendi poſſunt, et non dare infinitam licentiam iu-
dici. Ideo melior videtur conditio cauſae bonae, ſi
ad iudicem, quam ſi ad arbitrum mittitur: quia illum
formula includit, et certos, quos non excedat, ter-
minos ponit; huius libera, et nullis aſtricta vinculis
religio, et detrahere aliquid poteſt, et adiicere, et
ſententiam ſuam, non prout lex aut iuſtitia ſuadet,
ſed prout humanitas et miſericordia impulit, regere.
Ingrati actio non [b] erat iudicem alligatura, ſed regno 5

G 2 liber-

b. *erat.* Huetus not. mſſ. „fort. *erit.* Nihil tamen muto.“ Nec opus eſt.

3. *omnia fora* i. e. omnia iudicia totius imperii romani. Moneo hoc, ne cum Lipſio de trinis foris, quae Senec. de Ira II, 9 memorat, interpreteris. *omnes ſua extollunt* etc. Expreſſa haec ſunt ex Ariſtot. VIII c. 13 (15) de Moribus ſ. Ethic. Nicom. *οἱ μὲν γὰρ παθόντες τοιαῦτά φασι λαβεῖν παρὰ τῶν εὐεργετῶν, ἃ μικρὰ ἦν ἐκείνοις, καὶ ἐξῆν παρ᾽ ἑτέρων λαβεῖν, κατασμικρύνοντες· οἱ δ᾽ ἀνάπαλιν, τὰ μέγιστα· τῶν παρ᾽ αὐτοῖς καὶ ἃ παρ᾽ ἄλλων οὐκ ἦν, καὶ ἐν κινδύνοις ἢ τοιαύταις χρείαις.*

4. *Praeterea — poſſunt* i. e. nulla res in iudicium deducitur, quam non, quanti ſit, aeſtimare poſſit iudex. Comprehendere animo) intelligere eſt ap. Ciceron. Orat. 1, 18. Sic explicat Gruterus. Sed ſequentia docent, eſſe ſupplendum, legibus. *formula* cognitionis, ad cuius praeſcriptionem iudices debent iudicium ſuum dirigere, et quid cognoſcendum iudicandumque ſit, ex ea intelligere. Dabatur autem a praetore illa formula (*Inſtruction* vocemus) quae *arbitro*, qui et ipſe iudex erat, non data eſt:

liberrimo positura. Quid sit enim beneficium, non constat: deinde quantumcunque sit, refert, quam benigne illud interpretetur iudex. Quid sit ingratus, nulla lex monstrat. Saepe et qui reddidit quod accepit, ingratus est: et qui non reddidit, gratus. De quibusdam etiam imperitus iudex dimittere tabellam potest: ubi fecisse, aut non fecisse, pronuntiandum est, ibi prolatis cautionibus, controversia tollitur.
6 Ubi vero inter disputantes ratio ius dicit, ibi animi coniectura capienda est: ubi id, de quo sola sapientia decernit, in controversiam incidit, non potest ad haec sumi iudex ex turba selectorum, quem census in album, et equestris hereditas misit.

VIII.

est: quippe qui nulla formula coercitus, ex fide bona, ex aequo et bono controversiam dirimeret. Cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. *Melior caussa* formulam non timere debebat. De arbitris hic locus classicus est. *Ingrati actio — positura,* quia formula a praetore praescribi non poterat, legibus quippe deficientibus, nec vi beneficii constituta.

5. *De quibusdam — potest* i. e. effari et pervulgare. Sane solent ex tabella iudices sententiam proferre, quod est notum. Sed et qui inter plures tabellam fert, dimittit eam, quam a se tradit Quaesitori, sive Praetori. Dixit Portius Latro *ferre tabulam* ap. Senecam patrem Controv. VII, 8: iudex quam tulit tabellam de reo, revocare non potest; quaesitor non mutabit pronunciationem. L. *cautionibus.* sic dicuntur scripturae ipsae, quibus creditori debitor cavet seque obstringit. L.

6. *ubi id — misit.* Sermo est de caussa publica, quam nos fere criminalem dicimus, in qua *iudices selecti,* lege iulia e Senatoribus et Equitibus selecti et in V decurias divisi (Sueton. Calig. 16) sententiam ferebant, similes Anglorum Jurymen s. Jury. cf. Sueton. Iul. 41 et Ernest. Clav. Cic. Quaestio. *census* senatorius in *album,* tabulam s. indicem, ubi iudices scripti erant. *equestris hereditas* quicunque igitur docere poterat, se quadringenta sestertia possidere, fuit eques, s. quoque lustro a Censore in album

VIII. Itaque non haec parum idonea res visa est,
quae deduceretur ad iudicem. Sed nemo huic rei satis idoneus iudex inventus est: quod non admiraberis, si excusseris, quid habiturus fuerit difficultatis,
quisquis in eiusmodi reum exisset. Donavit aliquis
magnam pecuniam: sed dives, sed non sensurus impendium. Donavit alius: sed toto patrimonio cessurus. Summa eadem est: beneficium idem non est.
Etiam nunc adiice. Hic pecuniam pro addicto de- 2
pendit: sed quum illam domo protulisset. ille dedit
eandem: sed mutuam sumsit, aut rogavit, et se obligari ingenti merito passus est. Eodem existimas loco
esse illum, qui beneficium ex facili largitus est: et
hunc, qui accepit, ut daret? Tempore quaedam magna fiunt, non summa. Beneficium est donata possessio, cuius fertilitas laxare possit annonam: beneficium est unus in fame panis. Beneficium est, dona- 3
re

album equitum relatus est. cf. Ovid. III Eleg. 8, 55 Amorum: dat census honores. Inde gravis iudex, inde severus eques. Plin. H. N. XIV praef. et XXXIII, 1. *ratio* autem quae leges sequitur formulamque iuris, et *sapientia* opponuntur: haec ad dogma stoicum de sapiente spectat, quae de beneficiis ideoque de re quae inter animos geritur, iudicare potest.

1. *quisquis in eiusmodi — exisset* i. quisquis forte lectus venisset iudex in tali caussa publica, in qua iudices a praetore sive iudice quaestionis per sortitionem, nominibus eorum ex urna forte eductis, eligebantur. Hinc *exire* h. l. est eligi forte. De re cf. Ascon. ad Ciceron. in Verr. Act. I 17.

2. *addicto* i. qui esset condemnatus et cuius bona creditoribus tradebantur: de nexis noli cogitare, sed de condemnatione Nam Liv. VIII, 28 docente iam a. u. c. 429 ligari nexi desierunt: cf. Heineccii Antiq. rom. ad Instit. II, 30, 459. aut *rogavit* mutuum ab amico, *sumsit* ab argentario, foeneratore. *laxare* diminuere *annonam* frumenti pretium.

3. *Beneficium — decurrant.* Laudat Lipsius Epist. 89, 18 sq. et de Tranq. An. c. 11.

re regiones, per quas multa flumina et navigabilia decurrant: beneficium est, arentibus siti, et vix spiritum per siccas fauces ducentibus, monstrare fontem. Quis inter se ista comparabit? quis expendet? difficilis est sententia, quae non rem, sed vim rei quaerit. Eadem licet sint, aliter data non idem pendent. Dedit mihi hic beneficium: sed non libenter, sed dedisse se questus est, sed superbius me quam solebat, aspexit: sed tam tarde dedit, ut plus praestiturus fuerit, si cito negasset. Horum quomodo iudex inibit aestimationem, quum sermo, et dubitatio, et vultus meriti gratiam destruant?

IX. Quid, quod quaedam beneficia vocantur, quia nimis concupiscuntur: quaedam non sunt ex hac vulgari nota, sed maiora, etiamsi minus apparent? Beneficium vocas, dedisse potentis populi civitatem, in quatuordecim deduxisse, et defendisse capitis reum: quid utilia suasisse? quid retinuisse, ne in scelus rueret? quid gladium excussisse morituro? quid efficacibus remediis refocillasse lugentem, et quos desiderabat volentem sequi, ad vitae consilium reduxisse? quid assedisse aegro, et quum valetudo eius ac

c. 11. *beneficium est arentibus — fontem.* Haec et similia habebant adeo leges antiquissimae velut a natura praescripta humanitati. Vide e. c. Cicer. de Off. I, 16. III, 13 et, quem ibi Heusinger. laudat, Valcken. ad Herodot. VII, 23 p. 614. *non idem pendent* non idem pondus, pretiumque habebunt.

1. *quia nimis concupiscuntur* e. c. civitas: ideoque sunt conspicua, in oculos se ingerunt. *in quatuordecim* sc. ordines in theatro, ideoque equitem fecisse. Lege Roscia theatrali, lata a L. Roscio Othone trib. pl. a. u. c. 686 sancitum est, ne quis in quatuordecim gradibus orchestrae, in qua Senatores sedebant, proximis sederet, nisi qui eques et equestri censu esset. Cf. Ernesti Indic. Legg. Roscia theatralis.

2. *quid assedisse aegro* etc. Horatium Serm. I, 1, 80 sq. no-

[a] ac falus momentis conftaret, excepiffe idonea cibo tempora, et cadentes venas vino refeciffe, et medicum adduxiffe morienti? Haec quis aeftimabit? quis diffimilibus beneficiis iubebit beneficia penfari? Donavit tibi domum: fed ego tuam fupra te ruere praedixi. Dedit tibi patrimonium: fed ego naufrago tabulam. Pugnavit pro te, et vulnera excepit: at ego vitam tibi filentio dedi. Quum aliter beneficium detur, aliter reddatur, paria facere difficile eft.

X. Dies praeterea beneficio reddendo non dicitur, ficut pecuniae creditae. Itaque poteft, qui nondum reddidit, reddere. Dic enim, intra quod tempus deprehendetur ingratus? maxima beneficia probationem non habent: faepe intra tacitam duorum confcientiam latent. [a] An hoc inducimus, ut non demus beneficia fine tefte? Quam deinde poenam ingratis conftituamus? unam omnibus, quum

 dispa-

a. *ac falus.* Haec verba duo non habebantur in plerisque exemplaribus Pinc., et abeffe poterant: fed exftant in codd. pal. et Naz., et ferri poffunt. — a. *An hoc inducimus, ut non demus* etc. E mff. Pinc. funt. Erafmus: *An hoc indicimus, ut nunc d.* qui fufpicabatur, fcriptum fuiffe, *hoc interdicimus.*

noftro ob oculos fuiffe putes. Sic enim ille: At fi condoluit tentatum frigore corpus, Aut alius cafus lecto te adfixit, habes qui Adfideat, fomenta paret, medicum roget etc. *cadentes* languentes et minus tumidas, fpiritibus defectas. Epift. 95, 22 not. adde de Ira III, 9. L. *ruere*, quod Romae crebrum, et ideo apte inter exempla. L. *tabulam* qua enataret. Cf. Cic. de off. III, 23, 3. Haec fimplicior ratio eft illâ, qua quis ad tabulam, ubi naufragium effet pictum, ut mifericordes ftipem darent naufrago, referat, ut Horat. A. P. 21, Perfii Sat. VI, 33. *filentio te* non accufando, quum rogarer, aut torquerer, five te non indicando, quum hoftis infequeretur. L.

1. *deprehendetur*, iudicabitur, convincetur. *non habent probationem*, non patiuntur examen, infpectionem etc.

2 disparia beneficia fint? an inaequalem, et pro cuiusque beneficio maiorem, aut minorem? Age, intra pecuniam verfabitur taxatio: quid quod quaedam beneficia vitae funt, et maiora vitâ? His quae pronuntiabitur poena? Minor beneficio? iniqua eft. Par et capitalis? quid inhumanius, quam cruentos effe beneficiorum exitus?

XI. Quaedam, inquit, privilegia parentibus data funt. Quomodo horum extra ordinem habita ratio eft, fic aliorum quoque beneficiorum haberi debet. Parentum conditionem facravimus, quia expediebat liberos tolli: follicitandi ad hunc laborem erant, incertam adituri fortunam. Non poterat illis dici, quod beneficia dantibus dicitur: ᵃ Cui des, elige: ipfe tecum, fi deceptus es, querere; dignum adiuva. In liberis tollendis nihil iudicio tollentium licet: tota
2 res voti eft. Itaque ut aequiore animo adirent aleam, danda illis aliqua poteftas fuit. Deinde alia conditio eft

a. *Cui des, elige: ipfe tecum, fi deceptus es, querere; dignum adiuva.* Haec fic legenda diftinguendaque coni. Grut. et in codd. Naz. Colon. et pal. invenit. Probant Lipfius et Gron. atque Huetus in nott. mff. Lipfius tamen *dehinc* vel *dein* ante *dign.* addi vult: fed perperam. Antea: *Cui des elige ipfe tecum. Si deceptus es, quaere dignum. adiuva.* Mox *dant nihilominus daturique funt* omnes codd. optimi Pinc. et Grut.: alii omittunt *dant* et *que*, ut Lipfiani, qui tamen fufpectae fidei funt.

2. *intra pecuniam*, ultrane pecuniam aeftimatio non fiet? Haec erat rudior medii aevi aeftimatio.

1. *inquit*, obiicitur. *privilegia.* Quam durae Romae leges fuerint, quibus patria poteftas conftituta fit, eft notum. Ter venundare poterat filium pater, nec nifi manumiffione filius a patre liber effe. Etfi haec poteftas temporis fucceffu diminuta effet, tamen vis eius quaedam f. poteftas aliqua manfit. cf. Heineccii Ant. rom. ad Inftit. I, 9 p. 134. ed. IV. Argent. 1734. et Hugonis Lehrbuch der Gefchichte des röm. Rechts p. 58 ed. III. Berolin. 1806. Qui non tollebat filium filiamve, non pro legitima prole agnofcebat. Res nota.

eſt parentum, qui beneficia, quibus dederunt, dant nihilominus daturique ſunt: nec eſt periculum, ne dediſſe ſe illis mentiantur. In ceteris quaeri debet, non tantum an receperint, ſed an dederint. Horum in confeſſo merita ſunt: et quia utile eſt iuventuti regi, impoſuimus illi quaſi domeſticos magiſtratus, ſub quorum cuſtodia contineretur. Deinde omnium pa- 3
rentum unum erat beneficium: itaque aeſtimari ſemel potuit, alia diverſa ſunt, diſſimilia, infinitis inter ſe intervallis diſtantia: itaque ſub nullam regulam cadere potuerunt, quum aequius eſſet omnia relinqui, quam omnia aequari.

XII. Quaedam magno dantibus conſtant: quaedam accipientibus magna ſunt, ſed gratuita tribuentibus: quaedam amicis data ſunt, quaedam ignotis. Plus eſt, quamvis idem detur, ſi ei detur, quem noſſe a tuo beneficio incipis. Hic auxilia tribuit, ille ornamenta, ille ſolatia. Invenies, qui nihil putet eſſe iucundius, nihil maius, quam habere in quo calamitas acquieſcat: invenies rurſus, qui dignitati ſuae, quam ſecuritati, conſuli malit: eſt qui plus ei debere 2
ſe iudicet, per quem tutior eſt, quam ei per quem honeſtior. Proinde iſta maiora aut minora erunt, prout fuerit iudex, aut ad haec, aut ad illa inclinatus animo. Praeterea creditorem mihi ipſe eligo: beneficium ſaepe ab eo accipio, a quo nolo, et aliquando ignorans obligor. Quid facies? ingratum vocabis eum, cui beneficium inſcio, et, ſi ſciviſſet,

G 5 non

2. *domeſticos magiſtratus.* Hinc Claudius iuvenem probri plenum, ſed quem pater probatiſſimum ſibi affirmabat, ſine ignominia dimiſit, *habere*, dicens, *cenſorem ſuum.* Suet. Claud. c. 16.

1. *auxilia* etc. explicat ipſe in ſeqq. *Ornamenta* ad dignitatem, honores etc. ſpectant. Sic Cicero Sext. 5. ornamenta equeſtris ordinis appellat cenſum i. divitias. Cf. Erneſti Clav. Cic. h. v. et Ornare.

non accepturo, impositum est: non vocabis eum, qui utcunque acceptum non reddidit?

XIII. Aliquis dedit mihi beneficium, sed idem postea fecit iniuriam. Utrum uno munere ad patientiam omnium iniuriarum adstringor: an perinde erit, ac si gratiam retulerim, quia beneficium suum ipse insequenti iniuria rescidit? Quomodo deinde aestimabis, utrum plus sit quod accepit, an in quo laesus est? Dies me deficiet, omnes difficultates persequi tentantem. Tardiores, inquit, ad beneficia danda facimus, non vindicando data, nec infitiatores eo-
2 rum afficiendo poena. Sed illud quoque tibi e contrario occurrat: multo tardiores futuros ad accipienda beneficia, si periculum causae dicendae adituri erunt, et innocentiam sollicitiore habituri loco. Deinde, erimus per hoc ipsi quoque ad danda tardiores, nemo enim libenter dat invitis: sed quicunque ad benefaciendum bonitate invitatus est, et ipsa pulchritudine rei, etiam libentius dabit, nihil debituris nisi quod volent. Minuitur enim gloria eius officii, cui diligenter cautum est.

XIV. Deinde, pauciora erunt beneficia, sed veriora. quid autem mali est, inhiberi beneficiorum temeritatem? Hoc enim ipsum secuti sunt, qui nullam legem huic constituerunt: ut circumspectius donaremus, circumspectius eligeremus eos, in quos merita conferrentur. Etiam atque etiam cui des, considera: nulla actio erit, nulla repetitio. Erras, si existimas succur-

1. *perinde — ac* i. aeque ac. Ruhnken. in praef. ad Schelleri Lexic. latino-bat. monuit unam huic proverbio hanc vim esse, nec umquam pro multum, valde poni, laudavitque Duker. ad Liv. XXIII, 21. Ceterum ad illa verba: *sed idem postea fecit iniuriam* laudat Lipsius Epistol. Senec. LXXXI.

2. *cautum est*, cui conditiones adscriptae, praemia et fructus in certo sunt. L.

1. *nulla actio*, *nulla repetitio:* numquam hac de re iure

ſuccurſurum tibi iudicem. Nulla lex te in integrum
reſtituet: ſolam accipientis fidem ſpecta. Hoc modo 2
beneficia auctoritatem ſuam tenent, et magnifica
ſunt: pollues illa, ſi materiam litium feceris. Aequiſ-
ſima vox eſt et ius gentium prae ſe ferens, Redde
quod debes. Haec turpiſſima eſt in beneficio, Red-
de. Quid reddet? [a] Vitam, quam debet, dignita-
tem, ſecuritatem, ſanitatem? reddi maxima quaeque
non poſſunt. Aut pro his, inquit, aliquid quod tan- 3
ti ſit. Hoc eſt quod dicebam, interituram tantae rei
dignitatem, ſi beneficium mercem facimus. Non eſt
irritandus animus ad avaritiam, ad querelas, ad diſ-
cordiam: ſua ſponte in iſta fertur. Quantum poſ-
ſumus reſiſtamus, et quaerenti occaſiones ampu-
temus.

XV. Utinam quidem perſuadere poſſemus, ut pecunias creditas tantum a volentibus acciperent! utinam nulla ſtipulatio emtorem venditori obligaret! nec

a. *Vitam, quam debet* etc. Sic optimi codd., non *vitam, inquam, debet.*

iure in aliquem agi poteſt, quaſi te laeſerit, aut beneficia ut debitum repoſcere poſſis.

2. *Aequiſſima vox* etc. *ius gentium* eſt naturale. Cf. Erneſti Clav. Cic. ſ. voce Ius. Omnium populorum mores inſtitutaque, quin adeo leges hoc ita ferre, notum eſt. *prae ſe ferens*, declarans.

1. *ſtipulatio*, quae et ipſa conceptis verbis olim in emtionibus adhibita. Plauti comoediae docent. L. Contractus verbales nunc appellare ſolent: ad ſtipulationem et praetor et iudex interdum cogebant, tunc formulae in edicto erant praeſcriptae, quae tacite monebant, obligationem inde orituram eſſe, ſiquis migraret ſtipulationem. Cf. Hugo l. l. p. 263 ſq. *Ille* creditor. *interrogatione* i. ſtipulatione. Huetus margini adſcripſerat: interpoſitis parariis, qui quaerebant et in quo ille nummos utiliter collocaret, et a quo ille mutuo ſumeret, et ita de utroque bene merebantur. — cf. ad

nec pacta conventaque impreſſis ſignis cuſtodirentur! fides potius illa ſervaret, et aequum colens animus! Sed neceſſaria optimis praetulerunt, et cogere fidem,
2 quam ſpectare, malunt. Adhibentur ab utraque parte teſtes. ille per tabulas plurium nomina, interpoſitis parariis, facit: ille non eſt interrogatione contentus, niſi [a] reum manu ſua tenuit. O turpem humano generi fraudis ac nequitiae publicae confeſſionem! annulis noſtris plus, quam animis creditur. In quid iſti viri ornati adhibiti ſunt? in quid imprimunt ſigna? nempe ne ille neget accepiſſe ſe quod accepit.
3 Hos incorruptos viros, et vindices veritatis exiſtimas? at his ipſis ſtatim non aliter pecuniae committentur. Ita non honeſtius erat a quibusdam fidem falli, quam ab omnibus perfidiam timeri? Hoc unum deeſt avaritiae, ut beneficia ſine ſponſore non demus. Generoſi animi et magnifici eſt, iuvare et prodeſſe. qui dat beneficia, deos imitatur: qui repetit, foeneratores. Quid illos, dum vindicamus, in turbam ſordidiſſimam redigimus?

XVI. Plures, inquit, ingrati erunt, ſi nulla adverſus ingratum datur actio. Immo potius, pauciores: quia maiore delectu dabuntur beneficia. Deinde, non expedit notum omnibus fieri, quam multi ingrati ſint.

a. *reum manu ſua tenuit.* Sic mſſ. non *rem.* Niſi reum promittendi chirographo ſuo tenuit. Quae veriſſima interpretatio eſt Salmaſii C. X. de modo uſur. iudice Gronovio.

ad II, 23, 2. *reum.* Huetus Salmaſio et Gronovio adſtipulans ait: h. e. niſi reum chirographo ſuo obligatum habuit. — Verbali itaque contractu ille creditor non contentus erat, niſi et chirographum, quo ſtipulatio carere ſolebat, acceſſiſſet a debitore: eo et ſpectant *annuli*, quibus chirographa ſignabantur. *Ornati* divites, praeſertim equites. cf. ad 12, 1. ſed hic ſunt teſtes locupletes.

3. *vindicamus*, dum talibus actionibus ingratorum tutos ſecurosque eſſe volumus. *ſordidiſſimam* foeneratorum.

sint. pudorem enim rei tollet multitudo peccantium: et desinet esse probri loco commune maledictum. Numquid iam ulla repudio erubescit, postquam illu- 2
stres quaedam ac nobiles feminae, non consulum numero, sed maritorum, annos suos computant? et exeunt matrimonii causa, nubunt repudii? Tam diu istud timebatur, quam diu rarum erat. quia vero nulla sine divortio acta sunt, quod saepe audiebant, facere didicerunt. Numquid iam ullus adulterii pu- 3
dor est, postquam eo ventum est, ut nulla virum habeat, nisi ut adulterum irritet? argumentum est deformitatis pudicitia. Quam invenies tam mise-ram,

1. *multitudo peccantium.* Noster de Clem. I, 22, 2. facit enim consuetudinem peccandi multitudo peccantium; et minus gravis nota est, quam turba damnatorum levat etc.

2. *Numquid — computant.* Hanc morum corruptionem confirmant Iuvenalis VI, 228. fiunt octo mariti quinque per autumnos. et Martialis VI, 7. Quotannis itaque plures maritos habent nonnullae feminae. Divortiis quidem modum Augustus imposuerat (Suet. Aug. 34), sed libido et licentia evicerant, et sub Caesaribus ita remiserat severitas, ut divortia fierent, si uxori aut marito placeret, nec opus esset, ut utrique consentirent. Cf. Adams röm. Alterth. II. p. 863 vers. germ. et Hugo libr. laud. p. 373 sq. *Exeunt — repudii?* Martial. VI, 7: quae nubit toties, non nubit, adultera lege est. *acta* in acta esse relata, ut rata et legitima essent; docuit Lipsius in Excursu ad Taciti Annal. V.

3. *argumentum — pudicitia.* Nulla pudica est nisi deformis. *tam miseram, tam sordidam*, tam ignobili loco natam. *nisi apud alium gestata est, apud alium mansit.* Notum, inter exercitationes corporis non utiles modo, sed et delicatas ac voluptarias fuisse gestationem, unde et ipsa loca gestationes: cf. Böttigeri Sabina p. 427 sq. Apud alium gestari est, alius gestatione uti, in alius umbra vectari: manere autem est, non diutule consistere alicubi, sed pernoctare: cf. Cic. ad Attic. X, 13. ad Q. fratr. II, 7 etc. Solebant autem veteres saepe per diversas caussas

ram, tam sordidam, ut illi satis sit unum adulterorum par? nisi singulis divisit horas? et non sufficit dies omnibus? [a] nisi apud alium gestata est, apud alium mansit? Infrunita et antiqua est, quae nesciat, ma-
4 trimonium vocari, unum adulterium. Quemadmodum horum delictorum iam evanuit pudor, postquam res latius evagata est: ita ingratos plures efficies, et audaciores, si numerare se coeperint.

XVII. Quid ergo? impunitus erit ingratus? Quid ergo? impunitus erit impius? quid malignus? quid avarus? quid impotens? quid crudelis? Impunita tu credis esse, quae invisa sunt? aut ullum supplicium gravius existimas publico odio? Poena est, quod non audet ab ullo beneficium accipere, quod non audet ulli dare, quod omnium designatur oculis, aut designari se iudicat: quod intellectum optimae rei ac
2 dulcissimae amisit. An tu infelicem vocas, qui caret acie oculorum, cuius aures morbus obstruxit: non vocas miserum eum, qui sensum beneficiorum amisit? Testes ingratorum omnium deos metuit, urit illum et angit intercepti beneficii conscientia: denique satis haec ipsa poena magna est, quod rei, ut dicebam,

a. *nisi apud alium gestata est, apud alium mansit.* Sic omnes mss. probatque Gron. Muretus: *nisi ad alium* etc. Pinc. emendabat: *est, apud alium pransit*, Grutero probante. Sed cf. not. Mox *et antiqua est* mss. dant. Erasmus: *antiquata.* Deinde *unum adulterium:* sic omnes mss. At Pinc. *unius a.* Denique *audaciores:* variant codd. qui dant *auctores.*

caussas abnoctare et in urbe etiam apud amicos cubitare. Sueton. Octav. 78. Nemo mirabitur igitur in tanta libertate idem ulitasse matronas. Sic fere exponit locum Gron. *Infrunita*, ἄφρων, insulsa, fatua: de vit. beat. XXIII, 3 not.

1. *Quid ergo? impunitus erit impius?* imitatione respondet obiectionis, ad quam haec et seqq. referenda esse, monet Lipsius: quod cuiquam probari puto. *intellectum — dulcissimae* i. bonae famae et beneficiorum.

bam, iucundissimae fructum non percipit. At quem 3
iuvat accepisse, aequali perpetuaque voluptate frui-
tur: et animum eius a quo accepit, non rem intuens,
gaudet. Gratum hominem semper beneficium dele-
ctat, ingratum semel. Comparari autem potest
utriusque vita. quum alter tristis sit et solicitus, qua-
lis esse infitiator ac fraudulentus solet; apud quem
non parentum qui debet, honor est, non educatoris,
non praeceptorum: alter laetus, hilaris, occasionem 4
referendae gratiae exspectans, et ex hoc ipso affectu
gaudium grande percipiens; nec quaerens quomodo
decoquat, sed quemadmodum plenius uberiusque
respondeat; non solum parentibus et amicis, sed hu-
milioribus quoque personis. Nam etiam si a servo
suo beneficium accepit, aestimat non a quo, sed
quid acceperit.

XVIII. Quamquam quaeritur a quibusdam, sicut ab Hecatone, an beneficium dare servus domino possit? Sunt enim qui ita distinguunt, Quaedam beneficia esse, quaedam officia, quaedam ministeria. Beneficium esse, quod alienus det: alienus est, qui potuit sine reprehensione cessare. Officium esse filii,

uxo-

3. *educatoris* i. paedagogi servi, qui infantem comitaretur in ludum literarium. cf. ad II de Ira 22, 1. *praeceptorum.* cf. ad c. 3, 3. Mox *decoquat*, fidem non solvat, rem creditori minuat et absumat.

XVIII. Sequuntur quaestiones, an servus domino, filius patri, beneficium dare possit: usque ad finem libri.

1. *Hecatone* philosopho Stoico, de quo ad I, 3, 7 monitum est. *alienus*, nullo necessitudinis genere nobis coniunctus, potest *cessare* cunctari beneficia nobis dare. Nisi fallor, hoc uno ex loco discimus hanc Stoae distinctionem non improbandam, etsi Romae non semper observatam accurate, quod discere licet e Ciceron. de Offic. II, 19 sq. *necessitudo* omnis coniunctio sanguinis, affinitatis, amicitiae. cf. Ernesti Clav. Cic. h. v.

uxoris, et earum perſonarum, quas neceſſitudo ſuscitat, et ferre opem iubet. Miniſterium eſſe ſervi, quem conditio ſua eo loco poſuit, ut nihil eorum
2 quae praeſtat, imputet ſuperiori. [a] Praeterea ſervos qui negat dare aliquando domino beneficium, ignarus eſt iuris humani. refert enim cuius animi ſit, qui praeſtat, non cuius ſtatus. Nulli praecluſa virtus eſt, omnibus patet, omnes admittit, omnes invitat, ingenuos, libertinos, ſervos, reges, et exſules. non eligit domum, nec cenſum: nudo homine contenta eſt. Quid enim erat tuti adverſus repentina; quid animus magnum promitteret ſibi, ſi certam virtutem
3 fortuna mutaret? Si non dat beneficium ſervus domino, [b] nec regi quisquam ſuo, nec duci ſuo miles. Quid enim intereſt, quali quis teneatur imperio, ſi ſummo tenetur? Nam ſi ſervo, quo minus in nomen meriti perveniat, neceſſitas obeſt, et patiendi ultima timor: idem iſtud obſtabit, et ei qui regem habet,

et

a. *Praeterea:* ſic omnes mſſ. Muretus: *propterea.* Signum lacunae hic poni iuſſit Lipſius, aliique. Sed non opus eſt. Si enim *praeterea* cum antegreſſis iunxeris et ex ultima ſyllaba ſtatueris excidiſſe *τὸ at*, omnia ſana ſunt. — *imputet ſuperiori praeterea. At* etc., ubi refutatio incipit. Nec facile eſt dicere, quid deeſſe poſſit. — b. *nec regi quisquam ſuo.* Lipſius: ſi ſcriptum, *quisquam ſubditus, ἰσόκωλος* magis et expreſſa ſententia eſſet. Gron. reſpondet: Sic quidem paſſim noſtri rure loquuntur, ut *ſubditum* pro ſubiecto dicant: ſed non Seneca, nec quisquam caſtiorum veterum.

2. *iuris humani* i. humanitatis purae, quae omnia ea complectitur, quae hominibus qua talibus propria ſunt, iisque praeſtari debent. Hinc infra XXII, 2 ait: homo ab homine accipit beneficium. *Nulli praecluſa virtus eſt* etc. Multa ſimilia praeſtat Io. Stobaeus in florileg. 1. de virtute: ſumta autem haec egregia dicta Stoae e ſchola ſocratica eſſe, cuiquam facile patebit. Propter ſententiae praeſtantiam his verbis uſus eſt auctor inſcriptionis in Collectione Inſcriptt. Gruteri DCCV, 12. *certam* in ſe ſtabilem, ſe contentam et nixam. L.

et ei qui ducem: quoniam, ſub diſpari titulo, paria
in illos licent. Atqui dant regibus ſuis, dant impe- 4
ratoribus beneficia: ergo et dominis. Poteſt ſervus
iuſtus eſſe, poteſt fortis, poteſt magnanimus: ergo
et beneficium dare poteſt. Nam et hoc virtutis eſt,
adeoque dominis ſervi beneficia poſſunt dare, ut ipſos
ſaepe beneficii ſui fecerint. Non eſt dubium, an ſer-
vus beneficium dare poſſit cuilibet: quare ergo non
et domino ſuo poſſit?

XIX. Quia non poteſt, inquit, creditor domini
ſui fieri, ſi pecuniam illi dederit. Alioqui quotidie
dominum ſuum obligat: peregrinantem ſequitur,
aegro miniſtrat, [a] et labore ſummo colit. Omnia ta-
men iſta, quae alio praeſtante beneficia dicerentur,
praeſtante ſervo miniſteria ſunt. Beneficium enim id 2
eſt, quod quis dedit, quum illi liceret et non dare:
ſervus autem non habet negandi poteſtatem: ita non
praeſtat, ſed paret; nec, id ſe feciſſe, iactat, quod
non facere non potuit. Etiam ſub iſta lege vincam,
et eo perducam ſervum, ut in multa liber ſit. Inte- 3
rim dic mihi, ſi tibi ostendero aliquem ſervum pro
ſalute

a. *et labore ſummo colit.* Sic palat. ſec. Eraſm. At reliqui codd. Pinc. et Grut. *eius laborem ſummo colit.* Unde Pincianus valde ingenioſe fecit: *eius laborem ſuo tollit.*

4. *ut ipſos ſaepe beneficii ſui fecerint.* Rarior haec loquutio occurrit aliquoties apud Sueton. Tib. 12. Claud. 23. Suppleas: res, et explices, ut ſuo beneficio debeant vitam, ſumma. Exempla talium ſervorum affert Valer. Maxim. VI, 8. III, 3.

2. *negandi poteſtatem.* Imo nec voluntatem, nec perſonam, aut caput habet: iuris civilis quidem inventiunculis. L. Sub Caeſaribus tamen ſervorum conditionem mitiorem fuiſſe notum eſt. cf. Hugo libr. laud. p. 371 ſqq. *Etiam — ſit.* Refutantis Senecae verba ſunt. Etiamſi ita ſit, ut tu ais, tamen probabo, *in multa* negotia, beneficia eum libertatem habere.

salute domini sui, sine respectu sui dimicantem et confossum vulneribus, reliquias tamen sanguinis ab ipsis vitalibus fundentem, et ut ille effugiendi tempus habeat, moram sua morte quaerentem: hunc tu
4 negabis beneficium dedisse, quia servus est? Si tibi ostendero aliquem, ut secreta domini prodat, nulla tyranni pollicitatione corruptum, nullis territum minis, nullis cruciatibus victum, avertisse, quantum potuerit, suspiciones quaerentis, et impendisse spiritum fidei: hunc tu negabis beneficium domino de-
5 disse, quia servus est? Vide ne eo maius sit, quo rarius est exemplum virtutis in servis; eoque gratius, quod, quum fere invisa imperia sint, et omnis necessitas gravis, commune servitutis odium, in aliquo domini caritas vicit. Ita non ideo beneficium non est, quia a servo profectum est: sed ideo maius, quia deterrere ab illo nec servitus quidem potuit?

XX. Errat, si quis existimat servitutem in totum hominem descendere: pars melior eius excepta est. Corpora obnoxia sunt, et adscripta dominis: mens quidem sui iuris. quae adeo libera et vaga est, ut ne ab hoc quidem carcere cui inclusa est, teneri queat, quo minus impetu suo utatur, et ingentia agat, et
2 in infinitum comes coelestibus exeat. Corpus itaque est, quod domino fortuna tradidit. [a] Hoc emit, hoc vendit:

a. *Hoc emit, hoc vendit.* Sic omnes mss. Muretus tamen: *emitur — venditur.*

3. Exempla similia laudavimus modo ad c. XVIII, 4 e Val. Max. Adde exemplum fidelitatis servorum Cornuti ap. Plutarch. in Vita C. Marii p. 431 B. frcf. Multa alia dabit Pignorius de Servis. *vitalibus* sc. membris, e. c. corde.

1. *adscripta*, addicta dominis, emtionum tabulis mancipata. L. *comes coelestibus.* Sidera sequatur aut praeeat. Ad mentem et cogitationem referendum. Adde supra II, 29. *carcere.* Saepe sic corpus tamquam custodiam animae inde a Pythagoreis apud Philosophos audire, notavimus ad

vendit: interior illa pars mancipio dari non poteſt. Ab hac quidquid venit, liberum eſt. non enim aut nos omnia iubere poſſumus, aut in omnia ſervi parere coguntur: contra rempublicam imperata non facient, nulli ſceleri manus commodabunt.

XXI. Quaedam ſunt quae leges nec iubent, nec vetant facere: in his ſervus materiam beneficii habet. Quamdiu praeſtatur, quod a ſervis exigi ſolet, miniſterium eſt: ubi plus quam quod ſervo neceſſe eſt, beneficium. Ubi in affectum amici tranſit, deſinit vocari miniſterium. Eſt aliquid, quod dominus praeſtare ſervo debeat, ut cibaria, ut veſtiarium: nemo hoc dixit beneficium. At indulſit, liberalius 2
educavit, artes quibus erudiuntur ingenui, tradidit: beneficium eſt. Idem e contrario ſit in perſona ſervi. Quidquid eſt quod ſervilis officii formulam excedit, quod non ex imperio, ſed ex voluntate praeſtatur, beneficium eſt: ſi modo tantum eſt, ut hoc vocari potuerit, quolibet alio praeſtante.

XXII. Servus, ut placet Chryſippo, perpetuus mercenarius eſt. Quemadmodum ille beneficium dat, ubi plus praeſtat, [a] quam quod operas locavit: ſic

H 2

a. *quam quod operas locavit.* Sic omnes Pinc. et Grut. codd. Recte. *Ille* mercenarius operas ſuas mercede locat alteri, at ſi beneficium dat, omnem mercedem ſpernit, ideoque plus praeſtat benefaciendo. Hoc tamen noluerunt ita capi Muret. Lipſiusque, qui praetulerunt: *quam ad quod o. l.*, nec Gruterus, qui emendat, *quam in quod o. l.* *Quod* eſt quatenus, quando. Eraſmus dedit: *quam quid operis l.* Huetus: *quam quod operae locavit.*

Conſolat. ad Helv. C. 12, 8. Vol. I. p. 184 ſq.

1. *cibaria* dimenſa ſua et iuſta, quae nominabantur menſtruum et diarium, unde peculium ſervi comparabant parci. cf. Ep. LXXX, 8 not. *veſtiarium* i. pecuniam pro veſte datam, vid. c. 8, 5 de Tranq. Animi.

2. *Artibus ingenuis* liberalibus vel honeſtis eſſe ſervos eruditos conſtat e Cic. et Hor. Ep. II, 2, 27. Sen. Ep. XXVII, 5 ſq. Plautus, Terentius et Epictetus ſervi fuere et morem teſtantur.

1. *mercenarius,* qui mer-

ſic ſervus ubi benevolentia erga dominum fortunae ſuae modum tranſiit, et altius aliquid auſus, quod etiam felicius nato decori eſſet, et ſpem domini anteceſſit, beneficium eſt intra domum inventum. An aequum tibi videtur, quibus, ſi minus debito faciant, iraſcimur, non haberi gratiam, ſi plus debito ſolito-
2 que fecerint? Vis ſcire, quando non ſit beneficium? ubi dici poteſt, Quid ſi nollet? Ubi vero id praeſtitit, quod nolle licuit, voluiſſe laudandum eſt. Inter ſe contraria ſunt, beneficium et iniuria. Poteſt dare beneficium domino, ſi a domino iniuriam accipere. atqui de iniuriis dominorum in ſervos qui audiat poſitus eſt, qui et ſaevitiam et libidinem, et in praebendis ad victum neceſſariis avaritiam compeſcat. Quid ergo? Beneficium dominus a ſervo accipit? im-
3 mo homo ab homine. Deinde quod in illius poteſtate fuit, fecit: beneficium domino dedit: ne a ſervo acceperis, in tua poteſtate eſt. Quis autem tantus eſt, quem non fortuna indigere etiam infimis cogat? Multa iam beneficiorum exempla referam, et diſſimilia,

cede operas ſuas locat, μισθωτὸς, μισθοφόρος, qui tamen liberi ſunt. Ubi hoc Chryſippus dixerit, ignoramus. De ſervis eum egiſſe in libro de Concordia tradit Athenaeus VI. p. 267. b.

2. *atqui de iniuriis — compeſcat.* Praefectus urbis (vid. Suet. Aug. 37 ibiq. Graev.). Opinor ab ipſo Auguſto eſſe, etſi Hadriano tribuitur, quod ſervos a dominis vetuit occidi, eosque iuſſit damnari per iudices, ſi digni eſſent. Ita Spartianus in eius vita c. 18. L. Haec coniectura eo veriſimilior eſt, quo clarius eſt teſtimonium Ulpiani lib. I. §. 1. 8 Dig. de off. praef. urb., praefectum urbis de ſervorum querelis cognoviſſe. cf. Heinecii Antiq. rom. ad Inſtit. I, 8. p. 132. Leges tamen has non ſatis accurate obſervatas eſſe apparet ex earum repetitione.

3. *Multa iam beneficiorum exempla* etc. Quaedam antea iam laudavi. Addas Macrobii Saturnal. I. c. XI. qui Epiſtola Senec. 47 uſus multa exempla attulit. Alia ipſe noſter refert in capp. ſeqq.

milia, et quaedam inter se contraria. Dedit aliquis domino suo vitam, dedit mortem, servavit periturum: et hoc si parum est, pereundo servavit. alius mortem domini adiuvit, alius decepit.

XXIII. Claudius Quadrigarius in [a] duodevicesimo
annalium tradidit, cum obsideretur Grumentum, et
iam ad summam desperationem ventum esset, duos
servos ad hostem transfugisse, et operae pretium fe-
cisse. Deinde urbe capta, passim discurrente victo-
re, illos per nota itinera ad domum in qua servie-
rant, praecucurrisse, et dominam suam ante se egis-
se: et quaerentibus quaenam esset, dominam, et qui-
dem crudelissimam ad supplicium ab ipsis duci, pro-
fessos esse. Eductam deinde extra muros, summa 2
cura celasse, donec hostilis ira consideret. deinde, ut
satiatus miles cito ad Romanos mores rediit, illos
quoque ad suos redisse, et dominam sibi ipsos dedis-
se. Manumisit utrumque e vestigio illa: nec indigna-
ta est ab his se vitam accepisse, in quos vitae necis-
que potestatem habuisset. Potuit sibi hoc vel magis
gratulari. Aliter enim servata, munus notae et vul-
garis clementiae habuisset: sic servata, nobilis fabula,

a. *duodevicesimò* omnium codd. lectio, praeter unum palat., qui habet: *duodecimo*. *Grumentum* codd. confirmant. Muretus tamen *Adrumetum*, ex ingenio. At *Grumentum* bene habet: fuit urbs in Lucania.

1. *Claudius Quadrigarius.* Saepe a veteribus laudatur, qui Acilii Annales graece scriptos in latinum sermonem vertit et ad bellum Sullanum continuavit. Paucissima ex eius opere servata sunt. Cf. G. I. Vossii Opus de Historic. lat. I. c. 10. p. 44 ed. frcf. 1677. 4. Quando autem haec res gesta sit, utrum bello punico, an sociali (cf. Flor. III, 18) ignoramus. Ceterum Macrob. Sat. I, XI p. 249 bip. eandem rem narrat. *Operae pretium fecisse* dignam mercedem labore et periculo suo cepisse. cf. Livii praef. facturusne operae pretium sim. *Clementiae* sc. ab hostibus in ipsam collatae.

3 et exemplum [b] duarum urbium fuit. In tanta confusione captae civitatis, quum sibi quisque consuleret, omnes ab illa praeter transfugas fugerunt. At hi, ut ostenderent quo animo facta esset prior illa transitio, a victoribus ad captivam transfugerunt, personam parricidarum ferentes. Quod in illo beneficio maximum fuit, tanti iudicaverunt, ne domina occideretur, videri dominam occidisse. Non est, mihi crede, non, dico, servilis animi, egregium factum fama sceleris emisse.
4 C. Vettius, praetor Marsorum, ducebatur ad [c] Romanum imperatorem. Servus eius gladium militi ipsi, a quo trahebatur, eduxit, et primum dominum occidit: deinde, Tempus est, inquit, me et mihi consulere: iam dominum manumisi. atque ita se uno ictu transiecit. Da mihi quemquam, qui magnificentius dominum servarit.

XXIV. Corfinium Caesar obsidebat: tenebatur inclusus Domitius. Imperavit medico eidemque servo suo,

b. *duarum*. Praefero hanc omnium codd. lectionem cum Gron. coniecturae Pinc. *Grumentinae urbis* e scripta lectione *Drumen* etc. — c. *Romanum imperatorem*. Sic omnes fere codd. et edd.

4. Et hanc historiam narrat Macrobius l. l. qui *Caium Vettium* appellat Pelignum Italicensem, et imperatorem Pompeium, quem Romanis praefuisse scimus ex Appiano aliisque bello sociali italico s. marsico. Factum est a. u. 665.

1. *Iulius Caesar*. cf. Sueton. Iul. 34. Ner. 2. At Plin. VII H. N. 53 aliter rem narrat: L. Domitius clarissimae gentis apud Massiliam victus, Corfinii captus ab eodem Caesare, veneno poto propter taedium vitae, postquam biberat, omni ope ut viveret annixus est. — Utrumque tamen bene coniungi potest. Plutarch. Caes. p. 724 frcf. consentit cum Seneca. *Medicos* servos Romae et libertinos, sero autem demum liberos ingenueque natos homines fuisse constat v. c. e Curt. Sprengel. Histor. Medic. *medicamentum innoxium*. Plutarch. l. l. appellat *ὑπνωτικὸν οὐ θανάσιμον*. *asservari* custodia. *servatus* quidem et dimissus

ſuo, ut ſibi venenum daret. Quum tergiverſantem videret: Quid cunctaris, inquit, tanquam tua in poteſtate totum iſtud ſit? mortem rogo armatus. Tum ille promiſit, et medicamentum innoxium bibendum illi dedit: quo quum ſopitus eſſet, acceſſit ad filium eius: Iube me, inquit, aſſervari, dum ex eventu intelligas, an venenum patri tuo dederim. Vixit Domitius, et ſervatus a Caeſare eſt: prior tamen illum ſervus ſervaverat.

XXV. Bello civili, proſcriptum dominum ſervus abscondit: et quum annulos eius ſibi aptaſſet, ac veſtem induiſſet, ſpeculatoribus occurrit: nihil ſe deprecari, quo minus imperata peragerent, dixit: et deinde cervicem porrexit. Quanti viri eſt, pro domino eo tempore mori velle, quo erat rara fides, dominum mori, nolle? in publica crudelitate mitem inveniri, in publica perfidia fidelem? quum praemia proditionis ingentia [a] ostendantur, praemium fidei, mortem concupiſcere?

XXVI. Noſtri ſeculi exempla non praeteribo. Sub Tiberio Caeſare fuit accuſandi frequens et paene publica

a. *ostendantur.* Huet. coni. in notis mſſ.: *ostendebantur,* propter ſuperius; *quo erat.*

miſſus eſt, ſed ſtatim ad Pompeium tranſiit ingratus Domitius referente Plut. l. l.

XXV. *Annulos.* In Appian. IV Civil., in Valer. Max. VI, init., in Macrobio. Annulos autem veſtemque ſumit, tamquam ingenuus et ſenator, ut ſic pro hero ſe probaret. L. Bellum hoc geſtum eſt inter Marium et Sullam. *Rara.* Quidni rara? nam praemiis inducebantur ad dominos prodendos vel occidendos: et qui feciſſet ac caput retuliſſet, praemium capiebat et libertatem et dena millia drachmarum itemque civitatem. Appianus.

XXVI, 1. *Sub Tiberio-rabies:* quae reducta maieſtatis lege initium cepit. Tacit. Annal. I, 72 ſqq. *quae-confecit.* Hinc Tacitus pacem ait quovis bello hanç ſaeviorem fuiſſe.

blica rabies, quae omni civili bello gravius togatam civitatem confecit. Excipiebatur ebriorum sermo, simplicitas iocantium. nihil erat tutum: omnis saeviendi placebat occasio. Nec iam reorum exspectabatur eventus, quum esset unus. Coenabat Paullus praetorius in convivio quodam, imaginem Tiberii Caesaris habens, [a] ectypam, et eminente gemma.
2 Rem ineptissimam fecero, si nunc verba quaesiero, quemadmodum dicam, illum matellam sumsisse. Quod factum simul et Maro ex notis illius temporis vestigatoribus notavit. At servus eius cui nectebantur insidiae, ei ebrio annulum extraxit. et quum Maro convivas testaretur, admotam esse imaginem obscoenis, et iam subscriptionem componeret: ostendit in manu sua servus annulum. Si quis hunc servum vocat, et illum convivam vocabit.

XXVII. Sub divo Augusto nondum hominibus verba sua periculosa erant, iam molesta. Rufus, vir ordinis

a. *ectypam.* Ita bene e vet. libr. Muretus, nam et codd. pal. consentiunt. Vulgati ante Muretum, e. c. Erasmus, retinent: *exsculptam eminente g.*

fuisse. *ectypam* expressam et effigiatam, *ἔκτυπον*: puto autem fuisse in gemma imaginem ita insculptam, ut reliqua gemmae pars emineret, bas-relief: etsi probe sciam fuisse gemmas interdum opposita ratione imaginibus prominentibus ornatas, haut-relief.

2. *verba quaesiero.* Ne sordidis scilicet illis et communibus utar, *matulam ἀμίδα sumere. Maro* numquam ab alio quoquam praeter nostrum vocatur in delatoribus istius aetatis. Testatur rem Suet. Tib. 58, ubi et noster locus ab interpretibus admotus est. *Subscriptionem* i. e. libellum accusationis, cui ceteri tamquam testes subscripsere et socii nomina sua. *Convivam* Maronem caedes et accusationes ibi machinantem atque ideo hoc nomine convivae indignum.

1. Ex hoc exemplo ab uno Seneca narrato apparet, Tacitum Annal. 1, 72 nec hanc dicendi licentiam exclusisse,

dinis senatorii, inter coenam optaverat, ne Caesar salvus rediret ex ea peregrinatione quam parabat: et adiecerat, Idem omnes et tauros et vitulos optare. Fuerunt qui illa diligenter audirent. Ut primum diluxit, servus qui coenanti ad pedes steterat, narrat quae inter coenam ebrius dixisset. hortatur, ut Caesarem occupet, atque ipse se deferat. Usus consilio, 2
descendenti Caesari occurrit. Et quum malam mentem habuisse se pridie iurasset, id ut in se et filios suos recideret, optavit, et Caesarem, ut ignosceret sibi, rediretque in gratiam secum, rogavit. Quum dixisset se Caesar facere: Nemo, inquit, credet te mecum in gratiam redisse, nisi aliquid mihi donaveris; petitque non fastidiendam a propitio summam, et impetravit. Caesar ait: Mea causa dabo operam, ne 3

clusisse, quum diceret, Augustum cognitionem de famosis libellis specie legis maiestatis primum tractavisse:' Sueton. Tib. 58 idem fere tradit. *Idem omnes — optare.* Similem iocum affert Lipsius ex Ammiano Marcellin. XXV, 4 p. 46. To. II. bip. de Iuliano et Marco Caesare: Albi boves Marco Caesari, si tu viceris, (dixere) nos periimus. *servus qui coenanti ad pedes st.*, ad diversa ministeria exsequenda, v. c. ad lychnuchum tenendum, ad cibos scindendos etc. cf. Senec. Epist. 47, 4 et Pignorius de servis passim.

2. *descendenti* a palatio in publicum. '*Descendere* autem dicuntur iam libera republica honestiores, (quippe in montibus plerumque habitantes) quum in forum, Curiam, Campum, item in universum, quum in publicum prodeunt. Cf. Bentlej. ad Horat. Epp. I, 20, 5. Ernesti Clav. Cic. h. v. *malam mentem* se insanum fuisse: opp. bona mens. Confert Lipsius Tibullum II, 5, 104. *id ut in se — recideret*, ex formula nota, quae occurrit quoque ap. Tibull. I, 2, 12: infra IV, 31, 3 ubi est, quidquid mali dixi, mihi et capiti meo. cf. Heinsium ad Ovid. Ep. 20, 127.

3. *Mea causa.* Equidem sane mihi temperabo, ne tibi irascar: nam simulatque in gratiam tecum rediero, tibi donanda quaedam erunt, ideo-

unquam tibi irascar. Honeste Caesar, quod ignovit, quod liberalitatem clementiae adiecit. Quicunque hoc audiverit exemplum, necesse est Caesarem laudet, sed quum servum ante laudaverit. Num exspectas, ut tibi narrem manumissum, qui hoc fecerat? nec tamen gratis. pecuniam pro libertate eius Caesar numeraverat.

XXVIII. Post tot exempla num est dubium, quin beneficium aliquando a servo dominus accipiat? Quare potius persona rem minuat, quam personam res ipsa cohonestet? Eadem omnibus principia, eademque origo: nemo altero nobilior, nisi cui rectius ingenium, et artibus bonis aptius. Qui imagines in atrio exponunt, et nomina familiae suae longo ordine, ac multis stemmatum illigata flexuris, in parte prima aedium collocant: noti magis, quam nobiles sunt.

ideoque irae meae poenam solvam. Commodum itaque meum mihi suadebit, ut sim tibi propitius.

1. Apud Senecam *persona* de quocunque homine dicitur: sic erat supra III, 17, 4. Aliter apud Ciceronem usurpatur. Cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. et Sanctii Minerva 1, 12, 4 ibiq. Perizon. *Qui imagines — nobiles sunt.* Cf. ad Epist. XLIV, 4. Erudite Schweighäuseri ibi memoratam et probatam sententiam uberius tractavit Eichstadius V. Ill. dissertatt. II de imaginibus romanis ed. II. Petropoli 1806. 4. Fuere autem, ut breviter repetam, imagines, effigies cereae maiorum in atriis custodiri solitae, atque in pompis funebribus funera in curribus comitatae, quas servi tunc portarunt iis induti, ut maiores illos imitarentur. Loci classici sunt Polyb. VI, 53 not. Schwgh. To. VI p. 394. coll. Sueton. Vespas. c. 19. Diodor. Sic. To. II p. 518. *Stemmatum* etc. Plin. H. N. XXXV, 2 ait: stemmata vero lineis discurrebant ad imagines pictas. Erant, addit Lipsius, minores et rotundae imagines (f. potius orbes nominibus signati) quae ad latera adsitae genus maternum aut et propinquos notabant. Noster stemmatum signandorum mos inde derivatus est. Funiculi florum sertis ornati (inde

στέμμα-

funt. Unus omnium parens mundus eft: five per 2
fplendidos, five per fordidos gradus, ad hunc prima
cuiusque origo perducitur. Non eft, quod te ifti
decipiant, qui quum maiores fuos recenfent, [a] ubicunque
illuftre nomen defecit, illo deum infulciunt.
Neminem defpexeris, etiamfi circa illum obfoleta
funt nomina, et parum indulgente adiuta fortuna:
five libertini ante vos habentur, five fervi, five exterarum
gentium homines. Erigite audacter animos, 3
et quidquid in medio fordidi iacet, tranfilite: exfpectat
vos in fummo magna nobilitas. Quid fuperbia
in tantam vanitatem attollimur, ut beneficia a fervis
indignemur accipere, et fortem eorum fpectemus,
obliti meritorum? Servum tu quemquam vocas, libidinis
et gulae fervus, et adulterae, immo adulterarum
commune mancipium? Servum vocas quemquam
tu? Quo tandem ab iftis gerulis raperis, cubile iftud 4
tuum

a. *ubicunque illuftre nomen defecit, illo deum infulciunt.* Naz. *illo deum fulgiunt.* Ex quo veriffima exftitit Salmafii divinatio: *illo deum infulciunt.* Vani aliorum conatus. Saepius hoc verbum ap. noftrum occurrit. Gronovius. Ceterum in olim cufis fic haec concipiebantur: *ubicunque fecit nomen illuftre, illo domini fugiunt.* Sed Erafmus inveniebat in aliis codd. *illo deum fugiunt*, in aliis *dominum fingunt.* Huetus in nott. mff. voluit: *illico deum infulciunt*, laudato Salmafio.

σέμματα) coniunxere imagines cognatorum.

2. *mundus* i. e. coelum. nam, ftoica fententia, ex illo animae et e fideribus. Senec. Epift. XLIV, 1: Omnes fi ad primam originem revocentur, a diis funt: ubi cf. not. *Non eft — infulciunt.* Docent hoc multae familiae et Graecorum et Romanorum, e. c. gens Iulia ad Venerem originem fuam referens, vid. Liv. 1, 4 etc. *Neminem defpexeris* etc. Similia habes apud noftrum Ep. 44, 3. ubi docui hanc fententiam cepiffe noftrum a Platon. Theaetet. Vol. II. p. 118 fq. ed. bip.

4. *gerulis* i. lecticariis. *cubile* i. lecticam, in qua iacebant et cubabant. Servi autem robuftiffimi fuere ifti *penulati.* paenulas, des capots, caputrock, explicat

tuum circumferentibus? quo te penulati isti in militum et quidem non vulgarem cultum subornati? quo, inquam, te isti efferunt? ad ostium alicuius ostiarii, ad hortos alicuius ne ordinarium quidem habentis officium. Et deinde negas tibi beneficium a servo tuo posse dari, cui osculum alieni servi beneficium est.
5 Quae est tanta animi discordia? eodem tempore servos despicis, et colis. Imperiosus intra limen atque impotens, humilis foris: et tam contemtus, quam contemnens. Neque enim ulli magis abiiciunt animos, quam qui improbe tollunt: nullique ad calcandos alios paratiores, quam qui contumelias facere, accipiendo didicerunt.

XXIX. Dicenda haec fuerunt, ad contundendam insolentiam hominum ex fortuna pendentium, vindicandumque ius beneficii dandi a servis, ut a filiis quoque vindicaretur. Quaeritur enim, an aliquando liberi maiora beneficia dare parentibus suis possint, quam acceperint? Illud conceditur, multos filios maiores potentioresque exstitisse, quam parentes
2 suos: aeque et illud, meliores fuisse. Quod si constat, potest fieri, ut meliora tribuerint, quum et fortuna

cat Böttiger in Sabina p. 448, qui canusinatos i. e. rubris vestibus eiusmodi ornatos e Martial. IX, 23. XIII, 129 intelligit, laudatis Lipsio Elector. 1, 25 et Pignorio de servis p. 136. Egit quoque de paenulis militaribus, quas super tunicam indutas et ipse putat et ruso colore, Salmas. ad Scriptt. H. Aug. I. p. 774. 925 sq. *ad ostium — officium* i. ad domini potentis aut placentis domum hortosque, ubi vili servo, *ostiario*, aut vicario servi alterius adularis ad mollem accipiendum aditum. Ordinarius servus erat, qui certum aliquod ministerium in familia exercebat: hi interdum vicarios servos habebant. cf. Ep. 110, 1.

1. *hominum ex fortuna pendentium*, divitiis affluentium, et iis solummodo se suaque metientium. *ut a filiis*, quippe qui sub patria potestate erant, ideoque servis similes.

tuma illis maior esset, et melior voluntas. Quidquid,
inquit, est, quod dat patri filius, utique minus est,
quia hanc ipsam dandi facultatem patri debet. Ita
nunquam beneficio eius vincitur, cuius beneficium
est ipsum, quod vincitur. Primum, quaedam initium
ab aliis trahunt, et tamen initiis suis maiora sunt.
Nec ideo aliquid non est [a] maius eo quo coepit, quia
non potuisset in tantum procedere, nisi coepisset.
Nulla non res principia sua magno gradu transit. Se- 3
mina omnium rerum causa sunt: et tamen minimae
partes sunt eorum quae gignunt. Adspice Rhenum,
adspice Euphratem, omnes denique inclytos amnes:
quid sunt, si illos illic unde effluunt, aestimes? Quid-
quid est quo timentur, quo nominantur, in processu
paraverunt. Tolle radicem, nemora non surgent;
nec tanti montes vestientur. Adspice trabes, sive 4
proceritatem aestimes, altissimas; sive crassitudinem
spatiumque ramorum, latissime fusas: quantulum est
his comparatum illud, quod radix tenui fibra comple-
ctitur? Innituntur fundamentis suis templa, et illa
urbis moenia: tamen quae in firmamentum totius
operis

a. *maius eo quo coepit.* Sic omnes codd. et edd. Pinc. tamen coni. *a quo coepit.*

2. *cuius beneficium.* Vinci beneficio a patre manavit, quia ipse qui vincit, id est filius, a patre originem habet. *Vincitur* sc. pater.

3. *Quidquid est — paraverunt*, materiam timorem incutiendi, et famam sibi acquirendi nondum habuere *Euphrates* in montibus Armeniae, *Rhenusque* in montibus Helvetiae: nominasse videtur hos fluvios, quia tunc temporis imperii rom. termini erant.

4. *Trabes* i. magnas arbores: qua significatione praesertim poetis haec vox in usu fuit: quamobrem Nonius Marcell. c. 2, 845 fragmentum Varronis attulit. Usitatior vox fuit de lignis compactis, de columnis etc. *latissime fusas.* Cic. de Orat. I, 7 exprimit, Platonem X p. 286 bip. imitans,

operis iacta sunt, latent. Idem in ceteris evenit:
5 principia sua semper sequens magnitudo obruit. Non potuissem quidquam consequi, nisi parentum beneficium antecessisset: sed non ideo quidquid consecutus sum, minus est eo, sine quo consecutus non essem. Nisi me nutrix aluisset infantem, nihil eorum, quae consilio ac manu gero, facere potuissem, nec in hanc emergere nominis claritatem, quam civili ac militari industria merui: numquid tamen ideo maximis operibus praeferes nutricis officium? At quid interest, quum aeque sine patris beneficio, [b] quam sine nutricis fomento, non potuerim ad ulteriora procedere?

XXX. Quod si initio meo, quidquid iam possum, debeo: cogita non esse initium mei patrem, ne avum quidem. Semper enim erit ulterius aliquid, ex quo originis proximae origo descendat. Atqui nemo dicet me plus debere ignotis, et ultra memoriam positis maioribus, quam patri: plus autem debeo, si hoc ipsum quod genuit me pater meus, maioribus debet.
2 Quidquid praestiti patri, etiamsi magnum est, infra aestima-

b. *quam sine nutricis fomento.* Ultima vox, quae in Erasmica et antiq. edd. comparet, desideratur in Pinc. et Grut. codd. ideoque a Pinc. et Grut. eiecta est. Sed nexus sententiae eam poscit, et licet *beneficio* etiam huc trahas, tamen mancum quid oratio sonat, non e more Senecae: fomentum de nutrimento apud nostrum quoque occurrit, Epist. 102, 26 ex maternorum viscerum calido mollique fomento, Nat. Qu. IV, 13 med. Omnino de quacunque re dolores mitigante in usu erat, e. c. Horat. Epp. 1, 2, 52 ubi cave cum Buherio *fomenta podagram* mutes in *tomenta*, quamquam Wakefieldus temere in textum receperit.

tans, platanus — patulis est diffusa ramis.

5. *officium* i. ministerium. cf. supra c. 18, 1: nam nutrices, *μαῖαι*, servilis fuere conditionis et apud Graecos et ap. Rom.

2. *Quidquid praestiti* etc. Sunt verba adversarii, quae Seneca ita adhibet, quasi ab eo accepta in suam personam transferat. Signo interrogandi distinxi. At isto modo medicum remunerari satis

aeſtimationem paterni muneris eſt, quia non eſſem,
ſi non genuiſſet? Iſto modo, etiamſi quis patrem
meum aegrum ac moriturum ſanaverit, nihil praeſta-
re ei potero, quod non beneficio eius minus ſit. non
enim genuiſſet me pater, ni ſanatus eſſet. Sed vide,
ne illud verius ſit aeſtimari, an id quod potui, et id
quod feci, meum ſit, mearum virium, meae volun-
tatis. Illud quod natus ſum, per ſe intuere quale ſit: 3
animadvertes exiguum et incertum, et boni malique
communem materiam, ſine dubio primum ad omnia
gradum: ſed non ideo maiorem omnibus, quia pri-
mum. Servavi patrem, et ad ſummam provexi di-
gnitatem, et principem urbis ſuae feci: nec tantum
rebus a me geſtis nobilitavi, ſed ipſi quoque gerenda-
rum ingentem ac facilem, nec tutam minus, quam
glorioſam dedi materiam. Honores, opes, quidquid 4
humanos ad ſe animos rapit, congeſſi, et quum ſupra
omnes ſtarem, infra illum ſteti. Dic nunc, Hoc ip-
ſum, quod iſta potuiſti, patris munus eſt. Reſpon-
debo tibi, Eſt prorſus, ſi ad iſta facienda naſci ſatis
eſt. ſed ſi ad bene vivendum minima portio eſt vive-
re, et id tribuiſti, quod cum feris mihi et animalibus
quibusdam minimis, quibusdam etiam foediſſimis
commune eſt; noli tibi aſſerere, quod non ex tuis 5
beneficiis, etiamſi non ſine tuis, oritur. Puta me
vitam pro vita reddidiſſe. Sic quoque munus tuum
vici,

ſatis numquam potero. *Sed, vide ne*, fortaſſe aequius berem aeſtimaveris etc.

4. *ſed ſi ad bene vivendum*. Noſter Ep. 77, 17: Quomodo fabula, ſic vita: non quam diu, ſed quam bene acta ſit, refert. 101, 5 quam bene vivas referre, non quam diu. *et id tribuiſti* ſc. naſci, vivere. *ut mori poſſem*. Acute extenuat beneficium paternum et ſuum auget. Sicut levius eſt mori, priusquam timeas mori, nempe in infantia aut pueritia, ſic maius aeſtimandum retinere aliquem in vita, cuius ſenſum habet, quam dare eam non ſentienti. L.

vici, quum ego dederim ſentienti, [a] quum ſentiens me dare: quum vitam tibi non voluptatis meae cauſa, aut certe per voluptatem dederim: quum tanto maius ſit retinere ſpiritum, quam accipere, quanto levius mori ante mortis metum.

XXXI. Ego vitam dedi ſtatim illa uſuro: tu neſcituro, [a] an viveret: ego vitam dedi, mortem timenti: tu vitam dediſti, ut mori poſſem: ego vitam tibi dedi conſummatam, perfectam: tu me expertem rationis genuiſti, onus alienum. Vis ſcire, quam non ſit magnum beneficium, vitam ſic dare? expo-
2 ſuiſſes; nempe iniuria erat genuiſſe. Quo quidem colligo minimum eſſe beneficium, patris matrisque concubitum, niſi acceſſerint alia, quae proſequerentur hoc initium muneris, et aliis officiis ratum facerent. Non eſt bonum vivere, ſed bene vivere. At bene vivo: ſed potui et male: ita hoc tantum eſt
3 tuum, quod vivo. Si vitam imputas mihi per ſe, nudam,

a. *quum ſentiens me dare* ſc. dederim. Egregie contra Zinzerling. Promulſ. c. 22. ſinceritatem lectionis defendit Gronovius. Repetitio particulae, ait, eſt rhetorica, pueris nota. Eandemque ſcripturam iam antea probaverat Gruterus.

a. *an viveret* omnium codd. lectio eſt, non *viverem.* Mox *expoſuiſſes* plerique codd. dant, probante Pinc. et Gronov. Antea: *Si exp.*

1. *onus alienum* matris quae in utero geſtavit. L. *expoſuiſſes.* Liberos exponendi mos iam a Romulo dicitur eſſe vetitus, niſi infantes monſtroſi, debiles aut inſignes ad deformitatem eſſent iudicati. cf. Dionyſ. halic. II. p. 88. lipſ. ed. anni 1691 fol. In Legg. XII tabb. etiam fuit. Cic. de Legg. III, 8. Sub imperatoribus tamen nihil hac expoſitione fuit frequentius: cf. Sueton. Octav. 65. Calig. 5. Tacit. Hiſt. V, 5. Vide quae ex Ger. Noodtii et Bynkershoekii ſcriptis hac de re retulit Heineccius in Antiq. rom. ad Inſtitut. I, 9 p. 137. not. b. Parum humane itaque non ſolum antiquos legumlatores hac de re ſtatuiſſe conſtat: ſed ipſe Ariſtoteles Polit. VII, 16 vetat, ne quidquam orbatum natura (πεπηρωμένον) aleretur.

dam, egentem consilii, et id ut magnum bonum iactas: cogita te mihi imputare muscarum ac vermium bonum. Deinde, ut nihil aliud dicam, quam bonis artibus me studuisse, ut cursum ad rectum iter vitae dirigerem: in ipso beneficio tuo, maius quam quod dederas, recepisti. Tu enim me mihi rudem et imperitum dedisti: ego tibi filium, qualem genuisse gauderes.

XXXII. Aluit me pater. Si idem praesto, plus reddo: quia non tantum ali se, sed a filio ali gaudet, et maiorem ex animo meo, quam ex ipsa re, percipit voluptatem. Illius alimenta ad corpus tantum meum pervenerunt. Quid si quis in tantum processit, ut aut eloquentia per gentes enotesceret, aut iustitia, aut bellicis rebus, et patri quoque ingentem circumfunderet famam, tenebrasque natalium suorum clara luce discuteret: non inaestimabile in parentes suos
beneficium contulit? An quisquam Aristonem et Gryl- 2
lum, nisi propter Xenophontem ac Platonem filios,
nosset? Sophroniscum Socrates exspirare non patitur.
Ceteros enumerare longum est, qui vivunt ob nullam
causam aliam, quam quod illos liberorum eximia virtus
tradidit posteris. Utrum maius beneficium dedit
M. Agrippae pater, ne post Agrippam quidem notus:
an patri dedit Agrippa, navali corona insignis, unicum adeptus inter dona militaria decus? qui tot in 3
urbe

2. *Aristo* Platonis, *Gryllus* Xenophontis pater fuit. Cf. Fabric. Bibl. Gr. Vol. III. p. 1. et p. 57. Harl. *ne post — notus.* De hac ignobilitate Agrippae cf. Seneca pater lib. II Controvers. IV (XII) p. 195. To. III. Gronov. *unicum* i. e. rarissimum, utpote quod solus praeter Agrippam M. Varro accepit. Plin. H. N. 16, 4. Omnia quae de *M. Agrippa* noster retulit, historia testatur, e. c. aquaeductus (Dio Cass. 54, 12), balneum laconicum, arcum Neptuni, Pantheon etc. Dio Cass. 53, 27. 54, 28 — 30. cf. ad Epist. 94, 46.

urbe maxima opera excitavit, quae et priorem magnificentiam vincerent, et nulla postea vincerentur? Utrum Octavius maius ullum beneficium dedit filio, an patri divus Augustus, quamvis illum umbra adoptivi patris abscondit? Quantam cepisset voluptatem, si illum, post debellata arma civilia, vidisset securae paci praesidentem, non agnoscens bonum suum, nec satis credens, quoties respexisset ad se,
4 potuisse illum virum in domo sua nasci? Quid nunc ceteros persequar, quos iam consumsisset oblivio, nisi illos filiorum gloria e tenebris eruisset, et adhuc in luce retineret? [a] Deinde quum quaeramus, non, quis filius patri maiora beneficia reddiderit, quam a patre acceperat: sed an possit aliquis maiora reddere: etiamsi quae retuli exempla, nondum satisfaciunt, nec beneficia parentum suorum supermicant; capit tamen hoc natura, quod nondum ulla aetas tulit. Si singula paternorum meritorum magnitudinem exsuperare non possunt, plura in unum congesta superabunt.

XXXIII.

a. *Deinde quum quaeramus, non, quis* omnes palatini et Naz. cum Colon. *Deinde — num quis, non quaerimus* debetur veteri codici Erasmi. *Deinde non quaeramus num quis* ante Gruterum vulg. Gronovius servat veterem codd. lectionem, nisi quod *num* in *non* mutat, et ita distinguit, ut verba: *etiamsi — supermicant* pro parenthesi habeat.et *capit tamen* ad *Deinde quum* referat. Sequutus eum sum. Mox *supermicant* omnium edd. antiq. lectio est, codd. inprimis Naz., tamen servant, *superiniiciunt*, unde, Salmasio ad Solinum auctore, Gronovius *superiaciunt* legendum suadet, tum ad Liv. X, 30. et 38, 58, tum ad h. l., collato usu Graec. τῶν ὑπερακοντίζειν et ὑπερβάλλειν. Si vero nulla emendatione admissa codd. lectio bonum sensum funderet, libenter sequerer: sed quum haec emendari prius debeat, quam illa uti possim, istam ab edd. oblatam eamque bonum sensum praebentem praeferam, nec quidquam mutem.

3. *umbra adoptivi patris*, Iulii Caesaris, qui verum et legitimum patrem *Octavium* oblivioni fere tradidit. Nihilominus Octavii gaudium magnum fuisset etc. Imago arboris, qua modo usus est, fortasse illos Virgilii Georg. II, 82 versus fatis celebres: Miraturque novas

XXXIII. Servavit in proelio patrem Scipio, et praetextatus in hoſtes equum concitavit: parum eſt, quod ut perveniret ad patrem, tot pericula maximos duces quummaxime prementia contemſit, tot oppoſitas difficultates: quod ad primam pugnam exiturus tiro per veteranorum corpora cucurrit; quod annos ſuos tranſilivit. Adiice, ut idem patrem reum defen- 2
dat, et conſpirationi inimicorum potentium eripiat: ut alterum illi conſulatum, ac tertium, aliosque honores etiam conſularibus concupiſcendos congerat, ut pauperi raptas belli iure opes tradat; et quod eſt militaribus viris ſpecioſiſſimum, divitem illum ſpoliis etiam hoſtilibus faciat. Si adhuc parum eſt, adiice ut provincias et extraordinaria imperia continuet: adiice ut dirutis maximis urbibus, Romani imperii ſi- 3
ne aemulo ad ortus occaſusque venturi defenſor et conditor, maiorem nobilitatem nobili viro adiiciat.

vas frondes et non ſua poma, in memoriam revocavit.

1. De *P. Cornelio Scipione* Africano maiore idem narrat Liv. 21, 46, qui ait: Servati conſulis (P. Corn. Scipionis patris huius filii celeberrimi) decus Coelius ad ſervum natione Ligurem delegat: malim equidem de filio verum eſſe, quod et plures tradidere auctores, et fama obtinuit. Polyb. X, 3 memorat rem quoque ex ore Laelii intima cum Scipione amicitia iuncti. Actum hoc eſt a. u. 536 in proelio equeſtri cum Annibale ad Ticinum, Scipione annum decimum ſeptimum agente, ideoque et *praetextato et tirone*, etſi eum togam virilem iam aſſumſiſſe veriſimile ſit, quod anno XV aut XVI aetatis factum conſtat.

2. *Adiice, ut idem* etc. Noli credere, Scipionem filium haec pro patre geſſiſſe. Nam hiſtoria docet, patrem conſulatu depoſito in Hiſpaniam abiiſſe cum ſupplemento copiarum et ibi a. u. 544 cum fratre periiſſe: vid. Polyb. III, 37 ſq. X, 7 et 36. Liv. 25, 36. Animo, potius ait, ſingas, eum omnia, quae pietas in patrem conferre poſſet, in patrem ſuum cumulaviſſe beneficia, et compares tunc cum eo patrem etc.

[a] Dic Scipionis patrem: dubium est, quin generandi vulgare beneficium vicerit eximia pietas et virtus, ipsi urbi nescio utrum maius praesidium afferens, an decus?

XXXIV. Deinde, si hoc parum est, finge aliquem tormenta patris discussisse, finge in se transtulisse. Licet tibi in quantum velis extendere beneficia filii, quum paternum munus et simplex sit, et facile: [a] sed et danti voluptarium, quod necesse est, ille multis dederit etiam, quibus dedisse se nescit. In quo consortem habet, in quo spectavit legem patriam, praemia patrum, domus ac familiae perpetuitatem, omnia
2 potius quam eum cui dabat. Quid si quis sapientiam conse-

a. *Dic Scipionis patrem: dubium est — decus?* Sic optimi codd. Vulgatae tenent: *haud dubium — decus.* Recte Gronov. codd. sequutus, accipe, ait, an dubium est, dubiumne est? — a. *sed et danti voluptarium, quod necesse est, ille multis dederit* etc. Quum vulgata *nec dante voluntarium. Quid necesse est multis?* haberet, codd. autem darent, *sed dante voluntarium,* et deinceps *quod necesse est ille multis dederit etiam:* Pincianus egregie sensum Senecae perspiciens dedit: *sed et danti voluptarium, quod necesse est* etc., eumque iure sequutus est Gronovius, qui praeclare locum hunc interpretatus est.

1. ***Sed et danti voluptarium, quod necesse est, ille multis dederit etiam, quibus dedisse se nescit.*** Omnia haec eodem filo ducuntur ad minuendum beneficium paternum. Nihil impedit, inquit, quominus in immensum exaggeres beneficia, quae a filio potest accipere pater: nullum est enim tanti momenti, tam late patens, quod ab homine in hominem manare possit, quod non etiam patri expensum ferre queat filius, quum interim paternum illud geniturae sit unum, vulgare, obvium paratumque, praeterea lusus et iocus danti; tum eiusmodi, quod necessario (quotus enim quisque in uxore primum virum se experitur?) multis dederit, quos non agnoscit, et quod non solum dedit, sed partem in eo consors tori vindicat; de quo ut cogitaret, invitatus est non commodo aut necessitate accepturi, sed poenis caelibum lege irrogatis et praemiis patrum, et deside-

consecutus, hanc patri tradiderit, etiam nunc disputabimus, an maius aliquid dederit, quam acceperat: quum vitam beatam patri reddiderit, acceperit tantum vitam? Sed patris, inquit, beneficium est, quidquid facis, quidquid praestare illi potes. Et praeceptoris mei, quod [b] institutis liberalibus profeci. Ip- 3
sos tamen, qui tradiderunt illa, transcendimus: utique eos, qui prima elementa docuerunt. Et quamvis sine illis nemo quidquam assequi posset, non tamen quantumcunque qui assecutus est, infra illos est. multum inter prima ac maxima interest. Nec ideo prima maximorum instar sunt, quia sine primis maxima esse non possunt.

XXXV. Iam tempus est quaedam ex nostra, ut ita dicam, moneta proferri. Qui id beneficium dedit, quo est aliud melius, potest vinci: pater dedit filio

b. *institutis.* Lipsium in *studiis* emendaturum repressit Gronovius initio nott. ad Ciceron. de Officiis.

desiderio propagandae gentis, denique omnibus aliis potius, quam respectu eius cui dabat. Gronovius. *Lex patria* est Lex Iulia de maritandis ordinibus, quam pertulit Augustus. Sueton. Aug. 89. Praemia autem sunt lege Papia Poppaea promissa, e. c. ius liberorum trium, quatuor et quinque, quod omnium munerum personalium immunitatem haberet. Cf. Heineccii Antiq. rom. ad Instit. I, tit. 25.

3. *Ipsos tamen — transcendimus*, superare solemus. Nam gratum in praeceptores animum commendat laudatque: quum plerumque illi qui prima elementa docerent, γραμματοδιδάσκαλοι et γραμματισταὶ parvi aestimarentur. cf. Lucian. III p. 23 bip. not.

1. *ex nostra — moneta.* Stoica? an tua propria, o Seneca? Credo illum haec a se promere: priora ab Hecatone aut Chrysippo fuerunt. Lipsio haec indicanti iam praeiverat Henr. Stephanus lib. 1. c. 1. Prood. consentiente Grut. Ceterum ut comparatio sermonis cum moneta est nota, ita et monetam h. l. pro copia, thesauro adhiberi apparet. Cf. Bentlei. ad Horat. A. P. 59.

vitam; est autem aliquid vita melius: ita pater vinci potest, quia dedit beneficium, quo est aliquid melius.
2 Etiamnunc, qui dedit alicui vitam, si semel et iterum liberatus est mortis periculo, maius accepit beneficium, quam dedit: pater autem vitam dedit: potest ergo, si saepius periculo mortis liberatus a filio fuerit, maius beneficium accipere, quam dedit. Qui beneficium accepit, maius accepit, quo magis eo indiget; magis autem indiget vita qui vivit, quam qui natus non est, ut qui ne indigere quidem omnino possit: maius ergo beneficium accipit pater, si vitam a filio accepit, quam filius a patre, quod natus est.
3 Patris beneficia vinci a filii beneficiis non possunt. quare? quia vitam accepit a patre: quam nisi accepisset, nulla dare beneficia potuisset. Hoc commune est patri cum omnibus, qui vitam dederunt alicui. non potuissent enim referre gratiam, nisi vitam accepissent. Ergo nec medico in maius gratia referri potest. solet enim et medicus vitam dare: nec nautae, si
4 naufragum sustulit. Atqui et horum et aliorum, qui aliquo modo nobis vitam dederunt, beneficia vinci possunt: ergo et patrum possunt. Si quis mihi beneficium dedit, quod multorum beneficiis adiuvandum esset, ego autem beneficium illi dedi, quod nullius adiutorio egeret, maius dedi quam accepi: pater filio vitam dedit perituram, nisi multa accessissent, quae illam tuerentur: filius patri si dedit vitam, dedit eam, quae nullius desideraret auxilium, in hoc, ut

2. *Etiamnunc* i. e. praeterea. Quae nunc Seneca profert, non pro novis censeri possunt, sed sunt repetita ex antegressis, sed eo, puto, consilio, ut firmaret suo assensu, quae ex Hecatone aliisque recentioris Stoae auctoribus, iis enim Panaetius, Hecaton aliique adscribendi esse videntur, attulerat, vel refutaret dissensu. Dialecticum autem agit, stoico more.

ut permaneret: ergo maius beneficium accepit a filio pater, qui vitam accepit, quam ipſe illi dederat.

XXXVI. Haec non deſtruunt parentum veneratio-
nem, nec deteriores illis liberos faciunt, immo et-
iam meliores. naturâ enim glorioſa eſt virtus, et an-
teire priores cupit. [a] Alacrior erit pietas, ſi ad red-
denda beneficia cum vincendi ſpe venerit. Ipſis pa-
tribus id volentibus laetiſque contigerit; quoniam
pleraque ſunt, in quibus noſtro bono vincimur. Un-
de certamen tam optabile, unde tantam felicitatem
parentibus, ut fateantur ſe ipſos filiorum beneficiis
impares? Niſi hoc ita iudicamus, excuſationem da- 2
mus liberis: et illos ſegniores ad referendam gratiam
facimus, quibus ſtimulos adiicere debemus, et dice-
re, Hoc agite, optimi iuvenes! propoſita eſt inter
parentes ac liberos honeſta contentio, dederint ma-
iora, an receperint. Non ideo vicerunt, quia occu-

a. *Alacrior erit pietas — venerit. Ipſis patribus id volentibus laetiſque* etc. Sic conſtituit lectionem e codd. Gron., quum antea haberetur: *Id ſi patribus idem v. legibusque c.*

1. Hoc cap. in planam viam redit S., ex illa ſcrupuloſa et ſpinoſa. L. *Ipſis patribus id volentibus — contigerit; quoniam — vincimur. Unde* etc. Ipſi, ait, parentes maxime fuerint gaviſi, ſic ſecum certari, cum hac vincendi voluntate venire ad ſe liberos: nam novum non eſt et aliis in rebus, ex uſu interdum noſtro eſſe, ut in contendendo potius vincamur, quam vincamus. O unde, tamquam ex arcano quodam pietatis theſauro, exiſtet atque orietur nobis tam optabile certamen? unde ſperabimus eventuram tantam felicitatem? Deinde, his poſitis, Gronovius affert loca quaedam e Senec. IV de Benef. 6, 3. de Tranq. Anim. c. 3. Ep. 95. unde apparet, *unde* ſaepe cum accuſat. alioque caſu poni, ſubintellecto verbo quodam. Addi poteſt Horat. Serm. II, 7, 116. Unde mihi lapidem? quorſum eſt opus? unde ſagittas?

paverunt. Sumite modo animum, qualem decet, [b] et deficere nolite, ut vincatis, optantes. Nec desunt tam pulchro certamini duces, qui ad similia vos cohortentur, ac per vestigia sua ire ad victoriam, saepe iam partam ex parentibus, iubeant.

XXXVII. Vicit Aeneas patrem, ipse eius in infantia leve tutumque gestamen, gravem senio, per
media hostium agmina, et per cadentis circa se urbis ruinas ferens, quum complexus sacra ac penates
deos religiosus senex non simplici vadentem sarcina
premeret: tulit illum per ignes, et, quid non pietas
potest? pertulit, colendumque inter conditores Ro-
2 mani imperii posuit. Vicere Siculi iuvenes, quum
Aetna maiore vi peragitata, in urbes, in agros, in
magnam

b. *et deficere nolite, ut vincatis, optantes.* Sic edd. vett. et codd. nonnulli ap. Grut. Gronoviumque: nam cod. Naz. *nolite vincetis optates*, unde alterius manu factum erat *optantes*. H. e. destituere illos optantes, ut vincatis, deesse illis optantibus.

2. *deficere — optantes.* nolite, ut victoriam adipiscamini, parentibus vestris hoc ipsum optantibus adversari, deesse.

1. Quis de hac pietate *Aeneae* in patrem *Anchisen*, quam tot tantaque monumenta cuiuscunque generis celebrarunt, nihil ne fando quidem audiverit, aut hic notam exspectaverit, cuius materia cuilibet obvia est? At minus nota est narratio *de Siculis iuvenibus*, repetita nostro lib. VI, 36. Fratres hi servantes suos parentes e flammis vocantur Catanenses, urbe quippe Catana oriundi, Anapias et Amphinomus. Evenit autem res Olymp. 81, teste Stobaeo Eclog. Serm. 77 sive Serm. 198 frcf. 1581. p. 676., ubi tamen fratres Philonomus et Callias appellantur: nam diversa nomina eduntur, quia fortasse diverso tempore res eadem acciderit. Aristoteles de mundo c. 6. et Lycurg. Orat. in Leocrat. c. 23 p. 199. To. IV Reisk., primi huius rei mentionem fecerunt, quos multi sequuti sunt. Sed cf. Excurs. VI. ad Lucilii Aetnam vers. 620. To. IV p. 369. Poet. min. lat., ubi Werns-

magnam insulae partem effudisset incendium, vexerunt parentes suos. [a] Discessisse creditum est ignes, et utrimque flamma recedente limitem adapertum, per quem transcurrerent iuvenes dignissimi, qui magna tuto auderent. Vicit Antigonus: qui quum in- 3
genti proelio superasset hostem, praemium belli ad patrem transtulit, et imperium illi Cypri tradidit. Hoc est regnum, nolle regnare, quum possis! Vicit patrem, imperiosum quidem, T. Manlius: [b] qui quum ante ad tempus relegatus esset a patre, ob adolescentiam brutam ac hebetem, ad tribunum plebis, qui patri suo dixerat diem, venit: petitoque tempo- 4
re, quod ille dederat, sperans fore proditorem parentis invisi, et bene meruisse se de iuvene credebat,

a. *Discessisse.* Recepit ex mss. Gronovius, quum antea esset: *dissedisse.* — b. *qui quum ante ad tempus rel.* Sic Erasmus, al. Nec fere abeunt codd. Naz. enim dat: *quum antea ad tempus*, alii *quum ante ad tempus r.* Locum in mendo cubare nemo dubitaverit. Hinc Gruterus fecit: *qui quum antea in rus rel.* Lipsius *ante id tempus*, nempe diei dictae et rei iam narrandae. Gronovius: calidam, ait, divinationem timide proponam: *qui quum Antiate in rus rel. esset a p.* Sed quis dixit in Antiati villam Manlii fuisse? Etsi nos careamus, non necesse est, caruisse auctoribus Senecam. Ingeniosa quidem est haec coniectura, sed valde incerta. Fuit, quum emendarem: *ante a Republica rel.* Sed meliores codd. exspectandi sunt. Mox *actionis* e codd. inprimis Naz. et Col. receptum, cuius interpretamentum, *accusationis*, in vulgatis est.

Wernsdorf copiosissime de hac re exposuit, quam et Vir amiciss. Iacobs Exercitatt. crit. in scriptt. vett. To. II. p. 199 inscriptionem Cyzicenam erudite illustrans attigit.

3. Memoriae lapsu *Antigonus* memoratur, quum eius filius *Demetrius* poliorcetes hoc fecisse narretur Plut. vit. Demetr. c. 16 sq. Hostis erat Ptolemaeus I rex Aegypti. *Manlius:* multi hoc idem narrat, e. c. Cic. de Off. III, 31, 5 sq. Liv. 7, 4 etc. M. Pomponius trib. pl. eum ad populum accusaverat, quod is paucos sibi dies ad dictaturam gerendam addidisset etc.: filius fuit ille Torquatus durus, qui filium securi occidi iussit, quod contra imperium pugnave-

cuius exfilium pro graviffimo crimine inter alia Manlio obiiciebat, nactus adolefcens fecretum, ftringit occultatum finu ferrum, et, Nifi iuras, inquit, te diem patri remiffurum, hoc te gladio transfodiam. In tua poteftate eft, utro modo pater meus accufatorem non habeat. Iuravit tribunus: nec fefellit, et caufam actionis remiffae concioni reddidit. Nulli alii licuit impune tribunum in ordinem redigere.

XXXVIII. [a] Alia ex aliis exempla funt eorum, qui parentes fuos periculis eripuerunt, qui ex infimo ad fummum protulerunt, et e plebe acervoque ignobili nunquam tacendos feculis dederunt. Nulla vi verborum, nulla ingenii facultate exprimi poteft, quantum opus fit, quam laudabile, quamque nunquam a memoria hominum exiturum, poffe hoc dicere:
2 Parentibus meis parui, ceffi: imperio eorum, five aequum, five iniquum ac durum fuit, obfequentem fubmiffumque me praebui: ad hoc unum contumax fui, ne beneficiis vincerer. Certate, obfecro vos, et fufi quoque reftituite aciem. Felices, qui vicerint: felices, qui vincentur. Quid eo adolefcente praeclarius, qui fibi ipfi dicere poterit: neque enim fas eft alteri dicere: Patrem meum beneficiis vici? Quid eo fortunatius fene, qui omnibus ubique praedicabit, a filio fe fuo beneficiis victum? Quid autem eft felicius, quam fibi cedere?

a. *Alia ex aliis exempla funt.* Sic omnes codd. et edd. Rudolphus vero Agricola coniecit: *fubeunt*, quod recentiores edd. invafit.

rat cum hofte, Livio tradente. *hoc eft — poffis.* Similia exempla laudat Freinshem. ad Curt. IV, 1, 18.

1. *Poffe hoc dicere.* Quod Lesbonicus ille apud Plautum (Trinumm. II, 2, 20): Semper ego usque ad hanc aetatem ab ineunte adolefcentia Tuis fervivi fervitutem imperiis et praeceptis, pater. Pro ingenio ego me liberum effe ratus fum, pro imperio tuum. L.

2. *quam fibi cedere.* Quafi filius, alter fit ille.

L. AN-

L. ANNAEI SENECAE

AD AEBUTIUM

LIBERALEM

DE BENEFICIIS

LIBER IV.

Argumentum et Ordo.

Arguta fere tractat, sed utilibus (ut semper) mixtis. Quaerit, an Beneficium et Gratia per se expetenda? asserit, contra Epicureos, qui omnia fructu metiebantur. Inter alia hoc argumento, quod etiam dii dent Beneficia: quod ipsum contra illos negantes ubertim docet. Obiectiones deinde removet, quae utilitatem versari in Beneficiis docere videantur. Tum ad Gratiam venit, et ostendit eam quoque referendam solius Honesti, non Utilis, adspectu. Tum quaerit, An, quem scias ingratum futurum, beneficium sit dandum? distinguit, et partim ait, partim negat. L.

I. Ex omnibus quae tractavimus, Aebuti Liberalis, potest videri nihil tam necessarium, aut magis, ut ait Sallustius, cum cura dicendum, quam quod in manibus est: An beneficium dare, et invicem gratiam referre,

I. Quaestionem, an beneficium dare et invicem gratiam referre, per se res expetendae sint, gravem esse contra Epicureos c. 1. 2. tractatur. *Sallustius* Bell. iug.

ferre, per ſe res expetendae ſint? Inveniuntur qui honeſta in mercedem colant, quibusque non placeat virtus gratuita: quae nihil habet in ſe magnificum,
2 [a] ſi quidquam venale. Quid enim eſt turpius, quam aliquem computare quanti vir bonus ſit: quum virtus nec lucro invitet, nec absterreat damno, adeoque neminem ſpe ac pollicitatione corrumpat, ut contra in ſe impendere iubeat, ac ſaepius in ultro tributis ſit? Calcatis utilitatibus ad illam eundum eſt, quocunque vocavit, quocunque miſit, ſine reſpectu rei familiaris: interdum etiam, ſine ulla ſanguinis ſui parſimonia vadendum, nec unquam imperium
3 eius detrectandum. Quid conſequar, inquit, ſi hoc fortiter, ſi hoc grate fecero? Quod feceris. Nihil tibi extra promittitur: ſi quid forte obvenerit commodi, inter acceſſiones numerabis. Rerum honeſtarum pretium in ipſis eſt. Si honeſtum per ſe expetendum eſt, beneficium autem honeſtum eſt, non poteſt

a. *ſi quidquam venale.* Sic optimi codd. Alii tamen inferunt: *ſi quidquam habet v.* Mox *quum virtus nec lucro invitet, nec absterreat damno* optimi codd. dant, et Gruteri et Pinciani, qui tamen maluit: — *invitetur* — *absterreatur d.* Vulgg. habent — *quum virtutem nec lucrum invitet, nec absterreat damnum.*

jug. 54. Cortius p. 1010 in fragmentis ex Hiſt. VI collocavit hunc locum, neſcio qua cauſa motus. Salluſtius hac loquutione primus et ſaepius uſus eſſe videtur: Livius tamen quoque uſus eſt XXXV, 9: eſt i. q. ἀκριβῶς. cf. de Provident. 5, 7. To. I. p. 318: vir cum cura dicendus: de Tranq. Anim. c. 14 extr. Tacito frequens haec loquutio. *Inveniuntur*, Epicurei.

2. *quanti* i. quo pretio virtutem ſequatur: quaſi non ipſa ſui pretium. *ut contra — ſit.* ut ſaepius dare quam accipere iubeat. *Ultro tributa* aliquoties apud Liv. 39, 44. 43, 16 occurrunt de impenſis operum publicorum mancipibus et redemtoribus certa mercede locatorum. Significat itaque h. l. ſumtum magnum impenſasque virtutis cauſſa ſaepe eſſe faciendas. cf. Heinecc.

poteſt alia eius conditio eſſe, quum eadem natura ſit. Per ſe autem expetendum eſſe honeſtum, ſaepe et abunde probatum eſt.

II. In hac parte nobis pugna eſt cum Epicureorum delicata et umbratica turba, in convivio ſuo philoſophantium: apud quos virtus voluptatum miniſtra eſt. Illis paret, illis deſervit, illas ſupra ſe videt. Non eſt, inquit, voluptas ſine virtute. Sed quare ante virtutem eſt? De ordine putas disputationem eſſe? De re tota, et de poteſtate eius ambigitur. non
eſt virtus, ſi ſequi poteſt. Primae partes eius ſunt: 2
ducere debet, imperare, ſummo loco ſtare. tu illam iubes ſignum petere. Quid, inquit, tua refert? et ego ſine virtute nego beatam vitam poſſe conſtare. Ipſam voluptatem, quam ſequor, cui me mancipavi, remotâ illâ, improbo et damno. de hoc uno disputatur, utrum virtus ſummi boni cauſa ſit, an ipſa
ſummum bonum. Ut hoc unum quaeratur, ordinis 3
tantum exiſtimas mutationem? iſta vero confuſio eſt et manifeſta caecitas, primis poſtrema praeferre. Non

necc. Antiq. rom. 3, 23, 10. Lipſius laudat Turnebi Adverſar. I, 29. *calcatis*, contumelioſe habitis. cf. ad Epiſtol. 31, 1.

3. *Per ſe — eſt*. Eſt enim praecipuum dogma, eſt principium Stoae. cf. Cic. de fin. III, 11. Tiedemanni Syſtem der ſtoiſch. Philoſ. III. p. 85 ſq., qui recte dogma exponit, perperam de fundamento eius iudicat. Simile eſt principium Kantii, quatenus aeque a ratione profectum eſt ac hoc ſtoicum.

II. Iam in libro de vita beata capp. 9—12, et Ep. 74 de hac re disputatum eſſe vidimus. Cf. egregium Kantii iudicium in Critik der prakt. Vernunft p. 198 ſq. ed. II., quod laudavi ad Epiſt. 85, 15. Caeterum facilis erat disputatio Stoicorum contra Epicureos, inprimis hosce, qui nonniſi in voluptatibus craſſioribus felicitatem ſuam ponerent, perperam et contra Epicuri voluntatem ἡδονὴν felicitatem interpretantes. Vide Arrian. Diſſ. Epictet. III, 7. Cic.

Non indignor, quod post voluptatem ponitur virtus, sed quod omnino cum voluptate confertur. Contemtrix eius et hostis est, et longissime ab illa resiliens, labori ac dolori familiarior, virilibus incommodis, quam isti effeminato bono.

III. Inferenda haec, mi Liberalis, fuerunt, quia
beneficium, de quo nunc agitur, dare, virtutis est,
et turpissimum, id causa ullius alterius rei dare, quam
ut datum sit. Nam si recipiendi spe tribueremus, lo-
cupletissimo cuique, non dignissimo, daremus. [a] nunc
vero diviti importuno pauperem praeferamus: non
2 est beneficium, quod fortunam spectat. Praeterea,
si ut prodessemus, sola nos invitaret utilitas, minime
beneficia distribuere deberent, qui facillime possent,
locupletes, et potentes, et reges, aliena ope non in-
digentes. Dii vero tot munera, quae sine intermis-
sione diebus ac noctibus fundunt, non darent. in
omnia enim illis natura sua sufficit, plenosque et tu-
5 tos, et inviolabiles praestat. Nulli ergo beneficium
dabunt,

a. *nunc vero diviti importuno pauperem praeferamus.* Sic cod. Naz. aliique: *praeferimus* vulg. At sensus subiunctivum postulare videtur: et causa additur. Ceterum recte *importuno* praefertur a Gronov. emendationi Lipsii *opportuno*. Diviti impoituno est impotenti, improbo, superbo, intolerabili.

Cic. de fin. II. et Baylium in Dictionni hist. et crit. Epicure. Non multum dissimilis est rixa, quae inter rigidos Kantianismi et Eudaemonismi affeclas agitata est.

III. Gratiae itaque nulla est ratio habenda, quod nec Dii faciunt in beneficiis dandis: usque ad cap. IX.

1. *Diviti importuno* i. impotenti, improbo, superbo. Infra IV, 4, 10: Ideo locupletem sed indignum praeteribo.

2. *Dii — fundunt* etc. e divite et pleno sinu. Egregia haec conspirant cum dictis Servatoris ap. Matth. V, 45. Luc. VI, 35 et Paulli Actorum Apost. XIV, 15 et 16. Nostro perquam familiaria fuisse docent de Benef. I, 1, 9. IV, 25 init. etc. Hymnus Cleanthis in Iovem ap. Brunck. Poet. gnom. graec. p. 141 sq. praeiverat.

dabunt, si una dandi causa est, se intueri ac commodum suum. Istud non beneficium, sed foenus est: circumspicere, non ubi optime ponas, sed ubi quaestuosissime habeas, unde facillime tollas. Quod quum longe a diis remotum sit, [b] sequitur ut illi liberales sint. nam si una beneficii dandi causa sit dantis utilitas, nulla autem ex nobis utilitas deo speranda est, nulla deo dandi beneficii causa est.

IV. Scio quid hoc loco respondeatur. Itaque non dat Deus beneficia, sed securus et negligens nostri, aversus a mundo, aliud agit, aut, quae maxima Epicuro felicitas videtur, nihil agit, nec magis illum beneficia, quam iniuriae tangunt. [a] Hoc qui dicit, non 2
exaudit precantium voces, et undique sublatis in coelum

b. *sequitur ut illi liberales sint.* Sic cod. Naz. al. Antea: *liberales*, sine *illi*. — a. *Hoc qui dicit.* Sic omnes codd. et edd.: nec sollicitari debet, modo recte interpreteris. Gronov. exponit: Qui ita respondet, ille istis verbis hanc sententiam expromit: Deus non exaudit etc. At non opus est, ut cum eodem Gron. τὸ *qui* deleas. Videas not. Ceterum iam antiquis temporibus hic locus valde turbatus fuerit, quod videre licet e mira lectionis varietate: nam omnes codd. habent non *facientium*, sed *facientibus*, et inferunt multi *geri* post *privata*, nonnulli, τῷ *geri* omisso, addunt: *non attendit.* Hoc postremum pro glossa τῶν *non exaudit* habeo, et *facientibus* ortum e compendio scribendi.

1. *Itaque* quia nulla Deo dandi beneficii caussa est. *Epicuro.* Res nota est. Conferas tamen Baylii Dictionn. hac voc. et Tiedemanni Geist der speculat. Philos. II p. 383 sq. Lipsius laudat ex Epicuri epistola ad discipulum eundemque amicum suum Herodotum (ap. Diog. Laert. X, 77): *οὐ γὰρ συμφωνοῦσι πραγματεῖαι καὶ φροντίδες καὶ ὀργαὶ καὶ χάριτες μακαριότητι, ἀλλ' ἀσθενείᾳ καὶ φόβῳ καὶ προσδεήσει τῶν πλησίον ταῦτα γίνεται.* ubi Menagius praeter alia Lucretii I, 60 de natura divina haec affert: Nam privata dolore omni, seiuncta periclis Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri, Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.

2. *Hoc qui dicit — publica.* Qui hoc dicit, numquam audiverit necesse est precantium voces etc. Contra

lum manibus vota facientium, privata ac publica. Quod profecto non fieret, nec in hunc furorem omnes mortales confenfiffent alloquendi furda numina et inefficaces deos, nifi noffent illorum beneficia nunc ultro oblata, nunc orantibus data, magna, tempeftiva, ingentes minas interventu fuo folventia.
3 Quis eft autem tam mifer, tam neglectus, quis tam duro fato, et in poenam genitus, ut non tantam deorum munificentiam fenferit? Ipfos illos complorantes fortem fuam, et querulos circumfpice. invenies non ex toto beneficiorum coeleftium expertes: neminem effe, ad quem non aliquid ex illo benigniffimo fonte manaverit. Parum eft autem id, quod nafcentibus ex aequo distribuitur? Ut quae fequuntur, inaequali difpenfata menfura, transeamus, parum dedit natura, quum fe dedit?

V. Non dat Deus beneficia! Unde ergo ifta quae poffides? quae das? quae negas? quae fervas? quae rapis? unde haec innumerabilia, oculos, aures, animum mulcentia? unde illa luxuriam quoque inftruens copia? Neque enim neceffitatibus tantummodo noftris

tra omnem omnium hominum ufum itaque Epicurus haec dixiffe videtur, ille qui tamen ipfe confenfum hominum tanti fecerit in demonftratione fua, deum effe. *Exaudire* autem effe i. q. audire notum eft, et hoc fenfu infra occurrit IV, 21, 2. Nexus denique fententiarum hanc interpretationem poftulat, quem non intellexerunt interpp., fortaffe quia vim verbi *exaudit* male ceperint.

3. Egregia funt haec, quorum multa fimilia vel ex ipfo noftro afferri poffent, fi brevitas notarum noftrarum pateretur. Multa fimilia Cicero quoque de Nat. D. habet. *duro fato* i. diis adverfis natus et in miferias. *fe dedit.* natura eft mundus. Adfpicimus naturam, pafcimur ab ea et varie oblectamur.

1. *usque in delicias amamur.* Inftar puerorum puellarumve amatorum amamur a natura. Ac primum digna eft animadverfio *Ruhnkenii* in

nostris provisum est: usque in delicias amamur. Tot arbusta, non uno modo frugifera, tot herbae salutares, tot varietates ciborum per totum annum digestiae, ut inerti quoque fortuita terrae alimenta praeberent! Iam animalia omnis generis, alia in sicco solidoque, alia in humido innascentia, alia per sublime dimissa: ut omnis rerum naturae pars tributum aliquod nobis conferret! Flumina haec amoenissimis flexibus campos cingentia, [a] illa praebitura commerciis viam, vasto et navigabili cursu vadentia, ex quibus quaedam statis diebus mirabile incrementum

a. *illa praebitura commerciis viam, vasto* etc. Erasmum sequor. Codd. non longe recedunt: *commercia via vasto.* Pincianus vero e suis membranis castigat: *commercia mari, vasto* etc. Ante versus Virgilii aliquid deesse putavit Lipsius, qui tamen non reputavit, Senecam impetu quasi poetico hic abripi, ut omisso τῷ *quid* aut *anne* aut simili, hos versus apponeret. Signum interrogationis e Virg. Ge. II, 160 apposui.

in praefat. ad Schelleri Lexicon Latino-batavum, quae hic apponatur: In hac praepositione illustranda, ait, fugit Lexicographorum diligentiam vis ea, qua pro *instar* ponitur. Antholog. Lat. To. I. p. 271: Dicitur in nitidum procubuisse bovem. Sic saepe Appuleius, ad cuius lib. III. p. 191 plura Oudendorpius. Eodem modo Graeci, non optimi illi quidem, sed certe satis boni loquebantur. Philostratus de vita Sophistar. II, 12 p. 593 ἐς λέοντα θυμοῦται, καὶ ἐς σῦν ὁρμᾷ. De *deliciis* sic Plutarch. vit. Anton. c. 59 Reisk. ὁ δὲ Σάρμεντος ἦν τῶν Καίσαρος παιγνίων παιδάριον, ἃ δηλίκια Ῥωμαῖοι καλοῦσι.

2. *ex quibus quaedam satis — irriget*, ut Nilus et quidam alii. Vide Nat. Quaest. III, 26. *de medicatis torr.* s. aquis, in quibus sulphur, alumen, ferrum etc., nos vocamus aquas minerales, de quibus egit Plin. H. N. XXXI. init., ubi de fonte Ciceronis oculis medente et de aliis bona affert. *aquarum calentium* e. c. Baiarum. cf. Ep. 89, 20. not. Versus sunt celebratissimi Virgilii Georg. II, 160 laudes Italiae complexi. In lacubus memorabiles sunt *Larius*, nunc Lago di Como, per quem Addua in Padum in-

tum trahunt, ut arida et ferventi subiecta coelo loca subita vis aestivi torrentis irriget! Quid medicatorum torrentium venae? quid in ipsis litoribus aquarum calentium exundatio?

—— *Te Lari maxime, teque*
Fluctibus, et fremitu assurgens Benace marino?

VI. Si pauca quis tibi donasset iugera, accepisse te diceres beneficium; immensa terrarum late patentium spatia negas esse beneficium? Si pecuniam tibi aliquis donaverit, et arcam tuam, quoniam id tibi magnum videtur, impleverit, beneficium vocabis: tot metalla defodit, [a] tot flumina emisit terrâ, super quae decurrunt sola aurum vehentia; argenti, aeris, ferri immane pondus omnibus locis obrutum, cuius investigandi tibi facultatem dedit, ac latentium divitiarum in summa terra signa disposuit: negas te acce-
2 pisse beneficium? Si domus tibi donetur, in qua marmoris aliquid resplendeat, et tectum nitidius, auro

a. *tot flumina emisit terrâ.* Sic scripsi codd. ducibus, qui *emisit terra* ad unum omnes praestant. Antea: *emisit in aera.*

influit, et *Benacus*, nunc Lago di Garda, per quem Mincius, paternus Virgilii fluvius, in Padum fluit. At cf. interpp. Virgilii.

1. *super quae.* Flumina quaedam aurum vehere notum est. Tagus olim, hodie flumina Americae, Rhenus etc. *super quae* i. praeter ea flumina, quae sola etc. *signa disposuit*, e terrae colore et natura, aliisque rebus, quas metallorum fossores observare solent.

2. *marmoris aliquid:* intelligas de crustis aut segmentis marmorum diversi coloris, quibus ad opus musivum utebantur in parietibus soloque ornandis. cf. ad Epist. 86, 5. *tectum* est lacunar, platfonds: auratis et pictura distinctis laminis striisque, quibus lacunaria constabant; similia fere ornamentis nostrorum cubiculorum diaetarumque, stucco appellatis, quod videre licet ex Iosephi Antiq. s. Archaeol. VIII, 3 descriptione. Cf. Propert. III, 1, 50 ibiq. Burmann. χρυσόπασον, χρυσῷ κατάπασον καὶ κατάστικτον: vid. Sal-

auro aut coloribus sparsum, [b] num mediocre munus vocabis? ingens tibi domicilium, sine ullo incendii aut ruinae metu struxit, in quo vides non tenues crustas, et ipsa qua secantur lamina graciliores, sed integras lapidis pretiosissimi moles, sed totas variae distinctaeque materiae, cuius tu parvula frusta miraris, tectum vero aliter nocte, aliter interdiu fulgens: negas te ullum munus accepisse? Et quum ista 3
quae habes magno aestimes, quod est ingrati hominis, nulli debere te iudicas? Unde tibi istum, quem trahis, spiritum? unde istam, per quam actus vitae tuae disponis atque ordinas, lucem? unde sanguinem, cuius cursu vitalis continetur calor? unde ista palatum tuum saporibus exquisitis ultra satietatem lacessentia? unde haec irritamenta iam lassae voluptatis? unde ista quies, in qua putrescis, ac marces?
Nonne, si gratus es, dices, 4

—— Deus nobis haec otia fecit:
Namque erit ille mihi semper Deus, illius aram
Saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boves, ut cernis, et ipsum
Ludere quae vellem calamo permisit agresti.

Ille Deus est, non qui paucas boves, sed qui per 5
totum

K 2

b. *num mediocre.* Sic cum Erasmo scripsi. Codd. quidem omnes *non* habent; sed *non* et *num* saepissime confundi constat.

Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. I. p. 978 sq. *sine ullo — metu:* recessit Seneca a Stoicorum quorundam opinionibus, in ignem mundum recessurum esse: et recte. Nam hoc metu quilibet liber est homo et esse potest: Stoicis quippe ipsis de hac re valde discrepantibus. Vide Lipsii Manuduct. in Physiol. Stoic. II, 21. *lamina* sc. ferrae. Eodem sensu occurrit lamina ap. Val. Flacc. I, 123.

3. De hoc usu particulae *unde* cf. ad III, 36, 1. Versus sunt Virgilii Eclog. 1, 6 sq.

5. Egregius Cleanthis Hymnus in Iovem, quem iam

totum orbem armenta dimisit, qui gregibus ubique passim vagantibus pabulum praestat, qui pascua hibernis aestiva substituit, qui non calamo tantum cantare, et agreste atque inconditum carmen ad aliquam c tamen oblectationem modulari docuit, sed tot artes, tot vocum varietates, tot sonos, alios spiritu nostro, alios externo, cantus edituros, commentus
6 est. Neque enim nostra ista, quae invenimus, dixeris: non magis, quam quod crescimus, quam quod ad constitutum tempus sua corpori officia respondent. Nunc puerilium dentium lapsus, nunc ad surgentem iam aetatem, et in robustiorem gradum transeuntem pubertas, et ultimus ille dens surgenti iuventae terminum ponens. Insita sunt nobis omnium aetatum, omniumque artium semina, magisterque ex occulto Deus producit ingenia.

VII. Natura, inquit, haec mihi praestat. Non intelligis te, quum hoc dicis, mutare nomen Deo? Quid enim aliud est natura, quam Deus, et divina

c. *tamen* omnes codd. et antiquae edd. Est melius, quam *tantum*, et significat, Gron. interprete, non exactam legem harmonicam, sed rudem et qualemcunque observationem modorum. Mox *ille deus*, non *dies*, et *surgenti iuventae*, non *urgenti* codd. optimi dant. In fine *aetatum* loco *virtutum* legi mavult Io. Clericus Silv. philol. p. 215 ad calcem edit. Aeschin. Socrat. Male.

iam supra ad c. III, 2 laudavi, contendi meretur.

6. *pubertas*, pubes ipsa, seu nota pubertatis: quo tempore iam surgit aetas et transit in robustiorem gradum, illa adest. *Insita sunt — ingenia.* Ipse noster Quaest. nat. III, 29: in semine, ait, omnis futuri hominis ratio comprehensa est. Et legem barbae et canorum (sc. crinium) nondum natus infans habet: totius enim corporis et sequentis aetatis in parvo occultoque lineamenta sunt. Animam vero, docuit Stoa, extrinsecus dari. cf. Lipsius in Physiol. III, 7.

1. *Quam Deus.* Idem lib. II Quaest. nat. c. 45: Vis illum naturam vocare? non peccabis. Plin. H. N.

ratio, toti mundo et partibus eius inserta? Quoties
voles, tibi licet aliter hunc [a] auctorem rerum nostrarum
compellare. et Iovem illum optimum ac maximum
mum rite dices, et tonantem, et statorem: qui non, 2
ut historici tradiderunt, ex eo quod post votum susceptum
ceptum acies Romanorum fugientium stetit, sed quod
stant beneficio eius omnia, stator, stabilitorque est:
hunc eundem et fatum si dixeris, non mentieris. nam
quum fatum nihil aliud sit, quam series implexa causarum,
sarum, ille est prima omnium causa, ex qua ceterae
pendent. Quaecunque voles illi nomina proprie aptabis,
bis, vim aliquam effectumque coelestium rerum continentia.
tinentia. Tot appellationes eius possunt esse, quot
munera.

VIII. Hunc et Liberum patrem, et Herculem, ac Mercurium nostri putant. Liberum patrem: quia

 omnium

a. *auctorem rerum nostrarum c.* Sic plurimi codd. scripti et editi. Codex tamen Naz. et unus pal. dant: *actorem* i. e. inspectorem et curatorem. Saltem hae voces interdum confunduntur, de qua re monuit Gesner in Thesauro s. v. *auctor* et nuper Huschke in Anal. crit. p. 141. Mox pro *stetit* Grut. legi mavult *stitit*: sed Charisio 3. Diomede 1. Prisciano que 10. auctoribus est *stetit* idem q. cohibui, stare feci.

1, 7 fin. Lipsii Physiol. 1, 5. *nostrarum* quatenus omnia ad hominem retulerunt, cuius caussa omnia essent creata. *statorem.* De Etymologia huius vocis haud dubie reiicula cf. Gronov. Obss. IV, 14 p. 698. Lips. et Ernesti clav. Cic. h. v. Est a sisto.

2. *Tot appellationes — munera.* Hinc illae precum formulae: sive talis, sive talis vocari malis, e. c. in Horatii Carmine saeculari. Cf. de hac πολυωνυμίᾳ Deorum Spanhem. ad Callim. Hy. in Dian. 7. Hemsterhus. ad Lucian. I. p. 92 bip. *munera* sunt γέρα, τιμαί, δῶρα: vide Valck. ad Euripid. Hippol. p. 78. Mitscherlich. ad Hymn. homeric. in Cerer. vers. 327.

VIII. Vides hic allegoricae interpretationis a Zenone aliisque insequutis Stoicis adoptatae specimen, quae tamen iam inde ab eo tempore, quum philosophari coepissent Graeci, obtinuerat.

omnium parens ſit, quod [a] ab eo primum inventa ſeminum vis eſt, conſultura per voluptatem. Herculem: quia vis eius invicta ſit, quandoque laſſata fuerit

a. *ab eo.* Etſi omnes codd. his vocibus careant et nonniſi uni mſſ. Eraſmi debeantur, tamen nihil mutandum cenſui, quippe nexu ſententiae eas poſtulante. Mox *ratio* non eſt ſollicitandum: *oratio* enim, quod Gruterus hic fuiſſe ſuſpicabatur, locum non habet: quamquam alias jungi ſolent *ratio* et *oratio* in Mercurio, e. c. I, 3, 7.

numerat. Quum enim primi iam philoſophiae conditores, e. c. Anaxagoras, Metrodorus al., quin adeo poetae, e. c. Pindarus, ruditatem mythologicarum narrationum plerarumque intellexiſſent, tantum aberat, ut Xenophanis Homerum impietatis inſimulantis exemplum ſequerentur (Sext. Empir. contra Mathem. IX, 139 p. 503: adde Interpp. ad Diog. Laert. IX, 18), aut, quod ſanius fuiſſet, Ariſtarchi exemplo, ex indole et natura aevi, cui originem debent, interpretarentur, ut plerique et in his praeſertim Stoici interpretatione allegorica fabulas nimis rudes craſſasque mitigare ſtuderent. Quas quidem Allegorias etiam eodem fere tempore a Criticis quibusdam homericis, praeſertim a Cratete Mallota et ipſo Stoico, ad Homerum illuſtrandum eſſe adhibitas manifeſtum eſt. Cf. Cornutus, Salluſtius et Heraclides in Opusc. mythol. a Thom. Galeo Amſtelod. ap. Henr. Wetſten. 1688. 8. editis. Vide Heynii V. III. Excurſ. III ad Iliad. Hom. ψ. To. VIII p. 563 ſq. Tiedemanni Syſtem der Stoiſchen Philoſ. II p. 238 ſq. Hinc ille verſus, quem Lipſius ſub nomine Orphei laudat, εἷς Ζεὺς, εἷς Ἀΐδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος, explicandus eſt, quem haud dubie fictum Stoici cuiusdam eſſe appareret, niſi forte ad Ariſtobulea, de quibus nuper Valckenarii commentatio opera Luzacii, cuius infeliciſſimum obitum (d. XII Januar. 1807 Lugd. Bat.) Muſae lugent, edita expoſuit, potius pertinuerit. Ductus autem hic verſus eſt e Iuſtini Martyris Cohortat. ad gentes p. 78, 1 ed. Hutchins., et in fragm. Orphei a Gesnero ſub nr. 4 p. 364 receptus. *Conſultura*, uſui futura humanitati. *Herculem* a Stoicis in ſapientem, quin adeo in ſapientiam ipſam eſſe mutatum, ſaepius monuimus. Allegorice eius combuſtio in monte Oeta ad interitum mundi per ignem refertur.

rit operibus editis, in ignem receſſura. Mercurium:
quia ratio penes illum eſt, numerusque, et ordo, et
ſcientia. Quocunque te flexeris, ibi illum videbis 2
occurrentem tibi. nihil ab illo vacat: opus ſuum ipſe
implet. Ergo nihil agis, ingratiſſime mortalium, qui
te negas Deo debere, ſed naturae: quia nec natura
ſine Deo eſt, nec Deus ſine natura; ſed idem eſt
utrumque, nec diſtat officio. Si quid a Seneca ac-
cepiſſes, Annaeo te diceres debere, vel Lucio: non
creditorem mutares, ſed nomen. quoniam ſive prae-
nomen eius, ſive nomen dixiſſes, ſive cognomen,
idem tamen ille eſſet. Sic hunc naturam vocas, fa- 3
tum, fortunam: omnia eiusdem Dei nomina ſunt,
varie utentis ſua poteſtate. Et iuſtitia, probitas, pru-
dentia, fortitudo, frugalitas, unius animi bona ſunt:
quidquid horum tibi placuit, animus placet.

IX. [a] Sed ne aliam disputationem ex obliquo habeam, plurima beneficia ac maxima in nos Deus confert ſine ſpe recipiendi: quoniam nec ille collato eget, nec nos ei quidquam conferre poſſumus. Ergo beneficium per ſe expetenda res eſt, una ſpectatur in eo accipientis utilitas: ad hanc accedamus, ſepo-

a. *Sed ne aliam disp. ex o. habeam.* Sic omnes ſcr. et ed. libri: et bene dici disputationem habere docet Iul. Caeſ. B. G. v, 30. At Pincian. elegantiorem, uti putabat, loquendi formam praetulit deditque e coni.: *Sed ne in aliam d. e. o. abeam.* Sed non diſpiciendum eſſe critico et reponendum, quod elegantius ſit, nunc inter omnes critices peritos conſtat, etſi vel ſic non deſint, qui hanc legem migrent. Prima omnium ac potiſſima lex critices eſt, videre et inveſtigare, quid auctori ſcribere placuerit, nec temere in hac disquiſitione agere, neque auctorem emendare ſed librarium.

2. *Quocunque te flexeris* etc. Eadem egregie protulit Cleanthes in Hymno laudato et noſter plenus eſt huius ſententiae, e. c. Epiſt. 41 init. 83 fin. Seneca apud Lactant. VI, 24.

IX. Diligenter eligendos eſſe, quibus beneficia demus, nec adverſari hoc ſententiae, beneficia dare, expetendam per ſe rem eſſe, docet: usque ad cap. XVI.

2 ſepoſitis commodis noſtris. Dicitis, inquit, diligenter eligendos quibus beneficia demus, quia nec agricolae quidem ſemina arenis committant. Quod ſi verum eſt, noſtram utilitatem in beneficiis dandis ſequimur, quemadmodum in arando ſerendoque: neque enim ſerere, per ſe res expetenda eſt. Praeterea quaeritis, cui detis beneficium: quod non eſſet faciendum, ſi per ſe beneficium dare, expetenda res eſſet. [b] quae quocunque loco, et quocunque modo
3 daretur, beneficium erat. Honeſtum propter nullam aliam cauſam, quam propter ipſum, ſequimur. Tamen etſi nihil aliud ſequendum eſt, quaerimus quid faciamus, et quando, et quemadmodum: per haec enim conſtat. Itaque quum eligo cui dem beneficium, id ago, ut beneficium ſit: quia ſi turpi datur, nec honeſtum eſſe poteſt, nec beneficium.

X. De-

b. *quae quocunque l.* Sicut praecedentia cum Gron. e mſſ. conſtitui: nam quum non *Praeterea quaeritis, cui dandum ſit beneficium,* in ullo ſcripto aut olim edito compareant, ſed Eraſmi codex praeſtet: *Praeterea quaeritis, cui detis beneficium,* exprimi curavi, quamquam *quomodo detis* deſini: ita non *quia enim* ſcripſi, ſed *quae quoc. l.* cum Pinciani libris, quum hoc ipſo in loco codex Naz. interpolatus ſit, nec comicam loquendi formam, qua Seneca uti non ſolet, ex interpolato illo, alioqui praeſtantiſſimo codice, quamquam Grut. et Gronov. ſuadent, recipere audeam. Criticis autem ſaeculi decimi ſexti et ſeptimi comicos, inprimis Plautum, nocturna diurnaque manu verſantibus, quod e. c. e libris criticis iſtius temporis a Grutero in Lampade critica collectis videre licet, ſollenne fuit, ubique aut archaiſmos aut comicas et eas elegantiores iis viſas loquendi formas captare, et ubi vel nullus iis locus eſſet, infarcire. Caute itaque agendum eſt nobis praeſtantiſſimorum iſtius temporis virorum commentarios evolventibus discutientibusve.

2. *inquit* Epicurus. Haec obiectio pertinet ad §. 3 ubi verba: *Honeſtum propter* etc. reſponſionis initium faciunt. Obiectio prima verbis quidem non refutatur, ſed re, quam illud honeſtum complectitur, quod propter ipſum ſtatuunt ſequendum Stoici: qui ſe comparantes cum agricola in eligendis quibus beneficium daretur, non utilitatem, ſed ſcopum ſpectaverunt.

X. Depofitum reddere, per fe res expetenda eft:
non tamen femper reddam, nec quolibet loco, nec
quolibet tempore. Aliquando nihil intereft, utrum
infitier, an palam reddam. Intuebor utilitatem eius,
cui redditurus fum, et nociturum illi depofitum ne-
gabo. Idem in beneficio faciam: videbo quando
dem, cui dem, quemadmodum, quare. Nihil enim 2
fine ratione faciendum eft. non eft autem benefi-
cium, nifi quod ratione datur: quoniam ratio omnis
honefti comes eft. Quam faepe hominum, donatio-
nem fuam inconfultam obiurgantium, hanc audimus
vocem, Mallem perdidiffe, quam illi dediffe? [a] Tur-
piffimum genus damni eft inconfulta donatio, mul-
toque gravius, male dediffe beneficium, quam non
recepiffe. Aliena enim culpa eft, quod non recepi- 3
mus: quod cui daremus non eligimus, noftra. In
electione nihil minus, quam hoc quod tu exiftimas,
fpectabo, a quo recepturus fim: eligo enim eum qui
gratus, non qui redditurus fit. Saepe autem et non
redditurus gratus eft; et ingratus, qui reddidit. Ad
animum tendit aeftimatio mea. Ideo locupletem, fed 4
indignum, praeteribo: pauperi viro bono dabo. Erit
enim in fumma inopia gratus, et quum omnia illi
deerunt, fupererit animus. Non lucrum ex benefi-
cio capto, non voluptatem, non gloriam. Uni pla-
cere contentus, in hoc dabo, ut quod oportet, fa-
ciam.

a. *Turpiffimum genus damni eft.* Sic omnes codd. Ante Muretum: *Turpiffimum genus perdendi eft.*

1. Ut verbo moneam, exemplo fit homo, qui fanitate mentis utens rem nocituram, e. c. gladium, venenum, commiferit tibi, quam mente capto eidem repofcenti numquam reddideris.

3. Haec in antegreffis faepius obvenerunt, quum diceret, res inter animos geritur. Sic IV, 3, 1 divitem importunum vocavit, quem h. l. indignum appellat. *Uni* i. e. honefto cum ratione coniuncto. *Oportet* i. e. honeftum eft.

ciam. Quod oportet autem, non est sine electione: quae qualis futura sit, interrogas?

XI. Eligam virum integrum, simplicem, memorem, gratum, alieni abstinentem, sui non avare tenacem, benevolum. Hunc vero quum elegero, licet nihil illi fortuna tribuat, quo referre gratiam possit, ex sententia res gesta erit. Si utilitas me et sordida computatio liberalem facit, si nulli prosum, nisi ut invicem ille mihi prosit: non dabo beneficium proficiscenti in diversas longinquasque regiones, non dabo absuturo semper, non dabo sic affecto ut spes ei nulla sit convalescendi, non dabo ipse de-
2 ficiens, non enim habeo tempus recipiendi. Atqui ut scias, rem per se expetendam esse, benefacere; advenis modo in nostrum delatis portum, et statim abituris, succurrimus. Ignoto naufrago navem, qua revehatur, et damus et instruimus. Discedit ille, vix satis noto salutis auctore, et nunquam amplius in conspectum nostrum reversurus, debitores nobis deos delegat, precaturque illi pro se gratiam referant: interim nos iuvat sterilis beneficii conscientia.
3 Quid quum in ipso vitae fine constitimus, quum testamentum ordinamus, non beneficia nobis nihil pro-

1. *simplices.* Explicat Cicero de Off. I, 30, 13: Sunt his alii multum dispares, simplices et aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici. Opponuntur autem, recte observante Ernesti in Clav. Cic. h. v., simplices i. candidi et sinceri multiplicibus, quia idem dicunt, idem cogitant etc., quod multiplices non faciunt. *ex sententia* i. ex voto, uti mihi erat propositum, ἐκ γνώμης.

2. *debitores — delegat.* Frequens iuris verbum, et significat, pro se vicarium dare, qui solvat. Vide infra VII, 19, 2. Epist. 18. 27 et passim. Hoc istud Symmachus imitatur lib. VI. Ago gratias, et meam vicem, quia solvendo par non sum, coelestibus delego virtutibus. L.

profutura dividimus? quantum temporis consumitur, quamdiu secreto agitur, quantum et quibus demus? Quid enim interest, quibus demus, a nullo recepturi? Atqui nunquam diligentius damus, nunquam magis iudicia nostra torquemus, quam ubi remotis utilitatibus, solum ante oculos honestum stetit: tamdiu officiorum mali iudices, quamdiu illa 4
depravat spes ac metus, ac [a] inertissimum vitium, voluptas. Ubi mors interclusit omnia, et ad ferendam sententiam incorruptum iudicem misit, quaerimus dignissimos, quibus nostra tradamus: nec quidquam cura sanctiore componimus, quam quod ad nos non pertinet.

XII. Et mehercule tunc magna voluptas subit cogitantem, Hunc ego locupletiorem faciam, huius dignitati, adiectis opibus, aliquid splendoris affundam. Si non damus beneficia, nisi recepturi, intestatis moriendum sit. Dicitis, inquit, beneficium creditum insolubile esse: creditum autem non est res per se expetenda. Quum creditum dicimus, imagine et

a. *inertissimum vitium.* Egregie hoc reduxit Gruter ex ora Erasmicae edit., et suis ipsius codd., quum antea ederetur: *incertissimum v.*

4. *Ubi mors — tradamus.* Si morte appropinquante affectibus purgemur, quaerimus tamquam praetores aut quaesitores in nostrum locum tales, quibus etc. *Mittere* autem est verbum iudiciale et comitiale de iis, qui a quaesitore, aut eo, qui comitiis praeest, in iudicium, ad sententiam ferendam, aut in suffragia eliguntur. Confert haec Hemsterhus. cum Lucian. in Nigrin. c. 30 To. I, 278 sq.

1. *creditum insolubile,* quia semper obligamur, et quum solvimus, debemus. L. *imagine et translatione* i. similitudine quadam et metaphora; illa describit aliquid ita similitudine alterius rei, ut quasi in rem praesentem pervenias: haec adhibetur, si verbo proprio careamus simili utentes. Cf. Senecae Epist. LIX, 4 sq. et quem ibi laudavi Ernesti Lexic. technol. lat. rhet. Imago et Translatio.

2 et translatione utimur. Sic et legem, iuſti iniuſtique regulam eſſe: et regula non eſt res per ſe expetenda. Ad haec verba demonſtrandae rei cauſa deſcendimus. Quum dico creditum, intelligitur tanquam creditum. Vis ſcire? adiicio inſolubile, quum creditum nullum non ſolvi aut poſſit, aut debeat. Adeo beneficium utilitatis cauſa dandum non eſt, ut ſaepe, quemadmodum dixi, cum damno ac periculo dan-
3 dum ſit. Sic latronibus circumventum defendo, ut tuto tranſire permittatur: reum gratia laborantem tueor, et hominum potentium factionem in me converto, quas illi detraxero ſordes, ſub accuſatoribus iisdem fortaſſe ſumturus, quum abire in partem alteram poſſim, et ſecurus ſpectare aliena certamina: ſpondeo pro iudicato, et ſuspenſum amici bonis libellum deiicio, creditoribus eius me obligaturus: ut poſſim ſervare proſcriptum, ipſe proſcriptionis
4 periculum adeo. Nemo Tuſculanum aut Tiburtinum

2. *quemadmodum dixi*: e. c. I, 10 fin. At ſaepius haec ſimiliaque iam dixerat.

3. *reum gratia laborantem*, qui parum gratioſus eſt apud populum, aut iudices, cui gratia deeſt. Proprie laborare odio, fame etc. eſt fatigari, urgeri odio fameque: gratia itaque laborat is, qui premitur gratia, qua adverſarius gaudet. *ſordes* togam ſordidam, ſignum reorum. Sic de Benef. II, 34, 3 detractae ſordes. *ſuspenſum — deiicio.* Bonis *iudicati* damnati, proſcriptis titulus ſuspenſus, ea vendi debere. Laudat Lipſius Sueton. de Claud. c. 9 lege praediatoria venalem pependiſſe, id eſt, eius res. ubi cf. Erneſti not. Publice itaque propoſita tabula venales declarantur, ut explicat Heynius ad Tibull. II, 4, 5 verba eandem vim habentia: ite ſub titulum. *deiicio*, revello. Cic. Quint. 6.

4. *Nemo — disputat.* Etiamnunc *Tusculum* (Frascati) et *Tibur* (Tivoli) magno aeſtimantur a Romanis malum aërem (l'aria cattiva) vitaturis. cf. Meyers Darſtellungen aus Italien p. 279 ſq. Meminit quoque huius moris Büſching IV p. 352 ſq. ed. octavae.

ᵃ comparaturus, salubritatis causa, et aestivi secessus, quoto anno emturus sit disputat: quum emerit, tuendum est. Eadem in beneficiis ratio est. nam quum interrogaveris, quid reddat, respondebo, bonam conscientiam. Quid reddit beneficium? dic tu mihi, quid reddat iustitia, quid innocentia, quid magnitudo animi, quid pudicitia, quid temperantia? si quidquam praeter ipsas, ipsas non petis.

XIII. Mundus in quid vices suas absolvit? in quid sol diem extendit et contrahit? Omnia ista beneficia sunt: fiunt enim nobis profutura. Quomodo mundi officium est, circumagere rerum ordinem; quomodo solis, loca mutare, ex quibus oriatur, in quae cedat, et haec salutaria nobis facere sine praemio: ita viri officium est inter alia, et beneficium dare. Quare ergo dat? ne non det, ne occasionem bene-

a. *comparaturus* cum Grut. e cod. Col. recepi: etsi Gron. *paraturus* ut purius praefert. In usu tamen et pro: emendo sibi parare, Ciceronis tempore fuisse, certum est. Mox *quoto anno* omnium codd. et edd. ant. lectio est, quam pro sana habeo. Lipsius tamen haec verba suspecta sibi dixit, cui Gronov. assensus emendavit: *quota annua e. s. d.* Sensus est: ut si quis praedium tale emturus sit, statim hoc faciet, et emtum tuebitur, ita et ille, qui beneficia dare vult statim, haud cunctanter data tueri dando et sustinere studebit, nec magis interrogabit, quid reddat beneficium, quam ille emtor praedii, voluptatis caussa paratum interrogare solet, quid reddat. Similitudo non explicata Lipsio Gronovioque ansam dedit, locum pro suspecto habendi. Sed ut noster assolet, priore comparationis parte omissa, alteram arripere et ei immorari, sic h. l. illa verba: *quum emerit — est*, et *nam quum interrogaveris* etc. sibi respondent. Ceterum *annua emere* an bona latinitas patiatur, dubito: nec Gronovius evicit.

1. *Mundus* i. e. coelum cum astris volvens revolvensque, κόσμος: sic appellatum ab ornatu ordineque, quo deus omnia permeat regitque. Deum itaque sive quod unum idemque Stoae est, naturam semper ordine agentem, imitemur. cf. Lipsii Physiol. Stoic. II, 6. *Sol diem.* laudat Lipsius Epictetum in Monumentis Epicteteae Philos. To. III p. 95. n. 88.

2 benefaciendi perdat. [a] Vobis voluptas eſt, inertis otii facere corpuſculum, et ſecuritatem ſopitis ſimillimam appetere, et ſub denſa umbra latitare, tenerrimisque cogitationibus, quas tranquillitatem vocatis, animi marcentis oblectare torporem, et cibis potionibusque intra hortorum latebram corpora ignaviâ pallentia saginare: nobis voluptas eſt, dare beneficia vel laborioſa, dum aliorum labores levent;
3 vel periculoſa, dum alios a periculis extrahant: vel rationes noſtras aggravatura, dum aliorum neceſſitates et anguſtias laxent. Quid mea intereſt, an recipiam beneficia? [b] etiam quum non recepero, danda ſunt. Beneficium eius commodum ſpectat, cui praeſtatur, non noſtrum: alioquin nobis illud damus. Itaque multa, quae ſummam utilitatem aliis afferunt, pretio gratiam perdunt. Mercator urbibus prodeſt, medicus aegris, mango vaenalibus: ſed omnes iſti, quia

a. *Vobis voluptas eſt, inertis otii facere corpuſculum.* Sic Eraſmus, cod. Naz. aliique apud Grut.; at Pinc., quem Muretus ſequutus eſt, fecit: *Inerti otio aſſuefacere corpuſculum:* marginalis lectio eſt, *farcire corp.* Burmann. ad Phaedri fab. III, 7, 5 emendat: *Inerti otio facere corp.* Sed vulgata bene habet. *ſoporis* eſt a Rud. Agricolae coniectura, et Mureti inſitione. Sed *ſopitis* bonum eſt. — b. *etiam quum non recepero.* Negatio neceſſaria eſt, ideoque vel codd. et edd. ſilentibus textui immiſi.

2. *Vobis,* Epicureis. *inertes — corpuſculum* i. e. inerti otio indulgentes corpus ſaginare et uni voluptati vivere. *ſopitis.* ſopiri dicuntur, Gronovio explicante in Obſſ. IV p. 605 ed. lipſ., qui aut icti aut aliunde mente conſternati deliquium animi patiuntur et pro mortuis concidunt. Deſcribit Seneca vitam hominis inertis, quam Horat. Carm. I, 1, 19 depinxit: Eſt, qui nec veteris pocula Maſſici, Nec partem ſolido demere de die Spernit, nunc viridi membra ſub arbuto Stratus, nunc ad aquae lene caput ſacrae.

5. *mango vaenalibus*, quos comit, ornat, format ſervos novitios, ut vendat, puerorum altor et negotiator. Auctis enim per luxum ſervorum familiis effloruit his tempo-

quia ad alienum commodum pro suo veniunt, nec obligant eos quibus prosunt.

XIV. Non est beneficium quod in quaestum mittitur. Hoc dabo, hoc recipiam: auctio est. Non dicam pudicam, quae amatorem ut incenderet repulit; quae aut legem, aut virum timuit, ut ait Ovidius:

Quae, quia non licuit, non dedit, illa dedit.

Non immerito in numerum peccantium refertur,
quae pudicitiam timori praestitit, non sibi. Eodem
modo qui beneficium ut reciperet dedit, non dedit.
Ergo et nos beneficium damus animalibus, quae aut 2
usui, aut alimento futura nutrimus? beneficium damus arbustis quae colimus, ne siccitate, aut immoti
et neglecti soli duritia laborent? Nemo ad agrum colendum ex aequo et bono venit, nec ad ullam rem,
cuius extra ipsam fructus est. Ad beneficium dandum 3
non adducit cogitatio avara, nec sordida, sed humana, liberalis, cupiens dare etiam quum dederit, et
augere novis ac recentibus vetera, [a] unum habens pro-

a. *unum habens propositum, quanto et, cui p.* Eruit hanc lectionem Grut. e suis codd. mss. Nam quum vulgatae habeant edd. pristinae: *et non habens p. q. et qui*, eius codd. omittunt *et*, leguntque non *qui*, sed *cui*: sed *non* molestum erat: at cod. Naz. praestabat *num*, unde Grut. *unum* feliciter divinabat. Codex autem Col., et ipse alioqui bonae fidei.

temporibus mancipiorum mercatus fuitque proinde hoc e praecipuis quaestus opipari generibus, venalitios advehere Romam et vendere, quod mangonum fuit. Cf. Reitemeyeri lib. de hac re doctissimum et Heynii Opusc. acad. Vol. IV. p. 120 sqq.

1. *Legem* iuliam, ab Augusto contra adulterium latam. Suet. Aug. 34. Versus Ovidii est Amor. III, 4, 4 qui nunc in edd. sic legitur: Quae quia non liceat, non facit, illa facit. Exquisitior videtur esse Senecae lectio. *non sibi* i. e. non conscientiae s. virtuti suae.

2. *ex aequo et bono* i. propter honestum. *extra ipsum*, quae

2 benefaciendi perdat. [a] Vobis voluptas est, inertis otii facere corpusculum, et securitatem sopitis simillimam appetere, et sub densa umbra latitare, tenerrimisque cogitationibus, quas tranquillitatem vocatis, animi marcentis oblectare torporem, et cibis potionibusque intra hortorum latebram corpora ignavia pallentia saginare: nobis voluptas est, dare beneficia vel laboriosa, dum aliorum labores levent;
3 vel periculosa, dum alios a periculis extrahant: vel rationes nostras aggravatura, dum aliorum necessitates et angustias laxent. Quid mea interest, an recipiam beneficia? [b] etiam quum non recepero, danda sunt. Beneficium eius commodum spectat, cui praestatur, non nostrum: alioquin nobis illud damus. Itaque multa, quae summam utilitatem aliis afferunt, pretio gratiam perdunt. Mercator urbibus prodest, medicus aegris, mango vaenalibus: sed omnes isti, quia

a. *Vobis voluptas est, inertis otii facere corpusculum.* Sic Erasmus, cod. Naz. aliique apud Grut.; at Pinc., quem Muretus sequutus est, fecit: *Inerti otio assuefacere corpusculum:* marginalis lectio est, *farcire corp.* Burmann. ad Phaedri fab. III, 7, 5 emendat: *Inerti otio facere corp.* Sed vulgata bene habet. *soporis* est a Rud. Agricolae coniectura, et Mureti insitione. Sed *sopitis* bonum est. — b. *etiam quum non recepero.* Negatio necessaria est, ideoque vel codd. et edd. silentibus textui immisi.

2. *Vobis,* Epicureis. *inertes — corpusculum* i. e. inerti otio indulgentes corpus saginare et uni voluptati vivere. *sopitis.* sopiri dicuntur, Gronovio explicante in Obss. IV p. 605 ed. lips., qui aut icti aut aliunde mente consternati deliquium animi patiuntur et pro mortuis concidunt. Describit Seneca vitam hominis inertis, quam Horat. Carm. I, 1, 19 depinxit: Est, qui nec veteris pocula Massici, Nec partem solido demere de die Spernit, nunc viridi membra sub arbuto Stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.

5. *mango vaenalibus,* quos comit, ornat, format servos novitios, ut vendat, puerorum altor et negotiator. Auctis enim per luxum servorum familiis effloruit his tempo-

quia ad alienum commodum pro suo veniunt, nec obligant eos quibus prosunt.

XIV. Non est beneficium quod in quaestum mittitur. Hoc dabo, hoc recipiam: auctio est. Non dicam pudicam, quae amatorem ut incenderet repulit; quae aut legem, aut virum timuit, ut ait Ovidius:

Quae, quia non licuit, non dedit, illa dedit.

Non immerito in numerum peccantium refertur,
quae pudicitiam timori praestitit, non sibi. Eodem
modo qui beneficium ut reciperet dedit, non dedit.
Ergo et nos beneficium damus animalibus, quae aut 2
usui, aut alimento futura nutrimus? beneficium da-
mus arbustis quae colimus, ne siccitate, aut immoti
et neglecti soli duritia laborent? Nemo ad agrum co-
lendum ex aequo et bono venit, nec ad ullam rem,
cuius extra ipsam fructus est. Ad beneficium dandum 3
non adducit cogitatio avara, nec sordida, sed huma-
na, liberalis, cupiens dare etiam quum dederit, et
augere novis ac recentibus vetera, [a] unum habens
pro-

a. *unum habens propositum, quanto ei, cui p.* Eruit hanc lectionem Grut. e suis codd. mss. Nam quum vulgatae habeant edd. pristinae: *et non habens p. q. ei qui*, eius codd. omittunt *et*, leguntque non *qui*, sed *cui:* sed *non* molestum erat: at cod. Naz. praestabat *num*, unde Grut. *unum* feliciter divinabat. Codex autem Col., et ipse alioqui bonae fidei,

temporibus mancipiorum mercatus fuitque proinde hoc e praecipuis quaestus opipari generibus, venalitios advehere Romam et vendere, quod mangonum fuit. Cf. Reitemeyeri lib. de hac re doctissimum et Heynii Opusc. acad. Vol. IV. p. 120 sqq.

1. *Legem* iuliam, ab Augusto contra adulterium latam. Suet. Aug. 34. Versus Ovidii est Amor. III, 4, 4 qui nunc in edd. sic legitur: Quae quia non liceat, non facit, illa facit. Exquisitior videtur esse Senecae lectio. *non sibi* i. e. non conscientiae s. virtuti suae.

2. *ex aequo et bono* i. propter honestum. *extra ipsum*, quae

propoſitum, quanto ei, cui praeſtat, bono futura ſit: alioquin humile eſt, ſine laude, ſine gloria, prodeſſe, quia expedit.
4 Quid magnifici eſt ſe amare, ſibi parcere, ſibi acquirere? ab omnibus iſtis vera beneficii dandi cupido avocat: ad detrimentum, iniecta manu, trahit, et utilitates relinquit, ipſo benefaciendi opere laetiſſima.

XV. Numquid dubium eſt, quin contraria ſit beneficio iniuria? Quomodo iniuriam facere, per ſe vitanda ac fugienda res eſt: ſic beneficium dare, per ſe expetenda. Illic turpitudo contra omnia praemia in ſcelus hortantia valet: ad hoc invitat honeſti per
2 ſe efficax ſpecies. Non mentiar, ſi dixero, neminem non amare beneficia ſua, neminem non ita compoſitum animo, ut libentius eum videat, in quem multa congeſſit: cui non cauſa ſit iterum dandi beneficii, ſemel dediſſe. quod non accideret, niſi nos ipſa

dei, dabat: *non h. p. niſi q.* etc., quae tamen lectio emendationi quam genuinae ſcripturae ſimilior eſt.

quae nempe fructum aliquem propter ſe habet ac donat. Nullam rem colo, niſi quod utilitatem inde traham.

4. *iniecta manu.* Ritu iuris veteris, in vindicando vel aſſerendo, manus iniectio erat. Hinc de omni vi admota.

1. *turpitudo — valet.* Innata quaſi malignitas ſuperat adeo omnia *praemia*, incitamenta ad malum perpetrandum.

2. *Amare beneficia ſua.* Appoſite laudat Lipſius Ariſtotelem, qui de hoc affectu egregie, ut ſolet, egit lib. IX Ethic. ad Nicom. c. 7 toto, et in cauſſas inquirit. Beneficos, ait A., magis eos quos beneficiis affecerunt, amare videri propterea quod illis debetur, deinde quod, vel nulla ſpe fore ut illi utiles ſiant, illos pro opere ſuo habent, aeque ac artifices poetaeque opera ſua, perinde ac filios, amantes, tandem quod vi et actione, illo ſenſu vivendi ac agendi acerrimo gaudemus etc. Hinc et Epicurei beneficio afficere quam affici ſuavius putabant. Plut. in

ſa delectarent beneficia. Quam ſaepe dicentem au- 3
dias: Non ſuſtineo illum deſerere, cui dedi vitam,
quem e periculo eripui! Rogat me, ut cauſam ſuam
contra homines gratioſos agam. Nolo: ſed quid fa-
ciam? iam illi ſemel, iterumque affui. Non vides
ineſſe iſti rei propriam quandam vim, quae nos be-
neficia dare cogit? primum quia oportet, deinde quia
dedimus. Cui initio ratio non fuiſſet praeſtandi, ali- 4
quid ei praeſtamus ob hoc, quia praeſtitimus. Ad-
eoque nos ad beneficia non impellit utilitas, ut et in-
utilia tueri ac fovere perſeveremus, ſola beneficii ca-
ritate: cui etiam infeliciter dato, indulgere, [a] tam
naturale eſt, quam liberis pravis.

XVI. Iidem iſti gratiam referre ipſos fatentur, non
quia honeſtum eſt, ſed quia utile: quod non eſſe ita,
minore opera probandum eſt. Quia quibus argumen-
tis collegimus beneficium dare, per ſe rem expeten-
dam eſſe, iisdem etiam hoc colligemus. Fixum eſt
illud, a quo in cetera probationes noſtrae exeunt,
honeſtum ob nullam aliam cauſam, quam quia hone-
ſtum ſit, coli. Quis ergo controverſiam facere aude- 2
bit, an gratum eſſe, honeſtum ſit? Quis non ingra-
tum deteſtetur hominem; ſibi ipſi inutilem? Quid
autem?

a. *tam naturale eſt. quam liberis pravis.* Illud *eſt* e codd. Pinc. et Grut. admiſi, ſed *parvis*, quod etiam afferunt, repudio cum Grutero.

in libro: non poſſe ſuaviter vivi ſecundum Epicureos, Opp. Vol. XIV. p. 107. c. 15. ed. Hutten.

1. *Iidem iſti* ſc. Epicurei. *honeſtum eſt*, a virtute poſtulatur. Collegit, beneficium eſſe per ſe expetendam rem, quia virtus eſt, ea dandi. Atqui quod de una virtute valet, etiam de reliquis valere, ſtoico ſenſu, manifeſtum eſt. Ergo et gratum eſſe poſcit honeſtum per ſe expetendum.

2. *ſibi ipſi inutilem.* Ingratus quum a quolibet contemnatur, nullam utilitatem ſed damnum ſibi inde conciliat, ſibi ipſi noxius eſt.

autem? quum tibi narratur de eo, qui adverſus ſumma beneficia amici ſui ingratus eſt, quomodo id fers? utrum tanquam rem turpem fecerit, an tanquam uti-
3 lem rem ſibi et profuturam omiſerit? Puto, nequam hominem exiſtimas; cui poena, non cui curatore opus ſit: quod non accideret, niſi gratum eſſe per ſe expetendum, honeſtumque eſſet. Alia fortaſſe minus dignitatem ſuam praeferunt, et an ſint honeſta, interprete egent: hoc expoſitum eſt, pulchriusque, quam ut ſplendor eius dubie ac parum luceat. Quid tam laudabile, quid tam aequaliter in omnium animos receptum, quam referre bene meritis gratiam?

XVII. Ad hoc, dic mihi, quae cauſa nos perducit? Lucrum? quod qui non contemnit, ingratus eſt. Ambitio? et quae iactatio eſt ſolviſſe, quod debebas? Metus? nullus ingrato: huic enim uni rei non poſuimus legem, tanquam fatis natura caviſſet. Quomodo nulla lex amare parentes, indulgere liberis iubet: ſupervacuum eſt enim, in quod imus, impelli.
2 Quemadmodum nemo in amorem ſui cohortandus eſt, quem

Docent hoc ſequentia. *Quid autem?* ſc. dixeris.

3. *curatore*. Homines nequam ſua disperdunt, ideoque bonis interdicti curatorem accipiunt. At hic de alia nequitia ſermo eſt, et quae poenam magis quam curam requirat. L. *Alia officia*. *expoſitum eſt* publice ad oculos omnium: eſt ὑπ' αὐγὰς ἄγεσθαι, in apertam lucem proferri: etiam uſitata loquutione de purpura ad ſolem examinanda, ut ſplendor pateſiat, egregie obſervante Hemſterhuſ. ap. Ruhnken. ad Tim. p. 265.

1. Apud Romanos quidem *nulla lex* amare parentes etc. iuſſerat. Moſen tamen legem hac de re poſuiſſe notum eſt, non ut hoc officium, in quod natura imus, iniungere debuiſſet, ſed ut officia, ſine quibus respublica quaecunque conſtare nequit, ſummatim formula legis completeretur.

2. *Quemadmodum — trahit*. Stoicum hoc eſſe, nec tamen Ariſtoteli incognitum (cf. Stobae. II p. 308 Heeren.)

[a] quem adeo dum nafcitur trahit: ita ne ad hoc quidem, ut honefta per fe petat. Placet fuapte natura: adeoque gratiofa virtus eft, ut infitum fit etiam malis, probare meliora. Quis eft, qui non beneficus videri velit? qui non inter fcelera et iniurias opinionem bonitatis affectet? qui non ipfis quae impotentiffime fecit, fpeciem aliquam induat recti? [b] velitque etiam iis videri beneficium dediffe, quos laefit? Gratias ita- 3
que agi fibi ab his, quos afflixere, patiuntur: bonosque fe ac liberales fingunt, quia praeftare non poffunt. Quod non facerent, nifi illos honefti et per fe expetendi amor cogeret, moribus fuis opinionem contrariam quaerere, et nequitiam abdere, cuius fructus concupifcitur, ipfa vero odio pudorique eft: nec quisquam tantum a naturali lege defcivit, et hominem exuit, ut animi caufa malus fit. Dic enim 4
cuilibet ex iftis, qui rapto vivunt, an ad illa quae latrociniis et furtis confequuntur, malint ratione bona pervenire? Optabit ille, cui graffari et transeuntes percutere quaeftus eft, potius illa invenire, quam eripere. Neminem reperies, qui non nequitiae praemiis fine nequitia frui malit. Maximum hoc habemus naturae meritum, quod virtus in omnium animos

a. *quem adeo dum nafcitur trahit.* Eft Modii (in Gruteri Lampad. crit. Vol. V. p. 230) emendatio, quum legeretur: *quem quum nafcitur t.*, et codd. haberent, *quemadmodum n.*
b. *velitque etiam.* MSS. omnes Gruteri et Pinc. cum Gronovianis: *quoque etiam iis* vel *his.* Unde fcribendum iudicat Gronov.: *velitque etiam iis.* Mox *animi caufa* omnium librorum fcriptura eft. Pincianus emend. *ut inani caufa m. e.* Sed non opus eft: nam animi caufa eft: per iocum, per voluptatem, animi recreandi cauffa, Polybii παρισούσας χάριν. Deinde *Dic enim* e codd. Pinc. et Grut. quum vulg. *Dic ergo* haberent.

ren.) e Ciceronis de Offic. I, 4 manifeftum fit. *probare meliora.* Quis nefcit illa Medeae (Ovid. Metam. VII, 20) video meliora proboque, Deteriora fequor.

3. *Gratias — patiuntur.* Exemplum in Tacit. Agricol. 42.

mos lumen ſuum permittit: etiam qui non ſequuntur illam, vident.

XVIII. Ut ſcias, per ſe expetendam eſſe grati animi affectionem, per ſe fugienda res eſt ingratum eſſe: quoniam nihil aeque concordiam humani generis diſſociat ac distrahit, quam hoc vitium. Nam quo alio tuti ſumus, quam quod mutuis iuvamur officiis? hoc uno inſtructior vita, contraque incurſiones ſubitas munitior eſt, beneficiorum commercio. Fac nos ſingulos: quid ſumus? praeda animalium et victimae,
2 a ac imbecilliſſimus et facillimus ſanguis. Quoniam ceteris animalibus in tutelam ſui ſatis virium eſt: quaecunque vaga naſcuntur, et actura vitam ſegregem,

a. *ac imbecilliſſimus.* Eraſmus *belliſſimus*, alii *viliſſimus:* male intellectis codd., qui per compendium ſcripta dabant, *becilliſſimus*, *belliciſſimus*, *belliſſimus:* unde facile fuit, veram ſcripturam, *imbecilliſſimus* eruere, quam Gronovio, niſi fallor, debemus. Mox *hominem imbecillitas.* Sic Eraſmus. Quum vero codd. mſſ. darent *imbecilla*, Grutero placuit *imbellia*, quam vocem nonniſi apud Gellium Macrobiumque ex antiquo hiſtorico obviam, Feſtus *belli inſcientiam* interpretatur, in textum inferre, ſequacibus Lipſio et Gronovio, amore archaiſmorum, quibus tamen Senecam parum delectatum eſſe conſtat, haud dubie permotis. *Minutior* in antegreſſis eſt ed. Gron. ſphalma typogr., pro *munitior.*

42. eſt: quem quum Domitianus proconſulatu privaſſet, agi ſibi gratias paſſus eſt, nec erubuit beneficii invidia. L. *animi cauſa* per iocum, per voluptatem, animi recreandi cauſa.

XVIII. Per ſe res fugienda eſt, ingratum eſſe, quoniam omne ſocietatis humanae vinculum eo vitio disturbatur.

1. *Nam — commercio.* Saepe hoc Cicero in libris de Offic. c. c. I, 4, 7 etc. de Fin. III, 19 ſq. tamquam Stoicum inculcat. Sic ait I, 7, 5 de Offic. Sed quoniam, ut praeclare ſcriptum eſt a Platone, non nobis ſolum nati ſumus, ortusque noſtri partem patria vindicat: atque ut placet Stoicis, homines hominum cauſſa eſſe generatos, ut ipſi inter ſe aliis alii prodeſſe poſſint. — Si quis de miſeria hominum quaedam conferre velit, is adeat Lucret. V, 201 ſq. Plin. H. N. VII, init., et Oroſium etc.

gem, armata ſunt: hominem imbecillitas cingit: non unguium vis, non dentium, terribilem ceteris fecit: nudum et infirmum ſocietas munit. Duas res dedit, [b] quae illum obnoxium, validiſſimum facerent, rationem et ſocietatem. Itaque qui par eſſe nulli poſſet, ſi ſeduceretur, rerum potitur. Societas illi dominium omnium animalium dedit: ſocietas terris genitum, in alienae naturae transmiſit imperium, et dominari etiam in mari iuſſit. Haec morborum impe- 3
tus arcuit, ſenectuti adminicula proſpexit, ſolatia contra dolores dedit: haec fortes nos facit, quod licet contra fortunam advocare. Hanc tolle: et unitatem generis humani, qua vita ſustinetur, ſcindes. tolletur autem, ſi efficies, ut ingratus animus non per ſe vitandus ſit, ſed quia aliud illi timendum eſt. Quam multi ſunt enim, quibus ingratis eſſe tuto licet? Denique ingratum voco, quisquis metu gratus eſt.

XIX. Deos nemo ſanus timet. Furor eſt enim metuere ſalutaria: nec quisquam amat, quos timet. Tu denique, Epicure, Deum inermem facis: omnia

 illi

b. *quae illum obnoxium, validiſſimum f.* Sic Gron. dedit. Antea: *qui illum obnoxium ceteris val.* ſed *τὸ ceteris* Eraſmi coniectaneum eſt, nec in ullo cod. comparet. Cod. Naz. *obnoxiom*, unde poſtrema litera omiſſa librorum plurium ſcriptura *obnoxio*. Minus eſſet ambiguum, ſi verbum in medio poſitum eſſet, ſed et ſic diſtinctione inſerta facile intelligitur: exempla quaedam addit Gronov. cuique facile obvia. H. e. quae illum, obnoxium alioqui futurum, facerent valid.

3. *haec fortes — advocare* ſc. eam, tamquam patronum atque defenſorem. Contra mala, quae fortuna hominibus infligit, ſocietatem humanam multa facere poſſe, quis negat? Fingas calamitates a fortuna immiſſas: ſocietas eas reſarcit: auxilia itaque et ſolatia infelicibus praeſtat.

XIX. Ipſa Epicuri doctrina de Deo docet, hanc virtutem per ſe expetendam eſſe.

1. *Epicure.* Epicurum, Deum mundi auctorem non

illi tela, omnem detraxisti potentiam; et ne cuiquam metuendus esset, proiecisti illum extra [a] mundum. Hunc igitur inseptum ingenti quodam et inexplicabili muro, divisumque a contactu et a conspectu mortalium, non habes quare verearis: nulla illi nec tri-
2 buendi, nec nocendi materia est. In medio intervallo huius et alterius coeli desertus, sine animali, sine homine, sine re, ruinas mundorum supra se circaque se cadentium evitat, non exaudiens vota, nec nostri curiosus. Atqui hunc vis videri colere, non aliter quam parentem, grato, ut opinor, animo: aut si non vis videri gratus, quia nullum habes illius bene-

a. *mundum.* Ita Muretus. Recte, etiamsi omnes codd. et edd. habeant: *extra motum.* Nec abludit Lipsius, qui primum *extra metam* coniiciebat, postea vero manum auctoris agnoscebat. cf. not. Mox *inseptum* dant codd. Grut.: vulg. *septum.*

non esse, sed atomorum motum concursumque temerarium, nulla caussae motricis ratione habita, cogitare potuisse, quemcunque philosophiae studiosum, Epicureis exceptis, taeduit. Attamen docuit, etsi deus in intermundiis, i. e. in spatio inter plures, quos statuebat Epicurus, mundos sito, vitam beatissimam agat, nihil facientem nihilque rerum humanarum curantem, veneratione tamen dignissimum esse. Quae quum sibi manifesto adversentur, fuere, qui hanc eum de Deo doctrinam modo animi aut securitatis caussa commentum esse et expolivisse existimarent. Cf. Baylii Diction. h. v. et Tiedemanni Geist der specul. Philos. II. p. 383 sq. 389 sq. *muro* i. intervallo, intermundio: est τὰ μετακόσμια, ap. Cic. fin. II, 23 intermundia vocata. Quintil. VII, 3, 5 Gesner. Vide Bruckeri Hist. cr. Philos. To. I. p. 1291.

2. *Atqui — colis?* Epicurum pium et religionis amantissimum fuisse, et ipse librique eius, in quibus theologica tractabat, testantur, et Baylius l. l. not. G. et P. ubi eruditissimum et sagacissimum illum Criticum neque noster locus neque Cic. et Diogenis Laert. loca latuerunt, egregie docuit. *micae*, atomi tenuissimi: ἄτομα καὶ ἀμετάβλητα. Diog. Laert. X, 41 sq.

beneficium, ſed te atomi et iſtae micae tuae forte ac temere conglobaverunt, cur colis? Propter maieſta- 3
tem, inquis, eius eximiam, ſingularemque naturam. Ut concedam tibi: nempe hoc facis nulla ſpe, nullo pretio inductus. Eſt ergo aliquid per ſe expetendum, cuius te ipſa dignitas ducit: id eſt honeſtum. Quid eſt autem honeſtius, quam gratum eſſe? huius virtutis materia tam late patet, quam vita.

XX. Sed ineſt, inquit, huic bono etiam utilitas aliqua. cui enim virtuti non ineſt? ſed id propter ſe expeti dicitur, quod quamvis habeat aliqua extra ſe commoda, ſepoſitis quoque illis ac remotis placet. Prodeſt gratum eſſe: ero tamen gratus, etiam ſi noceat. Qui gratus eſt, quid ſequitur? ut haec res illi alios amicos, alia beneficia conciliet? Quid ergo, ſi 2
quis ſibi offenſas concitaturus eſt? ſi quis intelligit, adeo per hoc ſe nihil conſecuturum, ut multa etiam ex repoſito acquiſitoque perdenda ſint: num libens in detrimenta deſcendet? Ingratus eſt, qui in refe-

3. Nec *honeſtum* repudiabat Epicurus, quippe qui ſemper iactabat, non iucunde vivi, niſi et honeſte vivatur: ſed illud honeſtum non eo quo Stoici ſenſu intelligebat, quum prudentiam cum virtute ſ. honeſto confunderet.

XX. In gratia referenda nullum lucrum, nulla utilitas ſpectetur: ne damnum quidem nos retineat, quin grati ſimus.

1. *Sed ineſt, inquit* Epicurus aut eius aſſecla, qui nihil niſi prudentia, quam honeſtum vocat, motus facere vult, ideoque utilitatem e quacunque actionum ſuarum exſpectat. Sublimior itaque atque durior ei eſt iſta Stoae poſtulatio, virtutem eſſe rem per ſe expetendam, quam ut ſibi de doctrinae huius veritate perſuaderi patiatur. Hoc autem ita Epicureis accidere debebat, quippe qui omnia ad ſenſus felicitatemque inde proficiſcentem referrent. Concedo, reſpondet S., ineſſe utilitatem, ſed propter eam gratitudo non exercetur.

renda gratia fecundum datum videt, qui fperat quum reddit. Ingratum voco, qui aegro affidet, quia teftamentum facturus eft, cui de hereditate, aut de
3 legato vacat cogitare: faciat licet omnia, quae facere bonus amicus et memor officii debet, [b] fi animo eius obverfatur fpes, fi lucri captator eft, et hamum iacit. Ut aves, quae laceratione corporum aluntur, laffa morbo pecora et cafura, e proximo fpeculantur, ita hic imminet morti, et circa cadaver volat.

XXI. Gratus animus ipfa virtute propofiti fui capitur. Vis fcire hoc ita effe, nec illum utilitate corrumpi? Duo funt genera grati hominis. Dicitur gratus, qui aliquid pro eo quod acceperat, reddit. Hic fortaffe oftentare fe poteft: habet quod iactet, quod proferat. Dicitur gratus, qui bono animo accepit beneficium, bono debet. Hic intra confcientiam clufus

b. *fi animo eius obverfatur fpes, fi lucri captator eft.* E multis codd. et edd. adiecit Gron. vocem *lucri.* Grutero lectio haec fordida videbatur, et particulam *fi* delere volebat: affenfus eft Lipfius. Recte autem loco huic Gron. fuppetias tulit. Pars altera propofitionis conditionalis, ait, pleniore et numerofiore periodo fimul eft fimilitudinis *ἀπόδοσις.*

2. *fecundum datum,* alterum fequensque donum. L. Mox *hamum iacit* de heredipetis inprimis in ufu eft, qui muneribus magnis miffis legata aut hereditates ab orbis divitibus quafi pifcari geftirent. Primum ufus huius veftigium reperimus apud Horat. II Serm. 5, 25, quem deinceps multi fequuti funt, e. c. Martial. IV, 56. VI, 63 etc. Sic fortunae munera, quibus homines facile decipi fe patiuntur, Seneca Ep. 8, 3 vifcata beneficia vocat. Nec Graecis hanc loquendi formulam effe inufitatam docuit Hemfterhuf. ad Lucian. II. p. 440. bip. Similiter Plato To. IX p. 386. bip. voluptatem vocat δέλεαρ, quo loco Cicero de fenectute c. 13 ufus eft, emendatus a Valckenar. in Diatribe ad Euripid. p. 195.

XXI. Solum animum in gratia referenda effe fpectandum. — 1. *virtus,* praeftantia confilii fui, cogitationis atque voluntatis, qua ani-

ſus eſt. quae illi contingere poteſt utilitas ex affectu,
latenti? Atqui hic, etiam ſi ultra facere nihil poteſt, 2
gratus eſt: amat, debet, referre gratiam cupit.
Quidquid ultra deſideras, non ipſi deeſt. Artifex eſt
etiam, cui ad exercendam artem inſtrumenta non
ſuppetunt, nec minus canendi peritus, cuius vocem
exaudiri fremitus obſtrepentium non ſinit. Volo re-
ferre gratiam: poſt hoc aliquid ſupereſt mihi, non ut
gratus, ſed ut ſolutus ſim. Saepe enim et qui gra- 3
tiam retulit, ingratus eſt: et, qui non retulit, gra-
tus. Nam ut omnium aliarum virtutum, ita huius,
ad animum tota aeſtimatio redit. Hic ſi in officio
eſt, quidquid defuit, fortuna peccat. Quomodo eſt
diſertus etiam qui tacet, fortis etiam qui compreſſis
manibus, vel et alligatis: quomodo gubernator et-
iam qui in ſicco eſt, quia conſummatae ſcientiae ni-
hil deeſt, etiam ſi quid obſtat quo minus ſe utatur:
ita gratus eſt, etiam qui vult tantum, nec habet hu- 4
ius voluntatis ſuae ullum alium, quam ſe, teſtem.
Immo amplius adiiciam. eſt aliquando gratus, etiam
qui ingratus videtur, [a] quem mala interpres opinio
contrarium traducit. Hic quid aliud ſequitur, quam
ipſam conſcientiam? quae etiam obruta delectat, quae
concioni ac famae reclamat, et in ſe omnia reponit,

a. *quem mala interpres opinio contrarium traducit.* Sequor codicem Naz., qui *in* omittit ante *contr.* Traducere h. l. eſt contemtui, riſui exponere, παραδειγματίζειν. cf. Turnebi Adverſ. XVI, 5.

animus ad gratiam referendam agitur, delinitur animus gratus: bono animo debet beneficia, ὀφείλει. Ariſtot. Ethic. ad Nicom. IX, 7.

2. *ſolutus.* Arguta haec diſtinctio: animo grati ſumus, re ſolvimus. L.

3. *compreſſis manibus* de otioſis dicitur, proverbii loco. cf. Liv. 7, 13. Lucan. II, 292. Attigit Eraſmus Adag. 2121.

4. *et in ſe omnia — vincit.* Quis h. l. non meminerit egregii carminis Horatiani

et quum ingentem ex altera parte turbam contra ſententium adſpexit, non numerat ſuffragia, ſed una ſententia vincit. Si vero bonam fidem perfidiae ſuppliciis affici videt, non deſcendit e faſtigio, ſed ſupra poenam ſuam conſiſtit.

XXII. Habeo, inquit, quod volui, quod petii. Non poenitet, nec poenitebit, nec ulla iniquitate me eo fortuna perducet, ut hanc vocem audiam, Quid mihi volui? quid mihi nunc prodeſt bona voluntas? Prodeſt et in equuleo, prodeſt et in igne. qui ſi ſingulis membris admoveatur, et paulatim vivum corpus circumeat: [a] licet ipſum corpus plenum bona conſcientia ſtillet: placebit illi ignis, per quem bona
2 fides collucebit. Nunc quoque illud argumentum, quamvis dictum iam, reducatur. Quid eſt quare grati

a. *licet ipſum corpus plenum bona conſcientia ſtillet.* Redundat vox ultima, inquit Lipſius. Certe mendoſa eſt. Utrum, *licet ipſum cor bona conſcientia ſtillet?* an *pectus?* Gron. Repetitio nec mihi placet, occurrit tamen. Mox *memoria decernente* lectionem codd. Grut. praetero cum Gron. vulgatae *occurrente.* cf. not.

tiani III, 13 Iuſtum ac tenacem propoſiti virum Non civium ardor prava iubentium, Non vultus inſtantis tyranni Mente quatit ſolida? *una ſententia*, quam fert, ſua conſcientia, et elatus ſupra malum de ſe iudicantem populum ſecure deſpicit in illum, qui *traducit* tamquam *contrarium* i. perfidum, i. poenis afficit. Similis eſt Demetrii ſententia ap. Senec. Ep. VII, 8 unus mihi pro populo eſt etc. cf. Iacobs ad Brunckii Analect. Animadv. III, 2 p. 153.

XXII. Continuatio. 1. *inquit* gratus. *ſtillet* liqueſcat. Equuleus tormenti genus, cui ligneae machinae rei pedes manusque fidiculis alligati, membraque machina erecta per cochleas tantopere extendebantur, ut ſaepe oſſium compago reſolveretur. cf. Stephani Theſ. L. L. h. v. *placebit illi ignis* etc. Similia Ep. 66, 17 not.

2. *quamvis dictum iam.* IV, 11, 3 ſq. *memoria decernente.* Etſi ſeparatae ſint animae facultates memoria et iudicium, tamen quia in tumultu illo obverſantium totius, quae retro eſt, vitae actio-

grati velimus esse, quum morimur? quare singulorum perpendamus officia? quare id agamus in omnem vitam nostram memoria decernente, ne cuius officii videamur obliti? Nihil iam superest, quo spes porrigatur: in illo tamen cardine positi, abire e rebus humanis quam gratissimi volumus. Est videlicet ma- 3
gna in ipso opere merces rei, et ad alliciendas mentes hominum ingens honesti potentia: cuius pulchritudo animos circumfundit, et delinitos admiratione luminis ac fulgoris sui rapit. At multa hinc commoda oriuntur. Et tutior est vita melioribus, amorque et secundum bonorum iudicium, aetasque securior, quam innocentia, quam grata mens prosequitur. Fuisset enim iniquissima rerum natura, si hoc tantum 4
bonum miserum, et anceps, et sterile fecisset. Sed illud intuere, an ad istam virtutem, quae [b] saepe e tuto

b. *quae saepe e tuto ac facili*: inserui τὸ e, quod vetus liber Erasmi suppeditat: et sic loqui amat Seneca.

actionum utraque concurrit, atque eodem paene momento peragitur, idemque animus reminiscitur et de omnibus vitae partibus censet, et recordando reputamus ac decernimus, fuerimusne annon in officio, *memoriam* ipsam *decernentem* dixit. Sic de brevit. vit. c. 10, 3 necesse est memoriam suam timeat. *in illo cardine*, in extremo limite. Sic Lucan. VII, 381 Ultima fata deprecor ac turpes extremi cardinis annos ne discam servire senex.

3. Sed non solum pulchra est, sed etiam *multa commoda* utilitates praebet. Illa de pulchritudine e Platonis Phaedro X p. 329. d. bip. desumta sunt, quae Cicero de Offic. I, 5 init. Senec. Ep. 89, 1. 115, 3 et alii certatim expressere. *tutior* ab externis hostibus. *securior* spectat ad animi tranquillitatem.

4. *Sed illud — fueris iturus*. Animo Senecae obversata fuisse videtur egregia imago primum apud Hesiod. Opp. et D. 265 sq. ed. Brunck. τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν Ἀθάνατοι etc. obvia, et a multis post expressa.

tuto ac facili aditur, etiam per saxa, et rupes, et feris ac serpentibus obsessum iter, fueris iturus.

XXIII. Non ideo per se non est expetendum, cui aliquid extra quoque emolumenti adhaeret. fere enim pulcherrima quaeque, multis et adventitiis comitata sunt dotibus: sed illas trahunt, ipsa praecedunt. Num dubium est, quin hoc humani generis domicilium circuitus solis ac lunae vicibus suis temperet? quin alterius calore alantur corpora, terrae relaxentur, immodici humores comprimantur, alligantis
2 omnia hiemis tristitia frangatur: alterius tepore efficaci et penetrabili rigetur maturitas frugum? quin ad huius cursum fecunditas humana respondeat? quin ille annum observabilem fecerit circumactu suo; haec mensem, minoribus se spatiis flectens? Ut tamen detrahas ista, non erat ipse sol idoneum oculis spectaculum, dignusque adorari, si tantum praeteriret? non erat digna suspectu luna, etiamsi otiosum sidus
3 transcurreret? Ipse mundus quoties per noctem ignes suos

XXIII. Uti id, quod inprimis pulchrum sit, etiam simul prodesse possit, ut astra. — 1. *Num dubium — temperet?* De ea temperie caloris humorisque, quam duo haec astra conciliant, et sic generent ac producant, praeter alios cf. Aristot. IV. de generat. Animal. cap. ult. L. Eadem quae Seneca de sole lunaque affert, Cicero tamquam stoica de Nat. Deor. II, 15 sq. attulit: nec aliter noster in Nat. Quaest. de iis loquitur. Sic II de Nat. Deor. 19 fin. multaque, ait Cic., ab ea (Luna) manant et fluunt, quibus et animantes alantur augescantque et pubescant maturitatemque assequantur, quae oriuntur e terra.

2. *fecunditas humana:* ad lunares menses partuum ratio respondet. *haec luna mensem* etc. et inde annum quoque antiquioribus temporibus lunarem dictum etc. Cic. de Nat. Deor. II, 46. Male tamen creduli philosophi parum certa de hoc influxu explorataque nos docere possunt.

3. *Ipse mundus* i. coelum deusque Stoae. *Aspi-ce*

ſuos fudit, et tantum ſtellarum innumerabilium refulſit, quem non intentum in ſe tenet? quis ſibi illa, tunc quum miratur, prodeſſe cogitat? [a] Adſpice iſta tacito ſuccentu labentia, quemadmodum velocitatem ſuam ſub ſpecie ſtantis atque immoti operis abscondant! Quantum iſta nocte, quam tu in numerum ac discrimen dierum obſervas, agitur? quanta rerum turba ſub hoc ſilentio evolvitur? quantam fatorum ſeriem certus limes educit? Iſta quae tu non aliter, 4 quam in decorem ſparſa conſideras, ſingula in opere ſunt.

a. *Adſpice iſta tacito ſuccentu labentia.* Sic emendavit Gronovius lectionem mendoſam omnium codd. Pinciani et Grut.: *tacito ſub coetu:* unde Pinc. e Virgilii verſu effinxerat *tacito labentia coelo.* Recepit primum Muretus, deinde alii. Eraſmus: *tanto ſuperne coetu.* Eſt oxymoron elegantiſſimum. cf. not.

ce iſta tacito ſuccentu labentia. Gronovius laudat Cic. Somnium Scipion. c. 5: quis eſt, qui complet aures meas tantus et tam dulcis ſonus? Hic eſt, inquit ille, qui intervallis coniunctis imparibus, ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis, impulſu et motu ipſorum orbium conficitur, qui acuta cum gravibus temperans, varios aequabiliter concentus efficit etc. Sed quis eſt, qui de harmonia ſphaerarum nihil fando audiverit? *limes.* Zodiacum dicit, per quem errantia ſidera feruntur: et ex eorum poſitu haec inferiora ipſosque homines, ingenia et mores formari, Chaldaei cenſuerunt. Divinationum autem genera, et id quod ex aſtris petitur aſtrologicum, coluerunt Stoici (cf. Cic. de Divinat. II, 49 et paſſim), nec id temere, quum aſtra iis eſſent dii. cf. Lipſii Phyſiol. Stoic. II, 14.

4. Quam egregie haec dicta ſint, poſteriorum ſaeculorum duorum decora aſtronomica, a Copernico et Keplero usque ad Herſchelium, Olberſium, Bodenium al. ad oculum, quod aiunt, obſervationibus et inventionibus demonſtraverunt. Quid nunc dixiſſet vir tali notitia et inſpectione digniſſimus, ſi licuiſſet ei eſſe tam felici, ut mirabilia, quae ſuperiores aetates noſtra detexerunt in coelo, intelligere potuiſſet! Sed in libro Nat. Quaeſt. VII, 31 haec

sunt. Nec enim est, quod existimes septem sola discurrere, cetera haerere. paucorum motus comprehendimus: innumerabiles vero, longiusque a conspectu nostro seducti dii eunt, redeuntque. Et ex his qui oculos nostros patiuntur, plerique obscuro gradu pergunt, et per occultum aguntur. Quid ergo? non caperis tantae molis adspectu, etiam si te non regat, non custodiat, non foveat, generetque, ac spiritu suo riget?

XXIV. Quemadmodum haec quum primum usum habeant, et necessaria vitaliaque sint, maiestas tamen eorum totam mentem occupat: ita omnis virtus, et in primis grati animi, multum quidem praestat, sed non vult ob hoc diligi: amplius quiddam in se habet, nec satis ab eo intelligitur, a quo inter utilia numeratur. Gratus est, quia expedit? ergo et quantum
2 expedit. Non recipit sordidum virtus amatorem: soluto ad illam sinu veniendum est. Ingratus hoc cogitat: Volebam gratiam referre, sed timeo impensam, timeo periculum, vereor offensam: faciam potius, quod expedit. Non potest eadem ratio et gratum facere, et ingratum. Ut diversa illorum opera, ita inter se diversa proposita sunt. Ille ingratus est, quamvis non oporteat, quia expedit: hic gratus est, quamvis non expediat, quia oportet.

XXV.

haec aliquando detectum iri Seneca quasi vaticinatus est.

XXIV. Ita et animum gratum esse quidem utilem, sed per se tamen iam expetendum.

1. *Quemadmodum haec* astra, etsi primum etc. *vitaliaque*, vitam dent, ad tuendam eam faciant.

2. *sordidum*, qui sinum suum, e quo dona promuntur, comprimit: oppositus illi, qui *soluto* i. aperto, ad dandum parato sinu, laxo, interprete Bentleio ad Horat. Serm. II, 3, 172. venit. *non oporteat*, non honestum sit.

XXV. Propoſitum eſt nobis ſecundum rerum na-
turam vivere, et deorum exemplum ſequi: dii autem
quodcunque faciunt, in eo quid praeter ipſam fa-
ciendi rationem ſequuntur? niſi forte exiſtimas illos
fructum operum ſuorum ex fumo extorum, et turis
odore percipere. Vide quanta quotidie moliantur,
quanta distribuant, quantis terras fructibus impleant,
quam opportunis et in omnes oras ferentibus ventis 2
maria permoveant, quantis imbribus repente deie-
ctis ſolum molliant, venasque fontium arentes redin-
tegrent, et infuſo per occulta nutrimento [a] novent.
Omnia iſta ſine mercede, ſine ullo ad ipſos perve-
niente commodo, faciunt. Haec quoque noſtra ra-
tio, ſi ab exemplari ſuo non aberrat, ſervet, ne ad
res honeſtas conducta veniat. Pudeat ullum venale
eſſe beneficium: gratuitos habemus deos.

XXVI. Si deos, inquit, imitaris, da et ingratis beneficia. Nam et ſceleratis ſol oritur, et piratis patent

a. *novent* e cod. Naz. cum Gron. reduxi, quum antea *renovent* ederetur. Non alia de cauſa mutatum, ait Gron., quam quod nunc compoſita frequentius in ore vulgi.

XXV. Qua in re dii nobis ſint imitandi. — 1. *nobis* Stoicis. Nam ſemper cum Epicureis Senecae contentio eſt, quippe qui utilitatem in omnibus quaerunt. Caeterum dogma hoc eſt perpetuum et principium Stoicorum inde a Cleanthis et Chryſippi tempore, ſecundum rerum naturam vivere oportere, *τέλος εἶναι, τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν*. Zenonis principium erat: *τὸ ὁμολογουμένως ζῆν*, vivas harmonice. Hoc purum formale, quod nunc aiunt, mutarunt Cleanthes et Chryſippus in rationale, addentes *τῇ φύσει*, quod Seneca ſequitur et explicat. cf. Stob. II, 7 p. 133 ſq. Heeren. Tiedemann Syſtem III p. 76. De ſententia de diis cf. IV, 3, 2 not.

XXVI. An et ingratis beneficia a bono viro ingratos eos eſſe ſciente danda ſint, inquiritur usque ad cap. 36. Hoc autem capite ſtatus qui dicitur controverſiae conſtituitur. Quis, ex inſtitutione Stoica, eſt ingratus? Duo eorum ſunt genera.

patent maria. Hoc loco interrogant, an vir bonus daturus fit beneficium ingrato, fciens ingratum effe? Permitte mihi aliquid interloqui, ne interrogatione infidiofa capiamur. Duos ex conftitutione Stoica accipe ingratos: alter ingratus, quia ftultus eft. Stultus etiam malus eft: qui malus eft, nullo vitio caret:
2 ergo et ingratus eft. Sic omnes malos dicimus, intemperantes, avaros, luxuriofos, malignos: non quia ifta omnia fingulis magna et nota vitia fint, fed quia effe poffint: et funt, etiamfi latent. Alter eft ingratus, qui a vulgo dicitur, in hoc vitium naturâ pronus et propenfus. Illi ingrato, qui fic hac culpa non caret, quomodo nulla caret, dabit beneficium vir bonus; nulli enim dare poterit, fi tales homines
3 fubmoverit. Huic ingrato, qui beneficiorum fraudator eft, et in hanc partem procubuit animo, non magis dabit beneficium, quam decoctori pecuniam credet, aut depofitum committet ei, qui iam pluribus abnegavit. Timidus dicitur aliquis, quia ftultus eft: et hoc quidem malos fequitur, quos indiscreta et

1. *interrogatione* i. conclufione, ἐρωτήματι. cf. Hemfterhuf. ad Lucian. II. p. 402 bip. *Stultus*. Opponitur a Stoicis fapiens: omnem malum et omne vulgus fic appellat Stoa, quae et imperitum fcientiaque carentem fic vocat. Cic. Tufc. III, 4: Omnes perturbationes animi, ait, morbos philofophi appellant; negantque ftultum quemquam his morbis carere. Qui autem in morbo funt, fani non funt: et omnium infipientium animi in morbo funt: omnes infipientes igitur infaniunt. Sanitatem enim animorum pofitam in tranquillitate quadam conftantiaque cenfebant: his rebus mentem vacuam appellarunt infaniam etc. cf. Stob. II p. 186 fq. Heeren. ed. Lipfii Manud. ad ftoic. phil. III, 20.

2. *nulli — fubmoverit.* Nam fapientes, qui omnibus iftis vitiis carent, nusquam funt, etfi, ut fiamus, omnibus viribus contendendum eft: nec οἱ προκόπτοντες five proficientes eximendi funt.

et universa vitia circumstant. dicitur timidus proprie, natura etiam ad inanes sonos pavidus. Stultus omnia vitia habet, sed non in omnia natura pronus est. alius in avaritiam, alius in luxuriam, alius in petulantiam inclinatur.

XXVII. Itaque errant illi, qui interrogant Stoicos: Quid ergo? Achilles timidus est? Quid ergo? Aristides, cui iustitia nomen dedit, iniustus est? Quid ergo? et Fabius, qui cunctando restituit rem, temerarius est? Quid ergo? Decius mortem timet? Mucius proditor est? Camillus desertor? Non hoc dicimus, sic omnia vitia esse in omnibus, quomodo in quibusdam singula eminent: sed malum ac stultum nullo vitio vacare. nec audacem quidem timoris absolvimus: ne prodigum quidem avaritia liberamus. Quo- 2
modo homo omnes sensus habet, nec ideo tamen omnes homines aciem habent Lynceo similem: sic qui

XXVI. In fine: *inclinatur*, non *inclinantur*, praeter codd. legit quoque Vincent. bellov. Spec. hist. VI, 28.

XXVII. Quum stultus, stoico sensu, quisque malus sit, ideoque et ingratus; illi, ad hoc vitium inprimis propenso, nullum beneficium esse dandum. 1. Ab omnibus philosophorum sectis hoc Stoae dogma inpugnatum esse constat. Videmus hic, quibus argumentis usi sint ad Stoicos refellendos, omnibus ex usu et experientia desumtis. Quatenus non sapientes isti viri notissimi erant, esse debebant stulti: quae quidem assertio pro paradoxo valere debuit, ideoque impugnanda. Nec negari potest, difficile fuisse Stoicis, nisi demendo et retrahendo, laqueis hisce, in quos se ipsi induerant, evadere.

2. *Lynceo.* Vnus ex Argonautis, Apharei filius, Idae fratris, acutissima oculorum acie praeditus (*Λυγκεὺς δὲ ὀξυδερκίᾳ διήνεγκεν, ὡς καὶ τὰ ὑπὸ γῆν θεωρεῖν.* Apollodor. 3, 10, 3. cf. Burmanni Catalogus Argonaut. editioni Valerii Flacci p. 128 ed. Harl. praemissus): unde alii quoque acie oculorum valentes Lyncei vocati sunt, e. c. ille Strabo, quem

qui ſtultus eſt, non tam acria et concitata habet omnia, quam quidam quaedam. Omnia in omnibus vitia ſunt: ſed non omnia in ſingulis exſtant. Hunc natura ad avaritiam impellit: hic libidini, hic vino deditus eſt: aut ſi nondum deditus, ita formatus, ut
3 in hoc illum mores ſui ferant. Itaque ut ad propoſitum revertar, nemo non ingratus eſt, qui malus eſt: habet enim omnia nequitiae ſemina: tamen proprie ingratus appellatur, qui ad hoc vitium vergit. huic ergo beneficium non dabo. Quomodo male filiae conſulit, qui illam contumelioſo et ſaepe repudiato
4 collocavit: quomodo malus paterfamilias habebitur, qui negotiorum geſtorum damnato, patrimonii ſui curam mandaverit: quomodo dementiſſime teſtabitur, qui tutorem filio reliquerit, pupillorum ſpoliatorem: ſic peſſime beneficia dare dicetur, quicunque ingratos eligit, in quos peritura conferat.

XXVIII. Dii quoque, inquit, multa ingratis tribuunt. Sed illa bonis paraverant: contingunt autem etiam malis, quia ſeparari non poſſunt. Satius eſt autem, prodeſſe etiam malis propter bonos, quam bonis deeſſe propter malos. Ita, quae refers, diem, ſolem, hiemis aeſtatisque curſus, et media veris autumnique temperamenta, imbres, et fontium hauſtus,

quem Plin. H. N. VII, 21, Cicerone teſte, narrat pervidiſſe centum triginta millium paſſuum etc.

3. *contumelioſo*, conviciorum amantiſſimo, malaque proinde tractatione utenti, cui ſaepe uxor repudium miſit. *negotiorum geſt.* qui res litesque alienas adminiſtrant: inprimis autem ad pecuniariam tractationem negotia pertinere docuit Erneſti Clav. Cic. h. v. chargé d'affaires etc.

XXVIII. Nec ideo dii, homínesque aliquid boni publice dividentes, culpandi ſunt.

1. *temperamenta*, mitiora quam aeſtatis tempora et lenior aura. *flatus ſtatus* etc. Favonius ineunte vere, eteſiae aeſtate etc. cf. Plin.

ſtus, ventorum ſtatos flatus pro univerſis invene-
runt: excerpere ſingulos non potuerunt. Rex hono-
res dignis dat, congiarium et indignis. Frumentum
publicum tam fur quam periurus et adulter acci-
piunt, et, ſine delectu morum, [a] quisquis inciſus eſt.
quidquid aliud eſt, quod tanquam civi, non tanquam
bono datur, ex aequo boni ac mali ferunt. Deus 2
quoque quaedam munera in univerſum humano ge-
neri dedit, a quibus excluditur nemo. nec enim po-
terat fieri, ut ventus bonis viris ſecundus eſſet, con-
trarius malis: commune autem bonum erat, patere
commercium maris, et regnum humani generis re-
laxari. Nec poterat lex caſuris imbribus dici, ne in

 malo-

a. *quisquis inciſus eſt.* Sic omnes Pinc. et Grut. codd. mſſ. Recte. Unus Lipſius in ſuis libris mſſ., quorum ſides tamen dubia eſt, *quisquis civis eſt,* invenerat, cuius quidem lectionis falſitas vel inde conſtat, quod adeo Iudaeos ad frumentarias donationes ab Auguſto admiſſos Philo tradit in legatione ad Caium. Facile itaque eſt ad intelligendum, hanc lectionem codd. Lipſii nihil niſi gloſſema parum eruditum eſſe, quod genuinae lectionis locum immerito occupaverit. Mox *commune autem bonum erat* bona eſt lectio: quum tamen *bonom* ſcriptum forte eſſet, hinc *bono* ſcripſerunt nonnulli, ut ſuperius c. XVIII. b. erat *obnoxiom* pro *obnoxio*, obſervante Gronovio contra Gruterum, qui *commune* (auferendi caſu) *autem bono erat* praeferre maluerat: at Seneca *communi bono* ſcripturus fuiſſet.

Plin. H. N. II, 47 ſq. Noſtris navigatoribus hi flatus ſtati appellantur alii the monſoons, les vents d'aliſés: alii the tradewinds. Cf. James Bruce's voyage to Abyſſinia II. c. 4. p. 431 ed. angl. *honores* munera publica, e. c. conſulatus. *congiarium*, donativum, conſtabat oleo, vino et pecunia, quae populo inprimis ſub Caeſaribus dividi ſolebant. *quisquis inciſus eſt*, in tabulis nomina eorum incidebantur, inſculpebantur, qui deinde teſſeras acciperent, quibus monſtratis oleum aut quidquid distribueretur nacti ſunt. Cf. Lipſius Elector. 1, 8, qui totam hanc rem eleganter pertractavit. Attigit quoque erudite rem Salmaſ. ad Scriptt. H. A. To. 1. p. 776.

3 malorum improborumque rura defluerent. Quaedam in medio ponuntur. Tam bonis quam malis conduntur urbes: monumenta ingeniorum et ad indignos perventura publicavit editio: [b] medicina etiam ſceleratis opem monſtrat. Compoſitiones remediorum ſalutarium nemo ſuppreſſit, ne ſanarentur indigni. In his exige cenſuram, et perſonarum aeſtimationem, quae ſeparatim tanquam digno dantur: non in his,
4 quae promiſcue turbam admittunt. Multum enim refert, utrum aliquem non excludas, an eligas. Ius et furi dicitur: pace etiam homicidae fruuntur: ſua repetunt, etiam qui aliena rapuerunt. Percuſſores et domi ferrum exercentes murus ab hoſte defendit: legum

b. *medicina etiam ſceleratis opem monſtrat.* Omnes codd. ſic habent, quod cum Gronovio recepi, propterea quoque, quoniam et apud alios et apud noſtrum uſus verbi de medicina et remediis ſollennis eſt, e. c. VI, 16, 3. Ep. XXII, 1. XXVII, 8. L, 5. LXXVIII, 4 etc. Vulgata erat: *miniſtrat:* ſed de medicina, medico aut remediis hoc verbum, quantum equidem memini, non in uſu fuit: etſi probe ſciam, de ſervis uſurpatum eſſe. Mox vulgata fuit ante Lipſium et Gruterum: *Ius fori omnibus dicitur.* Codd., omnes *Ius et fori,* omiſſa voce *omnibus:* unde *Ius et furi dicitur* egregie eruit Claud. Puteanus, cuius notis, quos auctoribus a ſe lectis adſcribere ſolitus eſt, edidit autem ipſe nullas, (cf. Jöcheri Gelehrtenlexicon h. v.) interdum uſus eſſe videtur Lipſius.

3. *Quaedam in medio* etc. Quaedam ſunt communis uſus, ut urbes, libri recentes, qui apud Soſios Dorosve librarios proſtarent cuique. Non ut civi, ſed ut homini haec parantur.

4. *Percuſſores et domi ferrum exercentes.* Facile in oculos incurrit, loquendi formam, *ferrum exercere,* non eodem ſenſu hic adhibitam eſſe, quo apud alios, e. c. Virgil. Aen. VIII, 424: Ferrum exercebant vaſto Cyclopes in antro: nam ibi eſt, ferro cudendo occupati erant. Sed uti poetis *exercere* idem eſt quod laceſſere, fatigare, i. e. crebro movere, frequenter uſurpare, multum eſſe in aliqua re; ita h. l. rarior vis obtinet, frequenter uti ferro, gladio ad occidendos homines. Attigit hunc verbi uſum Wernsdorf. ad Poet. min. lat. V, 2 p. 1066, noſtri tamen

legum praeſidio, qui plurimum in illas peccaverunt, proteguntur. Quaedam non poterant ceteris contingere, niſi univerſis darentur. Non eſt itaque quod de iſtis diſputes, ad quae publice invitati ſumus: illud quod iudicio meo ad aliquem pervenire debet, ei quem ingratum ſciam, non dabo.

XXIX. Ergo, inquit, nec conſilium deliberanti dabis ingrato, nec aquam haurire permittes, nec viam erranti monſtrabis? an, haec quidem facies, ſed nihil donabis? Diſtinguam iſtud: certe tentabo diſtinguere. Beneficium eſt opera utilis: ſed non omnis opera utilis beneficium eſt. Quaedam enim tam exigua ſunt, ut beneficii nomen non occupent. Duae res coire debent, quae beneficium efficiant. Primum, rei magnitudo: quaedam enim ſunt infra huius nominis menſuram. Quis beneficium dixit, 2
quadram panis, aut ſtipem aeris abiecti, aut ignis accendendi factam poteſtatem? et interdum iſta plus proſunt, quam maxima: ſed tamen vilitas ſua illis, etiam ubi tempore facta ſunt neceſſaria, detrahit pretium. Deinde quod potiſſimum eſt, oportet accedat, ut eius cauſa faciam, [a] ad quem volam pervenire beneficium: dignumque eum iudicem, et libens

a. *ad quem volam p.* Sic cod. Naz. Ceteri et edd. *volebam,* quod tamen e *volam* poſtea factum eſſe videtur.

men loci immemor. *Percuſſores,* qui ab aliis conducti, gli banditi, in viis etc. hominibus vim inferunt.

XXIX. Nec omnia, quae ingratis dantur, ſunt beneficia vocanda.

1. *Beneficium — utilis.* Haec ſunt pure ſtoica, in definitione boni obvia. Bonum autem eſt, quod prodeſt, et quod omnia ratione praedita appetunt. Stobae. II, 7 p. 78. 94 ſq., τὸ οἷον ὠφελεῖν. Opera utilis itaque eſt genus, cuius ſpecies eſt beneficium. *rei magnitudo* ſpectat ad momentum, dignitatem rei, quae inprimis alicuius ſaluti conſulit.

id tribuam, percipiensque ex munere meo gaudium, Quorum nihil est in istis, de quibus loquebamur. Non enim tanquam dignis illa tribuimus, sed negligenter tanquam parva: et non homini damus, sed humanitati.

XXX. Aliquando daturum me etiam indignis quaedam non negaverim, in honorem aliorum: sicut in petendis honoribus quosdam turpissimos nobilitas industriis, sed novis, praetulit. Non sine ratione sacra

2. *sed humanitati.* Ex Aristotelis dicto ap. Stob. Floril. 35 de bonitate p. 222 (ed. Gesner. Tiguri 1543 ex Trincaveil. expressae) haustum, qui culpatus, quod improbo aliquid dedisset, οὐ τῷ ἀνθρώπῳ, ἔφη, ἀλλὰ τῷ ἀνθρωπίνῳ. Ipsa haec verba Seneca reddidit: at Herodes Atticus apud Aulum Gellium IX, 2 pulchre immutavit in re pari: Demus, inquit, huic aliquid aeris, cuicuimodi est, tanquam homines, non tanquam homini. L.

XXX. Indignis tamen quaedam esse danda in honorem aliorum.

1. *Novis hominibus*, qui primi e familia sua ad honores pervenerunt, e. c. Cato censorius, Cicero, Marius. *Non sine ratione — cadat.* Hac sententia motus ignovit Iulius Caesar Atheniensibus, qui Caleno tradere se noluerant ante proelium pharsalicum, post illud demum se tradentibus: multum, inquit, deliquistis, et nonnisi mortuis vitam salutemque debetis. Dio Cass. 43, 14. *Ciceronem filium — pater?* Factus est Cicero hic iunior a. u. 724 consul suffectus propter nomen patris, quem Augustus magni fecit. Dio Cass. 51, 19. Middleton in the life of Cicero fin. defendit eum ab iniuriis, quibus multi eum affecerint et veterum et recentiorum (Version. germanicae Duschii Vol. III. p. 538—555.). cf. J. H. L. Meierotto de rebus ad auctores quosdam classicos pertinentibus dubia, Berolini 1785, in quo egregio libro inde a p. 171 quaestio haec: cur M. Tullius M. F. Cicero bene natus a tanto patre minus bene institutus, erudite tractatur. *Cinnam* et ipsum Cn. Pompeii ex filia nepotem. Vid. de Clement. 1, 9. Fuit vero iste Cn. Cornelius Cinna magnus ordinarius consul a. u. 758. Dio Cass. 55, 22. *quae Sextum*

facra eft magnarum virtutum memoria, et effe plures bonos iuvat, fi gratia bonorum non cum ipfis cadat. Ciceronem filium quae res confulem fecit, nifi pater? Cinnam nuper quae res ad confulatum recepit ex hoftium caftris? quae Sextum Pompeium, aliosque Pompeios, nifi unius viri magnitudo? tanta quondam, ut fatis alte omnes fuos etiam ruina eius attolleret. Quid nuper Fabium Perficum, ᵃ cuius ofculum etiam impediret viri vota boni, facerdotem non in uno collegio fecit, nifi Verrucofi, et Allobrogici, et illi trecenti, qui hoftium incurfioni pro republica unam domum obiecerant? Hoc debemus virtutibus, ut non praefentes folum illas, fed etiam

a. *cuius ofculum etiam impediret viri vota boni.* Haec eft vulgata usque ad Muretum, qui Pinciani coniecturam, *cuius ofculum etiam impuri vitabant, f.* in textum recepit. Codd. autem mff., ac primus omnium, codex Naz.: *cuius ofculum etiam inpodiri devota boni:* alii *inrodiri*, *impediri.* Scripti quidam affentiuntur vulgatae, quam tueor, ut fit fenfus: impuritas hominis tanta eft, ut adeo ofculum eius votis vim demat precantium virorum bonorum. Non folum profanis (βεβήλοις) praefentibus vim precum fuarum minui putabant, quare illud notum: Odi profanum vulgus et arceo Horat. III Carm. I, 1; fed adeo hoc ofculo. Aptior itaque eft vulgata quam illa altera: nam haec vulgata etiam refpicit ad facerdotium, quo hic Fabius Perficus fungebatur.

tum — attolleret. Sextum Pompeium Sexti filium, qui conful fuit a. u. 718, quo nomine et alius item conful cum Sext. Appulejo anno quo Auguftus obiit 767. Plures ex duabus aut tribus Pompeiorum familiis confules fuffecti fuere, quorum a Suetonio, Tacito, Dione Caffio etc. mentio fit.

2. *Quid nuper Fabium Perficum — obiecerant.* Cf. ad II, 21, 4. Juvenal. VIII, 13. De gente fabia omnia nota funt. *Hoc debemus — colamus.* Paullo aliter Horat. III Carm. 24, 31 fq. Virtutem incolumem odimus, Sublatam ex oculis quaerimus invidi, et Vellej. Pat. II, 92 Praefentia invidia, praeterita veneratione perfequimur: his nos obrui, illis inftrui credimus. Colorem orationis ex Horatio duxiffe nofter videtur, iudice etiam Mitfcherlichio, qui multa fimilia attulit larga, ut folet, manu.

3 etiam ablatas e conspectu colamus. Quomodo illi id egerunt, ut non in unam aetatem prodessent, sed beneficia sua etiam post ipsos relinquerent: ita et nos non una aetate grati simus. Hic magnos viros genuit, dignus est beneficiis, qualiscunque est: dignos dedit. Hic egregiis maioribus ortus est: qualiscunque est, sub umbra suorum lateat. Ut loca sordida repercussu solis illustrantur, ita inertes maiorum suorum luce resplendeant.

XXXI. Excusare hoc loco, mi Liberalis, deos volo. Interdum enim solemus dicere: Quid sibi voluit providentia, quae Aridaeum regno imposuit? Illi putas hoc datum? patri eius datum est, et fratri. Quare C. Caesarem orbi terrarum praefecit, hominem humani sanguinis avidissimum, quem non aliter fluere in conspectu suo iubebat, quam si ore exce-
2 pturus esset? Quid? ergo tu illi hoc datum existimas? patri eius Germanico datum, datum avo, proavoque, et ante hos aliis non minus claris viris, etiam si privati paresque aliis vitam exegerunt. Quid? Tu, quum

XXXI. At Dii, qui indignis beneficia dant, excusari debent. Etsi pleraque laudabilia, ait Lipsius recte, et notanda in nostro, hic tamen locus una cum seq. capite, inter eximios et sapientiae altae est.

1. *Aridaeus*, notus Alexandri M. frater, matre impari Philinna, saltatrice larissaea. Cf. Ptolemaeum Athenaei XIII. p. 578. a. Curtius X, 7 sq. Fuit homo imbecillus et bibax. *Caium Caesarem* Caligulam. Eius *avus* Drusus Germanicus, Tiberii frater, quem Tacitus breves et infaustos Populi Romani amores appellat. *proavoque* ad maiores Claudiae gentis spectat: nam Tib. Claudius, Liviae maritus prior, recte Lipsio observante, neque fama, neque fatis nimis illustris fuit.

2. *Quid? Tu, quum — faceret*, sc. providentia. Tune ignorabas illum fuisse hominem probrosissimum? fortuna tamen in illo Scaurum illum senatus principem, cuius Cicero tanta laude

quum Mamercum Scaurum Cof. [a] faceret, ignorabas
ancillarum fuarum menftruum ore illum hiante ex-
ceptare? Numquid enim ipfe diffimulabat? numquid
purus videri volebat? Referam dictum tibi eius in fe, 3
quod circumferri memini, et ipfo praefente laudari.
Pollioni Afinio iacenti, obfcoeno verbo ufus, dixe-
rat fe facturum id quod pati malebat. et quum Pol-
lionis attractiorem vidiffet frontem: Quidquid, inquit,
mali dixi, mihi et capiti meo. Hoc dictum fuum
ipfe narrabat. Hominem tam palam obfcoenum, ad
fafces, et ad tribunal admififti? nempe dum veterem
illum Scaurum, fenatum principem cogitas, indigne
fers fobolem eius iacere.

XXXII. [a] Deos verifimile eft, ut alios indulgentius tractent, propter parentes avosque, alios pro-

 pter

a. *faceret.* Sic emendaveram, quum et Lipfium in hanc parvulam mutationem τοῦ *faceres* in *faceret* incidiffe viderem. Illud enim nullum fenfum fundit idoneum: quid autem durius, quam haec omnia ad fortunam? Praeftat tamen τὸ *tu* retinere: h. e. Liberalis, tu ipfum confulem factum videbas.

a. *Deos verifimile eft* etc. Omnium codd. et edd. lectio ante Muretum, qui emendavit textum, aut potius Senecam ipfum: *Deos videre, ut* — nulla mutationis ratione reddita. cf. not.

laude faepe meminit, refpexiffe videtur. De hoc *Mamerco Scauro* laudat Lipfius Taciti Annal. VI, 29: Mamercus Scaurus, infignis nobilitate et orandis cauffis, vita probrofus: III, 66 opprobrium maiorum vocatur. Impuriffimus ille homo fub Tiberio periit, et familia Scaurorum in eo eft exftincta; narrante Seneca Suafor.

3. *Pollioni Afinio* filio oratoris et hiftorici clari, de quo cf. Manutius ad Cic. Epift. ad famil. X, 31: qui hic memoratur, occurrit interdum apud Tacitum. *Pati* πάσχειν eft *obscoenum* verbum nequitiae, cuius exemplum habes ap. Sueton. Tib. 45. *Quidquid* — *meo.* cf. ad III, 27, 2.

1. *Deos verifimile eft, ut* — *tractent.* Eft enallage, qua Latini Atticorum more noto accufativis uti interdum amant, per ellipfin, *quod ad* exponendis:

de

pter futuram nepotum pronepotumque, ac longe sequentium posterorum indolem. Nota est enim illis operis sui series: omniumque illis rerum per manus suas iturarum scientia in aperto semper est: nobis ex abdito subit. et quae repentina putamus, illis pro-
2 visa veniunt ac familiaria. [b] Sint hi reges, quia maiores eorum non fuerunt, quia pro summo imperio habuerunt iustitiam, abstinentiam, quia non rempublicam sibi, sed se reipublicae dicaverunt. Regnent hi, quia vir bonus quidam proavus eorum fuit, qui animum supra fortunam gessit, qui in dissensione civili, quoniam ita expediebat reipublicae, vinci
3 quam vincere maluit. Referri illi gratia tam longo spatio non potuit. in illius respectum iste populo praesideat: non quia scit aut potest, sed quia alius pro eo meruit. Hic corpore deformis est, adspectu foedus, et ornamenta sua traducturus. iam me homines accusabunt, caecum et temerarium dicent, nescientem quo loco, quae summis ac excellentissimis debentur, ponam. At ego scio, alii me istud
4 dare, alii olim debitum solvere. Unde isti norunt illum

b. *Sint hi reges, quia — quia.* Hanc omnium codd. et edd. lectionem mutandam putavit Gruterus: *quia maiores e. n. f. qui pro — qui non etc.* Sed cf. not. In fine: *reipublicae meae facultas* omnium codd. et edd. lectio est, non *utilitas.*

de quo more nunc satis noto Viri docti saepius monuere, e. c. ad Liv. II, 57, 3. ed. Drakenb. et Heusinger ad Cicer. de offic. I, 32, 2: qui et nostri loci memor fuit.

2. Sequuntur verba Fortunae. *Sint hi reges — dicaverunt.* Exemplo sit Medorum primus rex apud Herodot. I, 98: addatur Gelo, Hiero Syracusis, Numa Pompilius Romae aliique. *Regnent hi — maluit:* ad Iulium Caesarem fortasse respexit.

3. *Hic corpore deformis est.* Respexisse videtur ad Caligulam. cf. Sueton. Calig. 50. *ornamenta* sua insignia, Caesaribus propria. *traducturus* i. risui expositurus, παραδειγματίσων.

4. *Unde — nescitis?* Haec non ad Germanicum, quod

illum quendam, gloriae ſequentis fugaciſſimum, eo vultu ad pericula euntem, quo alii ex periculo redeunt? nunquam bonum ſuum a publico diſtinguentem? Ubi, inquis, iſte, aut quis eſt? unde? neſcitis. apud me iſtae expenſorum acceptorumque rationes dispunguntur. Ego quid cui debeam, ſcio. aliis poſt longam diem repono, aliis in anteceſſum: ac prout occaſio, et reipublicae meae facultas tulit.

XXXIII. Ingrato ergo aliquando quaedam, ſed non propter ipſum dabo. Quid ſi, inquit, neſcis, utrum gratus ſit, an ingratus? exſpectabis donec ſcias, an dandi beneficii tempus non amittes? Exſpectare longum eſt. nam, ut Plato ait, difficilis humani animi coniectura eſt: non exſpectare, temerarium eſt. Huic reſpondebimus, nunquam exſpectare 2 nos

quod nuper virum doctum quendam cenſuiſſe vidi, pertinere poſſunt, quippe quem omnibus notiſſimum fuiſſe conſtat; ſed haud dubie ad *Agrippam* ſpectant, quem et modeſtiſſimum et fortiſſimum ſcimus fuiſſe (Dio Caſſ. 54, 29) et cuius pater ne illis quidem temporibus notus fuit. cf. ſupra III, 32, 2. Epiſt. XCIV, 46. *apud me — dispunguntur.* Ego fortuna ſupputo expenſa acceptaque accuratiſſime.

XXXIII. Itaque ingrato danda eſſe beneficia, ſed praeſertim ei, qui veriſimiliter gratus fuerit.

1. *Nam — eſt.* Difficile eſt, animi conſilia explorare. Saepius haec Platonis ſententia in eius operibus, e. c. Amatoribus occurrit, ſed locum, quem Seneca reſpexit, invenire non contigit.

2. *Huic reſpondebimus — exſpectare nos* Stoicos. *comprehenſio.* Ita explicat Cic. Acad. Qu. IV, 6: cognitio aut perceptio, aut ſi verbum e verbo volumus, comprehenſio, quam *κατάληψιν* illi vocant. Κατάληψις autem eas perceptiones complectebatur, quae tam certae ſint, ut pro veris agnoſcantur; itaque *Φαντασίαι καταληπτικαὶ* ſunt impreſſiones ab externis rebus in ſenſibus noſtris excitatae, quae accuratiſſime reſpondent rebus illis extra nos

nos certissimam rerum comprehensionem: quoniam in arduo est veri exploratio: sed ea ire, qua ducit veri similitudo. Omne hac via procedit officium. sic serimus, sic navigamus, sic militamus, sic uxores ducimus, sic liberos tollimus: quum omnium horum
3 incertus sit eventus. Ad ea accedimus, de quibus bene sperandum esse credimus. Quis enim pollicetur serenti proventum, naviganti portum, militanti victoriam, marito pudicam uxorem, patri pios liberos? Sequimur qua ratio, non qua veritas trahit. Exspecta, ut nisi bene cessura non facias, et nisi comperta veritate nihil moveris: relicto omni actu vita consistit.

nos sitis, nobiscum diligentissime proprietates illarum communicant et nonnisi inde proficisci possunt. cf. Heynium ad Epicteti Manual. c. 45. Tiedemanni System I. p. 118 sq., qui tamen locum laud. Ciceronis, ubi Zenonis definitio affertur, perperam cepit. Hinc facile colligas, Senecam Academicorum sententiae hac de re accessisse: sed res aliter se habet. Nam, quum notum sit, veteres Stoicos omnino rerum comprehensionem contra Academicos mascule defendisse, scientiae tamen neminem nisi sapientem compotem esse obtinebant: unde facile apparet, nostrum h. l. comprehensionem proprie sic dictam non intelligere, sed scientiam illam (cf. Cic. Acad. Qu. IV, 47. de Finibus III, 5) quam certissimam rerum comprehensionem vocat. *Officium*, non virtus. Officium oritur e primis naturae, et quidem ita, ut amore sui, socialitate, sciendique cupidine exortis, sensus pulchri et decori nascatur, quo fit, ut aestimatione rerum instituta, regulae constituantur actionum nostrarum. *Officia*, *τὰ καθήκοντα*, comprehendunt itaque omnes actiones, quae nos decent, ideoque et beneficia, tamquam aestimabilia.

3. *Ad ea accedimus* eadem via. *Sequimur — trahit:* quod ratione asserente et iudicante, ideoque ratiociuatione ducente futurum videtur, non quod liquido futurum constet. *moveris*, aggrediaris. *Dum verisimilia, non vera; ei beneficium dabo, quem* etc. Alibi quoque hoc epitheto gaudet noster Epist. XIII, 9.

sistit. Dum verisimilia me in hoc aut in illud impellant, non [a] vera; ei beneficium dabo, quem verisimile erit gratum esse.

XXXIV. Multa, inquit, intervenient, per quae et malus pro bono surrepat, et bonus pro malo displiceat: fallaces enim sunt rerum species, quibus credimus. Quis negat? sed nihil aliud invenio, per quod cogitationem regam. His veritas mihi vestigiis sequenda est: certiora non habeo. Haec ut quam diligentissime aestimem, operam dabo, nec cito illis assentiar. Sic enim in proelio potest accidere, ut te- 2
lum meum in commilitonem manus dirigat, aliquo errore decepta; et hosti, tanquam meo, parcam. Sed hoc et raro accidet, et non vitio meo: cui propositum est hostem ferire, civem defendere. Si sciam ingratum esse, non dabo beneficium. At obrepsit, at imposuit. Nulla hic culpa tribuentis est, quia tanquam grato dedi. Si promiseris, inquit, te daturum 3
beneficium, et postea ingratum esse scieris, dabis, an non? Si facis, sciens peccas: das enim cui non debes. si negas, et hoc modo peccas, quia non das ei, cui promisisti. [a] Constantia vestra hoc loco titubat, et

a. *vera; et beneficium dabo* etc. cum Gron. veterem lectionem: *non vere*, una litera mutata, reposui. Antea: *non verebor beneficium dare ei, quem* etc. — a. *Conscientia vestra.* Omnes codd. mss. vacillant inter *conscientia nostra* et *vestra*. Vincent. bellov. Spec. hist. VI, 31 habet: *c. nostra hoc modo tit.*, et deinceps *sapientem consiliis suis p.* Vnde autem *secta vestra* edd. nonnullas occupaverit,

XXXIV. Hunc verisimilitudinem sequi fas est: nec sapientem aliter agere decet, ut in promissis.

2. *Sic — meo amico parcam.* Exempla etsi rara tamen historia servavit. Herodotus 1, 43 verbi gr. Adrastum narrat interfecisse contra suam voluntatem Croesi filium Atyn.

3. *Constantia.* Sibi numquam adversari, semper sibi constantes esse bonos, Stoici statue-

et illud superbum promissum, nunquam sapientem facti sui poenitere, nec unquam emendare quod
4 fecerit, nec mutare consilium. Non mutat sapiens consilium, omnibus his manentibus quae erant, quum sumeret. Ideo nunquam illum poenitentia subit: quia nihil melius illo tempore fieri potuit, quam quod factum est: nihil melius constitui, quam quod constitutum est. Ceterum ad omnia cum exceptione veniet: si nihil inciderit, quod impediat. Ideo omnia illi succedere dicimus, et nihil contra opinionem accidere, quia praesumit animo, posse aliquid inter-
5 venire, quod destinata prohibeat. Imprudentium ista fiducia est, fortunam sibi spondere: sapiens utramque partem eius cogitat. scit quantum liceat errori, quam incerta sint humana, quam multa consiliis obstent. ancipitem rerum ac lubricam sortem suspensus sequitur, et consiliis certis incertos eventus. Exceptio autem, sine qua [b] nihil destinat, nihil ingreditur, et hic illum tuetur.

XXXV.

rit, nescio: esse glossam scio. Sed *constantia*, quae est Lipsii coniectura egregia, praeferenda et in textum revocanda erat. cf. not. — b. *nihil destinat, nihil ingreditur.* Omnium codd. lectio est, non, quod Muret. dedit: *aggreditur. Ingreditur* est incipit.

statuebant: de constantia autem hic agitur, et stoico isto dogmate, quod sapiens in decretis suis nihil mutet. Mox quoque Seneca purgat inconstantiae crimen, XXXV, 2. Si quis plura de hoc *sapiente* stoico scire gestiat, is adeat Lipsii Manuduct. III, 8. Tiedemanni System III p. 156 sq. etc. Nisi autem reputes sapienti tantum in iis rebus, quae in potestate humana positae sunt, constantiam tribui, et nonnisi cum exceptione, quam noster deinceps attulit (μεϑ' ὑπεξαιρέσεως, cf. Gatak. ad M. Antonin. IV, 1. Arriani Diss. Epict. III, 4); verendum est, ne speciem sapientis huius falsam animo tuo informes. Sapiens Stoae fuit exemplar ethicum.

XXXV. Promisi beneficium, nisi si quid incidisset, quare non deberem dare. Quid enim, si quod illi pollicitus sum, patria sibi me dare iusserit? Si lex lata erit, ne id quisquam faciat, quod ego me amico meo facturum promiseram? Promisi tibi filiam in matrimonium. postea peregrinus apparuisti: non est mihi cum externo connubium. Eadem res me defendit, quae vetat. Tunc fidem fallam, tunc in- 2
constantiae crimen audiam, si, quum omnia eadem sint, quae erant promittente me, non praestitero promissum: alioquin quidquid mutatur, libertatem facit de integro consulendi, [a] et me fide liberat. Pro-

a. *et me fide liberat.* Omnium codd. et edd. lectio ante Erasmum, qui Tulliana phrasi coniecit, *et meam fidem liberat. Fides* est interdum promissum, quatenus *fides* est id cui confidas, confidere soleas possisque; deducitur autem ab aeol. *πίττις*, *πίτις*, cum aspiratione, ut sit idem quod *πίστις*. Salmas. de Usur. 2. p. 22. Graev. ad Cic. de Off. 1, 7.

XXXV. Continuatio. — 1. *non est mihi — connubium.* Cives romanos tantum cives romanas in matrimonium ducere potuisse, notissima res est. Concessio tamen iustarum nuptiarum cum peregrino vel peregrina post Senecae demum tempora invaluit. Cf. Heineccii Antiq. rom. ad Instit. 1, 10. Quod vero Lipsius ad h. l. contendit, Senecam etiam fuisse peregrinum, in eo desidero eius iudicium, quum, quod senex ille alioqui venerandus probe scivit, Seneca muneribus et honoribus officiisque civilibus omnis generis functus sit, quae tamen nonnisi in civem romanum cecidisse constat. Corduba autem, unde Seneca oriundus fuit, erat colonia patricia (Plinio teste N. H. III, 1.), ideoque colonia civitatis romanae, qua quidem relicta coloni Romam reduces ius suffragii et honorum petendorum exercuerunt. Quamobrem Seneca se ipse novum hominem apud Tacit. XIV Annal. 53 appellavit. Hactenus assentior Fergusono lib. 1. histor. incrementi et excidii Reip. Rom. interpretat. german. p. 17 et 102: nam de omnibus coloniis, (de quibus cf. Heinecc. Antiq. rom. ad Instit. Append. I, LXXVI sq. p. 393 sq.) haec affirmare non ausim.

Promiſi advocationem: poſtea apparuit, per illam cauſam praeiudicium in patrem meum quaeri. promiſi me peregre una exiturum: ſed iter infeſtari latrociniis nuntiatur. in rem praeſentem venturus fui:
3 ſed aeger filius, ſed puerpera uxor tenet. Omnia eſſe debent eadem, quae fuerunt quum promitterem, ut promittentis fidem teneas. Quae autem maior fieri mutatio poteſt, quam ſi te malum virum et ingratum comperi? quod tanquam digno dabam, indigno negabo, et iraſcendi quoque cauſam habebo deceptus.

XXXVI. Inſpiciam tamen, et quantum ſit de quo agitur: dabit mihi conſilium promiſſae rei modus. Si exiguum eſt, dabo: non quia dignus es, ſed quia promiſi. nec tanquam munus dabo, ſed verba mea redimam, et aurem mihi pervellam: damno caſtigabo promittentis temeritatem. Ecce ut doleat, ut poſtea conſideratius loquaris: quod dicere ſolemus, lin-

2. *in rem praeſentem — fui.* Proprie veniebant in rem praeſentem olim, quum locum de quo controverſia eſſet, oculo ac digito deſignare vellent. Sed hic ſermonem eſſe de advocato, qui alioqui in iudicio patrocinium clienti aut amico erat praeſtiturus, apparet. Cf. Erneſti Clav. Cic. h. v.

XXXVI. Errori tamen in promiſſis non indulgendum eſt.

1. *Aurem mihi pervellam* i. e. ipſe me admonebo, ad cautionem in poſterum adhortabor. Nam aurem vellere commonefacientis et memoriam item excitantis. Plin. H. N. XI, 45: eſt in aure ima memoriae locus, quam tangentes anteſtamur. Virgil. Eclog. VI, 4: Cynthius aurem Vellit et admonuit. Noſter iterum infra V, 7. et Epiſt. 94. L. *Linguarium* multam dependam et quaſi vectigal pro lingua temere loquuta. cf. Gronov. ad libr. IV de pecunia vetere cap. 4. *Seſtertio centies.* Lipſius monet: argute Maecenatem loquutum, nolle ſe obiurgari tanto impendio, id eſt rebus ipſis, non verbis, et ſupputat 250,000 Philipp. Noſtri monetae veteris aeſtimatores ſupputant: 100,000 Frideric. aur.

linguarium dabo. Si maius erit, non committam, quemadmodum Maecenas ait, ut ſeſtertio centies obiurgandus ſim. Inter ſeſe enim utrumque comparabo. Eſt aliquid, in eo quod promiſeris, perſeverare: eſt rurſus multum in eo, ne indigno beneficium des. Hoc tamen quantum ſit, attendendum. ſi leve, conniveamus: ſi vero magno mihi aut detrimento, aut rubori futurum, malo ſemel excuſare, quare negaverim, quam ſemper, quare dederim. Totum, inquam, in eo eſt, quanti promiſſi mei verba taxentur. Non tantum quod temere promiſi, retinebo, ſed quod non recte dedi, repetam. Demens eſt, qui fidem praeſtat errori.

XXXVII. Philippus Macedonum rex habebat militem manu fortem, cuius in multis expeditionibus utilem expertus operam, ſubinde ex praeda aliquid illi virtutis cauſa donaverat, et hominem vaenalis animae crebris auctoramentis accendebat. Hic naufragus in poſſeſſiones cuiusdam Macedonis expulſus eſt. [a] qui, ut nuntiatum eſt, accucurrit, ſpiritum eius

a. *qui, ut nuntiatum eſt, a.* Scholium *Macedoni illi*, quod codd. quosdam et edd. invaſerat, Gronovius plurium codd., inprimis cod. Naz. auctoritate recte delevit, et *qui* e ſuis mſſ. pro *quod* poſuit: quem ſequimur. Mox *affectum* bene habet: ſcholium eſt, quod Lipſii codd. praeſtabant, *afflictum ſemivivumque.*

XXXVII. Probat exemplo regis Macedonum, qui errore ſuo intellecto fidem non praeſtitit.

1. *Philippus.* Ex memoratione *Pauſaniae*, qui poſtea Philippum interfecit (cf. Arrian. Exped. Alexandri I, 20, 25 ed. Schmiederi et Diodor. Sic. XVI, 91) colligamus neceſſe eſt, patrem Alexandri M. dici, non penultimum aut alium regem Macedoniae cognominem. Ceterum Seneca unus hanc hiſtoriam de Philippo narravit. *militem*, non gregarium, ſed centurionem, ordinis ductorem: ſic *miles*, ϛρατιώτης ſaepe de iis qui militibus praeſunt uſurpatur. *auctoramentis*, donis, praemiis.

eius recollegit, in villam illum ſuam transtulit, lectulo ſuo ceſſit, affectum ſemianimemque recreavit, diebus triginta impenſâ ſuâ curavit, refecit, viatico in-
2 ſtruxit, ſubinde dicentem: Gratiam tibi referam: videre tantum mihi imperatorem meum contingat! Narravit Philippo naufragium ſuum, auxilium tacuit, et protinus petiit, ut ſibi praedia cuiusdam donaret. Ille quidam erat hoſpes eius, is ipſe, a quo receptus erat, a quo ſanatus. Multa interim reges, in bello praeſertim, opertis oculis donant. non ſufficit homo iuſtus unus tot armatis cupiditatibus. non poteſt quisquam eodem tempore et bonum virum, et bonum
3 ducem agere. Quomodo tot millia hominum inſatiabilia ſatiabuntur? quid habebunt, ſi ſuum quisque habuerit? hoc Philippus ſibi dixit, quum illum induci in bona quae petebat iuſſit. Expulſus bonis ſuis ille, non ut ruſticus iniuriam tacitus tulit, contentus quod non et ipſe donatus eſſet: ſed Philippo epiſtolam ſtrictam ac liberam ſcripſit: qua accepta ita exarſit, ut ſtatim Pauſaniae mandaret, bona priori do-
4 mino reſtitueret: ceterum improbiſſimo militi, ingratiſſimo hoſpiti, avidiſſimo naufrago, ſtigmata inſcriberet, ingratum hoſpitem teſtantia. Dignus quidem fuit, cui non inſcriberentur illae literae, ſed inſculperen-

2. *homo iuſtus*, ſc. hac in re. Nam alias eius iuſtitia male audit apud Demoſthenem et Theopompum Athenaei IV p. 166 ſ. 167. Cicero tamen laudat cum propter facilitatem et humanitatem de Off. I, 26. cf. Aelian. V. H. VIII, 15. Iuſtin. IX, 4. Unde Seneca hanc hiſtoriolam deſumſerit, dicere non habeo: criticum autem non egiſſe in deligendis exemplis hiſtoricis, notum eſt, e. c. ex iudicio de Alexandro M. cf. ad I de Benef. 13, 1. II, 16, 1. Ep. XCI, 17.

4. *ſtigmata*, inuſtas fronti notas literasque. De hoc more, ſive una litera ſive pluribus iisque ingentibus frontem implendi maleficorum, multa collegit Lipſius in Elect. II, 15 p. 488 ſqq. Opp. To. I.

perentur, qui hospitem suum, nudo et naufrago similem, in id in quo iacuerat ipse litus expulerat. Sed videbimus, quis modus poenae servandus fuerit: auferendum utique fuit, quod summo scelere invaserat. Quis autem poenâ eius moveretur, qui id commiserat, [b] propter quod nemo miserari miseros posset?

XXXVIII. Dabit tibi Philippus quia promisit, etiamsi non debet, etiamsi iniuriam, etiamsi scelus facturus est, etiamsi uno facto praeclusurus est naufragis litora? Non est levitas, a cognito et damnato errore discedere; et ingenue fatendum est: „Aliud putavi: deceptus sum.“ Haec vero superbae stultitiae perseverantia est: „Quod semel dixi, qualecunque est, fixum ratumque sit.“ Non est turpe, cum re
mutare consilium. Age, si Philippus possessorem il- 2
lum eorum litorum reliquisset, quae naufragio ceperat, nonne omnibus miseris aqua et igni interdixerat? Potius est, inquit, intra fines regni mei, [a] te literas

b. *propter quod nemo miserari miseros posset?* Defendit hanc lectionem Lipsius e sequentibus C. XXXVIII, 2 nonne omnibus miseris aqua et igni interdixerat? Plerique tamen scripti, *pro quo nemo misereri misericors posset.* Vulgatum praefero ut Senecae magis consentaneum. — a. *te literas istas oculis i.* Lipsius ait· Quid? ipsis oculis inscriptae notae? nec potuit nec solet etc. Emendat adeo vel *foculis*, vel *ocius*. Sed bene habet. cf. not.

Quis autem — posset? Poenam reprobat istam noster, quia miles iste tam immane facinus commiserat, ut nemo, qui quod incredibile visum esset, evenisse videret, eiusmodi miseris naufragis opem ferre in posterum ab animo suo impetrare posset: ne sibi, verens, idem quod rustico accideret. Seneca autem in hacce reprehensione sibi constat; ut qui, omni actione ingratorum reiecta, nec poenam probat ullam.

1. Num *dabit tibi*, superbissime latro, *Philippus* etc. Haec quidem sunt rhetorici coloris Senecae familiaris propria, ut nimirum interrogationibus conversionibusque subitis eiusmodi utatur: uti saepe iam vidimus.

2. *Potius est*, praestat, *te*

literas iſtas oculis inſcribendas, duriſſima fronte circumferre. oſtende quam ſacra res ſit menſa hoſpitalis: praebe in facie tua legendum iſtud decretum, quo cavetur, ne miſeros tecto iuvare capitale ſit. Magis iſta conſtitutio ſic erit rata, quam ſi illam in aes incidiſſem.

XXXIX. Quare ergo, inquit, Zeno veſter, quum quingentos denarios mutuos cuidam promiſiſſet, et illum parum idoneum comperiſſet, amicis ſuadentibus ne daret, perſeveravit credere, quia promiſerat? Primum alia conditio eſt in credito, alia in beneficio. Pecuniae etiam male creditae exactio eſt. appellare debitorem ad diem poſſum: et ſi foro ceſſerit, portionem feram: beneficium et totum perit, et ſtatim.
2 Praeterea hoc mali viri eſt, illud mali patris familiae. Deinde ne Zeno quidem, ſi maior fuiſſet ſumma, credere perſeveraſſet. Quingenti denarii ſunt, illud, quod

te literas iſtas oculis inſcribendas etc. Bene Huetus in notis mſſ. locum hunc ſic expoſuit: non fronti ſolum, ſed oculis ipſis, ſi fieri poſſet, inſcribendas. Lipſius h. l. expedire ſe non potuit. *oſtende — hoſpitalis.* Inſtitutis antiquiſſimis hoſpitalitatem attribuendam et ſanctitatem eius moribus firmatam eſſe inſtar decreti, conſtat. Hinc Graecis *ἅλα καὶ τράπεζαν μὴ παραβαίνειν* proverbialis fuit loquendi forma. cf. Iacobs ad Brunckii Analect. Animadv. I, 2 p. 241 et Addend. Vol. III eiusdem operis P. 2 p. 436. Nec Arabibus incognitum morem dicendique rationem docet Schulz Leitungen des Höchſten V, p. 247. *in aes incidiſſem*, ut legem.

XXXIX. Promiſſa autem beneficia multum diſtant ab aliis promiſſis.

1. *Zeno* auctor Stoicae ſectae notiſſimus. *quingentos denarios:* aequant fere 15 Frideric. aur. *ſi foro ceſſerit:* proprie de argentariis, qui non amplius ſolvendo pares ideoque forum ubi argentariam faciunt, deſerere coguntur: deinde quoque de debitoribus, quorum bona ſub titulum ivere. cf. ad XII, 3.

quod dici solet, in morbo consumat: fuit tanti, non
revocare promissum suum. Ad coenam quia promisi,
ibo, etiamsi frigus erit: non quidem, si nives cadent.
Surgam ad sponsalia, quia promisi, quamvis non concoxerim: sed non, si febricitavero. Sponsum descendam, quia promisi: sed non si spondere in incertum
iubebis, si fisco obligabis. Subest, inquam, tacita 3
exceptio, si potero, si debebo, si haec ita erunt. Effice, ut idem status sit, quum exigitur, qui fuit, quum promitterem. Destituere levitas non erit, si aliquid intervenit novi. quid miraris, quum conditio promittentis mutata sit, mutatum esse consilium? eadem mihi omnia praesta: et idem sum. [a] Vadimonium promittimus. tamen deseris: non in omnes datur actio deserentes. vis maior excusat.

 XL.

a. *Vadimonium promittimus. tamen deseris: non in omnes datur actio deserentes.* Hanc lectionem ope cod. Naz. loco veteris reposui. Hic codex, cuius apices singuli, ait Gron., consideratione digni sunt, cum quatuor aliis dabat *defert*, unde Gron. fecit: *deserti*. Simplicior autem emendatio mihi esse videbatur: *deseris*. Antea: *Vad. prom. tamen deseritur: non in omnes datur actio deserentem vis maior* etc. Iam Lipsius *deserentes* dat, quam vocem ad *omnes* retulit, recte legens ac distinguens.

2. *in morbo consumat.* Morbum dici de quovis animi vitio notum est, ideoque etiam de libidine quadam singulari animi, la caprice, humour, whim Anglorum: cf. Ep. VII, 1 et Mitscherlich. ad Horat. Carm. I, 37, 10. Inprimis huc pertinet Epist. 79, 4. Concedo tamen, sumi quoque proprie posse de impensa, quam morbus corporis creare solet. *descendam* ad spondendum in forum et ad tribunal. cf. ad III de Benef. 27, 2. *in incertum*, summa non expressa. *fisco* in fiscum redditus influxisse, qui ex tributis provinciarum Caesaris manarent et ad imperatores pertinerent, constat. cf. Heineccii Antiq. rom. I, 25, 105 sq.

3. *vis maior excusat:* vim maiorem parare exceptionem, quominus quis se iudicio promissa statutaque die sistat: huiusmodi sunt grandiores labes, tempestates,

XL. Idem etiam illa in quaeſtione reſponſum exiſtima, an omnimodo referenda ſit gratia, et an beneficium utique reddendum ſit. Animum praeſtare gratum debeo: ceterum aliquando me referre gratiam non patitur mea infelicitas, aliquando felicitas eius, cui debeo. [a] Quid enim regi, quid pauper diviti reddam? utique quum quidam recipere beneficium, iniuriam iudicent, et beneficia ſubinde aliis beneficiis
2 onerent. Quid amplius in horum perſonam poſſum, quam velle? nec enim ideo beneficium novum reiicere debeo, quia nondum prius reddidi. Accipiam tam libenter, quam dabitur: et praebebo me amico meo exercendae bonitatis ſuae capacem materiam. Qui nova accipere non vult, acceptis offenditur. Non refero gratiam. quid ad rem? non eſt per me mora, ſi aut occaſio mihi deeſt, aut facultas. Ille praeſtitit mihi, nempe quum occaſionem haberet,
3 quum facultatem. Utrum bonus vir eſt, an malus? apud bonum virum bonam cauſam habeo: apud malum non ago. Ne illud quidem exiſtimo faciendum, ut referre gratiam, etiam invitis his quibus refertur, properemus, et inſtemus recedentibus. Non eſt referre gratiam, quod volens acceperis, nolenti reddere. Quidam, quum aliquod illis miſſum eſt munuſculum, ſubinde aliud intempeſtive remittunt, et nihil

a. *Quid enim regi, quid pauper diviti r.?* Mureti haec coniectura eſt, quam ceteris praefero. Nam omnes codd. et ceterae edd. habent: *Quid enim regi, quid pauperi, quid diviti r.?* Unde Pinc. facere voluit: *Quid e. regi, quid principi, quid d. r.?* Reges enim et principes frequenter copulat noſter. Fuit, quum opinarer, voces duas *quid pauperi* margini a male ſedulo appictas t. ſic in textum immiſſas eſſe.

tes, incendia, terrae motus, vis aquarum, et alia id genus, quae humano conſilio provideri non queunt. L.

XL. Animus gratus tamen praeſtandus eſt, ſi fieri poſſit.

1. *Quid enim regi* etc. Haud

nihil ſe debere teſtantur. [b] Reiiciendi genus eſt, protinus aliud invicem mittere, et munus munere expungere. Aliquando et non reddam beneficium, quum poſſim; quando? ſi plus mihi detracturus ero, quam illi collaturus: ſi ille non erit ſenſurus ullam acceſſionem recepto eo, quo reddito, mihi multum abſceſſurum erit. Qui feſtinat utique reddere, non habet animum grati hominis, ſed debitoris. Et ut breviter, qui nimis cito cupit ſolvere, invitus debet: qui invitus debet, ingratus eſt. 4

b. *Reiiciendi genus.* Sic cod. Naz. et ceteri. Nec quidquam mutes. Vincent. bellov. l. l. IX, 108 habet: *Reiiciendi ſignum*, et mox *munus munere expugnare.*

Haud dubie noſter de Nerone h. l. cogitavit, qui beneficia quae Senecae dederat, ab eo redditur o tot tantaque recipere noluit. Tacit. Annal. XIII, 53.

L. ANNAEI SENECAE
AD AEBUTIUM
LIBERALEM
DE BENEFICIIS
LIBER V.

Argumentum et Ordo.

Absolutis duabus praecipuis partibus, Quomodo dandum beneficium, Quomodo accipiendum: transire se dicit ad quaedam non tam in ipsa materie, quam ex ipsa et vicina ac connexa. Quaestiunculas subserit, primo istam: An turpe beneficiis vinci? negat vinci posse, et parem semper esse, qui grate meminit, qui cupit animo referre, si re non potest. Quaestiuncula secunda: An aliquis sibi beneficium donet? item negat, et in utramque tamen partem argutatur. Tertia Quaestiuncula: An aliquis ingratus Stoice dici possit? ait, et docet. Quarta: An non omnes ingrati sint? minime, etsi plurimos fatetur. Deinde ex attextu: Quousque, et an alius pro alio obligemur? ut filius pro patre, et talia. Distinctione respondet, et magis negat. Quinta Quaestiuncula: An triste beneficium, et invito etiam dari possit? potest. Ultima denique: An repeti beneficium possit? L.

I. In prioribus libris videbar consummasse propositum, quum tractassem, quemadmodum dandum esset

I. Quum potissimae offi- sint, ad quaestiones proce-
cii huius partes absolutae dit connexas quidem sed
non

ſet beneficium, et quemadmodum accipiendum. hi
enim ſunt huius officii fines. Quidquid ultra moror,
non ſervio materiae, ſed indulgeo: quae quo ducit,
ſequendum eſt, non quo invitat. Subinde enim na-
ſcetur, quod laceſſat aliqua dulcedine animum, ma-
gis non ſupervacuum, quam neceſſarium. Verum 2
quia ita vis, perſeveremus, peractis quae rem conti-
nebant, ſcrutari etiam ea, quae, ſi vis verum, con-
nexa ſunt, non cohaerentia: quae quisquis diligen-
ter inſpicit, nec facit operae pretium, nec tamen
perdit operam. Tibi autem homini natura optimo,
et ad beneficia propenſo, Liberalis Aebuti, nulla eo-
rum laudatio ſatisfacit. Neminem unquam vidi tam 3
benignum etiam leviſſimorum officiorum aeſtimato-
rem. Iam bonitas tua eousque prolapſa eſt, ut tibi
dari putes beneficium, quod ulli datur. paratus es,
ne quem beneficii poeniteat, pro ingratis depende-
re. Ipſe usque eo abes ab omni iactatione, usque
eo ſtatim vis exonerare quos obligas, ut quidquid in
aliquem confers, velis videri non praeſtare, ſed red-
dere. Ideoque plenius ad te ſic data revertuntur. 4
nam fere ſequuntur beneficia non repoſcentem: et

non cohaerentes, ut Liberali, cuius laudes ſequuntur, gratificetur.

1. *Quidquid — invitat.* Potiſſimis officii partibus conſummatis non opus amplius eſt, ut materiam illuſtrem ordine accurato, ſed delibanda ſunt quae connexa ſunt ei quae ducit, ordine tamen qualicunque non omiſſo, non ut quae cohaereant ullo vinculo iucunditatis, appetam, quo invitat, allicit, etſi non omnino ſupervacua, tamen non neceſſaria.

3. *pro ingratis dependere.* Pendet e prioribus: quia tibi inſcribis et imputas aliis benefacta, ſequitur ut gratus pro iis ſis et ſolvas.

4. *et ut gloria fugientes* ſc. eam, modeſtos. Sic Agrippam IV, 32, 4 appellat noſter gloriae ſequentis fugaciſſimum. Epiſt. LXXIX, 11 ait: Gloria umbra virtutis eſt, etiam invitos comitabitur. *ſi illa hoc ſcito odiſſe*

ut gloria fugientes magis fequitur, ita fructus beneficiorum gratius refpondet illis, per quos etiam effe ingratis licet. Per te vero non eft mora, quo minus beneficia qui acceperunt, ultro repetant: nec recufabis conferre alia, et fuppreffis diffimulatisque plura ac maiora adiicere. Propofitum optimi viri, et ingentis animi eft, tam diu ferre ingratum, donec feceris gratum. Nec te ifta ratio decipiet. fuccumbunt vitia virtutibus, fi illa [a] hoc fcito odiffe profperaveris.

II. Illud utique unice tibi placet, velut magnifice dictum: Turpe eft beneficiis vinci. Quod an fit verum, non immerito quaeri folet: longeque aliud eft, quam mente concipis. Nunquam enim in rerum honeftarum certamine fuperari turpe eft: dummodo arma non proiicias, et victus quoque velis vincere.
2 Non omnes ad bonum propofitum easdem afferunt vires, easdem facultates, eandem fortunam: [a] quae opti-

a. *hoc fcito.* Codd. mff. et vulgatae edd. habent: *fi illa concito odiffe properaveris*, unde Muretus fecerat: *fi illa non cito odiffe prop.* In qua tamen lectione illa: *non cito* cum *properaveris* male congruunt. Iam vero quum *con* et *hoc* in codd. faepe confundantur, cf. Heynii Obff. ad Tibull. IV, 2, 32, legendum puto: *hoc fcito*, i. e. hac ratione, quam fequeris. Quae verba quidni eodem iure in textum reponam, quo Muretus illa *non cito* reponenda putavit? *Scitum* autem idem effe quod decretum, δόγμα, ipfe nofter docet Ep. 95, 9. Nec *properaveris* ftare potuit, quum magis de mora, quam de properatione h. l. fermo fit. Proinde e cod. Naz. *profperaveris* revocandum erat, in quo verbo nefcio quis obelo in codice confixerat, Grutero narrante, τὸ *f*, ut inde fieret *properaveris.* — a. *quae optimorum quoque confilio-*

odiffe profperaveris i. e. fi ifta, quam tibi praefcripfifti, norma legeque oderis atque ita profpera feceris, five in virtutes mutaveris.

II. Non turpe effe, beneficiis vinci, demonftrat usque ad cap. VII.

1. *Quod — quaeri folet,* haud dubie in fcriptis fcholisque Stoicorum, e. c. Hecatonis rel. *rer. honeftar.* id-

eoque

optimorum quoque consiliorum dumtaxat exitus temperat. Voluntas ipsa rectum petens, laudanda est, etiamsi illam alius gradu velociori antecessit: non, ut in certaminibus, ad spectaculum editis, meliorem palma declarat: quamquam in illis quoque saepe deteriorem praetulit casus. Ubi de officio agitur, quod 3
uterque a sua parte esse quam plenissimum cupit, si alter plus potuit, et ad manum habuit materiam sufficientem animo suo, si illi, quantum conatus est, fortuna permisit; alter autem voluntate par est, etiamsi minora quam accepit reddidit, aut omnino non reddidit, sed vult reddere, et toto in hoc intentus est animo: hic non magis victus est, quam qui in ar- 4
mis moritur; quem occidere facilius hostis potuit, quam avertere. Quod turpe existimas, id accidere viro bono non potest, ut vincatur: nunquam enim succumbet, nunquam renuntiabit: ad ultimum usque diem

liorum dumtaxat exitus temperat. Dumtaxat erat vox Lipsio suspecta, et quum eius codex divisim scriberet *dum taxat*, hoc praetulit. At Gronovio assentior, nihil suspecti h. l. esse iudicanti. Nam *dumtaxat* hic non est *tantummodo*, sed *saltem*, ad minimum; si nihil aliud, certe exitus. Sic saepe occurrit, e. c. Sueton. Aug. 66. Noster habet Ep. 58, 33. Plin. Epp. 5, 6.

eoque officiorum, quae inde pendent.

2. *Voluntas ipsa rectum*, virtutem *petens — laudanda est*. Notum est illud Ovidii Pont. III, 4, 79: ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. Haud multum abludit Kantii dogma: bonam voluntatem in consiliis nostris magni esse faciendam et principii loco habendam. *non ut — casus:* ibi non voluntas, sed factum ipsum vincit: *casus* tamen, e. c. fractio currus, decidere potest. Exempla dat Pausanias in historia Arrhachionis et Creusae, lib. VIII, 40. Alia vide ap. P. Fabrum in Agonistic. lib. 3 passim.

3. *Ubi de officio agitur*. cf. ad IV, 33, 2. *quantum conatus est*, quantum velit.

4. *renuntiabit* conditioni huic, aut amico certamini. Laudat Ernesti in Clav. Cic. h. v. Ciceron. Verr. I, 54: renun-

diem vitae ftabit paratus, et in hac ftatione morietur; magna fe accepiffe prae fe ferens, paria voluiffe.

III. Lacedaemonii vetant fuos pancratio aut ceftu decernere, ubi inferiorem ostendit victi confeffio. Curfor [a] cretam prior contingit: velocitate alium, non animo, anteceffit. Luctator ter abiectus perdidit palmam, non tradidit. Quum invictos effe Lacedaemonii cives fuos magno aeftimarent, ab his certamini-

a. *cretam.* Sic optimi codd. Alii: *metam*, quae eft explicatio antiquae lectionis, et e margine in textum, ut in talibus fit, translata.

renuntiabit illam decifionem, h. e. nunciat illam pactionem, quam feciffent, ratam non effe, improbari ab eo, cuius in ea re voluntas maxime fpectanda fit.

1. *Lacedaemonii vetant* etc. in ufu tamen fuiffe apud eos hoc *pancratium* five pugilatus et luctae coniunctionem, antequam referente Plutarcho in Lycurg. c. 19. et plenius Apophthegm. Lacon. p. 228. ed. frcf. vetaretur, noli dubitare. cf. praeter Fabrum Agonift. I, 12. Burmann. ad Propert. III, 12. Pancratiaftes eft, Lipfio recte obfervante, qui nudis manibus pugnisque nexus mifcet, fed etiam pedibus et toto corpore certat. Inde nomen Graecis, quod viribus et omni robore advocato, ficut et eosdem παμμάχους vocant. *ceftu*, fegmento loreo, gravi bullis f. nodis e ferro, aere, plumbo interftincto manus brachiaque armabantur: deinde arte fuiffe factas, coriis confutis, chirothecas, ut indui poffent manibus, conftat: hoc pondere caput, genae, collum pectusve adverfarii quatiebantur. cf. Homeri Il. ψ, 352 fq. Virgil. Aen. V, 362 fq. et utroque loco Heynii nott. *creta* i. meta. Plin. H. N. VIII, 42. XXXV, 17: alias linea exterior eft: ultima linea Horatii Epift. I, 16 fin. inde ducta eft. *ter abiectus*, τριαχθείς, qui ter ab adverfario deiicitur, aut qui tribus certaminibus, ςαδίῳ, διαύλῳ et δολίχῳ vincitur. Hinc Eurip. Oreft. 436 διὰ τριῶν δ' ἀπόλλυμαι prorfus perii. cf. Ez. Spanhem. ad Iuliani Orat. I. p. 40. Salmaf. ad Solin. p. 206. *in quibus victorem — iubentis.* Apud Plutarch. Apophthegm. lacon. p. 228 d. frcf. ipfe Lycurgus hanc eandem cauffam huius legis addit: ὅπως, ἔφη, μηδεὶς

taminibus removerunt, in quibus victorem facit non iudex, non per ſe ipſe exitus, ſed vox cedentis, et tradere iubentis. Hoc quod illi in civibus ſuis custo- 2
diunt, virtus ac bona voluntas omnibus praeſtat, ne unquam vincantur, quoniam quidem etiam [b] inter ſuperantia animus invictus eſt. Ideo nemo trecentos Fabios victos dicit, ſed occiſos. Et Regulus captus eſt a Poenis, non victus; et quisquis alius ſaevientis fortunae vi ac pondere oppreſſus, non ſubmittit animum. In beneficiis idem eſt: plura aliquis accepit, 3
maiora, frequentiora; non tamen victus eſt. Beneficia fortaſſe beneficiis victa ſunt, ſi inter ſe data et accepta computes: ſi dantem et accipientem comparaveris, quorum animi et per ſe aeſtimandi ſunt, penes neutrum erit palma. Solet enim fieri, ut etiam quum alter multis vulneribus confoſſus eſt, alter leviter quidem ſaucius, pares exiſſe dicantur, quamvis alter videatur inferior.

IV. Ergo nemo vinci poteſt beneficiis, ſi ſcit debere, ſi vult referre, ſi quod rebus non poteſt, animo aequat. Hic, quam diu in hoc permanet, quam diu tenet voluntatem, gratum animum ſignis approbat: quid intereſt, ab utra parte munuſcula plura numerentur? Tu multa dare potes; at ego tantum accipere poſſum: tecum ſtat fortuna; mecum bona voluntas. tamen tam par tibi ſum, quam multis armatiſſimis nudi, aut leviter armati. Nemo itaque be- 2
neficiis vincitur: quia tam gratus eſt quisque, quam voluit.

b. *inter ſuperantia.* Sic omnes codd. Gruteri. Pincianus tamen ingenioſe emendavit: *in ter ſuperatis a.*

μηδεὶς αὐτῶν ἐν τῷ πονεῖν ἀπαυδῶν ἐθίζηται. *tradere* i. manum, quae porrigebatur: hinc loquendi ratio proverbialis, manum dare, de victo.

2. *quam voluit,* quam eius bona voluntas patet valetque. *A principibus* etc. Hic Seneca ad ſuam ipſius conditionem et relationem

voluit. Nam si turpe est beneficiis vinci, non oportet a praepotentibus viris accipere beneficium, quibus gratiam referre non possis. A principibus dico, a regibus: quos eo loco fortuna posuit, ex quo largiri multa possent, pauca admodum et imparia datis recepturi. Reges et principes dixi, quibus tamen potest opera navari, et quorum illa excellens potentia per minorum consensum ministeriumque constat.
3 Sunt quidam extra omnem subducti cupiditatem, qui
vix ullis humanis desideriis continguntur: quibus nihil potest praestare ipsa fortuna. necesse est a Socrate beneficio vincar: necesse est a Diogene, qui per medias Macedonum gazas nudus incessit, calcatis regiis
4 opibus. [a] O nae ille tunc merito et sibi et ceteris,
quibus ad dispiciendam veritatem non erat offusa caligo, supra eum eminere visus est, infra quem omnia iacebant. Multo potentior, multo locupletior fuit omnia tunc possidente Alexandro. plus enim erat, quod hic nollet accipere, quam quod ille posset dare.

V.

a. *O nae* e quatuor codd. Grut. receptum. Olim: *Nonne ille.*

nem ad Neronem respexisse videtur, de qua Tacit. Ann. XIV, 53 exponit: ubi ait Seneca: se tot tantisque muneribus obniti debuisse etc.

3. *Sunt quidam* etc. quos post ipse appellat, *Socrates, Diogenesque* sinopensis: de hoc posteriore omnia nota sunt, inprimis illud, quo Seneca h. l. respexit, responsum Alexandro M. roganti, ut diceret si quid sibi opus esset: Nunc quidem, paullulum a sole. Cic. Tusc. V, 32 ubi plura de Diogene occurruut memoratu digna. *Infra quem omnia iacebant,* quatenus rex Macedoniae rerum Graeciae potitus erat. Id autem tunc temporis agebat, ut bellum contra Darium Codomannum aggrederetur: itaque necdum fastigium potentiae ascenderat. Cf. Plut. vit. Alexandri p. 671 sqq. Proprie omnia demum possidebat rege Persarum subacto.

V. Non est turpe, ab his vinci. neque enim minus fortis sum, si cum invulnerabili me hoste committis: nec ideo ignis minus urere potest, si in materiam incidit inviolabilem flammis: nec ideo ferrum secandi vim perdidit, si non recipiens ictum lapis solidus, invictaeque adversus dura naturae, dividendus est. Idem tibi de homine grato respondeo. Non turpiter vincitur beneficiis, si ab his obligatus est, ad quos aut fortunae magnitudo, aut eximia virtus aditum redituris ad se beneficiis clausit. A parentibus 2
fere vincimur. [a] nam tam diu illos habemus, quam diu graves iudicamus, et quam diu beneficia illorum non intelligimus. Quum iam aetas aliquid prudentiae collegit, et apparere coepit, propter illa ipsa eos amari a nobis debere, propter quae non amabantur, admonitiones, severitatem, et inconsultae adole-

a. *nam tam diu illos habemus.* Cum Lipsio illam vocem *odio* post *illos* insertam in edd. vulgg., sed in nullo codice mss. comparentem expunxi: nec cum Grutero *illos insuper habemus* admittendum putavi. Lipsius recte exposuit. cf. not.

1. *si cum invulnerabili me hoste committis.* Committi, componi quis dicitur, qui cum quodam certare debet. *invulnerabili* propter arma, clipeum, thoracem etc. *dividendus est* in plures partes, qui in lamellas dissecari nequit.

2. *nam tam diu illos habemus.* Spectant haec ad severitatem patriae potestatis plerumque liberis graviter incumbentis. Parentes, ait Lipsius ad h. l., tamdiu in vita habemus, atque iis fruimur, quamdiu in adolescentia eos fere gravamur. Ubi firmior aetas firmius iudicium dedit, tunc abeunt et moriuntur. Itaque grati non sumus, quia, quum possumus, non intelligimus: quum hoc et volumus, serum est, et iam fuerunt. Sequitur, nos ab eorum beneficiis vinci. Vitione temporum parentumque hoc tribuendum est, quod Seneca de suis temporibus narrat, an, quod interdum in eo observamus, nimis generale ab eo hoc dictum esse putemus? *onere* non beneficio. Educandi, monendi, dirigendi laborem habuere: fructum, nisi in tacita spe et gaudio, vix ullum.

adolescentiae diligentem custodiam, rapiuntur nobis. Paucos usque ad verum fructum a liberis percipiendum perduxit aetas: ceteri liberos onere senserunt.
3 Non est tamen turpe, vinci beneficiis a parente. quidni non sit turpe, quum a nullo turpe sit? Quibusdam enim et pares, et impares sumus: pares animo, quem solum illi exigunt, quem nos solum promittimus; impares fortunâ, quae si cui obstitit quo minus referret gratiam, non ideo illi tanquam victo
4 erubescendum est. Non est turpe, non consequi, dummodo sequaris. Saepe necesse est, ante alia beneficia petamus, quam priora reddidimus. Nec ideo non petimus, aut turpiter petimus, quia non redditurі debebimus: quia non per nos erit mora, quo minus gratissimi simus. Sed interveniet aliquid extrinsecus, quod prohibeat. nos tamen nec vincemur animo, nec turpiter his rebus superabimur, quae non sunt in nostra potestate.

VI. Alexander Macedonum rex gloriari solebat, a nullo se beneficiis victum. Non est quod nimius animi

3. *Quibusdam* rebus. Moneo hoc, quia vidi, fuisse, qui post *quibusdam* hominibus aut parentibus supplerent. Quod fieri non potest. *Animo* enim et *fortuna* ad *quibusdam* referuntur. *illi* parentes.

1. *Alexander* — *iudicet.* Superbus Alexander gloriatus est, se multa beneficia contulisse in Macedonas etc., nec ab iis victum esse beneficiis: sed non cogitavit, his ipsis populis sibi praestitum esse immensum suum regnum, ideoque se iam hac ratione ab iis victum esse beneficiis. Macedonas antem, Graecos, Caras (cf. Arriani Exped. Alexandri I, 20 etc.) et Persas cum exercitu suo sibi subiecit, vel beneficiis maximis affecit, alias vero nationes *sine exercitu*, solo metu et gloria sua *distrinxit*, i. e. ligavit, subjugavit, sive, separavit, divulsit ab imperio Persarum suoque adiunxit. Iam quum securos hos populos praestaret, et de salute eorum sollicitus esset; beneficiis eos se cumulasse ideo-

animi Macedonas, et Graecos, et Caras, et Persas, [a] et nationes districtas sine exercitu suspiciat! ne hoc sibi praestitisse regnum, a Thraciae angulo porrectum usque ad litus incogniti maris, iudicet! Eâdem re gloriari Socrates potuit, eâdem Diogenes, a quo utique victus est. Quidni victus sit illo die, quo homo supra mensuram humanae superbiae tumens, vidit aliquem, cui nec dare quidquam posset, nec eripere? Archelaus rex Socratem rogavit, ut ad se 2 veniret. dixisse Socrates traditur, Nolle se ad eum venire, a quo acciperet beneficia, quum reddere illi paria non posset. Primum, in ipsius potestate erat, non accipere: deinde ipse dare beneficium prior incipiebat. Veniebat enim rogatus, et id dabat, quod utique ille non erat Socrati redditurus. Etiamnunc Arche-

a. *et nationes districtas sine exercitu.* Lipsius coni. *suo exercitu.* Gronovius autem ait: videtur legendum: *nationes descriptas in exercitus,* et deinde *ne hos,* quum sit, *ne hoc,* h. e. a nationibus, quas in exercitus descripserat, victum beneficiis eum non esse etc. Sed nulla emendatione opus est. cf. not.

ideoque vicisse putavit Alexander. *Eadem re potius* etc. sc. se a nullo beneficiis esse victos. *Quidni — eripere:* spectant haec ad Diogenem: cf. supra ad c. IV, 3. 2. *Archelaus,* Macedonum rex, qui eodem anno a Cratero, amasio suo interfectus est, quo Socrates obiit, docente Diodor. Sic. XIV, 37 ibique Wesseling. Testatur veritatem rei Aristot. Rhetor. II, 23, 8 ed. bip. To. IV. p. 276: attigit et Diogen. Laert. II, 25 ubi Menagius nostri loci memor fuit. *Nolle se ad eum — posset.* Aristoteles l. l. haec sic extulit: ὕβριν γὰρ, ἔφη, εἶναι τὸ μὴ δύνασθαι ἀμύνασθαι ὁμοίως εὖ παθόντα, ὥσπερ καὶ κακῶς. Exornarunt alii hanc Socratis responsionem, e. c. Epictet. To. III. p. 212 ed. Schwgh., et auctor primae epistolarum, quae, docente Bentleio Opusc. phil. p. 47 sq. ed. lips., Socrati falso tribuuntur. cf. Baylii Dict. hist. et crit. Archelaus l. *fines* quatenus et quomodo vivere et mori oporteret.

Archelaus daturus erat aurum et argentum, recepturus contemtum auri et argenti. Non poterat ergo Archelao referre Socrates gratiam? et quid tantum erat accepturus, quantum dabat, ſi oſtendiſſet hominem vitae ac mortis peritum, utriusque fines te-
3 nentem? Si regem, in luce mediâ errantem, ad rerum naturam admiſiſſet, usque eo eius ignarum, ut quo die ſolis defectio fuit, regiam clauderet, et filium, quod in luctu ac rebus adverſis moris eſt, tonderet? Quantum fuiſſet beneficium, ſi timentem e latebris ſuis extraxiſſet, et bonum animum habere iuſſiſſet, dicens: Non eſt iſta ſolis defectio, ſed duorum ſiderum coitus, quum luna humiliore currens via, infra ipſum ſolem, orbem ſuum poſuit, et illum obiectu
4 ſui abscondit: quae modo partes eius exiguas, ſi in transcurſu ſtrinxit, obducit; modo plus tegit, ſi maiorem partem ſui obiecit; modo excludit totius aſpectum, ſi recto libramento inter ſolem terrasque media ſucceſſit? Sed iam iſta ſidera huc et illo diducet velocitas ſua. iam recipient diem terrae, et hic ibit ordo per ſecula: quae diſpoſitos ac praedictos dies habent, quibus ſol intercurſu lunae vetetur
5 omnes radios effundere. Paulum exſpecta; iam emerget, iam iſtam velut nubem relinquet, iam exſolutus impedimentis, lucem ſuam libere mittet. Socrates parem gratiam Archelao referre non poſſet, ſi illum docuiſſet regnare? parum ſcilicet magnum beneficium a Socrate accipiebat, ſi ullum dare potuiſſet Socrati. Quare ergo hoc Socrates dixit? Vir facetus,

3. *In luce mediâ*, quae tunc illuminabat Graeciam. *moris*, ſc. graeci, non romani. cf. Aelian. V. H. VII, 8 ibiq. not. Sueton. Calig. 5. Unde haec de Archelao ſumſerit, dicere non habeo. At quae Plato in Gorgia, Vol. IV p. 53 ſq. Opp. bip. de Gorgia narrat, firmare haec poſſunt.

tus, et cuius per figuras sermo procedere solitus erat, derisor omnium, maxime potentium, maluit illi [b] nasute negare, quam contumaciter ac superbe. Dixit, se nolle beneficia ab eo accipere, cui non posset paria reddere. Timuit fortasse, ne cogeretur accipere quae nollet: timuit, ne quid indignum Socrate acciperet. Dicet aliquis: Negasset, si nollet. Sed instigasset in se regem insolentem, et omnia sua magno aestimari volentem. Nihil ad rem pertinet, utrum dare aliquid regi nolis, an accipere a rege: in aequo utramque ponit repulsam: et superbo fastidiri acerbius est, quam non timeri. Vis scire, quid vere noluerit? Noluit ire ad voluntariam servitutem is, cuius libertatem civitas libera ferre non potuit. 6

VII. Satis, ut existimo, hanc partem tractavimus, an turpe esset beneficiis vinci: quod qui quaerit, scit non solere homines sibi ipsos beneficium dare. manifestum enim fuisset, non esse turpe a se ipso vinci. Atqui apud Stoicos quosdam et de hoc ambigitur, an possit aliquis sibi beneficium dare? an

 debeat

b. *nasute.* Sic omnes codd. *astute* sive *vafre* pro scholiis habeas.

5. *per figuras* i. oblique, tecte et simulate dicendi genus, in quo aliquid ἐμφάσεως et εἰρωνείας inesset. Cf. Ernesti Lexic. technol. Latin. rhet. h. v. *derisor* spectat ad notam Socratis ironiam, de qua cf. Tiedemanni Geist der specul. Philosophie II p. 15 sq. et Wielandi Aristippus.

6. *Noluit ire — potuit.* Respexit ad iambica Sophoclis, quibus et Pompeius usus esse narratur ap. Plut. Pompeii vit. c. 78 Aegyptum intrans eiusdem argumenti.

VII. Neque beneficia quemquam sibi ipsi dare neque gratiam referre posse: usque ad cap. XI.

1. *Atqui apud Stoicos quosdam.* Quinam hi fuerint, ignoramus: nec in tanta Stoicorum librorum iactura quidquam habemus, unde haec aut alia multo graviora colligendo sciamus.

debeat referre sibi gratiam? Quod ut videretur quae-
2 rendum, illa fecerunt: solemus dicere, Gratias mihi
ago, et, De nullo queri possum alio, quam de me:
Ego mihi irascor, et, Ego a me poenas exigam,
et, Odi me. multa praeterea huiusmodi, per quae
unusquisque de se, tanquam de altero loquitur. Si
nocere, inquit, mihi possum: quare non et benefi-
cia mihi dare possum? Praeterea quae, si in alium
contulissem, beneficia vocarentur: quare si in me
contuli, non sint? Quodsi ab altero accepissem, de-
3 berem: quare, si mihi ipse dedi, non debeam? Qua-
re sim adversus me ingratus: quod non minus tur-
pe est, quam in se sordidum esse, et in se durum ac
saevum, et sui negligentem? Tam alieni corporis
leno male audit, quam sui. Nempe reprehenditur
assentator, et aliena subsequens verba, paratus ad
falsa laudator: non minus placens sibi, et se suspi-
ciens, et, ut ita dicam, assentator suus. Vitia non
tantum quum foris peccant, invisa sunt, sed quum in
se retorquentur. Quem magis admiraberis, quam
qui imperat sibi, quam qui se habet in potestate?
4 Gentes facilius est barbaras, impatientesque alieni
arbi-

2. *solemus dicere* etc. Et recte sic dicere videmur, quippe nos nunc pro diversa quadam persona habentes, quam fuimus tum, quum illa vel bona vel mala faciebamus.

3. *quam in se — negligentem.* Exemplo sit ille Heautontimorumenos Terentii, qui ob duritiem, qua filium affecisse sibi videbatur, sordidus durusque in se fuit. Nec postea defuere, nec nunc desunt, qui in Dei honorem hoc vitio laborent.

4. *Gentes facilius — sibi.* Sententia haec saepissime apud antiquos occurrit. Prima eius flamina orsus est Homer. Il. IX, 254 sq.: ubi sensus est: victoriam tibi (Achilli) Minerva et Iuno dabunt, si velint, tu vero animum magnum i. e. bonum et mitem habere memento, nam placabilis animus hic melior est illâ victoriâ. Comparatio autem ibi

arbitrii, regere, quam animum suum continere, et tradere sibi. Plato, inquit, agit Socrati gratias, quod ab illo didicit: quare Socrates sibi non agat, quod ipse se docuit? M. Cato ait: Quod tibi deest, a te ipso mutuare. quare donare mihi non possum, si commodare possum? Innumerabilia sunt, in quibus consuetudo nos dividit. Dicere solemus: Sine 5 loquar mecum: et, Ego mihi aurem pervellam. Quae si vera sunt, quemadmodum aliquis sibi irasci debet, sic et gratias agere: quomodo obiurgare se, sic et laudare: quomodo damno sibi esse, sic et lucro potest. Iniuria et beneficium contraria sunt. si de aliquo dicimus, Iniuriam sibi fecit: poterimus dicere, Beneficium sibi dedit.

VIII. [a] Naturâ sibi debet? Naturâ prius est, ut quis debeat, deinde ut gratiam referat. debitor non est

a. *Naturâ sibi debet* etc. Sic omnes fere codd., nam in correctioribus codd. Pincian. ait, haec verba omnino desiderari. Muretus Agricolae coniecturam: *Nemo sibi debet* in textum recepit, reliquis editoribus sequacibus. Erasmus vulgatum tenuit. Ceterum Lipsius ad h. l. ait: „Caput hic novum feci, nam res tota alia et orditur iam refutare. Abrupte satis, fateor; si tamen haec plena.“ Apud Erasmum initium huius capitis est a verbis: *Aliquis dare debet* etc. Equidem puto, refutationem incipere a verbis: *Naturâ prius* etc., et illa: *Naturâ sibi debet* ad praecedentia pertinere. Ad refutationem tamen quoque pertinere possunt, si post *debet* puncta interrog. ponas.

ibi est ita instituenda, ut κράτος et φιλοφροσύνη sibi opponantur. cf. Horat. Serm. II, 7, 83 ibique Bentlei. *M. Cato* maior, in cuius vita et Plutarchus huius praecepti meminit, quod nec in eius libro de re rust. adhuc superstite deest.

VIII. Refutare incipit illam opinionem, nobis beneficium nos ipsos dare etc. posse.

1. *Naturâ* etc. Lipsium, quem ipsum parum concise et concinne scripsisse constat, haec abrupte posita esse pronuntiare, mireris. Nec abrupte esse posita quivis intelliget, modo reputet, quae Stoicis propria fuerit ariditas in argumentando, eam interdum nostro haerere.

est sine creditore, non magis quam maritus sine uxore, aut sine filio pater. Aliquis dare debet, ut aliquis accipiat: non est dare, nec recipere, in dex-
2 teram manum de sinistra transferre. Quomodo nemo se portat, quamvis corpus suum moveat et transferat: quomodo nemo, quamvis pro se dixerit, affuisse sibi dicitur, nec statuam sibi tanquam patrono ponit: quomodo, si aeger cum cura sua convaluit, mercedem a se non exigit: sic in omni negotio, [b] etiam quum aliquid prodesse sibi fecerit, non tamen debebit referre gratiam sibi, quia non habebit, cui refe-
3 rat. Ut concedam aliquem dare sibi beneficium: dum dat, et recipit. ut concedam aliquem a se accipere beneficium, dum accipit, reddit. Domi, quod aiunt, versura fit, et velut lusorium nomen statim transit. Neque enim alius dat quam qui accipit, sed
4 unus atque idem. Hoc verbum Debere, non habet nisi inter duos locum: quomodo ergo in uno consistit, qui se obligando liberat? Ut in orbe ac pila nihil est imum, nihil summum, nihil extremum, nihil primum, quia motu ordo mutatur, et quae se-que-

b. *etiam quum aliquid prodesse sibi fecerit.* Omnium codd. est lectio. Erasmus tamen alique: *etiam quum aliquis probe sibi f.* Lipsius inde facere maluit: *aliquid probe sibi f.* Sed codd. lectio bene habet, nec quidquam mutes.

2. *patrono* quod liberti aut clientes, Lipsio recte observante, ad quos spectat, sollenniter solent. Et bases cum einsmodi titulis s. inscriptionibus multae exstant.

3. *Domi — transit.* Versuram facere, ait Donatus ad Terent. Phorm. V, 2, 14, est, creditorem mutare et foenus foenore dissolvere. Domi autem fit, quum a nobismetipsis mutuamur, non ab argentario versuram facimus. Plin. H. N. XIX, 4. cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. *lusorium* quatenus qui dat in ludo e. c. pilae, mox est acceptor; qui nunc victor, mox victus. Alias est inanis nec verus, ut arma lusoria, spectaculum lusorium apud nostrum.

4. *quia motu* etc. Lipsius laudat Aristot. de Coelo II, 2 mo-

quebantur praecedunt, et quae occidebant oriuntur, omnia quomodocunque ierint, in idem revertuntur; ita in homine existima fieri: quum illum in multa mutaveris, unus est. Caecidit se: iniuriarum cum 5
quo agat non habet. alligavit et clausit: de vi non tenetur. beneficium sibi dedit: protinus danti reddidit. Rerum natura nihil dicitur perdere, quia quidquid illi avellitur, ad illam redit: nec perire quidquam potest, quod quo excidat non habet, sed eodem revolvitur unde discedit. Quid simile, inquit, 6
habet hoc exemplum propositae quaestioni? dicam. Puta te ingratum esse; non peribit beneficium: habet illud qui dedit. puta te recipere nolle: apud te est, antequam redditur. Non potes quidquam amittere: quia quod detrahitur, nihilominus tibi acquiritur. Intra te ipsum orbis agitur. accipiendo das: dando accipis.

IX. Beneficium, inquit, sibi dare oportet: ergo et referre gratiam oportet. Primum illud falsum est, ex quo pendent sequentia. Nemo enim sibi benefi-

2 monetque opinione nostra tale aliquid fieri posse. *quum illum*, quamvis multas in personas eum indueris, tamen ille unus, quem noveras, erit.

5. *iniuriarum — agat* tamquam accusator. *de vi non tenetur* propter vim illatam non excusari potest: quinam *teneri* sic usurpari notum est vel ex Ernesti Clav. Cic. h. v. Hunc sensum malim, quam illum, non violenter alligatus est: et nexus sententiae illum postulat. *Rerum natura* etc. Egit noster de hac re Epist. 36, 10 ibiq. not., e recentioribus *Reimarus* in libro egregio: Wahrheiten der natürl. Religion, *Iacob* allgemeine Religion etc.

IX. Nemo sibi beneficium dat, sed naturae suae paret, si sibi prodest, si se amat.

1. In primis naturae, quibus homo, secundum Stoicos, praeditus nascitur, sive quae natura homini nascenti ut maxime aestimabiles res conditionesque commendat, potissimum locum obtinent omnia, quae ad *caritatem sui*,

cium dat, ſed naturae ſuae paret, a qua ad caritatem ſui compoſitus eſt: unde illi ſumma cura eſt nocitura vitandi, profutura appetendi. Itaque nec liberalis eſt, qui ſibi donat: nec clemens, qui ſibi ignoſcit: nec miſericors, qui malis ſuis tangitur.
2 Quod aliis praeſtare liberalitas eſt, clementia, miſericordia: ſibi praeſtare, natura eſt. Beneficium res voluntaria eſt: at prodeſſe ſibi, neceſſarium eſt. Quo quis plura beneficia dedit, beneficentior eſt. Quis unquam laudatus eſt, quod ſibi ipſe fuiſſet auxilio? quod ſe eripuiſſet latronibus? nemo ſibi beneficium dat, non magis quam hoſpitium. nemo ſibi donat,
3 non magis quam credit. Si dat ſibi quisque beneficium, ſemper dat, ſine intermiſſione dat: inire beneficiorum ſuorum non poteſt numerum. Quando ergo gratiam referet, quum per hoc ipſum, quo gratiam refert, beneficium det? Quomodo enim discernere poterit, utrum det ſibi beneficium, an reddat, quum intra eundem hominem res geratur? Liberavi me periculo: beneficium mihi dedi. iterum me peri-
4 culo libero: utrum do beneficium, an reddo? Deinde ut primum illud concedam, dare nos beneficium nobis: quod ſequitur, non concedam. nam etiamſi damus, non debemus. quare? quia ſtatim recipimus. Accipere beneficium nos oportet, deinde debere, deinde referre. Debendi locus non eſt, quia ſine ulla mora recipimus. Dat nemo, niſi alteri: debet nemo

ſui, *φιλαυτίαν*, pertinent, ut ſe, vitam corpusque tueatur, declinetque ea, quae nocitura videantur, omniaque, quae ad vivendum neceſſaria, anquirat et paret etc. Cic. de off. 1, 4.

2. *neceſſarium*, quia ſine eo ne vivere quidem poteſt, et natura hominem eo compellit, velit nolitve. *Quo — eſt*: addas: ſed homo, qui ſibi vel maxime profuit, numquam dicitur ſibi beneficentiſſimus fuiſſe.

nemo, nisi alteri: reddit nemo, nisi alteri. Id intra unum non potest fieri, quod toties duos exigit.

X. Beneficium est, praestitisse aliquid utiliter: verbum autem Praestitisse, ad alios spectat. Numquid non demens videbitur, qui aliquid vendidisse sibi se dicet? quia venditio alienatio est, et rei suae, iurisque in ea sui, in alium translatio. Atqui quemadmodum vendere, sic dare aliquid, a se dimittere est, et id quod tenueris, habendum alteri tradere. Quod si est, beneficium nemo sibi dedit: quia nemo
dat sibi. ᵃ Alioqui duo contraria in uno coëunt, 2
ut idem sit dare, et accipere. Etiamnunc multum interest, inter dare, et accipere: quidni? quum ex diverso ista verba posita sint. atqui si quis sibi beneficium dat, nihil interest inter dare et accipere. Paullo ante dicebam, quaedam ad alios pertinere, et sic esse formata, ut tota significatio illorum discedat a nobis. Frater sum, sed alterius. nemo est enim suus frater.
Par sum, sed alicui; quis est enim par sibi? Quod 3
comparatur, sine altero non intelligitur: quod iungitur, sine altero non est. Sic et quod datur, sine altero non est: et beneficium sine altero non est. Id ex ipso vocabulo apparet, in quo hoc continetur, benefecisse. Nemo autem sibi benefacit, non magis

a. *Alioqui duo contraria in uno c.* Bene sic distinxit Gruterus, quum antea distingueretur: *quia nemo dat sibi alioqui. Duo* — et *in uno* restituit pro vulg. *in unum*, e codd.

X. Beneficia proprie non dantur nisi alieno: desiderant secundam personam.

1. *Praestare* est verbum iuris, et rerum quae publice fiunt, e. c. in sponsionibus, in fide facienda rem sic vel sic eventuram, vel non eventuram etc., et eatenus semper ad alios spectat. cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. *translatio*, legitima definitio, ait Lipsius, et imperatoriae illi consonans: alienatio est omnis actus, per quem dominium transfertur.

2. *Paullo ante*, initio capitis: praestitisse ad alios spectat.

4 quam sibi favet, quam suarum partium est. Diutius hoc et pluribus exemplis licet prosequi. quidni? quum inter ea sit habendum beneficium, quae secundam personam desiderant. Quaedam quum sint honesta, pulcherrima, summae virtutis, nisi cum altero non habent locum. Laudatur, et inter maxima humani generis bona, fides colitur. num quis ergo dicitur sibi fidem praestitisse?

XI. Venio nunc ad ultimam partem. Qui gratiam refert, aliquid debet impendere, sicut qui solvit pecuniam: nihil autem impendit, qui gratiam sibi refert, non magis quam consequitur, qui beneficium a se accepit. Beneficium et gratiae relatio, ultro citroque ire debent: intra unum hominem non est vicissitudo. Qui ergo gratiam refert, invicem prodest ei, a quo consecutus est aliquid: qui sibi
2 gratiam refert, cui prodest? sibi. Et quis non alio loco relationem gratiae, alio beneficium cogitat? Qui gratiam sibi refert, sibi prodest. et quis unquam ingratus hoc noluit facere? immo quis non ingratus fuit, ut hoc faceret? Si gratias, inquit, nobis agere debe-

XI. Denique notioni beneficii adversatur, si beneficia nobis ipsi dare dicimur.

1. *ultimam partem.* An alteram? Intelligit hoc quod obiectum erat initio cap. IX: Beneficium sibi dare potest, ergo et referre gratiam. Prius membrum de beneficio refutavit: nunc hoc alterum de gratia. L.

2. *Et quis non — cogitat* i. e. quis non de referente gratiam diverse ab illo qui beneficium dedit, cogitat. *alio loco* esse, *alio* loco; duas esse personas. *immo* aut potius, au contraire. *et gratiam referre debemus.* Substantivum *gratiam* hic omittere noster potuisset: nam etsi, Lagomarsino ad Pogium Epist. To. III. p. 305 monente, et Ruhnkenio in praefat. ad Schelleri Lexicon latino-batav. comprobante, Latini non dicant, *gratias referre*, at gratiam referre, gratiam habere, tamen gratias referre et habere dicere solent, si quando cum *agere gratias* coniunguntur.

debemus, et gratiam referre debemus. Dicimus au-
tem Ago gratias mihi, quod illam uxorem nolui du-
cere, et cum illo non contraxi societatem. Quum 3
hoc dicimus, laudamus nos: et ut factum nostrum
comprobemus, gratias agentium verbis abutimur.
Beneficium est quod potest, et quum datum est, non
reddi: qui sibi beneficium dat, non potest non reci-
pere, quod dedit: ergo non est beneficium. Alio
tempore beneficium accipitur, alio redditur. In be- 4
neficio hoc est probabile, et suspiciendum, quod
alteri ut aliquis prodesset, utilitatis interim suae
oblitus est: quod alteri dedit, ablaturus sibi. hoc
non facit, qui beneficium sibi dat. Beneficium da-
re, socialis res est, aliquem conciliat, aliquem obli-
gat: sibi dare, non est socialis res, neminem conci- 5
liat, neminem obligat, neminem in spem inducit,
ut dicat: Hic homo colendus est! illi beneficium
dedit: dabit et mihi. Beneficium est, quod quis non
sua causa dat, sed eius, cui dat. Is qui sibi benefi-
cium dat, sua causa dat: non est ergo beneficium.

XII. Videor tibi iam illud, quod in principio dixeram, mentitus? Dicis me abesse ab eo qui operae pretium facit: immo totam operam bona fide perdere? Exspecta: etiam hoc verius dices, simul ac te ad has latebras perduxero: a quibus quum evaseris,

XII. Excusat se, quod hanc quaestiunculam proposuerit, et hac occasione utitur ad quaestionem aliam eiusmodi: Nemone sit ingratus, in medium proferendam.

1. *Dicis me — perdere?* Spectant haec ad c. 1, 2 ubi haec ipsa verba posuerat. *Quid enim — fueris?* Hunc tamen morem fuisse veterum Stoicorum, quorum disputationes ideo spinosae vocantur, constat. Cf. Brucker Hist. Crit. To. I. p. 904 sq. Laudat Lipsius Aristippi in iis lepidum dictum (apud Diogen. Laert. II, 70): Proponente quodam captiunculam (αἴνιγμα) et ut solebat, urgente: O fatue, inquit, quid opus solvere, quod etiam ligatum exhibet negotium?

ris, nihil amplius affecutus eris, quam ut eas difficultates effugeris, in quas licuit non descendere. Quid enim boni eſt, nodos operoſe ſolvere, quos
2 ipſe ut ſolveres, feceris? Sed quemadmodum quaedam in oblectamentum ac iocum ſic illigantur, ut eorum ſolutio imperito difficilis ſit, quae ille qui implicuit, ſine ullo negotio ſeparat, quia commiſſuras eorum et [a] moras novit; et nihilominus illa habent aliquam voluptatem, tentant enim acumen animorum et intentionem excitant: ita haec quae videntur callida et inſidioſa, ſecuritatem, ac ſegni-
3 tiem ingenii auferunt: quibus modo campus in quo vagentur, ſternendus eſt, modo creperi aliquid et confragoſi obiiciendum, per quod erepant, et ſollicite veſtigium faciant. Dicitur nemo ingratus eſſe: id ſic colligitur. Beneficium eſt quod prodeſt: prodeſſe

a. *moras.* Vulgo *mores.* Illud aptius. Et tamen aptius vellem. An fuit *ex more?* L. At Gronov. docuit, et hic et in diatribe ad Statium cf. Drakenborch. ad Silium VIII, 33) de nexu nodoque bene dici *moram*, neque aptius quidquam poſſe dari. Quae antecedunt, *quae ille — ſeparat*, mendoſa eſſe videbantur, quia cod. Naz. cum aliis habebat: *quae illi qui explicuit — ſpirat*, alius. *quae illi qui impl. ſ. n. n. patet:* ſed haec ſcholii faciem praebent, illa e vulgata videntur eſſe corrupta. Mox *creperi* i. e. obſcuri. Omnes libri *crebri*, unde Pinc. fecit *ſcabri*. Noſtram lectionem debemus ingenio Lipſii.

2. *Sed quemadmodum — excitant.* Reſpicit aenigmata et griphos ſ. ſcirpos, quibus quaevis aetas, inprimis rudior gaviſa eſt. Quae eorum ex antiquitate reſtant, ea Brunck. Analect. To. III. p. 318 et Lectt. p. 308 collegit 39 aenigmata graeca, Wernsdorf in Poet. min. lat. VI, 2. p. 473 centum Caelii Sympoſii aenigmata latina. Locus claſſicus de his ludicris eſt Athenaei X p. 448 ſq. quo egregie uſus eſt Meiners in Geſchichte der Wiſſenſchaften in Griechenland etc. Vol. I. p. 55 ſq.

3. *Beneficium eſt quod prodeſt.* Nam eſt bonum, quod quidem ita definiverunt Stoici, ut dicerent, eſſe id quod profit, *ὠφέλημα*. Cic. de fin. III, 10. *homini malo, φαύλῳ*, qua tali: ad

esse autem nemo homini malo potest, ut dicitis Stoi-
ci: ergo beneficium non accipit malus: itaque nec
ingratus est. Etiamnunc beneficium honesta et pro-
babilis res est. Apud malum nulli honestae rei aut 4
probabili locus est; ergo nec beneficio: quod si acci-
pere non potest, nec reddere quidem debet. et ideo
non fit ingratus. Etiamnunc, ut dicitis: Bonus vir
omnia recte facit, Si omnia recte facit, ingratus esse
non potest. Bonus beneficium reddit: malus non
accipit. quod si est, nec bonus quisquam ingratus est,
nec malus: [b] ita ingratus in rerum natura est nemo.
At hoc inane. Unum est apud nos bonum, hone- 5
stum: id pervenire ad malum non potest; desinet
enim malus esse, si ad illum virtus intraverit. Quam-
diu autem malus est, nemo illi dare beneficium pot-
est: quia bona malaque dissentiunt, nec in unum
eunt. Ideo nemo illi prodest, quia quidquid ad
illum pervenit, id pravo usu corrumpit. Quemad- 6
modum stomachus morbo vitiatus, et colligens bilem,
quos-

b. *ita ingratus in rerum natura est nemo. At hoc inane.* Una modo literula mutata scripturam codd. repraesento, qui omnes lectionem hanc babent. Hinc Erasmus fecit coniectando: *ita ingr. i. r. n. est nomen, et hoc inane*, quem Muretus, Lipsius, Gronovius aliique sequuti sunt. At male interpretati sunt Senecam. *At hoc inane* sc. est h. e. At haec obiectio contra Stoicorum dogma nihil valet. Refutat illas adversariorum conclusiones: etsi mali qua tales uno apud nos bono, honesto carere debent, ideoque beneficia nec dare nec accipere possunt, tamen ingrati esse possunt etc. Mutavi itaque *et* in *at*: quo refutationis initium declaretur.

ad quem bonum pervenire non potest. *Etiamnunc* praeterea est beneficium *honesta res* propter se expetenda et placens.

5. *At hoc inane.* Hic incipit refutatio posterioris syllogismi, minorem impugnando. Docet itaque hoc et sequenti capite, et malum reddere posse ea, quae beneficiis similia sint; quibus non redditis, fore demum ingratum. Hoc postremum addere et defendere debebant Stoici, quia his non positis nulla ad virtutem via malis relicta erat.

quoscunque accepit cibos, mutat, et omne alimentum in caufam doloris trahit: ita animus caecus, quidquid illi commiferis, id onus fuum, et perniciem et occafionem miferiae facit. Feliciffimis itaque opulentiffimisque plurimum aeftus fubeft, minusque fe inveniunt, quo in maiorem materiam
7 inciderunt, qua fluctuarentur. Ergo nihil poteft ad malos pervenire, quod profit: immo nihil quod non noceat. Quaecunque enim illis contigerunt, in naturam fuam vertunt, et extra fpeciofa, profuturaque fi meliori darentur, illis peftifera funt. Ideo nec beneficium dare poffunt: quoniam nemo poteft quod non habet, dare: hic benefaciendi voluntate caret.

XIII. Sed quamvis haec ita fint, accipere tamen malus poteft, quae beneficiis fimilia fint: quibus non redditis, ingratus erit. Sunt animi bona, funt corporis, funt fortunae. Illa animi bona, a ftulto ac malo fubmoventur: ad haec admittitur, quae et acci-

6. *materiam*, divitias: fic VI, 29, 1. Quo ditior quis fit, eo difficilius eft virtuti ad eum intrare. Res per fe patet.

7. *Ergo — profit*, nihil boni honeftive, nulla virtus. *extra*, extrinfecus. Ne nimis durum hoc effe putes, ita cogites quaefo, malis, ut fiant proficientes, quorum Seneca tres claffes conftituit Epift. LXXV, non totam lucem effe aperiendam, fed fenfim ad virtutem eorum mentem effe deducendam.

XIII. Malus etiam ingratus effe poteft.

1. *Sunt animi bona — fortunae*. Haec eft ea fere divifio, quae apud Ioannem Stobenfem p. 98 To. II. lib. 2. c. 7. ed. Heeren. etiam occurrit: alia bona effe animi, alia externa, alia neutra. Complectitur has divifiones Epictetus Manual. I. et Diff. I, 22 dicens: alia effe in noftra poteftate, alia non effe. Nec mirum eft, quod idem iam fequutus fit Ariftotel. Moral. Nicom. I, 8, quum tota divifio e fchola focratica petita fit, uti notum eft. *Animi bona* funt virtutes, probi habitus et laudabiles functiones, officia. Haec funt vera bona, illa non item. cf. Lipfii Manuduct. ad Phil. ftoic. II, 22.

accipere poteſt, et debet reddere: et ſi non reddit,
ingratus eſt. Nec hoc ex noſtra conſtitutione tan- 2
tum. Peripatetici quoque, qui felicitatis humanae
longe lateque terminos ponunt, aiunt, minuta be-
neficia perventura ad malos. haec qui non reddit,
ingratus eſt. Nobis itaque beneficia eſſe non placet,
quae non ſunt animum factura meliorem: commoda
tamen illa eſſe, et expetenda, non negamus. Haec 3
et viro bono dare malus poteſt, et accipere a bono:
ut pecuniam, veſtem, honores, et vitam. quae ſi
non reddet, in ingrati nomen incidet. At quomodo
ingratum vocas, eo non reddito, quod negas eſſe
beneficium? Quaedam etiamſi vera non ſint, propter
ſimilitudinem eodem vocabulo comprehenſa ſunt.
Sic pyxidem, et argenteam et auream dicimus: ſic 4
illiteratum, non ex toto rudem, ſed ad literas altio-
res non perductum: ſic qui male veſtitum et panno-
ſum

2. *Peripatetici* etc. Quum aurea mediocritate omnem philoſophiam ethicam fundaſſet Ariſtoteles, non mirum eſt, quod et corporis fortunaeque bona pluris faceret quam Stoici, quandoquidem quilibet iſtius decreto bene i. e. neque nimium neque parum utendo, ad ſummum bonum pervenire poteſt, ideoque bona appellat omnia quae ad beate vivendum, ad felicitatem pertineant. Cic. fin. III, 12. *commoda, εὔχρηστα*, aeſtimabilia, neque per ſe bona neque mala. cf. ad Epiſt. LXXXVII, 24.

3. *Quaedam etiamſi* etc. Similia ſunt IV, 12, 2. Saepe hac, ut ita dicam, cavillatione uſi ſunt Stoici, ut in interpretatione opem quaererent vexati, quae a vulgari loquendi uſu abiret. Sic res a natura hominibus commendatas vocarunt prima naturae propterea, ut videtur, ne cogerentur ea vocare bona, quibus non annumerari malebant.

4. *Pyxidem:* proprie enim vaſa e buxo tornata deſignant pyxides, *πυξίδες* a *πύξος*. *illiteratum:* uſus exempla apud auctores latinos nunc ſuperſtites deſidero, niſi Plin. Epiſt. I, 10, 9 eo traxeris. *nudum.* Exempla quaedam dedit Cuperus Obſſ. I, 7 noſtro tamen loco non uſus, et Interpp. ad Sueton. Caeſ. c. 41.

ſum vidit, nudum ſe vidiſſe dicit. Beneficia iſta non
5 ſunt: habent tamen beneficii ſpeciem. Quomodo iſta ſunt tanquam beneficia: ſic et ille tanquam ingratus eſt, non ingratus. Falſum eſt; quia illa beneficia, et qui dat appellat, et qui accipit. Ita et qui veri beneficii ſpecie ſefellit, tam ingratus eſt, quam veneficus, qui ſoporem, quum venenum crederet, miſcuit.

XIV. Cleanthes vehementius agit. „Licet, inquit, beneficium non ſit quod accipit, ipſe tamen ingratus eſt: quia non fuit redditurus, etiam ſi accepiſſet. Sic latro eſt, etiam antequam manus inquinet: quia ad occidendum iam armatus eſt, et habet ſpo-
2 liandi atque interficiendi voluntatem. Exercetur et aperitur opere nequitia, non incipit. Ipſum quod accepit, beneficium non erat, ſed vocabatur. Sacrilegi dant poenas, quamvis nemo usque ad deos manus porrigat." Quomodo, inquit, adverſus malum ingratus eſt quisquam, quum malo dari beneficium
3 non poſſit? Ea ſcilicet ratione, quia accepit ab illo aliquid ex his, quae apud imperitos [a] bona ſunt:

quorum

a. *bona* in codd. mſſ. non comparet, ſed emendatio eſt Pinc., quam Muretus in textum recepit: nec voce hac bene carere poſſe-

5. *ſoporem*, medicamentum ſoporiferum, ὑπνωτικὸν, ut ille Domitii medicus ſupra III, 23 dedit. Senec. Ep. 83, 25: licet colligas, nec veneno poto moriturum, nec ſopore ſumto dormiturum.

XIV. Malus quamvis illud, quod beneficium Stoico ſenſu non ſit, acceperit, tamen ingratus eſt.

1. *Cleanthes.* De hoc praeſtantiſſimo Zenonis diſcipulo ac ſucceſſore et Chryſippi magiſtro cf. praeter Bruckerum Tiedemannumque, Fabricii Biblioth. Gr. III p. 550 ſq. E quo eius libro haec deſumta ſint, certo dici non poteſt. Locum tamen habere optime potuerunt in libro περὶ χάριτος, cuius meminit Diogenes Laertius VII, 175.

2. *quamvis nemo — porrigat.* Cf. VII, 7 et de Conſtant.

quorum si malis copia est, ipse quoque in simili materia gratus esse debebit: et illa qualiacunque sunt, quum pro bonis acceperit, pro bonis reddere. Aes alienum habere dicitur, et qui aureos debet, et qui corium forma publica percussum, quale apud Lacedaemonios fuit, quod usum numeratae pecuniae praestat. Quo genere obligatus es, hoc fidem exsolve.

XV. Quid sint beneficia, an et in hanc sordidam humilemque materiam deduci magnitudo nominis clari debeat, ad vos non pertinet: [a] in alios quaeritur verum. Vos ad speciem veri componite animum: et dum honestum dicitis, quidquid est id, quod nomine honesti iactatur, id colite. Quomodo, inquit, nemo per vos ingratus est, sic rursus omnes ingrati sunt.

possumus. Mox *quorum si malis copia est* plurimorum codd. lectio est: alii, *cui tametsi malus est.* Muretus Var. Lectt. XI, 17 *Cui tamen etsi m.* emendat. — a. *in alios quaeritur verum.* Sic plerique codd.: alii, *ad alios spectat verum — in aliis quaeritur verum.* Lipsius illud primum praefert, nec immerito, i. e. veritas aliis, non vobis vilibus stultisque.

stant. Sapient. c. 4, 2. Voluntatem tamen habebat et furandi Deos ipsos, si attingere potuisset: et ideo puniuntur.

3. *Aes alienum*, quia olim omnis pecunia apud Romanos in aere fuit. Vox igitur retenta est, etsi aurum et argentum successit. L. *et qui copiam praestat.* Singulare hoc est: ferream enim monetam Spartae fuisse, at auri argentique illationem Spartam esse interdictam lege, atque observatam hanc legem usque ad Lysandri tempora notum est. Monetae coriaceae apud Lacedaemonios Seneca meminit, et paullo ante eum Nicolaus Damascenus, ex cuius historia universali fragmenta quaedam asservata sunt. In uno autem, Λακεδαιμόνιοι inscripto, habetur: *Νομίσματι δὲ χρῶνται σκυτίνῳ· ἐὰν δὲ παρά τινι εὑρεθῇ χρυσὸς, ἢ ἄργυρος, θανάτῳ ζημιοῦνται.*

XV. An omnes ingrati sint? — 1. *Quid sint — verum.* Sententia quidem est, vos viles et e turba, vos stulti frustra de vero beneficio quaeritis, eius non capaces: ad speciem et imaginem

2 ſunt. Nam, ut dicitis, omnes ſtulti mali ſunt: qui autem habet vitium unum, habet omnia: omnes autem ſtulti et mali ſunt; omnes ergo ingrati ſunt. [b] Quid ergo? non ſunt? non undique humano generi convicium fit? non publica querela eſt, beneficia periiſſe, et pauciſſimos eſſe, qui de benemerentibus
3 non invicem peſſime mereantur? Nec eſt quod hanc tantum noſtram murmurationem putes, pro peſſimo pravoque numerantium, quidquid citra recti formulam cecidit. [c] Ecce neſcio qui non ex philoſophorum domo clamat: ex medio conventu populos gentesque damnatura vox mittitur,

— — Non hoſpes ab hoſpite tutus;
Non ſocer a genero. fratrum quoque gratia rara eſt:
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti.

Hoc

b. *Quid ergo? non ſunt? non undique.* Sic diſtinxit Gruter. ſequutus codicem Naz., probante Gronovio. Seneca reſpondet ad contradictionem praemiſſam per conceſſionem etc. — c. *Ecce neſcio qui non ex philoſophorum domo clamat: ex medio* etc. Sic codex Naz., a quo nec ceteri multum differunt, quem cum Gron. ſequor. Antea: *Ecce neſcio quae — domo clam, ſed* etc. cf. not.

nem eius ite: veritas aliis quaeritur. L. Haec *ſordida humilisque materia*, i. e. illa, quae ſpeciem beneficiorum gerunt.

2. *Nam, ut dicitis — ſunt.* Stoicum hoc eſſe dogma, paria eſſe vitia, et omnia habere vitia, qui unum habeat, res notiſſima eſt, vel e Ciceronis Paradoxis: cf. ſupra IV, 26. Ipſum adeo Menandrum, egregium poetam Comicum, illa ſententia Stoica uſum eſſe in comoedia, quae Ὑποβολιμαῖος ſive Ἄγροικος vocabatur, teſtatur noſter in Natur. Qu. IV. praef. fin.

3. *Ecce neſcio qui non — domo clamat: ex medio* etc. Non ſolum omnes philoſophorum ſectae, ſed circuli omnes populi hoc clamant. *Domum* autem philoſophorum perinde ut familiam pro ſecta in uſu fuiſſe, patet e Ciceronis Academ. I, 4: Senec. Ep. 29, 9. Verſus Ovidii ſunt Metamorph. I, 144 ſq. quos iam de Ira II, 8, 5 laudaverat ſimili occaſione.

Hoc iam amplius est. beneficia in scelus versa sunt: 4
et sanguini eorum non parcitur, pro quibus sanguis fundendus est. Gladio ac venenis beneficia sequimur: ipsi patriae manus afferre, et fascibus suis illam premere, potentia ac dignitas est. Humili se ac depresso loco putat stare, quisquis non supra rempublicam stetit. Accepti ab illa exercitus in ipsam con- 5
vertuntur, et imperatoria concio est. Pugnate contra coniuges, pugnate contra liberos: aras, focos, penates, armis incessite. Qui ne triumphaturi quidem intrare urbem iniussu senatus deberetis, quibusque exercitum victorem reducentibus curia extra muros praeberetur: nunc civibus caesis, perfusi cruore cognato, urbem subrectis intrate vexillis. Obmute- 6
scat inter militaria signa libertas: et ille victor pacatorque gentium populus, remotis procul bellis, omni terrore compresso, intra muros obsessus, aquilas suas horreat.

XVI. Ingratus est Coriolanus: sero et post sceleris poenitentiam pius. posuit arma, sed in medio parricidio

4. Satis vivido colore depingit horrorem belli intestini s. civilis, et ambitionem, caussam eius praecipuam, cuius instar Francogalli nuper formidolosissimum repraesentabant. Praemisit autem haec, ut deinceps exemplis magis illustrandi rem copia sit.

XVI. Ingratorum exempla adversus patriam. — 1. *Coriolanus.* Cf. Plutarch. in eius vita et Liv. 2, 35. *Catilinam*, Allobroges, Galliae populum circa Rhodanum a lacu lemano ad Isaram usque inhabitantem, seditiosum, in partes suas tracturum, ab eorum legatis esse proditum notum est. *ac diu debitas — persolverint*, ut duces romani mactarentur, ad exemplum XII iuvenum ab Achille, ut iniuriarum (ποινῆς) caussa, in rogo Patrocli mactatorum apud Hom. Il. 21, 26 sq.: in honorem vindictamque Gallorum Brenno duce Romam expugnantium et mox magna ex parte a Camillo caesorum, quorum sepulcrum inde *busta gallica* nomina-

cidio posuit. Ingratus Catilina: parum est illi capere patriam, nisi [a] verterit, nisi Allobrogum in illam cohortes immiserit, et trans Alpes accitus hostis vetera et ingenita odia satiaverit, ac diu debitas inferias Gallicis
2 bustis duces Romani persolverint. Ingratus C. Marius, ad consulatum a caliga perductus: qui nisi Cimbricis caedibus Romana funera aequaverit, nisi civilis exitii et trucidationis non tantum dederit signum, sed ipse signum fuerit, parum [b] multatam ac repositam in
3 priorem locum fortunam suam sentiet. Ingratus L. Sulla: qui patriam durioribus remediis, quam pericu-la

a. *verterit.* Gruter. et Gron. in hoc quoque recte cod. Naz. sequuntur: alii *everterit.* — b. *multatam.* Sic omnes mss. Pinc. et Grut. quod reposui pro vet. lect. *mutatam.* *Multare* et *mutare* saepe confunduntur in codd. Hoc loco autem *multatam* praefero, quoniam de vicissitudinibus, quibus vexabatur, sermo est, et fortunam ut singi, ornari, adfligi in usu fuisse constat, ita et multari ac castigari.

minatum (Liv. 22, 14. Varro L. L. IV, 32) et in tertia quartave regione urbis situm. cf. Adleri ausführliche Beschreibung der Stadt Rom, Altonae, 1781. p. 161. 190. Caeterum per se patet, Livio duce in hac Romae a Gallis captae mentione usum esse nostrum, non Polybio I, 6, 2. II, 18, 2.

2. De *Caio Mario* exstat vita Plutarchi, quae videatur. Cf. Epist. 94, 66 etc. quem a *caliga* i. e. ex infima conditione et loco, nam *caliga* gregarii militis fuit calceus, Suet. Calig. 9, ad tribunatum plebis, et deinde ad consulatum evectum, summaque ambitione semper ductum esse constat. *dederit signum*, non resalutando amplectendoque salutantes, eos interficiendi (Plutarch. II, 887 Reisk.). *signum fuerit* ipsius reditus cum Cinna.

3. *Lucii Cornelii Sullae* vita a Plut. conscripta videatur. Crudeliorem certe Mario fuisse constat. Nihil illa (Marii) victoria fuisset crudelius, nisi mox Sullana esset sequuta, ait Vellej. II, 22. Mario a. u. 688 mortuo Sulla rediit in Italiam, nullo qui ipsi resisteret invento, nisi in Campania. Ibi proeliis quibusdam commissis oppugnavit Sulla Marium iuniorem *Praeneste* (nunc Palestrinae) inclusum, et urbe ista Sullae legato Lucretio Ofellae tradita, Mario-

la erant, fanavit: qui quum a Praeneftina arce, usque ad Collinam portam, per fanguinem humanum inceffiffet, alia edidit in urbe proelia, alias caedes: legiones duas, quod crudele eft, poft victoriam; quod nefas, poft fidem, in angulo congeftas contrucidavit, et profcriptionem commentus eft: dii ma- 4
gni! ut qui civem Romanum occidiffet, impunitatem, et pecuniam, tantum non civicam acciperet. Ingratus Cn. Pompeius: qui pro tribus confulatibus, pro triumphis tribus, pro tot honoribus, quos ex maxima parte immaturus invaferat, hanc gratiam reipublicae reddidit, ut in poffeffionem eius alios quoque induceret, quafi potentiae fuae detracturus invidiam, fi quod nulli licere debebat, pluribus licuiffet: dum 5

Marioque fua ipfius manu trucidato, Sulla pulcherrimam victoriam crudelitate, quanta in nullo homine fuit, inquinavit (Liv. Epitom. 88). cf. Appiani B. C. I, c. 84—94. P. Orofii Hift. V, 20 et 21 fol. 211. ed. Colon. 1561. 8. *legiones — contrucidavit.* cf. de Clement. I, 12 not. Dio Caff. I. p. 55. Reim. Factum hoc eft in Circo flaminio, qui extra urbem in Campo Martio ad radices Capitolini montis iuxta aedem Bellonae fitus erat: cf. Donatus de urbe rom. I, 11. De *profcriptionibus*, quarum auctor fuit Sulla, cf. Meiners Gefchichte des Verfalls der Römer p. 117—132.

4. *pecuniam*, duo talenta — 250 Frideric. aur. noftrae monetae, pretium erat, Plutarcho narrante in Sulla c. 31. *Cneius Pompeius.* Vitam eius Plutarchus confcripfit. Sulla eum amavit, viamque ad honores confequendos muniit. *immaturus.* Ipfe Pompeius hoc dixerat in concione a. u. 700 habita. Plut. III p. 819. c. 54 init. Reisk. Honores confequutus eft ne fenatoria quidem aetate, et bis triumphavit adhuc eques romanus. Annos 23 natus res gerere coepit, civili bello Sullae adiunctus, qui eum imperatorem falutavit et connubio cum cognata fua fecum iunxit. Appian. B. C. I, 80. *alios.* M. Craffum et Cai. Iulium Caefarem a. u. 694: proprie auctor huius triumviratus fuit Iulius Caefar. Appian. II, 9.

extraordinaria concupiscit imperia, dum provincias, ut eligat, distribuit; [c] dum ita cum tertio rempublicam dividit, ut tamen in sua domo duae partes essent, eo redegit populum Romanum, ut salvus esse
6 non posset, nisi beneficio servitutis. Ingratus ipse Pompeii hostis ac victor, a Gallia Germaniaque bellum in urbem circumegit, et ille plebicola, ille popularis, castra in circo Flaminio posuit, propius quam Porsennae fuerant. Temperavit quidem ius crudelitatemque victoriae: quod dicere solebat, praestitit: neminem occidit nisi armatum. Quid ergo est? Ceteri arma cruentius exercuerunt, satiati tamen aliquando abiecerunt; hic gladium cito condidit, nunquam

c. *dum ita cum tertio r. d.* Hanc lectionem e codice Naz. libro omnium principe, qui habebat, *dum ita dum tertio remp. dividit,* restituit Grut., una modo literula mutata, cui assentitur Gron., qui tamen quam Erasmus aliique praestant scripturam, *dum ita triumviris remp. d.* defendi posse contra Gruterum non dubitat. Mox *qui a Gallia* vulgatam non habent codd. Grut. qui delent pronomen, quod et abesse potest: itaque delevi.

5. *extraordinaria* etc. e. c. bellum contra piratas, quibus mare diebus XL purgavit. *eligat.* Sic elegit sibi Hispanias et Africam, distribuit Caesari Gallias et Illyricum, Crasso Syriam. *ut tamen in sua — essent:* Caesaris filia Iulia in matrimonium ducta a. u. 694: qua mortua in puerperio a. u. 700 vinculum laxius factum, mox ruptum est. Plut. vit. Pompeii c. 47 fin. Vol. III. p. 805. 817 sq.

6. *hostis ac victor.* C. Iulius Caesar a partibus Marii steterat, ideoque *plebicola* et *popularis:* summis largitionibus populum sibi conciliaverat: Plut. IV p. 178 Reisk.: legem agrariam de agro Campano atque Stellate pertulit. Plut. III, 804—806. c. 47 Pompei. vit. *Castra in circo Flaminio posuit.* Unum Senecam haec narrasse monuit Lipsius: ipse Caesar 1 Civil. c. 32 militibus in proxima municipia deductis, scribit sese ad urbem profectum. Habuit autem senatum more imperatorum in templo Apollinis iuxta Circum flam., et praesidii caussa milites quosdam in vicinia collocasse videtur. *Porsennae* qui in

quam posuit. Ingratus Antonius in dictatorem suum, 7
quem iure caesum pronuntiavit, [d] interfectores eius in provincias et imperia dimisit, patriam vero proscriptionibus, incursionibus, bellis laceratam, post tot mala destinavit ne Romanis quidem regibus: ut quae Achaeis, Rhodiis, et plerisque urbibus claris ius integrum, libertatemque cum immunitate reddiderat, ipsa tributum spadonibus penderet.

XVII. Deficiet dies enumerantem ingratos usque in ultima patriae exitia. Aeque immensum erit, si percurrere coepero, ipsa respublica quam ingrata in optimos ac devotissimos sibi fuerit: quamque non minus saepe peccaverit, quam in ipsam peccatum est. Camillum in exsilium misit: Scipionem dimisit. exsulavit post Catilinam Cicero, diruti eius penates, bona direpta, factum quidquid victor Catilina fecisset. Rutilius innocentiae pretium tulit in Asia latêre: Ca- 2
toni

d. *interfectores eius.* Sic cod. Naz. al., vulgata tenuit *interfectoresque eius.*

in Ianiculo castra habuit. *Neminem — armatum:* consentit Vellej. Paterc. et alii: at armatorum quae quantaque multitudo ab eo proeliis occisa est! Si Plinium H. N. VII, 25 audias, 1,192000 interfecta sunt. *posuit*, ius sibi semper educendi servavit, perpetua illa dictatura.

7. De *Antonio* cf. Plutarchi vit. To. V. Reisk. *iure caesum.* Recte observat Lipsius, neminem hoc praeter nostrum memoriae prodidisse. Animo tamen Antonii maligno et eius consiliis non adversatur: et factis certe suis, quum interfectores non persequeretur, ingratum animum ostendit. *ne Romanis quidem regibus,* sed suae Cleopatrae. *Spadonibus.* Respexisse videri potest noster Horatium Epod. I, 9, 7 sq. et Carm. I, 37, 5 sq. Propert. III, 11, 31. 32 Coniugii obsceni pretium Romana poposcit Moenia et addictos in sua regna patres.

XVII. Continuatio. — 1. Lipsius observavit recte, Valer. Max. V, 3 ipsa haec exempla attulisse, quae omnia in notissimis sunt.

2. *Rutilius.* cf. Consol. ad Marc. XXII, 2 not. de Pro-

toni populus Romanus praeturam negavit, consulatum pernegavit. Ingrati publice sumus. Se quisque interroget: nemo non aliquem queritur ingratum. Atqui non potest fieri, ut omnes querantur, nisi querendum est de omnibus. Omnes ergo ingrati sunt.
3 Tantum? et cupidi omnes, et maligni omnes, et timidi omnes, illi in primis qui videntur audaces. Adiice, et ambitiosi omnes sunt, et impii omnes. Sed non est quod irascaris. Ignosce illis: omnes insaniunt. [a] Nolo te ad incerta revocare, ut dicam, vide, quam ingrata sit iuventus. Quis non patri suo supremum diem, ut innocens sit, optat? ut moderatus, exspectat? ut pius, cogitat? Quotus quisque uxoris optimae mortem timet, ut non et computet? Cui,

a. *Nolo te ad incerta revocare, — vide, q.* Sic ordinat voces has codex Naz. quum alias *vide* post *q.* ponatur.

Provid. c. 3. Saepissime huius Rutilii, et praestantissimi et sanctissimi viri, qui a Sulla ex exilio revocatus redire noluit, mentio iniicitur a nostro aliisque, e. c. Cicerone (cf. Ernesti Index histor. h. v.) Athenaeo IV. p. 168 c., ubi Schweigh. monet, praeter Athenaeum, neminem Apicii accusatoris nomen memoriae prodidisse. In exilio, quod Smyrnae, ubi paene a Mithridate interfectus esset, egit, historiam populi rom. graece, sed vitam suam latine scripsit, Athenaeo l. l. et VI, 274. XII, 543 auctore. cf. Io. Gerh. Voss. de Historic. lat. I, 9. De *Catone* uticensi vid. Plut. To. IV. Reisk. p. 434 sq. Vatinius ei praelatus praeturam ambienti: nec Consul creatus est. *Atqui non potest — omnibus.* Sententiae acumen hoc est. Omnes queruntur: singuli autem fere de singulis, certe diversis: ergo omnes ingrati, quod querela ea evincit. L.

3. *Tantum? et — omnes.* Haec et sequentia spectant ad Stoae paradoxon: omnia vitia in omnibus esse. Iam quum et stulti sint, omnes quoque insaniant necesse est. Locus celeberrimus est Horatii Serm. II, 3. cf. Lipsii Manuduct. III, 20. *Nolo te — computet?* Respicit ad Ovid. Metam. I, 144 sq. non sine acerba ironia.

ᵇ Cui, rogo, cui litigatori defenſo, tam magni beneficii ultra res proximas memoria duravit? Illud in 4
confeſſo eſt. quis ſine querela moritur? quis extremo die dicere audet:

Vixi, et quem dederat curſum fortuna, peregi?
quis non recuſans, quis non gemens exit? Atqui hoc ingrati eſt, non eſſe contentum praeterito tempore. Semper pauci dies erunt, ſi illos numeraveris. 5
Cogita, non eſſe ſummum bonum in tempore: quantumcunque eſt, boni conſule. Ut prorogetur tibi dies mortis, nihil proficit ad felicitatem: quoniam morâ non ſit beatior vita, ſed longior. Quanto ſatius eſt, gratum adverſus perceptas voluptates, non aliorum annos computare, ſed ſuos benigne aeſtimare, et in lucro ponere? Hoc me dignum iudicavit 6
Deus! hoc ſatis eſt. Potuit plus! ſed hoc quoque beneficium eſt. Grati ſimus adverſus deos, grati adverſus homines, grati adverſus eos, qui nobis aliquid praeſtiterunt; grati etiam adverſus eos, qui noſtris praeſtiterunt.

P 5 XVIII.

b. *Cui, rogo, cui litigatori d. cui* repetitum debemus Codici Naz. Mox *praeterito* optimi codd. praeſtant: alii *praeſtito*, errore ex compendiaria ſcribendi ratione orto. Gronov. emendat *praedicto*. Eraſmus habet *praefato*. Sed codicibus libenter obtemperamus.

4. *Cui*, *rogo*, *cui* etc. Vivide indignationem exprimit, et inde pronominis repetitio eſt. Illud *rogó* eſt oro te, quaeſo, rogo te. Moneo, quoniam vidi nuper virum doctum a *rogus* deduxiſſe. Verſus eſt Virgil. Aen. IV, 653.

5. Non intereſſe, quam diu, ſed quam bene vixeris, ſaepe a noſtro etiam monitum eſt, e. c. Ep. LXXVII. de brevit. vit. c. 1. Ep. LXX. XCIII. CI. cf. Ovid. Metam. X, 32 et egregia illa Virgil. Aen. X, 467 ſq. Stat ſua cuique dies: breve et irreparabile tempus Omnibus eſt vitae: ſed famam extendere factis Hoc virtutis opus: et Horatii Carm. I, 9, 14 Quem Fors dierum cunque dabit, Lucro appone.

XVIII. [a] In infinitum, heus, inquit, me obligas, quum dicis, et nostris. itaque pone aliquem finem. Qui filio beneficium dat, ut dicis, et patri eius dat. Primum unde, quo, quaero. Deinde illud utique mihi determinari volo; si et patri beneficium datur, numquid et fratri? numquid et patruo? numquid
2 avo? numquid uxori, et socero? Dic mihi, ubi debeam desinere, quousque personarum seriem sequar. Si agrum tuum coluero, tibi beneficium dedero: si domum tuam ardentem restinxero, aut ne concidat excepero, tibi beneficium non dabo? Si servum tuum servavero, tibi imputabo: si filium tuum servavero, non habebis beneficium meum?

XIX. Dissimilia ponis exempla: quia qui agrum meum colit, agro beneficium non dat, sed mihi: et qui domum meam, quo minus ruat, fulcit, praestat mihi: ipsa enim domus sine sensu est. Debitorem me habet, quia nullum habet. Et qui agrum meum colit, non illum, sed me demereri vult. Idem de servo

a. *In infinitum, heus, inquit* etc. Naz. codex et alii dabant: *In infinitum eius l.:* unde Gron. egregie coniecit: *heus*, quod recepi. Est, ait, imitatio sermonis vulgaris. Mox *aut ne concidat* e Gruteri emend. est, auctore cod. Naz., qui habebat *aut ne non cidat*. Vulg. *aut ne cadat*.

XVIII. Quousque grati esse debeamus, interrogatur. — 1. *In infinitum* sc. tempus. Ex illis: *et nostris* concludere licet, numquam grati animi fore finem: hinc quaeritur, quando eius finis fuerit. *Unde* initium capit, et *quo*, usque ad quem durat, pertinet.

2. *excepero* fulcris: explicat ipse sequenti capite: et qui domum meam quo minus ruat, fulcit.

XIX. Fines, ad quos extendatur, et ubi desinat gratus animus, vix definiri possunt. — 1. *praestat*, dat beneficium. *Debitorem* — *habet* ille qui hoc facit. *mei mancipii*, i. dominii. cf. Ernesti cl. Cic. h. v. Res mancipii mei est, quam mancipare, manu capere possum, et quae mihi est mancipata, tradita. *Servum* autem rem, non personam esse Romae, constat.

servo dicam. mei mancipii res est, mihi servatur: ideo ego pro illo debeo. Filius ipse beneficii capax est: 2
itaque ille accipit; ego beneficio laetor. contingor, non obligor. Velim tamen, tu qui debere non putas, respondeas mihi: Filii bona valetudo, felicitas, patrimonium, pertinet ad patrem? felicior futurus est, si salvum habuerit filium; infelicior, si amiserit? Quid ergo? qui et felicior fit a me, et infelicitatis maximae periculo liberatur, non accipit beneficium? Non, inquit. quaedam enim in alios conferuntur, 3
sed ad nos usque permanant. ab eo autem exigi quidque debet, in quem confertur: sicut pecunia ab eo petitur, cui credita est, quamvis ad me illa aliquo modo venerit. Nullum beneficium est, cuius commodum non et proximos tangat, nonnunquam etiam longius positos. Non quaeritur, quo beneficium ab 4
eo cui datum est, transferatur, sed ubi primo collocetur. a reo tibi ipso et a capite repetitio est. Quid ergo? oro te, non dicis, Filium mihi donasti, et si hic periisset, victurus non fui? pro eius vita beneficium non debes, cuius vitam tuae praefers? Etiamnunc quum filium tuum servavi, ad genua procumbis, diis vota solvis, tanquam ipse servatus. Illae 5
voces exeunt tibi: Nihil interest, mea an me servaveris. duos servasti; immo me magis. Quare ista dicis, si non accipis beneficium? quia et si filius meus pecu-

2. *Filius* etsi sub potestate patria est, tamen est persona, est liber homo, est ingenuus, nec, ut servus, res: ideo accipere et obligari potest, servus non item. *pertinet* nomne eorum vis est ad patrem?

3. *Non, inquit*, non, respondes. *Nullum beneficium — positos*: melior fit beneficio (supra XIII, 2) ut hoc utar, ille qui beneficia acceperit, ideoque *commodum*, utilitas eius, *εὔχρηστον*, ad *longius* tempore *positos*, posteros pertinet.

4. *a reo*, ab illo qui beneficium acceperit, ideoque reus nunc fit, quatenus est unde petitur.

pecuniam mutuam sumserit, creditori numerabo, non tamen ideo ego debuero: quia et si filius meus in adulterio deprehensus erit, erubescam, non ideo 6 ego ero adulter. Dico me tibi obligatum pro filio, non quia sum, sed quia volo me offerre tibi debitorem voluntarium. At pervenit ad me summa ex incolumitate eius voluptas, summa utilitas, et orbitatis gravissimum vulnus effugi. Non quaeritur nunc, an profueris mihi, sed an beneficium dederis. prodest enim et animal, et lapis, et herba: nec tamen beneficium dant, quod nunquam datur, nisi a vo- 7 lente. Tu autem non vis patri, sed filio dare: et interim ne nosti quidem patrem. Itaque quum dixeris, Patri ergo beneficium non dedi, filium eius servando? contra oppone, Patri ergo beneficium dedi, quem non novi, quem non cogitavi? Et quid quod aliquando evenit, ut patrem oderis, filium serves: beneficium ei videberis dedisse, cui tunc inimicissi- 8 mus eras, quum dares? Sed ut, dialogorum altercatione seposita, tanquam iurisconsultus respondeam, mens spectanda est dantis. Beneficium ei dedit, cui da-

8. *Dialogorum altercatione sep.* Hac inde a Socratis tempore usi sunt philosophi, magistrum illum suum celeberrimum sequuti: nam omnis fere philosophorum domus a Socrate originem suam ducit: quippe quem scimus dialogis interrogationibusque docere solitum fuisse. Hinc adeo interrogationem pro conclusione in usu fuisse supra aliquoties vidimus. *respondeam:* fuisse hanc Iurisconsultorum vocem propriam, de iure, s. ius respondere constat. Cf. Ernesti Cl. Cic. h. v. Utitur autem hac imagine, quoniam qui responderunt Iurisconsulti formulas legesque laudarent, unde cantores formularum appellati sunt, atque ideo, nemine contradicente, consilia sua, tamquam e tripode, darent. Colorem orationis proinde iurisprudentium breviter et concise respondentium h. l. statim imitatur. *incipiendi* officium, amicitiam.

datum voluit. Sicut si in patris honorem fecit, pater accepit beneficium: sed pater beneficio in filium collato non obligatur, etiam si fruitur. Si tamen occasionem habuerit, volet et ipse praestare aliquid: non tanquam solvendi necessitatem habeat, sed tan-
quam incipiendi causam. Repeti a patre beneficium 9
non debet: si quid pro hoc benigne facit, iustus, non gratus est. Nam illud finiri non potest: si patri do beneficium, et matri, et avo, et avunculo, et liberis, et affinibus, et amicis, et servis, et patriae. Ubi ergo beneficium incipit stare? [a] Sorites enim ille inexplicabilis subit: cui difficile est modum imponere,
quia paulatim surrepit, et non desinit serpere. Illud 10
solet quaeri: Fratres duo dissident. Si alterum servo, an dem beneficium ei, qui fratrem invisum non periisse moleste laturus est? Non est dubium, quin beneficium sit etiam invito prodesse: sicut non dedit beneficium, qui invitus profuit.

XX. Beneficium, inquit, vocas, quo ille offenditur, quo torquetur? Multa beneficia tristem frontem et asperam habent, quemadmodum secare et urere ut sanes, et vinculis coërcere. Non est spectandum, an doleat quis beneficio accepto: sed an gaudere debeat. Non

a. *Sorites enim ille inexplicabilis.* Reduxit Gronov., Grutero suadente, e codd. et olim cusis: vulg. *inexplebilis.*

9. *Sorites*, σωρείτης, conclusio quasi acervalis. Cf. Cic. Acad. IV, 16. 29. Conclusio alia ex alia manat et acervus quasi fit conclusionum, donec eo pervenias, quo velis. Celebris est erudita tractatio hac de re inter Facciolati Acroases.

XX. An triste beneficium invito etiam dari possit?

— 1. *Multa beneficia — coercere:* utrumque medicus suadere potest, qui insanum et vinculis coerceri iubere solet, donec sanetur. Nos quidem mala, quae a Deo nobis immissa credimus, pro beneficiis habere docemur, et illis ita uti, ut in beneficia mutentur.

Non est malus denarius, quem barbarus et ignarus
2 formae publicae reiecit. Beneficium et odit, et accepit: si modo id prodest, si is qui dabat, ut prodesset dedit. nihil refert an bonam rem malo animo quis accipiat. Agedum, hoc in contrarium verte. Odit fratrem suum, quem illi expedit habere: hunc ego occidi. non est beneficium, quamvis ille dicat esse, et gaudeat. Insidiosissime nocet, cui gratiae aguntur pro iniuria. Video. Prodest aliqua res, et ideo bene-
3 ficium est: nocet; et ideo non est beneficium. Ecce, quod nec prosit, nec noceat, dabo: et tamen beneficium est. Patrem alicuius in solitudine exanimem inveni, corpus eius sepelivi. nec ipsi profui, quid enim illius intererat, quo genere dilaberetur? nec filio: quid enim per hoc commodi accessit illi? Dicam quid consecutus sit: officio sollemni et necessa-
4 rio per me functus est. Praestiti patri eius, quod ipse praestare voluisset, nec non et debuisset. Hoc tamen ita beneficium est, si non misericordiae et humanitati dedi, ut quodlibet cadaver absconderem: sed si corpus agnovi, si filio tunc hoc praestare me cogitavi. At si terram ignoto mortuo inieci, nullum habeo huius officii debitorem, in publicum humanus.
5 Dicet aliquis, Quid tantopere quaeris, cui dederis bene-

3. *nec ipsi profui:* nam noster saepius iam declaravit, se repudiare omnes illas fabulas atque superstitionum commenta de manibus eorumque errore circa Stygem, donec sepelirentur. Sed inter Romanos iam Cicero in Orat. pro Roscio Amerino 24. publice de hac re sententiam eandem ferre non dubitavit. *quo genere* i. qua ratione *dilaberetur* in pulverem. *Officium* hoc erat consuetum et humanitate impositum.

4. *At si terram — inieci.* Quintil. declamat. 5: Ignotis cadaveribus humum congerimus et insepultum corpus nulla festinatio tam rapida transcurrit, ut non quantulocunque veneretur aggestu. Res notissima est vel

beneficium, tanquam repetiturus aliquando? Sunt
qui nunquam iudicant esse repetendum, et has caussas afferunt. Indignus etiam repetenti non reddet:
dignus ipse per se referet. Praeterea si bono viro dedisti, exspecta; ne iniuriam illi facias appellando,
tanquam non fuisset sua sponte redditurus.[a] si malo
viro dedisti, plectere. Beneficium verbo ne corru- 6
peris, creditum faciendo. Praeterea, lex quod non
iussit repeti, vetuit. Vera sunt ista. quamdiu me nihil urget, quamdiu fortuna nihil cogit, petam potius
beneficium quam repetam: sed si de salute liberorum
agitur, si in periculum uxor deducitur, si patriae salus ac libertas mittit me etiam quo ire nollem, imperabo pudori meo, et testabor omnia me fecisse, ne
opus esset mihi auxilio hominis ingrati. novissime recipiendi beneficii necessitas, repetendi verecundiam
vincet. Deinde, quum bono viro beneficium do, 7
sic do, tanquam nunquam repetiturus, nisi necesse
fuerit.

XXI. Sed lex, inquit, non permittendo exigere,
vetuit. Multa legem non habent, nec actionem: ad
quae

a. *si malo viro dedisti, plectere.* Erasmus divinaverat sic scribendum esse, quum omnes codd. mss. darent, *flectere: plectere* i. lue poenas imprudentiae. Assensi sunt optimi critici, Gruterus, Lipsius et Gronovius, qui adhaec docet haec verba *plector* et *flector* interdum in codd. commutari, e. c. ap. Plaut. Trucul. II, scen. 3. Muretus tamen coniecerat: *dedisti.*

vel ex Horat. Carm. I, 28, 35, et Dorvill. ad Chariton. IV, 1. p. 422 ed. lips. *in publicum humanus*, naturae et humanitati hoc tribuens.

6. *Praeterea — vetuit* sc. repeti. Tractat haec sequenti capite.

XXI. An repetere beneficium liceat? usque ad finem libri. — 1. De his rebus nulla legislatio quidquam constituit, sed ad *ἐννοίας κοινάς*, ad communes omnibus sententias, quae domestica disciplina, educatione, vitae humanae consuetudine, verbo, ratione legislatore nostro optimo, docentur, referenda haec esse cen-

quae consuetudo vitae humanae, lege omni valentior, dat aditum. Nulla lex iubet amicorum secreta non eloqui; nulla lex fidem etiam inimico praestare. Quae lex ad id praestandum nos quod alicui promisi-
2 mus, alligat? Querar tamen cum eo qui arcanum sermonem non continuerit, et fidem datam, nec servatam, indignabor. Sed ex beneficio, inquit, creditum facis. Minime: non enim exigo, sed repeto; et ne repeto quidem, sed admoneo. [a] Ne ultima quidem necessitas in hoc aget, ut ad eum veniam,
3 cum quo diu mihi luctandum sit. Qui tam ingratus est, ut illi non sit satis admoneri, eum transibo, nec dignum iudicabo, qui gratus esse cogatur. Quomodo foenerator quosdam debitores non appellat, quos scit decoxisse, et in quorum pudorem nihil superest, quod pereat: sic ego quosdam ingratos palam ac pertinaciter praeteribo, nec ab ullo beneficium repetam, nisi a quo non ablaturus ero, sed recepturus.

XXII. Multi sunt, [a] qui nec negare sciunt, quod acceperunt, nec referre: qui nec tam boni sunt quam grati, nec tam mali quam ingrati, segnes et tardi, lenta

a. *Ne ultima quidem necessitas.* Sic est in mss. Grut. et Pinc. Erasmus aliique: *Nam ultima quoque n.* Saepe in codd. *nam, non, ne, num*, permutantur. H. l. negativa desideratur. — a. *qui nec negare sciunt.* Noli emendare *sciant.* Senecae aevo et indicativus et subiunctivus promiscue hoc casu ponitur instar poetarum. Cf. VII, 5, 2. Sic cap. XX, 5 occurrit: Sunt, qui iudicant et afferunt. Alibi subiunctivus ponitur nostro.

censuere legumlatores. Rem enim, quae inter animos geritur, lex nulla curat. Hinc poetis didacticis reservabantur talia apud veteres, hinc mysteria praecepta haec salubria inculcabant. Exemplo est Horat. Carm. III, 2, 25: Est et fideli tuta silentio merces: quae sententia, monente Wyttenbachio in Bibl. crit. III, 1. p. 40. ex illo Simonideo Ἀλλ' ἐστὶ καὶ σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας expressa est.

2. *luctandum sit;* altercatione exprimendum beneficium. L.

lenta nomina, non mala. Hos ego non appellabo,
fed commonefaciam, et ad officium aliud agentes
educam, qui ftatim mihi fic refpondebunt: Ignofce,
non mehercule fcivi hoc te defiderare, alioquin ultro
obtuliffem. Rogo ne me ingratum exiftimes: memi-
ni quid mihi praeftiteris. Hos ego quare dubitem et
fibi meliores et mihi facere? Quemcunque potuero, 2
peccare prohibebo, multo magis amicum, et ne pec-
cet, et ne in me potiffimum peccet. Alterum illi be-
neficium do, fi illum ingratum effe non patior: nec
dure illi [b] exprobrabo quae praeftiti, fed quam po-
tero molliffime, ut poteftatem referendae gratiae fa-
ciam, renovabo memoriam eius, et petam benefi-
cium: ipfe me repetere intelliget. Aliquando utar 3
verbis durioribus, fi emendari illum fperavero poffe.
nam deploratum propter hoc quoque non exagitabo,
ne ex ingrato inimicum faciam. Quodfi admonitio-
nis quoque fuggillationem ingratis remittimus, fe-
gniores ad reddenda beneficia faciemus. Quosdam 4
vero fanabiles et qui fieri boni poffunt, fi quid il-
los momorderit, perire patiemur admonitione fubla-
ta, qua et pater filium aliquando correxit, et uxor
maritum aberrantem ad fe reduxit, et amicus lan-
guentem amici fidem erexit.

XXIII.

b. *exprobrabo.* Ita ed. Erasmi et recte. Gruteriani tamen *illi ea probabo*, quae itidem placere poffunt, quamquam pro felici calami aberratione habeam. Mox *momorderit* e codd. Pinc. et Grut. repofitum pro vulg. *fi quod illos remorderet.*

1. *lenta nomina,* lenti debitores: qui tardi funt in folvendo aere alieno. Notum eft Alphii foeneratoris ex Horatii Epod. II famofi dictum, quod laudat Columella I, 7, 2: optima nomina non appellando fieri mala. cf. Bentl. ad Horat. Epp. II, 1, 105.

3. *fuggillationem:* a corpore eft fumtum. ὑπωπιασμὸς eft nota et livor e verbere. caftigationem, cf. ad Epift. XIII, 2.

XXIII. Quidam ut expergiſcantur, non feriendi, ſed commovendi ſunt: eodem modo quorundam ad referendam gratiam fides non ceſſat, ſed languet. hanc pervellamus. Noli munus tuum in iniuriam vertere. Iniuria eſt enim, ſi in hoc non repetis, ut ingratus ſim. Quid ſi ignoro, quid deſideres? quid ſi occupationibus diſtrictus, et in alia vocatus, occaſionem non obſervavi? ostende mihi quid poſſim,
2 quid velis. Quare deſperas, antequam tentas? Quare properas et beneficium, et amicum, perdere? Unde ſcis, nolim, an ignorem; animus, an facultas deſit mihi? experire. Admonebo ergo, non amare, non palam, ſine convicio: ſic, ut ſe rediſſe in memoriam, non reduci putet.

XXIV. Cauſam dicebat apud divum Iulium ex veteranis quidam [a] paulo violentior adverſus vicinos ſuos,

a. *paulo violentior.* Omnium codd. et edd. quidem haec lectio eſt, ſed Pincian. ſcribendum putavit: *quidam Publius Militio.* Criticus ille egregius haud dubie ad hunc ingenii luſum ideo deferebatur, quod voces *paulo violentior* cum ſequentibus *et cauſa premebatur* non ſatis cohaerere ei viderentur, et quod §. 2 pro illis: *niſi commilito* in uno cod. mſſ. reperiſſet: *niſi pro militio.* Hinc et cap. extr. legit, *Militioni ſuo donavit.* Sed emendatione ſuperſedeamus.

1. *Iniuria eſt enim — ſim.* Iniuriam mihi affers non repetendo: nam ita ingratus ſim neceſſe eſt, neſcius qua in re tibi gratum animum praeſtare poſſim. Itaque non repetis eo conſilio, ut ingratus ſim. *In alia* munera et officia.

1. Notum eſt, *Iulium* Caeſarem *veteranis* peperciſſe, quia etiam eorum auxilio magnus factus erat. Multos iam a. u. 707 agris donaverat, qui tamen poſtea ſub eo ſtipendia meruerunt. Dio Caſſ. 43, 52 ſq. Hic fuiſſe videtur ex eorum numero: reduci ex proelio ad Mundam iſta evenerunt. Ilos veteranos, ut ſit, feroces factos et terminos ſuos affidue promoviſſe conſtat. Cf. Couture diſſertation hiſtorique des Vétérans in Memoir. de l'Acad. des Inſcript. IV, p. 28 ſq. Bis autem Iulius Caeſar bellum geſſit in Hiſpania: primum a. u. 705 contra duces Pompeii Afranium

ſuos, et cauſa premebatur. Meminiſti, inquit, Impe-
rator, in Hiſpania talum te torſiſſe circa Sucronem?
Quum Caeſar meminiſſe ſe dixiſſet: [b] Meminiſti qui-
dem, inquit, ſub quadam arbore minimum umbrae
ſpargente, qum velles reſidere ferventiſſimo ſole, et
eſſet aſperrimus locus, in quo ex rupibus acutis unica
illa arbor eruperat, quendam ex commilitonibus pe-
nulam ſuam ſubſtraviſſe. Quum dixiſſet Caeſar: 2
Quidni meminerim? et quidem ſiti confectus, quia
impeditus ire ad fontem proximum non poteram,
repere manibus volebam, niſi commilito, homo
fortis ac ſtrenuus, aquam mihi in galea ſua attuliſſet.
Potes ergo, inquit, Imperator, agnoſcere illum ho-
minem, aut illam galeam? Caeſar ait, ſe non poſſe
galeam agnoſcere, hominem pulchre poſſe: et adie-
cit, puto ob hoc iratus, quod ſe a cognitione media
ad veterem fabulam adduceret: Tu utique ille non
es. Merito, inquit, Caeſar, me non agnoſcis: nam 3
quum hoc factum eſt, integer eram. poſtea ad Mun-
dam in acie oculus mihi effoſſus eſt, et in capite lecta

 oſſa.

b. *Meminiſti quidem.* Sic cod. Naz. aliique et vulgg., quam ſcripturam cur reiiciamus, equidem non video. Signum interrog. ſuſtuli. Profecto meminiſti. Alii, *meminiſti quoque.* Gruterus emend. *Meminiſtin' idem*, quod Comico quam Senecae familiarius eſt. Lipſius tamen et Gronovius receperunt.

nium Petreiumque ad Ilerdam et Sicerim, ac his ſubiugatis contra Varronem duxit (Caeſar B. Civ. I, 34 ſq. II, 17 ſq. Dio Caſſ. 41, 20 ſq.). Deinde a. u. 708 contra Pompeii liberos, quos ad Mundam devicit. Dio Caſſ. 43, 32 ſq. Quum *Sucro*, nunc Xucar, fluvius Hiſpaniae tarraconenſis ſit, in qua primum bellum geſtum eſt non ſine periculo Caeſaris, ſecundum bellum in provincia baetica; ſequitur, utrique bello hunc veteranum affuiſſe. Ceterum unus Seneca hanc rem narravit.

2. *impeditus* propter talum tortum. *fabulam* hiſtoriam.

3. *et in capite lecta oſſa.* Alluſum vel luſum in lectione oſſium funebri. De Provid.

ossa. Nec galeam illam si videres, agnosceres? machaerâ enim Hispanâ divisa est. Vetuit illi exhiberi negotium Caesar: et agellos, in quibus vicinalis via, causa rixae ac litium fuerat, militi suo donavit.

XXV. Quid ergo? non repeteret beneficium ab Imperatore, cuius memoriam multitudo rerum confuderat? quem fortuna ingens, exercitus disponentem, non patiebatur singulis militibus occurrere? Non est hoc repetere beneficium, sed resumere bono loco positum, et paratum: ad quod tamen ut sumatur, manus porrigenda est. Repetam itaque, quia hoc aut necessitate facturus ero, aut illius causa, a
2 quo repetam. Tiberius Caesar inter initia dicenti cuidam, Meministi, antequam plures notas familiaritatis veteris proferret: Non memini, inquit, quid fuerim. [a] Ab hoc quidni non esset repetendum beneficium?

a. *Ab hoc quidni non esset repetendum beneficium? optanda erat oblivio.* Restituit Gronovius hanc lectionem ex optimis codd. Naz. aliisque: quum esset: *Ab hoc nedum esset* etc., aut *Ab hoc diu quam non* etc.

Provid. c. 3: remedii caussa quibusdam et radi ossa et legi. Addas Consol. ad Marc. c. 22. L. Gesner ad Quintil. VIII, 5, 21 p. 395 ait: caput erit quasi bustum, in quo leguntur ossa. — Telo autem fuisse veterani caput fractum per se clarum est, nec lecta ossa in vulneribus eiusmodi extraordinaria. *machaerâ hispanâ* i. gladio ad pungendum aeque idoneo ac ad caedendum: virtus autem gladii talis eximia erat, docente Diodor. Sic. V, 33. cf. Polyb. II, 33, 5 sq. etc. *vicinalis via*, qua quidem uti vetabatur a vicino, cuius tamen usus militi haud dubie utilis aut necessarius fuerit, ut ad agros prataque sua veniret commodius. Vlpiani explicatio, vicinalem viam esse, quae vel ex vico vel in vicum ducat, huc non spectat.

1. *exercitus disponentem* ordinantem et regentem. *occurrere* memoria, cuius maxime compos fuit, ut notum est.

2. *Tiberius Caesar.* Haec unus Seneca retulit. *inter initia.* Lipsius refert ad initia principatus eius: nescio quam bene. Nam initio

ficium? optanda erat oblivio. Averfabatur omnium
amicorum et aequalium notitiam, et illam folam
praefentem fortunam fuam adfpici, illam folam co-
gitari ac narrari volebat: inquifitorem habebat vete-
rem amicum. Magis tempeftive repetendum eft be- 3
neficium, quam petendum. Adhibenda verborum
moderatio; ut nec ingratus poffit diffimulare. Ta-
cendum et exfpectandum, fi inter fapientes vivere-
mus: et tamen fapientibus quoque indicare melius
fuiffet, quid rerum noftrarum ftatus pofceret. Deos,
quorum notitiam nulla res effugit, rogamus: et illos
vota non exorant, fed admonent. [b] Diis quoque, 4
inquam, Homericus ille facerdos allegat officia, et

b. *Diis quoque, inquam — et aras religiofe cultas.* *Moneri velle ac poffe — eft, et quo — parere.* Sequor in edendo hoc loco, quem Gruterus, fe vefpillonum, aiebat, curae dudum commififfe, Gronovium, qui e codice Naz. locum reftituit. Antea poft *cultas* fequebantur voces: *quo obfequentes — parent*, quas Gron. codd. auctoritate transpofuit poft: *virtus eft.* Mox *lumen a Diis immiffum* vulgata bene habet.

tio eius principatus modeftia et adulationum averfione infignis fuit. Suet. Tib. c. 27 fq. Referam itaque potius ad orationis exordium.

4. *Homericus facerdos.* Chryfes. Homerus ifta habet Il. α, 37 fq. *fecunda virtus eft* h. e. recte Gronovio explicante, inferioris gradus et dignitatis. Prima autem eft, meminiffe ipfum et recte facere gratumque effe fine monitore. Notum eft illud quum alias ufurpatum, tum Minutio equitum magiftro apud Livium XXII. faepe ego audivi, eum primum effe virum, qui ipfe confulat, quid in rem fit: fecundum eum, qui bene monenti obediat. *Proximi — redeunt.* plane haec ipfa illa virtus fecunda, moneri velle ac poffe: ideo enim volunt, ut in viam redeant. Eorum, addit Gron., qui reddendi beneficii prudentem et modeftum monitorem non adfpernantur, confeqnens et pars fecundae virtutis eft, confilium pati, ut confulant aliis, et parendo ac morem gerendo monitoribus eosdem obfequentes, deditos devotosque fibi facere. *a diis immiffum.* Sidera enim Stoicis et Senecae dii funt. cf. de Benef. IV, 23, 4. VI, 22, fin.

aras religiose cultas. Moneri velle ac posse, secunda virtus est, et quo obsequentes facias, parere. Huc illuc fraenis leviter motis flectendus est paucis animus, sui rector optimus. Proximi sunt, qui admoniti in viam redeunt. His non est dux detrahendus. Opertis oculis inest acies, sed sine usu, quam lumen a diis immissum ad ministeria sua evocat. Instrumenta cessant, nisi illa in opus suum artifex moverit. Inest interim animis voluntas bona: sed torpet, modo deliciis ac situ, modo officii inscitia. Hanc utilem facere debemus: nec irati relinquere in vitio, sed ut magistri puerorum discentium patienter ferre offensationes memoriae labentis. Quae, quemadmodum saepe subiecto uno aut altero verbo, ad contextum reddendae orationis adducta est, sic ad referendam gratiam admonitione revocanda est.

5. *Inest — bona.* Nam animus quisque natura ita comparatus est, ut bonum velit. Arrian. Diss. III, 8.

modo deliciis ac situ. i. modo commoditatum et voluptatum studio indulgendo, modo desidia correpti.

L. AN-

L. ANNAEI SENECAE

AD AEBUTIUM

LIBERALEM

DE BENEFICIIS

LIBER VI.

Argumentum et Ordo.

Iterum Quaeſtiunculae, Chryſippeo quodam more. Prima, An beneficium eripi poſſit? varie differit, claudit tamen uſum eius eripi poſſe, non ipſum. Secunda, An debeamus ei, qui vel invitus profuit, vel ignarus? negat. Tertia, An ei, qui ſua cauſa nobis profuit? ſi tantum ſua, abnuit: ſi et mea, admittit. Exempla et argutias miſcet. Quarta, An fas incommodi aliquid alteri optare, ut gratiam poſſis referre? non eſt, et damnat. Aliam viam aperit referendae gratiae etiam felicibus, etiam Regibus, per conſilia, monita, doctrinam. L.

I. Quaedam, Liberalis, virorum optime, exercendi tantum ingenii cauſa quaeruntur, et ſemper

 extra

I. Excuſatio quaeſtiuncularum. — 1. *Quaedam* etc. Similia habet V, 12. *tu illa — induci.* i. e. tu illa aut pertractanda mihi iniungas, aut tibi tantum ostendi iubeto, ut complexum et argumentum huius materiae cognoſcas. Imagine autem ſcenica ad hanc ſententiam illu-

[a] extra vitam iacent: quaedam et dum quaeruntur, oblectamento sunt, et quaesita usui. Omnium tibi copiam faciam. tu illa, utcunque tibi visum erit, aut peragi iubeto, aut ad explicandum ludorum ordinem induci. His quoque, si abire protinus iusseris, nonnihil actum erit: nam etiam quod discere supervacuum est, prodest cognoscere. Ex vultu igitur tuo pendebo, prout ille suaserit mihi: alia detinebo diutius, alia expellam, [b] et capite agam.

II. An

a. *extra vitam.* Omnes sic codd. At Muretus voluit: *extra viam.* Nec dubium, has voces commutari a librariis: sed vult Seneca, nullum haec quaesita praebere hominibus usum in vita. — b. *et capite agam.* Sic Erasmus, codd. Naz. aliique. Alii, *et ea perire agam*, alii, *et ea perite agam.* Sed illud bene habet: quaedam horum, inquit Seneca, interprete Lipsio, ipsosque homines pellam et capite prehensos trudam.

illustrandam utitur. In Iudis enim circensibus sollenne Romae fuit, ut ante ludorum initium Deorum simulacra in thensis veherentur aut ferculis portarentur per theatra aut amphitheatra, sequentibus pugnatoribus, musicis etc., prout *ordo* ludorum, qui hac pompa explicabatur, postularet. Haec fuit pompa circensis satis celebris, quam ex Ptolemaei pompa (cf. Callixenum Athenaei V, 196 sq.) expressam putat Casaubonus. Describit eam Dionys. lib. VII. p. 474. lips. anni 1691 fol. cf. Sueton. Iul. Caes. 76 interpr. et Lipsii Saturn. II, 18. Nec minus in ludis quoque scenicis per prologos populo *ordinem* ludi esse explicatum aut expositum constat, ad exemplum Euripidis, qui primus moris huius auctor fuisse videtur: in mimis vero argumentum et ordinem agendorum tabula in pariete appensa praescriptum actoribus fuisse verisimile est, ex tempore deinceps ludicra oculo aurique auditorum subiicientibus. Inprimis tamen huc spectat mos ille, quo aedili aliive magistratui munus in gratiam populi edituro exploranda prius erat fabula spectaculive forma et argumentum, quam destinaret.

II. An beneficium eripi poſſit, quaeſitum eſt. Quidam negant poſſe. non enim res eſt, ſed actio: quomodo aliud eſt munus, aliud ipſa donatio; aliud qui navigat, aliud navigatio. Et quamvis aeger non ſit ſine morbo, non tamen idem eſt aeger et morbus: ita aliud eſt beneficium ipſum, aliud, quod ad unumquemque noſtrum beneficio pervenit. Illud incorpo- 2
rale eſt, irritum non fit: materia vero [a] eius huc et illuc iactatur, et dominum mutat. Itaque quum eripis, ipſa rerum natura revocare quod dedit non poteſt. Beneficia ſua interrumpit, non reſcindit. Qui moritur, tamen vixit: qui amiſit oculos, tamen vidit. Quae ad nos pervenerunt, ne ſint, effici po- 3
teſt: ne fuerint, non poteſt. pars autem beneficii et quidem certiſſima eſt, quae fuit. Nonnunquam uſu

 bene-

a. *eius.* Sic Pinc. et Grut. codd. Antea: *illius.*

II. Beneficium eripi non poteſt. — 1. *An beneficium — eſt.* Haud dubie a Stoicis, quos tamen ignoramus. Eandem beneficii diſtinctionem iam ſupra attulit noſter I, 6.

2. *Illud incorporale — fit.* voluntate autem nititur, et virtus eſt. Alias Stoae fidelior manſit. Nam Ep. 106, 10 ſic argutabatur: Bonum corporis corporale eſt: bonum hominis et corporis bonum eſt, itaque corporale eſt. Ep. 117, 2 ſq. Sed ſciendum eſt, corpus et corporale Stoicis eſſe, inſolita ſignificatione, omne id quod quid efficiat ſua ſponte, et noſtrum h. l. nonniſi ſignificationem vulgarem ſequutum eſſe. *materia vero eius* i. beneficii, id ipſum quod datur. *Itaque quum — poteſt:* quatenus actio manet, quae non magis deleri funditus poteſt quam vita praeterita.

3. *Quae ad nos — non poteſt.* Idem iam Agathon poeta trag. apud Ariſtotel. Ethic. VI, 2 dixit: Μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται, Ἀγένητα ποιεῖν, ἅσσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα. Horat. Carm. III, 29, 45 non tamen irritum, Quodcunque retro eſt, efficiet (deus) neque Diffringet infectumque reddet, Quod fugiens ſemel hora vexit. Cf. Seneca de brev. vit. 10, 3.

beneficii longiore prohibemur, beneficium quidem ipſum non eraditur. Licet omnes in hoc vires ſuas natura advocet, retro illi agere ſe non licet. Poteſt erip: domus, et pecunia, et mancipium, et quidquid eſt, in quo haeſit beneficii nomen: ipſum vero ſtabile et immotum eſt. Nulla vis efficiet, ne hic dederit, ne ille acceperit.

III. Egregie mihi videtur M. Antonius apud ᵃRabirium poëtam, quum fortunam ſuam transeuntem alio videat, et ſibi nihil relictum, praeter ius mortis, id quoque ſi cito occupaverit, exclamare: *Hoc habeo, quodcunque dedi!* O quantum habere potuit, ſi voluiſſet! Hae ſunt divitiae

a. *Rabirium.* Nomen poetae huius reduxit Pinc., nam in mſſ. *Rapirium* ſive *Dapirum.* Eraſmus inde cum *Rabirius* tenet. Mox *videat* eſt omnium fere codd. et edd. lectio. Vnus: *viderat.*

1. *M. Antonius* ille amicus Iulii Caeſaris eiusque cum Octaviano ſucceſſor, qui in Aegypto manum ſibi ipſe intulit. Eius vita Plutarchi To. V. Reisk. exſtat. Mentionem eius fecit *Rabirius* poeta epicus, cui proximum a Virgilio locum dedit Vellei. Paterc. II, 35: modice eum laudat Quintil. X, 1, 90. cf. Ovid. Pont. IV, 16, 5. Quid tamen ſcripſerit et quod argumentum fuerit carminum eius, nullo veterum teſtimonio compertum eſt. Nam quod Lipſius ait, bella civica eum ſcripſiſſe videri, et Voſſ. de Hiſtor. lat. I, 21 extr. ex Ovidii verbis: magnique Rabirius oris, et ex hoc noſtro loco colligit, Rabirium deſcripſiſſe bellum Actiacum inter Octavianum Aug., et M. Antonium Triumvirum, mera eſt coniectura. Cf. Wernsdorf. Poet. Lat. Min. To. III. p. XIX ſq. *transeuntem alio* ſc. ad Auguſtum. *Hoc habeo — dedi* i. haec beneficia habeo, quae dedi et depoſui apud alios. Sic Alexander rogatus, ubi haberet theſauros? apud amicos, reſpondit. Ammian. Marcellin. XXV, p. 294 Valeſ. cf. Martial. Epigr. V, 44: Extra fortunam eſt, quidquid donatur amicis. Quas dederis ſolas ſemper habebis opes. *Si cito occupaverit,* ſi cito eo uſus fuerit.

tiae certae, in quacunque fortis humanae levitate uno loco permanfurae: quae quo maiores fuerint, hoc minorem habebunt invidiam. Quid tanquam 2
tuo parcis? Procurator es. Omnia ista quae vos tumidos, et supra humana elatos oblivisci cogunt vestrae fragilitatis, quae ferreis claustris custoditis armati, quae ex alieno sanguine rapta vestro defenditis; propter quae classes cruentaturas maria deducitis, propter quae quassatis urbes, ignari, quantum telorum in adversos fortuna comparet; propter quae 3
ruptis toties affinitatis, amicitiae, collegii foederibus, inter contendentes duos terrarum orbis elisus est; non sunt vestra. in depositi causa sunt, iam iamque ad alium dominum spectantia, aut hostis ista, aut hostilis animi successor, invadet. Quaeris quomodo illa tua facias? [b] dono dando. Consule ergo rebus 4
tuis, et certam tibi earum atque inexpugnabilem possessionem para, honestiores illas non solum, sed tutiores facturus. illud quod suspicis, quo te divitem ac potentem putas, quamdiu possides, sub nomine fordido iacet. Domus est, servus est, nummi sunt: quum donasti, beneficium est.

IV. Fateris, inquit, nos aliquando beneficium non debere ei, a quo accepimus: ergo ereptum est. Multa sunt, propter quae beneficium debere desinimus: non quia ablatum, sed quia corruptum est. Aliquis reum me defendit: sed uxorem meam per vim

b. *dono dando.* Sic Erasmi aliique. Alii *dona dando* f. *donando.*

2. *Omnia ista* etc. Proprie ad M. Antonium haec spectant, quippe quem crudelem fuisse alieni raptorem, urbiumque vastatorem constat. Diu etiam Antonius et Octavius fuere amici, collegae in Triumviratu et Consulatu, quin adeo affines, quum Antonius Octaviani sororem Octaviam uxorem haberet etc.

IV. Quando et quomodo beneficium corrumpatur sive extin-

vim ſtupro violavit. Non abſtulit beneficium, ſed opponendo illi parem iniuriam, ſolvit me debito: et ſi plus laeſit, quam ante profuerat, non tantum gratia exſtinguitur, ſed ulciſcendi querendique libertas fit, ubi in comparatione beneficii praeponderavit iniuria: ita non aufertur beneficium, ſed vincitur.
2 Quid? non tam duri quidam, et tam ſcelerati patres ſunt, ut illos averſari et eiurare ius fasque ſit? Numquid ergo illi abſtulerunt, quae dederant? minime: ſed impietas ſequentium temporum, commendationem omnis prioris officii ſuſtulit. Non beneficium tollitur, ſed beneficii gratia: et efficitur, non ne habeam, ſed ne debeam. Tanquam pecuniam aliquis mihi credidit: ſed domum meam incendit. penſatum eſt creditum damno: nec reddidi illi, nec tamen de-
3 beo. Eodem modo et hic, qui aliquid benigne adverſus me fecit, aliquid liberaliter, ſed poſtea multa ſuperbe, contumelioſe, crudeliter: eo loco me poſuit, [a] ut perinde liber adverſus eum eſſem, quaſi non accepiſſem; vim beneficiis ſuis attulit. Colonum ſuum non tenet, quamvis tabellis manentibus, qui ſege-

a. *ut perinde*. membranae Grut. quatuor: *ut proinde*. Nec tamen quidquam mutandum: ſaepe hae voces confunduntur: ſed *perinde* hac ſignificatione τῷ pariter, aeque praeferri h. l. debere conſtat. *Eum eſſem* dedi auctore cod. Naz. et ſuadente Grut., quum alias ſit, *eum ſim*.

extinguatur. — 2. *Eiurare*. Eiurat, qui iurat aliquid ſibi non eſſe. Ita bonam copiam eiurare, ſe eam non habere: bonam ſpem eiurare, in Seneca de vita beat. c. 26 nec eam ſibi eſſe. Ergo hic eiurare parentes, non agnoſcere, nec pro talibus habere. L. *quae dederant* vitam, educationem aliaque beneficia, quae Xenophon Memorab. Socrat. II, 2, 3 ſq. egregie expoſuit. *impietas* parentum in liberos.

3. *tenet* obligatum obſtrictumque habet. *quamvis tabellis* fundi elocati: contractus, dicamus, manente vi. *arbuſta*, ut ulmum fraxinum-

segetem eius proculcavit, qui succidit arbusta: non
quia recepit quod pepigerat, sed quia ne reciperet,
effecit. Sic debitori suo creditor saepe damnatur, 4
ubi plus ex alia causa abstulit, [b] quam ex crediti pe-
tit. Non tantum inter creditorem et debitorem iu-
dex sedet qui dicat, Pecuniam credidisti. Quid ergo?
pecus abegisti, servum eius occidisti, agellum, quem
non emeras, possides: aestimatione facta, debitor
discede, qui creditor veneras. Inter beneficia quo-
que et iniurias ratio confertur. Saepe, inquam, be- 5
neficium manet, nec debetur, si sequuta est dantem
poenitentia, si miserum se dixit, quod dedisset, si
quum daret, suspiravit, [c] vultum adduxit, perdere
se credidit, non donare: si sua causa, aut certe non
mea dedit: si non desiit insultare, gloriari, et ubique
iactare,

b. *quam ex crediti*, intellecta *causa*. Sic cod. Naz. aliique. Antea: *quam ex credito p.* Pinc. volebat: *quam ex crediti causa p.* Mox verba: *Inter beneficia quoque et iniurias ratio confertur* omnes codd. et edd. sic praestant: sed Pinc., quem Muretus sequutus est, hic alieno loco posita opinatus collocanda putavit initio capitis quinti ante verba: *Dedisti beneficium.* Sed hic ipsis esse vere debitam sedem nemo dubitaverit, qui sine cupiditate rem consideraverit.

c. *vultum adduxit.* Sic cod. Naz. aliique. Nonnulli variant, sed eodem ducunt, *abduxit.* Vultus autem adductus est tristitiae aut severitatis nota, ut in Sueton Tit. 68 etc. Praetulit quoque Bentleius ad Horat. II. Serm. 5, 72.

xinumque, cui vites alligabantur: hinc arbustivae vites. Columell. de Arborib. c. 16, 2. His succidendis itaque multum damnum colono afferebatur, ne vites colere posset.

4. *Inter beneficia — confertur.* Quod fit, quum utrimque accepta et expensa examinantur et dispunguntur. L.

5. *perdere.* Similiter Martial. Epigr. VI, 30: Sex sestertia si statim dedisses, Quum dixti mihi, sume, tolle, dono: Deberem tibi, Paete, pro ducentis. At nunc quum dederis diu moratus, Sex sestertia, Paete, perdidisti. Cf. Senec. VII, infra, 32 extr. Alia laudat Bentlei. ad Horat. Serm. II, 3, 172. p. 512 lips.

iactare, et acerbum munus suum facere. Manet itaque beneficium, quamvis non debeatur: sicuti quaedam pecuniae, de quibus ius creditori non dicitur, debentur, sed non exiguntur.

V. Dedisti beneficium: iniuriam postea fecisti: et beneficio gratia debetur, et iniuriae ultio. Nec ego illi gratiam debeo, nec ille mihi poenam: alter ab altero absolvitur. Quum dicimus, Beneficium illi reddidi: non hoc dicimus, illud nos quod acceperamus reddidisse: sed aliud pro illo. Reddere enim
2 est, rem pro re dare. Quidni? quum omnis solutio non idem reddat, sed tantundem. Nam et pecuniam dicimur reddidisse, quamvis numeravimus pro argenteis aureos, quamvis non intervenerint nummi, sed delegatione et verbis perfecta solutio sit. Videris mihi dicere: Perdis operam. Quorsum enim per-
3 tinet scire me, an maneat quod non debetur? Iurisconsultorum istae acutae ineptiae sunt, qui hereditatem

V. Nonne, obiicitur, actiones iniuriarum et gratitudinis separandae sunt? — 1. *Dedisti — absolvitur.* Continet obiectionem, gratiam beneficio non deberi, accedente iniuria. Verba, quae in Mureti aliisque inde expressis edd. antecedunt: *Inter beneficia quoque et iniurias ratio confertur*, a Pinciano e cap. praecedentis §. 4 huc transposita sunt. cf. Var. lect. ad istud cap. h. *Reddere.* Noli putare, Senecam hic etymologum agere. Nam etsi Stoicis etymologiae studium haud alienum esset (cf. Menag. ad Diog. Laert. VII. 147. Cic. de Off. I, 7, 6) h. l. tamen definitionem dat, non etymologiam. Quare Menagius in Amoenitat. iuris cap. 39 ubi de Iurisconf. ut Stoicos sequentium etymologiis agit p. 338 sq. ed. frcf. anni 1738. sub v. *reddere* huius loci non meminit.

2. *delegatione* quum non ipsi de arca solvimus, sed per attributionem, assignationem, ad alium remittimus creditorem, a quo pecuniam accipiat, sive sit argentarius, sive alius. cf. Ernesti Clav. Cic. Attributio et Delegare. *Quorsum — debetur.* cf. supra 6 fin.

3. *Iurisconsultorum* etc. Distin-

tem negant usucapi posse, sed ea quae in hereditate sunt: tanquam quidquam aliud sit hereditas, quam ea quae in hereditate sunt. Illud mihi potius distingue, quod potest ad rem pertinere, quum idem homo beneficium mihi dedit, et postea fecit iniuriam, utrum et beneficium illi reddere debeam, et me ab illo nihilominus vindicare, ac veluti duobus nominibus separatim respondere: an alterum alteri contribuere, 4
et nihil negotii habere, ut beneficium iniuria tollatur, beneficio iniuria. [a] Illud enim video in hoc foro fieri. quid in vestra schola iuris sit, vos sciatis. Separantur actiones, et de eo quod agimus, de eodem nobiscum agitur. [b] Non confunditur formula, si qui apud me pecuniam deposuerit, idem mihi postea furtum fecerit, et ego cum illo furti agam, et ille mecum depositi.

VI. Quae proposuisti, mi Liberalis, exempla, certis legibus continentur, quas necesse est sequi: lex legi non miscetur. Utraque sua via it: depositum habet actionem propriam, tam mehercule quam furtum.

a. *Illud enim video in hoc foro fieri.* Illud *hoc* cod. Naz. aliique cum edd. dederunt. Alii omiserant, e. c. Muretus. Hoc forum opponitur scholae. — b. *Non confunditur formula, si qui* etc. Verissime ita Pet. Faber, negatione addita, quae in vulgg. et codd. deerat. Alioqui Seneca sibi non constaret. Cum Lipsio itaque eum sequuti sumus.

Distinguunt itaque, ut Seneca beneficium distinxerat, inter actionem et rem. Tamen hereditas saepe quoque de iis quae in hereditate sunt, pro rebus usurpatur, quae *usucapi* i. e. utendo possideri possunt.

4. *contribuere* compensare, iungere, unire. *habere* cum illo. *Separantur* in nostro foro, at apud vos hoc fit. *formula* actio. Formulae sunt verborum certae conceptiones et formae, vel quas praetor dat iudicibus, ut secundum eas inquirant, et iudicent, vel quibus iurisconsulti in aliquem agunt, vel quibus testamenta aliique actus iuris fiunt. Cf. Ernesti Clav. Cic. h. v.

VI. Negat, et nullam actionem ingrati esse docet.

1. *Bene-*

tum. Beneficium nulli legi subiectum est: me arbitro utitur. licet, me comparare inter se quantum profuerit mihi quisque, aut quantum nocuerit: tum pro-
2 nuntiare, utrum plus debeatur mihi, an debeam. In illis nihil est nostrae potestatis: eundum est, qua ducimur. In beneficio tota potestas mea est: ego itaque iudico illa. non separo, nec diduco, sed iniurias ac beneficia ad eundem iudicem mitto. Alioquin iubes me eodem tempore amare et odisse, queri et
3 gratias agere: quod natura non recipit. Potius comparatione facta inter se beneficii et iniuriae, videbo an etiam ultro mihi debeatur. Quomodo si quis scriptis nostris, alios superne [a] imprimit versus, priores literas non tollit, sed abscondit: sic beneficium superveniens iniuria apparere non patitur.

VII. Vultus tuus, cui regendum me tradidi, colligit rugas, [a] et trahit frontem, quasi longius exeam. Videris mihi dicere:

Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige cursum.
Litus ama. — —

Non

a. *imprimit*, non *imprimat*, habent codd. mss. Mox *superveniens iniuria*, non *iniuriam*, codd. mss. Grut. et Pinc. Assensus est Lipsius. Seneca vult, ab iniuria superveniente abscondi beneficium antea collatum. — a. *et trahit frontem.* Sic cod. Naz Declamationum sub nomine Quintiliani 12 ita: *ad mentionem ciborum plenum fastidio vultum trahit.* Gronov. Addi potest Ovidii Amor. II, 2, 33. Antea: *et attrahit f.* Tamen IV, 51, 3 *attractior frons* occurrit.

1. *Beneficium — nulli.* cf. III, 6 sq. *me arbitro utitur*; ego solus sum iudex et una mihi lex.

2. *In illis* quae tu adduxisti exemplis: lege *ducimur*, tenemur. Sunt beneficia τὰ ἐφ' ἡμῖν. *Mitto*, tamquam praetor,

3. *aliis superne imprimit versus*, in ceratis tabellis. *versus* στίχους, series literarum.

VII. Alia quaestiuncula: an ei debeatur aliquid, qui nobis invitus profuerit. Negatur.

Non possum magis. Itaque si huic satisfactum existimas, illo transeamus, *an ei debeatur aliquid, qui nobis invitus profuit.* Hoc apertius potui dicere, nisi propositio deberet esse confusior, ut distinctio statim subsequuta ostenderet utrumque quaeri, an ei deberemus, qui nobis, dum non vult, profuit; et
an ei, qui dum nescit. Nam si quis coactus aliquid 2
boni fecit, quin nos non obliget, manifestius est, quam ut ulla in hoc verba impendenda sint. Et haec quaestio facile expedietur, et si qua similis huic moveri potest, si toties illo cogitationem nostram converterimus: beneficium nullum est, nisi quod ad nos primum aliqua cogitatio defert, deinde amica et be-
nigna. Itaque nec fluminibus gratias agimus, quam- 3
vis aut magna navigia patiantur, et ad subvehendas copias largo ac perenni alveo currant, aut piscosa et amoena pinguibus arvis interfluant: nec quisquam Nilo beneficium debere se iudicat, non magis quam odium,

1. Versus sunt Virgilii Aen. V, 162. *Non possum magis.* Respondet Seneca: quam maxime lego littus, altum disputationum vito. Et vides, quam breviter dixerim. L. Obscuritas propositionis latet in adiectivo, *invitus*, quod quum nolentem tum ignarum complectitur.

2. *cogitatio*, ut consultum spontaneumque, non fortuitum sit. L.

3. *Nilo.* cf. Senecae Nat. Qu. IV. init. Diversum esse Nili auctum in Aegypto superiori, media et inferiori per se patet. Crescens auctem inde a Maio usque ad Septembrem ad 27′ 4″ mensurae gallicae, sive ad 16 cubitos (coudées) in Aegypto superiori optimas spes excitat: minor hoc auctu non omnia rigat, eumque superans nimis sero defluit. Cf. Plin. H. N. V, 9, qui est locus classicus, Iubae, regis Mauretaniae, auctoritate nixus. Ceterum Nilo divinos honores tribuisse Aegyptios, ideoque Niloa (τὰ Νιλῷα) celebrasse, notum est. cf. Iablonsky Panth. Aegypt. P. II. lib. IV. c. 1. ubi doctiss. vir egregie de Nilo egit.

odium, si immodicus superfluxit, tardeque recessit:
nec ventus beneficium dat, licet lenis et secundus
4 aspiret, nec utilis et salubris cibus. Nam qui benefi-
cium mihi daturus est, debet non tantum prodesse,
sed velle. Ideo nec mutis animalibus quidquam de-
betur: et quam multos e periculo velocitas equi ra-
puit? nec arboribus: et quam multos aestu laboran-
5 tes, ramorum opacitas texit? Quid autem interest,
utrum mihi qui nescit, profuerit, an qui scire non
potuit? quum utrique velle defuerit. Quid autem
interest, utrum me iubeas navi, aut vehiculo, aut
lanceae debere beneficium: an ei qui aeque quam
ista propositum benefaciendi nullum habuit, sed pro-
fuit casu?

VIII. Beneficium aliquis nesciens accipit, nemo
a nesciente. Quomodo multos fortuita sanant, nec
ideo remedia sunt, et in flumen alicui cecidisse fri-
gore magno causa sanitatis fuit: quomodo quorun-
dam flagellis quartana discussa est, et metus repenti-
nus animum in aliam curam avertendo suspectas ho-
ras fefellit: nec ideo quidquam horum, etiamsi saluti
2 fuit, salutare est: sic quidam nobis prosunt, dum
nolunt,

VIII. Continuatio. A nemine nisi sciente venit beneficium. — 1. *Quomodo — sanant.* cf. supra II, 19, 1. not. *et in fluvium — fuit.* Huc trahi potest ratio medendi, qua Augustus Antonii Musae opera ex ancipiti morbo convaluerat, frigidis curari coactus. Suet. Aug. 81. coll. 59. Dio Cass. 53, 30, qui ψυχρολουσίαις et ψυχροποσίαις eius sanitatem restituisse narrat, quae tamen remedia Marcelli vitae finem fecerint. *quomodo quorundam — fefellit:* nostris quoque medicis (cf. e. c. D. lo. Aug. Unzeri medic. Wochenschrift: der Arzt, ed. noviss. To. II. nr. 131. Hamburg. 1769) haec saepe observata esse constat, dolore quippe maiore minorem reprimente atque sedante etc. *suspectas horas* quae cum timore exspectabantur ne febris accessum referrent.

nolunt, immo quia nolunt; non tamen ideo illis be-
neficium debemus, quod perniciosa illorum consilia
fortuna deflexit in melius. An existimas me debere
ei quidquam, cuius manus, quum me peteret, per-
cussit hostem meum, qui nocuisset, nisi errasset?
ª Saepe hostis dum aperte peierat, etiam veris testi-
bus abrogavit fidem, et reum velut factione circum-
ventum miserabilem reddidit. Quosdam ipsa quae 3
premebat, potentia eripuit: et iudices quem damna-
turi erant causâ, damnare gratiâ noluerunt. Non ta-
men hi reo beneficium dederunt, quamvis profue-
rint: quia telum quo missum sit, non quo pervenerit,
quaeritur, et beneficium ab iniuria distinguit non
eventus, sed animus. Adversarius meus dum contra- 4
ria dicit, et iudicem superbia offendit, et in unum

R 2 testem

a. *Saepe hostis* etc. Sic omnes codd. mss. At Rud. Agricola; monente id Erasmo, emend. e coni. *saepe testis.* Mox *et iudices quem damnaturi erant causâ, damnare gratiâ n.* est vulgata lectio, confirmata codd. mss.: plerique, an etiam codex Naz. nescimus, dant *causae* et deinceps *gratiae*, quam scripturam et Grut. et Lipsius praeferunt. Gronovius tamen recte vulgatam defendit: nam *causa vincere, superiorem esse, vinci, damnari*, ut *gratia damnari, laborare*, casu sexto saepissime occurrunt. Alterum, pergit Gron., in quod agmine concedunt viri doctissimi, qui dixerit, adhuc quaero. Certe tolerari non potest, nisi per intellectum τῶν *causa* aut *gratia* vel *nomine crimine*que, ut damnari capitis, furti et similia, etc.

2. *Saepe hostis — reddidit.* Saepe accusator ipse aperte peierans testibus suis quos adduxerat veris fidem abrogavit, fide eos indignos fecit, ideoque misericordiam in reum, quasi in eum coniuratio facta sit, excitavit.

3. *Quosdam — noluerunt:* qui merito damnandus erat, propterea absolutus est a iudicibus suis, ne hi gratiae et potentiae hoc dedisse viderentur. Exemplum habes in Valer. Max. VIII, 1, 11 ubi C. Cotta a P. Scipione Aemiliano ad praetorem accusatus ideo absolutus est, ne praecipuae accusatoris amplitudini damnatio eius donata existimaretur.

4. *et in unum testem de me rem demittit.* Sententia:

testem [b] de me rem demittit, causam meam erexit. Non quaero an pro me erraverit, contra me voluit.

IX. Nempe ut gratus sim, velle debeo idem facere, quod ille, ut beneficium daret, debuit. Numquid est iniquius homine, qui eum odit, a quo in turba calcatus, aut respersus, aut quo nollet, impulsus est? [a] Atqui quid est aliud, quod illum querelae eximat, quum in re sit iniuria, quam nescisse,
2 quid faceret? Eadem res efficit, ne hic beneficium dederit, ne ille iniuriam fecerit. et amicum et inimicum voluntas facit. Quam multos militiae morbus eripuit? quosdam ne ad ruinam domus suae occurrerent, inimicus vadimonio tenuit: ne in piratarum manus pervenirent, quidam naufragio consecuti sunt. Nec his tamen beneficium debemus: quoniam extra sensum officii casus est: nec inimico cuius nos lis ser-
3 vavit, dum vexat ac detinet. Non est beneficium, nisi

b. *de me rem.* Sic scripsisse nostrum puto ex illa quam dat cod. Naz. scriptura: *et in unum testem demere demittit,* in qua *rem* feci e *re:* i. e. totam rem collocat in uno teste contra me. Scripti reliqui omnes *in unum testem temere d.* Nonnulli codd. et edd. omisso τῷ *in* dant *unum testem temere dimittit.* *Testis de me,* i. contra me, quod attinet ad me: *rem,* accusationem suam, actionem. Mox delevi *quia* post *erraverit,* auctoritate cod. Naz. commendanteque Grutero. Sic solet Seneca. — a. *Atqui quid est aliud* Pinciani est emendatio, quum omnes codd. darent: *At quidquid est.*

tia: caussa temere ab eo credita et collocata in unum testem, quum plures habere potuisset: sed per superbiam noluit et sibi atque uni illi putavit credendum.

IX. In beneficio dando etiam voluntas requiritur non magis quam in gratitudine. — 1. *quam nescisse, quid faceret.* Laudat hic similia Lipsius e Pseudo-Phocylide vers. 45 sq. et e Livio: mentem peccare, non corpus, et unde consilium abfuerit, culpam abesse.

2. *morbus sonticus,* qui excusat ne ad nomen citati respondeant. L. *quosdam — tenuit,* quidam propter praesentiam suam coram iudice domi esse non poterant, quum corrueret casu aut incendio.

niſi quod a bona voluntate proficiſcitur, niſi illud agnoſcit, qui dedit. Profuit aliquis mihi dum neſcit: nihil illi debeo. profuit quum vellet nocere: imitabor ipſum.

X. [a] Ad primum illum revertamur. Ut gratiam referam, aliquid facere me vis; ipſe ut beneficium mihi daret, nihil fecit. Ut ad alterum transeamus, vis me huic gratiam referre, ut quod a nolente accepi, volens reddam. Nam quid de tertio loquar, qui ab iniuria in beneficium delapſus eſt? Ut beneficium tibi debeam, parum eſt voluiſſe te dare: ut non debeam, ſatis eſt noluiſſe. Beneficium enim vo- 2
luntas nuda non efficit: ſed quod beneficium non eſſet, ſi optimae ac pleniſſimae voluntati fortuna deeſſet, id aeque beneficium non eſt, niſi fortunam voluntas anteceſſit. Non enim profuiſſe te mihi oportet, ut ob hoc tibi obliger, ſed ex deſtinato profuiſſe.

XI. Cleanthes exemplo eiusmodi utitur: „Ad quaerendum, inquit, et arceſſendum ex academia

 Plato-

a. *Ad primum illum r.* Muretus ex uno cod. Pinciani hanc ſcripturam commendantis ſumſit: vulgg. et omnes ceteri codd. mſſ. habent *Ad p. illud.* Tria enim hominum genera repetuntur, quibus nihil debetur, etſi beneficium conferant. Mox §. 2. *non eſſet* recte habet. nec nuda voluntas ſine fortuna, nec nuda fortuna ſine voluntate beneficium faciunt. Eraſmus tamen negativam particulam tollere maluit.

X. Tria hominum genera ſunt, quibus non obligamur, etſi benefecerint. Primi qui nihil a ſe contulerunt: alteri qui nolentes iuverunt: tertii qui ab iniuria in beneficia delapſi ſunt. — 1. *voluiſſe.* Res enim ſequi debent: at contra eſt in altero membro: etiamſi res adeſt, quum voluntas abeſt, nihil debeo. L.

XI. Illuſtratur iſta propoſitio et demonſtratur. — 1. *Cleanthes* haud dubie in libro, cuius Diogenes Laert. VII, 175 meminit, περὶ χάριτος inſcripto haec protulerat. *Porticum*, ϛοὰν, Academiae in Ceramico, Haec Academia, locus

Platonem, duos pueros misi. alter totam porticum
perscrutatus est, alia quoque loca in quibus illum in-
veniri posse sperabat, percucurrit, et domum non
2 minus lassus quam irritus rediit: alter apud proximum
circulatorem resedit, et dum vagus atque erro ver-
naculis congregatur et ludit, transeuntem Platonem,
quem non quaesierat, invenit. Illum, inquit, lau-
dabimus puerum, qui, quantum in se erat, quod
iussus est fecit: hunc feliciter inertem castigabimus."
3 Voluntas est, quae apud nos ponit officium: cuius
vide quae conditio sit, ut me debito obstringat. Pa-
rum est illi velle, nisi profuit: parum est profuisse,
nisi voluit. Puta enim aliquem donare voluisse, nec
donasse; animum quidem eius habeo, sed beneficium
non habeo: quod consummat et res, et animus.
4 Quemadmodum ei qui voluit mihi quidem pecuniam
credere, sed non dedit, nihil debeó: ita ei qui vo-
luit mihi beneficium dare, sed non potuit, amicus
quidem ero, sed non obligatus. Et volam illi ali-
quid praestare: nam et ille voluit mihi. ceterum si be-
nigniore

locus amoenus extra Athenas ab Academo antiquissimo heroe attico vocata est: in vicinia praediolum possedit Plato hinc sic appellatum. cf. Barthélemy in Anacharsi II, 7 sive Meursii Ceramicum. Usum autem magnum et multiplicem porticuum attigit Dorvill. ad Chariton. VII, 6 p. 587 ed. Lips. Inserviebant inprimis deambulationibus et conversationi, uti vel e Theophrasti Characteribus videre est. *irritus* laboris sui: nihil effecit quaerendo.

2. *circulatorem* i. e. urbes circumeuntem, ut diversis artibus praestigiisque ostendendis circulos hominum oblectaret sibique panem lucraretur. Sunt nostri Gaukler, les joueurs de gobelets: cauculatores medii aevi, Salmas. ad Scriptt. Hist. Aug. To. I. p. 667. Cf. Epist. 45, 7. not. Beckmanni Geschichte der Erfindungen To. IV. P. I. p. 55 sq. et Barthélemy Anachars. c. 25 fin. *vernaculis* servis in ipsa domo nostra, in urbe, natis, plerumque lepidis atque dicacibus.

nigniore fortuna usus praestitero, beneficium dedero, non gratiam retulero. Ille mihi gratiam debebit referre: [a] hinc initium fiet: a me numeratur.

XII. Intelligo iam quid velis quaerere. non opus est te dicere: vultus tuus loquitur. Si quis sua causa nobis profuit, eine, inquis, debetur aliquid? hoc enim saepe te conquerentem audio, [a] quod quaedam homines sibi praestant, aliis imputant. Dicam, mi Liberalis: sed prius hanc quaestiunculam dividam, et rem aequam ab iniqua separabo. Multum enim 2
interest, utrum aliquis beneficium nobis det sua cau-

a. *hinc initium fiet: a me numeratur.* Haec est lectio cod. Naz. aliorumque, quam cum Gron., qui tamen *numerabitur* emendat, praefero. Numerare enim interdum de creditore usurpatur, opponiturque τῷ solvere. cf. not. Muretus arripuerat Erasmi coniecturam *numerandi.* Unus pal. et antiquitus cusi libri: *Huic — fiet gratia.* — a. *quod quaedam homines sibi praestant, aliis imputant.* Omnes sic habent scripti et edd. praeter alias editiones, quas post *quaedam* invasit *quae:* quamquam Stephanus lib. 2. c. 4. prood. notaverat, Senecam peculiariter suo sibi uti sermone: nam alioqui consuetudinem postulasse, ut diceretur: *quaedam, quae hom.*, vel *quaedam hom. — quae aliis* etc.

4. *hinc initium fiet: a me numeratur.* Numerare, observante Gronov. ad h. l., et de creditore et de debitore dici conflat. Sic in corpore Iuris Iustin. est exceptio non numeratae pecuniae de creditore. Hinc Martial. II, 63 numerare solet i. e. ipsa dare et emere noctes, non vendere. H. l. igitur *a me numeratur* est: dabo, non reddam, tribuam beneficium, non referam. Ut ille, a quo fit numeratio, qui pecuniam fert expensam, incipit contractum mutui, initium facit crediti: non dissolvit aut finit: sic ego, gavisus alicuius dudum bona, sed otiosa, voluntate, si beneficium illi dedero, non refero gratiam, sed inteo, facio nomen, non expungo; obligo alium, non me libero.

XII. Si quis sua caussa nobis profuit, eine debetur aliquid? Negat, si solus sibi quis profuturus etiam alii beneficus fuerit. — 1. *Aliis imputant* sua caussa suique commodi gratia faciunt, et alteri quasi beneficium inscribunt. Sibi datum in alterius rationibus ponunt.

ſa, an noſtra: an ſua et noſtra. Ille qui totus ad ſe ſpectat, et nobis prodeſt, quia aliter ſibi prodeſſe non poteſt: eo loco mihi eſt, quo qui pecori ſuo hibernum et aeſtivum pabulum proſpicit; eo loco, quo qui captivos ſuos, ut commodius vaeneant, paſcit, et opimos boves ſaginat ac defricat; quo laniſta, qui familiam ſuam ſumma cura exercet, atque ornat. Multum, ut ait Cleanthes, a beneficio diſtat negotiatio.

XIII. Rurſus non ſum tam iniquus, ut nihil ei debeam, qui quum mihi utilis eſſet, fuit et ſibi. Non enim exigo, ut ſine reſpectu ſui mihi conſulat: immo etiam opto, ut beneficium mihi datum, vel magis danti profuerit: dummodo id qui dabat, duos intuens
2 dederit, et inter me ſeque diviſerit. Licet id ipſe ex maiore parte poſſideat, ſi modo me in conſortium admiſit, ſi duos cogitavit: ingratus ſum, non ſolum iniuſtus, niſi gaudeo hoc illi profuiſſe, quod proderat mihi. Summae malignitatis eſt, non vocare beneficium, niſi quod dantem aliquo incommodo affecit.
3 Aliter illi, qui beneficium dat ſuâ cauſâ, reſpondebo. Uſus me, quare potius te mihi profuiſſe dices, quam me tibi? Puta, inquit, aliter fieri non poſſe me

2. *laniſta*, et qui alit quaeſtus cauſſa gladiatores ſuos, et qui ipſe in domini ſui gratiam docet et *ornat* i. e. praeparat gladiorum gregem, *familiam*. II. I. priori ſenſu capiendus eſt laniſta. Lipſius laudat Saturnal. I, 15 et Fabri II Semeſtr. c. 10. *Multum — negotiatio*. cf. II, 31, 2. negotiatio h. l. eſt commercium, mercatura.

XIII. Affirmat, ſi quis et ſua et alterius cauſſa prodeſſe voluerit.

1. *Rurſus* altera ex parte. *qui quum mihi — ſibi* qui e. c. famis tempore panem emit ſibi mihique eumque inter utrumque partitus eſt.

2. Peſſimi hominis eſſet, poſtulare, ut, qui beneficia dederit, ſemper ſuo ipſius damno faciat.

3. *Uſus — tibi*, tu qui me uſus es, quidni me tibi quam

me magiſtratum, quam ſi decem captos cives ex magno captivorum numero redemero: nihil debebis mihi, quum te ſervitute ac vinculis liberavero? atqui mea id cauſa faciam. Adverſus hoc reſpondeo. Aliquid iſtic tua cauſa facis, aliquid mea. [a] Tua, quod 4
redimis. tibi enim ad utilitatem tuam ſatis eſt quoslibet redemiſſe. Itaque debeo, non quod redimis me, ſed quod eligis: poteras enim et alterius redemtione idem conſequi, quod mea. Utilitatem rei partiris mecum, et me in beneficium recipis, duobus profuturum. Praefers me aliis: hoc totum mea cauſa facis. Itaque ſi praetorem te factura eſſet 5
decem captivorum redemtio, decem autem ſoli captivi eſſemus, nemo quidquam tibi deberet ex nobis: quia nihil haberes, quod cuiquam imputares, a tua utilitate ſeductum. [b] Non ſum invidus beneficii interpres, nec deſidero illud mihi tantum dari, ſed et tibi.

XIV. Quid ergo, inquit, ſi in ſortem nomina veſtra coniici iuſſiſſem, et tuum nomen inter redimendos

a. *Tua, quod redimis.* Sic optimus cod. Naz., qui omittit poſt *redimis* cum aliis codd. has voces: *mea, quod eligis,* quae in uno exemplari Pinc., et uno palatino comparent, Gruteroque impenſe placebant. Cum Gronovio autem haec tria poſteriora verba ſciolo alicui librario adſcribo, expunxique: quippe bene abeſſe poſſunt. — b. *Non ſum invidus benef.* Sic emendavit locum Gruterus, quum in cod. Naz. inveniſſet: *non ſum uidus*, et in aliis: *non ſum vides b.*, in alio: *non ſum iudex b.* Antea: *iniquus benef.*

quam te mihi utilem fuiſſe magis dices? *Puta.* Ponit caſum, qui rariſſimus eſſe videtur; ſimilem tamen fingimus, quatenus aliquis, ut popularis fieret, in republica civibus ſumtu ſuo incommodoque utilis eorum gratiam conciliaverit: qualia Cimonem et multos alios feciſſe conſtat.

XIV. At beneficium mercenarium gratiam non meretur. — 1. *inquit* qui me redemerit. *quod nomen* — *exiit* ex urna, in quam hae ſortes captivorum coniectae erant, ita ut decem extraherentur, reliquae remanerent. Res iam apud Homerum occurrit, nec nobis inſolita eſt.

dos exiſſet, nihil deberes mihi? immo deberem, ſed
exiguum. Quid ſit hoc, dicam. Aliquid iſtic mea
cauſa facis, quod me ad fortunam redemtionis ad-
mittis. quod nomen meum exiit, ſorti debeo: quod
exire potuit, tibi. Aditum mihi ad beneficium tuum
dediſti, cuius maiorem partem fortunae debeo: ſed
2 hoc ipſum tibi, quod fortunae debere potui. Illos
ex toto praeteribo, quorum mercenarium beneficium
eſt: quod qui dat, non computat cui, ſed quanti da-
turus ſit, quod undique in ſe converſum eſt. Ven-
dit mihi aliquis frumentum: vivere non poſſum, niſi
3 emero; ſed non debeo vitam, quia emi. Nec quam
neceſſarium fuerit, aeſtimo, ſine quo victurus non
fui: [a] ſed quam ingratum, quod non habuiſſem, niſi
emiſſem; in quo invehendo mercator non cogitavit
quantum auxilii allaturus eſſet mihi, ſed quantum lu-
cri ſibi. Quod emi, non debeo.

XV. Iſto modo, inquit, ne medico quidquam debere te, niſi mercedulam, dices: nec praeceptori, quia aliquid numeraveris. atqui omnium horum apud nos

a. *ſed quam ingratum, quod.* Rubenio aſſentior, qui in codd. a ſe inſpectis hanc eandem lectionem, etiam a Gronovio in duobus codd. repertam, praetulit. Ingratum autem eſt, pro quo non debemus gratias I, 7, 2. Pincianus coniecit: *quam gratuitum.* Olim publicati et mſſ. fere omnes: *ſed quod ingratum, quod.* Hinc Gronov. facere voluit: ſed quam non gratuitum, ex *gratuitum* opinans factum eſſe *gratum* et e *n̄* i. e. *non* ortum eſſe *ingratum.* Fieri ſic potuiſſe, concedo, factum eſſe quis praeſtet?

2. *mercenarium*, quaeſtum ſpectans. *converſum:* ſolummodo ſe ſpectat, ad alios non tendit, ut iis utilitatem comparet.

XV. Medico tamen et praeceptori gratiam debemus, inprimis ſi amici nos demereri ſtudent. — 1. *praeceptori.* cf. III, 3, 3 not. magna in caritate et reverentia apud nos parentes ſunt liberorum noſtrorum praeceptores, quippe qui animum liberorum curant. Itaque ſibi ipſe non adverſatur.

nos magna caritas, magna reverentia eſt. Adverſus
hoc reſpondetur, quaedam pluris eſſe, quam emun-
tur. Emis a medico rem inaeſtimabilem, vitam ac
valetudinem bonam: a bonarum artium praeceptore
ſtudia liberalia, et animi cultum. Itaque his non rei 2
pretium, ſed operae ſolvitur, quod deſerviunt, quod
a rebus ſuis avocati nobis vacant. mercedem non me-
riti, ſed occupationis ſuae ferunt. Aliud tamen dici
poteſt verius, quod ſtatim ponam, ſi prius quomodo
iſtud refelli poſſit, oſtendero. Quaedam, inquit,
pluris ſunt quam vaenierunt, et ob hoc aliquid mihi
extra pro illis, quamvis emta ſint, debes. Primum, 3
quid intereſt quanti ſint, qnum de pretio inter emen-
tem et vendentem convenerit? Deinde non emi illud
ſuo pretio, ſed tuo. Pluris eſt, inquit, quam vaeniit.
Sed pluris vaenire non potuit: pretium autem cuius-
que rei pro tempore eſt. Quum bene iſta laudaveris,
tanti ſunt, quanto pluris vaenire non poſſunt. prae-
terea nihil venditori debet, qui bene emit. Deinde 4
etiam ſi pluris iſta ſunt, non tamen ullum iſtic tuum
munus eſt, ut non ex uſu effectuve, ſed ex conſue-
tudine et annona aeſtimetur. Quod tu pretium po-
nis

2. ***Aliud tamen.*** Diſtinguit, priusquam ad reſponſionem obiectionis accedat, ut doceat parvo interdum magna conſiare, prout res tempusque poſcant, nec pluris eſſe quam emantur.

3. *tuo.* quanti tu aeſtimaſti. *pretium autem cuiusque — eſt.* Itaque non ſemper labor in rem mercemve impenſus pretium conſtituit, ſed ſaepe circumſtantiae, ut cum Quintiliano hac voce utar, ſive tempora, indicia aut cupiditas hominum, copia aut inopia mercium. *Quum — laudaveris:* quamvis iſta laudaveris, quaſi pluris ſint, quam venierint, tamen etc.

4. *uſu effectuve* etc. non quantus ſit uſus, qui tibi inde manat, ſed e pretio aeſtimari debet. *ſtringi*, contrahi, *συστέλλεσθαι ἱστία*. *armamenta, τὰ ἄρμενα καὶ τὰ σκεύη* apud Polyb. 22, 26, 13 quae Liv. 38, 38 armamenta vertit, i. mali, remi, anten-

nis traiicienti maria, et per medios fluctus, [a] quum e terrae conſpectu receſſit, certam ſecanti viam, et proſpicienti futuras tempeſtates, et, ſecuris omnibus, iubenti ſubito vela ſtringi, armamenta demitti, paratos ad incurſum procellae, et repentinum impetum ſtare? huic tamen tantae rei praemium vectura
5 perſolvit. Quanti aeſtimas in ſolitudine hoſpitium, in imbre tectum, in frigore balneum, aut ignem? Scio tamen quanti iſta conſecuturus diverſorium ſubeam. Quantum nobis praeſtat, qui labentem domum ſuſcipit? et agentem ex imo rimas inſulam incredibili arte ſuspendit? certo tamen et levi pretio fultura
6 conducitur. Murus nos ab hoſtibus tutos, et a ſubitis latronum incurſionibus praeſtat: notum eſt tamen, illas turres, pro ſecuritate publica propugnacula habituras, excitaturus faber quid in diem mereat.

XVI. Inlinitum erit, ſi latius exempla conquiram, quibus appareat, parvo magna conſtare. Quid ergo? quare et medico et praeceptori plus quiddam debeo, nec adverſus illos mercede defungor? Quia ex medico ac praeceptore in amicum tranſeunt, et nos non arte quam vendunt, obligant, ſed benigna et fami-
2 liari voluntate. Itaque medico, ſi nihil amplius quam

a. *quum e terrae conſpectu r.* Omnium eſt codd. et edd. bona lectio. Ingenioſe tamen emendat Pincianus: *quum aether e conſp. r.*, quam, niſi codex Naz. vulgatae favens obſtaret, pro vera haberem ſcriptura.

antennae. *demitti*, *ὑφίεσθαι*, non in mare, ſed in navem, malum e. c. in *ἱστοδόκην*, receptaculum.

5. *Quantum — ſuscipit* tignis et fulturis. *et agentem — ſuspendit;* ſuspendi vult ſuperiora domus, donec ima reſtaurata et firmata. *Inſula*, *συνοικία*, latum aedificium plures habitationes tenuiorum et inquilinorum complectens et ab omni parte liberum. Cf. Erneſti Cl. Cic.

XVI. Continuatio usque ad

quam manum tangit, et me inter eos, quos perambulat, ponit, sine ullo affectu facienda vitandave praecipiens, nihil amplius debeo: quia me non tanquam amicum vidit, [a] sed tanquam imperatorem. Ne praeceptorem quidem habeo cur venerer, si me in grege discipulorum habuit, si non putavit dignum propria et peculiari cura, si nunquam in me direxit animum: et quum in medium effunderet, quae sciebat, non didici, sed excepi. Quid ergo est, quare istis 3
debeamus multum? non quia pluris est quod vendiderunt quam emimus, sed quia nobis ipsis aliquid praestiterunt. [b] Ille magis pependit, quam medico necesse

a. *sed tanquam imperatorem.* Omnium et eorum optimorum codd. mss. et edd. lectio est, quae non mutari debet. Multas tamen multorum vir. doctt. emendationes, quas apud Gruterum ad h. l. et Dan. Vinck in Amoenit. phil. medic. p. 441 collectas videre licet, quibusque addas duas coniecturas Trilleri in Eiusd. Obss. crit. I, 4 p. 7. sq. prolatas, annotare supersedeo, unice contentus Lipsii interpretatione, qua locus indiget, et nulla emendatione. — b. *Ille magis pependit.* Sic omnes codd., non, *ille plus impendit.* Recepit Gronovius.

ad cap. XXI. — 2. *Sed tanquam imperatorem.* Nam et aegri dicebantur imperare medicis, (qui tunc non dignissimae sortis) quos advocabant scilicet, et, pacto, annua mercede obstrictos habebant. Alfenus lege 26 de libertate ait: medicus quod putaret multo plures imperantes sibi habiturum. Salmasius ad Scriptt. H. A. To. I. p. 50 hac Lipsii explicatione reiecta et nulla dissensus caussa allata, exponit: medicum a nostro comparari illi salutatori, qui matutino officio fungatur in imperatorem et alios principes, quibus cliens fit. Sed Lipsio quominus assentiamus, nihil impedit. Sensus est: Si me tamquam amicum suum viderit, ipsi amplius debeo, quam mercedulam, σῶστρον, quam a me accipiet; at nihil amplius, si me nonnisi tamquam dominum suum consideret.

3. *sed quia nobis ipsis aliquid praestiterunt:* praeter illud, quod omnibus commune factum est, nos peculiari cura sua dignos habuerunt, et nobis dedere praeter id quod ab ipsis poscebatur.

neceſſe eſt: pro me, non pro fama artis, extimuit: non fuit contentus remedia monſtrare, ſed admovit. Inter ſolicitos aſſedit, ad ſuſpecta tempora occurrit: nullum miniſterium oneri illi, nullum faſtidio fuit.
4 Gemitus meos non ſecurus audivit: in turba multorum invocantium ego illi potiſſima [c] curatio fui. tantum aliis vacavit, quantum mea valetudo permiſerat. Huic ego non tanquam medico, ſed tanquam amico, obligatus ſum. Alter rurſus docendo et laborem et taedium tulit, praeter illa quae a praecipientibus in commune dicuntur, aliqua inſtillavit ac tradidit, hortando bonam indolem erexit, et modo laudibus fecit animum, modo admonitionibus diſ-
5 cuſſit deſidiam. Tum ingenium latens et pigrum, iniecta, ut ita dicam, manu, extraxit: nec quae ſciebat, maligne diſpenſavit, quo diutius eſſet neceſſarius, ſed cupiit, ſi poſſet, univerſa transfundere. Ingratus ſum, niſi illum inter gratiſſimas neceſſitudines diligo.

XVII.

c. *curatio.* Sic omnes mſſ. et edd., et recte quidem. Burmannus tamen ad Propert. I, 3, 46 p. 44. *cura* praetulit, quia cura proprium medicis eſt. Itaque *curatio* putat e gloſſa veniſſe. Perperam. Nam *curationem adhibere morbis* non raro occurrit, e. c. Cic. de Off. I, 24. Mox: *alter rurſus docendo et l.* etc. Gronov. ſequitur codicem Naz. et Rottendorf., qui τὸ *in* ante *docendo* expellunt.

batur. *Ille magis pependit animi*, incertus deliberavit, animum ſollicitum et anxium in curando diutius oſtendit. *Sed admovit* manu ſua, non ſolum praecepit. *Suſpecta tempora*, quum criſis, acceſſio eſſet. cf. c. 8, 1.

4. *potiſſima curatio fui:* potiſſimum eius cura, curatione dignus habitus ſum. Abstractis autem ſaepe pro concretis uſos eſſe veteres notum eſt. Sic gratia etc. cf. Valcken. ad Eurip. Hippol. 786.

5. *iniecta — manu*, i. e. omni opera et vi adhibita. *maligne* parce. *neceſſitudines* amicos.

XVII. Sordidiſſimorum quoque artificiorum inſtitoribus ſupra conſtitutum aliquid adiecimus, ſi nobis opera illorum enixior viſa eſt: et gubernatori, et opifici viliſſimae mercis, et in diem ſe locanti corollarium aſperſimus. In optimis vero artibus quae vitam aut conſervant, aut excolunt, qui nihil ſe plus exiſtimat debere quam pepigit, ingratus eſt. Adiice, quod talium ſtudiorum traditio miſcet amicos. hoc quum factum eſt, tam medico quam praeceptori pretium operae ſolvitur, animi debetur.

XVIII. Plato quum flumen nave tranſiſſet, nec ab illo quidquam portitor exegiſſet, honori hoc ſuo datum credens, dixit poſitum illi eſſe apud Platonem officium. Deinde paulo poſt, quum alium atque alium gratis eadem transveheret ſedulitate, negavit illi iam apud Platonem poſitum officium. Nam ut 2 tibi debeam aliquid, pro eo quod praeſtas, debes non

XVII. *Inſtitoribus*, qui merces vendunt emuntque: taberhis praepoſiti, ἐργαστηριάρχαι. Noſter hoc ipſo lib. c. 38 inſtitores delicatarum mercium. cf. Ep. 52, 14. *Sordida artificia*: ſervorum, libertinorum etc. eſſe ſolebant: pertinent huc omnes mercenarii, opifices, caupones, unguentarii, ſellularii, βάναυσοι, quique ad regulas conſtitutas, nulla aut exigua animi et ingenii libertate atque inventione utentes opificia perficerent. Cf. Cic. de Off. I, 42 qui eſt locus claſſ. hac de re. *adiecimus nos* domini ſ. magiſtri (ut apud Horat. Carm. III, 6, 30), qui tabernae praepoſuimus: dedimus aliquid ſupra mercedem, quam pacti eramus. Nam ad emtores non commode hoc referas, nec ex more. L. *corollarium*, auctarium, ἐπίμετρον. Explicat Varro de L. L. IV, 36. coll. Phaedr. V, 7, 34. *miſcet* inter ſe iungit, amicitiam conciliat.

XVIII. 1. *Plato* non, ut magiſter eius Socrates, maximam vitae partem Athenis vixit, ſed itinera v. c. in Siciliam et Magnam Graeciam fecit. Vnde noſter haec hauſerit, dicere non habeo. Fortaſſe e Stoicis, quos ſequitur, v. c. e libro Cleanthis, quem ſupra c. XI etiam Platonem exempli cauſſa laudaſſe vidimus, mutuatum eſſe credere licet.

non tantum mihi praeſtare, ſed tanquam mihi. non potes ob id quemquam appellare, quod ſpargis in populum. Quid ergo? nihil tibi debebitur pro hoc? tanquam ab uno, nihil. cum omnibus ſolvam, quod tibi cum omnibus debeo.

XIX. Negas, inquit, ullum dare beneficium eum, qui me gratuita nave per flumen Padum tulit? nego. Aliquid boni facit, beneficium non dat. facit enim ſua cauſa, aut utique non mea. Ad ſummam, ne ipſe quidem ſe mihi beneficium iudicat dare: ſed aut reipublicae aut viciniae, aut ambitioni ſuae praeſtat, et pro hoc aliud quoddam commodum exſpectat,
2 quam quod a ſingulis recepturus eſt. Quid ergo, inquit, ſi Princeps civitatem dederit omnibus Gallis, ſi immunitatem Hiſpanis, nihil hoc nomine ſinguli debebunt? Quidni debeant? debebunt autem non tanquam proprium beneficium, ſed tanquam publici partem. Nullam, inquit, habuit cogitationem mei. Illo tempore, quo univerſis proderat, noluit mihi proprie civitatem dare: nec in me direxit animum.
3 Ita quare ei debeam qui me ſibi non ſubſtituit, quum facturus eſſet quod fecit? Primum, quum cogitavit Gallis omnibus prodeſſe, et mihi cogitavit prodeſſe. eram enim Gallus: et me, etiam ſi non mea, publica tamen nota comprehendit. [a] Deinde ego quoque illi

a. *Deinde ego quoque illi non tanquam proprium debebo. ſed commune: unus e populo, non tanquam pro me ſolvam, ſed tanquam pro patria conferam.* Haec eſt vulgata. Sed cod. Naz. praeſtat: *ſed tamquam commune munus e populo.* Vulgata tamen bene habet.

2. *appellare* tanquam debitorem. *quod ſpargis in populum,* ut in ludis fieri ſolebat.

XIX. 2. *omnibus Gallis* alludit ad ipſum eius aevi factum. Nam Claudius Galliae comatae plenam civitatem, id eſt cum iure ſuffragii dedit. Tacit. Ann. XI, 23. L. *immunitatem* a tributis.

3. *Ita — ſubſtituit.* me non habuit animi conſiliique ſui ſcopum. Non

pro-

illi non tanquam proprium debebo, sed commune: unus e populo, non tanquam pro me solvam, sed tanquam pro patria conferam.

XX. Si quis patriae meae pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec hoc aes alienum profitebor aut candidatus, aut reus: ad exsolvendum tamen hoc portionem meam dabo. Sic istius muneris quod universis datur, debitorem me nego: quia mihi dedit quidem, sed non propter me: et mihi quidem, sed nesciens an mihi daret: nihilominus aliquid mihi dependendum sciam, quia ad me quoque circuitu longo pervenit. Propter me factum debet 2
esse, quod me obliget. Isto, inquit, modo, nec Lunae nec Soli quidquam debes: non enim propter te moventur. Sed quum in hoc moveantur, ut universa conservent, et pro me moventur: universorum enim pars sum. Adiice nunc, quod nostra et horum conditio dissimilis est. Nam qui mihi prodest, ut 3
per me prosit et sibi, non dedit beneficium: quia me instrumentum utilitatis suae fecit. Sol autem et Luna etiam si nobis prosunt sua causa, non in hoc tamen prosunt, ut per nos prosint sibi. quid enim nos illis conferre possumus?

XXI.

proposuit aut supposuit in mente talem. L. *nota*, gentis nomine. *Deinde* proinde. *conferam* gratiae meae partem.

1. *nec hoc aes alienum — reus.* Colligere ex h. l. licet, *candidatos* honorum aes suum et alienum professos esse, ut liqueret, censum senatorium eos habere, qui ad magistratus et publicum illum splendorem quaerebatur: *reos* autem criminum, in quibus pecuniaria res agebatur, idem fecisse apparet, ut aere alieno deducto, litis aestimatio solvi posset. Unicus hic est locus et singularis, quem, quantum memini, nullus auctorum classicorum tetigit.

2. *universorum enim pars sum:* quatenus humani animi decerpti sunt ex mente divina. Arrian. Diss. I, 14. cf. Lipsii Physiol. Stoic. III, 8.

XXI. Sciam, inquit, Solem ac Lunam nobis velle prodesse, si nolle potuerint: illis autem non licet non moveri. ad summam, consistant, et opus suum intermittant! Hoc vide quot modis refellatur. Non ideo minus vult, qui non potest nolle: immo maximum argumentum est firmae voluntatis, ne mutari
2 quidem posse. Vir bonus non potest non facere, quod facit: non enim erit bonus, nisi fecerit. ergo nec bonus vir beneficium dat, quia facit quod debet: non potest autem non facere, quod debet. Praeterea multum interest, utrum dicas, Non potest hoc non facere, quia cogitur: an, Non potest nolle. Nam si necesse est illi facere, non debeo ipsi beneficium, sed
3 cogenti. Si necesse est illi velle ob hoc, quia nihil habet melius quod velit, ipse se cogit. Ita quod tanquam coacto non deberem, tanquam cogenti debeo. Desinant, inquit, velle! [a] Hoc loco tibi illud occurrat. Quis tam demens est, ut eam neget voluntatem esse,

a. *Hoc loco tibi illud occ.* Sic cod. Naz., quum alias τὸ *illud* omissum sit.

XXI. Solne et Luna etc. gratiam merent? Affirmatur. — 1. *Sciam — intermittant.* Quum Sol et Luna pro Diis a Stoicis habiti non libera voluntate utantur in conando prodesse nobis, sed non possint non facere quod faciunt; sequitur nos iis nihil debere: ad summum ac verbo, in argumentum, eos liberos esse, consistant etc. Hanc obiectionem refellit. Optimum semper volunt, nec aliter tamquam Dii possunt. Quum enim Dii, aiunt Stoici, fatum necessitatemque s. seriem caussarum creaverint, nihil mutare possunt, optime quippe omnibus constitutis et dispensatis. Alioquin non Dii essent. Cf. Lipsii Physiol. Stoic. I, 12.

2. *Vir bonus* s. sapiens. Exemplum hoc magnam argumenti vim habet. Si, enim desinat velle bonum, desinet quoque vir bonus esse: quod etiam in deos ipsos cadat necesse est: itaque neque mutari neque consistere et opus suum intermittere possunt, optimum quippe semper sequentes.

esse, cui non est periculum desinendi, vertendique
se in contrarium: quum ex diverso nemo aeque vide- 4
ri debeat velle, quam cuius voluntas usque eo certa
est, ut aeterna sit? An si is quoque vult, qui potest
statim nolle, is non videbitur velle, in cuius naturam
non cadit nolle?

XXII. Agedum, inquit, si possunt, resistant! Hoc dicis, Omnia ista ingentibus intervallis diducta, et in custodiam universi disposita, stationes suas deserant, subita confusione rerum sidera sideribus incurrant, et rupta rerum concordia in ruinam divina labantur, contextusque velocitatis citatissimae, in tot secula promissas vices, in medio itinere destituat, et quae nunc eunt alternis redeuntque opportunis libramentis, mundum ex aequo temperantia, repentino concrementur incendio, et ex tanta varietate solvantur, atque eant in unum omnia! Ignis cuncta possideat, quem deinde pigra nox occupet, et profunda

 vorago

XXII. Quaenam arrogantia et dementia est, poscere, ut omnia corruant et incendio pereant ob hoc unum, ut obiectio tua refutetur? Sidera ingentibus spatiis et distantiis a se invicem esse remota, universum continere, totiusque ordinem conservare etc. dogma stoicum fuit. *in tot saecula promissas vices:* nec enim immortalitatem mundo tribuisse Stoicos constat. *libramentis* aequali pondere atque motu. *repentino — incendio.* Est haec Stoicorum ἐκπύρωσις. Quum enim principium, s. natura creans et regens omnia esset iis ignis sive natura ignea; ea omnia, deos quoque et animos, concidere aliquando opinati sunt, neque quemquam Deorum restare, nisi illam naturam creatricem, Iovem: quamquam quae Cic. N. D. I, 14 sq. attulit, docent, nobis non liquido de hac re iudicare licere. Hinc Plutarchi illud in libro, Adversus Stoicos Vol. XIV. p. 48. ed. Hutt.: Chrysippus et Cleanthes coelum, terram, aërem, mare diis impleverunt, et neminem tamen ex tam multis immortalem reliquerunt, excepto uno Iove. Imo ceteros omnes natos esse et interituros ex ignis vi. Cf. Lipsii Physiol. Stoic. II, 22.

vorago tot deos sorbeat! [a] Est tanti, ut tu coarguaris, ista concidere? Prosunt tibi etiam invito, euntque ista tua causa: etiamsi maior illis alia, ac prior causa est.

XXIII. Adiice nunc, quod non externa cogunt deos, sed sua illis in legem aeterna voluntas est: statuerunt, quae non mutarent. Itaque non possunt videri facturi aliquid, quamvis nolint: quia quidquid desinere non possunt, perseverare voluerunt: nec unquam primi consilii deos poenitet. Sine dubio [a] stare illis et descirere in contrarium, non licet: sed non ob aliud, quam quia vis sua illos in proposito tenet; nec imbecillitate permanent, sed quia non li-
2 bet ab optimis aberrare, et sic ire decretum est. In prima autem illa constitutione, quum universa disponerent, etiam nostra viderunt, rationemque hominis habuerunt. Itaque non possunt videri sua tantum causa decurrere, et explicare opus suum, quia pars operis sumus et nos. Debemus ergo et Soli, et Lunae, et ceteris coelestibus beneficium, quia, etiamsi potiora

a. *Est tanti, ut tu coarguaris, ista concidere? Prosunt tibi etiam invito* est e Gruteri emendatione, codicum, inprimis cod. Naz. ope adiuta, et Lipsii Gronoviique assensu firmata. Erasmus: *Sit tanti —. Ista tibi concedere possunt etiam invito euntque* etc. — a. *stare illis et d.* Codd. et ant. edd. inserunt recte *stare — et.* Reposuit Grut. cum Lipsio. Sensus quoque postulat. Sidera quiescere non possunt, etsi tu voves: neque item in contrarium aut diversum exorbitare. Mox *nec imbecillitate* praebet cod. Naz. et unus palat.: alii, *in s. ex imbecill.*

1. *Sed sua — est.* Numquam iis voluntas est, a lege discedendi. *mutarent — vis sua* constantia et firmitas illis propria. Cf. Natur. Quaest. I. princ.

2. *In prima autem illa constitutione,* aeterna, quae Iove auctore fiebat. Dicunt enim a Iove omnia initium cepisse. *Ζεὺς ἀρχὴ, Ζεὺς μέσσα, Διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται.* Plutarch. Vol. XIV. p. 46. Hutt. *potiora* munera. cf. de Ira II, 27. Et est dogma stoicum, mundum esse factum deorum hominumque caussa.

potiora illis sunt, in quae oriuntur, nos tamen in
maiora ituri iuvant. Adiice, quod ex destinato iu- 3
vant. ideoque obligati sumus, qui non in beneficium
ignorantium incidimus, sed haec quae accipimus,
accepturos scierunt: et quanquam maius illis propo-
situm sit, maiorque actus sui fructus, quam servare
mortalia: tamen in nostras quoque utilitates a prin-
cipio rerum praemissa mens est, et is ordo mundo
datus, ut appareat curam nostri non inter ultima ha-
bitam. Debemus parentibus nostris pietatem. et 4
multi non ut gignerent, coierunt. Dii non possunt
videri nescisse, quid effecturi essent, quum omnibus
alimenta protinus, [b] et auxilia providerunt: nec eos
per negligentiam genuere, quibus tam multa genera-
bant. Cogitavit enim nos ante natura, quam fecit;
nec tam leve opus sumus, ut illi potuerimus excidere.
Vide quantum nobis permiserit, quam non intra ho-

S 3 mines

b. *et auxilia* est ex cod. Naz. et Colon. ap. Grut., quum alii codd. et edd. haberent, *et alia utilia*, s. *et alia prov.* s. *ex alia prov.*: facile autem intelligere est, *utilia* esse scholii loco positum et mox in textum invectum.

3. Haec et sequentia tam praeclara sunt, ut non mirandum sit, quod Christiani antiquiores fere omnes, et multi recentiorum Senecam pro assecla Christianismi habuerint. Sed falsam fuisse hanc sententiam cuique historiae philos. gnaro manifestum est. Facile autem in his praeclaris effatis fontem, unde Seneca haec hauserit, agnoscas, si modo quae Xenophon, et Plato, Antisthenesque e Socratis ore hac de re exposuerint, in memoriam revocaveris. At quam multi Stoicorum fuerint, qui de fato, de Deo etc. scripserint, Plutarchus aliique, et instar omnium Fabricius in Bibl. Graec. To. III. Harles. in Catalogo Stoicor. docuerunt.

4. *Cogitavit — excidere* sc. mente, animo. Cura nostri eos numquam latuit: carior est diis homo quam sibi (Iuvenal. X, 347.). Non sumus tam levis res, ut extra curam cogitationemque poni fuerint. cf. IV, 3. et 8. 11. 29. Ex his ipsis Stoae rivulis hortos suos irrigasse videtur Cicero de Legg. I, 7 sq. aliisque locis.

5 mines humani imperii conditio ſit! vide in quantum corporibus vagari liceat, quae non coërcuit fine terrarum, ſed omnem in partem ſui miſit! vide, animi quantum audeant, quemadmodum ſoli aut noverint deos, aut quaerant, et mente in altum datâ divina comitentur! Scias, non eſſe hominem tumultuarium et incogitatum opus. Inter maxima rerum ſuarum, natura nihil habet quo magis glorietur, aut certe cui
6 glorietur. Quantus iſte furor eſt, controverſiam diis muneris ſui facere? Quomodo adverſus eos hic erit gratus, quibus gratia referri ſine impendio non poteſt: [c] qui negat ab his accepiſſe ſe, a quibus quummaxime accipit; qui et ſemper daturi ſunt, et nunquam recepturi? Quanta autem perverſitas, ob hoc alicui non debere, quia etiam infitianti benignus eſt, et continuationem ipſam, ſeriemque beneficiorum,
7 argumentum vocare neceſſario dantis? Nolo! ſibi habeat! quis illum rogat? et omnes alias impudentis animi

c. *qui negat ab his accepiſſe ſe, a quibus quummaxime accipit.* Lipſium, qui aiebat: poſſit et legi: *cum maxima accepit, et ſemper* recte Grón. repulit. Poſſit, ait, ſi poſtulemus, Senecam σολοικίζειν.

5. *vide in quantum — miſit.* Sive, interpretatur Lipſius, quia maria ſulcamus, in aërem vehiculis aut funibus tollimur; ſive, quia oculos etiam mittimus in ipſum coelum; ſive denique, quia nulli glebae affixis quaquaverſus licet ire. *fine terrarum* eſt terrarum tenus, Bentl. ad Horat. Carm. II, 18, 30. *et mente in altum data* i. ad coelum directa: ſic Plin. H. N. XI, 20 apes in altum datae, ait. *divina*, ſiderum curſum. cf. II, 29. III, 20. *Scias — opus*, quae erat Epicuri ſententia, a fortuito atomorum concurſu nos eſſe formatos. *aut certe cui glorietur* in cuius honorem gl.

6. *Quantus iſte furor — facere?* In dubium vocare Dei beneficia, et ſintne vere talia atque a voluntate, inquirere. Fuiſſe in Stoicis, qui hanc controverſiam fecerint, manifeſtum eſt; ſed nobis nonniſi ex hoc libro innotuit. *ſine impendio* nempe adverſus homines, quibus reddi gratia ſine re non poteſt. L.

animi voces his adſtrue. Non ideo de te minus meretur is, cuius liberalitas ad te, etiam dum negas, pervenit: cuiusque beneficiorum vel hoc maximum, quod etiam querenti daturus eſt.

XXIV. Non vides, quemadmodum teneram liberorum infantiam parentes ad ſalubrium rerum patientiam cogant? Flentium corpora, ac repugnantium, diligenti cura fovent: et ne membra libertas immatura detorqueat, in rectum exitura conſtringunt: et mox liberalia ſtudia inculcant, adhibito timore nolentibus. Ad ultimum, audacem iuventam frugalitati, pudori, moribus bonis, ſi parum ſequitur, coactam applicant. Adoleſcentibus quoque, ac iam potentibus ſui, ſi remedia metu aut intemperantia reiiciunt, vis adhibetur ac ſervitus. Itaque beneficiorum maxima ſunt, quae a parentibus accipimus, dum aut neſcimus, aut nolumus.

XXV. His ingratis, et repudiantibus beneficia, non quia nolunt, ſed ne debeant, ſimiles ſunt ex diverſo nimis grati, qui aliquid incommodi precari ſolent his quibus obligati ſunt, aliquid adverſi, in quo affectum memorem accepti beneficii approbent. An hoc recte faciant, et pia voluntate, quaeritur:

 quorum

XXIV. Dii nobis beneficia dant inſtar parentum noſtrorum. — 1. *In rectum exitura conſtringunt* faſciis et cunis, ut in rectum exeant, creſcant. *liberalia ſtudia*, grammaticam, muſicen, graphicen etc.: opponuntur ea ſordidis artificiis.

2. *iuventam*, aetatem quae infantiam ſequitur. Hic uſus interdum ap. auctores occurrit, nam alias iuventas plerumque adoleſcentiam ſequi ſolet. *potentibus ſui* de togae virilis datione cogitat Lipſius.

XXV. His ingratis ſimiles ſunt, qui mala amicis optant, ut inde ſibi opportunitates naſcantur gratum animum oſtendendi. — 1. *quaeritur:* haud dubie ab auctoribus Stoae, quos ſequitur. *pravo amore flagrantibus*, *qui* etc. ſc. ſi ea frui non poſſint ut nobiliore etc.

quorum animus fimillimus eft pravo amore flagrantibus, qui amicae fuae optant exfilium, ut defertam fugientemque comitentur: optant inopiam, ut magis defideranti donent: optant morbum, ut affideant: et
2 quidquid inimicus optaret, amantes vovent. Fere idem itaque exitus eft odii, et amoris infani. Tale quiddam et his accidit, qui amicis incommoda optant, quae detrahant, et ad beneficium iniuria veniunt: quum fatius fit vel ceffare, quam per fcelus officio locum quaerere. Quid fi gubernator a diis tempeftates infeftiffimas, et procellas petat, ut gra-
3 tior ars fua periculo fiat? quid fi imperator deos oret, ut magna vis hoftium circumfufa caftris, foffas fubito impetu compleat, et vallum trepidante exercitu convellat, et in ipfis portis infefta figna conftituat, quo maiore cum gloria rebus lapfis profligatisque
4 fuccurrat? Omnes ifti beneficia fua deteftabili via ducunt, qui deos contra eum advocant, cui ipfi affuturi funt, et ante illos fterni, quam erigi volunt. Inhumana ifta perverfe grati animi natura eft, contra eum optare, cui honefte deeffe non poffis.

XXVI. Non nocet illi votum meum, inquit, quia fimul opto et periculum, et remedium. Hoc dicis, nonnihil te peccare, fed minus quam fi fine remedio periculum optares. Nequitia eft, ut extrahas, mergere; evertere, ut fufcites; ut emittas, includere. Non eft beneficium, iniuriae finis: nec unquam id detraxiffe meritum eft, quod ipfe, qui detraxit,
2 intulerat. Non vulneres me malo, quam fanes. potes inire gratiam, fi, quia vulneratus fum, fanas: non,

3. *Convellat.* Nam ftipitibus interpofitis fiebat: unde haec phrafis. cf. Lipfius de Mil. rom. V, dial. 1. *portis* fc. caftrorum, quae quatuor erant. L.

1. *extrahas* e mari naufragium paffum. *ut emittas* e carcere captivum. *iniuriae finis* incommodis malisque, quibus aliquem afficeris, finem impofuiffe.

non, si vulneras, ut sanandus sim. Nunquam cicatrix, nisi collata vulneri placuit: quod ita coisse gaudemus, ut non fuisse mallemus. Si hoc ei optares, cuius nullum beneficium haberes, inhumanum erat votum: quanto inhumanius ei optas, cui beneficium debes?

XXVII. Simul, inquit, ut possim ferre illi opem, precor. Primum, ut te in media parte voti tui occupem, iam ingratus es. nondum audio quid illi velis praestare: scio quid illum velis pati. Sollicitudinem illi et metum, et maius aliquod imprecaris malum. optas, ut ope indigeat: hoc contra illum est. optas ut tua indigeat ope: hoc pro te est. non succurrere vis illi, sed solvere. Qui sic properat, 2
ipse solvi vult, non solvere. Ita quod unum in voto tuo honestum videri poterat, ipsum turpe et ingratum est, nolle debere. optas enim, non ut tu facultatem habeas referendae gratiae, sed ut ille necessitatem implorandae. Superiorem te facis, et quod nefas est, bene meritum ad pedes tuos mittis. quanto satius est, honesta voluntate debere, quam per malam rationem solvere? Si infitiareris quod acceperas, 3
minus peccares: nihil enim nisi quod dederat, amitteret. nunc vis illum subiici tibi iacturâ rerum suarum, et status mutatione in id devocari, ut infra beneficia sua iaceat. Gratum te putabo? coram eo,

S 5 cui

2. *Nunquam cicatrix — placuit.* Id est, per se non placet, sed comparatione placet. Malo quam vulnus. L.

XXVII. 2. *Qui sic properat — non solvere.* Significat, illi est grave beneficium et liberari statim vult, nec tam gratus esse quam expeditus.

L. *ad pedes tuos* tamquam supplicem, qui ad genua tua prolabatur, ut ipsi opem feras.

3. *ut infra beneficia sua iaceat*, ut nunc conditionem habeat, quae istis beneficiis ne emendari quidem possit, quae ipse antea dederat. *Iacere, κεῖσθαι* de pessima

cui prodesse vis, opta. Votum tu istud vocas, quod
inter gratum et inimicum potest dividi? quod non
dubites adversarium et hostem fecisse, si extrema ta-
4 ceantur? Hostes quoque optaverunt capere quasdam
urbes, ut servarent: et vincere quosdam, ut igno-
scerent. nec ideo non hostilia vota: in quibus, quod
mitissimum est, post crudelitatem venit. Denique
qualia esse iudicas vota, quae nemo tibi minus volet,
5 quam is pro quo fiunt, succedere? pessime cum eo
agis, cui vis a diis noceri, a te succurri: inique cum
ipsis diis. Illis enim durissimas partes imponis, tibi
humanas. ut tu prosis, dii nocebunt? Si accusatorem
submitteres, quem deinde removeres, si aliqua illum
lite implicares, quam subinde discuteres, nemo de
6 tuo scelere dubitaret. quid interest, utrum istud frau-
de tentetur, an voto? nisi quod potentiores illi ad-
versarios quaeris. Non est quod dicas: Quam enim
illi iniuriam facio? Votum tuum aut supervacuum
est, aut iniuriosum: immo iniuriosum, etiamsi irri-
tum. Quidquid non efficis, Dei munus est: iniuria
vero, quidquid optas. Sat est: tibi non aliter debe-
mus irasci, quam si feceris.

XXVIII. Si vota, inquit, valuissent, et in hoc valuissent, ut tutus esses. Primum, certum mihi optas periculum sub incerto auxilio. deinde utrumque certum

sima conditione usurpatur, deminutum esse. cf. Ernesti cl. Cic. h. v. Lipsius tamen de hominibus et iis quidem quibus bene fecit accipere malit. At de his in antegressis: bene meritum ad pedes tuos mittis, iam sermo fuit. *quod non dubites — fecisse* te in bene meritum. *si extrema taceantur*, e. c. auxilium, quod ei ferre gestis.

4. *Hostes — ignoscerent.* Iulii Caesaris historia exemplorum copiam praebet, qua haec illustrantur.

5. *cui vis — noceri*, quatenus a Diis precaris, ut bene merito mala iniungantur. *submitteres*, subornares, clam instrueres. *removeres*, refutares.

certum puta; quod nocet, prius est. Praeterea, tu conditionem voti tui nosti: me tempestas occupavit, portus ac praesidii dubium. Quantum existimas tormentum, etiamsi accepero, eguisse? etiamsi servatus fuero, trepidasse? etiamsi absolutus fuero, causam dixisse? Nullius metus tam gratus est finis, ut 2 non gratior sit solida et inconcussa securitas. Opta, ut reddere mihi beneficium possis, quum opus erit, non ut opus sit. Si esset in tua potestate quod optas, ipse fecisses.

XXIX. Quanto hoc honestius votum est? Opto in eo statu sit, quo semper beneficia distribuat, nunquam desideret. Sequatur illum materia, qua tam benigne utatur largiendo iuvandoque, ut nunquam illi sit dandorum beneficiorum inopia, datorum poenitentia. Naturam per se pronam ad humanitatem, 2 ad misericordiam, et clementiam, irritet ac provocet turba gratorum: quos illi et habere contingat, nec experiri necesse sit. Ipse nulli implacabilis sit, ipsi nemo

1. *Praeterea — dubium.* Tibi voti conditio et exitus noti erant, mihi non item: dubium, incertum erat, portumne ac praesidium f. opem consequerer. *accepero* sc. auxilium portus praesidiique.

2. *non ut opus sit*, mihi illud reddere: fecisses ut opus esset, ipse in illud discrimen me adduxisses, me laesisses, deiecisses, ut scilicet auxilium mihi ferre meque beneficio tuo afficere posses.

XXIX. Honestius votum est, ut amicus in optimo statu maneat.

1. Sequitur illum *materia* i. divitiae et voluntas cum copia bene de aliis merendi: ei facillime adsint. Sic V, 12, 6: felicissimis itaque opulentissimisque plurimum aestus subest, minusque se inveniunt, quo in maiorem materiam inciderunt, qua fluctuarentur.

2. *Naturam* eius. Semper liceat ipsi esse tam felici, ut nonnisi gratos habeat beneficiorum compotes: numquam *experiri*, gratiam reposcere, solvi necesse sit: quod quidem fieri nequit, nisi sors eius deterior facta ad beneficia ab iis recipienda fuerit.

nemo placandus. tam aequali in eum fortuna indulgentiâ perſeveret, ut nemo in illum poſſit eſſe, niſi
3 conſcientia gratus. Quanto haec iuſtiora vota ſunt, quae te in nullam occaſionem differunt, ſed gratum ſtatim faciunt? Quid enim prohibet referre gratiam proſperis rebus? quam multa ſunt, per quae quidquid debemus, reddere etiam felicibus poſſumus? fidele conſilium, aſſidua converſatio, ſermo comis, et ſine adulatione iucundus; [a] aures, ſi deliberare velit, diligentes; tutae, ſi credere; convictus familiaritas. Neminem tam alte ſecunda poſuerunt, ut non illi eo magis amicus deſit, quia nihil abſit.

XXX. Iſta triſtis, et omni voto ſubmovenda occaſio, ac procul repellenda. ut gratus eſſe poſſis, iratis diis opus eſt? Nec ex hoc quidem peccare te intelligis, quod melius cum eo agitur, cui ingratus es? Propone animo tuo carcerem, vincula, ſordes, ſervitutem, bellum, egeſtatem: haec ſunt occaſiones tui voti. ſi quis tecum contraxit, per iſta dimittitur.
2 Quin potius eum potentem eſſe velis, cui plurimum debes, et beatum? Quid enim, ut dixi, vetat, te referre

a. *aures, ſi deliberare velit, diligentes; tutae, ſi credere; convictus familiaritas.* Sic egregie emendavit Eraſmus, codd. addicentibus; quum paſſim legeretur et in editis et in mſſ. *aut res ſi d. v. d. tute ſic cr. conv. f.* Quod tamen ille addidit: *ſecretae conv.* codd. reſpuunt.

3. *occaſionem* qualem ut referres, ſolveres gratiam, voveras. *ut non illi eo magis — abſit:* quia ſemper *magnae fortunae* (Velleii Paterculi dictum) *comes adulatio*, et veritas ac candor apud felices potenteſque vix habitant.

XXX. Etiam ſumma felicitate praeditis et beatis gratiam referre poſſumus, verum dicendo, et nihil diſſimulando nec adulando. — 1. *iratis diis.* cf. 27, 5. *cui* i. e. ſi ei ingratus es, talia vota non faciendo, ut carcerem etc. a diis preceris. *ſordes* accuſati. *ſi quis tecum contraxit* ſocietatem. Interdum *contrahere* occurrit ſubintell. vinculo: *per iſta* vota tua ſolvitur.

referre etiam summa felicitate praeditis gratiam, cuius plena tibi occurret et varia materia? Quid? tu nescis debitum etiam locupletibus solvi? Nec te invitum distringam. Omnia sane excluserit opulenta felicitas: monstrabo tibi, cuius rei inopia laborent magna fastigia, quid omnia possidentibus desit. Scilicet ille, qui verum dicat, et hominem inter mentientes stupentem, ipsaque consuetudine pro rectis blanda audiendi, ad ignorantiam veri perductum, vindicet a consensu concentuque falsorum. Non vi- 3
des, quemadmodum illos in praeceps agat exstincta libertas, et fides in obsequium servile submissa, dum nemo ex animi sui sententia suadet, dissuadetque, sed adulandi certamen est, et unum amicorum omnium officium, una contentio, quis blandissime fallat? Ignoravere vires suas, et dum se tam magnos, quam 4
audiunt, credunt, attraxere supervacua, et in discrimen rerum omnium perventura bella: utilem et necessariam rupere concordiam, secuti iram, quam nemo

2. *Nec te invitum distringam*, illigatum tenebo, ut debitor contra voluntatem tuam maneas. *fastigia* de summa tecti parte, ἀετῷ, deinde de quavis summitate dici notum est: sic Suet. Caes. 76 ampliora humano fastigio. *stupentem* illa mendacia, iisque illinitum. *falsorum* amicorum, mentientium.

3. *exstincta libertas* amicorum et familiarium propter illam consuetudinem pro rectis blanda, s. adulatores suos audiendi. *illos* s. falsos. *ex animi sui sententia:* formula vetus, qua significabant, puriter, libere et ex interiore sensu dici. cf. Ernesti Clav. Cic. Ceterum de hac sententia collegit quaedam Freinshem. ad Curt. III, 2, 11.

4. Exempla plura attulit Plutarchus in libro noto de adulatione et alias. Noster haud dubie Ptolemaeorum, inprimis vero Persei, ultimi Macedonum regis, cuius historia e Livio notissima est, memor fuisse videtur. Ipsa autem haec verba sequentia nostrum animum, si quid aliud, adverterunt, quoniam,

mo revocabat, multorum ſanguinem hauſerunt, ſuſuri noviſſime ſuum, dum vindicant inexplorata pro certis, flectique non minus exiſtimant turpe quam vinci, et perpetua credunt, quae in ſummum perducta maxime nutant. [a] Ingentia ſuper ſe ac ſuos regna fregerunt, nec intellexerunt, in illa ſcena, et vanis et cito diffluentibus bonis refulgente, ex eo tempore ipſos nihil non adverſi exſpectare debuiſſe, ex quo nihil veri audire potuerunt.

XXXI. Quum bellum Graeciae indiceret Xerxes, animum tumentem, oblitumque quam caducis confideret, nemo non impulit. Alius aiebat, non laturos nuntium belli, et ad primam adventus famam terga verſuros: alius, nihil eſſe dubii, quin illa mole non vinci ſolum Graecia, ſed obrui poſſet: magis verendum, ne vacuas deſertasque urbes invenirent, et profu-

a. *Ingentia ſuper ſe ac ſuos regna.* Sic omnes fere codd. dant: alii, *Super ſe ac ſua regna*, unde Eraſmus finxit: *ſuper ſe caſura r.* Sed emendatione non opus quamvis ingenioſa.

niam, quaſi a vate profecta, cauſſam continent ſatis maniſeſtam calamitatis qua regnum boruſſicum afflictum querimur. *ſecuti — revocabat*, temperabat.

XXXI. Exemplo ſit Xerxes. — 1. *Xerxes.* Rem narrat Herodot. VII, 3. 9 ſq. 101 ſq. 209. cf. Meiners Geſchichte der Wiſſ. II, p. 107. Accidit ol. 75, 1. Ceterum impetu declamatorio abripi Senecam in deſcribenda deliberatione patet, et memoria magis confiſum quam recentem ab Herodoti lectione haec ſcripſiſſe. Sed quum haec Xerxis expeditio eiusque exitus ſatis amplam declamationibus materiam praeberet, nec hiſtoricis, e. c. Phylarcho, veritati ſemper adhaereſcere placuiſſet, non mirum, quod in hanc quoque rhetores ſummopere involaverint, mutando, ornando etc. Hinc autem vel ſimili ex fonte non nimis limpido noſtrum hiſtorica ſua deſumſiſſe, aliquoties monuimus. Si enim Herodotum VII, 10. conſuluiſſet, Artabani diſſuadentis bellum in Graeciam et caſtigantis Mardonium regi aſſentientem verba non praetermiſiſſet.

profugis hostibus vastae solitudines relinquerentur, non habituris, ubi tantas vires exercere possent. Alius, illi vix rerum naturam sufficere, angusta esse 2
classibus maria, militi castra, explicandis equestribus copiis campestria, vix patere coelum satis ad emittenda omni manu tela. Quum in hunc modum multa undique iactarentur, quae hominem nimia aestimatione sui furentem concitarent, Demaratus Lacedaemonius solus dixit: „ipsam illam qua sibi placeret multitudinem, indigestam et gravem, metuendam esse ducenti: non enim vires, sed pondus habere: im- 3
modica nunquam regi posse; nec diu durare, quidquid regi non potest. In primo, inquit, statim monte Lacones obiecti, dabunt tibi sui experimentum. Tot ista gentium millia trecenti morabuntur, haerebunt in vestigio fixi, et commissas sibi angustias tuebuntur, et corporibus obstruent. tota illos Asia non 4
movebit loco. tantas minas belli, et paene totius generis humani ruentis impetum, [a] paucissimi sistent. Quum

a. *paucissimi sistent.* MSS. tres *sustinent.* Sicque emendatum est etiam in Naz.; tamen prius fuit: *paucissimis stent.* Sic Gruterus. Ista manus emendatrix improba fuit, et pro una litera, quae deerat, tres infulsit, ut tamen non conveniret. Scribendum erat: *paucissimi sistent.* Vel hinc disce praestantiam principis Senecae codicum. Haec Gron., qui vim verbi exemplis nunc satis notis adstruxit. Tam palmariam emendationem recepi fidenter.

2. *Demaratus*, rex Lacedaemoniorum, qui patria relicta in Asiam profugerat, bene exceptus a Xerxe. cf. Herodot. VI, 70. Quae h. l. Demaratus dixit, quammaxime diversa sunt ab iis, quae Herodot. VII, 102 sq. narrat.

3. *In primo — monte:* angustias Thermopylarum dicit. *trecenti* Lacones, quos Leonidas rex Lacedaem. secum retinuit, sociis domum dimissis. Res est notissima et celebrata Gloverii, Angli, carmine epico, *Leonidas* inscripto, et ab Eberto beat. egregie theotisce ex anglico sermone converso. Simonidis duo epigrammata in hos qui pro patria ad Ther-

Quum te mutatis legibus suis natura transmiserit, in semita haerebis, et aestimabis futura damna, quum putaveris quanti Thermopylarum angusta constiterint. Scies te fugari posse, quum scieris posse reti-
5 neri. Cedent quidem tibi pluribus locis, velut torrentis modo ablati, cuius cum magno terrore prima vis defluit: deinde hinc atque illinc coorientur, et tuis te viribus prement. Verum est quod dicitur, maiorem belli apparatum esse, quam qui recipi ab his
6 regionibus possit, quas oppugnare constituis. Sed haec res contra nos est: ob hoc ipsum te Graecia vincet, quia non capit, uti toto te non potes. Praeterea, quae una rebus salus est, occurrere ad primos rerum impetus, et inclinatis opem ferre non poteris,
7 nec fulcire ac firmare labantia. Multo ante vinceris, quam victum esse te sentias. Ceterum non est, quod exercitum tuum ob hoc sustineri putes non posse, quia numerus eius duci quoque ignotus est. Nihil tam magnum est, quod perire non possit: cui nascitur in perniciem, ut alia quiescant, ex ipsa magnitudine,

Thermopylas occubuere, exstant in Brunckii Anal. To. I. p. 131. nr. XXIX. et XXX. ubi vid. Iacobs.

4. *Quum te mutatis legibus suis natura transmiserit:* propter pontes duos Hellesponto iunctos, et propter montem Atho perfossum. Herodot. VII, 35 sq. 21 sq. Declamator Seneca in Suasor. 2: maria terrasque rerum Natura statione mutavit sua: moriamur trecenti, ut hic primum invenerit, quod mutare non possit. Vides, ait Lipsius, *mutandi* verbum in hac re placuisse: quia nempe e terra mare, e mari terram fecit. *transmiserit* in Graeciam. *semita* i. angustiae Thermopylarum.

5. *et tuis te viribus prement:* quas explicare non poteris: quae se involvent aut obterent. Factum quoque hoc est in proelio navali ad Salamina. Herodot. VIII, 60 sq. et deinde in proelio ad Plataeas. Herodot. IX, 59 sq. Hinc et verba: *uti toto te non potes,* explices.

dine, ſua cauſa." Acciderunt quae Demaratus prae- 6
dixerat. Divina atque humana impellentem, [b] et mutantem quidquid obſtiterat, trecenti ſtare iuſſerunt; ſtratusque per totam paſſim Graeciam Xerxes intellexit, quantum ab exercitu turba diſtaret. Itaque Xerxes pudore, quam damno miſerior, Demarato

b. *et mutantem quidquid obſtiterat.* Iam Eraſmo diſplicuit haec lectio., qui putavit, forte fuiſſe: *minitantem*, non probante Grutero. Non eſſe tamen τὸ *mutantem* veram lectionem. Fortaſſe fuit: *motantem. Mutare* autem et *motare* ſaepe a librariis permutata eſſe, quis dubitet? Cf. Virg. Aen. III, 581 ibique Heyne.

7. *ſua cauſſa.* Etiamſi aliae cauſſae abſint, ex ipſa mole exercitus tui cauſſa propria perniciei enaſcitur. Sic Horat. Carm. III, 4, 65. Vis conſilii expers mole ruit ſua.

8. *Divina atque humana* etc. Multi ſunt Herodotus aliique auctores invaſionem Xerxis deſcribentes in exponendis et, ſi fieri poſſit, exaggerandis calamitatibus Graeciae ab exercitu Perſarum inflictis: e. c. Athenae dirutae et ſolo aequatae, templa deorum cremata etc. cf. Meiners Geſchichte der Wiſſ. II. p. 108 ſq. *Itaque Xerxes* etc. Herodotus rei non meminit. Sed Phylarchus libro XI hiſtoriarum (diu iam nobis deperditarum) teſte Suida memoravit ſ. v. Τιάρα. Inclinatam (κεκλιμένην) geſſere duces hanc tiaram, capitis ornatum, reges ſoli rectam. Ritum hunc tangunt et alii, quos vide apud Briſſon. de regno Perſarum p. 61 ſq. 203 ſq. Cur *Sardium* opulentiſſimae Aſiae minoris et quidem Lydiae urbis (cf. Heeren Ideen etc. II. p. 130 ed. 1.) meminerit, inde explicaverim, quod Phylarchum putem Demarato Sardes, more perſico e. c. e Themiſtoclis vita Plut. et Cornel. Nepotis noto, dono datas eſſe a Xerxe ſcripſiſſe: cuius ſcriptoris tamen fides, ſi Polybio II, 56 magis, ut par eſt, credamus quam Valckenario in Wyttenbachii Biblioth. Crit. II, 1. p. 107 ſq. ſublesta fuerit. *ſed quam miſerabilis gens* etc. Si Herodotum noſter inſpexiſſet lib. VII, 10. hanc maculam Perſis non adſperſiſſet. Artabanus enim Xerxi verum dixerat, patruus eius, male tamen ab eo propterea exceptus. *non ſibi* i. ſuo commodo.

rato gratias egit, quod ſolus ſibi verum dixiſſet, et
9 permiſit petere quod vellet. petit ille, ut Sardes, maximam
Aſiae civitatem, curru vectus intraret, rectam
capite tiaram gerens. id ſolis datum regibus. Dignus
fuerat praemio, antequam peteret: ſed quam miſerabilis
gens, in qua nemo fuit, qui verum diceret regi,
niſi [c] qui non dicebat ſibi?

XXXII. Divus Auguſtus filiam [a] ultra impudicitiae
maledictum impudicam relegavit, et flagitia Principalis
domus in publicum emiſit: admiſſos gregatim
adulteros, pererratam nocturnis comeſſationibus civitatem,
forum ipſum ac roſtra, ex quibus pater legem
de adulteriis tulerat, filiae in ſtupra placuiſſe,
quotidianum ad Marſyam concurſum: quum ex adultera
in quaeſtuariam verſa, ius omnis licentiae ſub
2 ignoto adultero peteret. [b] Haec tam vindicanda
Prin-

c. *qui non dicebat.* Gruterus invenit haec verba in libris ſuis: a Lipſii codd. aberat negatio. Et abeſſe poteſt. Demaratus enim et ſuum ipſius commodum hac expeditione curavit, quod videre licet ex Herodot. VII, 235. Vincentius tamen bell. Speculi hiſtorialis IV, 38 negationem tenuit, praebens: *niſi qui non favebat ſibi.*

a. *ultra impudicitiae maledictum.* Sic optimi codd., Naz. Col. et Eraſmici, probantibus Lipſio et Gronovio. Antea: *intra pudicitiae.* — b. *Haec tam vindicanda.* Sic optimi codd., quum Muretus dediſſet: *Haec non t.*

XXXII. Ipſe Auguſtus propoſitionis huius veritatem teſtatur. — 1. Res foediſſima publico adeo teſtimonio confirmabatur: Quaeſtorem enim in Senatu literas ab Auguſto ad eundem ſcriptas recitaſſe fert et noſter et Sueton. Octav. 65. Plin. H. N. XXI, 3. Egregie tamen Iuliam ab criminibus iſtis liberatum ivit Wielandus in Opp. To. XXIV, p. 338 ſq. qui huius loci, utpote in hac re claſſici, non immemor fuit p. 370 ſq. Auguſtus eam relegavit in inſulam Pandatariam (Sancta Maria nunc vocatur) iuxta inſulam Aenariam ſ. Pithecuſam (nunc Ichia) a. u. 752, deinde Rhegium, ubi inedia vitam finire cogebatur a Tiberio a. u. 768. cf. Taciti Annal. I, 63. *ad Marſyam:* cuius ſtatua in foro erat, et ad

Principi quam tacenda, quia quarundam rerum turpitudo etiam ad vindicantem redit, parum potens irae publicaverat. Deinde quum, interpoſito tempore, in locum irae ſubiſſet verecundia, gemens, quod non illa ſilentio preſſiſſet, quae tamdiu neſcierat, donec loqui turpe eſſet, ſaepe exclamavit: Horum mihi nihil accidiſſet, ſi aut Agrippa, aut Maecenas vixiſſet. Adeo tot habenti millia hominum, duos re- 3
parare difficile eſt! Caeſae ſunt legiones; et protinus ſcriptae. fracta claſſis; et intra paucos dies natavit nova. ſaevitum eſt in opera publica ignibus; ſurrexerunt meliora conſumtis: tota vita, Agrippae et Maecenatis vacavit locus. Quid putem? defuiſſe ſimiles 4
qui aſſumerentur, an ipſius vitium fuiſſe, qui maluit quaeri, quam quaerere? Non eſt quod exiſtimemus, Agrippam et Maecenatem ſolitos illi vera dicere: qui ſi vixiſſent, inter diſſimulantes fuiſſent. Regalis ingenii mos eſt, in praeſentium contumeliam amiſſa laudare, et his virtutem dare vera dicendi, a quibus iam audiendi periculum non eſt.

T 2 XXXIII.

ad eam tribunal, cum Apolline ita iuncta, ut Marſyas ſuperbiam repraeſentaret ab Apolline, ut fabula nota refert, punitam. Laſcivorum conventus ibi fuiſſe conſtat. cf. Wieland ad Horat. Serm. To. I. p. 229 verſion. theotiſc., et Böttiger in Muſei attici I, 2 p. 330 ſq.

2. *quia quarundam — redit:* ſpectant haec ad *tacenda* ſolummodo. M. Vipſanius *Agrippa* mortuus erat a. u. c. 742, et L. Cilnius *Maecenas* a. u. 476.

3. *Adeo — difficile eſt!* Sed veriſimile eſt, Liviam, cuius et filii Tiberii res tum potiſſimum agebantur, non e re ſua putaſſe, ut tales amicos eligeret Auguſtus, his praeſtantiſſimis viris ſimiles, nec illa exclamatione iterata magnopere invitatam eſſe, ut reparationem iuvaret. *tota vita* reliqua. mortuus autem eſt a. u. 767. poſt Chr. nat. 14.

XXXIII. Sed ut me ad propoſitum reducam, vides quam facile ſit, gratiam referre felicibus, et in ſummo humanarum opum poſitis. Dic illis non quod volunt audire, ſed quod audiſſe ſemper volent: plenas aures adulationibus aliquando vera vox intret: da conſilium utile. Quaeris, quid felici praeſtare poſſis? effice, ne felicitati ſuae credat: ut ſciat illam
2 multis et fidis manibus continendam. Parum in illum contuleris, ſi illi ſemel ſtultam fiduciam permanſurae ſemper potentiae excuſſeris, docuerisque mobilia eſſe quae dedit caſus, et maiore curſu fugere quam veniunt: nec his portionibus, quibus ad ſumma perventum eſt, retro iri, ſed ſaepe inter fortunam maximam et ultimam nihil intereſſe? Neſcis quantum ſit pretium amicitiae, ſi non intelligis multum te ei daturum, cui dederis amicum, rem non domibus tantum, ſed ſeculis raram: quae non alibi magis deeſt, quam

XXXIII. Bonum itaque conſilium dando et veritatem dicendo gratia potentioribus referri poteſt. — 1. *Sed quod audiſſe ſemper volent.* Dic illis non id quod nunc volunt cupiuntque audire, i. e. adulationes blandaque, ſed quod ut ſemper audiverint, aliquando optabunt, id eſt bona et recta conſilia. Sic Croeſus veritatem, quam Solon ap. Herodot. I, 30 ei dixit, graviter tulit, blanditias praeferens, ſed mox optavit, ut ſemper Solonis monita audiviſſet. Laudat appoſite Lipſius fragmentum Critiae Stobaei floril. p. 322 ed. Schow.

2. *Sed ſaepe — intereſſe.* Noſter de Tranquill. c. XI egregie de hac re diſſeruit: ſed horae momentum, ait §. 8, intereſt inter ſolium et aliena genua. Quam multa exempla hiſtoria nobis praebuit in Croeſo, Dario Codomanno, Perſeo, Iugurtha aliisque ex antiquitate: nec noſtra tempora carent ſimilibus exemplis, quam fragilis ſit fortuna humana, docentibus. *Quid? iſtos tu libros:* in quibus amicos et clientes identidem ſalutantes nominatim atque ordine deſignatos eſſe inde colligere licet: quos tot tantaque nomina complexos fuiſſe ait, ut ne maxima quidem memoria, e. c. nomenclatorum, iis retinendis ſuffecerit.

quam ubi creditur abundare. Quid? iſtos tu libros, quos vix nomenclatorum complectitur aut memoria, aut manus, amicorum exiſtimas eſſe? Non ſunt iſti 3
amici, qui agmine magno ianuam pulſant, qui in primas et ſecundas admiſſiones digeruntur. Conſuetudo iſta vetus eſt regibus, regesque ſimulantibus, populum amicorum deſcribere. Eſt proprium ſuperbiae, magno aeſtimare introitum ac tactum ſui liminis, et pro honore dare, ut oſtio ſuo propius aſſideas, ut gradum prior intra domum ponas, in qua deinceps multa ſunt oſtia, quae receptos quoque excludunt.

XXXIV. Apud nos primi omnium C. Gracchus, et mox Livius Druſus inſtituerunt ſegregare turbam ſuam, et alios in ſecretum recipere, alios cum pluribus, alios univerſos. Habuerunt itaque iſti amicos primos, [a] habuerunt ſecundos, nunquam veros. 1
Amicum vocas, cuius disponitur ſalutatio? aut poteſt huius tibi patere fides, qui per fores maligne apertas non intrat, ſed illabitur? Huic pervenire usque 2
ad diſtringendam libertatem licet, cuius vulgare et publi-

a. *habuerunt ſecundos.* Sic codd. optimi, non, *et ſec.* at *numquam veros* omnes exhibent codd. Pincianus tamen maluit, *neutros veros*, quam emendationem ſtatim recepit Muretus, non magis neceſſariam, quam Lipſii: *numquid v.?*

3. *Non — pulſant* ſalutaturi. *qui — digeruntur.* cf. de Clement. I, 10, 1. not. *Honeſtiores* ſive primae admiſſionis, primi ad ſalutationem admiſſi etc.

XXXIV. Nam felices et potentes paucis veris amicis gaudent. — 1. *Apud nos — univerſos.* Cf. Lipſii not. ad Tacit. VI, 9 et Erneſti excurſ. ad Sueton. Tib. 46. Spectat huc contubernium, quod Romanis cum philoſophis aliisque doctis graecis etc. interceſſit, e. c. Auguſti cum Areo philoſopho, Sueton. 89. Maecenatis cum Horatio, Virgilio aliisque, Horat. Satir. I, 5 etc. Egit de hoc contubernio Gierig in Exc. II. ad Plin. Epp. To. II.

2. *diſtringendam*, ſolvendam,

publicum verbum et promifcuum ignotis, Aye, non nifi fuo ordine emittitur? Ad quemcunque itaque iftorum veneris, quorum falutatio urbem concutit, fcito, etiam fi animadverteris obfeffos ingenti frequentia vicos, et commeantium in utramque partem catervis itinera compreffa, tamen venire te in locum
3 hominibus plenum, amicis vacuum. In pectore amicus, non in atrio quaeritur. illo recipiendus eft, illic retinendus, et in fenfus recondendus. Hoc doce, gratus es. Male de te exiftimas, fi inutilis es, nifi afflicto; fi rebus bonis fupervacuus. Quemadmodum te et in dubiis, et in adverfis, et in laetis fapienter geris, ut dubia prudenter tractes, adverfa fortiter, laeta moderate: ita in omnia utilem te ami-
4 co exhibere potes. Adverfa eius fi nec deferueris, nec optaveris, multa nihilominus, ut non optes, in tanta varietate, quae tibi materiam exercendae fidei praebeant, incident. Quemadmodum qui optat divitias alicui in hoc, ut illarum partem ipfe ferat, quamvis pro illo videatur optare, fibi profpicit: fic qui optat amico aliquam neceffitatem, quam adiuto-
5 rio fuo fideque discutiat: quod eft ingrati, fe illi praefert, et tanti aeftimat illum miferum effe, ut ipfe gratus fit, ob hoc ipfum ingratus. Exonerare enim fe vult, et ut gravi farcina liberare. Multum intereft, utrum properes referre gratiam, ut reddas beneficium; an ne debeas. Qui reddere vult, illius fe commo-

vendam, laxandam, quam metus et reverentia retinet ac velut claufam tenet. *vicos* plateas. *commeantium*, qui iam falutaverant, alii qui falutaturi funt. Copiam defcribit Virgil. Ge. II, 462 not.

3. *Hoc doce.* Si hoc fe-licem de te bene meritum docueris, iam gratus es.

4. *nec optaveris* ut ei tunc opem ferre poffis: quo de voto in antegreffis egerat.

5. *praefert* quia vult ut opis fuae egeat, ab eo pendeat. L.

commodo aptabit, et idoneum illi venire tempus volet: qui nihil aliud quam ipſe liberari vult, quomodocunque ad hoc cupiet pervenire: quod eſt peſſimae voluntatis.

XXXV. Iſta, inquam, nimia feſtinatio ingrati eſt. id apertius exprimere non poſſum, quam ſi repetivero quod dixi. Non vis reddere acceptum beneficium, ſed effugere. Hoc dicere videris, Quando iſto carebo? quocunque modo mihi laborandum eſt, ne iſti obligatus ſim. Si optares ut illi ſolveres de ſuo, multum abeſſe videreris a grato: hoc quod optas, iniquius eſt. Exſecraris enim illum, et caput ſanctum tibi dira imprecatione defigis. Nemo, ut 2
exiſtimo, de immanitate animi tui dubitaret, ſi aperte illi paupertatem, ſi captivitatem, ſi famem ac [a] metum imprecareris. Aliquid intereſt, utrum vox iſta voti ſit tui? Sanius aliquid enim horum optas!

a. *metum*. Ita libri omnes. Optimi tamen Critici deque Seneca egregie meriti Pincianus et Gruterus hac lectione non contenti, neſcio quidni, niſi quod prurigine emendandi moverentur, ille *mortem*, hic *letum* maluerunt. Male, ſi quid video. Gratus enim h. l. bene de ſe merito ſumma mala quaevis optat, eius tamen generis et ſub ea conditione, ut ſua ipſius ope illis eum liberare poſſit. Atqui contra mortem nemo valet. Mox, *Aliquid intereſt, utrum vox iſta voti ſit tui? Sanius aliquid enim horum optas. I nunc* etc. Sic reſtituit Gron. locum omnium codd. auctoritate. Ex-

XXXV. Repetit quae dixerat: non feſtinandum eſſe in gratia referenda, non optanda mala amici etc. — 1. *defigis* κηλεῖς; de eo in uſu eſt, qui incantationibus aliquem quaſi attonitum omnique auxilio privatum atque deſtitutum reddit, ut loco moveri nequeat. Loca quaedam huc ſpectantia collegit Bentl. ad Horat. Carm. V, 17, 5 noſtri loci memor.

2. *Sanius aliquid enim* etc. Dictum eſt, obſervante Gronovio, per ironiam. Enimvero horum aliquod cui optas, ſanius optas: par eſt utriusque voti inſania: nihilo ſanior haec optas quam illa. Sanius enim illud

I nunc, et hoc esse grati puta, quod ne ingratus quidem faceret, qui modo non usque in odium, sed tantum ad inficiationem beneficii perveniret.

XXXVI. Quis pium dicet Aeneam, si patriam capi voluerit, ut captivitate patrem eripiat? Quis Siculos iuvenes, ut bona liberis exempla monstrarent, si optaverunt ut Aetna immensa ignium vi supra solitum [a] ardens et incensa praecipitet, datura ipsis occasionem exhibendae pietatis, ex medio parentibus
2 incendio raptis? Nihil debet Scipioni Roma, si Punicum bellum ut finiret, aluit: nihil Deciis, quod morte patriam servaverunt, si prius optaverunt, ut devotioni fortissimae locum ultima rerum necessitas faceret. Gravissima infamia est medici, opus quaerere. Multi quos auxerant morbos, et incitaverant, ut maiore gloria sanarent, non potuerunt discutere, aut cum magna miserorum vexatione vicerunt.

XXXVII.

Extrema dederat cod. Naz. — *opta si in hunc:* alii, *sint nunc, sim nunc.* Vulgg. habebant: *At quid interest, utrum vox ista tua sit an votum. Sanus aliquid horum opta. I nunc* etc. — a. *ardens et incensa praecipitat, datura* etc. E cod. Naz. et antiquissimo Erasmi sic restituit Gron. Antea: *ardens daret ipsis occasionem.* Mox *ut finiret aluit* e cod. Naz. qui habebat *alıud.* Rottendorfii et erfurtensis codd., a Gronov. inspecti, cum additamento habebant Nazariani scripturam: *perseveravit aliud.* Illud *perseveravit* esse scholion τῦ *aluit* facile apparet. Antea: *ut finiret, perseverare maluit.*

illud, sc. ut ei solvas de suo, optes, quam aliquid horum.

XXXVI. 1. *ut captivitate — eripiat:* si forte captus fuisset: nam captum non fuisse, sed humeris filii ex urbe ablatum constat. Attigerat haec III, 37, 1. Ceterum cf. Heynii Exc. XVII ad Virgil. Aen. II. *Quis Siculo* etc. cf. ad III, 37, 2 not.

2. *nihil Deciis.* P. Decio Muri, patri et filio, priori bello latino a. u. 414, posteriori bello samnitico a. u. 457 s. 458. Nepotem recentiores quidam addunt, sed perperam. Cf. Viri docti notam ad Eberhardi Zustand der schönen Wiss. bey

den

XXXVII. Calliſtratum aiunt, ita certe Hecaton auctor eſt, quum in exſilium iret, in quod multos ſimul cum illo ſeditioſa civitas et intemperanter libera expulerat, optante quodam, ut Athenienſibus neceſſitas reſtituendi exſules eſſet, abominatum talem reditum. Rutilius noſter animoſius. quum quidam illum conſolaretur, et diceret inſtare arma civilia: brevi futurum, ut omnes exſules reverterentur:
Quid tibi, inquit, mali feci, ut mihi peiorem redi- 2
tum, quam exitum optares? Malo, ut patria exſilio meö erubeſcat, quam reditu moereat. Non eſt iſtud exſilium, cuius neminem non magis, quam damnatum pudet. Quemadmodum illi ſervaverunt bonorum civium officium, qui reddi ſibi penates ſuos noluerunt clade communi, [a] quia ſatius erat duos ini-

a. *quia ſatius erat duos iniquo malo affici q. o. p.* Recte e codd. omnibus vindicavit Gron. contra emendatores, qui reponere maluere alii *ſontico*, alii *inique* etc. *Unico* invaſerat vulgatas. An *iniquum malum*, ait Gron., minus bene dicitur, quam *magnum malum*, *meritum malum*, *maturum malum?* Mox *opprimi* non comparet in cod. Naz., ſed abeſſe

den Römern, Altonae 1801. p. 58 ſqq.

XXXVII. 1. *Calliſtratum aiunt — reditum:* oratorem eximium et imperatorem non contemnendum, Athenienſem, qui cauſſa ſuper Oropo peroranda tale Demoſtheni eloquentiae, quale Herodotus hiſtoria ſua recitanda Thucydidi hiſtoriae ſtudium iniecit, ut ex Demetrio magneſio refert Pſeudoplutarch. p. 844. b. ſqq., ex Hermippo Gellius III, 13. Demoſthenes eum magni fecit: interrogatus enim, uter eſſet melior orator, ipſene an Calliſtratus, reſpondit: *ἐγὼ μὲν γραφόμενος, Καλλίςρατος δὲ ἀκουόμενος.* Egregie de patria meritus capitis damnatus in exilium abiit. Ex quo quum invito populo rediiſſet, ad ſupplicium raptus eſt. Cf. Ruhnkenii Hiſtoria critic. Oratt. Graec. in Reisk. edit. Oratt. graec. Vol. VIII p. 140. ſq. *Rutilius.* cf. ad V, 17, 2. *inſtare bella civ.* inter Marium et Sullam.

2. *quia ſatius erat duos* ſc. Calliſtratum et Rutilium. Simi-

3 quo malo affici, quam omnes publico: ita non ſervat grati hominis affectum, qui bene de ſe merentem difficultatibus vult opprimi, quas ipſe ſubmoveat: qui etiamſi bene cogitat, male precatur. Ne in patrocinium quidem, nedum in gloriam eſt, incendium exſtinxiſſe, quod feceris.

XXXVIII. In quibusdam civitatibus impium votum ſceleris vicem tenuit. Demades certe Athenis eum, qui neceſſaria funeribus venditabat, damnavit, quum probaſſet magnum lucrum optaſſe: quod contingere illi ſine multorum morte non poterat. Quaeri tamen ſolet, an merito damnatus ſit. Fortaſſe optavit, non ut multis venderet, ſed ut care: ut
2 parvo ſibi conſtarent, quae venditurus eſſet. Quum conſtet negotiatio ex emto et vendito, quare votum eius in unam partem trahis, quum lucrum ex utraque ſit? Praeterea omnes licet, qui in iſta negotiatione ſunt, damnes: omnes enim idem volunt, id eſt, intra ſe optant. Magnam hominum partem damnabis. cui enim non ex alieno incommodo lucrum? ᵃ Miles bellum optat, ſi gloriam. agricolam anno-

abeſſe vix bene poteſt. exſtat quoque in aliis mſſ.: Gron. tamen a librariis eſſe profectam hanc vocem contendit. Dicitur, ait, per intellectum verbi ſubſtantivi, legitque: *in difficultatibus vult.* Sed durum id eſſe quivis videt, et quaeſo quidni et in cod. Naz. ſcribendo socordiâ quadam librarium bonum quandoque ſubrepente illud *opprimi* elabi poterat?

a. *Miles bellum optat, ſi gloriam* ſc. optat. Sic reſtituit Gron. e cod. Naz. Olim: *optat in gloriam*, uti omnes fere

Similia alia refert Valer. Max. V, 3. Plut. de exilio etc.

XXXVIII. Impia ſunt talia gratorum vota: ſceleris adeo vicem tenent in quibusdam civitatibus.

1. *Demades*, orator Athenienſis, Phocionis coaevus, mortuus eſt Ol. 115, 2. Cf. de eo Ruhnk. l. l. p. 150 ſq. Simile romanum narret Valer. Max. VIII, 1. Sueton. Tib. 2. *qui neceſſaria* — *ven-*

annonae caritas erigit. eloquentiae exceptat pretium litium numerus. medicis gravis annus in quaestu est. institores delicatarum mercium iuventus corrupta locupletat. nulla tempestate, nullo igne laedantur tecta: iacebit opera fabrilis. Unius votum deprehensum est, omnium simile est. An tu Arruntium et Ate-

re codd.: unde Pinc. *inglorium agricolam annonae caritas erigit.* Muretus: *Miles bellum optat. Agricolam a. c. e. Erigit* bene habet: moneo, ne *exigit* emendes. Mox *eloquentiae exceptat pretium litium numerus.* Sic cod. Naz. Col. unus pal. et Erasmicus: unde Erasmus quoque in editione. Praefero hanc lectionem ei, quam alii codd. et priscae edd. dabant: *exoptat.* Valet itaque analogice *excepto* i. q. comparo, quaero. Sed exemplum adhuc quaero, nec credo lectionem esse genuinam. Muretus temere coniecturam suam in textum immisit: *eloquens captat pretium ex litium numero.* Lipsii coniecturas libens omitto. Bentleius ad Horat. Carm. I, 34, 13. Vol. I. p. 89. 90. ed. lips. emend.: *eloq. exaltat.* Exspectes etiam hic concretum, ut militem etc. habemus: hinc sensum Muretus, ut fuit homo sagacissimus, bene cepisse videtur, verba non item.

— *venditabat*, ὁ ἐνταφιοπώλης, qui fascias (τελαμῶνας, ταινίας) ad funera a capite ad pedes vincienda, unguenta, coronas etc. venditabat. cf. Brunckii Anal. To. III. p. 169. nr. 96. Fortasse et haec Hecaton huius quaestionis gratia retulerat. *Quaeri — sit.* Factum hoc esse videtur quoque in scholis rhetorum et declamationibus: ubi saltem his rebus idoneus locus erat.

3. *institores.* cf. ad VI, 17, 1. *delicatarum mercium,* serici, coae vestis, unguentorum, margaritarum etc. L. *Unius*, pollinctoris istius, quem Demades damnavit. *Arruntium et Aterium:* tantum ex hoc loco hos noscimus: nam qui e Tacito laudantur, cognomines quidem sunt, sed alii. Heredipetae iam ex Horatii II Serm. 5 noti sunt: cf. Consol. ad Marc. 19. Gataker ad Antonin. VI, 59. *designatores* qui funera comitabantur, disponebant, ordinabant: cf. Lipsium de Amphitheatr. c. 15. *Libitinarios* qui funera efferenda conducebant et cetera in hunc apparatum. Simili fere munere funguntur Londini the undertakers. Nomen his hominibus dedit Libitina i. e. Venus, ad rem funebrem traducta, fortasse quod casu quodam tabernae, ubi necessaria funeribus efferendis prostabant, eius templo adiace-

Aterium, et ceteros qui captandorum teſtamentorum artem profeſſi ſunt, non putas eadem habere,
4 quae deſignatores et libitinarios, vota? illi tamen quorum mortes optent, neſciunt: hi familiariſſimum quemque, [b] ex quo propter amicitiam rei plurimum eſt, mori cupiunt. Illorum damno nemo vivit: hos quisquis differt, exhaurit. Optant ergo, non tantum ut accipiant, quod turpi ſervitute meruerunt,
5 ſed etiam ut tributo gravi liberentur. Non eſt itaque dubium, quin hi magis quod damnatum eſt in uno, optent: quibus quisquis morte profuturus eſt, vita nocet. Omnium tamen iſtorum tam nota ſunt vota, quam impunita. Denique ſe quisque conſulat, et in ſecretum pectoris ſui redeat, et inſpiciat quid tacitus optaverit. quam multa ſunt vota, quae etiam ſibi ſateri pudet! quam pauca, quae facere coram teſte poſſimus!

XXXIX. Sed non, quidquid reprehendendum, etiam damnandum eſt: ſicut hoc votum amici, quod in

b. *ex quo propter amicitiam rei plurimum eſt.* Sic omnes codd. et edd. Gruterus tamen coni. *ſpei plurimum eſt,* quae emendatio textum editionum inſequutarum invaſit. Pincianus quoque emendavit, *cum quo propter rem amicitiae pl. e.* Sed vulgata ſtare poteſt: *plurimum rei eſt* ſignificat: multas opes inde exſpectat, rem familiarem amici ſibi fore heredipeta ſperat.

iacerent. cf. Plut. Quaeſt. rom. c. 23. To. VIII p. 323 ſq. Hutten., qui etiam ſtatuam Ἀφροδίτης ἐπιτυμβίας Delphis huc trahit, neſcio quo iure. In huius Libitinae templum morientium nomine nummus inferri ſolebat e Servii Tull. inſtituto: unde tabellae mortalitatis confici poterant. Dionyſ. Halic. IV. c. 15 p. 676 Reisk.

4. *Damno.* nihil enim libitinariis tollitur, etſi non additur. *hos — exhaurit:* quisquis ſpem heredipetarum non cito implet morte, exhaurit eos, quia munera aſſidue mittunt et ut tributa pendunt. L.

XXXIX. 1. *damnandum eſt*

in manibus eſt, male utentis bona voluntate, [a] et in id vitium incidentis, quod evitat; nam dum gratum animum feſtinat oſtendere, ingratus eſt. Hic, ait, in poteſtatem meam recidat, gratiam meam deſideret, ſine me ſalvus, honeſtus, tutus eſſe non poſſit. tam miſer ſit, ut illi beneficii loco ſit, quidquid redditur. Haec diis audientibus! Circumveniant illum domeſticae inſidiae, quas ego poſſim ſolus opprimere. inſtet potens inimicus et gravis, infeſta turba nec inermis, et creditor urgeat et accuſator.

XL. Vide quam ſis aequus! horum optares nihil, ſi tibi beneficium non dediſſet. Ut alia taceam, quae graviora committis, peſſima pro optimis referendo, hoc certe delinquis, quod non exſpectas ſuum cuiusque rei tempus: quod aeque peccat, qui non ſequitur, quam qui antecedit. Quomodo non ſemper beneficium recipiendum eſt, ſic non utique reddendum. Si mihi non deſideranti redderes, ingratus eſſes: quanto ingratior es, qui deſiderare me cogis? Exſpecta. quare ſubſidere apud te munus meum non vis? [a] quare obligatum moleſte fers? quare, quaſi cum acerbo foeneratore, ſignare parem properas? Quid mihi negotium quaeris? quid in me deos immittis? quomodo exigeres, qui ſic reddis?

XLI.

a. *et in id vitium incidentis.* E cod. Naz. illud *vitium* petitum et textui iam a Grutero redditum. — a. *quare obligatum moleſte fers?* Sic omnes codd. et plurimae edd. At Muretus: *obligatus* etc. Mox *ſignare parem* omnes ſcripti, omiſſa vulgata: *rationem.*

eſt ſententia iudicis, exemplo illius Demadis. L. *quod in manibus eſt*, de quo nunc disquiſitio eſt. *Hic* qui bene de me meritus eſt.

XL. 2. *Si mihi non — eſſes.* quoniam non tamquam beneficium ſed tamquam commodatum quid ſolveres. *ſubſidere* haerere et remanere. L. *ſignare.* Signantur rationes, quum finiuntur: quum bene dispunctae et pares factae comprobantur.

XLI. Ante omnia ergo, Liberalis, hoc discamus, beneficia secure debere, et occasiones reddendorum observare, non manu facere: hanc ipsam cupiditatem primo quoque tempore liberandi se, meminerimus ingrati esse. Nemo enim libenter reddit, quod invitus debet: et qnod apud se non vult esse, onus
2 iudicat esse, non munus. Quanto melius ac iustius, in promtu habere merita amicorum: et offerre, non ingerere, nec obaeratum se iudicare? quoniam beneficium commune vinculum est, et inter se duos alligat. Dic, Nihil moror, quo minus tuum revertatur ad te: opto hilaris accipias. si necessitas alterutri nostrum imminet, fatoque quodam datum est, ut aut tu cogaris beneficium recipere, aut ego accipere, det potius qui solet. Ego paratus sum. *Nulla mora in Turno!* ostendam hunc animum, quum primum tempus advenerit: interim dii testes sunt.

XLII. Soleo, mi Liberalis, notare hunc in te affectum, et quasi manu prendere, verentis et aestuantis, ne in ullo officio sis tardior. Non decet gratum animum solicitudo, [a] contra summa fiducia sui, et ex

a. *contra summa fiducia sui.* Sic omnes codd. et edd. praeter Muretum, qui *sed contra* ex ingenio addidit. Mox *tamquam convicium est, recipe quod debeo. Hoc pr.* etc. Rubenii est coniectura codicis Naz. Leod. et aliorum auctoritate adiuta: hi enim praestabant *tam*, alii *tamen*, alii *tam*, unus Leodiensis *tamquam* i. e. apud Senecam, exempli caussa, quod hic locum habet. *recipe*, non *recipere*, *quod debes* Naz., aliique: unde *debeo* et Gron. et Ruben. recte fecere; nam *s* et o saepe propter ductuum similitudinem in codd. confundi constat. Gronovius emendabat: *Inter*

tur. Imo illa ipsa verba videntur subscripsisse in codicis paginis, *par ratio*. L.

XLI. Occasio reddendi beneficii exspectanda est. — 1. *manu facere* i. opera nostra arcessere. Cf. ad Consol. ad Marc. c. 19, 2.

2. *Nulla mora in Turno.* Est hemistichium Virgilii Aen. XII, 11.

XLII. 1. *manu prendere:* similis

ex conſcientia veri amoris dimiſſa omnis anxietas.
Tanquam convicium eſt, recipe, quod debeo. hoc
primum beneficii dati ſit ius, ut recipiendi tempus
eligat, qui dedit. At vereor, ne homines de me ſe- 2
quius loquantur. Male agit, qui famae, non con-
ſcientiae gratus eſt. Duos iſtius rei iudices habes:
te, quem non potes fallere; et illum, quem potes.
Quid ergo, ſi nulla intervenerit occaſio? ſemper de-
bebo? Debebis: ſed palam debebis, ſed libenter de-
bebis, ſed cum magna voluptate apud te depoſitum
intueberis. Poenitet accepti beneficii, quem non-
dum redditi piget. quare qui tibi dignus viſus eſt, a
quo acciperes, indignus videatur, cui debeas?

XLIII. In magnis erroribus ſunt, qui ingentis ani-
mi credunt, proferre, donare, plurium ſinum ac do-
mum replere: quum iſta interdum non magnus ani-
mus faciat, ſed magna fortuna. Neſciunt, a quanto
interim maius ac difficilius ſit capere, quam fundere.
Nam ut nihil alteri detraham, quoniam utrumque ubi
ex virtute ſit, par eſt: non minoris eſt animi benefi-
cium debere, quam dare. eo quidem operoſius hoc
quam illud, quo maiore diligentia cuſtodiuntur acce-
pta, quam dantur. Itaque non eſt trepidandum, 2
quam cito reponamus, nec procurrendum intempe-
ſtive:

Interim, i. e. interdum, *convicium eſt, recipe quod debeo. Hoc pr.* etc. Eraſmus et aliae edd. vulgg. praeſtant: *Tam cum vitio eſt, recipere quod non debes, quam non dare, quod debes. Hoc benef. pr.*, omnibus tamen codd. repugnantibus. — a. *quanto interim maius* etc. Sic omnes codd. et ſic fere Eraſmi editio, quae tamen perperam ordinem verborum inverſum habet ſic: *q. m. ac d. interim ſit* etc.

ſimilis eſt noſtra phraſis: mit Händen greifen, de rebus, quae certae ſunt, et quas velut manu tangimus et tenemus. Seneca de Tranquill. c. 1. quaedam in aperto poſita, quae manu prenderem. L. *Tanquam* exempli cauſſa, ut hoc utar. XLIII. 1. *Plurium ſinum.*

Ita

ſtive: quia aeque delinquit, qui ad referendam gratiam ſuo tempore ceſſat, quam qui alieno properat. Poſitum eſt illi apud me: nec illius nomine, nec meo timeo. Bene illi cautum eſt: non poteſt hoc beneficium perdere, niſi mecum, immo ne mecum quidem.
3 Egi illi gratias, id eſt, retuli. Qui nimis de beneficio reddendo cogitat, nimis cogitare alterum de recipiendo putat: [b] praeſtet ſe in utrumque facilem: ſi vult recipere beneficium, referamus, reddamusque laeti. Illud apud nos cuſtodiri mavult: quid theſaurum eius eruimus? quid cuſtodiam recuſamus? dignus eſt, cui utrum volet, liceat. Opinionem quidem et famam eo loco habeamus, tanquam non ducere, ſed ſequi debeat.

b. *praeſtet ſe in utrumque ſ.* Pinciani et Gruteri codd. ſic dabant, non, *praeſtat eſſe in utrumque ſ.*

Ita enim mos, togae ſinum expandere, et in eum recipere donata: ſinum implere minoribus donis aut pecunia: domum ornamentis alioque inſtructu. L. *ubi ex virtute fit, par eſt.* Vitia paria eſſe Stoicis, ita et virtutes, notum dogma. Lipſii Manuduct. in philoſ. ſtoic. III, 4.

2. *Poſitum eſt illi* beneficium *apud me:* quaſi depoſitum. Haec abrupta apud Senecam frequentia ſunt. *immo ne mecum quidem.* vel me mortuo, ei erepto, beneficium non perdit, quoniam animus gratus ſupererit, quem etiam in meos oſtendere poterit.

3. *ducere* praeire et nos ad eam adſpicere. *ſequi.* Ex benefactis bona erit: ſi non ſtatim, tardius: ſi non apud omnes, ſaltem peritos et bonos. cf. Epiſt. VII, 8. 9. et ſimilia apud Iacobs ad Anal. Brunckii I. p. 151.

L. AN-

L. ANNAEI SENECAE AD AEBUTIUM LIBERALEM

DE BENEFICIIS

LIBER VII.

Argumentum et Ordo.

Similia prioribus, Quaestiunculae, et subtilibus utilia tamen mixta. Illud principio serium, coërcendam curiositatem, et nimiam sciendi cupidinem: animum potius ad mores et Virtutem, id est, Sapientiam mittendum. Ex verbi deinde occasione Quaestio, An aliquis donare Sapienti possit, cum eius sint omnia? ait posse, quia animo quidem, non usu tamen omnia possidet. Altera, An qui tentavit reddere beneficium, reddiderit: ita, sed tamen iterum iterumque conandum docet. Tertia, An quod a viro bono acceperis, eidem iam malo reddes? Reddes, sed cum cautione, ne illa quibus male, et in suam alienamve noxam utatur. Quarta, Numquid oblivisci datorem beneficii sui oporteat? Non omnino, et posse tenere memoria ait, immo et interdum exigere. Ultima, Quomodo ferendi ingrati? placido animo, mansueto, magno. L.

I. Bonum, mi Liberalis, habeas animum volo: In

I. Promittit se, quae non dixerit, additurnm, et prae- missis, quae regunt mores, iucunda aut ingenium exer- centia

In manibus terrae. Non hic te carmine longo,
Atque per ambages et longa exorsa tenebo.

[a] Reliqua hic liber cogit, et exhausta materia, circumspicio, non quid dicam, sed quid non dixerim. Boni tamen consules quidquid superest, quum tibi superfuerit. Si voluissem lenocinari mihi, debuit paulatim opus crescere, et ea pars in finem reservari,
2 quam quilibet etiam satiatus appeteret. Sed quidquid maxime necessarium erat, [b] in primum congessi: nunc si quid effugit, recolligo. Nec mehercule, si me interrogas, nimis ad rem existimo pertinere, ubi dicta sint quae regunt mores, persequi cetera, non in remedium animi, sed in exercitationem inge-
3 nii inventa. Egregie enim hoc dicere Demetrius Cynicus,

a. *Reliqua hic liber cogit, et exh.* Sic omnes codd. qui τὸ et addunt. — b. *in primum congessi.* Sic Naz. aliique, qui nec *statim cong.*, quod vulg. habent, nec *statum*, quod etiam edd. nonnullae habent, agnoscit.

centia persequuturum, ad exemplum Demetrii Cynici. — 1. Versus sunt Virgilii Ge. II, 45 sq. ubi edd. habent: *carmine ficto*, quae poetae quidem apta sunt, sed nostro ut philosopho aptius erat, *longo*, quod ipse suo iure mutavit: nam lectio varians non est.

3. *Demetrius Cynicus* amicus Senecae. cf. de Provid. III, 3 not. Addas post Fabricii Bibl. Graec. Vol. III. p. 515 Harl. Burignii Memoire sur Demetrius le Cynique in Histoire de l' Acad. des Inscript. To. 38 p. 179 sq. Ceterum conferri meretur cum his Demetrii dictis Senecae Epist. 94. *Plus prodesse — ad manum.* Recte monet Uptonus ad Epicteti manuale init. Stoicorum, e. c. Epicteti, M. Antonini, quorum loca huc spectantia adduxit, hoc inprimis fuisse, ut suos subinde monerent, praecepta quaedam sapientum, *τὰ καιριώτατα καὶ ἀναγκαιότατα* in animis quotidiana meditatione revolvant. Eodem etiam more usus est Epicurus, cuius *κύριαι δόξαι* apud Diogenem Laert. X, 139 sq. leguntur. Praeceptum autem hocce e Socratis schola originem ducere suam patet, et Aristippi responso, quod Lipsius ad h. l. e Diog. Laert. II, 71 laudat, non qui multa,

nicus, vir meo iudicio magnus, etiamsi maximis com-
paretur, solet: „Plus prodesse, si pauca praecepta
sapientiae teneas, sed illa in promtu tibi et in usu sint,
quam si multa quidem didiceris, sed illa non habeas
ad manum. Quemadmodum, inquit, magnus lu- 4
ctator est, non qui omnes numeros nexusque perdi-
dicit, quorum usus sub adversario rarus est, sed qui
in uno se aut altero bene et diligenter exercuit, et
eorum occasiones intentus exspectat: nec enim re-
fert, quam multa sciat, si scit quantum victoriae sa-
tis est: sic in hoc studio multa delectant, pauca vin-
cunt. Licet nescias, quae ratio Oceanum effundat 5
ac revocet: quare septimus quisque annus aetati si-
gnum imprimat: quare latitudo porticus ex remoto
spectantibus, non servet proportionem suam, sed

ta, sed qui utilia legant discantque, studiosos et eruditos esse, confirmatur.

4. *Quemadmodum — omnes numeros — exspectat.* Palaestrae verbum in motibus illis et formatione flexuque membrorum. Bene laudat Lipsius Quintil. Inst. Orat. XII, 2, 12 quae apta sane etiam sunt ad Demetrii sensum. Eius verba sunt haecce: Et ut palaestrici doctores illos quos numeros vocant non idcirco discentibus tradunt, ut his omnibus in ipso luctandi certamine utantur: sed ut subsit copia illa, ex qua unum aut alterum, cuius se occasio dederit, efficiant. — *nexusque* in lucta: dicunt aliter nodos et ligaturas. Multa huius generis iunxit Philostratus Imaginum lib. II. p. 819, resupinationes, pedis malleolum calce percutere, manum contorquere, medio corpore prehensum de terra tollere vel prosternere (qua re *ἀθλητὴς ἀμεσολάβητος* apud Nilum de octo vitiis p. 367 athleta inexpugnabilis dicitur) supplantare s. pedes auferre etc. *vincunt*, rem confirmant, affectus et vitia domant.

5. *quae ratio — revocet.* fluxum et refluxum maris dicit. *quare septimus — imprimat.* ad gradus vel *κλιμακτῆρας* aetatum adspirare videtur, observante Lipsio, in quibus antiquitus proditum, septimo quoque anno mutationem

ultima in angustias coëant, et columnarum [c] novissime intervalla iungantur: quid sit, quod geminorum
6 conceptum separet, partum iungat. utrum unus concubitus spargatur in duos, an toties concepti sint: cur pariter natis fata diversa sint, maximisque rerum spatiis distent, quorum inter ortus minimum interest. Non multum tibi nocebit transisse, quae nec licet scire, nec prodest. Involuta veritas in alto latet. Nec de malignitate naturae queri possumus: quia nullius rei difficilis inventio est, nisi cuius hic unus
7 inventae fructus est, invenisse. Quidquid nos meliores

c. *novissime* omnes codd. et edd. praeter Mureti, qui Pinciani coniecturam recepit, et subsequentium edd.

tionem aut discrimen evenire, sive ut revera corpori aliquod signum sit, anno septimo dentibus cadentibus et nascentibus, bis septimo pubertate erumpente etc., qua de re conferri iubet Lipsius Philonem de opificio Mundi, sive septimo quoque anno aetas infantis, pueri, adolescentis etc. designatur, sive morbus, periculum mutatione imminet homini. Cf. Varro A. Gellii III, 10. *quare latitudo — iungatur.* Iam Lucretius IV, 428 sq: Porticus aequali quamvis est denique ductu, Stansque in perpetuum paribus suffulta columnis, Longa tamen parte ab summa cum tota videtur, Paullatim trahit angusti fastigia coni, Tecta solo iungens, atque omnia dextera laevis: Donicum in obscurum coni conduxit acumen. cf. Seneca Nat. Qu. I, 3.

6. *utrum unus concubitus — sint.* Iam Hippocrates de natura pueri p. 248. Opp. Genevae 1657. fol. affirmat: *δίδυμα δὲ γίνονται ἀφ' ἑνὸς λαγνεύματος ὧδε* etc., ubi explicat. *verum,* quae iis accidunt, quibusque occupantur. *Involuta — latet.* Socrates, Democritus, Anaxagoras, Empedocles, omnes paene veteres rerum obscuritatem conquesti sunt: Democritus in puteo demersam esse veritatem aiebat, Lactantio referente Institut. III, 27. Diog. Laert. IX, 44. 72 not. Menag. Nec aliam fovit sententiam Empedocles. cf. Sturzii Empedocles Agrigentin. p. 486 sq.

7. Quae sequuntur Stoae et Cynismi, nam hae sectae fere

liores beatosque facturum eſt, aut in aperto, aut in proximo poſuit. Si animus fortuita contemſit, ſi ſe ſupra metum ſustulit, nec avida ſpe infinita complectitur, ſed didicit a ſe petere divitias: ſi deorum hominumque formidinem eiecit, et ſcit non multum eſſe ab homine timendum, a Deo nihil: ſi contemtor omnium, quibus torquetur vita, dum ornatur, eo perductus eſt, ut illi liqueat, mortem nullius mali eſſe materiam, multorum finem: ſi animum virtu- 8
ti conſecravit, et, quacunque vocat illa, planum putat: ſi, ſociale animal et in commune genitus, mundum ut unam omnium domum ſpectat, et conſcientiam ſuam diis aperit, ſemperque tanquam in publico vivit: [d] ſe magis veritus quam alios, ſubductus ille tempeſtatibus, in ſolido ac ſereno ſtetit, conſummavitque ſcientiam utilem, atque neceſſariam. reliqua oblectamenta otii ſunt. Licet enim iam in tutum retracto animo, ad haec quoque excurrere, cultum, non robur, ingeniis afferentia."

d. *ſe magis*, non, *ſi ſe m.*, cod. Naz., qui mox *conſummavitque*, ubi vulgg. τῷ *que* carent.

fere nihil diſtabant, ſententiae tam praeclarae ſunt, ut parum mireris, quod Demetrium verbis factisque eas referentem et Senecae et omnis praeſtantiſſimi aetatis iſtius nominis, Thraſeae Paetique (Tacit. Ann. XVI fin.) amore et admiratione ſua digniſſimum cenſuerint. *a Deo nihil:* deus enim, Stoae praeceptis, neque vindicat neque nocet. *Omnium* e. c. divitiarum, gloriae.

8. *planum*, aequum: viam commodam eſſe credit. *ſi* tamquam *ſociale.* Iam Socrates, Cicerone Tuſc. Qu. V, 37 teſte, mundanum ſe eſſe dixit: eumque ſequuti ſunt omnes fere philoſophi, inprimis Stoici. cf. Lipſii Phyſiol. Stoic. I, 8. *tempeſtatibus* i. affectibus, erroribus vitiisque. Sapiens deſcribitur, qui, ut virtus illa Heſiodea, in firmo, alto ideoque ſereno loco ſtat.

II. Haec Demetrius nôster utraque manu tenere
proficientem iubet. haec nusquam dimittere, immò
affigere et partem ſui facere, eoque quotidiana medi-
tatione perduci, ut ſua ſponte occurrant ſalutaria, et
ubique ac ſtatim deſiderata praeſto ſint, et ſine mora
ulla veniat illa turpis honeſtique diſtinctio, ſciatque
nec malum eſſe ullum niſi turpe, nec bonum niſi ho-
2 neſtum. Hac regula vitae opera distribuat: ad hanc
legem et agat cuncta, et exigat: miſerrimosque mor-
talium iudicet, in quantiscunque opibus refulgebunt,
ventri ac libidini deditos, quorum animus inerti otio
torpet. Dicat ipſe ſibi: Voluptas fragilis eſt, brevis,
faſtidio obiecta: quo avidius hauſta eſt, citius in con-
trarium recidens, cuius ſubinde neceſſe eſt aut poe-
3 niteat, aut pudeat. In qua nihil eſt magnificum, aut
quod naturam hominis, diis proximi, deceat: res hu-
milis, membrorum turpium ac vilium miniſterio ve-
niens, exitu foeda. Iſta eſt voluptas et homine et vi-
ro digna, non implere corpus, nec ſaginare, nec cu-
4 piditates irritare, quarum tutiſſima eſt quies: ſed per-
turbatione carere, et eà quam hominum inter ſe ri-
xantium ambitus concutit, et eà quae intolerabilis ex
alto

II. Illa quae regunt mores in promtu ſunt tenenda, ut ſapientiam conſequaris. Sapienti autem ſunt omnia, non tamen ut Alexandro aliisque. — 1. *proficientem*, qui in via ad ſapientiam eſt, qui iam promovit aliquid et profecit. cf. Lipſii Manuduct. in philoſ. ſtoic. II, 9.

2. *Dicat ipſe ſibi* etc. Haec eſſe contra Epicureos directa, facile apparet. Saepe autem noſter hos reprehendit atque refutat, quia ſuo tempore vitiis cuiuscunque generis ſcatente Epicureiſmus perperam intellectus multis aſſeclis gaudebat. Verbo moneo, reſpexiſſe videri ad Xenoph. Memorab. Socr. II, 1.

4. *et eà — concutit*, excitat. Duplicem perturbationem hic facit, a terra et a coelo. Illam, quae ex opibus, honoribus, ſpe metuque, ut verbo dicam, rerum humanarum proficiſcitur:

alto venit, ubi de diis famae creditum eſt, vitiisque illos noſtris aeſtimavimus. Hanc voluptatem aequalem, intrepidam, nunquam ſenſuram ſui taedium, percipit hic quem deformamus quummaxime: qui, 5
ut ita dicam, divini iuris atque humani peritus, praeſentibus gaudet, ex futuro non pendet. nihil enim firmi habet, qui in incerta propenſus eſt. Magnis itaque curis exemtus, et distorquentibus mentem, nihil ſperat, aut cupit, nec ſe mittit in dubium, ſuo contentus. Nec illum exiſtimes parvo eſſe conten- 6
tum. omnia illius ſunt non ſic, quemadmodum Alexandri fuerunt: cui, quanquam in litore maris rubri ſteterat, plus deerat quam qua venerat. illius ne ea quidem erant, quae tenebat, aut vicerat, quum in Oceano Oneſicritus praemiſſus explorator erraret, et

 bella

tur: iſtam, quae a ſuperſtitione oritur et prava opinione de Diis, quos ſibi ſimiles faciunt homines, vitiis dediti, irati, ut et iſti ſint ultores vindicesque fulmine armati et apud inferos etiam tamquam tortores collocati. *hic quem — quummaxime* i. ſapiens ſtoicus.

5. *diviniiuris atque humani* i. philoſophiae. *Divina* enim continent phyſicam et theologiam naturalem, *humana* dialecticam et moralem. cf. Erneſti Cl. Cic. Divinus. Scit itaque quum quae de mundo diisque homo cognoſcere poſſit, et quomodo Dii colendi, tum nihil niſi turpe eſſe malum, nec bonum niſi honeſtum, ideoque quid homines debeat, atque quid ſibi aliisque debeat.

6. *Alexandri.* Similia vide Epiſt. 91, 17. 94, 61 etc., ubi iam notavimus, inquiorem iuſto fuiſſe Senecam in Alexandrum. *Oneſicritus.* Proprie Nearchum, non Oneſicritum praefuiſſe expeditioni, qua ante Chr. 326. terminos imperii ſui orientem et meridiem verſus explorari voluit Alexander, docet Arrianus in Exped. Alex. M. VI, 2, 6 ed. lipſ. 1798. Noſter tamen, uti etiam poſtea Plinius, ab Oneſicrito ipſo in hunc errorem abducti ſunt, quippe qui in libro ſuo de rebus geſtis Alexandri mentitus erat, ſe claſſi praefuiſſe, quae per Indum Oceanumque usque ad

7 bella in ignoto mari quaereret. Non ſatis apparebat inopem eſſe, qui extra naturae terminos arma proferret? qui ſe in profundum, inexploratum et immenſum, aviditate caeca prorſus immitteret? Quid intereſt, quot eripuerit regna, quot dederit, quantum terrarum tributo premat? tantum illi deeſt, quantum cupit.

III. Nec hoc Alexandri tantum vitium fuit, quem per Liberi Herculisque veſtigia felix temeritas egit, ſed omnium quos fortuna irritavit implendo. Cyrum et Cambyſen, et totum regni Perſici ſtemma percenſe. quem invenies, cui modum imperii ſatietas fecerit? qui non vitam in aliqua ulterius procedendi cogitatione finierit? Nec id mirum eſt. a quidquid cupiditati

a. *quidquid cupiditati contingit.* Sic codd. Grut. omnes: non, *contigit*, vulgg.

ad oſtia Euphratis et Tigris navigaverit, quamquam nonniſi uni navi praefuiſſe manifeſtum ſit. Ceterum periplum iſtum Nearchi conſervatum Arriano in Indicis egregie illuſtravit Wilh. Vincentus (the voyage of Nearchus from the Indus to the Euphrates etc. London 1797.) et bene edidit Schmieder Halis 1798. De Oneſicrito cf. Fabric. Bibl. Gr. To. III. p. 47. 523 Harl. *Bella* vero Alexandrum *in ignoto mari* quaeſiviſſe, et *in profundum ſe immiſiſſe*, negat hiſtoria. cf. Arriani Indic. c. 32, 9 ſq. *extra naturae terminos* declamatorie expreſſa ſunt, quaſi cum terris natura defineret et Oceanus ignotus et immotus, caligo et chaos deinde eſſent. cf. ad Tacit. de morib. Germ. c. 45 not.

1. *quem per Liberi Herculisque — egit.* Fabulis de Bacchi et Herculis expeditionibus uſi ſunt ſcriptores de rebus geſtis Alexandri M. et adulatores: nec ingrata ei fuit haec comparatio cum iſtis diis inprimis propterea, ut milites ſuos aemulatione quadam rerum ab iſtis geſtarum alacriores redderet ad longinquiorem ſecum expeditionem ſubeundam. cf. Schmieder ad Arriani Indic. c. 1, 7. *implendo* vota, indulgendo. *Cyrum* et eius filium *Cambyſen* et omnes inſequutos reges Perſarum usque ad Darium Codomannum, qui omnes fere expugnare aliena voluerunt per totam vitam.

piditati contingit, penitus hauritur et conditur. nec 2
intereſt, quantum eo quod inexplebile eſt, congeras. Unus eſt ſapiens, cuius omnia ſunt, nec ex difficili tuenda. Non habet mittendos trans maria legatos, nec metanda in ripis hoſtilibus caſtra, non opportunis caſtellis diſponenda praeſidia: non opus eſt legione, nec equeſtribus turmis. Quemadmodum dii 3
immortales regnum inermes regunt, et illis rerum ſuarum ex edito tranquilloque tutela eſt: ita hic officia ſua, quamvis latiſſime pateant, ſine tumultu obit: et omne humanum genus, potentiſſimus eius optimusque, infra ſe videt. Derideas licet: ingentis ſpiritus 4

 res

2. *Unus eſt ſapiens* etc. Sapientis ſequitur deſcriptio, quem aliquoties iam vidimus a Stoicis propoſitum eſſe, ut docerent, quae quantaque virtus imperiumque rationis poſtulent: quod ut manifeſtius ostenderent, omnia illa, quibus homo Deo vel maxime proximus fieri poſſit, in eum congeſſerunt, tamquam exemplar, ad cuius ſimilitudinem cuique annitendum eſſet. Qua in re non multum abſunt ab eo conſilio, quo et noſtrae religionis doctores inde ab antiquiſſimo tempore uſi ſunt, ut Chriſtum nobis exemplar, quod imitaremur, commendarent et proponerent. Hinc orta ſunt illa paradoxa de ſapiente, quae Cicero expoſuit in libello, Paradoxa, inſcripto, et de fin. III, 22. cf. Tiedemanni Syſtem der ſtoiſchen Philoſ. III, 270 ſqq. *in ripis* romano ritu eius temporis: in terminis imperii caſtra et caſtella erant ad ripas Euphratis, Danubii et Rheni contra Parthos, Dacos et Germanos.

4. *Derideas licet.* Quia inſolito more paradoxa ſua de ſapiente pronuntiarent Stoici, riſum adverſariorum evitare vix potuere, qui hominum, praeſertim ſui aevi corrupti imbecillitatem ac vitioſitatem intuentes, conſilio, quo elata fuere, prorſus neglecto, praeter faſtum, verborum quoque alia diverſaque ſignificatione adhibitorum uſum captarent, cupidinemque Stoae inſolita novaque dicendi et argutius quam clarius defendendi, calumniarentur atque deriderent. Cf. Horat. Serm. I, 3. Quod vero plerumque eveniſſe conſtat iis, qui philoſophiae hiſtoriam callent, et nuper Kantii Criti-

res est, quum Orientem Occidentemque lustraveris animo, quo etiam remota et solitudinibus interclusa penetrantur, quum tot animalia, tantam copiam rerum, quas natura beatissime fundit, aspexeris, emittere hanc Dei vocem: Haec omnia mea sunt. Sic fit, ut nihil cupiat: quia nihil est extra omnia.

IV. Hoc ipsum, inquis, volui. teneo te: volo videre, quomodo ex his laqueis, in quos tua sponte decidisti, expliceris. Dic mihi, quemadmodum potest aliquis donare sapienti, si omnia sapientis sunt? nam id quoque quod illi donat, ipsius est. Itaque non potest dari beneficium sapienti: cui quidquid datur, de suo datur. atqui dicitis, sapienti posse do-
2 nari. Idem autem me scito et de amicis interrogare. Omnia dicitis illis esse communia: ergo nemo quidquam amico donare potest: donat enim illi communia. — Nihil prohibet aliquid et sapientis esse, et eius qui

Criticismo invalescente factum esse. *Mea sunt* quatenus animo et cogitatione iis fruor, qui sciam et mihi haec facta esse. *extra omnia*, nam haec omnia censet sua.

IV. Etsi omnia sapientis sunt, beneficia tamen dari sapienti possunt, ut regi, omnia quamvis possideat, tamen donare aliquis potest. — 1. *Inquis.* Acute et feliciter ad rem applicat, a qua videbatur abire. L.

2. *Omnia dicitis* vos Stoici: non quasi haec tamquam sibi propria dicerent, nam Pythagorae hanc bonorum communionem inter amicos adscribi constat, quippe qui primus dixit: κοινὰ τὰ φίλων εἶναι. cf. Menagium ad Diogenem Laert. VIII, 10. Recepit quoque Socrates. Hinc mutuati sunt Stoici, colore tamen suo allito: dixerunt enim, amicitiam esse quidem communionem necessariorum vitae, sed solos inter bonos propter similitudinem consistere posse. Diog. Laert. VII, 124 not. *Nihil prohibet* etc. Una eademque res simul sapientis et possessoris esse potest: illius, quoniam omnia eius sunt, quatenus tamen cogitatione et mente tantummodo fruitur, huius, quatenus ipsis quocunque modo utitur. *descripta*, distributa, assignata.

qui poſſidet, cui datum et aſſignatum eſt. Iure civili
omnia regis ſunt: et tamen illa quorum ad regem
pertinet univerſa poſſeſſio, in ſingulos dominos de-
ſcripta ſunt, et unaquaeque res habet poſſeſſorem
ſuum. Itaque dare regi et domum, et mancipium, 3
et pecuniam poſſumus: nec donare illi de ſuo dici-
mur. Ad reges enim poteſtas omnium pertinet, ad
ſingulos proprietas. Fines Athenienſium aut Campa-
norum vocamus, quos deinde inter ſe vicini privata
terminatione diſtinguunt; [a] et totus ager huius aut
illius reipublicae eſt: pars deinde ſuo domino quo-
que cenſetur. ideoque donare agros noſtros reipu- 4
blicae poſſumus, quamvis illius eſſe dicantur: quia
aliter illius ſunt, aliter mei. Numquid dubium eſt,
quin ſervus cum peculio domini ſit? dat tamen do-
mino ſuo munus. Non enim ideo nihil habet ſervus,
quia non eſt habiturus, ſi dominus illum habere no-
luerit: nec ideo non eſt munus, quum volens dedit,
quia potuit eripi, etiamſi noluiſſet. Quemadmodum 5

a. *et totus ager huius aut illius reipublicae eſt.* Coniectaneum eſt Eraſmi, quod in textum recepit Muretus. Antea: *et totus ager aut ullius reipublicae eſt*, quomodo et codd. Naz. ac Col.: *illius aut illius r. e.* unus cod. pal. habebat: Codd. Pinciani *ager aut illius r. e.* Facile hinc eſt videre, τὸ *huius* caſu excidiſſe, et Eraſmum rem acu tetigiſſe.

4. *peculio*, quod ſervus vel ex diario comparſit, vel dono accepit. Id eius eſt, domino connivente et more favente. Adeo ſervi vicarii erant in peculio ſervi iam Catonis maioris aevo.

5. *Quemadmodum* etc. Senſus: *quemadmodum illud:* omnia ſc. eſſe ſapientis probemus, ego ac tu, pro explorato et certo habere debemus, ita *illud* de quo quaerimus, colligamus, i. e. exemplis ſequentibus conſtituamus, neceſſe eſt, quomodo etc. Hac interpretatione admiſſa, nulla traiectione aut emendatione Lipſii Gronoviique, qui locum pro conclamato habebant, opus eſſe videtur: modo memineris, probare eſſe quoque, pro vero habere, et poſt *quemadmodum* ac *ut* interdum omitti ſolere *ita*, cuius quidem uſus exempla quaedam attulit Heuſinger ad Offic. Cicer. I, 1, 1. p. 4.

probemus omnia, nunc enim omnia fapientis effe, inter nos convenit, illud quod quaeritur colligendum eft, quomodo liberalitatis materia adverfus eum fuperfit, cuius univerfa effe conceffimus. omnia patris funt, quae in liberorum manu funt: quis tamen
6 nefcit, donare aliquid et filium patri? Omnia deorum funt: tamen et diis pofuimus donum, et ftipem iecimus. Non ideo quod habeo, meum non eft, fi tuum eft: poteft enim idem effe meum et tuum. [b] Is, inquit, cuius proftitutae funt, leno eft: omnia autem fapientis funt; inter omnia autem et proftitutae funt. ergo et proftitutae fapientis funt. leno autem eft, cuius proftitutae funt: ergo fapiens eft leno.
7 Sic illum vetant emere. dicunt enim: Nemo rem fuam emit: omnia autem fapientis funt: ergo fapiens nihil emit. Sic vetant et mutuum fumere, quia nemo ufuram pro pecunia fua pendat. Innumerabilia funt, per quae cavillantur, quum pulcherrime, quid a nobis dicatur, intelligant.

V. [a] Enim fic omnia fapientis effe dico, ut nihilominus proprium quisque in rebus fuis dominium ha-

b. *Is, inquit.* Sic nonnulli codd. mff. quod recepi, eiecto *inquis*. Nam Liberalis idem ac Seneca fenfit, omnia effe fapientis. *Inquit* itaque eft, uti alibi plerumque, obiiciunt, et hoc convenit cum fequentibus: vetant et cavillantur.

a. *Enim fic.* Cod. Naz. et reliqui pal. praeter unum ita dant: reftituit etiam inde Gron. Antea: *Enimvero fic.* Saepe autem *τὸ enim* periodum incipere notum eft.

6. *ftipem.* Varro de L. L. lib. IV. p. 50. bip. ubi cf. Scaliger., Diis, ait, cum thefauris affem dant, ftipem dicunt. cf. Lipfius ad Tacit. Annal. XIV, 15. *Is, inquit* adverfarius. Redit ad obiectiones adverfariorum hac via: Obiiciunt, fi una eademque res et mea et alterius effe poteft, fequitur, fapientem effe etiam lenonem etc. Sic *cavillantur* derident Epicurei aliique nos, *quum* etfi etc.

V. Exemplis illuftrat propofitionem iftam. — 1. *Tempus — venit.* Fortaffe in opere, cui tum vacabat, Magna Moralia appellat ipfe,

beat: quemadmodum fub optimo rege omnia rex imperio poffidet, finguli dominio. Tempus iftius probandae rei veniet. interim hoc huic quaeftioni fat eft, id quod aliter fapientis, aliter meum eft, me poffe donare fapienti. Nec mirum eft, aliquid ei, cuius eft totum, poffe donari. Conduxi domum a 2
te: in hac aliquid tuum, aliquid meum. res tua eft: ufus rei tuae, meus eft. Itaque nec fructus tanges, colono tuo prohibente, quamvis tua in poffeffione nafcantur: et fi annona carior fuerit, aut fames,

Heu fruftra magnum alterius fpectabis acervum,

in tuo natum, in tuo pofitum, in horrea iturum tua. Nec conductum meum, quanquam fis dominus, in- 3
trabis: nec fervum tuum, mercenarium meum abduces: et quum abs te rhedam conduxero, beneficium accipies, fi tibi in vehiculo tuo federe permiffero. Vides ergo poffe fieri, ut aliquis accipiendo quod fuum eft, munus accipiat.

VI. In omnibus iftis quae modo retuli, uterque eiusdem rei dominus eft. quomodo? quia alter rei dominus eft, alter ufus. Libros dicimus effe Ciceronis: eosdem Dorus librarius fuos vocat: et utrumque

ipfe, hanc quaeftionem uberius tractaverat, quae haud dubie probatione indigere videtur: etfi κατ' ἄνθρωπον argumenta non fine vi fint.

2. Verfus eft Virgil. Ge. I, 158. *horrea*, ubi grana tritici etc. affervantur, les magafins: hinc area meffes terere dicebatur, loco quippe editiore in ipfo agro parato, ubi ftatim trituratio fiebat: quo facto grana horreis illata funt. Cf. Heyne ad Tibull. I, 5, 21 Obff.

3. *nec fervum tuum*, quem a te conduxi et nunc mercenarius meus eft.

VI. Continuat. — 1. *Dorus librarius.* Bibliopolae nomen, ut Horatii tempore Sofii. *librarius* igitur non folum qui fcribit, fed quoque qui vendit libros iam paratos ufui. Sequentia hoc afferunt, et libraria apud Aul. Gellium eft taberna vaenalium librorum. Cf. Wower de Polymathia c. 6. fin.

que verum est. alter illos tanquam auctor sibi, alter tanquam emtor asserit: ac recte utriusque dicuntur esse. Utriusque enim sunt: sed non eodem modo. sic potest T. Livius a Doro accipere, aut emere libros suos. Possum donare sapienti, quod viritim
2 meum est, licet illius sint omnia. Nam quum regio more [a] cuncta conscientia possideat, singularum autem rerum in unumquemque proprietas sit sparsa: et accipere munus, et debere; et emere, et conducere potest. Caesar omnia habet, fiscus eius privata tantum, ac sua: et universa in imperio eius sunt, in patrimonio propria. Quid eius sit, quid non sit, sine diminutione imperii quaeritur. nam id quoque quod tanquam alienum abiudicatur, aliter illius est. Sic sapiens universa animo possidet, iure ac dominio sua.

VII. [a] Bion modo omnes sacrilegos argumentis esse colligit, modo neminem. Quum omnes de saxo deiecturus

a. *cuncta conscientia possideat.* Omnium hanc codd. et edd. scripturam Muretus temere mutaverat, eiecto τῷ *conscientia.* — a. *Bion.* Aberrationes *Dio* s. *Dic modo* librariorum historiam philos. ignorantium sollennes sunt.

2. *Fiscus:* ab aerario haec bona principis propria separabantur. Fiscus institutus primum ad rem militarem sustentandam, quo nonnulla ex iis quae princeps hereditatis iure possidebat, et pars redituum provinciarum Caesarum influebant: Seneca *patrimonium* priora appellat: at quum hi reditus non sufficerent, tributa diversi generis, e. c. vicesima hereditatum a. u. 758. Dio Cass. 55, 25. centesima rerum vaenalium, Tacit. Ann. I, 75 etc. imponebantur. Dionis autem aetate omne fisci et aerarii discrimen evanuisse videtur 53, 22. Sed conferendi sunt de tota hac re Hegewischii et Bossii libri bonae frugis pleni, qui anno 1804 editi sunt.

VII. *Bion* borysthenita Theophrasti tempore vixit eiusque discipulus fuit, sed deinde eclecticum se gessisse videtur. Gratiosus fuit apud regem Macedoniae, Antigonum I, circa ol. 120. Cf. nos ad Senec. de Tranq. An. c. 8, 2 Opp. Vol. I. p. 351. Addas

iecturus eſt, dicit: Quisquis id quod deorum eſt, ſuſtulit et conſumſit, atque in uſum ſuum vertit, ſacrilegus eſt: omnia autem deorum ſunt: quod quisque ergo tollit, deorum tollit, quorum omnia ſunt: ergo quisquis tollit aliquid, ſacrilegus eſt. Deinde quum 2
effringi templa, et expilari impune Capitolium iubet: dicit, Nullum ſacrilegium eſſe. quia quidquid ſublatum eſt ex eo loco qui deorum erat, in eum transfertur locum, qui deorum eſt. Hic reſpondetur: Omnia quidem deorum eſſe, ſed non omnia diis dicata. In his obſervari ſacrilegium, quae religio numini adſcripſit. Sic et totum mundum deo- 3
rum eſſe immortalium templum, ſolum quidem amplitudine illorum ac magnificentia dignum: et tamen a ſacris profana discerni, et non omnia licere in angulo, cui nomen ſani impoſitum eſt, quae ſub coelo et conſpectu ſiderum licent. Iniuriam ſacrilegus Deo quidem non poteſt facere: quem extra ictum ſua divinitas poſuit: [b] ſed punitur, quia tanquam

b. *ſed punitur.* Sic omnes boni codd. quibus *tamen* abeſt poſt *ſed.* Mox *viritim ei ſ.* optimi codd. dant, non, quod Mureius habet, *viciſſim ei ſ.* Sic cap. VI, 1 eſt, *quod viritim meum eſt.*

Addas Brucker. I. p. 607 ſq. Dictum hoc Bionis a nemine veterum, quantum ſcio, memoratum inveni, quamquam, Baylii Dict. hiſt. et crit. To. I. p. 568 not. J., ubi huius loci meminit, monitu alacrior factus horulas impenderim quaerendo et excutiendis adverſariis. Saepe Bionis dicta laudantur, e quibus Diog. Laert. IV, 46 ſq. nonnulla collecta dedit. Horat. Epp. II, 2, 60. Bionis ſermones laudat, quos Schol. de ſatyricis libris intellexit. *de ſaxo tarpeio,* romano ritu, nam id ſupplicium in magnis ſceleribus. L.

2. *Capitolium.* Seneca libere transtulit verba Bionis, qui haud dubie de Acropoli quadam, fortaſſe Athenarum, loquutus fuerat. Ceterum Theodori athei diſcipulum in his Bionem facile agnoſcas. *obſervari* et puniri.

3. Bene eum Seneca refutavit:

4 quam Deo fecit. Opinio illum nostra ac sua obligat
poenae. Quomodo ergo sacrilegus videtur, qui ali-
quid aufert sacri, etiamsi quocunque transtulit,
quod surripuerat, intra terminos est mundi: sic et
sapienti furtum potest fieri. Aufertur enim illi non
ex his quae universa habet, sed ex his quibus domi-
nus inscriptus est, quae viritim ei serviunt. Illam
alteram possessionem agnoscet, hanc nolet habere,
5 etsi poterit: emittetque illam vocem, quam Roma-
nus Imperator emisit, quum illi ob virtutem et bene
gestam Rempublicam tantum agri decerneretur,
quantum arando uno die circuire potuisset: Non
est, inquit, vobis eo opus cive, cui plus opus sit,
quam uni civi. Quanto maioris viri putas, respu-
isse hoc munus, quam meruisse? multi enim fines
aliis abstulerunt, sibi nemo constituit.

VIII. Ergo quum animum sapientis intuemur po-
tentem omnium, et per universa dimissum, omnia
illius

futavit: quae est quoque Baylii sententia. In reipublicae leges peccat, quatenus haec a sacrilego surrepta, erant Deo dicata ut propria nec ideo a quoquam tangenda.

4. *viritim.* sic supra c. 6, 1. quod viritim meum est, i. e. mihi ut personae publ. in caput meum transscriptum et iure assignatum.

5. *Romanus Imperator.* Fuit Man. Curius Dentatus, qui devicto Pyrrho a. u. 479, quum senatus septena agri populo, ipsi autem quinquaginta decrevisset, popularis assignationis modum non excessit, parum idoneum reipublicae civem existimans, qui eo, quod reliquis tribueretur, contentus non esset, ut verbis Valerii Max. IV, 3, 5 utar. Narrat idem Plin. H. N. 18, 3. Suo more hoc Seneca extulit, hoc est, iusto argutius. *quantum — potuisset,* quantum bobus uno sulco circumduxisset. Muretum, qui Varr. Lectt. 19, 18 de Horatio Coclite haec intelligenda putavit, bene refutavit Lipsius e Valerio et Plinio.

VIII. Sapiens animo omnia possidet. Exemplum est Demetrius, cuius egregia dicta afferuntur usque ad c. XII.

1. *quum*

illius esse dicimus, quum ad hoc ius quotidianum, si ita res tulerit, capite censebitur. Multum interest, possessio eius animi magnitudine aestimetur, an censu. haec universa habere, de quibus loqueris, abominabitur. Non referam tibi Socratem, Chrysippum, Zenonem, et ceteros magnos quidem viros, maiores [a] quidem, quia in laudem vetustorum invidia non obstat. Paulo ante Demetrium retuli: quem 2
mihi

a. *quidem*. Optimi sic codd. Erasmus: *tamen*; quippe qui repetitionem, non tamen prorsus insolitam, vitans suo, ut putasse videtur, iure, nec ullo codice adiutus, posuit.

1. *quum ad hoc ius quotidianum* quo utimur et quo aliquid possidemus. *capite* suo, statu, conditione et rebus quas suas esse dicit. Aspicit autem, recte observante Lipsio, ad tabulas censuales, in quibus viritim singuli et eorum opes describebantur. Itaque tunc, inquit, non tantas ei opes dabo, sed communi et civili iure censum capitis eius inspiciam et pro eo aestimabo. *quia in laudem — obstat.* Eandem observationem haud raro obviam sic expressit Horat. Carm. III, 24, 31: Virtutem incolumem odimus, Sublatam ex oculis quaerimus, invidi. Vellei. Pat. II, 92. Praesentia invidia, praeterita veneratione persequimur: his nos obrui, illis instrui credimus.

2. *Paulo ante Demetrium retuli* c, 1, 3. *nec nos ab illo corripi posse* i. e. Gronovio interprete, nec nos contagione et consuetudine eius posse emendari et ad similitudinem tantae virtutis formari. Convicium saeculo facit auctor praestanti sensu: istis temporibus potissimum ideo datum Demetrium, ut ostenderetur numquam mores vitamque adeo esse corruptam, ut perfectum et consummatum virtute virum trahat atque inficiat, neque ullam virtutem esse tantam, quae praesenti morum corruptioni possit subvenire. *non concinnatae*, ornatae et venustae. cf. Ernesti iun. Lexic. technol. lat. rhet. concinnitas. Eloquentiam Demetrii comparat Schweigh. ad Epicteti Diss. init. p. 7 nott. cum ea, quam Arrianus Epicteto tribuit. *exemplum* quia D. nec a nostris quidem vitiis corruptus est. *Convicium* quia ab illo emendati non sumus, qui hoc aut nemo alius praestare poterat.

mihi videtur rerum natura nostris tulisse temporibus, ut ostenderet, [b] nec illum a nobis corrumpi, nec nos ab illo corripi posse: virum exactae, licet neget ipse, sapientiae: firmaeque in his, quae proposuit, constantiae: eloquentiae vero eius, quae res fortissimas deceat, non concinnatae, nec in verba sollicitae, sed ingenti animo, prout impetus tulit, res suas prosequentis. Huic non dubito, quin providentia et talem vitam, et talem dicendi facultatem dederit, ne aut exemplum seculo nostro, aut convicium deesset.

IX. Demetrio si res nostras aliquis deorum possidendas velit tradere sub lege certa, ne liceat donare, affirmaverim repudiaturum, [a] dicturumve: „Ego vero me ad istud inextricabile pondus non alligo, nec in altam faecem rerum hunc expeditum hominem demitto. Quid ad me defers populorum omnium mala? quae nec daturus quidem acciperem: quoniam multa video, quae me donare non deceat. Volo sub conspectu meo ponere, quae gentium oculos regumque praestringunt? volo intueri pretia sanguinis, animarumque vestrarum? Prima mihi luxuriae spolia propone: sive illa vis per ordinem expandere, sive, ut est melius, in unum acervum dare.
2 Video elaboratam scrupulosa distinctione testudinem, et

b. *nec illum a nobis corrumpi, nec nos ab illo corripi posse.* Vulgata est omnium librorum lectio: quam cur deseramus, nulla causa est. — a. *dicturumve* reposui ex omnibus mss. codd. loco vulg. *dicturumque.* Mox nec *in altam faecem* ex coni. Gruteri est, quum darent codd.: *in aliam faecem.* Erasmus: *in illam faecem.*

1. *hunc expeditum hominem* nullo rerum onere impeditum Demetrium. Lipsius addit, quod est in paupertate. *pretia sanguinis — vestrarum*, quibus sanguinem et animam impenditis.

2. *testudinem* (Schildpatt) qua postes, lectos et repositoria maxime ornabant. Plin. H. N

et foedissimorum pigerrimorumque animalium testas, ingentibus pretiis emtas, in quibus ipsa illa quae placet varietas, subditis medicamentis, in similitudinem veri coloratur. Video istic mensas, et aestimatum lignum senatoris censu, eo pretiosius, quo illud in plures nodos, arboris infelicitas torsit. Video 3
istic crystallina, quorum accendit fragilitas pretium.

X 2 omnium

H. N. IX, 11: testudinum putamina secare in laminas lectosque et repositoria his vestire Carvilius Pollio instituit prodigi et sagacis ad luxuriae instrumenta ingenii. In Luciani Asin. c. 53 occurrit κλίνη μεγάλη ἀπὸ χελώνης Ἰνδικῆς πεποιημένη. Vertit Appul. Metam. lectus indica testudine pellucidus: ex eius verbo nota, ait Lipsius, lucem et splendorem affuisse etc. Iam Virgil. Ge. II, 463 varios pulchra testudine postes dixit. coll. Ovid. Metam. II, 737 etc. *et — testas* per appositionem, ut testudines contemtu dignissimae appareant. *subditis medicamentis*, coloribus aliis superpositis: ita laminae coloratae, ut varietas et scrupulosa distinctio existeret. Laudat apposite Lipsius Plinii H. II. 16, 3. qui, Neronis, ait, principatu inventum esse, ut testudo tunc in ligni bracteas secaretur et ut pigmentis perderet se, plurisque vaeniret imitata lignum. *mensas* e citro. E Mauretania afferebantur arbores eiusmodi. Plin. H. N. 13, 15. Petron. de mutat. Rep. 28. ubi cf. Wernsdorf. Poet. lat. min. III. p. 29 sq. qui et nostri loci memor fuit. Ciceronem orbem citri primum omnium Romanorum emisse pro summa nostrae monetae 100 Frideric. aur. tradit Plin. N. H. 13, 15.

3. *crystallina*. Plin. 33 init.: Crystallina ex eadem terra effodias, quibus pretium faceret ipsa fragilitas. 37, 2 cum murrhina quoque iungitur ac describitur. Pertinet autem ad silicem quarzum crystallum: nobis notus est nomine crystalli montani, cristal de roche. *accendit*, auget. De *murrhina* cf. ad Ep. 119, 4 not. Vocat haec *murrhina* s. murrea pocula statim improprie *capaces gemmas*: sic Lucan. X, 160 de luxu in aula Cleopatrae: manibusque ministrat Niliacas crystallus aquas: gemmaeque capaces Excepere merum. Ceterum quoque veras gemmas formatas in pocula vini offert Apul.

omnium enim rerum voluptas apud imperitos, ipso quo fugare debet periculo, crescit. Video [b] murrhina pocula: parum scilicet luxuria magno fuerit, nisi quod vomant, capacibus gemmis inter se pronuncia-
4 verint. Video uniones, non singulos singulis auribus comparatos: iam enim exercitatae aures oneri ferendo sunt: iunguntur inter se, et insuper alii binis superponuntur. non satis muliebris insania viros subiecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus

sin

b. *murrhina.* Naz. Rottendorf. Erfurt. et omnes Gruteri: *murrea:* quod h. l. repositum malim. Utrumque tamen recte. Sic Propert. IV, 5, 26 *murrea* habet: variant etiam Ep. 119, 4 codd. mss., alii *murrhina*, alii *murrea*, praebentes, ubi Erasmum sequutus sum: quamquam Gronovius *murrea* praeferret. Mox *capacibus gemmis inter se pronuntiaverint* antiqua lectio et genuina est omnium codd.: Naz. enim *magno fuerint — inter se pronuntiave*, alii *magna fuerint — pronuntiaverint:* parvo aut nullo fere discrimine. Hinc Lipsius *permutarint*, vel *permutaverint* facere maluit: quatenus alternabant inter se pocula et potiones. Erasmus fecerat *propinarent.* Cf. not.

Apul. Metam. II. p. 138 Ruhnken., et mos, ut e gemma bibendi, ita post coenam quae bibissent, *evomendi* notissimus est, vel e Schelleri Lexico. Sensus est: Non satis est luxuriae, bibere quod mox vomant, sed capacibus ideoque pretiosissimis his gemmis s. murrhinis poculis pronuntiari inter se, i. e. declarari et iactari oportet invicem illud vinum, et vetustum, quoniam poculis continetur egregiis, et multum, quoniam pocula sunt ampla, ideoque mox ut vomant convivae necesse est. Monui haec, quandoquidem, quae tamen nostra interpretum omnium imbecillitas interdum fuit eritque, nodum in scirpo quaerentes pro conclamato declararunt Erasmus, Gruterus, Lipsius, Gronovius aliique.

4. *Video uniones* etc. De luxu hoc mulierum noster de vita beat. c. 17, 2 not. ait: quare uxor tua locupletis domus censum auribus gerit? Iuvenal. I, 456. Sueton. Caes. 50. Vitell. 7. Attingunt quoque praeter alios Plin. 9, 35. Petron. c. 55. p. 271 ibiq. Burm. hunc luxum, qui in domus Augustae ministeriis auriculae ornatricibus ortum dedit. Cf. Gruteri Inscript. p. 579, 2.

singulis pependissent. Video sericas vestes, si vestes vocandae sunt, in quibus nihil est quo defendi aut corpus, aut denique pudor possit: quibus sumtis, mulier parum liquido, nudam se non esse, iurabit. Haec ingenti summa, ab ignotis etiam ad commercium gentibus arcessuntur, ut matronae nostrae, ne adulteris quidem, plus sui in cubiculo, quam in publico ostendant.

X. „Quid agis avaritia? quot rerum caritate aurum tuum victum est? omnia ista quae retuli in maiore honore pretioque sunt. Nunc volo tuas opes recognoscere, laminas utriusque materiae, ad quas cupiditas nostra caligat. At mehercule terra, quae

5. *Sericas vestes*, a Seribus nominatas, natione quadam, quae in Tangut haud procul ab occidentalibus Sinae finibus, iudice Matth. Sprengelio in Geschichte der geograph. Entdeckungen p. 126. ed. II., sive in Sina ipsa, si II. Vossium et Hagerum (cf. Allgem. Litt. Zeit. anni 1807. nr. 174. p. 149.) sequi malueris, habitavit. Similes vestes iam antea e bysso, s. lana gossypii arborei Linn. in Insula Coo confici solebant, tam tenues, ut in publico matrona translucceat, ait Plin. N. H. 16, 17. Senec. Ep. 90, 21. not. *ab ignotis* etc. Serum enim extra Gangem habitantium notitia aliqua Romam venerat hoc ipso Senecae, qui teste Plinio de India accuratissime egerat in libro diu perdito, tempore. cf. Heeren de Graecor. de India notitia in Commentatt. Soc. reg. Gotting. T. IX. X. Merces Serum tum per Aegyptum, tum per diversa Asiae itinera Romam venere: cum Seribus ipsis Romae nullum fuit commercium.

1. Cynico philosopho haec invectiva verba in avaritiam et eius materiam dignissima sunt, quae tamen iam in Scolio Nicocreontis antiquissimo (cf. Brunck. Anal. To. I. p. 148. nr. 1.) occurrunt, ubi Iacobs quaedam similia collegit in Anim-adv. p. 274. cf. Epist. 94, 57. Sallust. Catil. c. 17 etc. *laminas* auri argentique. Inimice lamnae est ap. Horat. Carm. II, 2, 2 ubi Bentl. nec nostri loci immemor fuit. *At mehercule — incubuit.* Horat. l. l. ait similiter: Nullus argento color est avaris Abdito terris: qui locus ex nostro lucem accipit, ne τὸ

quidquid utile futurum nobis erat protulit, ista defodit et mersit, et ut [a] noxiosis rebus ac malo gentium
2 in medium prodituris, toto pondere incubuit. Video ferrum ex iisdem tenebris esse prolatum, quibus aurum et argentum: ne aut instrumentum in caedes mutuas deesset, aut pretium. Et adhuc ista aliquam materiam habent: est in quo errorem oculorum animus subsequi possit: video illic diplomata, et syngraphas, et cautiones, vacua habendi simulacra, [b] umbras quasdam avaritiae laborantis, per quas decipiant animum, inanium opinione gaudentem.
3 Quid enim ista sunt? quid foenus, et kalendarium, et

a. *noxiosis.* Sic codd. optimi, non *noxiis*, quod vulgg. habent. Sed utrumque recte. — b. *umbras quasdam avaritiae laborantis.* Sic Erasmus. Codd. variant, *umbra quaedam*, *umbra quadam*. Fortasse hae voces scholii locum obtinent. Gruteri codd. deinceps non *per quas*, sed *per quae* habent.

avaris intelligas cum Döringio amiciss. de hominibus.

2. *Video ferrum — prolatum.* cf. Tibull. I, 10. *est in quo — possit:* oculi quidem falluntur in hoc, quod dignitatem honoremque his metallis tribuant, sed animus hunc errorem subsequitur et in bonum usum convertit, quatenus inde vasa etc. confici possunt. Vanae autem sunt illae *membranulae*, quae donationes aut beneficia principum, *diplomata*, assignationes aut contractus, *syngraphas* et obligationes sub chirographo, *cautiones* continent, et docent fidem omnem evanuisse etc.

3. *Kalendarium* liber foenebris. *extra naturam:* non enim ipsa haec produxit, sed avaritia et habendi studium invenit. *venale tempus*, quia usura solvebatur pro tempore, quo quis sorte utitur. *sanguinolentae centesimae:* Molestissimas et gravissimas fuisse Romae usuras notum est, vel e Livio, Horatio Serm. I, 2, 14 aliisque. Centesimae sc. partes sortis. Huc trahunt Plin. Ep. X, 62 qui ait, duodenis assibus debere vel mutuari sollenne esse eo tempore: quos, explicant, solutos esse quotannis pro centenis assibus, adeoque quovis mense unciam. Inde Lipsius perperam ait: quae centesimo mense (unde nomen) sortem aequant.

et ufura, nifi humanae cupiditatis extra naturam quaefita nomina? Poffum de rerum natura queri, quod aurum argentumque non interius absconderit, quod non illis maius, quam quod detrahi poffet, pondus iniecerit. Quid funt iftae tabulae, quid computationes, et vaenale tempus, et fanguinolentae centefimae? Voluntaria mala ex conftitutione noftra 4
pendentia, in quibus nihil eft, quod fubiici oculis, quod teneri manu poffit, inanis avaritiae fomnia. O miferum, fi quem delectat fui patrimonii liber magnus, et vafta fpatia terrarum colenda per vinctos, et immenfi greges pecorum per provincias ac regna pafcen-

aequant. Alii 8½ pro centenis quovis menfe, ideoque duodecim menfibus praeterlapfis centefimas folutas effe; quas fanguinolentas iure meritoque quis appellare poffit. cf. Stroth. ad Liv. VII, 16 quem fequitur Hugo in Lehrbuch der Gefchichte des röm. Rechts §. 95 p. 113. ed. III. Meretur quoque comparari Heineccius in Antiq. rom. ad Inftitut. III, 15.

4. *conftitutione* animi *noftra* perverfa, qua defcivimus a natura: quod queritur faepe, e. c. Ep. 122. Nullam autem hae res materiam habent, quum fint papyraceae et imaginariae. *O miferum* etc. Iam republica libera, Catonis adeo maioris tempore, haec mala, quae Demetrius hic conqueritur, viguiffe, Plutarchus e. c. IV p. 623. Columella I, 8 aliique affatim docent. Quibus ortum dedere luxuria, divitiae inaequaliffime divifae et maxime latifundia: quis nefcit, e. g. L. Marc. Philippi trib. pl. querelam apud Cicer. de Off. II, 21 agrarias leges fuadentis: non effe in civitate duo millia hominum, qui rem haberent? Ubique ab eo inde tempore, faeculo urbis conditae fexto, fervis, quorum multitudinem bella fervilia et ludi atque ergaftula gladiatorum fatis docuere, ager Romanorum ditiorum coli coeptus eft, et pafcua praeferri, eodem etiam Catone auctore, Cic. de Off. II, 25, 5. Columella VI praef. *et aedificia — vincentia.* Epift. 90, 43 ait adeo: Non habebant domus inftar urbium. Refpexit fortaffe Neronis domum auream, quam is a Palatio Esquilias usque fecit, Suet. c. 31 narrante.

pascendi, et familia bellicosis nationibus maior, et aedificia privata laxitatem urbium magnarum vincentia! Quum bene ista, per quae divitias suas disposuit ac fudit, circumspexerit, superbumque se fecerit, si quidquid habet, ei quod cupit comparet, pauper est. Dimitte me, et illis divitiis meis redde. Ego regnum sapientiae novi, magnum, securum. ego sic omnia habeo, ut omnium sint."

XI. Itaque quum [a] C. Caesar illi ducenta donaret, ridens reiecit, ne dignam quidem summam iudicans, qua non accepta gloriaretur. Dii deaeque, quam [b] pusillo illum animum aut honorare voluit, aut corrumpere! Reddendum egregio viro testimonium est. Ingentem rem ab illo dici audivi, quum miraretur Caii dementiam, quod se putasset tanti posse mutari. Si tentare, inquit, me constituerat, toto illi fui experiendus imperio.

XII.

a. *C. Caesar.* Caius C. adiecit Pinc. e coniectura. recte: quamvis in nullo Cod. mss. apparet. — b. *pusillo.* Reduxit Gron. e Naz. et multis aliis. Antea *pauxillo.* cf. supra II, 27, 1. 34, 3.

XI. Quae dixit Demetrius, ipsis factis refert. — *Caius Caesar* Caligula. *ducenta sestertia:* quinque millia Philippicorum.|L. Nunc facerent summam 2000 Frideric. aur., si unum sestertium aequat decem Frideric. aur. *corrumpere* ad opum et pecuniae amorem possessionemque traducere voluit Caligula, tyrannus ille, qui homines virtutemque contemnens nihilque philosophis fidens, pecunia hac Demetrio oblata, derisui eum, si accepisset, traducere voluit: qui quidem mos regibus saepe familiaris fuit, ut philosophos aliosque viros doctos in aula praemiis satis lautis alerent, quo ridendi sibi materiam ex eorum moribus rixisque pararent: exemplo sint ex antiquitate plerique Ptolemaeorum, ut recentiores omittam ut satis notos. Egregie tamen hic Cynicus, opum contemtor, partes suas tutus est. Nec aliter Seneca, quamvis ditissimorum unus, egit: quippe qui, Tacito Ann. 14, 52 sq. referente, omnia sua Neroni traditurus erat: sed in libro de vita beata hunc animum egregie ostendit.

XII. Sapienti ergo donari aliquid poteſt, etiam ſi ſapientis omnia ſunt. Aeque nihil prohibet, quum omnia amicis dicamus eſſe communia, aliquid amico donari. Non enim mihi ſic cum amico communia ſunt, quomodo cum ſocio, ut pars mea ſit, pars illius: ſed quomodo patri matrique communes liberi ſunt: quibus quum duo ſunt, non ſinguli ſingulos habent, ſed ſinguli binos. Primum omnium iam 2
efficiam, ut quisquis eſt iſte, qui me in ſocietatem vocat, ſciat ſe nihil mecum habere commune. Quare? quia hoc conſortium ſolum inter ſapientes eſt, inter quos amicitia eſt. ceteri non magis amici ſunt, quam ſocii. Deinde pluribus modis communia ſunt. Equeſtria omnium equitum Romanorum ſunt: in illis 3
tamen locus meus ſit proprius, quem occupavi. hoc ſi cui ceſſi, quamvis illi communi re ceſſerim, tamen aliquid dediſſe videor. Quaedam quorundam ſub certa conditione ſunt. habeo in equeſtribus locum, non ut vendam, non ut locem, non ut habitem: in hoc tantum, ut ſpectem. Propterea non mentiar, 4
ſi dicam me habere in equeſtribus locum: ſed quum in theatrum veni, ſi plena ſunt equeſtria, et iure habeo locum illic, quia ſedere mihi licet: et non habeo, quia ab his, cum quibus ius mihi loci com-

XII. Concluſio. Sapienti donari aliquid poteſt, ut amico. — 1. *ſocio*, e. c. qui mecum vectigalia ut publicanus redemit, meus conſors eſt. cf. Erneſti Clav. Cic. h. v. et interp. ad Horat. Carm. III, 26, 60. *pars mea* i. ſors (actie) quam contribui.

2. *inter ſapientes*. Soli ſapientes inter ſe amici, quia hi ſoli bona noſcunt, ſtoico dogmate: reliqui nondum niſi ſunt amici temporarii, etiamſi parentes, liberi, agnati ſint. Lipſii Manud. III, 16.

3. *Equeſtria* ſc. loca, ſunt gradus quatuordecim, in quibus equiti tantum ſedere et ſpectare ludos licebat. A. u. c. 686 lege L. Roſcii Othonis ius in quatuordecim ſedendi dabatur. Dio Caſſ. 36, 25. *hoc ſi cui* ſc. equiti.

mune eſt, occupatus eſt. Idem inter amicos puta fieri. Quidquid habet amicus, commune eſt nobis: ſed illius proprium eſt, qui tenet. uti [a] his, illo nolente, non poſſum. Derides me, inquis. Si quod amici eſt, meum eſt, liceat mihi vendere. Non licet. nam nec equeſtria, et tamen communia tibi cum ceteris equitibus ſunt. Non eſt argumentum, ideo aliquid tuum non eſſe, quia vendere non potes, quia conſumere, quia mutare in deterius aut melius, non potes. Tuum enim eſt, etiam quod ſub lege certa tuum eſt. [b] Accepi, ſed cuncti non minus.

XIII. [a] Ne te traham longius, Beneficium maius eſſe non poteſt: ea per quae beneficium datur, poſſunt eſſe maiora: et plura, in quae ſe undique benevolentia effundat, et ſic ſibi indulgeat, quemadmodum amantes ſolent: quorum plura oſcula, et complexus arctiores, non augent amorem, ſed exercent. Haec quoque, quae venit quaeſtio, profliga-

ta

a. *his.* Addidi e codd. Naz. etc. cum Gron., qui obſervat, etſi praecedat *quidquid*, tamen quia hoc collectivum eſt, bene ei reſpondere *his*, relatum ad ſenſum, non ad vocem.
b. *Accepi, ſed cuncti non minus.* Cum Gron. hanc palat. tertii, ſed non in margine, ut ait, exſtantem lectionem recepi: τῷ *habes* poſt *minus* carent optimi codd. Antea: *Accepi, ſed certe non minus habes.* Nempe acceperunt illud, quod tuum quoque eſt; quia commune eſt. Dixit de equeſtribus: *communia tibi cum caeteris equitibus ſunt.*
a. *Ne te traham longius.* Muretus monuit, defectum h. l. eſſe. Sed nulla huius coniecturae cauſſa eſt. cf. not.

XIII. Aliae quaeſtiones. Beneficia ſunt paria et aequalia. Voluntate conſtant beneficia. — 1. *Ne te traham longius* etc. Transeundi modus eſt ad aliam quaeſtionem, nec deeſt quidquam. In illa antegreſſa quaeſtione amicum iuſto longius detenuerat, ideoque ad aliud tranſire ſtudet: Beneficium beneficio maius eſſe non poteſt. Quum Stoici omnia recte facta (τὰ κατορθώματα) paria eſſe conſentirent, ut notum eſt vel e Ciceronis Paradoxis, ſequebatur et beneficia eſſe paria. *haec quoque* in prioribus inchoavit, et paene confecit. II, 31 ſeq.

ta est in prioribus: itaque breviter perstringetur. Possunt enim in hanc, quae data sunt aliis, argu- 2
menta transferri. Quaeritur, an qui omnia fecit, ut beneficium redderet, reddiderit. Ut scias, inquit, illum non reddidisse, omnia fecit, ut redderet. Apparet ergo, non esse id factum, cuius faciendi occasionem non habuit. Ut creditori suo pecuniam non solvit is, qui ut solveret, ubique quaesivit, nec invenit. Quaedam eius conditionis sunt, ut effectum 3
praestare debeant: quibusdam pro effectu est, omnia attentasse, ut efficerent. Si omnia fecit ut sanaret, peregit medicus partes suas. etiam damnato reo, oratori constat eloquentiae officium, [b] si omni iure usus est. Laus imperatoria etiam victo duci redditur, si et prudentia, et industria, et fortitudo muneribus suis functa est. Omnia fecit, ut beneficium redde- 4
ret: obstitit illi felicitas tua. Nihil incidit durius, quod veram amicitiam experiretur. Locupleti donare non potuit, sano allidere, felici succurrere: gratiam retulit, etiam si tu beneficium non recepisti. Praeterea, huic intentus semper, et huius rei tempus

b. *si omni iure usus est.* Sic in cod. Col. et aliis ap. Grut. Lipsiumque. Cod. Naz. *si omni si omni rursus est*, ubi librarii repetitionem earum vocum invenio, non cum Gron. veteris scripturae vestigia. Proinde non suffragor Gronovio calidius iusto emendanti: *Si omni se in omnia usus est.* Erasmus: *si omni arte usus est.* Mox *Laus imperatoria etiam victo duci redditur* Lipsii est emendatio, quum antea esset: *laus imperatori etiam victo et duci r.* Codd. Naz. et Col. dabant: *L. imperatori etiam victo d. r.*

2. *Possunt — hanc* sc. quaestionem. *inquit* obiicitur.

3. *Quaedam* etc. Respondet obiectioni. *praestare debeant*, e. c. debita creditori solvi debent. *si omni iure usus est* i. e. si omnia attulit, quae ius in hac caussa ei suppeditabat et permittebat, si omnia quae facere licebat, fecerit.

4. *Omnia fecit* is qui beneficia accepit et reddere voluit: sed quum res tuae optime succederent, nulla illi occasio gratiam referendi fuit.

pus opperiens, qui in hoc multum curae, multum sedulitatis impendit, plus laboravit, quam cui cito referre gratiam contigit.

XIV. Debitoris exemplum dissimile est: cui parum est pecuniam quaesisse, nisi solvit. Illic enim stat acerbus super caput creditor, qui nullum diem gratis occidere patiatur: hic benignissimus, qui quum te viderit cursantem et sollicitum atque anxium, dicat: Mitte hanc de pectore curam. Desine tibi molestus instare: omnia a te habeo. Iniuriam mihi fa-
2 cis, si me quidquam amplius desiderare iudicas. Plenissime ad me pervenit animus tuus. Dic, inquit, mihi: reddidisse beneficium diceres illum, qui sic gratiam retulit? Eodem ergo loco est, qui reddidit, et qui non reddidit. Contra, nunc illud pone, si oblitus esset accepti beneficii, si ne tentasset quidem
3 gratus esse, negares illum gratiam retulisse? At hic diebus noctibusque se lassavit, et omnibus aliis renuntiavit officiis, huic uni imminens, et [a] operatus, ne qua se fugeret occasio. Eodem ergo loco erunt, ille qui curam referendae gratiae abiecit, et hic qui nunquam ab illa recessit? iniquus es, si rem a me exigis,

a. *operatus.* Sic omnes codd. Muretus amplexus est: *opperiens.*

XIV. Inter creditorem et benefactorem maximum discrimen est. Voluisse et attentasse satis est. — 1. *qui nullum diem* elapsis Calendis, sive Idibus, terme à rigueur, ultimo quo solutio sortis aut usurae fieri et redigi a creditore solebat: cuique diei inscribit ille usuram solvendam. *Instare,* te ipsum urgere et premere.
2. *Inquit,* obiicitur. An putares, sic gratum retulisse beneficium? *Contra,* enimvero, at vero, est obiicientis, qui oblitum beneficii accepti et gratiae referendae cupidum inter se opponit etc., non respondentis obiectioni per similem obiectionem.
3. *Operatus* qui alicui rei operam dedit. Lipsius laudat de brevit. vit. c. 12, 3. Sed cf. Lexica.

exigis, quum videas animum non defuisse. Ad summam, puta, quum captus esses, me pecuniam mutuatum, rebus meis in securitatem creditoris oppositis, navigasse hieme iam saeva, per infesta latrociniis litora, emensum quidquid periculi afferre potest etiam pacatum mare: peragratis omnibus solitudinibus, 4
quum quos nemo non fugiebat ego quaererem, tandem ad piratas perveni: et iam te alius redemerat. negabis me gratiam retulisse? etiamne si in illa navigatione pecuniam, quam saluti tuae contraxeram, naufragus perdidi? etiamne si in vincula quae detrahere tibi volui, ipse incidi? Negabis me retulisse gratiam? At mehercle Athenienses, Harmodium et 5
Aristogitonem, tyrannicidas vocant: et Mucii manus in hostili ara relicta, instar occisi Porsenae fuit: et semper contra fortunam luctata virtus, etiam citra effectum propositi operis, enituit. Plus praestitit, qui fugientes occasiones secutus est, et alia atque alia captavit, per quae referre gratiam posset, quam quem sine ullo sudore gratum prima fecit occasio.

XV. Duas, inquit, res ille tibi praestitit, voluntatem,

4. *quam quos* piratas. Cogitasse videtur de piratis inprimis Africae, Aegypti, qui vel post Pompeii tempora identidem maria passim infestabant et littora; horum saepe mentio fit in libris eroticis, e. c. ab Heliodoro, Charitone etc.

5. *tyrannicidas*. Hipparchum natu maximum Pisistrati filium, et, ut fama ferebat, etiam Hippiam, interfecerunt ol. 66, 2: ideoque ab Atheniensibus semper magni facti et laudati sunt, ut videre licet vel e Scolio notissimo Callistrati in Brunckii Anal. To. I. p. 155 n. 7: quid, quod adeo, quamvis, historia docente, Hippias non ab iis interfectus quarto demum anno post Athenis eiiceretur, pro libertatis tamen vindicibus et auctoribus celebrabantur. cf. Valcken. ad Herodot. V, 55 p. 398, 66. Meiners Geschichte der Wiss. II, 87.

XV. In locum rei quandoque succedit bona voluntas. — 1. *voluntatem otiosam.*

tatem, et rem*a* tu quoque illi duas debes. Merito istud diceres ei, qui tibi reddidit voluntatem otiosam: [a] huic vero, qui et vult, et conatur, et nihil intentatum relinquit, non potes dicere. utrumque enim praestat, quantum in se est. Deinde, non semper numero numerus aequandus est. aliquando una 2 res pro duabus valet. Itaque in locum rei succedit tam propensa voluntas, et cupida reddendi. Quodsi animus sine re, ad referendam gratiam non valet: nemo adversus deos gratus est, in quos voluntas sola confertur. Diis, inquit, nihil aliud praestare possumus. Sed si huic quoque, cui referre gratiam debeo, nihil aliud praestare possum: quid est, quare non eo adversus hominem gratus sim, quo nihil amplius in deos confero?

XVI. Si tamen quid sentiam quaeris, et vis 1 signare responsum: hic beneficium recepisse se iudicet; ille se sciat non reddidisse. Hic illum dimittat: ille se teneat. hic dicat, Habeo: ille respondeat, Debeo. In omni quaestione propositum sit nobis bonum publicum. praecludendae sunt excusationes ingratis,

a. *huic vero, qui et vult, et conatur, et nihil intentatum relinquit, non potes dicere.* Coniecturam Pinciani Muretus recepit, nec equidem deferere ausus sum. Codd. praestabant: *Huic vero debes — et non potest dicere.*

sam. Voluit quidem, sed nihil fecit, quo gratiae referendae occasionem acciperet: ignavus fuit in optima voluntate.

XVI. Sapienti tamen, qui in deterius mutatus sit, beneficium reddendum est. — 1. *signare.* Pro more iurisprudentium, qui tunc obtinuit. Antiquitus consulebantur tantum, nec responsa signabant: apud Pomponium de Origine Iuris. Postea sub Augusto aut circa obtinuit, ut auctoritatis fideique caussa subscriberent. L. Lipsius non cogitasse videtur, antiquissimis temporibus iurisprudentium suisse, respondere, scribere, cavere, quod venerando seni notissimum fuit. Signare h. l. est accurate memoriae tuae imprimere.

gratis, ad quas refugere possint, et sub quibus infitiationem suam tegere. Omnia feci! fac etiam nunc. Quid? tu tam imprudentes iudicas maiores nostros 2 fuisse, ut non intelligerent iniquissimum esse, eodem loco haberi eum qui pecuniam, quam a creditore acceperat, libidine aut alea absumsit, et eum qui incendio, aut latrocinio, aut aliquo casu tristiore, aliena cum suis perdidit? nullam excusationem receperunt, ut homines scirent fidem utique praestandam. Satius enim erat a paucis etiam iustam excusationem 3 non accipi, quam ab omnibus aliquam tentari. Omnia fecisti ut redderes. Hoc illi satis sit: tibi parum. Nam quemadmodum ille, si enixam et sedulam operam transire pro irrita patitur, cui gratia referatur indignus est: ita tu ingratus es, nisi ei, qui voluntatem bonam in solutum accepit, eo libentius debes, quia dimittêris. Non rapias hoc, nec teste- 4 ris:

2. *Quid? tu — utique praestandam.* Lectorum caussa, qui ius rom. non callent, moneo, leges XII tabularum hanc duritiem, quae antiquioris moris fuerit, probasse: docent hoc fragmenta harum legum Tabula III expositarum, et conditio misera obaeratorum et nexorum, donec sensim mitigaretur, primum lege poetelia papiria a. u. 427. Mansit tamen principium, cuius Seneca mentionem fecit. cf. Heineccii Antiq. rom. ad Instit. III, 30.

3. *illi* qui beneficium dederit. *irrita* i. e. pro nulla aut frustratoria: nihil ei adscribit aut tribuit. L.

4. *Non rapias hoc, nec testeris.* Noli iusto cupidius te liberatum a gratia referenda putare, illamque liberationem arripere, aliosque testes eius rei advocare, perinde ac si reddideris beneficium acceptum. *si ille desiit — est.* Mireris quod de suo sapiente hanc mutationem suspicari potuerint Stoici, quum eum tamen perfectissimum esse crederent, deoque parem etc.: sed observes necesse est, severioris ideoque purioris Stoae hanc quaestionem numquam fuisse, nec esse potuisse, nisi do-

ris: occasiones reddendi nihilominus quaeras. Redde illi, quia repetit; huic, quia remittit: illi, quia malus: huic, quia non malus. Ideoque non est, quod ad te hanc quaestionem iudices pertinere: an, quod beneficium quis a sapiente acceperit, reddere debeat, si ille desiit esse sapiens, et in malum versus est. Redderes enim et depositum, quod a sapiente accepisses: et etiam malo redderes creditum: quid est, cur non et beneficium? Quia mutatus est ille, te mutat? Quid? si quid a sano accepisses, aegro non redderes: quum plus semper imbecillo amico debeamus? et hic aeger est animo: adiuvetur, feratur. stultitia morbus est animi. Distinguendum hoc, quo magis intelligatur, existimo.

XVII. Duo sunt beneficia. unum, quod dare nisi sapiens sapienti non potest: hoc est absolutum et verum beneficium. alterum, vulgare, plebeium, cuius
2 inter nos imperitos commercium est. De hoc non est dubium, quin illi qualiscunque est debeam reddere, sive homicida, sive fur, sive adulter evasit. Habent scelera leges suas. melius istos iudex, quam ingratus, emendat. nemo te malum, quia est, facit. Malo beneficium proiiciam, bono reddam. huic, quia debeo; illi, ne debeam.

XVIII.

gma suum de sapiente sanctissimum ipsi subvertere voluerint. Sed ab illa severitate Zenonis aliorumque Stoae heroum sensim defecisse constat nonnullos, inprimis Panaetium aliosque, quos recentioris Stoae assöclas recte vocaveris, haud pauca e doctrina aliorum philosophorum sibi assimilantes.

XVII. Distinguit inter beneficia absoluta ac vulgaria. Haec cuique sunt reddenda. — 1. *Imperitos.* Ita mollius appellasse constat Stoicos, qui neque proficientes neque sunt sapientes: alias stulti.

2. *De hoc* plebeio beneficio. *habent — suas* i.e. scelesti legibus subditi sunt: illis sunt relinquendi: sed a gratia eis referenda ideo non liberi sumus, quia scelesti sunt.

XVIII. De altero beneficii genere dubitatur, quod ſi accipere non potui niſi ſapiens, ne reddere quidem niſi ſapienti poſſum. Puta enim me reddere. ille non poteſt recipere: non eſt iam huius rei capax. ſcientiam utendi perdidit. Quid ſi me remittere manco 2
pilam iubeas? ſtultum eſt dare alicui, quod accipere non poſſit. Ut reſpondere ab ultimo incipiam: Non dabo illi, quod accipere non poterit: reddam, etiam ſi recipere non poterit. Obligare enim non poſſum, niſi accipientem: liberari tantum, ſi reddo, poſſum. Ille uti illo non poterit? viderit. penes illum erit culpa, non penes me.

XIX. Reddere eſt, inquit, accepturo tradidiſſe. Quid enim ſi cui vinum debeas, et hoc ille infundere reticulo iubeat, aut cribro: reddidiſſe te dices, aut reddere voles. quod dum redditur, inter duos pereat? Reddere, eſt id quod debeas, ei cuius eſt, volenti dare. hoc unum mihi praeſtandum eſt. Ut quidem habeat, quod a me accepit, iam ulterioris eſt curae. Non tutelam illi, ſed fidem debeo: multoque ſatius eſt, illum non habere, quam me non reddere. Et creditori ſtatim in macellum laturo, quod acce- 2
perit,

XVIII. Beneficia vero abſoluta nonniſi ſapiens accipere et reddere poteſt. — 1. *non eſt iam*, quum a ſapientia deſciverit et malus factus ſit. 2. *manco* debili, manibus capto.

XIX. Affirmat beneficium perdituro tamen reddendum. — 1. *Ut quidem habeat* poſſideat, ſecum retineat. Illa cura ad me nunc non ſpectat. 2. *macellum.* piſces aliaque luxuriae inſtrumenta emturo. Lipſius tamen de nepote intelligit, qui pecuniam apud macellarios, ganeae ſuae cauſſa relinquit. Sed an macellum pro ganeo in uſu fuerit, dubito: etſi fateor, bene huic loco talem uſum convenire. *delegaverat*, per aſſignationem ſolverit. Iam ſupra vidimus. *diſcinctus*, cingulo ſoluto, ut pecunia in terram caderet.

perit, reddam. etiam si mihi adulteram, cui numerem, delegaverit, solvam: et si nummos quos accipiet, in sinum suum discinctus fundet, dabo. Reddendum enim mihi est, non servandum, quum reddidero, aut tuendum. Beneficii accepti, non redditi custodiam debeo. Dum apud me est, salvum sit. ceterum licet accipientis manibus effluat, dandum est
3 reposcenti. Reddam bono, quum expediet; malo, quum petet. Tale, inquit, beneficium, quale accepisti, non illi potes reddere. Accepisti enim a sapiente: stulto reddis. [a] Non. reddo illi, quale nunc potest accipere: nec per me fit quod deterius, sed per illum. id quod accepi, reddam. Cui, si ad sapientiam redierit, reddam quale accepi: dum in ma-
4 lis est, reddam quale ab illo potest accipi. Quid, inquit, si non tantum malus factus est, sed ferus, sed immanis, qualis Apollodorus, aut Phalaris: et huic beneficium, quod acceperas, reddes? Mutationem sapientis tantam natura non patitur. nam in pessima ab optimis lapsus, necesse est etiam in malo vestigia boni teneat. [b] Nunquam tantum virtus exstinguitur, ut non certiores animo notas imprimat, quam ut il-
5 las eradat ulla mutatio. Ferae inter nos educatae, quum in silvas eruperunt, aliquid mansuetudinis pristinae retinent: tantumque a placidissimis absunt, quantum a veris feris et nunquam humanam manum passis. Nemo in summam nequitiam incidit, qui unquam

a. *Non. reddo illi* etc. Optimorum haec est codd. lectio: alii *Nam; Nunc:* sed notum est, has voculas inter se commutari a librariis. Erasmus primum distinxit: *Non: reddo.* Muretus: *imo reddo*, quod sumsit ex Erasmi paraphrasi. Nimis confidenter Lipsius: in meo, ait, veritas: *Nam reddo.* — b. *Nunquam tantum.* sequor codd. Grut., qui non habent, *in tantum.*

4. *Apollodorus, aut Phalaris*, c. 5, 1. Addas Wyttenbach. tyranni crudelissimi, ad Plutarch. de S. N. V. de quibus vide ad II de Ira cap. 8.

quam haeſit ſapientiae. altius infectus eſt, quam ut
ex toto elui, et transire in colorem alium poſſit.
Deinde interrogo, utrum iſte ferus ſit animo tantum, 6
an et in perniciem publicam excurrat? Propoſuiſti
enim mihi Apollodorum et Phalarin tyrannum, quo-
rum ſi naturam habet intra ſe malus, quidni ego iſti
beneficium ſuum reddam, ne quid mihi cum eo ſit
iuris amplius? Si vero ſanguine humano non tantum 7
gaudet et paſcitur, ſed et ſuppliciis omnium aetatum
crudelitatem inſatiabilem exercet, nec ira, ſed avi-
ditate quadam ſaeviendi furit, ſi in ore parentum fi-
lios iugulat, ſi non contentus ſimplici morte, distor-
quet, nec urit ſolum perituros, ſed excoquit, [c] ſi
arx eius cruore ſemper recenti madet: parum eſt
huic beneficium non reddere. Quidquid erat, quo 8
mihi cohaereret, interciſa iuris humani ſocietas ab-
ſcidit. Si praeſtitiſſet quidem mihi aliquid, ſed arma
patriae meae inferret: quidquid meruerat, perdidiſ-
ſet, et referre illi gratiam ſcelus haberetur. ſi non
patriam meam impugnat, ſed ſuae gravis eſt, et ſe-
poſitus a mea gente, ſuam exagitat: abſcidit nihilo-
minus illum tanta pravitas animi. etiam ſi non inimi-
cum, inviſum mihi efficit: priorque mihi ac potior

 eius

c. *ſi arx eius c.* Optime ſic Grut. ex dubiis literis cod. Naz. *arcemque* hanc emendationem exſculpſiſſe videtur, quam probat Lipſius. Eraſmus: *ſi ars eius eſt cruor.* Muretus coniecit: *ſi ara eius cr.*

5. *altius infectus — poſſit.* Utitur verbis a purpurariis uſurpare ſolitis, quae ſaepiſſime ad animum transferri notum eſt. Cf. Ruhnken. ad Timaei Lexic. plat. ſub voce Δευσοποιόν p. 75 ſq. ed. II.

7. *Si vero etc.* Haec et ſequentia inprimis ad Phalarin ſpectant, eiusque bovem aheneum. Moneo verbo, quum quae Bentleius magnus de eo expoſuit, in cuiusque harum literarum amatoris manibus ſint, certe eſſe debeant.

parum eſt — reddere: quaſi dicat, imo maleficium dandum eſt.

eius officii ratio est, quod humano generi, quam quod uni homini debeo.

XX. Sed quamvis hoc ita sit, et ex eo tempore omnia mihi in illum sint libera, ex quo, corrumpendo fas omne, ut nihil in eum nefas esset, effecerit: illum mihi servandum modum credam, ut si beneficium illi meum neque vires maiores daturum est in exitium commune, nec confirmaturum quas habet; id autem erit, quod illi reddi sine pernicie publica
2 possit; reddam. Servabo filium eius infantem. quid
hoc beneficium obest cuiquam eorum, quos crudelitas eius lacerat? pecuniam quae satellitem stipendio teneat, non subministrabo. Si marmora et vestes desideraverit, nihil oberit cuiquam id quo luxuria eius instruitur: militem et arma non suggeram. Si pro magno petet munere artifices scenae, et scorta, et
3 quae feritatem eius emolliant, libens offeram. Cui
triremes et [a] aeratas non mitterem, lusorias et cubiculatas,

a. *aeratas.* Sic Erasmus in margine, ubi est: forte, *aeratas.* In textu est: *caeratas*, ut in omnibus codd. mss. Sed recte Lipsius, cui praeiverat Brodaeus IV Miscell. c. 13 (in Gruteri Lamp. crit. Vol. II. p. 517.) verius *aeratas* legi censet, *Ceratas*, si quis retinet, ait L., quia cera illini naves etiam solent,

XX. Beneficia non nocitura etiam tyranno et furioso reddenda sunt. — 1. *corrumpendo fas omne*, quod antea dixerat, intercisa iuris humani societas.

2. *Si marmora*, signa marmorea et *vestes* purpureas: instar Verris apud Ciceronem. *artifices scenae*, histriones, mimos, *τεχνίτας*, *τεχνίτας Διονύσου*, *τοὺς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίτας*. Multi de iis egere, e. c. Chishull ad Antiquit. asiatic. p. 139 sq. cf. Philolog. Bibl. III. p. 139 sq. Wesseling. ad Diodor. Sicul. IV, 5. Si pro magno munere habebit artifices scenae: non enim emet ipsos, sed tanquam munus, beneficium accipiet, de quo hic sermo est. *Emolliant.* Lascivire enim praestat, quam saevire, et huc se tyranni vertant.

3. *lusorias*, aptas ad lusus et vagationes in mari quieto.

culatas, et alia ludibria regum in mari lascivientium mittam. Et si ex toto eius sanitas desperata fuerit, eadem manu beneficium omnibus dabo, illi reddam: quando ingeniis talibus vitae exitus remedium est: optimumque est obire ei, qui ad se nunquam rediturus est. Sed haec rara nequitia est, et semper por- 4
tenti loco habita, sicut hiatus terrae, et de cavernis maris ignium eruptio. Itaque ab illa recedamus: de his loquamur vitiis, quae detestamur sine horrore. Huic homini malo, quem invenire in quolibet foro possum, quem singuli timent, reddam beneficium, quod accepi. Non oportet mihi nequitiam eius 5
prodesse: quod meum non est, redeat ad dominum, bonus sit an malus. Quam diligenter istud excuterem, si non redderem, sed darem? Hic locus fabulam poscit.

XXI. Pythagoricus quidam emerat a sutore phaecasia, [a] rem magnam, non praesentibus nummis.

solent, nihil pro re dicit: de rostratis s. bellicis, aeratis, navibus sermo est, quas negat tyranno robur et subsidium mittendas.

a. *rem magnam.* Sic cod. Naz. aliique et edd. Mirandum sane foret, nisi quidam codd. haberent: *rem non m.* qua quidem aberratione quid expeditius, quam abuti ad emendationem procudendam? Ecce cod. Col., qui alioqui non contemnendae fidei est, profert illam negationem, qua Lipsius statim utitur, ut emendet *re non magna.* Sed condonandus hic emendandi pruritus est seni haud uno nomine venerando, non imitandus. Mox, *Quid perdis operam?* Sic cod. Naz. Antea: *Quid p. o. tuam?*

quieto. Epist. IV, 5: ubi luserunt navigia, sorbentur. *cubiculatas:* cum nostris Gondeln comparari possunt: *θαλαμηγούς*. Descriptas aliquas prodigiosas in Athenaeo V. p. 203. Cas., Maximo Tyrio I. p. 7 Reisk.! habes. Navis thalamegi mentionem fecit Suet. Caes. 52. *eadem manu — reddam* i. e. e medio tollam.

4. *de cavernis — eruptio.* cf. de Provid. I, 3.

XXI. Exemplum Pythagorici cuiusdam. — 1. *Pythagoricus,* discipulus et assecla doctrinae Pythagorae,

utrum

Post aliquot dies venit ad tabernam, redditurus: et quum clausam diu pulsaret, fuit qui diceret: Quid perdis operam tuam? sutor ille quem quaeris, elatus, combustus est. Quod nobis fortasse molestum est, qui in aeternum nostros amittimus, tibi minime, qui scis futurum, ut renascatur: iocatus in Pythagoricum.
2 At philosophus noster tres aut quatuor denarios, non invita manu, domum retulit, subinde concutiens. Deinde quum reprehendisset hanc suam non redden-

utrum unus ex iis, qui priori familiae pythagoricae adhaerescerent, an ex iis, qui diu post schola hac Alexandriae resuscitata Pythagorae disciplinam sequuti sint, ignoramus. Prius aevum huius philosophiae duravit usque ad Alexandri tempora: posterius effloruit Alexandriae et Senecae aevo adhuc viguit. cf. Brucker. Histor. crit. phil. To. II. p. 864 sq. Meiners Geschichte der Wiss. I. p. 405. Si scriptorem incertum apud Phot. cod. 259. sequi malis, fuit hic Πυθαγορικὸς Pythagorae discipulus; scholiast. Theocrit. XIV, 5 pythagoricum exponit de assecla Pythagorae omnem curam in corpore poliendo ponente. Promiscue tamen pythagoricum, pythagoreumque usurpari Romanis manifestum est, de discipulo Pythagorae quocunque, tum prioris tum posterioris aetatis. Cf. Christph. Wolf. ad Origenis Philosophumena p. 45. Quum *phaecasia*, ἡ Φαικὰς, τὸ Φαικάσιον calceorum candidorum et levium genus esset, idque sacerdotibus inprimis aegyptiis proprium, cf. ad Epist. 113, 2, quos Pythagoreos imitatos esse constat; non mirum est, quod Pythagorici his calceis quoque usi sunt. Hinc explico *rem magnam*, i. e. magni ab eo factam. *tibi — renascatur*, spectat ad animarum migrationem Pythagorae.

2. *très aut quatuor denarios:* quatuor aequant circiter tres francos, aut 20 bonos grossos ex supputatione Ionelii ad version. Isaei anglicam p. 154 et Romii de l'Isle. *subinde concutiens* prae laetitia. *claustrum*, repagulum, ubi ianua male posti cohaerebat. cf. Sagittarium de ianua vett. in Graevii Thes. To. VI. *poenas cupiditatis* quod gavisus erat, sutorem esse mortuum, seque summulam retinere posse impune.

reddendi tacitam voluptatem, intelligens arrisisse sibi illud lucellum, redit ad eandem tabernam, et ait: Ille tibi vivit: redde, quos debes. Deinde per clostrum, qua se commissura laxaverat, quatuor denarios in tabernam inseruit, ac misit, poenas a se exigens improbae cupiditatis, ne alieno assuesceret.

XXII. Quod debes, quaere cui reddas: etsi nemo poscet, ipse te appella. Malus an bonus sit, ad te non pertinet. Redde, et accusa, non oblitus, quemadmodum inter vos officia divisa sunt. illi oblivio imperata est, tibi meminisse mandavimus. Errat tamen, si quis existimat, quum dicimus eum qui beneficium dedit, oblivisci oportere, excutere nos illi memoriam rei praesertim honestissimae. quaedam praecipimus ultra modum, ut ad verum et suum redeant. Quum dicimus, Meminisse non debet: hoc volumus intelligi, praedicare non debet, nec iacta-

XXII. Benefactorem beneficiorum oblivisci, benemeritum meminisse oportet. — 1. *Redde, et accusa.* Redde malo homini quod debeas, sed hoc officio tuo functo accusandi eum tibi ius remanet. *quaedam praecipimus ultra modum — redeant.* Si hoc illi qui systemata diiudicanda sibi sumserint, recte et sobrie reputassent, multis certaminibus supersedere potuissent. Exemplaria enim ratio proponit, e. c. de moribus praecipiens, principiaque demonstrat sequendum suadentia atque iubentia; etsi vix ac ne vix quidem sperandum est, fore, ut homines istis exemplaribus similes fiant etc. Petimus iniqua, ut hoc utar, ut obtineamus aequa. Lipsius illustrat his verbis: ut ligna curvamus, sed correcturi. Intellexit itaque de iterata repetitione, qua fit, ut animum tandem in rem dirigamus et praeceptis assuescentes vitam ad ea attemperemus. Enimvero spectant potius ad morem stoicum, dogmata sua insolito modo, παραδόξως pronuntiandi et verbis suis maiorem vim speciemque praebendi, quam deinde ab adversariis captatam mitigare cogebantur, ut aliquoties vidimus.

re, nec gravis esse. Quidam enim beneficium quod dederunt, omnibus circulis narrant. hoc sobrii loquuntur, hoc ebrii non continent: hoc ignotis ingerunt, hoc amicis committunt. Ut haec nimia et exprobratrix memoria subsideret, oblivisci eum qui dedit, iussimus: et plus imperando quam praestari poterat, silentium suasimus.

XXIII. Quoties parum fiduciae est in his quibus imperas, amplius est exigendum quam satis est, ut praestetur quantum satis est. In hoc omnis hyperbole extenditur, ut ad verum mendacio veniat. Itaque qui dixit,

Qui candore nives anteirent, cursibus auras:

quod non poterat fieri, dixit: ut crederetur quantum plurimum posset. Et qui dixit,

His immobilior scopulis, violentior amne:

nemi-

2. *circulis*, conventibus hominum, stationibus: quae fere circulares sunt. L. Exempla locutionis attulit Ernesti in Clav. Cic. h. v.

XXIII. Continnatio. — 1. De *hyperbole* similia habet Quintil. VIII, 5 fin.: Quamvis est omnis hyperbole ultra fidem, non tamen esse debet ultra modum. — Monere satis est, mentiri hyperbolen, nec ita ut mendacio fallere velit. Cf. Home Grundsätze der Kritik To. I. p. 328. III. p. 103. Versus *Qui candore* etc. est Virgilii Aen. XII, 84. Alter Ovid. Met. XIII, 801. Si tamen noster hac comparatione Stoicos defendere posse sibi persuaserit, vereor ut multos naturam atque indolem poeseos et philosophiae callentes ad partes suas trahat: illa enim delectandi, haec docendi atque praecipiendi munus imponi sibi gaudet, illa imaginationis ope inprimis et phantasmatibus, ut animos audientium et legentium alliciat, deliniatque, utitur, et affectu prorepta hyperbolen hanc tantum usurpat, at in didactica, ubi docet, respuit; haec animi sobrietate et gravitate semper utens, forma tantummodo poeseos quadam adhibita atque hoc vinculo cum ea coniuncta, veritatem explorare et foras edere studet, atque ideo mendacia semper et hyperbolas repudiat.

nemini hoc quidem se persuasurum putavit, aliquem tam immobilem esse, quam scopulum. Nunquam tantum sperat hyperbola, quantum audet: sed incredibilia affirmat, ut ad credibilia perveniat. Quum dicimus, Qui beneficium dedit, obliviscatur: hoc dicimus, similis sit oblito: memoria eius non appareat, nec incurrat. Quum dicimus, beneficium repeti non oportere, non ex toto repetitionem tollimus: saepe enim opus est malis exactore, etiam bonis admonitione. Quid ergo? occasionem ignoranti non ostendam? necessitates illi meas non detegam? quare nescisse se aut mentiatur, aut doleat? Interveniat aliquando admonitio, sed verecunda, quae non poscat, nec in ius vocet.

(Margin: 2 beside the first line; 3 beside "nec incurrat. Quum dicimus, beneficium repeti non")

XXIV. Socrates amicis audientibus, Emissem, inquit, pallium, si nummos haberem. Neminem poposcit, omnes admonuit. a quo acciperet, ambitus fuit. Quidni esset? Quantulum enim erat, quod Socrates accipiebat? [a] at multum erat, eum fuisse, a

a. *at multum erat, eum fuisse, a quo S. a.* Sic cod. Naz. Erasmi longobardicus, alii boni codd. mss. Omnino recte, ait Gronovius, qui recepit. Exempla ab eo adducta ad vim pronominis probandam nunc satis nota sunt. *Eum meruisse* in edd. ante Erasmum, qui ipse *emeruisse, a quo* habet, in margine tamen, *eum fuisse*, uti scripsi. Nemo habet *commeruisse*. Mox, *Num*, non, *non* optimi codd.: sed confusionem harum vocum iam notavimus sollennem.

2. *similis sit oblito.* Dura praecepta ita lenire Stoici cogebantur. *incurrat* in oculos.

XXIV. Probat exemplo Socratis. — 1. Quae noster hic narrat de Socrate, nequaquam conveniunt cum iis, quae apud Xenophontem et Platonem occurrunt, et patre philosophiae verae indigna sunt. Inimico eius Aristoxeno, Sotioni apud Diog. Laert. II, 74 aliisque, et inventionem et divulgationem talium fabularum perinde adscribas cum Meinersio (Geschichte der Wiss. II p. 359. not.), ac nostrum excuses improba multorum Senecae coaevorum philosophorum vita. cf. ad 1, 8, 1 supra.

2 quo Socrates acciperet. Num illos castigare mollius potuit? Emissem, inquit, pallium, si nummos haberem. Post hoc quisquis properaverit, sero dat. iam Socrati defuit. Propter acerbos exactores repetere prohibemus: non ut nunquam fiat, sed ut parce.

XXV. Aristippus aliquando delectatus unguento: Male, inquit, istis effeminatis eveniat, qui rem tam bellam infamaverunt! Idem dicendum est: Male istis improbis et importunis beneficiorum suorum quadruplatoribus eveniat, [a] qui tam bellam rem, admonitionem inter amicos, sustulerunt! Ego tamen utar hoc iure amicitiae, et beneficium ab eo repetam, a quo petissem: qui alterius beneficii loco accepturus est,
2 potuisse reddere. Nunquam, ne querens quidem, dicam:

— — *Eiectum litore egentem*
Excepi, et regni demens in parte locavi.

[b] Non est ista admonitio: convicium est. Hoc est in odium beneficia perducere: hoc est efficere, ut ingratum

a. *qui tam bellam rem, adm.* est coniectura Gruteri e lectione cod. Naz. *quam bellarem adm.* Antea: *qui tam bellam adm.*

b. *Non est ista admonitio: convicium est.* Codici Naz. abest negatio *non*, aut *imo* post *admonitio*: nec Senecae familiaris est usus. Ideo expunxi. Fabricius in nott. mss. quas Io. Gurlittus vir amiciss. nobis communicavit in Wiedeburg. humanist. Magazin V, 4 p. 348 interpunxerat: *non, conv.*

XXV. Modeste beneficia repetere licet. — 1. *Aristippus*, praestans ille Socratis discipulus et amicus, sectae cyrenaicae auctor, de quo egregius Wielandi liber, Aristippus legi meretur. Quae hic posita sunt, Diog. Laert. II, 76 ubi vid. Menag. refert, at pleniora: *κακῶς κακοὶ δ' ἀπόλοιντο οἱ κίναιδοι, οἵτινες καλὸν ἡμῶν ἄλειμμα διαβάλλουσι!* *quadruplatoribus.* accusatores sunt lucri caussa, deinde de delatore et calumniatore quoquam dicitur. cf. Ernesti Clav. Cic. h. v. *beneficium quadruplatoris* argute vocat, qui importune exigunt, et nisi affatim reponis, accusant.

2. Versus sunt Virgilii Aen. IV, 373. 318.

gratum esse, aut liceat, aut iuvet. Satis, abundeque est, submissis et familiaribus verbis, memoriam revocare:

Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum. — —

Ille invicem dicat: Quidni merueris? eiectum litore egentem excepisti.

XXVI. Sed nihil, inquit, proficimus: dissimulat, oblitus est. quid facere debeam? Quaeris rem maxime necessariam, et in qua hanc materiam consummari decet, quemadmodum ingrati ferendi sint? Placido animo, mansueto, magno. Nunquam te tam inhumanus, et immemor, et ingratus offendat, ut non tamen dedisse delectet. Nunquam in has voces iniuria impellat: Vellem non fecisse! Beneficii tui 2
tibi etiam infelicitas placeat. Semper illum poenitebit, si te ne nunc quidem poenitet. Non est, quod indigneris tanquam aliquid novi acciderit: magis mirari deberes, si non accidisset. Alium labor, alium impensa deterret: alium periculum, alium turpis verecundia, ne dum reddit, fateatur accepisse: alium ignorantia officii, alium pigritia, alium occupatio. Adspice, quemadmodum immensae hominum cupidi- 3
tates hient semper, et poscant: non miraberis ibi neminem reddere, ubi nemo satis accipit. Quis est istorum tam firmae mentis ac solidae, ut tuto apud eum beneficia deponas? Alius libidine insanit, alius abdomini servit, alius [a] lucri totus est, cuius summam, non

a. *lucri totus.* Sic multi codd. et Erasmic. ed. margo: in eius textu est *lucrosus.* Sed Gruteri quinque codd. *lucritosus*, unde

XXVI. Quomodo ingrati ferendi sunt? Multi autem sunt, quia multi mali. — 2. *infelicitas* mala et bono successu carens beneficii datio. 3. *cuius summam — spectet.* de summa tantum est sollicitus, qua via veniat, iure an fraude, an scelere, nihil curat. Via autem lucri,

non vias fpectet: alius invidia laborat, alius caeca 4 ambitione, et in gladios irruente. Adiice torporem mentis ac fenium, et huic contrariam inquieti pectoris agitationem, tumultusque perpetuos. adiice aeftimationem fui nimiam et tumorem, ob quae contemnendus eft, infolentem. Quid contumaciam in perverfa nitentium, quid levitatem femper alio tran- 5 filientem loquar? Huc accedat temeritas praeceps, et nunquam fidele confilium daturus timor, et mille errores, quibus volvimur: audacia timidiffimorum, discordia familiariffimorum, et publicum malum, incertiffimis fidere, faftidire poffeffa, optare quae confequi poffe fpes non fuit.

XXVII. Inter affectus inquietiffimos, rem quietiffimam, fidem, quaeris? Si tibi vitae noftrae vera imago fuccurret, videberis tibi videre captae quummaxime civitatis faciem, in qua omiffo pudoris rectique refpectu, vires in confilio funt, velut figno ad per-

unde noftra lectio confirmatur, quae et magni Salmafii affenfu gaudet ad Simplic. p. 17., laudati fupra ad III, 4. b. Non mirum, quod doctior noftra lectio corruptioni occafionem dederit. Mox *cuius fummam, non vias fpectat* eft e cod. Naz. et a Gronovio egregie confirmatur. Erafmi editio: *cuius fummam non vinces.* Idem codex cum Col. deinceps: *in gladios irruente*; vulgg.: *in gl. ruente.*

cri, via proceffus, via fraudis, confilii etc. in ufu erant.

4. *ob quae contemnendus eft.* In iis ipfis infolefcentem et fe mirantem, ob quae defpicere magis ius erat et deaeftimare. Nonne in vanis imo et pravis plerique fe attollunt? L.

XXVII. Continuatio. — 1. *quummaxime* hoc ipfo temporis momento. Cf. Ernefti Clav. Cic. h. v. *vires*, ius fortioris: quisque quantum poteft, tantum audet et facit. *nec religio*, facra apud hoftes faepe, e. c. infulae praelatae, aut templa occupata eos fedarunt aut arcuerunt: non ita in hac civili praedatione, ubi numen et iusiurandum calcatur. L. Captae urbis defcriptionem invenies apud Ciceron. ad Herenn. IV, 39. Virgil. Aen. II, 298 fq. Quintil. VIII, 3, 68.

permiſcenda omnia dato. Non igni, non ferro abſtinetur: ſoluta legibus ſcelera ſunt: nec religio quidem, quae inter arma hoſtilia ſupplices texit, ullum impedimentum eſt ruentium in praedam. Hic ex pri- 2
vato, hic ex publico, hic ex profano, hic ſacra rapit: hic effringit, hic tranſilit, hic non contentus anguſto itinere, ipſa quibus arcetur, evertit, et in lucrum ruina venit. Hic ſine caede populatur, hic ſpolia cruenta manu geſtat: nemo non fert aliquid ex altero. In hac aviditate generis humani, nae tu nimis fortunae communis oblitus es, qui quaeris inter rapientes referentem. Si indignaris ingratos eſſe: 3
indignare luxurioſos, indignare avaros, indignare impudicos, indignare aegros deformes, ſenes pallidos. Eſt iſtud grave vitium, eſt intolerabile, et quod diſſociet homines, quod concordiam, qua imbecillitas noſtra fulcitur, ſcindat ac diſſipet: ſed usque eo vulgare eſt, ut illud nec qui queritur quidem effugerit.

XXVIII. Cogita tecum, an quibuscunque debuiſti, gratiam retuleris, an nullum unquam apud te perierit officium, an omnium te beneficiorum memoria comitetur. Videbis quae puero data ſunt, ante adoleſcentiam elapſa: quae in iuvenem collata ſunt, non perduraſſe in ſenectutem. Quaedam perdidimus, quaedam proiecimus, quaedam a conſpectu noſtro paulatim exierunt: a quibusdam oculos avertimus. Ut excuſem tibi imbecillitatem tuam, inprimis 2
fragilis eſt memoria, et rerum turbae non ſufficit. neceſſe eſt quantum recipit, emittat, et antiquiſſima recen-

2. *tranſilit* ſacra per feneſtram, quod eſt anguſtum iter.

XXVIII. Te ipſum noſcendo facilius feres ingratum.

— 1. *quaedam perdidimus* oblivione — *proiecimus* ultro aſpernati et obliti ſumus. *exierunt* tempore ſe ſubduxerunt.

recentiſſimis obruat. Sic factum eſt, ut minima apud
te nutricis eſſet auctoritas: quia beneficium eius lon-
gius aetas ſequens poſuit. ſic factum eſt, ut praece-
ptoris tibi non eſſet ulla veneratio: ſic evenit, ut cir-
ca conſularia occupato comitia, aut ſacerdotiorum
3 candidato, quaeſturae ſuffragator excideret. Fortaſ-
ſe vitium, de quo quereris, ſi te diligenter excuſſe-
ris, in ſinu invenies. Inique publico iraſceris crimi-
ni, ſtulte, tuo. ut abſolvaris, ignoſce. Meliorem
illum facies ferendo, utique peiorem exprobrando.
non eſt quod frontem eius indures: ſine, ſi quid eſt
pudoris reſidui, ſervet. Saepe dubiam verecundiam
vox conviciantis clarior rupit. nemo id eſſe, quod
iam videtur, timet: deprehenſus pudor amittitur.

XXIX. Perdidi beneficium. Numquid quae conſecravimus, perdidiſſe nos dicimus? Inter conſecrata beneficium eſt, etiam ſi male reſpondit, bene collatum. Non eſt ille, qualem ſperavimus. Simus quales fuimus nos, ei diſſimiles. [a] damnum tunc factum,

nunc

a. *damnum tunc factum, nunc apparuit.* Sic invenit Pinc. in uno codice receptum á Mureto. Editiones priores: *Damnum non tunc factum apparuit:'* quod etiam eſt in cod. Naz.,

2. *longius poſuit,* a te removit. *praeceptoris — veneratio.* cf. ad III, 3, 3. *ut circa conſularia — candidato* quum ſis ipſe ſenator. Nam inde a Tiberio magiſtratus non a populo, ſed a ſenatu ſunt creati. Tacit. Annal. 1, 15 comitia (ſc. ad creandos magiſtratus), ait, e campo in curiam translata. cf. Plin. Epp. III, 20. *Sacerdotiorum* nec enim unum uni tantum: plura cumulabantur. *quaeſturae* ut obliviscereris te quaeſturam ambienti ſuffragio tuo affuturum.

3. *ſtulte, tuo.* quod ſtulto modo tuum ipſius eſt, quod te inſcio ipſe aluiſti apud te et tamquam ſtultus incuſas, quaſi ſit alterius. *dubiam,* nondum penitus proiectam. *rupit,* totam in impudentiam vertit, frena ei laxavit. L.

XXIX. Non ſemper beneficia pereunt. — 1. *Inter*

conſe-

nunc apparuit. Ingratus non fine noftro pudore protrahitur: quoniam quidem querela amiffi beneficii, non bene dati fignum eft. Quantum poffumus, cau- 2 fam eius apud nos agamus: fortaffe non potuit, fortaffe ignoravit: fortaffe facturus eft. Quaedam nomina, bona [b] lentus ac fapiens creditor fecit, qui fuftinuit, ac morâ fovit. Idem nobis faciendum: nutriamus fidem languidam.

XXX. Perdidi beneficium! Stulte, non nofti detrimenti tui tempora. perdidifti, fed quum dares: nunc palam factum eft. Etiam in his quae videntur in perdito, moderatio plurimum profuit. Ut corporum, ita animorum molliter vitia tractanda funt. faepe quod explicavit mora, pertinacia trahentis abruptum

Naz., aliisque. Illa tamen Pinciani lectio haud dubie praeferenda erat. Nofter haec fic mox exprimit: Stulte, non nofti detrimenti tui tempora? perdidifti, fed quum dares.
b. *lentus ac fapiens.* Sic omnes codd. dant. Bentleius tamen ad Horat. Epp. II, 1, 90. To. II. p. 97 ed. lipf. emendat *lentus ac patiens.* At *patiens* idem fere valet quod *lentus:* at *fapiens*, modo ne ftoice fumas, locum fuum optime tuetur. *Conditor* eft fphalma typogr. in ed. Gron. pro *creditor.*

confecrata: in honorem deorum fufpenfa, quae, etiamfi non confequamur id, cuius cauffa fufpendimus aut confecravimus, tamen bene collocata funt, quia optima voluntate res facta eft. *apparuit.* nec nunc indignare: vetus iactura eft, etfi iam emerfit et fe oftendit. L. *protrahitur* a nobis, noftra opera protractus.

2. *Quaedam nomina* etc. quosdam debitores emendavit creditor etc.: hoc eft interdum appellando, indulgendo etc. Nam alioquin verum eft, quod foenerator Alfius ap. Columell. 1, 7 dicere folitus eft, optima nomina non appellando fieri mala. cf. Bentlei. ad Horat. Epp. II, 1, 90. To. II. p. 97 ed. lipf.

XXX. Continuat. — 1. *Explicavit mora:* quod quis lente extenuavit ac diffolvit, violenter trahens abrumpit, ut in filamentis muliercularum, quae Lipfius comparat, videre licet. *liberas* obligatione folvis, dum eum iam pronuntias ingratum.

ptum est. Quid opus est maledictis? quid querelis? quid insectatione? quare illum liberas? quare dimit-
2 tis? Si ingratus est, iam nihil debet. Quae ratio est, exacerbare eum, in quem magna contuleris, ut ex amico dubio fiat non dubius inimicus, et patrocinium sibi nostra infamia quaerat? [a] Nec desit: Nescio quid est, quod eum, cui tantum debuit, ferre non potuit. subest aliquid. Nemo non superioris dignitatem quaerendo, etiam si non inquinavit, aspersit: nec quisquam fingere contentus est levia, quum magnitudine mendacii fidem quaerat.

XXXI. Quanto illa melior via, qua servatur illi species amicitiae, et, si reverti ad sanitatem velit, etiam amicitia? Vincit malos pertinax bonitas: nec quisquam tam duri infestique adversus diligenda animi est, ut etiam [a] vi tractus bonos non amet: quibus hoc

a. *Nec desit: Nescio* etc. Sic Naz. aliique codd., qui vocibus duabus, quae vulgatas invaserant: Nec desit, *qui dicat*, carent. Neque sunt Senecae, cui subaudiri illa, vel τὸ vox aut *rumor* aut *sermo*, multo venustius est visum. Neque hic tantum commissuram eiusmodi applicuerunt. Haec Gronovius, qui exempla affert 1, 3. ubi *num dicam* quare tres Gratiae etc.: II, 26, 1. *Nec dicat* hoc mihi dedit: IV, 40, 4. Et ut breviter *dicam* etc., cancellanda erant, ut fecimus. *querendo* omnes codd. et edd. Sphalma typogr. invasit edd. aliquot *quaerendo*. Laudat Gurlitt. in Wiedeburgii humanist. Magaz. V, 4 p. 349 ad h. l. Horat. Sat. I, 4, 87.

a. *vi tractus*. Sic Muretus, qui tamen in notis fatetur, *vitiatus* legi, uti quoque Erasmus etc. habent, nec habere se quomodo emendet. Optimi codd. *iniuriatus* s. *iniuriam*. Esse locum corruptum aberrationes codd. monstrant: nam e *vitiatus*, quod mendosum est, *vi tractus* ortum est, non magis probum. Erasmus emendat: *iniuriam passus* s. *post iniuriam*: Lipsius: *ut etiam in iniuria bonos*. Meliores itaque

2. *infamia*, quam nobis iracundia aut conviciis contraximus. *magnitudine* quis enim opinionem excedentia sine omni fundamento fingat?

XXXI. Amicitia ingrati conservanda, aut saltem amicitiae species. — 1. *vi tractus* illa pertinaci bonitate attractus. *impune*, cui etiam hoc novi beneficii accessit,

hoc quoque coepit debere, quod impune non solvit.
Ad illa itaque cogitationes tuas flecte. Non est mihi
relata gratia. quid faciam? quod dii omnium rerum
optimi auctores: qui beneficia ignorantibus dare in-
cipiunt, ingratis perseverant. Alius illis obiicit ne- 2
gligentiam nostri, alius iniquitatem: alius illos extra
mundum suum proiicit, et ignavos, hebetesque sine
luce, sine ullo opere destituit. Alius solem, cui de-
bemus, quod inter laborem quietemque tempus di-
visimus, quod non tenebris immersi confusionem ae-
ternae noctis effugimus, quod annum cursu suo tem-
perat, et corpora alit, sata evocat, percoquit fru-
ctus, saxum aliquod, aut fortuitorum ignium glo-
bum, et quidvis potius quam deum appellat. Nihi- 3
lominus tamen more optimorum parentum, qui ma-
ledictis

que codices praestolabimur Fine: *Neminem — fundamenta repente*, non *repense*. Hoc *repente* sphalma typogr. est, quod edd. aliquot, e. c. Gron. invasit, recte monente Gurlitto l. l.

cessit, quod ingratitudo eius toleretur, imo transmittatur.

2. *Alius — destituit:* respicit Epicureos. cf. supra IV, 19. *saxum aliquod*, ut Anaxagoras, Periclis et Euripidis praeceptor, qui omnes stellas nihil nisi *μύδρους*, lapides s. massas candentes, ideoque solem *μύδρον διάπυρον* (Diog. Laert. 11, 8) sive *λίθον διάπυρον* (cf. Xenoph. Memor. Socr. IV, 7, 7. Plato Apol. c. 14) esse contendebat. Vid. Baylii Dict. hist. et crit. h. v. et Tiedemanni Geist der spek. Phil. I. p. 312 sq. Inprimis autem *Cari*, prof. lips. nuper in summum literarum bonarum detrimentum defuncti, commentationes de Anaxagoreae Cosmotheolog. fontibus et aliae duae in Fülleborníi Beyträgen zur Gesch. der Philos. nr. 9. et 10. legi merentur. *fortuitorum ignium globum*, Epicuri, Xenophanis aliorumque fuit sententia. cf. Lipsii Phys. II, 12.

3. *Nihilominus — propitii fuerunt.* Aliquoties haec sapientissimo viro dignissima dicta iam vidimus summo gaudio perfusi, e. c. I, 1, 9. II, 29. III, 25.

ledictis suorum infantium arrident, non cessant dii beneficia congerere, de beneficiorum auctore dubitantibus: sed aequali tenore bona sua per gentes populosque distribuunt, unam potentiam sortiti, prodesse. Spargunt opportunis imbribus terras, maria flatu movent, siderum cursu notant tempora, hiemes aestatesque interventu lenioris spiritus molliunt: errorem labentium animorum placidi ac propitii ferunt. Imitemur illos. demus, etiam si multa in irritum data sint: demus nihilominus aliis, demus ipsis, apud quos iactura facta est. Neminem ab excitanda domo ruina deterruit: et quum penates ignis absumsit, fundamenta tepente adhuc area ponimus, et urbes haustas saepius eodem solo condimus. Adeo ad bonas spes pertinax animus est. Terra marique humana opera cessarent, nisi male cadentia iterum tentare libuisset.

XXXII. Ingratus est. non mihi fecit iniuriam, sed sibi: ego beneficio meo, quum darem, usus sum. nec ideo pigrius dabo, sed diligentius. quod in hoc perdidi, ab aliis recipiam. Sed huic ipsi beneficium dabo iterum, et tanquam bonus agricola, cura cultuque sterilitatem soli vincam. Periit mihi beneficium: iste omnibus. Non est magni animi, dare et perdere: hoc est magni animi, perdere et dare.

4. *urbes haustas* e. c. incendio, terrae motu, igne erupto. Sic in Italia et Sicilia historia docet urbium deletarum loco haud ita multo post excidium recentes esse conditas urbes ad Vesuvium et Aetnam.

XXXII. Conclusio. Non cessandum est in dandis beneficiis: semper dandum, etiam ingratis. *Iste omnibus periit:* omnes de eo spes conceptas dimiserunt, quia bonae frugis esse desiit: inter conclamatos est.

EPI-

EPIGRAMMATA SVPER EXSILIO

L. ANNAEI SENECAE.

I. Ad Corsicam.

Corsica Phocaico tellus habitata colono,
Corsica, quae patrio nomine Cyrnus eras,

Cor-

1. *Phocaico.* Sic codex Salmasii, qui ad Solin. p. 94 ed. parif. ex hoc libro suo antiquissimo legendum monuit, non *Phocaio*, ut est in codice Vossiano. Scaliger inter utramque hanc lectionem fluctuasse videtur. Ceterum *Phocaicus*, *Phocaius*, *Phocaeus*, *Phoceus* et *Phocensis* et a librariis, quin et ab auctoribus confundi, docet Burmann. ad h. l. post Duker. ad Thucyd. 1, 13 aliosque. Attigimus ad c. VIII Consolat. ad Helv. §. 1.

2. *patrio*, Codex vetustiss., ut Burmannus ad h. l. putat, Salmasii sic praestat, Nic. Heinsio ad Ovidium probante: adstipulantur vestigia codicis Vossiani, in quo, eodem Burm. monente, est: *pario nomine.* Interpretor, antiquissimo, primo, popularique nomine. cf. Spanhem. ad Callim. Hy. in Del. 19. qui Bocharum sequens a Phoenicibus insulam hanc appellatam putat propter multa promontoria: unde Corsica, i. e. Silvosa, etiam nomen accepisse videtur, quamquam alii a Corsa muliere repetant, e. c. Rutil. Itin. 1, 438 et Isidor. Origg. 14, 6. Qui *Graio* praeferunt, v. c. Burmann. et Wernsdorf. Servii putant verbis ad Virgil. Eclog. IX, 30: haec autem insula Graece *Cyrne* (ἡ Κύρνος) dicitur a Cyrno Herculis filio, confirmari. Sed quidni et haec Servii observatio ad codicis scripturam fulciendam adhiberi possit?

I. Exstat in Burmanni Anthpolog. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. XII. p. 464 et Wernsdorfii Poet. Lat. Minor. Tom. V. Part. III. p. 1368, ut Pithoei Scaligerique edd. omittam. Relegatus in Insulam Corsicam auctor precatur, ut delitescere sibi liceat non infeliciter. Quamquam nihil obstat, quominus L. Ann. Seneca, quem in Corsicam a Claudio relegatum esse constat, pro auctore

Corſica Sardinia brevior, porrectior Ilva,
Corſica piſcoſis pervia fluminibus,
Corſica terribilis, quum primum incanduit aeſtas,
Saevior, oſtendit quum ferus ora Canis,
Parce

3. *Ilva*. Ita recte emendavit Scaliger, quum Codices Salm. et Voſſ. haberent: *porrectior illa*. Hanc lectionem ex inſcitia librarii manaſſe apparet, qui inſulam nunc *Elba* appellatam ignoraret. Cf. Rutil. Itiner. I, 351: chalybum memorabilis Ilva metallis, ubi vid. Wernsdorf. Poet. Lat. min. V, 1 p. 131. Rectius autem eſſe *porrectior* i. e. extenſior, longior. quam *proiectior*, notavit Burm. ad Anthol. lat. lib. I. Epigram. 157.

ctore huius epigrammatis habeatur, tamen propterea dubitatio quaedam nobis iniicitur, quod admodum ieiunum eſt poemation et rhetoricum colorem prae ſe fert indignum eo qui tantis malis immerſum ſe queri debet. Ceterum *Cyrne* nomen antiquiſſimum huius inſulae fuit, a Cyrno, ſi Graecos mythographos, unde Servius ſua habet, ſequaris, Herculis filio inditum, a Phoenicibus autem, ſi rerum naturam veriſimiliorem amplectaris, profectum ob multa inſulae promontoria. Ignoramus, an Cyrnus huc referendus ſit, Phocaeenſium heros, notus ex Herodot. 1, 165 qui narrat, Phocaeenſes in iſtam inſulam miſiſſe coloniam, condita urbe Alalia. Quae Strabo V, 2, 7 ed. Lipſ. de Corſica tradit pauca, parum eam commendant, nec Boswellus aliique, qui eam deſcripſerunt, extollunt. Laudat Burmann. Pompon. Mel. II, 7, 129 ed. Iſ. Voſſii, et notas Delrii ad Claudiani Conſul. Mallii verſ. 203 (a Geſnero omiſſas). *Ilva* Graecis Aethalia, nunc Elba. cf. Var. Lect.

4. *piſcoſis — fluminibus*. Supra triginta flumina tabulae geographicae in ea afferunt: ſed parva ſunt et torrentes a montibus ruentes nive liqueſcente pluviiſque ingruentibus. Alio itaque tempore, e. c. aeſtate, ne hauſtum quidem aquae, (cf. Epigr. ſeq. verſ. 7.) reperire licet. Seneca in Conſolat. ad Helv. 9, 2 conſentit: non magnis et navigabilibus fluminum alveis irrigatur.

5. Haec deſcriptio a recentioribus etiam confirmatur. Gravitatem ideo coeli inſulae tribuit Seneca in Conſolat. ad Helv. 8, 1, atque aridum et ſpinoſum ſaxum

Parce relegatis, hoc eſt, iam parce ſepultis:
Vivorum cineri ſit tua terra levis!

II. DE EADEM.

Barbara praeruptis incluſa eſt Corſica ſaxis,
Horrida, deſertis undique vaſta locis.

7. *ſepultis.* Sic cod. Voſſ., praeferente etiam Lipſio ad Senec. Conſol. ad Helv. 1, 3 et Io. Schulting. ad Suaſor. III p. 54: quid quod idem fere hemiſtichium occurrit apud Virgil. Aen. III, 41: Quid miſerum, Aenea, laceras? iam parce ſepulto etc. Nec dubito, quin Seneca eo reſpexerit. Pithoeus tamen ex vetere, ut ait, codice edidit: *iam parce ſolutis*, probante Burm. cum Wernsdorf. ad h. l. Sed enim, etſi haud negem, quod Burmann. bene docuit, tum *ſolvi* et *ſolutum eſſe* de mortuis dici, tum *ſepultus* et *ſolutus* in codd. mſſ. ſaepe confundi, tamen τὸ *ſepultis* gloſſema τοῦ *ſolutis* eſſe h. l. Burmanno non concedam, quum imitatio loci Virgil. laudati manifeſta ſit, nec verbum exquiſitum alio et ipſo exquiſito interpretari gloſſatores ſoleant. Accedit, quod *ſepultus* de exſule civiliter mortuo ac quaſi ſepulto in uſu fuerit, ipſo Burmanno docente.

II. Male codd. Salm. et Voſſ. hoc epigramma praecedenti continuant, quum hoc quaedam habeat priori contraria.

xum vocat. *Vivorum cineri — levis.* Oxymorum eſt. Vivunt quidem exules, ſed quum civiliter ſint mortui, cinis non inepte locum habet, adeoque et acclamatio illa ſollennis et vulgaris in funere amicorum, quae in tali re ſaepe occurrit: *ſit tua terra levis*, e. c. Tibull. II, 4, 50. Euripid. Alc. 462. Meleager in Antholog. graec. (Anal. Brunckii To. I. p. 35. CXXII, 7) λάβοι νύ σε βῶλος ἐλαφρή etc.: ſicut inimicis et improbis contra precabantur, ut terra ſit gravis, e. c. Callimach. Epigram. XXVIII, 3 (LXI p. 475 Anal. Brunck. To. I.). Wernsdorf. ad h. l. laudat Eleg. in obit. Maecenatis verſ. 141 et Martial. V, 34, 9.

II. Burmannus recenſuit in Anthol. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. XIII p. 465, Wernsdorſius in Poet. Lat. Min. V, 3 p. 1369. ſq. Querela exulis de Corſicae feritate. Niſi haec, quae de coeli inclementia et ſoli aſperitate exponuntur, in ſpinoſam, ubi exul viveret, partem inſulae dicta putes, vereor, ut fidem mereantur.

1. *Barbara praeruptis — ſaxis.* Seneca in Conſolat. ad Helv. VI, 4 de Corſica ſimili modo loquitur: Quid tam

Non poma Autumnus, ſegetes non educat Aeſtas:
Canaque Palladio munere Bruma caret:
Umbrarum nullo Ver eſt laetabile fetu,
Nullaque in infauſto naſcitur herba ſolo:
Non

5. *umbrarum.* Sic Pithoeus. *umbrorum* vitioſe eſt in codice Voſſ. *Imbriferum* praeſtat cod. Salm. probante Burmanno: vernis enim imbribus foecundari tellurem, ut umbras aeſtivas arboribus proferat: laudatque ideo Virgil. Georg. I, 313, ubi *ver imbriferum* occurrit. Quae etſi per ſe quidem vera ſint, tamen huic carmini, quod omni foecunditate Corſicam carere praedicat, adverſantur. A librario itaque indocto hanc codicis lectionem profectam eſſe nemo dubitaverit. *Umbras* autem pro ramis ac foliis arborum, et deinceps pro arboribus ipſis, inprimis frondoſis dici, nemo, qui poetas legerit, ignorat, docteque a Burm. ad h. l. adſtructum eſt exemplis. *umbrarum fetu* haud dubie durum eſt, et ſine exemplo. Itaque parum abeſt quin credam, fuiſſe, *fructu*, i. uſu. Praefero igitur cum Wernsdorf. ad h. l. *umbrarum*, nec

tam nudum inveniri poteſt, quid tam abruptum undique, quam hoc ſaxum? quid ad copias reſpicienti ieiunius? quid ad homines immanſuetius? quid ad ipſum loci ſitum horribilius? plures tamen hic peregrini quam cives conſiſtunt. — Quae ultima, addit Burmannus, illuſtrant finem huius epigrammatis: Hic ſola haec duo ſunt, exul et exilium: quo verſu reſpici ad copiam exulum in Corſica deliteſcentium orae Pithoeanae editionis adſcripſerat Caſaubonus. Quam diverſa autem de hac inſula prodiderint auctores, collegit Spanhem. ad Callimach. Hymn. in Del. 19, nec a nobis praetermiſſa ad Conſol. Senecae ad Helv. l. l.

3. *Non poma — Aeſtas.* Fere conſona ſunt, monente Wernsdorf. ad h. l., haec Ovidii de Ponto 1, 3, 57: Non ager hic pomum, non dulces educat uvas: Non ſalices ripa, robora monte virent.

4. *Canaque — caret.* Nec olivae, quae Minervae inventio ſunt, (cf. Spanhem. ad Callim. Hy. in Pallad. 26) atque hieme leguntur, in hac inſula creſcunt. Wernsdorf. ad h. l. laudat et Virgil. Georg. II, 519: Venit hiems; teritur Sicyonia bacca trapetis: et Columell. XII, 52 (non 50) qui olivitatem mediam, i. e. olivarum vindemiam mediam, eſſe initium Decembris monuit.

5. *Umbrarum — fetu.* Ver nullas novas frondes procreat. Cf. Var. Lect.

Non panis, non haustus aquae, non ultimus ignis:
Hic sola haec duo sunt, exsul, et exsilium.

III. QUERELA.

Occisi iugulum quisquis scrutaris, amice,
Tu miserum necdum me satis esse putas? [1]

Z 4 Dese-

nec nisi pro lusu ingenii emendationem Cannegieteri ad Aviani fab. 33 p. 184 habeo: *Hic florum nullo ver est laetabile fetu.*

7. *ultimus ignis.* Barth. ad Claudian. p. 322 *non utilis ignis* legendum putavit, ut exprimat auctor ultimam egestatem et miserrimam exsulis, cui aqua et igni interdictum fuerat, calamitatem. Sed recte Burm. ad h. l. hunc conatum retudit: de igne enim rogi intelligatur praestat, quem passim ignem ultimum vel supremum vocari erudite docuit Burm., v. c. Lucan. VI, 358. Ovid. Amor. I, 15, 41 etc.

1. *Occisi iugulum quisquis scrutaris amici.* Sic Heinsius, Scriverius, Francius et Tollius probante Burm. scribendum putaverunt.

7. *Non haustus aquae.* Cf. ad Epigr. 1, 3. *non ultimus ignis* i. rogi. cf. Var. Lect.

III. Summis malis obrutus auctor, quem tamen exsulare carmen non declarat, rogat inimicum, ne se amplius vexet. Si de mortuo intelligamus hoc loquuto ex sepulcro, carmen in hominem, qui famae mortui detractum iret, directum intelligamus oportet. Nec inepte hoc fieri potest. Nam mortuos interdum a poetis fingi inimicos suos alloqui constat. Ut alios omittam, exemplo sit Epigramma ἀδέσποτον CCCCLVI (Anal. Brunck. To. III. p. 248) egregie ab amiciss. Iacobsio sanatum Animadv. III, 2 p. 132 de Aiace mortuo, qui Phrygem conviciis heroem proscindentem responso suo in fugam verteret: *Αἴαντος παρὰ τύμβον ἀταρβήτοιο παραςὰς Φρὺξ ἐπέων λαιδρῆς ἦρχεν ἐπεσβολίης· Αἴας δ' οὐκέτ' ἔμιμνεν· ὁ δ' ἀντιγέγωνεν ἔνερθε· Μίμνον· ὁ δ' οὐκέτ' ἔτλη ζωὸς ἀποφθίμενον.* Bene tamen hoc carmen etiam a Seneca exule, adeoque civiliter mortuo, ad invidum, qui convicia in hominem infelicissimum iaceret, scriptum haberi potest. Sic cepit Burmannus in Anthol. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. CLI. p. 597 sq. cum titulo: *Senecae Exsulis Querela in Invidum.*

1. *Scrutaris* i. e. lacessis. Haec enim excutiendi et moti-

Deſere confoſſum! victori vulnus iniquo
Mortiferum impreſſit mortua ſaepe manus.

IV. ITEM.

Quisquis es, (et nomen dicam? dolor omnia cogit)
Qui noſtrum cinerem nunc, inimice, premis:

Et

verunt. Sed illud *quisquis* non patitur, ut *amici* retineamus. Reſcribendum itaque fuiſſet, *amice*, o bone. Cod. Voſſ.: *Occiſum iugulum quisquis ſcr. unus amicus.* Seq. verſu corrigunt quoque *Et miſerum* etc. Sed hoc verſu τὸ *Tu* tueor.

4. *impreſſit.* *at preſſit* praeſtitit cod. Voſſ. a prima manu. *mortua manus* offendit Oudendorpium, ut nimis dure dictum pro *moriens.* Itaque correxit: *ſaepe manus moriens.* Sed quum *mortuus* interdum ſit quaſi mortuus, pro mortuo habitus, et mortuus aliquis concidat, qui tamen vivit, vulgatam feram: et ſi vel maxime vitae ſenſu careat, tamen v. c. gladium telumve mortiferum teneat, quo victor temere irruens interfici poteſt. Quare non opus eſt, ut, quod amico placuit, Aenigma 34 in Brunckii Anal. III p. 326 de Neſſo Centauro poſt mortem Herculem veſte venenata interficiente, Κτανθεὶς τὸν κτείναντα κατέκτανον· etc. in partes vocemus. *Saepe* autem eſt interdum.

1. *et nomen dicam?* Burmann. coniecit: *an nomen dicam?* vel

motitandi prima verbi, a *κρούω* forſan derivati, vis eſt, unde manavit altera nunc ſuetior quaerendi. Hinc Lucret. VI, 809: Terraï penitus ſcrutantes abdita ferro. Horat. Serm. II, 3, 276: adde cruorem Stultitiae, atque ignem gladio ſcrutare.

2. *Deſere confoſſum*, i. e. ſi de exſule capias, duriſſime iam a fato tractatum, peſſime habitum. Tropice enim hoc verbo uſos eſſe veteres multa exempla docent. Sic Seneca de Vita beata c. 27, 6: mala quae vos ab omni parte confodiunt.

De verſu 4. cf. Var. Lect.

IV. Recenſuit Burmann. in Anthologia Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. CLIII p. 599. ſq. *De cuſtodia ſepulcrali* inſcribitur in veteri codice Voſſii et Schedis mſſ. Scaligeri. Querela et minae in invidum, qui ne exſtinctum quidem malis et conviciis afficere, quin adeo affligere deſiſtat. Plerique ab exſule Seneca ſcriptum eſſe putant: carmen ipſum a mortuo profectum indicat. Cf. quae ad carmen antecedena monui.

2. *Qui — premis*, i. e. vexas: idem fere quod mox ſequi-

Et non contentus tantis, subitisque ruinis,
Stringis in exstinctum tela cruenta caput.
Crede mihi, vires aliquas Natura sepulcris
Attribuit: tumulos vindicat umbra suos.
Ipsos crede Deos hoc nunc tibi dicere, Livor,
Hoc tibi nunc Manes dicere crede meos:
Res est sacra miser. Noli mea tangere fata.
Sacrilegae bustis abstinuere manus.

vel potius sine interrogandi nota, *Quisquis es, en nomen dicam*, ut minetur, se nomen eius non taciturum, quod suadent sequentia *dolor omnia cogit*, ut in Epigram. in Lucian. lib. II. Epigr. 246 p. 436 Anthol. Lat.: Nunc laede, nunc lacesse, si quidquam vales: Et nomen adscribo tuum etc. ubi Burm. iudice etiam *ut* legendum est. Quae bona quidem sunt, sed haudquaquam vulgato meliora. Nam sensus est: an nomen quoque tuum dicam? nam dolor etc.

5. *vires — sepulcris.* Burmann. in Add. monuit: Io. Schraderum emendasse *sepultis*, quia sequatur umbra. Sed eo ipso etiam vulgata lectio bene defenditur.

9. *Res est sacra miser.* In mſ. cod. Voss. et schedis Scalig. erat, notante Burm., *Res est atra miser*, quod tamen ferri nequit: nam etsi dies atri i. e. nefasti vocentur, tamen res atra pro sacrosancta in usu non fuit. Recte itaque Scaligeri Scriveriique emendationem, quae iam apud Pithoeum legitur, Gronovius aliique in textum recipere non dubitarunt.

sequitur, noli mea tangere fata.

5. 6. *Crede mihi — sepulcris — suos.* Spectant haec ad antiquissimam hominum ut Graec. et Roman., ita fere omnium, persuasionem de religione sepulcrorum: qua iam primis temporibus instituta nihil sanctius fuisse constat. Cf. Cicero de Legg. II, 26. Tuscul. Disp. I, 12. ubi cf. Davis.

7. 8. *Ipsos — meos.* Simile rursus illud Martialis Lib. IX Epigr. 42.: Ipsam crede tibi naturam dicere rerum: adeo ut alterius imitatio videatur. Ut autem hic manes non violandos obtestatur, ita in epitaphio veteri apud Pithoeum Lib. III. p. 108: Nam durae mortis sacratos laedere manes Parce, monent leges et levis umbra loci: ut versus corruptissimos legendos esse suo loco notabimus. Burmannus.

9. *Res est sacra — manus.* Burmannus de relegato et commerciis hominum exemto, tamquam de mortuo et sepulto, ut supra Epigr. I. III. exponendos hos versus indicat: quod haud

V. ITEM.

Carmina mortifero tua ſunt ſuffuſa veneno,
Et ſunt carminibus pectora nigra magis.
Nemo tuos fugit, non vir, non femina, dentes,
Haud puer, haud aetas undique tuta ſenis.
Utque furens totas immittit ſaxa per urbes:
In populum ſic tu verba maligna iacis.

Sed

2. *Et ſunt carminibus.* Ita cod. Voſſ. et ſchedae Scaligeri, Pithoeus et Scriverius, probantibus Lipſio, Burmanno aliisque. *Criminibus* operarum errore in Voſſ. et Scalig. edd. exſtat. *Sunt tua carminibus* emendavit Heinſius. *Sed ſunt carminibus* Burmann. *At ſunt carm.* Francius. *At ſunt carminibus pectora tetra magis* Oudendorp. Lindenbrog. em. *malis.*

3. *Nemo tuos fugit.* Sic Heinſ. Franc. et Burm. Sed *fugiet* cod. Voſſ. et ſchedae Scalig., non, ut Pithoeus, *fugiat:* illud magis conſentaneum eſt τῷ *iacis* verſu 6: pro effugit. *Aut puer aut aetas* praeſtat cod. Voſſ. et ſchedae Scal., ſollenni τῶν *haud* et *aut* commutatione librariorum. Sed *haud — haud* praeſtat.

5. Scaliger, Pithoeus et Scriverius non ut poſtea Gronovius, quem

haud dubie vero ſimile eſt, ſi a Seneca haec profecta eſſe concedamus. Ceterum, ſi ad vivum haec reſecare inſtitueris, ſponſione defendi veritas non poteſt: refutant enim cum οἱ τυμβωρύχοι, quos ſpoliatores mortuorum, buſtis fodiendo apertis, ornamenta ſepulcralia furatos eſſe (Chariton. III, 2, 9 p. 59 et 63. ed. Lipſ. cf. Heſych. h. v.) inter omnes conſtat, tum ipſae leges de ſepulcris violatis agentes adhuc in Corp. Iuſtin. ſuperſtites. Laudant Tacit. Annal. II, 69. Phaedri fabb. I, 27 etc.

V. Recenſuit Burmannus in Anthol. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. CLIV p. 600 ſq. cum titulo: *Querela in eum, qui maligne iocatur.* In vet. cod. Voſſ. et ſchedis Scaligeri titulus tantum eſt: *In eum, qui maligne iocatur.* Exſtat ap. Pithoeum p. 44. et ap. Scaliger. p. 199. Minatur maligne iocanti, a quo nemo tutus ſit, vindictam et aliorum poetarum et ſuam, niſi a carminibus malignis pangendis deſiſtat. Ceterum neque de auctore, neque de eo in quem factum ſit poëmation, quicquam conſtat, niſi quod codd. Senecae adſcribunt.

1. 2. *Carmina — magis.* Non

Sed ſolet inſanos populos compeſcere ſanus:
  Et repetunt motum ſaxa remiſſa caput.
In te nunc ſtringit nullus non carmina vates,
  Inque tuam rabiem publica Muſa furit.

Dum

quem ſequimur, poſt *urbes*, ſed poſt *populum* diſtinxerunt. Recte obſervat Burmann. ad h. l. augeri ita invidiam, quod non tantum in ſe, ſed in omnem populum maligne eum iocari dicat. Sic paullo ante: *Nemo tuos ſugiet* etc.

8. *motum*. Pithoeus em. *votum* i. e. devotum, diris exſecratum. Ovidius in Ibin 470. Sed recte Heinſius Burmannusque vulgatum tuentur, *motum*, i. e. furibundum hominem.

Non ſolum carmina tua maligna ſunt, ſed tu ipſe gaudes malis, quorum cauſſa convicia tua ſunt. *Mortifero ſuffuſa veneno.* ut lingua Invidiae ap. Ovid. Met. II, 777 eſt ſuffuſa i. repleta veneno; ſic noſter vocat haec carmina, quae Ovidius in Ibin 4. 14 ſanguinolenta, verba canina, et Triſt. II, 566 iocum venenatum appellavit. Iam quum venenum ſerpentibus ſit proprium, quorum *dentes* emittere illud ſolere conſtat, hinc bene *dentes* verſ. 3 poſuiſſe dicendus eſt. Alio ſenſu occurrit dens invidus ap. Horat. Carm. IV, 3, 16. V, 6, 15, quatenus detrahit alterius laudi, deterit eius merita, ut verbis Mitſcherlichii amiciſſ. ad h. l. utar.

8. *Et repetunt — caput.* Motum caput eſt, recte interpretante Burmanno, inſanum, furibundum, ut numine divino agitati *moti* dicuntur. Gloſſarium Leidenſis Bibliothecae ineditum: *Limphatus*, mente motns, furioſus. Seneca de Tranq. An. 15, 16 ait: non poteſt grande aliqnid et ſupra caeteros loqni niſi mota mens. Sic *mota mens* pro alienata, furioſa eſt Ovid. Triſt. V, 6, 24. Senec. Conſolat. ad Polyb. 37, 5 etc.

9. *In te nunc ſtringit*, iacit; praeparat paugitque. Stringere gladium, enſem, tela i. e. vibrare in hoſtem proprie dici conſtat. Iam quum carmina cum telis, ideoque poeta cum milite, comparentur, tropus facilis eſt, quo iambus apnd Ovid. Remed. Amoris 377 et carmina h. l. ſtringuntur. Omnes, ait, poetae accinguntur ad carmina tua maligna liberis ſuis Iambis reſutanda: equidem tantiſper, dum illi hac in re toti ſunt, hoc in te carmen pango. *Compoſitus* eſt oppoſitus, adverſarius. *Componi* enim, ut *comparari*, de iis, praeſertim de gladiatoribus, qui ſecum pugnaturi ſunt, diei

vel

Dum ſua compoſitus nondum bene concutit arma
Miles, it e noſtra lancea torta manu.
Bellus homo valide capitalia carmina ludis:
Deque tuis manant atra venena iocis.
Sed tu perque iocum dicis vinumque. Quid ad rem,
Si plorem, riſus ſi tuus iſta facit?
Quare tolle iocos: non eſt iocus, eſſe malignum.
Nunquam ſunt grati, qui nocuere ſales.

VI.

11. *Dum ſua compoſitus* etç. Aliud epigramma et a praecedentibus ſeparandum eſſe cenſebat Lipſius, quem ſequutus eſt Scriver. et Gronov. in Ed. Tragici Senecae, ſed coniunxit in ed. philoſophi. Sic et cod. Voſſ. et ſchedae Scal. connectunt. *it e* Burm. recte legit: olim *et e*.

13. *Bellus homo et valide capitalia crimina ludis.* Heinſius delebat τὸ *et*, quem ſequutus ſum. *ludit* cod. Voſſ. et ſched. Scalig. Pro *crimina* ſcribendum cum Scriverio *carmina*, ut paullo ante verſu 2. Burmanno iudice, qui ſequenti verſu *tetra venena* cum Francio praetulerit, non *atra*, coll. Broukhuſ. ad Propert. II, 13, 70 *Sumere et in noſtras tetra venena manus*, non *trita*. Sed noſtro loco non opus eſt emendatione.

15. *Sed tu — iſta facit?* ita in ed. Pith. Scalig. ac Scriv. et ipſe Scaliger in margine correxerat. *Sed tu per* ** *totum* ſched. Scal. et cod. Voſſ. dabant. Scaliger correxerat quoque verſ. ſeq. *cum plorem*. Heinſius: *ut plorem*, probante Burmanno. Sed *iſte*, ait Burm., etiam malim pro *iſta*. *Ut plorem, riſus ſi tuus iſte facit*, ſi tuus iſte riſua malignus efficit, ut plorem. Certe *ſi* ſic bis ponitur non admodum venuſte. Burm., qui etiam e ſchedis Scalig. maiorem diſtinctionem poſuit poſt *vinumque*, parum abeſt quin legendum cenſeat: *quid ad me?* Catulli X, 31: *Verum utrum illius an mei, quid ad me?* comparans.

17. *tolle iocos: non eſt iocus, eſſe malignum.* Sic recte editum eſt. vitioſe adfert Dorleans ad Tacit. p. 513: Quare tollo iocos, non eſt iocus, eſſe malignus. *Tolle iocos* cod. Voſſ. et ſchedae Scalig. et verſ. ult. *grates*, unde in margine *grati* vel *gratis* correxerat. Burm.

vel e Cicerone conſtat. *Miles — concutit* movet, tractat. Sic Ovid. Metam. XII, 79 concutiens tela.

13. *Bellus — ſales.* Facetioſus es homo, ideoque carmina maxime maligna facis, parum cogitans de lacrimis quas nobis exprimis, dummodo riſum excites audientibus legentibusve. Sed quum in hoc iocus non conſiſtat, malignum eſſe, ideo tolle iocos tuos tantas moleſtias atque tot mala creantes etc. *Bellus* eſt is qui iocis

VI. AD AMICVM.

Crifpe, meae vires, laffarumque ancora rerum:
Crifpe vel antiquo confpiciende foro:
Crifpe potens nunquam, nifi quum prodeffe volebas:
Naufragio litus tutaque terra meo.
Solus honor nobis, arx et tutiffima nobis:
Et nunc afflicto fola quies animo.
Crifpe,

3. *Crifpe — volebas.* Ita in cod. Voff. et fchedis Scalig. at *folebas* Heinfius. Burm.
5. *folus — nobis.* Sic Pith., fchedae mff. atque editio Scalig.: *a nobis arx et tutiffima* cod. Voffii: *arx munitiffima nobis* coniecerat Heinfius. Burm.

cis dicacibus atque amaris in alios iactis rifum affenfumque captat; quare venuftus et dicax vocatur Catullo XXII: cf. Martial. III, 63.

VI. Recenfuit Burmannus in Antholog. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. CLVII. p. 598. fq. cum titulo: *Eiusdem ad amicum Crifpum.* In codice Voff. et fched. mff. Scalig. titulus eft: *Ad amicum optimum.* Quis ille Crifpus fit, quem auctor carminis alloquitur, ad liquidum perduci nequit, quia de auctore huius epigrammatis, ideoque de tempore quo fcriptum fit, nondum liquet. Exfulem fuiffe e carmine colligimus. Si fchedas Pithoei fequamur Senecae epigramma hoc tribuentes, Crifpum Paffienum oratorem celebrem, Agrippinae maritum et Neronis vitricum, intelligere licet, cuius quidem Seneca de Benef. I cap. ult. et Quaeft. nat. IV init. meminit, fed fine ulla fingularis amoris nota. Cf. de hoc Crifpo Paffieno Lipfii Excurf. A. ad Tacit. Annal. XII, 6. Opp. To. II. P. II. p. 810. fq. ed. Oberlin.

3. *Crifpe — volebas.* Idem de Livia dici apud Velleium Patercul. notaverat Cafaubonus, refpiciens fine dubio illa ex libr. II c. 130 in fine: cuius potentiam nemo fenfit, nifi aut levatione periculi aut acceffione dignitatis. Albinovan. de eadem in Epicedio ad Liviam verf. 47: Nec nocuiffe ulli et fortunam habuiffe nocendi, Nec quemquam nervos extimuiffe tuos. Auctor Elegiae in obitum Maecenatis verf. 15: Omnia quum poffes, tanto tam carus amico, Te fenfit nemo velle nocere tamen. Burmannus ad h. l. et in Addendis.

Crispe, fides dulcis, placidique acerrima virtus,
Cuius Cecropio pectora melle madent.
Maxima facundo vel avo, vel gloria patri:
Quo

7. *Crispe — virtus.* Versum hunc corruptum suspicans Burmannus legendum putat: *Latiique acerrime vindex, Cuius Cecropio pectora melle madent.* Sed locus non emendatione, sed interpretatione indiget, quam petas e notis.

9. *Maxima — patri.* at *facundi* erat in cod. Voss.: in sched. Scalig. mss. legitur cum lacuna: *vel avi ** gloria;* sed in margine *vel avo vel gloria patri* correxerat Scaliger.

dendis. Ruhnken. ad Vellei. Pat. l. l. similem attulit locum e Senecae Consolat. ad Polyb. XXII, 3: Nemo potentiam eius iniuria sensit, numquam ille te fratrem ulli minatus est.

7. *Crispe — virtus:* in te ille, qui placidam vitam degere velit, neminemque laedat, spem suam secure collocare atque virtuti tuae oratoriae, qua contra quemcunque defendatur, committere se suaque omnia potest. Si abstracta in concreta, quae dicunt, haec sic mutaveris, sensus bene procedit, nec ulla caussa subest pro corrupto hunc locum habendi cum Burmanno.

8. *Cuius Cecropio — madent.* Atticam et eam suavissimam, qua *madebat* i. abundabat, eloquentiam ei tribuit, respiciens haud dubie ad Demosthenem. Sic in Petronii Epigr. (Anthol. vet. Lat. To. I. CXXVIII) — et ingentis quatiat Demosthenis arma etc. Quum perbibere quis liberalia studia (Senecae Epist. XXXVI, 4) diceretur et *madere* de iis, qui vino largius se invitaverant, in usu esset, facilis erat transitus, quo tamen graeca vox unde madeo derivatur, μαδάω caruit, ad usum tropicum, ut alicuius pectus *maderet* i. e. repletum esset, abundaret literis, artibus, sermonibus, *melle Cecropio* i. e. eloquentia attica (*mel* enim, cum respectu fortasse ad Hom. Il. α, 249, de eloquentia inprimis sollenne fuit): sic Martial. I, 40, 3 *Decianum* vocat *Cecropiae madidum Latiaeque Minervae artibus*, VII, 69, 2 quem locum e nostro loco haustum putat Burm. ad h. l., *Theophilum Cecropio rore madentem*, et eod. libr. 51, 5 *Pompeium iure madentem.* Cf. Burmann. ad Epigram. lib. II, 243, 2. To. I. Anthol. Vet. Lat. et Mitscherlich. ad Horat. Carm. III, 21, 9.

9. *Maxima — patri.* De Passie-

Quo solo careat si quis, in exsilio est.
An tua, qui iaceo saxis telluris adhaerens,
Mens mecum est, nulla quae cohibetur humo?

VII. DE QUALITATE TEMPORIS.

Omnia tempus edax depascitur, omnia carpit,
Omnia sede movet, nil sinit esse diu.
Flumina deficiunt, profugum mare litora siccat,
Subsi-

10. *Quo solo careat si quis, in exsilio est.* Ita recte distinxerunt Pithoeus, Scaliger, Scriverius, Gronovius post Senecam Tragicum, et editio Lipsii ac Morelliana Senecae philos.: sed in Gronov. utraque editione perperam distinguitur: *Quo solo careat, si — est.* Burm.

11. *An tua, qui iaceo saxis telluris adhaerens, Mens mecum est, nulla* etc. Sic refinxi e codd. vestigiis. Codex enim Voss. praestitit: *An tu qui iaceo.* Schedae mss. Scalig.: *An tu cui iaceo.* In margine correxerat Scaliger: *An tua.* Pithoeus edidit: *En hic qui iaceo.* Quia tamen Senecam exsulem in Corsica huius epigrammatis auctorem esse putabant viri docti, *telluris*que vocem, nullo epitheto adiecto, languere, Scaliger et Scriverius legendum censuerunt: *An tua Cyrneae saxis.* Faber: *At quia Cyrneae.* Burmannus: *At mea Cyrneae saxis — Mens tecum est,* uti quoque Gronov. in Senecae philosophi opp. edidit, qui tamen post Tragicum vitiose exhibuit: *An tua, Cyrneae — Mens tecum est.* Enimvero cur codices, qui bonum sensum fundunt, deseramus, nulla caussa subest. *Tellus* autem apud poetas, e. c. Virg. Aen. III, 73. VIII, 422. simpliciter insula est.

3. *profugum — siccat.* Heinsius legendum censuit: *siccant.*

Passieno certum est; patrem habuisse etiam oratorem; vid. lib. 2. Controv. 5: de avo nihil scio. Lipsius. De Sallustio capiendum inscripserat N. Heinsius, notante Burmanno.

11. 12. *An tua, qui iaceo saxis — Mens mecum est — humo.* Rogat et exquirit poeta, an Crispus etiam sui memor sit, et an eius animus, qui nullis terrarum angustiis cohiberi vel retineri possit, non secum sit iam in insula exsulante. Cf. Var. Lect.

VII. Recensuit Burmannus in Anthol. Vet. Lat. To. I. lib. III. Epigr. XCV. p. 550. sq. cum titulo: *Senecae de qualitate temporis.*

1. *Omnia — depascitur.* Idem fere apud Nemesian. Eclog. IV, 32 (in Wernsdorf. Poet. Lat. min. To. II. p. 210) Omnia tempus alit, tempus rapit, usus in arto est. Burm.

Subſidunt montes, et iuga celſa ruunt.
Quid tam parva loquor? moles pulcherrima coeli
Ardebit flammis tota repente ſuis.
Omnia mors poſcit. Lex eſt, non poena, perire.
Hic aliquo mundus tempore nullus erit.

VIII. VOTUM.

Sic mihi ſit frater, maiorque, minorque, ſuperſtes,
Et de me doleant nil, niſi morte mea.

Sic

2. *Et de me doleant*. Burmannus cum Heinſio ſic ſcribendum cenſuerunt, quos ſequendos duxi. Olim: *doleat*.

4. *Subſidunt montes* etc. Ita Stilichon apud Claudian. Bell. Get. 526: quum ceſſerit omnis Obſequiis natura meis; ſubſidere noſtris Sub pedibus montes, areſcere vidimus amnes. Burm.

5. 6. *moles — repente ſuis*. Cogitabat auctor illud Ovidii lib. I. Metam. 258: Eſſe quoque in fatis reminiſcitur, adfore tempus, Quo mare, quo tellus correptaque regia coeli Ardeat, et mundi moles operoſa laboret: ubi vid. N. Heinſii notas. Albinovan. Eleg. ad Liv. verſ. 365: Omnia ſub leges mors vocat atra ſuas. Ecce necem intentam coelo terraeque fretoque, Caſurumque triplex vaticinatur opus. Burm.

7. *Lex eſt — perire*. Seneca in Conſol. ad Helv. XIII, 2: Si ultimum diem non quaſi poenam, ſed quaſi naturae legem adſpicis etc.

VIII. Recenſuit Burmannus in Antholog. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. CLV. p. 603. ſub titulo: *Senecae Votum*. Sub Senecae nomine etiam apud Pith. Lib. I. p. 41. et Scalig. p. 212. *De Patris filio parvulo* inſcribitur in veteri codice Voſſ. et ſchedis mſſ. Scaligeri. In fine aſteriſcis adpoſitis nonnulla deeſſe adſcripſerat Heinſius, et mancum Epigrammatium votumque imperfectum eſſe, notavit Lipſius; ſimile illud Ovidii lib. II. ex Ponto 6, 15: Idque facis, faciasque precor, ſic mater et uxor, Sic tibi ſint fratres, totaque ſalva domus. Burmannus.

1. *Sic mihi — ſuperſtes*. Maior eſt M. Annaeus Novatus, ſ. Iunius Gallio, minor Annaeus Mela.

Sic illos vincam, ſic vincar rurſus amando:
Mutuus inter nos ſic bene certet amor.
Sic dulci Marcus qui nunc ſermone fritinnit,
Facundo patruos provocet ore duos.

IX.

5. *Sic dulci M.* etc. *Sic Marcus, dulci* etc. editur poſt Senecam Tragicum Gronovii.

3. *Sic illos — amando* ſc. ab illis.

4. *Mutuus — amor.* Similiter Tibull. Eleg. 1, 7, 82: Mutuus abſenti te mihi ſervet amor.

5. *Sic dulci — fritinnit.* Lipſius recte intellexit L. Annaei Senecae Philoſophi filium, *Marcum*, puerum blandiſſimum, quem ita deſcribit in Conſolat. ad Helv. 16, 13. Burmannus tamen hoc verſu per Marcum potius cum Heinſio intelligendum opinatur Lucanum, Iunii Annaei Gallionis et L. Annaei Senecae ex fratre eorum Annaeo Mela nepotem, ideoque per patruos Gallionem et Senecam: cui quidem opinioni Statium in Genethliaco Lucani Lib. II. Silv. 7, 30 et Sidonium Apollinarem Carm. IX, 230 aliosque favere putat. Sed ſimplicior et verior eſt Lipſii ratio. *Fritinnire* proprium eſſe avium parvarum, inprimis hirundinum, et deinde translatum eſſe ad infantes garrientes nugantesque, nunc notum eſt. Digna tamen docta Burmanni nota de hoc verbo ad h. l., quae perpendatur.

IX. AD CORDUBAM.

Corduba, ſolve comas, et triſtes indue vultus:
Inlacrimans cineri munera mitte meo.
Nunc longinqua tuum deplora, Corduba, vatem:
Corduba non alio tempore moeſta magis.
Tempore non illo, quo verſis viribus Orbis,
Incubuit belli tota ruina tibi.

1. *triſtes indue vultus. cultus* placebat Heinſio. Sed illud exquiſitius eſt.

2. *Inlacrimans.* Idem Heinſius legebat: *I lacrimans* etc. ut frequenter amabat voculam illam reponere, de quo alibi. Sed hic nihil muto. *Inlacrimari, adlacrimari, delacrimari* et ſimilia verba ipſe adſerit in notis ad Virgil. X. Aen. 628. Burmann.

5. *Tempore non illo.* At cod. Voſſ. et ſchedae Scalig., eiusdemque et Pithoei editio *Tempore non alio:* melius tamen *non illo* tam hic, quam paullo poſt, Pithoeus, Scriverius et Heinſius, qui etiam legebat: *quo verſi viribus orbis.* Burm. Recepi *non illo. Verſis* tamen retinui. Utramque emendationem Heinſii probabat Wernsdorf., adducto Lucani I, 5 illud: certatum totis concuſſi viribus orbis.

IX. Recenſuit Burmannus in Antholog. Vet. Lat. To. I. Lib. III. Epigr. XI. p. 463. ſq. Sub *Senecae* titulo, addit *Burmannus*, tria iſta epigrammata I. II. IX. ad Corſicam et Cordubam habentur apud Pithoeum Lib. I. p. 42 et vulgatis Senecae Philoſophi editionibus vel praefiguntur vel inter alia Epigrammata de exſilio ſcripta exſtant ante Conſolationem ad matrem eius Helviam, ut et in fine Senecae Tragici ex editione Gronoviana conſpiciuntur. *De ſe ad Patriam* inſcribit vetus Voſſii codex et ſchedae mſſ. Scaligeri, qui margini Senecae nomen adſcripſerat, quamquam nullo auctoris nomine adpoſito ediderit Lib. I. Catalect. p. 197. ſed in notis Senecae haec tribuenda monuit. Repetiit *Wernsdorf.* in Poet. Lat. min. V, 3 p. 1364 cum docta illuſtratione.

1. 2. *Corduba — meo.* Luctum indicit Cordubae patriae ſuae propter mortem ſuam. Lugubrem ſume veſtem vultumque, et mitte *munera* feralia, parentalia, inferias (τὰς χοὰς) i. e. florum ſerta, etc. cineri meo, in ſepulcrum meum. Cf. Tacit. Hiſt. II, 95. Suet. Cal. 3. 15. Sed res nota eſt.

5. *Tempore non illo — erat.* Spectant haec ad bellum

Quum geminis oppressa malis utrimque peribas,
Et tibi Pompeius, Caesar et hostis erat.
Tempore non illo, quo ter tibi funera centum
Heu nox una dedit, quae tibi summa fuit.
Non, Lusitanus quateret quum moenia latro,
Figeret et portas lancea torta tuas.
Ille tuus quondam magnus, tua gloria, civis

Aa 2 Insi-

10. *Heu nox — fuit.* *Vox* vitiose in cod. Voss.
13. *Ille tuus — civis.* Merito haec suspecta videbantur Heinsio, qui tentabat *Marcus*, vel *magna et tibi gloria*. Burmann. Sed quid iubet, *Magnum* hic pro cognomento habere? magnus, uti audit in Epitom. Liv. 54, ab a. u. c. 606 — 614. Cf. Appiani Bell. Hisp. 62 sq. 75. et Fabric. ad Dion. Cass. To. I. p. 32 sq. Romani auctores, quin etiam Cic. de Off. II, 16 latronem latronumve ducem eum vocant, qui multos per annos, nam de annorum numero non convenit inter auctores, (cf. Schwgh. ad Appian. Vol. III. p. 277) omnia, ut cum Floro II, 17, 15 a Wernsdorf. laud. loquar, citra ultraque Iberum et Tagum igni ferroque populatus Cordubam quoque infestare non dubitavit, praesertim quum Quintius (de quo cf. Schwgh. ad Appian. III p. 282) Cordubae inclusus C. Marcium in Viriathum interdum emitteret. *Lanceam* autem dicit, erudite notante Wernsdorf. quia de hispanicis hostibus sermo est, et lancea vocabulum hastae hispaniensis. Vid. A. Gell. XV, 30.

lum Iul. Caesaris cum Pompeianis gestum in Hispania et finitum proelio ad Mundam a. u. c. 709. Hoc bello hispaniensi Iul. Caesar Cordubam oppugnavit, Sexto Pompeio eam praesidio tenente, multaque ipso hostiliter in Cordubenses faciente. Cf. Appian. Bell. civil. II, 104 sq. ubi Schweighäuserus reliquos, qui hac de re egere, designavit.

9. *Tempore non illo — fuit.* Credere par est cum Wernsdorfio ad h. l., funestam eam noctem ab aliis auctoribus non memoratam significari, quae expugnationem Cordubae praecessit, de qua videri possunt scriptt. laudati a Schwgh. Burm. hic fortasse imitationem esse putat Ovidii Epist. XI, 114: Haec tibi prima dies, haec tibi summa fuit etc.

11. 12. *Non, Lusitanus — tuas.* Intelligitur Viriathus, Lusitanorum contra Romanos dux virque ma-

Infigar fcopulo. Corduba, folve comas:
Et gratare tibi, quod te Natura fupremo
Adluit Oceano: tardius ifta doles.

gnus Cordubae civis vocatur Seneca i. e. illuftris, excellens, et fama celebratus. Atque hinc rectius vocabulum iftud cum minufcula litera fcribitur, ut Gronovius fecit. *Marcus* hic locum habere nequit, quia hic pater Seneca eft, non auctor epigrammatis. Wernsdorf.

14. *Infigar fcopulo*, i. e. in exfilium eiectus haerebo, apte monente Wernsdorfio, in afperrima et fcopulofa infula, quae, ut altero epigr. dicit, praeruptis inclufa eft Corfica faxis. Unum fcopulum dicit per contemtum, quafi parvam et ignobilem infulam, qua indignus fit *magnus civis*. Phrafin *infigar fcopulo* petiit a Virgilio, qui Aen. I, 45: Turbine corripuit fcopuloque infixit acuto: ubi cf. Heynius. Vide Senecae Confol. ad Helv. VI, 4.

16. *Adluit Oceano:* i. e. non procul a mari mediterraneo f. interiori collocavit. Nam pro quocunque mari poetae ponere folent Oceanum. Vide v. c. Horat. 1 Carm. 3, 20. Quare non opus eft de mari atlantico cum Wernsdorfio intelligere. *Natura* autem eft Deus, vis illa divina quae elementorum ordinem difpofuit et fuum cuique locum affignavit, quae funt verba Mitfcherlichii amic. ad Horat. l. l. Cf. Senecae Confolat. ad Helv. VIII, 4. Perperam cepit Wernsdorf. de hac univerfi machina, qua continetur, quicquid natura creavit, quam vocis vim, ut folitus erat vir egregius, erudite expofuit ad Rutil. Itin. I, 61. et Prifcian. Perieg. verf. 1.

L. AN-

L. ANNAEI SENECAE DE MORTE CLAVDII CAESARIS LVDVS.

I. Quid actum sit in coelo ante diem tertium Idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss. anno [a] novo, initio seculi felicissimi, volo memoriae tradere.

a. *nqvo.* Discedunt dantes *nono* codd. paris. a. b. et α. ubi manus correctoris dedit vulgatum: *novo;* quod praeferendum est τῷ *nono.* Nomina consulum absunt a codd. α. a. b. Mox *nec* e codd. par. a. b. c. d. e. g. h. recepi, eiecto vulgato: *vel.* cf. F. A. Wolf. ad Tacit. Annal. 1, 32 p. 72 sq. ed. Oberlin. *Haec ita vera* dant omnea codd. et edd., praeter Curionis cod. a Fromondo memoratum, qui *vero:* Fromondi iudicio paulo melius. Mihi tamen magis arridet *vera*, quum de veritate sermo sit.

I. Historicus quid traditurus et quibus fontibus usus sit in morte et rebus Claudii Caesaris gestis in coelo describendis docet.

1. *Quid actum sit — tradere.* Veritatem rei testantur Tacitus Annal. XII, 64. 69. et Sueton. Claud. 45. quocum noster consentit propius. Nam Tacitus M. Asinium et M'. Acilium hos consules vocat. *Tertium* autem *Idus Octobris* memorat uterque. Factum hoc est a. u. c. 808. a. Chr. 55, *anno novo* i. e. quo Nero regnare coepit. Quod *saeculi felicissimi initium* dicitur, id tum spes egregias de Nerone tunc temporis conceptas indicat, notas v. c. e Senecae libris de Clementia, tum expressum sollenni hac in re vocabulo: nihil enim usitatius in numis Rom. saeculi felicitatis mentione. cf. Heynii Opuscul. academ. Vol. III p. 331 sq. *Nihil offensae — dabitur.* Si Senecae hunc librum tribueris, ad exilium eius in Corsica octen-

re. Nihil offenſae nec gratiae dabitur. Haec ita vera ſi quis quaeſierit unde ſciam: primum, ſi noluero,
2 non reſpondebo. Quis coacturus eſt? Ego ſcio me liberum factum, ex quo ſuum diem obiit ille, qui verum proverbium fecerat, Aut regem, aut fatuum naſci oportere. Si libuerit reſpondere, dicam quod mihi in buccam venerit. Quis unquam ab hiſtorico
3 [b] iuratores exegit? Tamen ſi neceſſe fuerit auctorem producere, quaerite ab eo qui Druſillam euntem in coelum

b. *iuratores.* Antea diviſim: *iurato res.* Iam Beatus Rhenanus ſic in codice weiſſenburgenſi *iuratores*, non distractum *iurato res* invenerat, et ſic quoque ſcribendum eſſe monuit, Lipſio etiam et Fromondo poſtea e Plauto et Macrobio bonam nominis latinitatem docentibus: contextus quoque poſtulat hic *teſtes iuratos*: quo illa: *unde ſcio*, et ſequens: *auctorem*, recte monente Sonntagio, nunc praeſule eccleſ. apud Rigenſes S. V. mihique amic., referri debent. Gronovius tamen, exemplorum a Lipſio et Fromondo allatorum auctoritate repudiata, Turnebum (Adverſar. XIX, 12) ſequi maluit h. l. et Obſſ. IV, 3. p. 547 ſq. ed. lipſ. Ceterum codd. omnes *iuratores* habent. quamquam in tali re auctoritas eorum parvi aut nullius momenti eſſe poteſt.

octenne referas, quo ſuſpectum adulterii cum Iulia Germanici filia Claudius primo imperii anno, a. u. 795 miſerat, unde a. u. 803 redux educationi Neronis praeficiebatur. Vid. Dio Caſſ. 60, 8 et 31. coll. ſchol. Iuvenal. V, 109. qui tamen perperam, poſt triennium, ait, revocatum eſſe Senecam.

2. *Aut regem — oportere* quatenus omnia regibus et fatuis licent. Cf. Eraſmi Adag. I, 301.

3. *quaerite ab eo qui Druſillam* etc. Proiectiſſimi animi homo Livius Geminus, ſenator, iusiurandum hoc publice praeſtitit, et praemii loco a Caligula 250,000 Denarios (circa 10,000 Frideric. aur.) accepit. Dio Caſſ. 59, 11. Quam eandem ſummam Numerius Atticus, ſenator rom. a Livia accepit, Dione Caſſ. referente 56, 46. quum Proculum Iulium de Romulo aſſeverantem iureiurando (Liv. 1, 16) imitatus, iuraſſet, ſe Auguſtum in coelum elatum conſpexiſſe. De foeminis itaque hunc morem apotheoſeos quoque viguiſſe apparet. cf. Dio Caſſ. 60, 5. Deſcripſit apotheoſin imperatorum

coelum vidit. Idem Claudium vidiſſe ſe dicet iter facientem, non paſſibus aequis. Velit, nolit, neceſſe eſt illi omnia videre, quae in coelo agantur. Appiae viae curator eſt: qua ſcis et divum Auguſtum, et Tiberium Caeſarem, ad deos iſſe. Hunc ſi interroga- 4
veris, ſoli narrabit: coram pluribus nunquam verbum faciet. Nam ex quo in ſenatu iuravit ſe Druſillam vidiſſe coelum adſcendentem, et illi pro tam bono nuntio nemo credidit [c] quod viderit; verbis conceptis affirmavit, ſe non indicaturum, etiamſi in medio foro hominem vidiſſet occiſum. Ab hoc ego

c. *quod viderit.* Sic edit. rom. quam Eraſmus ſive B. Rhenanus expreſſerunt, una cum codd. omnibus paris. At, Lipſius, Gruterus et alii: *quid vid.* Heumannus (in Supplem. ad Acta Eruditor. To. VI p. 298) haec verba ut gloſſema delenda eſſe cenſuit. Enimvero iſte vir doct., ut multi alii critici, ubique gloſſemata aut παρεμβεβλημένα odorantur, parum ſolliciti docere, cui rei explicandae inſervierint aut quomodo in textum venerint. Utrumque autem bene ſtare h. l. poſſe, quivis non cupidus lector intelliget. Simplicius tamen eſt: *quod v.*, ſc. id quod poſtea vidiſſe affirmaverit.

torum Herodianus IV, 2. *paſſibus aequis* iocoſe haec verba Virgil. Aen. II, 720 traducit ad Claudium, cuius ſpedam vacillationem Suet. Claud. c. 21 et 30. memorat. *Appiae viae — eſt.* Quum ſenator eſſet, unum e Quatuorviris viarum (cf. Lipſii Exc. E. ad Tacit. Annal. III.) fuiſſe apparet, cui cura *Appiae viae,* quam inde a Roma per paludes pomtinas Capuamque usque Brundiſium pertinuiſſe conſtat, demandata erat. Cf. Adleri opus egregium Romae deſcriptionem germanice ſiſtens p. 51 ſqq. Dicebatur autem via regia: unde haec fictio ortum ſuum duxiſſe videtur. Nam, Herodiano referente l. l. in Campo Martio cremabatur funus Principis, aquila e rogo avolante, animamque Principis in coelum afferente: quae quidem Romanorum fuit opinio, ſi Herodiano fides eſt habenda. Fieri tamen potuit, ad hanc viam monumenta ſepulcrorum Principibus fuiſſe; quod, niſi fallor, aliunde non conſtat. Decora huius viae admiranda deſcripſit Procopius Gothor. I, 14.

quaecunque audivi, [d] certa claraque affero, ita illum salvum et felicem habeam:

II. *Iam Phoebus breviore via contraxerat ortum*
Lucis, et obscuri crescebant cornua somni:
Iamque suum victrix augebat Cynthia regnum;
Et deformis Hiems gratos carpebat honores
Divitis Autumni, visoque senescere Baccho
Carpebat raras serus vindemitor uvas.

Puto

d. *certa claraque.* Sic ed. rom., et Rhenanus. Hac tamen lectione Gronov. non contentus emendavit: *certa et clara,* etsi in ipsis exemplis ab eo allatis Livianum sit: Omnia non properanti *clara certaque* erunt. Hadr. Iunius et Gruterus praetulere nostram lectionem alteri: *certe clara.* Nec discedit Drakenborch. ad Liv. 1, 18 fin., qui de hac formula inpr. Augurum egit.

II. Versu 1. *ortum* omnes codd. dant. Sed probanda esse videtur emend. Fromondi: *orbem.* Sic *orbem Diana nocturna contrahit* apud Ovid. Metam. 15, 197. Fortasse erat: *breviori viae,* ad brevius iter orientem lucem prodit, oriri facit lucem. Versu 2. *cornua* optima est lectio, a Beato Rhen. in cod. weissenburg. inventa, et ipsi recte probata. Edit. rom. dat *tempora*, quae explicatio τοῦ *cornua* est. Uti enim Lunae adscribuntur *cornua*, ita h. l. Somno, ut incrementa eius potestatis indicentur. Sequenti versu Beatus Rh. in codice suo invenerat *lignum*, unde non contentus lectione bona, quam editio rom. offert et omnes codd. non attulerunt, *lychnum* scribendum iussit. Eleganter autem, addit Beatus Rh., vocat lychnum Lunae, quod alieno lumine egeat, nempe Solis. Bene etiam dici posse, docet poetarum usus lampadis etc. *Regnum* tamen multo elegantius est. Vers. 4. Neubauerus *captebat* maluit e coni., offensus repetitione τοῦ *carpebat.* Sed tales repetitiones occurrunt etiam apud optimos poetas. Vers. 5. *visoque.* Sic ed. rom. et omnes codd., ut proinde emendatione, quam Curionis codex offert, carere possimus, etsi non contemnenda.

4. *ita illum — habeam.* Appiae curatori ita salutem et felicitatem apprecatur, ut ista de Claudii divinitate et in coelum adscensu certa claraque ab eo denarrata essent. Fromondus.

II. Mortis tempus poetice describitur.

Versus qui mensem Octobrem, cuius decimo tertio die Claudius obiit, describunt, eodem, i. e. frigido spiritu, quo Montani Iulii versus, quos Seneca in Epist. 122, 12 attulit, pacti sunt. Attamen ab eodem quoque profectos esse, quis spoponderit? Diem iam breviorem, noctes longiores fieri,

Puto magis intelligi, si dixero, mensis erat October, 2
dies tertius [a] Idus Octobris. Horam non possum tibi certam dicere. Facilius inter philosophos, quam inter horologia conveniet. Tamen inter sextam et septimam erat. [b] Nimis rustice! acquiescunt oneri poë-

a. *Idus.* At ed. rom. et codd. paris. α. et b. cum x. habent: *eiusdem:* facili aberratione, quum et Eidus scriberetur haec vox, librariis quamplurimis, ut videtur, ignota.

b. *Nimis rustice! acqui-scunt oneri poetae — inquietent: tu — bonam?* Ita editio rom. at omnes codd., et parisini α. a. b. c. g. h.

fieri, Hiememque appropinquare innuunt versus: sed verba paulo durius dicta videri possunt: quare Fromondus *orbem* i. e. cursum rescribere maluit: nec male: nisi aut vim attrahendi faciendive non inusitatam verbi *contrahere* h. l. valere putes, ut sensus sit: in angustiore coeli spatio ortum lucis fecit; aut explicare malis: una cum breviore via soli emetienda ortum quoque lucis contraxerat, breviorem fecerat. Nec quartus versus hiemi iam mense Octobri istam deformitatem, et quidem in Italia tribuens mihi placet: nisi de pluviis tempestatibusque hoc anni tempore interdum ibi ingruentibus intelligere malis.

2. *Dies tertius Idus Octobris.* Confirmat Dio Cass. 60, 34, mortuus est Claudius, referens, decimo tertio Octobris die etc. cf. Intpp. Dionis et Sueton.

Facilius — conveniet. Horologia hydraulica hic dici apparet, a Ctesibio Alexandrino circa ann. 245 ante Christ. inventa: quae quum ita essent comparata, ut aquam ex angusto foramine vasis guttatim destillando in aliud, leviore corpore, e. c. subere (φελλὸς appellat Vitruv. IX, 9) ibi natante aquae altitudinem, ideoque tempus praeterlapsum indicarent, omnia vitio, quod noster h. l. attingit, laborare necesse erat, ut aqua initio paullo celerius, deinde lentius deflueret atque ideo sibi horologia parum constarent. *Nimis rustice!* etc. At haec descriptio nimis rustica nec satis elegans est. Consideres potius poetas, qui ne meridiem quidem elabi patiuntur, quin describant. Quin tu hoc quoque audacter imitaris? Ironice ad poetas sui aevi inprimis spectasse videtur, qualis occurrit Montanus Iulius l. l. Cf. Var. Lect.

tae, non contenti ortus et occaſus deſcribere, ut etiam medium diem inquietent: tu ſic tranſibis horam tam bonam?

Iam medium curru Phoebus diviſerat orbem,
Et propior nocti feſſas quatiebat habenas,
Obliquo flexam deducens tramite lucem.

III Claudius animam agere coepit, nec invenire exitum poterat. Tum Mercurius, qui ſemper ingenio eius delectatus eſſet, unam [a] e tribus Parcis educit, et ait: Quid, femina crudeliſſima, hominem miſerum torqueri pateris? nec unquam tamdiu cruciandus eſſet: annus ſexageſimus et quartus eſt, ex quo cum anima

e. g. h. dedere: *acquieſcunt omnes poetae.* Gronovius tamen emend. *Nimis ruſtice, inquies tu nunc. Horni poetae non contenti ortus et occaſus deſcribere, etiam medium diem inquietant:, tu ſic* etc. Scioppius iam praeiverat: *Nimis ruſtice, inquies: cum omnes poetae* etc. At ipſe auctor haec *ſibi* ipſe dixiſſe putandus eſt; itaque τὸ *inquies* ſupervacuum ſit: deinde vulgata bonum ſenſum praeſtat: proinde praetuli cum Turnebo Adverſ. 25, 4. eam. Aſſenſum ſuum, quem multi facio, mihi indicavit Vir amiciſſ. G. D. *Koeler*, Rector Gymnaſii Detmoldienſis, de noſtris literis egregie meritus, qui bene τὸ *acquieſcunt* τῷ *oneri* a conſuetudine poetis impoſito convenire putat. Accedit, quod haec lectio difficilior eſt ad intelligendum, quam illa: *omnes.* Obiter moneo, Neubauerum tentaſſe: *acq. honori* i. e. hunc honorem ferunt, vel, hoc honori ſibi ducunt etc. Ceterum in verbo *acquieſc.* voculam *ita* intelligas. Multi codd. dant: *Nimis ruſtico ac.* Unus pariſ. c. habet: *aut et med. d. inquietant:* cod. f. *niſi etiam m. d. inquietent.* Koelerus coniecit quoque, ante *Claudius*, cap. 3 init. excidiſſe: *quum.* In primo verſu, qui ſequitur, *curru* ut magis poeticum e cod. par. g. aſſumſi pro vulg. *curſu.* Verſ. 2. *feſſas* vulg. tenui: at codd. α. a. b. c. h. et edit. rom. praeſtant: *feſſus.*

a. *e tribus Parcis educit.* Sic fere omnes codd. pariſ. α. a. b. g. h. quod recepi. Vulg. erat: *de tribus P. e.*, et poſt Grono-

III. Mercurius Parcae perſuadet, ut Claudium mori ſinat.

1. *Tum Mercurius — delectatus eſſet*, vel propter liberalia ſtudia, quibus Claudius deditus erat. Nam hiſtoriam in adoleſcentia, hortante T. Livio, ſcribere aggreſſus eſt. Scripſit magis inepte quam ineleganter, nec ſine eruditione. Cf. Sueton. Claud.

anima luctatur. Quid huic invides? Patere mathe- 2
maticos aliquando verum dicere, qui illum, ex quo princeps factus eſt, omnibus annis, [b] omnibus menſibus efferunt. Et tamen non eſt mirum ſi errant: horam eius nemo novit. Nemo enim illum unquam natum putavit. Fac quod faciendum eſt.

Dede neci: melior vacua ſine regnet in aula.

Sed

Gronovii emendat *ſeducit*. Sed emendatione, quamvis ingenioſa et facili, non opus eſt: nam non ſecreto eam Mercurius ψυχοπομπὸς ſeducit, ſed reliquae Parcae adſtant, uti ſequentia docent. Mox, una literula adiecta, lectionem omnium codd. dedi, eliminato vulgato, *nec umquam meritum, ut tamdiu cruciaretur,* ut ex emendatione audaciore iuſto profecto. Codd. enim pariſ. α. a. b. c. h. una cum weiſſenburg. quo Beatus Rh. uſus eſt, praeſtant: *nec umquam tamdiu cruciatus eſſet.* Hinc feci: *cruciandus eſſet.* Vulgatum ſumſit Beatus ex edit. rom. In cod. par. b. deeſt *τὸ diu*, quo tamen carere non poſſumus. Poſt *pateris* ſignum interr. poſui. Deinceps poſt *invides* inferit edit. rom. et codd. par. α. a. b. c. g. h. *et reſpondit*, ſc. una e tribus Parcis, Clotho. Enimvero Mercurii haec verba eſſe patet, non Clothus. Ex prava itaque interpretatione uni codici adſcripta haec putem, ex quo, ut familiam ducente, in reliquos codd. tranſiiſſe exiſtimanda ſunt.

b. *omnibus menſibus*. Sic omnes fere codd. Sed codex Adr. Iunii, aliique ap. Nicol. Fabrum praeſtitere: *omnibus menſis,*

Claud. 41. vel propter amorem, quo Claudius flagrabat, iudiciis in foro praeſidendi; vel ironice, quoniam Claudius parum diſertus erat: Mercurium autem λόγιον et ἀγοραῖον fuiſſe conſtat. Ceterum factum hoc eſt in locis inferis, ubi ſedes Parcarum credebatur. Eo ducit quoque munus Mercurii, qui νεκροπομπὸς fuit. *annus ſexageſimus et quartus eſt.* Confirmat Sueton. l. l. c. 45. Dio tamen Caſſius 60, 34 anno ait ſexageſimo tertio obiiſſe Claudium. Suetonio tamen maior fides eſt, qui etiam ſequentia ut de variis et tenacibus morbis, quibus conflictatus eſt, intelligenda ſint, nobis auctor eſt in vit. Claud. c. 2.

2. *Mathematicos*, Aſtrologos, Genethliacos. Veriſimile autem ſit, Fromondo monente, mathematicos ſive Chaldaeos ſaepe ante ab Agrippina, apud quam gratioſi fuerint, conſultos ſpem eius et Neronis vanis praedictionibus aluiſſe. Cf. Tacit.

3 Sed Clotho: Ego mehercule, inquit, pusillum temporis adiicere illi volebam, dum hos pauculos, qui supersunt, civitate donaret. Constituerat enim omnes Graecos, Gallos, Hispanos, [c] Britannos, togatos videre. Sed quoniam placet aliquos peregrinos in semen relinqui, et tu ita iubes fieri, fiat. Aperit tum capsulam, et tres fusos profert. Unus erat Au-
4 gurini, alter Babae, tertius Claudii. Hos, inquit, tres uno anno exiguis intervallis temporum divisos mori iubebo, nec illum incomitatum dimittam. Non oportet enim eum, qui modo se tot millia hominum sequentia videbat, tot praecedentia, tot circumfusa, subito solum destitui. Contentus erit his interim convictoribus.

Haec

sis, probante Ionio cum Scheffero, propter Claudii temulentiam et crapulas quotidianas Vulgatum tamen tenui. Codex Beati caret: *omnibus annis.* Desunt quoque voces: *et horum* in codd. α. a. b. c. g. Post *putavit* addunt codd. α. a. b. g. h. una cum ed. rom. *Tum ille*, quae verba ad illa: *et respondit* respiciunt, et ex eodem cum illis fonte manarunt. Mox *Babae* vulg., in quo, ex more, variant codd. *Bedae* cod. α. *Badae* β. et ed. rom. *Budae* cod. b.

c. *Britannos.* Fromondus notat, auctiora quaedam exemplaria una cum cod. weissenburg. Beati Rhen. post *Britannos* haec addere: *Sauromatas et si qui ultra glacialem Boream incolunt Barbari, togatos v.:* quae tamen Beatus, Fromondus, al. ab aliquo erudito adiecta censent, ridicule et satis longe ultra verum. Idem est iudicium Sonntagii, ideo reiicientis ea, quia fundo historico carent. Imo vero quia ridicula et Claudio stupido et temulento digna sunt, non *παρεμβεβλημένα* putaverim: sed absunt quoque codd. paris. omnibus. Proinde in textum reducere dubitavi.

cit. Annal. 12, 68 fin. Suet. c. 36. Propter valetudinem tamen etiam inde ab imperii initiis quin hae praedictiones vulgatae sint a Chaldaeis, nihil impedit. *Horam eius — putavit.* Spectant huc Suetonii verba in vit. Claud. c. 3 etiam a Fromondo allata: Antonia mater portentum eum hominis dictitabat, nec absolutum a natura, sed tantum inchoatum. Versus est Virgil. Ge. IV, 90. *Constituerat — videre* i. e. eos iure civitatis donare voluit. De Gallia comata universa testatur Tacit

cit

Haec ait: et turpi convolvens ſtamina fuſo, IV
Abrupit ſtolidae regalia tempora vitae.
At Lacheſis redimita comas, ornata capillos,
Pieria crinem lauro frontemque coronans,
Candida de niveo ſubtemina vellere ſumit,
Felici moderanda manu: quae ducta colorem
Aſſumſere novum: mirantur penſa ſorores.
Mutatur vilis pretioſo lana metallo:

Aurea

cit. Annal. XI, 24. Etiam Senec. de Benefic. VI, 19 Heinecc. Antiq. rom. Append. lib. I, XIII p. 273 hoc trahere vult, neſcio quo iure. De Graecis tamen et reliquis nihil aliunde notum eſt. Factum autem hoc eſſe longe poſt conſtitutione Antoniniana, conſtat. Satyrice itaque capias cum reſpectu ad facilitatem hoc civitatis ius et a Meſſalina et ab eius familia redimendi. Cf. Dio Caſſ. 60, 17. *in ſemen relinqui* i. e. inſtar ſeminis, ad propagationem. Similiter Cato R. R. 161 ait: *in ſemen ire*. An haec *capſulae* mentio alibi occurrat ignoro. Clotho fuſos, quorum fila Lacheſi deducenda atque ab Atropo deſecanda erant (cf. Schol. Euripid. Oreſt. 12) inde depromſit. Ceterum de *Parcis* omnia nota ſunt: egregie de iis egit Manſo in libro quem ad I de Benef. III, 3 laudavi. *Augurini* ignoti hominis. *Babae* meminit Senec. Epiſt. XV, 8: uterque fatuus.

IV. Verſus qui ſequuntur Neronis vitam in throno felicem a Parcis conſtitutam deſcribunt, luxuriantes illi quidem et ταυτολόγοι interdum, ſed non prorſus reiiculi. Verſu 1. *turpi.* propter mortem quam indicat, et quoniam in locis inferis res geritur: hinc Charon Tibulli I, 10, 36 Stygiae navita turpis aquae dicitur. E *fuſo convolvit*, deducit *ſtamina* fila, κλωστῆρα κλώθει: cf. Schneideri Index Rer. ad Scriptt. R. R. ſub voc. Tela p. 360 ſq. Clotho itaque hoc loco Lacheſis et Atropi munere ſimul fungitur.

3. Poſtquam Clotho ſtamen vitae Claudii abruperat, Lacheſis altera Parcarum felix et aureum, ita exiſtimabat auctor, Neronis imperium nere incipit. Unde fingit, fila, dum educuntur, flaveſcere et in aurum verti.

5. *Candida — ſumit* ut neantur. Stamina enim h. l. fila ſunt, ſive partes lanae, quae torquendo digitis fila demum fiunt.

Aurea formoſo deſcendunt ſecula filo.
Nec modus eſt illis, felicia vellera ducunt,
Et gaudent implere manus; ſunt dulcia penſa.
Sponte ſua feſtinat opus, nulloque labore
Mollia contorto distendunt ſtamina fuſo:
Vincunt Tithoni, vincunt et Neſtoris annos.
Phoebus adeſt, cantuque iuvat, gaudetque futuris:
Et laetus nunc plectra movet, nunc penſa miniſtrat.
Detinet intentas cantu, fallitque laborem.
Dumque nimis citharam, fraternaque carmina laudant,
Plus ſolito nevere manus: humanaque fata
Lauda-

Verſu 9. Editio rom. *distendunt.* at aliae et libri mſſ. *deſcendunt.* cf. not. Verſu 10. *vellera ducunt.* Codd. a. a. b. male *vellera dicunt.*

9. *deſcendunt* una cum *filo.*

10. *Nec modus — illis* ſc. ſororibus. Indefeſſae laborant deducendis filis. Opplentur fuſi filis earum manus.

13. ſqq. *nulloque labore* ſorores Parcae *distendunt* opplent *ſtaminibus* filis fuſum Neronis. Id enim nunc quummaxime agunt Parcae, ut e lana fila digitis torqueant et in fuſum ducant, qui deinceps in Clothus capſula reponatur, usque dum et Neronis vitae tempora abrumpenda ſint. *Distendere* autem de magna copia in uſu eſſe notum eſt v. c. e Tibull. II, 5, 84 ubi cf. Heynii not. et obſſ. Sic Columella X, 306 de cultu hortor. ait: Iam roſa distendat contorti ſtamina iunci. *Deſcendunt* tamen, quae altera lectio eſt, defendi quoque poteſt: ſed illud praegnantius eſt, et repetitionis τοῦ *deſcendunt* e verſ. 9 taedium tollit.

14. Vitioſe *Neſtor*, qui non tamdiu vixit quam *Tithonus*, poſtponitur, *Tithonus* ab Aurora amatus et immortalitate donatus ex Homero et Virgilio notiſſimus eſt.

15. Bene *Phoebus adeſſe* iubetur a poeta, quum Nero poetices et muſices eſſet amantiſſimus et pulchritudine cantuque cum Apolline compararetur. Quare non male Neroni Phoebus favere dicitur.

Laudatum tranſcendit opus. Ne demite, Parcae,
Phoebus ait: vincat mortalis tempora vitae,
Ille mihi ſimilis vultu, ſimilisque decore,
Nec cantu, nec voce minor: felicia laſſis
Secula praeſtabit, legumque ſilentia rumpet.
Qualis diſcutiens fugientia lucifer aſtra,
Aut qualis ſurgit redeuntibus heſperus aſtris:
Qualis cum primum tenebris aurora ſolutis
Induxit rubicunda diem, ſol adſpicit orbem
Lucidus, et primos e carcere concitat axes:
Talis Caeſar adeſt, talem iam Roma Neronem
Adſpiciet; flagrat nitidus fulgore remiſſo
Vultus, et effuſo cervix formoſa capillo.

Haec

Verſu 20. *Ne demite.* In cod. β. manu correctoris adſcriptum erat: *redimite.* Male.

20. *Ne demite* quidquam ex opere veſtro.

29. *e carcere* hoc deſumtum eſſe ab aurigis in ludis circenſibus conſtat. Exemplo ſit Virgil. Ge. III, 104. *At Lacheſis — plena orditur manu*, fila ita deducit, ut fuſo imponi poſſint. Cf. Schneider. Index Rer. et Vocc. ad Scriptor. Rei Ruſt. p. 360. *Exſpiravit — comoedos audit.* Salſum hoc nigro ſale, obſervante Fromondo, ſed tamen falſum. Nam ab Agrippina per ſimulationem, mortuo iam Claudio, inducti illi comoedi, qui velut deſiderantem oblectarent, ait Sueton. vit. Claud. c. 45, donec circa Neronis ſucceſſionem omnia ordinarentur. *Comoedos*, in primis mimos, qui ad inſtrumenta muſica ridiculam fabulam agerent. Cf. Plin. Epp. I, 15 fin. et ibi not. Plura dabit Carpzovii Paradoxon Stoicum Ariſtonis Chii I, 3 p. 59 ſq. Oblique autem comoedos tangit auctor, quorum comoedias tam pravas eſſe innuit, ut timendum ſit, ne pravitate ſua auditorem enecent. *qua facilius loquebatur.* Spectare huc putat Fromondus Suetonium in vit. Claudii c. 32: dicitur meditatus edictum, quo veniam daret flatum crepitumque ventris in convivio emittendi, quum periclitantem quendam prae pudore ex continentia reperiſſet. Lingua vero titubante, rauca et incondita

erat

Haec Apollo. At Lachesis, quae et ipsa homini [a] formosissimo faveret, fecit, et plena orditur manu, et Neroni multos annos de suo donat. Claudium autem iubent omnes χαίροντας, εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων. Et ille quidem animam ebulliit, et eo desiit vivere videri. Exspiravit autem dum comoedos audit, ut scias me non sine causa illos timere. Ultima vox eius haec inter homines audita est, quum maiorem sonitum emisisset illa parte, qua facilius loquebatur: [b] Vae! me, puto, concacavi me. Quid autem fecerit, nescio: omnia certe concacavit.

V. Quae

a. *formosissimo.* Sic ed. rom. et inde Beatus Rh., et codd. paris. α. β. e. f. g. h. Lipsii emendationem Epp. Quaest. II, 24 egregie firmantes. Olim: *fortissimo*, quam quidem lectionem abire iussi, unde pedem suum vere claudum intulerat. Formosus autem, non fortis, fuit Nero. Cf. Sueton. Ner. 42 Mox *faveret, fecit illud plena manu*, et N. omnes fere codd. paris. α. β. b. e. f. g. h. accedit ed. rom. cum cod. weissenburg. Beati Rh. Idem memorat Fromondus, additque, e Lipsii mss. codd., quos tamen non descripsit, lectionem mutatam esse: *fecit et plena orditur manu.* Haud dubie hoc praestat, et doctius est. *de suo.* Vulgatam hanc lectionem Boxhorn. Quaest. Rom. IX mutare voluit: *de fuso.* Sed non intellexit locum. Parca praeter annos felices a fato Neroni destinatos alios ipsi addidit sua sponte. Versus graecus est ex Euripidis Cresphonte (Opp. Vol. II. p. 435 sq. ed. Beck.) quem Adr. Iunius e codd. mss. eruit. Valent: *gaudentes et fausta acclamantes efferre domo.*

b. *Vae! me* — Sic distinguere malui, quam in crimen laesae latinitatis vocare auctorem. Laudant tamen Plaut. Asin. II, 4, 75. ubi est: Vae te. Sequuntur in quibusdam exemplaribus auctioribus, teste Fromondo, nam nostri codd. parisini iis carent, et in editione romana haecce: *Nec post boletum opipare medicamentis conditum plus cibi sumsit.* Quae tamen verba a sciolo infarcta esse putantes Viri docti e Iuvenal. V, 146 sq. (Vilibus ancipites fungi ponentur amicis, Boletus domino; sed quales Claudius edit, Ante illum uxoris, post quem nil amplius edit) omittenda esse duxerunt. Et sane fuisset nimiae impudentiae, ait Nic. Faber in Notis ad h. l., si voluit Agrippinae, vel si noluit, confidentiae, parricidium veneficio commissum provulgare. Si tamen Taciti (Annal. XII, 67 init.) verba comparaveris, et Neronis dictum ap. Dion. Cass. 60, 35 fin. et Suet. Ner. 33. „boletos esse

erat Claudius. cf. Sueton. foedavit imperium suum toc. 4. *Omnia — concacavit,* tum.

V. Quae in terris postea sint acta, supervacuum est referre. [a] Scitis enim optime: nec periculum est, ne excidant, quae memoriae publicum gaudium impressit. Nemo felicitatis suae obliviscitur. In coelo quae acta sint, audite: fides penes auctorem erit.
Nuntiatur Iovi, venisse quendam bonae staturae, bene canum, nescio quid illum minari: assidue enim caput movere, pedem dextrum trahere. quaesisse se cuius nationis esset? respondisse, nescio quid perturbato sono, et voce confusa; non intelligere se linguam eius: nec Graecum esse, nec Romanum, nec ullius gentis notae. Tum Iupiter Herculem, quia 3
totum orbem terrarum pererraverat, et nosse videbatur omnes nationes, iubet ire et explorare, quorum hominum esset. Tum Hercules primo adspectu sane perturbatus est, [b] ut qui etiam non iunonia mon-

esse *βρῶμα θεῶν* (cibum deorum), et quid aliud quam illi Claudium deum fecerunt?" parvi momenti hanc dubitationem esse invenies. Enimvero propterea eiicienda esse putem, quod huic loco non congrua sunt. Iocose enim haec auctor tractat, nec serio causam mortis exponere instituit: quare Parcis haec omnia tribuit.

a. *Scitis enim optime.* Sic omnes libri praeter cod. weissenburg. Beati, qui habuit, teste et probante Beato Rh. et Gronovio, *scitis enim certissime.* Quia utrumque dicitur, codicem sequi malo. Mox *quae memoriae publicum gaudium impressit.* Codd. h. l. vacillant, aliis, *impressit,* aliis, *impresserunt,* tuentibus. Sequor Gronovium, qui, Beati Rh. iudicio probato, de hac lectionis veritate dubitare Fabrum mirabatur. Fromondus etiam probavit. Difficulter enim, ait, excidunt ea quae gaudium memoriae imprimit, quia voluptas mentem ad ea, quae blandiuntur, identidem reflectit etc."

b. *ut qui etiam non iunonia monstra timuerit.* Ex emendatione Gronovii: *utcunque etiam iunonia monstra domuerit,* τὸ

V. Quae in coelo acciderint, narrat, adventante Claudio, quem, quis sit, Hercules it exploraturus.

2. *Nuntiatur – dextrum trahere.* Confirmat haec Suetonius in vita Claudii c. 30. *quaesisse se* sc. nuntium. Claudii titubantiam confirmat Sueton. c. 4 allata Augusti epistola ad Liviam.

3. *ut qui etiam non iuno-* nia

monſtra timuerit: ut vidit novi generis faciem, inſolitum inceſſum, vocem nullius terreſtris animalis, ſed (qualis eſſe marinis belluis ſolet) raucam et implicatam, putavit ſibi tertium decimum laborem veniſſe.
4 Diligentius intuenti, viſus eſt quaſi homo. Acceſſit itaque, et quod facillimum fuit Graeculo, ait: Τίς πόθεν εἷς ἀνδρῶν, πόθι τοι πτόλις; Ubi haec Claudius, gaudet eſſe illic philologos homines, ſperat futurum aliquem hiſtoriis ſuis locum. Itaque et ipſe Homerico verſu Caeſarem ſe eſſe ſignificans, ait:

Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν.

Erat autem ſequens verſus verior, aeque Homericus:

Ἔνθα δ' ἐγὼν πόλιν ἔπραθον, ὤλεσα δ' αὐτούς.

VI. Et

τὸ *Iunonia* retinui, eliminato *omnia*. Nam vulgatum, quod omnes codd. tenent, *ut qui etiam non omnia m. t.* ſenſu caret. Illud *timuerit* autem cum Sonntagio tueor ob reſpectum ad *perturbatus eſt*. Etiam *Orci monſtra*, reſpectu ad Homeri Il. ϑ, 368 habito, divinare quis poſſet.

nia monſtra timuerit. Notum eſt, Iunonem Herculi ſemper infeſtiſſimam laborum duodecim ab Euryſtheo Pelopis nepote ei impoſitorum cauſſam fuiſſe. Cf. Apollodor. II, 4, 5 et cap. 5. De XII laboribus Herculis notum eſt Epigramma Quinti Smyrnaei in Brunck. Anal. T. II. p. 475.

4. *Graeculo* Claudio, quem magna cum cura ſtudia graeca ſectatum narrat Sueton. c. 42. Facillime igitur linguam illam intellexit Claudius, ex poeta praeſertim familiari. Homeri enim verſus eſt Odyſſ. α, 170 qui ſaepe iteratur. Quis, unde oriundus es, et ubi urbs patria tua ſita eſt? Saepe autem, quin adeo pro tribunali Homericis verſibus Claudius loquebatur. Sueton. c. 42. Sic cum Fromondo interpretari malim, quam cum aliis de Hercule. *philologos:* i. e. doctos. Alio ſenſu reprehenderat hos Seneca Epiſt. 108, 24. 59. *hiſtoriis:* graecas enim ſcripſerat hiſtorias τυῤῥηνικῶν XX, καρχηδονικῶν VIII, praeter eas, quas ſermone latino conſcripſiſſe teſtatus eſt Sueton. c. 41. 42. *Ἰλιόθεν* etc. Verſus Homeri Odyſſ. ι, 39. eſt, quo Claudium Caeſarem ſe eſſe et ab Iulo Troiano, Aeneae filio, oriun-

Et impofuerat Herculi [a] minimo discrimine fabulam, nifi fuiffet illic Febris, quae fano fuo relicto fola cum illo venerat: ceteros omnes deos Romae reliquerat. Ifte, inquit, mera mendacia narrat. Ego tibi dico, quae cum ipfo tot annos vixi: Lugduni natus eft. Munatii municipem vides: quod tibi narro, ad fextum decimum lapidem a Vienna natus eft, Gallus germanus. Itaque quod Gallum facere oporte- VI.

bat,

a. *minimo discrimine fabulam* i. e. paene. Sic editio rom., quam et Beatus Rhen. fequitur: affentiuntur quidam codd., tefte Fromondo. Reliqui omnes codd., uti parifini, habent: *Herculi minimo discrimine fabros*, five *febres*, aberrante quippe librarii calamo ad fequentem vocem. *Minime vafro* eft Iunii emendatio e *fabros* perperam efficta, et indigna, quae ab editoribus in textum immitteretur, quippe qui probe noffent, neque Herculi hoc opufculo ftultitiae dari partes, neque Herculem, qui totum orbem terrarum pererraverat, eundemque Mufagetam effe poffe minime vafrum. Reliquas Viror. doct. emendationes omitto. *Munatii* ex em. Beati repofui. Codd. et edd. tenent: *Marci*. Cf. not. Poft *vides* Schefferus in Lectt. acad. putat legendum effe: *Audis, quod tibi narro?* Sed vulg. bene habet. Deinceps: *Hunc ego reddo tibi* omnes codd. et ed. rom. At Iunius e cod. Iureti repofuit: *Hunc ego tibi recipio*. Koelerus meus quum τὸ *fcire* infolito modo pofitum effe putaret, haud multum abfuit, quin crederet, h. l. quaedam excidiffe. Occurrunt tamen exempla quaedam, in Lexicis non omiffa, quae docent, fcire interdum pro nofcere ufos fuiffe veteres.

oriundum fatis obfcure et ridicule fignificat. Ab Ilio, f. Troia fecundus five citus ventus me admovit Ciconibus. Ibi quidem ego urbem vaftavi et incolas occidi. Sequitur ftatim in Homero ifte verfus Ἔνθα etc. et belliffime in caedes et faevitiam Claudii cadit.

VI. Febris narrat, quis ille fit.

1. Parum aberat quin fefelliffet Herculem, nifi Febris veritatem aperuiffet. Confentit Sueton. Claud. c. 2. per omne fere pueritiae atque adolefcentiae tempus variis et tenacibus morbis conflictatus eft; adeo ut animo fimul et corpore hebetato ne progreffa etc. Fortaffe, monet Fromondus, etiam febri eum deceffiffe Seneca videri voluit, ut boleti et veneficii Agrippinae fufpicionem averteret. *Fanum* Deae Febris Romae in Palatio fuiffe dicit

bat, Romam cepit.' Hunc ego reddo tibi Lugduni natum, ubi Licinius multos annos regnavit. Tu autem, qui plura loca calcasti, quam ullus mulio perpetuarius, Lugdunenses scire debes, et multa millia inter Xanthum et Rhodanum interesse. Excandescit hoc loco Claudius, et quanto potest murmure irascitur. Quid diceret, nemo intelligebat. Ille autem Febrim duci iubebat, illo gestu solutae manus, [b] sed ad hoc unum satis firmae, quo decollare homines solebat. Iusserat illi collum praecidi. Putares omnes illius esse libertos, adeo illum nemo curabat.

VII. Tum Hercules: Audi me, inquit, tu, et desine

b. *sed* cum Gronovio et Hueto probo. Olim *et*. At codd. *α*. *β*. *g*. omittunt.

dicit Plin. H. N. II, 7. *Lugduni:* confirmat Sueton. Claud. c. 2. L. *Munatius* Plancus notus est e Cic. epist. ad Div. X. Cf. Gronov. ad Tacit. Annal. I, 13. et Ruhnken. ad Vellej. Paterc. II, 63. Condidit Lugdunum a. u. c. 711. Vide Dion. Cass. 46, 50. quem laudavi ad Senecae Ep. 91, 14. *Municeps,* civis. Municipia enim sunt iure civitatis praeditae urbes, diversi tamen gradus. Cf. Rothii de re municipali Romanor. libr. II. 1801. *Licinius* Galliae praefectus et ipse natione Gallus crudelissime regnum et tyrannidem in gentem suam furtis et rapinis exercuit. Quum tandem a. u. 739. accusatus repetundarum timeret, ne Augustus graves a se sumeret poenas, omnes divitias istis furtis comparatas Augusto dixit se acervasse, et supplicio liberatus est; Dio Cass. 54, 21.

2. *mulio perpetuarius,* qui semper mulam veterinam ad vecturas et colligendum inde lucrum conductam habet et quacunque discurrit. *Xanthum* fluvium Troiae notum. Sensus: noli credere, hunc Claudium a Troia venire, aut inde oriundum esse. *duci* ad supplicium. *Solutae manus* παραλελυμένης exponit Huetus, debilis et trementis. *Putares — curabat.* Amaritudinem huius dicti quemque, vel me non monente, intelligere credo. Veritatem docet tota Claudii vita.

VII. Hercules Claudio persuadet, ut indicet sibi quid velit. Herculem sibi conciliat.

desine fatuari: venisti huc, ubi mures ferrum rodunt. Citius mihi verum, ne tibi alogias [a] excutiam, dicito. Et quo terribilior esset, tragicus fit, et ait:

Exprome propere, sede qua genitus cluas, 2
Hoc ne peremtus stipite, ad terram accidas.
Haec clava reges saepe mactavit feros.
Quid nunc profatu vocis incerto sonas?
Quae patria, quae gens mobile eduxit caput,
Edissere. equidem regna tergemini petens
Longinqua regis, unde ab Hesperio mari
Inachiam ad urbem nobile advexi pecus,
Vidi duobus imminens fluviis iugum,

 Quod

a. *excutiam, dicito.* Ex ed. rom. et Beati recepi τὸ *dicito*, quod omnibus codd. abest. Versu 1. *cluas* ut tragico dignius Beat. Rh. recte praetulit e cod. suo weissenburg., quum in ed. sua ed. romanam sequens dedisset *dicas*. *Sede* tuentur α. a. b. g. at *stirpe* codd. c. h.

liat. 1. *Desine fatuari* fatuum agere, mōrari, ut aiebat Nero, referente Sueton. Ner. c. 33. *venisti huc — rodunt.* Febri, exponit Huetus in notis mss., Claudius securim minabatur: frustra es, inquit Hercules, nam in coelo ferri vis nulla est. Sic etiam locum hunc cepisse Io. Beckmannum Vir. ill. ad Antigon. Caryst. p. 32. monuit me Koelerus amiciss. *alogias*, *ἀλογίας*, ineptias, des impertinences. Hoc loco et in epist. Augustini ad Casulan. episc. 86. occurrit haec vox.

2. Versuum sensus est: Nisi statim dicas, quis sis, clava mea tibi metuenda est. Dic, esne Lugdunensis? 6 sq. spectant ad Herculis expeditionem satis notam in Hispaniam, unde boves Geryonis *Inachiam ad urbem* i. e. Argos arcessit. cf. Apollodor. II, 5, 10. ibique Heynium. Rhodanum autem, in quem Arar (nunc Saone) apud Lugdunum influit, (cf. Iul. Caesar. de Bell. Gall. 1, 12.) attigisse Herculem, docet fabula de pugna Herculis cum Liguribus, qui boves illos abigebant, et de Campo lapideo inter Massiliam et Rhodanum. Vide Heynium ad Apollod. l. l. 13. Fortasse imitatus est Horatium Carm. I, 31, 7 sq.: Non rura, quae Liris quieta Mordet aqua taciturnus amnis. 14. *spiritus* i. e. vitae.

Quod Phoebus ortu semper obverso videt:
Ubi Rhodanus ingens amne praerapido fluit,
Ararque dubitans, quo suos cursus agat,
Tacitus quietis alluit ripas vadis.
Estne illa tellus spiritus altrix tui?

3 Haec satis animose et fortiter. Nihilominus mentis suae non est, et timet μωροῦ πληγήν. Claudius ut vidit virum valentem, oblitus nugarum, intellexit neminem parem sibi Romae fuisse: illic non habere se idem gratiae: Gallum in suo sterquilinio plurimum posse. Itaque quantum intelligi potuit, haec visus est dicere: Ego te, fortissime deorum Hercules, speravi mihi affuturum apud [b] alios: et si quis a me notorem petisset, te fui nominaturus, qui me optime no-
4 sti. Nam si memoria repetis, ego eram, qui tibi ante templum tuum ius dicebam totis diebus mense Iulio et Augusto. Tu scis, quantum illic miseriarum pertulerim, quum causidicos audirem, et diem et noctem: in quos si incidisses, valde fortis licet tibi videa-

Versu 13. *vadis* vulgata et bona est. At α. in marg. habet *undis*, unde a. et b. *undis* in textu habent et ed. rom. cum Beato Rh.

b. *alios* sc. deos. Moneo, ne quis *deos* emendet. Mox *tibi ante templum tuum* pro glossem. habuit Schefferus: pessime. Mox *pertulerim*. At ed. rom. et codd. α. a. b. h. *contulerim*. Sed vulgata praestat. Post *fortis licet* codd. α. a, b. h. et ed. rom. dant: *tibi videaris*, quod recepi.

3. *Nihilominus — μωροῦ πληγήν*. Stulti ictum iramque facile excandescentem Claudii timuit. Ioci caussa Herculis fortitudo deprimitur: et illa proverbii mentio: *Gallum — posse* bene ad Claudium, qui Gallus germanus erat, refertur. *Notorem*, Ciceronis cognitorem, γνωστῆρα, qui tanquam notus adhiberi solet, ut alterum aliis ignotum noscitet et agnoscat. Cf. Senec. Epist. 39, 1.

4. *Nam si — Augusto* quo tempore lites quiescerent (cf. Plin. Epp. VIII, 21. Stat. Silv. IV, 4, 40.). Rem confirmant Sueton. Claud. c. 14. et

videaris, maluiſſes Cloacas Augiae purgare: multo plus ego ſtercoris exhauſi.

VIII. [a] Sed quoniam volo **** non mirum, quod impetum in curiam feciſti: nihil tibi cluſi eſt. Modo

dic

a. *Sed quoniam volo* **** *non mirum.* Hic eſſe lacunam ſatis magnam apparet, et ab omnibus obſervatum eſt Viris doct. Codd. nihil auxilii praebent. Notulas itaque defectus apponi iuſſi. Graeca quae ſequuntur in plerisque codd. aut prorſus omiſſa, aut valde corrupta, Beatus Rhen. tenuium veſtigiorum ope e codice ſuo reſtituit, probantibus editor. inſequutis. Fromondus ὃς addendum eſſe recte putabat, probante Hueto, qui ſic ſcripſit in not. mſſ. *ὃς οὔτε πρᾶγματ᾽ ἔχει, οὔτε ἄλλοις παρέχει.* Quae ſequuntur abrupta ſunt, alio aliud Herculi obiiciente: ſed corrupta quoque eſſe quivis videt. *Si, mi Hercules*, ſeci e vocibus *mehercules*, Kortio et Sonntagio praeeuntibus. *cuius menſem* mutatum voluit Schefferus in: *cuius menſam*, ut ſupra c. 3. Reliqua ſenſum mancum praebent. Codd. nihil iuvant. Beatus Rh. em. *Caius princeps.* Iunius em. *Saturnalitius princeps*, non ſine aliqua ſpecie, addit Gron. Lipſius *Saturnalia eius* delevit, adſentiente Fromondo et Gronovio, qui etiam *τὸ princeps* delendum cenſet Iano Rutgerſio praeeunte. Fortaſſe locus ſic refingendus eſt: *Si, mi Hercules, a Saturno petiſſet hoc beneficium, cuius menſem toto anno celebravit princeps, non tuliſſet illum Deum ab Iove etc.* H. e. non paſſus eſſet, ut a Iove deus factus eſſet etc. In eandem conſtructionem inciderat Koelerus amiciſſ. Sonntagius, *τοῖς Saturnalia eius* eiectis, interpunxit poſt *tuliſſet* plenius et poſt *inceſti* interrog. puncta poſuit: ubi poſt *Iove*

et Dio Caſſ. 60, 4. Fecit itaque hoc adeo feriarum tempore. Intempeſtivam proinde fatui illius iudicis diligentiam irridet. Exempla miſeriarum, quas Claudius in iure dicendo et cauſidicis audiendis pertulerit, quaedam attulit Sueton. c. 15.

VIII. Lacuna ſatis magna ſic explenda eſſe videtur: Quum Hercules perſuaderi ſibi a Claudio paſſus eſſet, ut ipſius voto in deorum numerum admitti faveret, ſtatim temereque in Deorum curiam cum Claudio irruit, eius cauſſam Diis commendaturus. Sed hi indignitatem rei ſentientes in Herculem acriter invehunt, atque cum eo ſine ordine et tumultuarie rixantur, alio alium occupante.

1. Difficile dictu eſt, quis deus Herculem primo loco increpet. Momo certe haec digna ſunt. *Deus epicureus* ipſe requieſcit et alios requieſcere ſinit. Notum enim eſt,

dic nobis, qualem deum iſtum fieri velis: ἐπικούρειος θεὸς non poteſt eſſe, ὃς οὔτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει, οὔτε ἄλλοις παρέχει. Stoicus? quomodo poteſt rotundus eſſe (ut ait Varro) ſine capite, ſine praeputio? Eſt aliquid in eo Stoici Dei: (iam video) nec cor, nec caput habet. — Si, mi Hercules, a Saturno petiſſet hoc

ve intelligi debet *fieri*. Codd. a. b. h. *qui quantum* —. Lipſius ad Tacit. Ann. XII, 4 em. *qui — inceſti*. Gronov. ibidem emend. *Si mehercules — celebravit, non tuliſſet illud. Nedum ab Iove, quem* etc. Iunia Calvina erat ſoror Silani, qua hic tamquam uxore abuſus eſſe inſimulabatur. Deinde *Oro, propter quid?* Codd. vel *Oropenque* vel *Oro per quod*. Noſtram lect. dedit codex Rhenani, quam editores receperunt, Hueto in notis mſſ. et Sonntagio probantibus. Sequentia ſunt obſcuriſſima. Non *ſtudere*, ſed *ſtude* omnes codd. praeſtant. Rhenanus coni. *Quare invidit Rom. hiſtorias ſuas?* Lipſius: *Quare, inquis, quare iniit ſororem ſuam? Stulte, Stulte, Athenis* etc. Fromondus: *Stulte, ſtude: Athenis* etc.: negat ideo debuiſſe mori, nam ſi ſtudeas et legas hiſtorias, inquit, Athenis dimidias ſorores, i. e. germanas ex eodem patre, non tamen uterinas, ducere licet, Alexandriae vero totas ſorores, ſive germanas uterinas-

eſt, Epicurum ſtatuiſſe quidem deos, quamquam, philoſophia eius bene conſiderata, iis carere potuiſſet, (cf. Tiedemanni Geiſt der ſpekul. Philoſophie II. p. 383.) ſed eos collocaſſe in intermundiis ſumma quiete et felicitate fruentes, nec cuiquam negotia faceſſentes. cf. Diog. Laert. X, 77. Verba graeca occurrunt apud Diog. Laert. X, 139. — *Stoicus — praeputio.* Stoici enim Mundum rotundum eſſe Deum cenſuere. Cf. Diog. Laert. VII, 137 ſq. ibique Menag. Spectat huc Seneca de vita beat. 8, 3. Fortaſſe haec M. Terent. *Varro*, amicus Ciceronis et πολυγραφώτατος Romanorum notiſſimus, in Satyra quadam dixerat: nam in eius Theologia naturali, cuius Auguſtinus de Civitate Dei VII, 6. meminit, Lipſio quamvis iudice Phyſiol. Stoic. 1, 8, occurrere vix potuerunt: quippe illa comica: *ſine capite et praeputio*, ab illius operis ſeveritate nimis aliena fuerint. Ceterum Varroni haec dicenti Hermae cum Priapis coniuncti atque capite peneque toti conſtantes obverſati videntur. Cf. Interpp. ad Thucyd. VI, 27. Statim alius neſcio quis deus occupat: *Si, mi Hercules — vocare.* i. e. Etiamſi

hoc beneficium, cuius menſem toto anno celebravit. [Saturnalia eius] princeps, non tuliſſet illum Deum ab Iove, quem, quantum quidem in illo fuit, damna-

 vit

nasque ſimul. Gronovius: *ſtulte iſtud:* nempe rogas. An neſcis et ſorores amari? i Athenas etc. illic videbis vel germanam vel uterinam, hic ei utroque parente eodem genitam ducere uxorem licere. Equidem manum abstineo: hariolor tamen e margine explicationes in textum irrepſiſſe. Fac enim, margini praegreſſa non intelligentem appinxiſſe: *Quare inquit* Seneca, *quaero enim, ſororem ſuam. ſtulte.* Alter ſciolus addidit: *ſtude. Athenis* etc. Huic ob animum verſabantur Cimon Athenienſis, qui Elpinicen, germanam ſororem, et Ptolemaei, qui ſorores ſuas ſaepe inceſtarunt: cf. Athen. XIII p. 589. e. ibique Schwgh. Altera tamen ex parte, cur enim periturae chartae parcam? facile fieri potuit, ut, voculis *ſororem ſuam* e praetergreſſis perperam a librario repetitis, alius deus rogaverit, cur ſtulte inſtituerit hiſtoriarum ſuarum praelectionem in Muſeo Alexandrino. Qui reſponſum tulit, quia Romani omne quod veneratione dignum ſit, reprobarent etc. Mox *quod hunc* e Lipſii coni. eſt: antea: *nunc.* cf. Lipſ. ad Tacit. Ann. 14, 31.

Etiamſi Saturnus, qui ei favet, quoniam Saturnalia, ex quo Princeps eſſet, celebravit Claudius (cf. Sueton. Claud. c. 32. 33.), a Iove petiviſſet, ut iſte fieret deus, ne hic quidem hanc gratiam tuliſſet: quum Iovem adeo inceſti damnaverit interfecto Silano propterea, quod is adverſus Iuniam Calvinam, ſuam ipſius ſororem, verba nuptialia et parum cauta adhibuiſſe inſimulabatur. Haec nimis ſimplex et incauta eoque malignae interpretationi obnoxia conſuetudo et converſatio in crimen arrepta eſt a Vitellio, Claudio libenter his criminationibus praebente aures. Iovem autem ſuam ſororem Iunonem in matrimonium duxiſſe conſtat. Tacitus etiam Annal. XII, 4. de ea re: fratrumque (i. e. fratris et ſororis) non inceſtum, ſed incuſtoditum amorem ad infamiam traxit. *Quare corrigit.* Haec verba tam obſcura et corrupta ſunt, ut Oedipo indigeant. Illa: *Quia Romae, inquit* deus aliquis etc. Ridet, exponit Fromondus, Claudii cenſuram per minima quaeque delicta nimis ſevere euntem. Cf. Sueton. Claud. c. 16. Locus Plinii jun. Epiſt. V, 21. docet quidem, verba iſta: *curva corrigit*, proverbii loco in uſu fuiſſe de illo, qui minima, maioribus omiſſis, emendet? ſed loco noſtro nullam lucem

vit incefti. L. Silanum enim generum fuum occidit. Oro, propter quid? fororem fuam, feftiviffimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Iunonem vocare. Quare, inquit, quaero enim, fororem fuam ftulte ftudere? Athenis dimidium licet, Alexandriae totum? Quia Romae, inquit, mures molas lingunt, hic nobis curva corrigit. Quid in cubiculo fuo faciat, nefcio: etiam coeli fcrutatur plagas, deus fieri vult. Parum eft quod templum in Britannia habet, quod hunc barbari colunt, et ut deum orant. [b] Ἀλώρου Φιλάτου χῆιν.

IX. Tandem Iovi venit in mentem, privatis intra curiam morantibus [a] fententiam dicere, nec disputa-

b. Graeca Ἀλώρου Φιλάτου χῆιν, vel quae *Iunius* ambiguis characterum veftigiis in fuo codice inveniffe fe dicit, μωροῖς ἀληρουχεῖν, aut μωροῦ ἀποχὴν five ἀποτυχίην funt ex more codd. latin corruptiffima: in quibus emendandis horulam bonam perdere nefas eft. Gronovius tamen emendavit Μωροὶ Μώρυχον, vel Μωρότεροι Μωρύχου, laudatis Graec. paroemiographis. Attigit haec Erafmus in Adag. 1209.

a. *fententiam dicere, nec disputare.* Gronovius emendavit: *fententias dici indignum putare.* Et hoc fenfus poftulat. Cum Pithoeo tamen *extra curiam* putem ab auctore effe: infinitivum autem coniungi cum phrafi: *venit in mentem*, notum eft. Si ufus loquendi pateretur, legerem *infra curiam*, i. e. romano more, in foro Mox *mera mapalia*. Lipfii codex: *mera nuptialia*, nullo fenfu. Iunii ms. *vos me rapamalia* etc.

cem affundit. Nec clariora funt fequentia: *Quid in cubiculo — nefcio. etiam coeli fcrutatur plagas* eft hemiftichium verfus ap. Cic. de Div. II, 13. obvii. Ceterum Claudio *templum in Britannia* conftitutum effe teftatur Tacitus Annal. XIV, 31. De Graecis cf. Var. Lect.

IX. Tandem Iupiter, huic rixae fine impofito Claudioque dimiffo, fententias rite interrogat. Primus fententiam fuam fert Ianus pater, deinde Diespiter.

1. *Privatis* — fpectant haec ad Claudium, qui nondum deus factus ideoque privatus erat. Illo igitur intra curiam morante fententias dici noluit Iupiter. *mera mapalia*

putare. Ego, inquit, P. C. interrogare vobis permiseram, vos mera mapalia fecistis. Volo servetis disciplinam curiae. Hic qualiscunque est, quid de nobis existimabit? Illo dimisso, primus interrogatur sententiam Ianus pater: is designatus erat in Kal. Iulias postmeridianus Cos., [b] homo quantumvis vafer, qui semper videt ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω. Is multa di- 2
serte

b. *homo quantumvis vafer.* Sic a Beato Rhen. et Alciato restitutum est, probante Fromondo et reliquis edd. Codd. tamen omnes et editio rom. praestant: *h. quantum via sua fert qui:* at sine sensu. Etiam τὸ *homo* suspectum est, quum de diis sermo sit. Mox *vivat* bene habet. Codd. praebent: *iuuat,* unde *iuvat* et *vivat* facere proclive est. Sed de caussidico melius est *vivat* quam *iuvat.* Deinde *fama minimum* est Fromondi aliorumque emendatio, quae codd. lectioni: *fama nimium* praeferenda erat. Rhenanus voluit: *fama mimum fecit*, i. e. ridiculum et ludorum scenicorum argumentum. Etiam *mimicum* proponi poterat, i. turpe. *fecistis* codd. dant: etiam Scheffer. praetulit τῷ *fecit:* qui etiam emend. *iam sana nimia* dari voluit. Huetus em. in notis mss. *at tu minimam fecisti.* Sequentia: *aut* — ἔδουσιν ob tautologiam tamquam glossema Heinsius et Schefferus delent. Sed Sonntagius acute monuit, caussidico tautologias amante haec dignissima esse. Quod sequitur *fictus*, bonum est. Codd. paris. α. a. b. h. dant: *dictus.*

lia i. vos, neglecta curiae huius disciplina et dignitate, ut in proverbio est, ex civitate rus fecistis: mapalia enim Nomadum afrorum tuguriola et casae rusticae. Sic cum Fromondo, Sonntagio aliisque locum intelligo. *Hic* Claudius. *is designatus — consul:* suffectus itaque erat. Ridicule fingit auctor, eum fuisse dantium foenori et accipientium, qui in foro Romano circa Ianum summum, medium et imum (Horat. Epp. I, 1, 54 ibiq. Bentlei.) res suas agerent, consulem designatum postmeridianum, praesidem. Iocus autem manifestus est: nam mense Iulio erant feriae, et post meridiem nulla negotia agi solita sunt. ἅμα — ὀπίσσω est hemistichium Homeri Iliad. γ, 109. de Priamo sene prudente, qui simul ante et retrorsum videt. Ianum autem bifrontem describi et fingi notum est. *notarius* est ταχυγράφος, qui adhibitis notis i. e. vocum compendiis celerrime quamvis loquentis vocem excipere posset, recte explicante Gessnero ad Plin. Epp. III, 5, 15.

ſerte, quod in foro vivat, dixit, quae notarius perſequi non potuit: et ideo non refero: ne aliis verbis ponam, quae ab illo dicta ſunt. Multa dixit de magnitudine deorum: non debere hunc vulgo dari honorem. Olim, inquit, magna res erat, deum fieri: iam fama minimum feciſtis. Itaque ne videar in perſonam, non in rem ſententiam dicere, cenſeo, ne quis poſt hunc diem deus fiat ex his, qui ἀρούρης καρπὸν
3 ἔδουσιν: aut ex his, quos alit ζείδωρος ἄρουρα. Qui contra hoc SC. Deus factus, fictus, pictusve erit, eum dedi larvis, et proximo munere inter novos auctora-

2. *qui ἀρούρης — ἄρουρα.* Noti verſus homerici (qui terrae fructum edunt, et quos alit alma terra) hominem deſignantes: tautologi quidem ſunt, ſed ob id ipſum cauſidico digniſſimi, quippe quem repetitiones et ambages amare conſtat. Recte hoc monuit Sonntagius contra Heinſium et Schefferum, qui haec verba: *aut ex his — ἄρουρα* e textu eiecturi erant.

3. *eum dedi larvis* etc. i. e. Furiis, quae eum proximo ludo gladiatorio tamquam ad digladiandum modo conductum ideoque novitium ferulis ferirent. Laniſtae autem hoc facere ſolebant. Cf. Lipſii Saturnal. I, 15. Quis ille *Diespiter* ſit, difficile eſt dictu. Iupiter enim, qui apud Horat. Carm. I, 34, 5. III, 2, 29. Diespiter audit, quia Varrone de L. L. IV, 10. exponente Diei et lucis pater eſt, eſſe non poteſt. Nec quidquam lucramur, ſi Lactant. Inſt. I, 11. auctore *Plutonem* intelligamus. Plutus h. l. optime conveniret, ſed auctoritas deeſt. *Vicae Potae:* nomine hoc Victoriam ad forum romanum in octava urbis regione templum habuiſſe conſtat. Cf. Drakenborch. ad Liv. II, 7. Derivant nomen a vincendo et potiendo: vid. Voſſ. Etym. in voc. *Vica.* Hercules eum admonuit, ut ſibi Claudio ve adſit, tacta auricula. Laudat Fromondus apposite hic Virgilianum illud: Cynthius aurem Vellit et admonuit. Fromondus et, quod mireris, Huetus *Iovem*, qui alias Diespiter eſt, hic dici interpretantur: non reputantes, Iovem ſenatum habere. Oblique auctor tetigit morem pravum, qui ſub Claudio invaluit, civitatis ius vendendi, de quo vide Dion. Caſſ. 60, 17. coll. 19.

ctoratos, ferulis vapulare placet. Proximus interrogatur sententiam Diespiter Vicae Potae filius, et ipse designatus Cos. nummularioIus. Hic quaestu se sustinebat, vendere civitatulas solebat. Ad huncce belle accessit Hercules, et auriculam ei tetigit. Ita- 4
que in haec verba censet: Quum Divus Claudius Divum Augustum sanguine contingat, nec minus Divam Augustam aviam suam, quam ipse Deam esse iussit, longeque omnes mortales sapientia antecellat, sitque e republica esse aliquem, qui cum Romulo possit

— — ferventia rapa vorare:

censeo, ut D. Claudius ex hac die deus fiat, ita uti 5
ante eum quis optimo iure factus sit: eamque rem ad μεταμορφώσεις Ovidii adiiciendam. Variae erant sententiae, et videbatur Claudius sententia vincere. Hercules enim, qui videret ferrum suum in igne esse, modo huc, modo illuc cursabat, et aiebat: Noli mihi

c. *Vicae Potae.* Codd. parisin. a. b. h. *Nicaepotae*, et sic codex Turnebi, qui tamen unus ex istis parisinis fuisse videtur. Turnebus hinc facere voluit: *Nicephori*, aut *Iapeti filius.* De victoria explicat Fromondus. Mox: *Ad huncce belle.* Sic ed. rom. At cod. par. a. et Beati: *ad hoc velle.* Cod. Iunii *adhuc velle.* Gronov. inde fecit: *ad hunc sedulo.* Sed vulgata non movenda est.

4. *Quum Divus Claudius etc.* Pater eius fuit Drusus, quem Livia, quum Augusto gravida nupsisset, intra mensem tertium peperit. Suet. vit. Claud. cap. 1. *quam ipse — iussit.* cf. Dio Cass. 60, 5. *ferventia rapa vorare.* Similia dat Martialis Xen. 16. *eamque rem — adiiciendam:* nam duae apotheoses Romuli et Iul. Caesaris in iis narrantur.

5. *Noli mihi invidere,* φθονεῖν, recusare opem tuam. Poetis haec loquendi formula propria. Sic invidet uva ap. Stat. II. Silv. 2. quae non dat. *Manus manum lavat.* Proverb. graec. laudat Plato Axioch. ex Epicharmo: nec omisit Erasmus in Adagiorum collectione.

mihi invidere, mea res agitur: deinde si quid volueris, invicem faciam: Manus manum lavat.

X. Tunc Divus Augustus surrexit [a] sententiae suo loco dicendae, et summa facundia disseruit. P. C. vos testes habeo, ex quo deus factus sum, nullum verbum me fecisse. Semper meum negotium ago. Sed non possum amplius dissimulare, et dolorem quem graviorem pudor facit, continere. In hoc terra marique pacem peperi? ideo civilia bella compescui? ideo legibus urbem fundavi, operibus ornavi?
2 Et quid dicam, P. C. non invenio: omnia infra indignationem verba sunt. Confugiendum est itaque a me ad Messalae Corvini disertissimi viri illam sententiam: Praecidit ius imperii! Hic, P. C. qui nobis non posse videtur muscam excitare, tam facile homines occidebat, [b] quam canis excidit. Sed *quid* ego de

a. *sententiae suo loco dicendae.* Legebatur hic antea: *suae loco dicendae.* Sed *loco* eiecit Lipsius auctoritate codicis: invenit quoque in codice bibliothecae publicae Harlemensis Gronovius, qui inde fecit *suo loco.* Recepi.

b. *quam canis excidit.* Sic omnes codd., et codex parisinus optimus α.; respicitur ad impotentissimum et infelicissimum aleae studium, quo Claudius flagrabat. Si codd. quorundam lectio

X. Augustus surgit sententiae dicendae, et dissuadet.

1. *Semper — ago* i. e. taceo. *legibus urbem fundavi.* cf. Sueton. Aug. c. 33 etc. *operibus ornavi.* Suet. Aug. c. 29: Augustus plurima opera exstruxit. Ex quibus vel praecipua, Forum cum aede Martis Vltoris, templum Apollinis, in Palatio, aedem Tonantis Iovis in Capitolio.

2. *Messalae Corvini*, amicitia intima cum Augusto coniuncti, oratoris celeberrimi, poeseos, philosophiae et rerum pace belloque egregie gestarum laude florentissimi. Cf. de eo Heynii Obss. ad Tibull. I, 3, 1. In oratione Antonium, opinor, increpante haec occurrisse videntur, quorum sensus est, Fromondo recte interpretante: castravit et enervavit ius imperii. *quam canis excidit:* salse perstringit insanum Claudii aleae studium: infelicissimum autem talorum iactum esse nominatum canem, notum est.

de tot actibus iuris dicam? Non vacat, deflere publicas clades, intuenti domeſtica mala. Itaque illa omittam, haec referam. [c] Etiamſi Phormea Graece neſcit, ego ſcio. ENTIKONTONYKHNΔIHΣ. ſeneſcit. 3
Iſte,

lectio fuerit: *quam canis fruſtum abſcidit*, ea pro gloſſemate indocto et inepto habenda ſit. Gronovius emendavit: *quam canis exta edit.* Deinde: *Sed quid ego de tot actibus iuris d.* Spectaot ad publicas virorum optimorum caedes. Itaque cum Sonntagio Iunii et Schefferi emendationes: *de tot acribus viris* in textum immiſſas eieci.

c. *Etiamſi Phormea Graece neſcit, ego ſcio.* Ἐγτικοντονγκηνδιης. *ſeneſcit.* Corruptiſſimus locus et crux criticorum. Codd. nihil opis offerunt. Rhenanus coniectando dedit e ſuo cod. weiſſenburg.: *nam* τῆς ὀργῆς *aegre ſeneſcit* ἡ νόσος, i. e. irae morbus aegre ſeneſcit. Deinde ſequentia ex qualibuscunque, ut ait, exemplaris ſui veſtigiis ita legit: Πυργοπολινίκης acris expugnator *iſte, quem v.* Adr. Iunius his hariolationibus haud dubie ineptis non contentus aliam et eam non meliorem attulit. Is ita codicis ſui ſcripturam repraeſentavit, an vere, quis praeſtiterit? *Nam etiamſi* Φορμιγγος *neſcit, ego ſcio,* ἐντυνων τὸ, Καλλινικε Ἡρακλῆς. *Iſte quem v.* Addit, graeca iſta ſatis evidenter in mſſ. cod. legiſſe. Hinc facere voluit: *Nam etiamſi* Φορμίζειν *neſcit, ego ſcio,* ἐντύνων etc. ut Auguſtus affirmet, Claudium mortalium ignariſſimum eſſe, qui ne φορμίζειν et citharam tangere ſciat etc. Sed neque Iunius neque Fromondus docere potuere, quomodo haec graeca (ſatis nota e ſchol. Pindari Olymp. IX, 1 et Ariſtoph. Acharn. 1227 ſq. ed. Brunck.) cum toto ſententiarum nexu cohaereant. Recte cenſuiſſe videtur Sonntagius amic., illud: *graece* margini appictum, monendi cauſſa h. l. graeca eſſe, poſtea, ut fit, in textum immiſſum. Ipſe Kortii emendatione uſus coniecit: *Etiamſi Phormio* (Thraſo ille ſamoſus Terentii) *neces neſcit; ego ſcio:* ἐντοικὸν κακὸν *nec diis ſeneſcit.* In qua emendatione ſententiae ordinem laudabis, uſum verbi graeci: ἐντοικὸν deſiderabis. Koelerus amic. ita emendat: *Etiamſi P. C. oratio mea graece neſcit; ego ſcio* ἔν τι *centum centies. Senecio iſte, quem v.* Equidem manum abſtineo, contentus retuliſſe V. D. conatus loco medendi.

3. *Etiamſi — ſeneſcit.* De his corruptis verbis cf. Var. Lect. Bene autem auctor hic graeca orationi Auguſti immiſcuit, quippe quem ſcimus, etſi graece non loqueretur expedite, tamen graecos verſus ſaepe et libenter in ore habuiſſe. Cf. Sueton. Aug. 89. 25. 65. 99. Claud. 4. *Sub meo nomine l.* Ab Auguſto enim omnes deinde Caeſares appellati Auguſti. Fromond. *duas Iulias* Altera fuit filia Germanici fratris Claudii, et proinde Claudii

Iste, quem videtis, per tot annos sub meo nomine latens, hanc mihi gratiam retulit, ut duas Iulias proneptes meas occideret, alteram ferro, alteram fame: unum abnepotem L. Silanum. Videris Iupiter, [d] an in causa mala, certe in tua! Si hic inter nos futurus est, dic mihi, Dive Claudi, quare quenquam ex his, quos, quasque occidisti, antequam de causa cognosceres, antequam audires, damnasti? hoc fieri solet?

XI. in coelo non fit. Ecce Iupiter, qui tot annos regnat, uni Vulcano crus fregit, quem

Ῥίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο,

et iratus fuit uxori, et suspendit illam: numquid occidit? Tu Messalinam, cuius aeque avunculus maior eram,

d. *an in causa mala, certe in tua.* Editio rom. sic dedit, quam ut sinceram lectionem cum Gronovio defendo. Sequentia emendat Gronov. *Is hic — est. Dic.* Huetus probat. Sed emendatione non indiget locus, modo scribas: *Si hic inter nos futurus est, dic* etc. non, ut antea: *Si — est. Dic* etc.

dii neptis ex fratre: altera filia iunioris Drusi, qui Tiberii Caesaris filius erat et Claudii patruelis. De earum caede cf. Suet. Claud. 29. Illa M. Vinicio nupta (Dio Cass. 60, 27.) cum Seneca in exilium missa, suadente Messalina a. u. 794. et ab eadem mox interfecta: vid. Dio Cass. 60, 8: haec Neronis Germanici uxor a. u. 796. eadem Messalina instigante interemta. Dio Cass. 60, 18. *C. Silanum*, filium Aemiliae Lepidae proneptis Augusti per filiam Iuliam et generum M. Agrippam. cf. Lipsius ad Tacit. XIII. Annal. c. 1.

XI. Continuatio. Claudius damnatur.

1. *Ecce Iupiter — illam.* Res notissima ex Hom. Il. α, 591. ubi etiam hic versus occurrit. Deiecit, est sensus, pede comprehensum de limine divino, i. e. Olympo. Odium Iunonis in Herculem tantopere irritaverat Iovem, ut in matrem filiumque, Iunonem et Vulcanum, acriter animadverteret, etc. *Tu Messalinam* etc. Nam Augusti soror Octavia Marco Antonio peperit Antoniam maiorem, et haec Domitio Aenobarbo Domitiam Lepidam, matrem Messalinae. Eadem Octa-

eram, quam tuus, occidisti. Nescio, inquis? Dii
tibi malefaciant: adeo istud turpius est, quod nescis,
quam quod occidisti. Iste C. Caesarem non desiit
mortuum persequi. Occiderat ille socerum: hic 2
et generum. Caius Caesar Crassi filium vetuit Magnum
vocari: hic nomen illi reddidit, caput tulit.
Occidit in una domo Crassum Magnum, Scriboniam,
Tristioniam, Assarionem, nobiles tamen: Crassum
vero tam fatuum, ut etiam regnare posset. Cogitate,
P. C. quale portentum in numerum deorum se recipi
cupiat.[a] Hunc nunc deum facere vultis? Videte corpus
eius, diis iratis natum. Ad summam, tria verba
cito

a. Post *cupiat* editio rom. et inde Beatus Rh. habent quae in codd. paris. non comparent: *Principes pietate et iustitia Dii fiunt. Scilicet hic pius est iustus, quoniam Druidarum perfidae gentis Gallicae immanem religionem advexit, nostram prorsus exstirpavit, ut Romae nuptiarum sacra essent, quibus ipse, quum sibi Agrippina nuberet, XXX Senatoribus, innumeris Equitibus romanis mactatis principium dedit.* Quae tamen verba, ut Suetonio prorsus contraria, cf. Ei. vit. Claudii c. XXV, recte a sciolo esse profecta editores putaverunt.

Oclavia, soror Augusti, mater fuit Antoniae minoris, quae ex Druso Tiberii imperat. fratre peperit Claudium. Octavia itaque eius avia fuit materna, et Augustus avunculus maior. Cf. Stemma Octaviae et Augusti editioni Suetonii Ernestinae adiunctum. *Nescio:* sic Messalinae caedes a Narcisso Claudii liberto, domino nescio, perpetrata est. Cf. Tacit. Annal. XI, 2 fin. Suet. Claud. 39. *Iste — persequi* imitatione. Si tamen Dionem Cassium 60, 4. audias, odio eum persequutus est.

2. *Occiderat — socerum* M. Silanum, cuius filiam Iuniam Claudillam duxerat Caius. Suet. Calig. 22. *generum* L. Silanum, filiae Octaviae sponsum. *Caius — vocari.* Suet. Calig. 35. Dio Cass. 60, 5. *caput tulit* i. abstulit. Dio Cassius loco nunc deperdito hanc mortem memoraverat teste Zonara apud Reimar. ad Dion. 60, 31. *Occidit — Crassum Magnum* generum, qui a patre M. Licin. Crasso cognomen Magni acceperat. cf. ad Tacit. Hist. I, 14. et 48. Intpp. *Scriboniam* eius matrem. *Tri-*

3 cito dicat, [b] et servum me ducat. Hunc deum quis colet? quis credet? denique dum tales deos facitis, nemo vos deos esse credet. Summa rei, P. C. si honeste inter vos gessi, si nulli durius respondi, vindicate iniurias meas. Ego pro sententia mea hoc cen-
4 seo. Atque ita ex tabella recitavit: Quandoquidem Divus Claudius occidit socerum suum Appium Silanum,

b. *et servum me ducat.* Adr. Iunii emendatio: *et in nervum me ducat*, nostra vulgata non potior est. Mox *socerum suum* omnes fere codd. Quaedam tamen exemplaria, notante Fromondo, *consocerum s.*, uti habet Sueton. Claud. 29.

Tristionia et *Assarion* nobis iguoti quidem homines sunt, pertinebant tamen, ut videtur, ad Crassi domum. *Crassum frugi*, quem memorat Suet. Claud. c. 17. *tam fatuum — posset.* cf. c. 1, 2. *Videte corpus eius.* cf. c. v. et Sueton. Claud. init. *Ad summam tria — dicat*, tam fatuus est, ut ne tria quidem verba, v. c. hic meus est, quibus verbis servum fugientem capere et vindicare solebant, recte pronuntiare possit, docente Barn. Brisson. de form. et sollenn. Pop. Rom. verbis p. 374.

3. *ex tabella* i. e. de scripto. Phrasis haec occurrit quoque ap. Sueton. Claud. 15. sed in alia re. Bene autem hoc additum est, quum, Suetonio Aug. 84. referente, Augustus instituerit recitare omnia etc. Sed iam de Sempron. Graccho simile quid narravit Aul. Gell. VII, 19.

4. *Appium Silanum* vitricum Messalinae. Suet. Claud. 29. vocat eum Claudii consocerum, quia filiam Octaviam L. Silano, Appii Silani filio, desponderat Claudius. *quam ovo ovum.* Proverbium, de quo cf. Erasmi Adag. 1510. *eumque quamprimum — tertium:* ex formula in relegaudis sollenni. *Coelum* summum ad terram usque pertinens intelligit: Olympus est sedes deorum. Huetus in notis mss. cogitavit h. l. de coelo cum aethere et nubibus partibusque mundi, quas Iupiter sortitus est: Olympum autem mansisse communem. *Cyllenius* i. Mercurius, in cuius muneribus et hoc fuisse constat, animas in orcum deducere: saepe occurrit, e. c. Virgil. Aen. IV, 239. Horat. Od. I, 10, 17 sq. ψυχοπομπὸς, νεκροπομπὸς, ψυχαγωγὸς etc. inde appellatus. cf. Wesseling.

num, generos duos, Pompeium Magnum et L. Silanum, ſocerum filiae ſuae Craſſum frugi, hominem tam ſimilem ſibi, quam ovo ovum, Scriboniam ſocrum filiae ſuae, Meſſalinam uxorem ſuam, et ceteros, quorum numerus iniri non potuit: placet mihi in eum ſevere animadverti, nec illi rerum iudicandarum [c] vacationem dari, eumque quamprimum exportari, et coelo intra dies xxx excedere, Olympo intra diem tertium. Pedibus in hanc ſententiam itum eſt. Nec mora, Cyllenius illum collo obtorto trahit ad inferos,

Illuc unde negant redire quenquam.

Dum deſcendunt per viam ſacram, interrogat Mercurius XII.

c. *vacationem.* Omnes mſſ. codd. ſic dant, praeter Curionis cod., qui habet: *vocationem*, unde ipſe *advocationem* fecit, merito improbante Fromondo.

ling. ad Diodor. Sic. I. 107. *obtorto collo* phraſi ſollenni de iis, qui ad ſupplicium trahebantur. Suet. Vitell. c. 17. deſcribit rem. Hendecaſyllabus eſt Catulli ex luctu paſſeris III, 12.

XII. Ad inferos tendens Claudius videt auditque Romae funeris ſui ſollenne celebrari.

1. *Via ſacra*, frequentiſſima et celeberrima Romae, in qua Iulius Caeſar (Cic. pro Mil. 25.) habitabat, ideoque et eius ſucceſſores habitaſſe videntur. Qui et maximo honore et dedecore afficerentur, per eam vecti fuiſſe traduntur. Cf. Adleri Romae deſcriptio p. 61 ſq. *omnisque generis ſenatorum:* ſenatores humeris ſuis funus imperatorum in Campum deferre ſolebant, ubi cremarentur. cf. Sueton. Claud. 100. Apparatiſſimum Claudii funus memorat. Suet. Ner. 9. Senatores autem non eiusdem generis fuiſſe conſtat: nam etiamſi 1200 ſeſtertia tunc temporis cenſus ſenatorius fuerit, tamen diverſi generis fuere, quum ex iis multi honoribus functi, multi propter familiarum dignitatem, nullis propriis meritis clari, etc. in ordinem ſenatorium eſſent relati, et ſeniores haud dubie maiore honore gauderent, quam iuniores. *Agatho* nobis aliunde non innotuit. Recte Fromondus de Mathone Iuvenal. I, 32. cogitan-

curius, quid sibi velit ille concursus hominum, [a] num Claudii funus esset? Et erat omnium formosissimum, et impensa cura plenum, ut scires deum efferri, tibicinum, cornicinum, omnisque generis [b] senatorum tanta turba, tantus conventus, ut etiam Claudius audire posset. Omnes laeti, hilares! P. R. ambulabat tanquam liber. Agatho et pauci causidici plorabant, sed plane ex animo. Iurisconsulti e tenebris procedebant, pallidi, graciles, vix habentes animam, tanquam qui cummaxime reviviscerent. Ex his unus quum vidisset capita conferentes, et fortunas suas deplorantes causidicos, accedit, et ait: Dicebam vobis, Non semper Saturnalia erunt. Claudius ut vidit funus

a. *num.* Quum haec particula interrogandi apud auctores meliores nonnisi negatione sequente poni soleat, suspecta est, et ab ultima *hominum* syllaba efficta esse videtur.

b. *senatorum.* Sic plerique codd. ap. Fromondum et in Paris. a. e. h. exstat. *aeneatorum* praetulit Beat. Rhen. e coni. *sonatorum* et Sonntagio probatum iure civitatis rom. caret. *conventus* bene habet, at *concentus* emendat Schefferus.

gitandum esse negavit. Caussidicis sane erat quod plorarent, Claudio iis erepto, qui studiis eorum faverat. Hos cum contemtu dici patet e Cicerone et Quintil. XII, 1, 27: quo referre licet advocatorum perfidiam, cuius Tacit. Ann. XI, 5. meminit. Infra vers. 55. venale genus appellantur. Lucrum itaque ploratus caussa fuit. Nam quum lex Cincia vetuisset, ne quis ob caussam orandam pecuniam donave acciperet advocatus caussidicusve, (cf. Tacit. l. l. et Schulting. Iurisprud. anteiustin. p. 561. ed. Lipsf.); Claudius, lege hac susque deque habita, permisit, ut usque ad dena sestertia i. e. 100 Frideric. aur. sumere possent caussidici. Tacit. Ann. XI, 7. cf. Burmann. ad Ovid. Amor. I, 13, 21. *Iurisconsulti* i. e. patroni iis opponuntur, qui nulla mercede accepta de iure respondebant, non in foro caussas agebant. Claudius eos oppresserat, saltem nullo honore dignatus fuerat, quippe qui praescripta legum negligeret: quo factum erat, ut nemo amplius eos curaret. Cf. Sueton. Claud. 14.

funus ſuum, intellexit ſe mortuum eſſe. Ingenti enim[c] *μεγαληγορίᾳ* naenia cantabatur anapaeſtis:

Fundite fletus, Edite planctus,
Fingite luctus: Reſonet triſti
Clamore forum: Cecidit pulchre
Cordatus homo, Quo non alius
Fuit in toto Fortior orbe.
Ille citato Vincere curſu
Poterat celeres, Ille rebelles
Fundere Parthos, Levibusque ſequi
Perſida telis, Certaque manu
Tendere nervum: Qui praecipites
Vulnere parvo Figeret hoſtes,
Pictaque Medi Terga fugacis.

c. *μεγαληγορίᾳ* e codice Iunii eſt. Editio rom. *ἐπιτάσει χορικῶς*. Corrupte in cod. pariſ. α. *μεγαλω χορικουενια cantabatur an.*

Verſu 7. *Cordatus homo.* Veteres codd. omnes, Fabro teſte, *Cordatus Iano.* Sed ratio metri anapaeſtici Ianum reſpuit, unde Rhen. in *Sino*; e Virgil. Aen. II. notum hominem, transformavit: peſſime. Lectio vulgata proba eſt, quamquam illa Iani mentio dubitationem iniiciat. Etiam codd. pariſ. α. et e. *cordatus Iano*. Cod. h. *Cordatus avo. Iani* mentio ad Claudii ſtudium cauſſidicorum referenda eſſet.

Verſu 6. 7. Claudius ridetur vi oppoſiti, quae manifeſta in eum valebat: nam non *cordatum* i. ſapientem, ſed ſtupidum fuiſſe cuicunque patuit. Nec verſ. 9. et ſqq. aliud quid quam deriſionem ſenis tardi, podagrici et male pedati continent. Parthos ſub Claudio rebellaſſe narrat Tacit. Ann. XII, 44. *Pictaque — fugacis:* pictis ſagulis amicti, aut picta ſcuta in terga reiicientes fugiendo. 16. *Britannos* tunc tumultantes ob non redditos transfugas (Sueton. Claud. c. 17. Dio Caſſ. 60, 21.) ſubegit: Suetonius tamen, ſine ullo proelio aut ſanguine, ait, intra pauciſſimos dies partem inſulae in deditionem recepiſſe: Dio autem proelio ab eo fuſos eſſe Britannos. cf. Intpp. ad Dion. l. l. *Romanae—ſecuris* i. poteſtatis. Brigantas autem et alias et in hoc tumultu ſatis famoſos fuiſſe conſtat: nam regina eorum Cartismandua Caractacum Romanis tradidit. Tacit. Annal. XII, 36. coll. cap. 32. Incolebant Valiſiam (Wales).

Ille Britannos
Ultra noti
Litora ponti,
Et caeruleos
Scuta Brigantas
Dare Romuleis
Colla catenis
Iussit, et ipsum
Nova Romanae
Iura securis
Tremere Oceanum.
Deflete virum,
Quo non alius
Potuit citius
Discere causas,
Una tantum
Parte audita,
Saepe et neutra.
Quis nunc iudex
Toto lites
Audiet anno?
Tibi iam cedet
Sede relicta,
Qui dat populo
Iura silenti,
Cretaea tenens
Oppida centum.
Caedite moestis
Pectora palmis,
O caussidici,
Venale genus.
Vosque Poëtae,
Lugete novi;
Vosque in primis
Qui concusso
Magna parastis
Lucra fritillo.

XIII. Delectabatur laudibus suis Claudius, et cupiebat diutius spectare. Iniicit illi manum [a] Talthybius deorum,

Versu 30. *Scuta Brig.* praefero. Probabilius est Walliae quam Scotiae incolas cum Claudio pugnasse. *Scotobrigantas* Scalig. et Buchanan emendant probat Huetus. Iunius emend. *cute Brigantas*, probante Sonntagio: colorasse autem luteo f. glasto cutem suam constat e Iulio Caesare. Fromondus tamen vulgatam recte defendit. Brigantes commemorat quoque Tacit. Annal. 12, 32.

a. *Talthybius deorum, et.* Tò *nuntius* post *deorum*, quod omnes codd. dedere, cum Gronovio expunxi, quippe qui pulchre iudicat, additamentum esse interpretis. Eleganter Mercurium vocat Talthybium Deorum, quia is eo munere fungebatur inter deos, quo Talthybius inter Graecos ad Troiam. Vt Talthybium versa vice possis vocare Mercurium Graecorum. Probat quoque Sonntagius. Mox *viam tectam*, non *rectam*, ut est in ed. rom. et Erasm. Illud defendunt Iunius et Gronov. ex Ovidio et Martial. VIII, 75. ubi cf. Scriver. Sic codd. paris. a. e. h., non *rectam*.

XIII. Claudii adventus in Orco.

rum, et trahit capite obvoluto, ne quis eum poſſit agnoſcere, per campum Martium: et inter Tiberim et viam tectam deſcendit ad inferos. Anteceſſerat iam compendiaria via Narciſſus libertus, ad patronum excipiendum, et venienti nitidus, ut erat a balineo, occurrit, et ait: Quid dii ad homines? [b] Celerius i, inquit Mercurius, et venire nos nuntia. Ille autem patrono plura blandiri volebat: quem Mercurius iterum feſtinare iuſſit, et virga morantem impulit.

b. *Celerius i* repoſui e cod. pariſ. α. Ed. rom. et Eraſm. *celerius praecedito*. Antea: *Celerius, inquit.*

1. *viam tectam* i. ſacram. Inter hanc viam et Tiberim erat porta ſtercoraria et ductus cloacarum. Ibi itaque Claudii deſcenſus ſordidus fuit ad inferos. cf. Var. Lect. *Narciſſus* famoſus Claudii libertus: qui etſi poſt Claudii mortem interfectus ſit, auctor tamen fingit, Narciſſum eodem tempore obiiſſe. Cf. Dion. Caſſ. 60, 34. Tacit. Ann. XII, 69. cf. Praef. huic Volumini praemiſſ. *Compendiaria via*. Ad inferos deſcenderat, quia nulli coeleſtes honores ei Romae decreti, neque is pariter ac Claudius ſtatim poſt mortem iverat in Olympum peregrinatum. *nitidus — balineo*. Lucem affundit Dio Caſſ. 60, 34. quippe qui narrat, Narciſſum, ſuadente Agrippina, in Campaniam profectum eſſe ad balnea (Baiarum, ut videtur) adverſus podagram, quacum conflictabatur, utenda. Inde mox redux aſpera cuſtodia et neceſſitate extrema ad mortem agebatur, Tacito referente l. l. *Quid dii — — homines* etc. Narciſſus itaque apotheoſin iam factam eſſe noverat.

2. Mercurius *virga* aurea i. e. caduceo ornatur mortuos ad inferos deducens, νεκροπομπὸς, χρυσόῤῥαπις. cf. Horat. 1 Carm. 10, 18. Macrob. 1 Saturn. 19. *Omnia procliva* etc. Repetit haec ex Virgil. Aen. VI, 126.: facilis deſcenſus Averno. Horatius II Carm. 13, 34. ubi illis Carminibus ſtupens Demittit atras bellua centiceps Aures etc. *ſane quem — occurrere*. Fromondus, ut doceat, mali et mortalis ominis fuiſſe nigrorum occurſum, ſimilem Iuvenalis Satir. V, 54. verſum laudat de Aethiope Mauro: Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

pulit. Dicto citius Narcissus evolat. Omnia procli-
va sunt, facile descenditur. Itaque quamvis podagri-
cus esset, momento temporis pervenit ad ianuam Di-
tis, ubi iacebat Cerberus, vel, ut ait Horatius, *bel-
lua centiceps*, sese movens, villosque horrendos ex-
cutiens: pusillum [c] subperturbatur (albam canem in
deliciis habere consuerat) ut illum vidit canem ni-
grum villosum: sane quem non velis tibi in tenebris
3 occurrere. Et magna inquit voce: Claudius Caesar
venit. Ecce extemplo cum plausu procedunt cantan-
tes: [d] *Εὑρήκαμεν, συγχαίρωμεν.* Hic erat C. Silius
Cos.

c. *subperturbatur.* Gronovium e codd. restituentem sequutus sum. Probat quoque Huetus in nott. mss. Codices tamen variant. Codex paris. α. optimus dat *subperturbatur*, sequacibus et ceteris, praeter e. et h. qui dat: *superturbatur; f. perturbatur.* Non male coniecit Lipsius, turbatum hic aliquid putans, a Seneca fortasse scriptum: *ubi iacebat Cerberus triceps, vel, ut Hor. bellua centiceps.* Edit. rom. habet: *subperturbatur, ut illum vidit canem nigrum. Nam albam canem in deliciis habere consueverat. Ille autem totus informis est, nec quem velis etc.* Codex paris. α.: *ubi iacebat Cerberus, vel, ut ait Hor. b. c.* Hoc postremum recepi. Olim: *ubi iacebat, ut Hor. b. c.* Verba *sese movens villosque horrendos etc.* absunt omnibus codd. paris. et quum mox sequatur *villosum sane*, alterutro carere possumus, hoc tamen potius quam illis.

d. Graeca haec Εὑρήκαμεν, συγχαίρωμεν, quae Nic. Faber e cod. eruit, codex quoque paris. α. eodem modo dedit, etsi parva corruptione: Ἐὑρήκαμεν συγχαίρωμεν. In reliquis codd. par. deerant, ex more, graeca. Mox *Cotta, Vectius Valens*

3. *Εὑρήκαμεν, συγχαίρωμεν* i. e. invenimus, congaudeamus: sunt verba sollennia in sacris Osiridis, quae exsultantes cantillabant, invento Apide, bove Deo. Haec attulit Firmicus de Origin. profan. relig. init. et vet. Schol. in Iuvenal. Satir. VIII. monente Neubauero; nam Fromondus huius rei quoque meminit quidem, sed testimonium omisit. Satis satyrice haec hoc loco allata esse quilibet viderit. Miror tamen Iablonskium, virum harum rerum callentissimum, in Panth. aegypt. sicco pede haec transiisse. Nomina virorum illustrium, quos Narcissus duci iusserat, occurrunt pleraque ap. Tacit. Annal.

Cof. defig. Iuncus Praetorius, Sex. Trallus, M. Hel-
vius, Trogus, Cotta, Vectius Valens, Fabius, Equ.
Rom. quos Narciffus duci iufferat. Medius erat in
hac cantantium turba Mnefter Pantomimus, quem
Claudius decoris caufa minorem fecerat. Nec non 4
ad Meffalinam cito rumor percrebuit, Claudium ve-
niffe. Convolarunt primum omnium liberti, [c] Poly-

Valens cum Fromondo, Hueto et Sonntagio praefero vulgato: *Cotta Tectus*, *Valens*. cf. not. Lipfius ad Tacit. Annal. XI, 35. *Sext. Traulus*. *M. Helvius*, *S.* (*Saufeius*) *Trogus* refcribendum cenfet e Tacit. qui eorum ibi meminit. *Mnefter* bene habet: codex tamen parif. a. *Nofter*. Rhenanus em. *Neftor*. Confufio haec occurrit Tacit. XI, 4. ubi cf. Lipf. et Oberlin.

c. *Polybius, Myron, Harpocras, Amphaeus* Iunius ex vet. cod. reftituit: hi liberti Claudii patrono fuo praemortui. Pro *Pheronactes* legit *Pheronattus*. Confentiunt codd. parif. a. et b.: hi dant quoque *quos Claudius omnes necubi imparatus effet praemiferat*. Quorundam codd. lectio: *ne nifi imperatus effet* placuit Nic. Fabro. Edit. rom. quam et Rhen. fequitur, interpolata eft. Illa habet: *Convolarunt — liberti Myron Ampyronas, Ampaeus, Phaeronas, Pofides hafta pura infignis Felix cum Pallante fratre, Harpocras Polybius, quos omnes Claudius Quaeftoriis Praetoriisque muneribus ubi impertitus effet, praemiferat*. Suetonium in vita Claud. 28. infpicienti fons manifeftus erit, unde hae interpolationes interpretationis caufa margini appictae fluxerint. Imperite autem fciolus quidam appofuit, quum Pallas poft Claudium a Nerone veneno fublatus fit. Cf. Taciti Annal. XIV. fin.

nal. XI, 30 fq. Vectii Valentis, medici, adulterio Meffalinae Claudii Caefaris nobilitati pariterque eloquentiae affectatoris meminit Plin. H. N. XXIX, 1. *Mnefter*. cf. Tacit. Ann. XI, 36. Dio Caff. 60, 22. 28. 31. A Suetonio Calig. c. 36. M. Lepidus Mnefter pantomimus a Caligula dilectus commercio mutui ftupri memoratur. Comica eft loquendi ratio, alibi non obvia, fed ideo non reiicienda, *minorem fecerat*, interfecerat: fuiffe videtur flatura magna et praecipua. *decoris caufa*: explicat Tacit. Ann. XI, 36. Claudium perpulere liberti, ne tot illuftribus viris interfectis hiftrioni confuleretur etc.

4. *Polybius* etc. Hos Claudii libertos Polybium et Harpocratem memorat quoque Sueton. Claud. 28. *Myronis* tamen,

bius, Myron, Harpocras, Amphaeus et Pheronactes, quos omnes, necubi imparatus esset, praemiserat. Deinde praefecti duo, Iustus Catonius, et Rufus Pompeii Fi Deinde amici, Saturnius Luscius, et Pedo Pompeius, et Lupus, et Celer Asinius, consulares. Novissime fratris filia, sororis filia, gener, socer, socrus, omnes plane consanguinei. Et agmine facto Claudio occurrunt. Quos quum vidisset Claudius, exclamat, Πάντα φίλων πλήρη! Quomodo vos huc venistis? Tum Pedo Pompeius: Quid dicis, homo crudelissime? Quaeris, quomodo? Quis enim nos alius huc misit quam tu, omnium amicorum interfector? In ius eamus: [f] ego tibi hic sellas ostendam.

f. *ego tibi hic sellas ostendam.* Codd. paris. α. b. *hic stellas ostendam.* Alii apud Fromondum aut *stelas* aut *sitellas.* Sed *sellas* bonum esse videtur: probat quoque post Gronovium Huet, qui intelligit: sellas iudicum. Accedit Sonntagius.

tamen, *Amphaei* et *Pheronactis* alibi mentionem factam non memini. *Iustus Catonius.* Confirmat Dio Cass. 60. 18. *Rufus* esse videtur Sulpicius Rufus ap. Tacit. Ann. XI, 35 fin. Rufus autem cognomen Pompeiorum fuisse docet Ernesti Ind. hist. sub voc. Pompeius. *Saturn. Luscius.* Tacit. XI, 31. *Iun. Lupus.* Tacit. Ann. XI, 35. *Pedo Pompeius.* Tacit. Ann. XI, 35. appellare videtur eum Vrbicum. Hi omnes occasione mortis Messalinae trucidati sunt.

5. Πάντα φίλων πλήρη! i. e. Omnia amicis repleta! *Quomodo* etc. Plerosque enim aut nesciente Claudio liberti uxoresve interfecerant, aut obliviosum senem memoria facti statim effugerat. Hinc, occisa Messalina, Suetonio referente Claud. 39. postquam in triclinio decubuit, cum domina non veniret, requisivit. cf. ad c. XI, 1. *sellas.* Iudices enim in sellis aut subselliis sedebant. cf. Sueton. Claud. 23. Sellas autem dicit propterea, quod Minos, Aeacus et Rhadamanthus, ut praetores inferorum, sella quisque sua curuli utebantur.

dam. Ducit illum ad tribunal Aeaci: is lege Cornelia, quae de sicariis lata est, quaerebat: postulat nomen eius recipi, edit subscriptionem: Occisos Senatores xxx, Equites Rom. cccxv, atque plures: ceteros [a] cives, ὅσα ψάμαθός τέ κόνις τε. Exterritus Claudius oculos undecunque circumfert, vestigat aliquem patronum, qui se defenderet. Advocatum non invenit. Tandem procedit P. Petronius, vetus convictor eius, homo Claudiana lingua disertus, et postulat advocationem. Non datur. Accusat Pedo Pompeius magnis clamoribus. Incipit Petronius velle respondere. Aeacus, homo iustissimus, vetat. Illum tantum altera XIV. 2

a. *cives*, ὅσα. Bene coniecit sic Sonntagius. Vulgata erat: *ceteros CCXXI*, consentientibus codd. paris. a. h. Recte autem observat Sonntagius: Substantivum post *ceteros CCXXI* necessarium esse, nec hanc scabritiem tolerabilem esse. Fecit itaque e numero vocem: *cives*. Recepi.

XIV. Aeaci quaestio in Claudium, ut sicarium.

1. *Aeacus*. Haud scio an auctor ideo Aeacum hic quaesitorem constituerit, quod, Platone in Gorgia Vol. IV. p. 166. bip. referente, Aeacus Europaeos iudicet. Iustissimus et sapientissimus iudex primo, nisi fallor, a Pindaro Isthm. VIII, 49. 50. laudatur. Quaesitor autem fuit, sive praetor in causa criminali, h. l. de sicariis, cui ea quaestio obtigerat. Libello accusatorio crimen complectenti (quale hic vides: *Occisos — κονις τε*) nomen suum accusator et qui cum eo sentiebant subscripserant in crimen, ut loquuntur ICti: qua subscriptione se poena eadem constringebant, si iniuste accusassent, qua reum dignum declaraverant. In simili re adhibuit Minoem Virgil. Aen. VI, 431 sq. ubi cf. Heynii not. et Excurs. XI. *Lex Cornelia* data a Corn. Sulla dictatore; vid. Heinecc. A. R. IV, 18, 58. *Postulat* Pedo Pompeius *nomen eius* i. Claudii *recipi* inter noxios et reos. Fiebat autem hoc Romae ex formula veteri, qua accusator postulabat, ut quaestio de reo haberetur. ὅσα — τε i. e. quantum pulveris est et arenae. Sic Homer. Il. ι, 305. Claudius propter balbutiem suam quaerit *patronum*, qui sibi clienti opem ferret, et hoc non invento, *advocatum* ami-

ra parte audita condemnat, et ait: [b] *Εἴκε πάθοι τά κ' ἔρεξε, δίκη κ' ἰθεῖα γένοιτο.* Ingens silentium factum est. Stupebant omnes, novitate rei attoniti: negabant hoc unquam factum. Claudio iniquum magis videbatur, quam novum. De genere poenae diu disputatum est, quid illum pati oporteret. Erant qui dicerent, [c] si uni Dii laturam fecissent, Tantalum siti periturum, nisi illi succurreretur: non unquam Sisy-

b. Εἴκε πάθοι etc. Sic fere omnes codd. qui quidem graecis non carent, uti h. l. omnes parisini integri. Alii codd. Nic. Fabri: Αἴκε πάθοις τά κ' ἔρεξας etc. Sensus fere idem est. Vnde hic hexameter desumtus, indicare non possum.

c. *si uni Dii laturam fecissent.* Satis fortasse coniecturarum dixeris hic frustra expensum. Codd. omnes vel sic dederunt, vel, *si minus Dii latura fecissent.* Hinc Rhenanus: *semidei larvam facesseret.* Iunius: *dilaturam*, (Scheffero probante). Alciatus in parergis: *ullam dilaturam.* Curio: *nisi unius*

amicum, ut sibi adesset. Sed *P. Petronius*, cuius et Tacit. Ann. VI, 45. meminit, tam balbus et ἀσαφής fuit, quam ipse Claudius. De T. Petronio Arbitro non cogitandum esse, satis manifestum est: quum, quod Ignarra, probante Ruhnkenio in Wyttenbachii Bibliothec. Critic. II, 1. p. 84 sq., docuit, Petroniana ad aevum Antoninorum deprimenda sint. *Postulat advocationem*, copiam Claudii defendendi contra Pedonem. Aeacus autem recusat Petronium audire, addito versu graeco, qui unde sumtus sit ignoro. Sensus est: Vtinam patiatur, quae ipse fecerit, iudiciumque aequum fiat! Condemnat eum tamquam in facinore comprehensum: hinc factum esse videtur, ut Aeacus a ratione, quae in iudiciis eiusmodi i. e. quaestionibus perpetuis obtinebat, discederet. Simile quid habes apud Appian. Bell. civ. II, 6. ed. Schweigh. Rarum hoc fuit, quare *novum* auctor appellat. Ceterum pungit Claudium acriter, quippe quem altera tantum parte audita saepe iudicasse docet naevia, quam supra legimus c. XII. vers. 40 sq.

3. *Erant qui — sufflaminandam.* Sensus loci, vocibus quibusdam exesis haud dubie mutili, est: *Tantalum, Sisyphum* et *Ixionem* aliquan-

Sifyphum onere relevari; aliquando Ixionis miferi rotam fufflaminandam. Non placuit ulli ex veteranis miffionem dari, ne vel Claudius unquam fimile fperaret. Placuit novam poenam excogitari debere, inftituendum illi laborem irritum, et alicuius cupiditatis fpecies fine fine et effectu. Tum Aeacus iubet illum alea ludere pertufo fritillo. Et iam coeperat fugientes femper tefferas quaerere, et nihil proficere.

Nam quotiens miffurus erat refonante fritillo, XV.
Utraque fubducto fugiebat teffera fundo:
Cumque recollectos auderet mittere talos,
Lufuro fimilis femper, femperque petenti,
Decepere fidem: refugit, digitofque per ipfos
Fallax affiduo dilabitur alea furto.
Sic quum iam fummi tanguntur culmina montis,
Irrita Sifyphio volvuntur pondera collo.

Apparuit fubito C. Caefar, et petere illum in fervitutem coepit: producit teftes, qui illum viderant ab illo

unius diei iacturam. Fromondus: *fi minus immortalem Dii naturam!* Pereat fane mea cum ceteris: *fi uni Dii gratiam feciffent* etc. Gronovius. Eligat lector! In fine Huet probat Schefferi emendationem: *fpeciem.* Codd. α. a. b. c. f. *fpes* praeftant, fic edit. rom. et omnes codd. Sed recte *fpecies* emendat Curio, uti nunc legimus. Spem, fpes, fpiritus. fpeciem, compendio fcribendi male intellecto, in codd. confundi docet Oberlinus beat. in praef. ad Tacit. To. I. p. XVI. ed. lipf. 1801.

quando relevandos effe, et interea in eorum labores mittendum Claudium. *Veterani* funt ipfi Tantalus, Sifyphus et Ixion, quibus *miffionem* i. e. requiem laborum non dandam effe. *Miffio* autem et *mitti* arenae et gladiatorii ludi verba effe conftat, quibus veterani aut alii commeriti ludo et obligatione in arena depugnandi abfolvebantur. *Tum Aeacus — fritillo.* Aleae infamiam mature iam fubiiffe Claudium conftat e Sueton. Claud. 5. 33.

XV. In poena verfibus hisce defcribenda auctori Danai-

lo flagris, ferulis, colaphis vapulantem. [a] Adiudicatur C. Caesari: illum Aeacus donat. Is Menandro liberto suo tradidit, ut a cognitionibus ei esset.

a. *Adiudicatur* Aliter paullo vetus Iunii codex: *Adiudicatur C. Caesar illum Aeaco donat.* At Codd. par. α. a. b. c.: *Abiudicatur C. Caesari, illum Aeacus donat. Is* etc. Editio tamen rom. vulgatum tenet; probat etiam Huet. in nott. mss.

Danaidum exemplum ob oculos versatum esse quilibet viderit. *Caius Caesar* Caligula. *producit — vapulantem.* Res confirmatur e Sueton. Claud. c. 8. *colaphis*, κονδύλοις. contumeliosissimum hoc poenae genus, pugnis servum incessendi et verberandi. cf. Hemsterh. ad Lucian. I. p. 463 bip. et ad Senec. de Const. Sap. IV, 4. De *Menandro*, Caligulae liberto, nemo praeter nostrum exposuit. Liberto servire cogitur, qui ad divinos honores aspiraverat.

Libri sequentes librariae Weidmanniae Lipsiae sumtibus sunt editi coemtive pretiisque quae indicavimus venduntur.

Ammiani Marcellini quae supersunt. Cum notis integris Frid. *Lindenbrogii*, Henr. et Hadr. *Valesiorum* et Iac. *Gronovii*. quibus Thom. *Reinesii* quasdam et suas adiecit Io. Augustin. *Wagner*. Editionem absolvit Car. Gottl. Aug. *Erfurdt*. III Tomi. 8 maj. 1808. Charta impress. 5 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta script. gall. 7 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta membran. (velin.) 12 thlr.
Ammiani Marcellini Opera ex recensione Valesio-Gronoviana per prosopographiam et Glossarium latinitatis ad studiosorum usus accommodata curante Aug. Guil. *Ernesti*. 8 maj. 1772. 2 thlr.
— — Idem liber, charta scriptoria. 2 thlr. 12 gr.
Bos, Lamberti, Ellipses graecae. Cum priorum editorum suisque observationibus edidit Godofr. Henr. *Schaefer*. 8 maj. 1808. Charta impress. 3 thlr. et 3 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta script. 4 thlr. 12 gr.
Caesaris, C. Iulii, Commentarii de bello gallico et civili, accedunt libri de bello Alexandrino, Africano et Hispaniensi, post *Cellarium* et S. F. N. *Morum* denuo curavit Ier. Iacob. *Oberlinus*. 8 maj. 1805. Charta impress. 2 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta belgica opt. 6 thlr.
— — Idem liber, charta script. gall. 3 thlr. 6 gr.
Calpurnii, Siculi, T., Eclogae XI. Recognovit, adnotatione et Glossario instruxit Christ. Dan. *Beck*. 8. 1803. 20 gr.
Ciceronis, M. Tullii, Epistolarum libri XVI, cum notis criticis Traug. Frid. *Benedicti*. II Tomi. 8. 1790. 2 thlr. 12 gr.
Ciceronis, M. Tullii, Philosophica omnia. Vol. Imum, ex scriptis recens collatis editisque libris castigatius et explicatius edidit J. A. *Goerenz*. 8 maj. Charta membranacea, script. gall nec non impress. (sub prelo)
Cornelii Nepotis vitae excellentium Imperatorum. Cum animadversionibus I. A. *Bosii*, varias lectiones et praefat. addidit Io. Frid. *Fischerus*. Editio nova multo auct. et emendatior, 8 maj. 1806. Charta impress. 2 thlr.
— — Idem liber, charta script. gallica. 2 thlr. 18 gr.
— — Idem liber, charta belg. opt. 5 thlr.
Dionysii, Halicarn., de Compositione verborum Liber. Recensuit ac priorum editorum suasque notas adiecit Godofr. Henr. *Schaefer*. Accedunt *eiusdem* Meletemata critica in *Dionysii* Halic. artem rhetoricam. 8 maj. 1808. Charta membran. script. nec non bibula.
Gellii, Auli, Noctium Atticarum libri XX. sicut supersunt. Editio Gronoviana. Praefatus est et excursus operi adjecit Io. Ludov. *Conradi*. II Tomi. 8 maj. 1762. 4 thlr.
Hoogeveen, Henrici, Doctrina particularum linguae graecae. In epitomen redegit Chr. Godofr. *Schütz*. Editio secunda, auctior et emendatior. 8 maj. 1806. Charta impress. 2 thlr. 6 gr.
— — Idem liber, charta script. 2 thlr. 18 gr.
Q. *Horatius* Flaccus ex recensione et cum notis atque emendationibus Richardi *Bentleii*. II Tomi. 8 maj. 1764. 4 thlr.
T. *Livii* Patavini Historiarum libri qui supersunt omnes, ex recensione Arn. *Drakenborchii* cum indice rerum locupletissimo. Accessit prae-

praeter varietatem lectionis Gronovianae et Creverianae glossarium Livianum curante Aug. Guil. *Ernesti*. Editio nova emendatior, Tomus I — V. 8. 1801. 1804. 6 thlr. 8 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 10 thlr. 20 gr.
— — Idem liber, charta belg. opt. 12 thlr. 4 gr.
— — Tomus Vtus seu *Glossarium Livianum*, sive Index latinitatis exquisitioris. Ex schedis A. G. *Ernesti* emendavit plurimisque accessionibus locupletavit Godofr. Henr. *Schaefer*. 8. 1804. 2 thlr. 8 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 3 thlr. 8 gr.
— — Idem liber, charta belgica optima. 3 thlr. 16 gr.
Manutii, Pauli, Commentarius in M. Tullii *Ciceronis* Orationes. Curavit C. G. *Richterus*. 8 maj. 1783. 3 thlr. 8 gr.
Ovidii, P. Nasonis, Opera ex recensione Nic. *Heinsii* cum eiusd. notis integris, praefatus est Io. Aug. *Ernesti*. Curavit indicemque verborum copiosissimum adiecit Io. Frid. *Fischerus*. 8. 1773. 1 thlr. 8 gr.
Senecae, L. Annaei, Philosophi, Opera omnia, quae supersunt, recognovit et illustravit D. Frid. Ernest. *Ruhkopf*. Vol. I — IV. 8 maj. 1797 — 1808. 6 thlr.
— — Idem liber, charta script. 8 thlr.
— — Idem liber, charta belgica. 12 thlr.
Silii, Caii, Italici, Punicorum libri XVII, varietate lect. et commentario perpetuo illustravit I. C. T. *Ernesti*. Accedit Index uberrimus. Vol. I. et II. 8 maj. 1791. 92. 2 thlr. 20 gr.
— — Idem liber, charta scriptoria. 4 thlr.
Taciti, C. Corn.. Opera. Ex recensione Io. Aug. *Ernesti* denuo curavit Ier. Iac. *Oberlinus*. II Tomi. 8. 1801. 5 thlr.
— — Idem liber, charta scriptoria. 7 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 12 thlr.
— — C. Corn., Opera. Ex recensione Io. Aug. *Ernesti* denuo curavit I. I. *Oberlinus*, in usum scholarum. 8. 1801. 1 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta scriptoria. 2 thlr.

Cicero's, M. T., auserlesene Briefe; übersetzt und mit philos. und rhetorischen Anmerk. begleitet von I. C. G. *Ernesti*. 8. 1780. 14 gr.
Horazens Briefe; aus dem Lateinischen übersetzt, und mit historischen Einleitungen und andern nöthigen Erläuterungen versehen von C. M. *Wieland*; II Theile. Der neuen verbesserten *mit dem Original* begl. Auflage zweite Ausgabe. gr. 8. 1801. 1 thlr. 16 gr.
Horazens Satiren. Aus dem Lateinischen übersetzt; *mit dem Original* begleitet, nebst Einleitungen und erläuternden Anmerkungen von C. M. *Wieland*. II Theile. Neue verbesserte Auflage. gr. 8. 1805. 1 thlr. 16 gr.
Ebendieselben auf holländ. Papier. 5 thlr.
Lucretius, Titus, Carus, von der Natur. Ein Lehrgedicht in sechs Büchern. Uebersetzt und erläutert und *mit dem Original* begleitet von I. H. F. *Meineke*. II Bände. gr. 8. 1795. 2 thlr. 16 gr.
Ebenderselbe auf holländ. Papier. 4 thlr.
Martialis, Markus Valerius, in einem Auszuge, lateinisch u. deutsch; aus den poetischen Uebersetzungen gesammelt von Carl Wilh. *Ramler*. 1ter bis 5ter Theil, nebst einem Anhange aus dem *Catullus*. 8. 1787 — 1791. Anhang zum 1ten Theile, 8. 1793. 6 thlr. 2 gr.

